

21

ACTA

van de
GENERALE SYNODE
van de

Koninklijke Gereformeerde Kerken in Nederland

ZWOLLE - APeldoorn

31 augustus 1965 - 13 januari 1966

ACTA

van de

GENERALE SYNODE

van de

Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

ZWOLLE - APELDOORN

31 augustus 1965 - 13 januari 1966

ACTA

van de
GENERALE SYNODE
van de

Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

ZWOLLE - APeldoorn
31 augustus 1965 - 13 januari 1966

WARSTE ZITTING

Maandag 30 augustus 1965 van 8.30 tot 12.00 uur

Gebedsuur.

Op maandag 30 augustus 1965 werd een bidstond voor de generale synode gehouden, belegd door de raad van de kerk van Zwolle in de Barnabaskerk, Canadalaan, Apeldoorn.

De praeses van de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962, ds. J. H. Velema, ging voor in deze dienst des Woords en der gebeden, die bijgewoond werd door de afgevaardigden ter synode, de preadviseurs en vele meelevendenden, en bediende het Woord des Heren uit Openb. 10 : 8-11.

Kerkelijke agenda in wereldverband,

bevattend twee punten

1. het wereldmenu van de kerk,
2. de kerkopdracht in de wereld.

In de dienst der gebeden werd, afgewisseld door Schriftlezing en gezang, gebeden voor de plaats van de kerk, het werk van de kerk en voor de kerk in synode vergaderd.

EERSTE ZITTING

dinsdag 31 augustus 1965 van 9.30-11.30 uur.

Art. 1

Opening.

Namens de roepende kerk van Zwolle opent de praeses van de kerkeraad, ds. A. Hilbers, de eerste zitting van de generale synode in de aula van de Theologische Hogeschool, Wilhelminapark 4 te Apeldoorn, waar ook de volgende zittingen van de synode worden gehouden.

Hij laat zingen Ps. 108 : 1 en 2, leest uit de Heilige Schrift 2 Cor. 2 : 12-17 en Openb. 19 : 11-16 en gaat voor in gebed.

Art. 2

Openingswoord.

Ds. A. Hilbers spreekt het volgende openingswoord :

Weleerwaarde en eerwaarde broeders afgevaardigden,

Weleerwaarde hooggeleerde broeders preadviseurs der synode, hoogleraren

en oud-hoogleraar van de Theologische Hogeschool,

Weleerwaarde en zeer geachte broeder die de kerken in Canada en Amerika vertegenwoordigt waarmee onze kerken in correspondentie staan,

Broeders in onze Here Jezus Christus,

namens de raad van de roepende kerk te Zwolle heet ik u allen hartelijk welkom op deze plaats en op deze morgen, nu de generale synode 1965 haar werkzaamheden gaat beginnen. Het was de kerkeraad van Zwolle een eer de voorbereidingen voor deze breedste vergadering der kerken te mogen treffen en het is haar een vreugde deze vergadering nu te mogen openen.

Zwolle is niet voor het eerst roepende kerk. In de geschiedenis van de Christelijke Gereformeerde kerken is meer dan eenmaal binnen de poorten van deze stad vergaderd. Ik herinner u aan de synode van 1854 die, naar de woorden van ds. W. H. Gispens, één van de belangrijkste was sinds 1836. Hier vond namelijk de hereniging plaats met de groep-Brummelkamp; ook werd op deze synode het besluit genomen tot oprichting van de Theologische School te Kampen.

In 1882 vinden we weer de synode bijeen in Overijsels hoofdstad. Ditmaal gaat het om uitbreiding van het aantal docenten en voorziening in een vacature aan de Kamper school. Benoemd werden toen dr. H. Bavinck, L. Lindeboom en D. K. Wielenga.

Ook na 1892 werd de breedste vergadering van de kerken meer dan eenmaal te Zwolle gehouden. U weet hoezeer 1892 voor onze kerken een crisisjaar is geweest. In het oudste notulenboek van de kerk van Zwolle vinden we een afschrift van een brief van enkele broeders en zusters gericht tot de zich noemende kerkeraad der Gereformeerde kerk-A. te Zwolle, waarin zij eenparig verklaren christelijk gereformeerd te zijn en te blijven en niet te kunnen meegaan met de zich noemende Gereformeerde kerken-A. en -B. Dit schrijven is gedateerd op 12 oktober 1894. Het is het begin van het voortbestaan van de Christelijke Gereformeerde kerk te Zwolle. Een goed halfjaar later - en wel op 24 mei

1895 – werd onder leiding van Kampen de kerkeraad van Zwolle gekozen. Zo kwam na 1892 de gemeente te Zwolle weer tot openbaring. In het notulenboek leest u dan ook steeds van de vergadering van de kerkeraad van de staande gebleven Christelijke Gereformeerde gemeente te Zwolle. Dit alles is juist deze zomer 70 jaar geleden geschied.

Sindsdien is de kerk te Zwolle viermaal opgetreden als roepende kerk voor synodale arbeid. In de jaren 1932, 1933 en 1934 werd hier achtereenvolgens vergaderd. De buitengewone synodale vergadering van '32 werd gehouden in verband met de benoeming van een hoogleraar aan de Theologische school. Prof. J. W. Geels werd benoemd in de vacature ontstaan door het overlijden van prof. F. Lengkeek. De voortgezette buitengewone synode van '33 moest de zaakds. Berkhoff behandelen in verband met de bezwaren die ingebracht waren tegen zijn gevoelen omtrent het duizendjarig rijk. In 1934 vergaderde een gewone synode in deze stad aan het Zwartewater. Het was toen het eeuwjaar van de Afscheiding. De synode stond in het teken van herdenken. Zowel het openingswoord van ds. L. de Bruyne, als het slotwoord van ds. A. H. Hilbers herinnerde aan de daad van de Afscheiding, die gewaardeerd werd als handhaving der belijdenis. De praeses van die synode riep dan ook op tot gehoorzaamheid aan Gods Woord en trouw aan de belijdenis der kerk. „Houd dat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme.” Met dit woord uit Openb. 3 werd deze synode gesloten. Naast het Gedenboek der Afscheiding, in opdracht van de generale synode uitgegeven, is er als herinnering nog altijd de „Jubileumgave 1834-1934”. Uit de Acta blijkt dat er over de bestemming der gelden in '34 lang is gediscussieerd. Uit de Acta van deze synode zal waarschijnlijk blijken dat deze discussie nog niet tot rust is gekomen. De bestemming is overigens al geregeld.

Wie zich enigszins verdiept in de historie van de stad Zwolle – sinds oude tijden een stad van bedrijvigheid, niet in het minst begunstigd door haar ligging op een kruispunt van wegen te land en te water – bemerkt dat deze stad een eigen stempel, een eigen karakter heeft. De hoofdstad van de provincie kan wat het industriële leven betreft, niet wedijveren met andere steden uit Overijssel, al vestigen zich langzamerhand meer industrieën te Zwolle. Zij blijft echter een centrum van handel, verkeer en scheepvaart, en behoudt haar typisch agrarische trekken, met haar kantoren en pakhuisen. Maar in cultuur-historisch opzicht geeft Zwolle meer dan menig andere stad. We noemen slechts een enkel facet. U vindt ergens in de stad het z.g. Poortje van Cele. Hier hebt u de naam van een der belangrijkste figuren uit de Zwolse geschiedenis. Cele was nl. – omstreeks het jaar 1374 – rector van de parochieschool. Dank zij zijn eminente leiding trok deze school leerlingen uit binnen- en buitenland, soms meer dan duizend. Zwolle was in de middeleeuwen dan ook een kostschoolstadje geworden vanwege de enorme toeloop van jongelui. Aan deze school hebben mensen als Wessel Gansfort en Rudolf Agricola onderwijs ontvangen. Geert Grote, de stichter van de Broederschap des gemenen levens, uit Deventer was een van zijn intieme vrienden. Ook had hij omgang met de mysticus Jan van Ruusbroec. Deze vrome geleerde is van bijzondere betekenis geweest voor de vorming van de nederlandse taal. Zijn sermoenen die hij in het nederlands voor zijn leerlingen hield, hebben naast hun geestelijke waarde, ook betekenis gehad voor het idioom, voor de vorming der woorden. Hij wordt dan ook wel genoemd de vader van het noord-nederlandse proza. Hij trof de synthese tussen vroomheid – zij het dan middeleeuwse vroomheid – en wetenschap. In dit verband zij tevens gewezen

op de kloosters uit Zwolle's omgeving, waar ook – naast wetenschap en kroonbeschrijving – de praktische vroomheid beoefend werd. Hier zocht men ook de synthese tussen bijbelse gebondenheid, humanistische denkwijze en praktische vroomheid. We noemen de kloosters te Windesheim, op de Agnietenberg en te Bergklooster, en herinneren aan namen als die van Johannes Busch, Thomas Hemerken van Kempen en Jacobus de Voocht, de mannen van de moderne devotie. Het boek van Thomas a Kempis: De navolging van Christus, is zeker een van de schoonste vruchten van de moderne devotie en naast de Bijbel een van de meest gelezen boeken. Het kan evenwel ons niet bieden wat wij voor alles in het volgen van de Heiland zoeken: de troost der redding, het behoud uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus. Het boekje geeft veel, is van diepe vroomheid en levenswijsheid vol, maar stoot niet door tot de rijkdom van de Paulinische boodschap die we beluisteren in het gerechtvaardigd om niet. Tenslotte willen we nog noemen Listrius, de rector van de Zwolse school, die in briefwisseling heeft gestaan met Reuchlin, Erasmus, Wessel Gansfort, Rudolf Agricola en zelfs met Luther. Hij gold voor een der geleerdste mannen van zijn tijd. Het zou te ver voeren en te veel van onze tijd vergen zo we verder ingingen op het contact dat er vanuit Zwolle geweest is met de reformatoren Luther en Melanchthon. Genoeg zij de opmerking dat Zwolle enige jaren uit de eerste helft van de 16e eeuw een uitstralingshaard geweest is van lutheranisme in Nederland.

De burgerij van Zwolle heeft tal van jaren een gezonde belangstelling getoond voor kerkelijke aangelegenheden, waaronder ook het schoolwezen viel. Deze belangstelling is er niet alleen geweest in de late middeleeuwen, maar is er eigenlijk altijd geweest, zeker ook in onze tijd. Bijgevolg zijn er vele jonge mannen uit Zwolle theologie gaan studeren. Naar proportie heeft Zwolle het grootste aantal predikanten en priesters van Nederland voortgebracht.

Het door de kerkeraad van Zwolle verleggen van deze synodale vergadering naar het gebouw van de Theologische Hogeschool te Apeldoorn moet u niet verklaren uit middeleeuwse motieven. We achten dit gebouw, het vernieuwde gebouw van onze Theologische Hogeschool, bij uitstek geschikt voor een vergadering als deze. U hebt hier meer vergaderruimte dan het gebouw aan de Thorbeckegracht u kan geven. Bovendien is het herbergen van de synodeleden in deze tijd een extra zorg, die nergens gemakkelijker opgelost kan worden dan in Apeldoorn, zodat we deze zorg gaarne aan de kerkeraad te Apeldoorn overdroegen. Naast onze dank aan het curatorium van de Hogeschool voor het afstaan van dit gebouw, willen we onze waardering uitspreken voor het werk van de commissie uit Apeldoorns kerkeraad ten opzichte van de logiesverzorging.

Als het u gegaan is als mij bij de bestudering van de rapporten – die buiten de schuld van de kerkeraad van Zwolle u wel wat laat bereikten – dan zult u ongetwijfeld bemerkt hebben dat vele rapporten niet in mineur zijn gezet. De activiteiten waarvan de deputaten voor de evangelisatie, de zending en de evangelieverkondiging onder Israel gewagen, kunnen niet anders dan tot blijdschap stemmen. Evenzo geeft het rapport over de Theologische Hogeschool feiten waarvoor we de Here mogen danken.

Uit de omvang van vele rapporten hebt u begrepen dat de vragen waar veel deputaatschappen mee worstelen, niet eenvoudiger worden. We zitten midden in de bezinningsfase. Enerzijds willen we vasthouden wat we hebben, anderzijds willen we openstaan voor deze tijd met zijn eigen noden.

In mineur zijn wel gezet de rapporten die handelen over de eenheid onder de gereformeerde belijders; perspectieven naar kerkelijke eenheid in de gereformeerde gezindte openen zich nog niet, al zijn we blij met het C.O.G.G.

Voor we ons tot de arbeid zetten, gedenken we met grote piëteit de broeders die ons sinds de vorige synode door de Here ontnomen zijn. Zij gingen van de strijdende kerk de triumferende binnen. Kort na de vorige synode ontsliep prof. L. H. van der Meiden. Op uitnemende wijze heeft hij de kerk en de school gedurende een halve eeuw mogen dienen. In onze herinnering blijft hij de man van innige vroomheid, gedegen kennis en het warme hart. Met weemoed denken we aan het zo kort achterelkaar heengaan van ds. J. de Waal en ds. D. Henstra, beiden penningmeesters van de kas ad art. 13 K.O. Op het alleronverwachts ontvielen zij de kerken. Op de synode van Haarlem-Santpoort '62 waren zij als primi afgevaardigden aanwezig. Verder denken we aan het heengaan van ds. F. Bakker, een sterven dat door een langdurig ziekbed eraan voorafgaande, van zich deed spreken. Als secundus afgevaardigde woonde hij een deel van de zittingen van '62 bij. Het heengaan van ds. S. van Zwoll op 5 januari '64 wekte grote ontroering in de kerken. Hij was nog zo jong. Ware hij in leven gebleven, hij zou ons vragen voorgelegd hebben over eenheid en samengaan. Het heeft niet zo mogen zijn. Zonder hem zullen zijn vragen aan de orde komen. Wie denkt hier tegelijk niet aan het zo plotseling heengaan van ds. M. van der Klis? Zijn naam staat op de lastbrief van de particuliere synode van het Zuiden. Hij mag deze opdracht niet meer vervullen. Zijn secundus zal zijn werk overnemen. En dan het heengaan van ds. W. F. Laman die op de synode van Haarlem-Santpoort als afgevaardigde van de kerken uit Amerika en Canada aanwezig was. Reeds bezig met voorbereidingen voor de terugkeer naar Nederland, belette de Here dit door hem tot Zich te nemen.

We vragen ons af wat heeft een zo grote lijst ons te zeggen in de wilde jacht van ons moderne leven, waarin we worstelen om kerk te zijn en te blijven. Wat heeft de Here ons hierin te zeggen?

Betrekkelijk is ons leven en ons werken.

Ja, ook ons werken. We leven in een tijd van verschuivingen en hoe u het ook keert of wendt, de veranderingen die op elk levensterrein optreden, ondergaan we. Van reïpristinatie is ook op kerkelijke vergaderingen geen heil te verwachten. Laten we dat bij onze besluitvorming ons voor gezegd houden. Besluiten zijn tijdgebonden, al nemen we ze in oprechtheid voor Gods aangezicht. Elke tijd roept om heroriëntatie: we worden telkens weer geroepen rond het Woord Gods om het licht van dat Woord op te vangen en door te geven in de vele vraagstukken van ons gecompliceerde leven.

Ja ons werken is betrekkelijk. We hebben als synodeleden onszelf niet gewichtig te maken. Het grote is dat de Here ons gebruiken wil in Zijn dienst. Als het Hem goeddunkt, zet Hij ons op zij en neemt Hij anderen in onze plaats. Hij gaat Zijn eigen gang. Anderzijds is het een voorrecht onze krachten Hem te mogen wijden. Het gaat ook in dit werk om Zijn kerk. Het geheim van die kerk is tegelijk haar heerlijkheid: zij is van de Kurios die op de troon zit. Wie dat geheim gezien heeft weet dat de kerk meer is dan een theologische of sociologische begripelijkheid.

We lezen u een gedeelte van 2 Cor. 2 en willen even letten op het 14de vers waar Paulus spreekt van Gods triumftocht door deze wereld. God maakt een zegetocht, een grote overwinningstocht door de wereld. Alle machten van dood,

verderf, ondergang en afgrond zijn overwonnen. Niets is ervan overgebleven. Ze zijn verslagen op het kruis en in de opstanding van Jezus Christus uit de doden. Het Evangelie van deze overwinning wordt in de wereld gebracht en dat is Gods zegetocht. Overal waar gepreekt wordt van het kruis en de opstanding, laat Christus Zich zien als Triumfator. En op die tocht voert Hij mij, zegt Paulus, en alle verkondigers van het Evangelie mee. We lopen mee, gebonden aan Zijn zegewagen. We zijn het bewijststuk van Zijn overwinning en tegelijk de herauten van Zijn zege. In deze gebondenheid aan Hem ligt onze grote vrijheid en vreugde. Paulus zingt juist daarom Gode lof!

Vanuit deze gebondenheid zullen we met vreugde ons zetten tot onze synodale arbeid, hoeveel er ook van ons gevraagd wordt en hoe intensief de rapporten en de instructies ook bestudeerd moeten worden. Ook dit kerkewerk is een onderdeel uit het geheel van Gods triumftocht. Ons werk moet immers dienstbaar zijn aan de opbouw der kerk, dat is ook aan de verkondiging van het Evangelie in de kerk en in de wereld. Paulus zegt voorts dat door ons werk de reuk van de kennis van God zich allerwege moet verspreiden. We moeten als ambtsdragers zijn een geur van Christus.

Broeders, laten we dit woord van Paulus voor ogen houden. Als na afloop van de synode over ons werk gesproken wordt in allerlei nabeschouwingen, laat dan opgemerkt worden dat er in ons vergaderen iets was van Christus, de geur, het aroma van Christus, de reuk van Gods heilswerk. Dat moet uitkomen in ons samenleven en samenwerken op de synode als broeders in de Here.

Met deze woorden verklaar ik de synode van de Christelijke Gereformeerde kerken die als synode van Zwolle-Apeldoorn 1965 de geschiedenis zal ingaan, namens de raad van de roepende kerk voor geopend.

Art. 3

Lastbrieven.

Door de kerkeraad van Zwolle worden de lastbrieven ingezonden door de particuliere synoden nagezien.

Uit het onderzoek van deze lastbrieven blijkt dat afgevaardigd zijn om met last en macht op grond van Gods Woord, de aangenomen Formulieren van enigheid, de Dordtse kerkorde en de verdere synodale bepalingen der kerken alles te besluiten en uit te voeren wat tot het werk van de generale synode behoort, door de

particuliere synode van het Noorden:

als primi:

ds. K. Boersma
ds. G. J. Buys
ds. J. H. Carlier
ds. A. Hilbers
ds. A. C. Noort
ds. K. J. Velema
oud. P. Aarnout
oud. K. Geleynse
oud. A. de Geus
oud. A. de Goede

als secundi:

ds. J. J. de Jonge
ds. T. Harder
ds. J. Rebel
ds. J. de Jong
ds. A. Rebel
ds. J. P. v. d. Boomgaard
oud. R. Bijsterveld
oud. M. Wever
oud. P. Wardekker
oud. M. A. A. den Hertog

oud. G. Haakma
 oud. G. Visser
 diak. J. D. Wisman
 als algemene tertiï: ds. J. Rebel, oud. G. van Olst;

particuliere synode van het Oosten:

als primi:	als secundi:
ds. J. Brons	ds. H. W. Eerland
ds. W. Heerma	ds. P. N. Ribbers
ds. J. Keuning	ds. Th. Rutters
ds. P. op den Velde	ds. M. Baan
drs. W. van 't Spijker	ds. C. den Hertog
ds. J. H. Velema	ds. J. W. v. d. Gronden
oud. J. van Dalen	oud. J. Piek
oud. B. Hartog	oud. J. v. d. Lugt
oud. G. den Hertog	oud. C. Ippel
oud. J. van Ledden	oud. A. van Rossum
oud. J. Prins	oud. F. Bos
oud. ds. P. de Smit	oud. R. Scherrenburg
diak. L. Sprong	diak. A. J. D. Lensink

als algemene tertiï: ds. M. Baan, oud. F. Bos en diak. G. Ramp;

particuliere synode van het Westen:

als primi:	als secundi:
ds. D. Biesma	ds. J. C. Maris
ds. L. S. den Boer	ds. J. P. Geels
ds. M. Drayer	ds. W. van Heest
ds. B. van Smeden	dr. J. de Vuyst
dr. W. H. Velema	ds. M. W. Nieuwenhuijze
ds. C. Verhage	ds. B. Bijleveld
oud. W. J. Graves	oud. D. Peeterse
oud. J. de Jong	oud. A. v. d. Kruk
oud. D. Kiljan	oud. drs. J. van Nieuwkoop
oud. C. van Rossum	oud. J. H. van Neerbos
oud. P. Stam Dzn.	oud. L. Pieper
oud. G. G. van Wijngaarden	oud. D. Koole
diak. A. Langbroek	diak. D. Valk

als tertiï: voor de predikanten en de ouderlingen de volgende secundus, voor diaken: diak. A. Alderden;

particuliere synode van het Zuiden:

als primi:	als secundi:
ds. I. de Bruyne	ds. S. Wijnsma
ds. J. van Dijken	ds. J. Westerink
ds. H. C. v. d. Ent	ds. D. Slagboom
ds. M. v. d. Klis	ds. N. Brandsma
ds. M. C. Tanis	ds. H. van Leeuwen

ds. G. de Vries	ds. H. v. d. Schaaf
oud. J. C. van Beveren	oud. K. Manni
oud. M. Koole	oud. C. Verheij
oud. C. G. Ouwerkerk	oud. J. van Heteren
oud. A. Terreehorst	oud. W. Bok
oud. A. de Vin	oud. K. de Waal
oud. J. Visser Mzn.	oud. J. van Bergeijk
diak. G. Maarseeven	diak. W. de Groot.

De primi afgevaardigden van de particuliere synode van het Noorden zijn aanwezig met uitzondering van oud. P. Aarnout en oud. A. de Goede. Zij zijn vervangen door hun secundi resp. oud. R. Bijsterveld en oud. M. A. A. den Hertog.

Van de primi afgevaardigden van de particuliere synode van het Oosten is ds. J. Keuning afwezig. Zijn plaats wordt ingenomen door ds. Th. Rutters.

Van de particuliere synode van het Westen is de primus afgevaardigde diak. A. Langbroek verhinderd; als zijn secundus fungeert diak. D. Valk.

Voor de primus afgevaardigde van de particuliere synode van het Zuiden wijlen ds. M. van der Klis is diens secundus ds. N. Brandsma aanwezig. De andere primi afgevaardigden zijn aanwezig uitgezonderd ds. J. van Dijken die vervangen is door zijn secundus ds. J. Westerink.

Art. 4

Preadviseurs.

Uitgenodigd door de raad van de roepende kerk om als preadviseurs de synode te dienen zijn aanwezig de hoogleraren dr. J. van Genderen, J. Hovius, W. Kremer, dr. B. J. Oosterhoff en J. J. van der Schuit.

Art. 5

Verkiezing van het moderamen.

Onder leiding van de kerkeraad van Zwolle wordt gekozen tot praeses van de synode ds. I. de Bruyne, tot assessor ds. A. Hilbers, tot eerste scriba ds. M. Drayer en tot tweede scriba drs. W. van 't Spijker.

Art. 6

Toespraak van de praeses.

Nadat het moderamen heeft plaats genomen, dankt de praeses mede namens de andere leden van het moderamen voor het in hen en hem gestelde vertrouwen en doet een beroep op het gebed en de medewerking der synodeleden om de zaak van Christus' kerk ter synode te behartigen. Hij heet de preadviseurs hartelijk welkom en gedenkt inzonderheid prof. J. J. van der Schuit die in deze dagen van rouw en vereenzaming wonderlijk getroost en gesterkt, in zijn hoge ouderdom de arbeid van de strijdende kerk als een blijde, graag vervulde taak mag beleven, in het nabije perspectief van de triumferende kerk.

Vervolgens dankt de praeses ds. J. H. Velema voor de door hem geleide dienst des Woords en der gebeden aan de vooravond van de synode.

Tenslotte spreekt de praeses woorden van dank tot allen die bij de voor-

bereiding en de opening van de synode betrokken waren: de kerkeraden en hun desbetreffende commissies van Zwolle en Apeldoorn, ds. A. Hilbers voor zijn openingswoord en het curatorium voor het ter beschikking stellen van het gebouw van de Theologische Hogeschool.

Art. 7

Instemming met de belijdenis.

Op verzoek van de praeses horen de leden en de preadviseurs staande aan de „Openlijke verklaring” volgens bijlage bij art. 50 van de Kerkorde, en betuigen daarmee instemming met de belijdenis en de kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Nadat gezongen is het vierde vers van het Gebed des Heren, bidt de synode bij monde van de praeses om de zegen des Heren over haar arbeid, waarna gezongen wordt het tiende vers van het Gebed des Heren.

Art. 8

Schorsing.

De praeses schorst de zitting om het moderamen gelegenheid te geven tot beraad betreffende de werkwijze en de orde van vergaderen. Aan dit beraad zullen de preadviseurs deelnemen. Tevens zal er gelegenheid zijn de maaltijd te gebruiken.

VERVOLG EERSTE ZITTING

dinsdag 31 augustus 1965 van 2-5 uur.

Art. 9

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen ps. 84 : 3.

Art. 10

Vergadertijden.

Op voorstel van het moderamen wordt besloten de volgende vergadertijden vast te stellen: 9-12, 2-6 en 7-9 uur, met dien verstande dat de eerste zitting om 5 uur gesloten zal worden met het oog op de samenspreking van het moderamen met de samenroepers en rapporteurs van de commissies van onderzoek en rapport; dat woensdag 1 september alleen 's morgens wordt vergaderd en 's middags gevolg zal worden gegeven aan een uitnodiging van het gemeentebestuur van Apeldoorn voor een rondrit door Apeldoorn en een ontvangst op het raadhuis; dat woensdagavond en zo nodig donderdag 2 september de commissies gelegenheid ontvangen hun werk te verrichten. De zittingen van de tweede synodeweek zullen beginnen op dinsdag 21 september om 9.30 uur; die van de derde week op dinsdag 28 september eveneens om 9.30 uur.

Art. 11

Vaststelling van het agendum.

Vervolgens stelt het moderamen voor het agendum voorlopig vast te stellen overeenkomstig het concept door de raad van de roepende kerk opgesteld, in hier voege dat betreffende het in dit agendum onder 8.15 opgenomen rapport ingediend door de secretaris-penningmeester van de deputaten voor het beheer van de jubileumgave 1834-1934 de te benoemen commissie van onderzoek en rapport zal adviseren aan de synode omtrent de vraag of behandeling ervan mogelijk is. Aldus wordt besloten.

Een voorstel tot aanvulling van het agendum zal in deze of in de volgende zitting worden ingediend (zie art. 37 alsmede art. 29 en 42).

Tenslotte wordt besloten de termijn voor het inzenden van stukken voor de agenda te sluiten op 15 september a.s.

Art. 12

Quaestoraat van de synode.

Op voorstel van het moderamen wordt besloten opnieuw tot eerste quaestor te benoemen oud. G. G. van Wijngaarden en tot tweede quaestor br. A. L. de Bruyne.

Art. 13

Commissies van onderzoek en rapport.

Eveneens worden op voorstel van het moderamen de volgende commissies van onderzoek en rapport benoemd:

Commissie I voor de zaken van de Theologische Hogeschool en de vertegenwoordiging der kerken: ds. P. op den Velde, samenroeper; drs. W. van 't Spijker, rapporteur; ds. I. de Bruyne, oud. J. C. van Beveren, oud. J. van Dalen en oud. W. J. Graves, leden; prof. dr. J. van Genderen, adviseur. Agendapunten: 7.01, 8.02, 8.20, 8.32 en 8.34.

Commissie II voor de zaken van de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland enz.: ds. A. C. Noort, samenroeper; ds. B. van Smeden, rapporteur; ds. M. C. Tanis, dr. W. H. Velema, oud. B. Hartog, J. Visser Mzn. en G. G. van Wijngaarden, leden; prof. W. Kremer, adviseur. Agendapunten: 7.15, 7.16, 7.17, 8.12, 9.07, 9.12, 9.13, 9.22, 9.24, 9.25, 9.26 en 9.34.

Commissie III betreffende het overleg inzake de liturgische geschriften enz.: ds. L. S. den Boer, samenroeper; ds. J. H. Velema, rapporteur; di. J. H. Carlier, W. Heerma, oud. M. A. A. den Hertog, J. de Jong en M. Koole, leden; prof. dr. B. J. Oosterhoff, adviseur. Agendapunten: 7.05, 7.08-7.14, 8.26, 8.27, 8.33, 9.16, 9.17, 9.47 en 9.50.

Commissie IV voor de zaken van kerk en diaconie: ds. D. Biesma jr., samenroeper; diak. L. Sprong, rapporteur; di. J. Brons, G. J. Buys, J. Westering, oud. A. de Vin, G. Visser en diak. D. Valk, leden. Agendapunten: 7.06, 7.07, 8.18, 8.35, 9.03, 9.15 en 9.23.

Commissie V voor de zaken van zending, evangelisatie enz.: ds. A. Hilbers, samenroeper; oud. A. de Geus, rapporteur; di. N. Brandsma, C. Verhage, oud. D. Kiljan, J. Prins en C. van Rossum, leden. Agendapunten: 8.07, 8.09, 8.10 en 8.11.

Commissie VI voor de financiële zaken: ds. H. C. v. d. Ent, sameroeper; oud. K. Geleijnse, rapporteur; ds. K. Boersma, oud. G. den Hertog, P. Stam Dzn., diak. G. Maarseveen en J. D. Wisman. Agendapunten: 7.02-7.04, 7.19-7.22, 8.16, 8.17, 8.21-8.22 en 8.29.

Commissie VII voor bezwaarschriften enz.: ds. J. Keuning, sameroeper; ds. K. J. Velema, rapporteur; ds. G. de Vries, oud. R. Bijsterveld, G. Haakma, J. van Ledden en C. G. Ouwerkerk, leden; prof. J. Hovius, adviseur. Agendapunten: 8.15, 8.19, 9.04, 9.08-9.11, 9.38 en 9.45.

Art. 14

Persverslagen.

Door de redactie van „Kerknieuws”, „De Rotterdammer” en aanverwante bladen, „Trouw” en „Gereformeerd Gezinsblad” zijn verzoeken ingediend om de openbare zittingen van de synode bij te wonen, resp. de werkrapporten te ontvangen met het oog op de verslagen in de pers (9.40-9.42, 9.48, 9.49). De synode besluit op voorstel van het moderamen aan deze verzoeken te voldoen op dezelfde voorwaarden als door de synode van Rotterdam 1959 zijn gesteld (zie Acta, art. 11).

Aan ds. J. H. Velema wordt verzocht het verslag voor „De Wekker” te verzorgen.

Art. 15

Telegram aan H.M. Koningin Juliana.

De synode besluit het volgende telegram te zenden aan H.M. Koningin Juliana:

De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in vergadering bijeen te Apeldoorn betuigt U haar hulde en trouw en bidt U Gods rijke zegen toe ter vervulling van Uw taak bij de gratie Gods.

Twee coupletten van het Wilhelmus worden hierna staande gezongen.

Art. 16

Afgevaardigde van de Free and Old Chr. Ref. Churches.

De praeses verwelkomt ds. C. Noordegraaf, afgevaardigd door de generale synode van de Free and Old Chr. Ref. Churches, en nodigt hem uit aan de tafel van het moderamen plaats te nemen.

Art. 17

Acta van de generale synode - 1962.

De praeses geeft de gedrukte Acta van de generale synode gehouden te Haarlem-Santpoort 28 aug.-28 sept. 1962, in bespreking.

Desgevraagd wordt ter verduidelijking van art. 131 van deze Acta verwezen naar het rapport van de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken (bijlage I sub B). Op bladzijde 340 regel 8 v.o. dient het woord „derhalve” veranderd te worden in „behalve”. Met dank aan de scriba-1962 worden de Acta vastgesteld. Het archief-exemplaar wordt door het moderamen getekend. De

praeses leest vervolgens de akte van vaststelling opgenomen in het notulenboek van de synode. Ook deze akte wordt door het moderamen getekend.

Art. 18

Rapport van de scribae - 1962.

Het rapport van de scribae van de synode van Haarlem-Santpoort-1962 wordt in behandeling genomen (bijlage II).

Op de vraag of de werkzaamheden betreffende het scribaat in sterke mate toenemen, antwoordt de eerste scriba bevestigend. Overeenkomstig het besluit van de synode van 1953 (Acta, art. 12) wordt besloten de kerkeraden van Amsterdam-Zuid en Utrecht-Centrum te verzoeken dusdanige medewerking te verlenen dat de scribae de door de synode hun opgedragen taak in de kortst mogelijke tijd kunnen voltooien. De scribae-1962 ontvangen de dank van de synode voor de verrichte arbeid.

Art. 19

Jaarboek.

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor de uitgave van het Jaarboek (bijlage III).

Deputaat ds. L. S. den Boer gedenkt met enige gevoelvolle woorden het heengaan van prof. L. H. van der Meiden die van 1925 tot zijn sterven zitting had in de commissie van redactie (Acta 1925, art. 38). Nadat gewezen is op het feit dat de door de synode benoemde algemeen secundus niet is ingeschakeld in de vacature ontstaan door het overlijden van prof. L. H. van der Meiden, worden de handelingen van deputaten met dank voor de verrichte arbeid goedgekeurd.

Opnieuw zullen deputaten worden benoemd.

Art. 20

Dagkalender.

De aandacht van de synode wordt gevraagd voor het rapport van de deputaten voor de uitgave van de Dagkalender (bijlage IV).

De praeses gedenkt de arbeid door ds. D. Henstra lange jaren verricht ten behoeve van de Dagkalender. Een brede discussie ontstaat over de wijze en de noodzaak van de uitgave door de kerken. Van verschillende kanten wordt aangedrongen op het laten vervallen van de verhalen op de achterzijde van de kalenderblaadjes, met name wanneer de kalender voortaan alleen in boekvorm wordt uitgegeven. Op de vraag of het uitgeven van een dagkalender in de vorm van een dagboek gerekend kan worden te behoren tot de taak van de kerk wordt nog geen beslissend antwoord gegeven.

Besloten wordt eerst informatie in te winnen bij deputaten (zie art. 134).

Art. 21

De Wekker.

De synode gaat over tot bespreking van het rapport ingediend door de commissie van redactie van „De Wekker” (bijlage V).

Door vele leden wordt uiting gegeven aan de waardering die er is voor de inhoud van „De Wekker”. Verschillende wensen worden uitgesproken en suggesties gedaan, waarmee de redactie graag rekening zal houden. Met dank voor

de verrichte arbeid worden de handelingen van de commissie goedgekeurd. Opnieuw zal een commissie van redactie worden benoemd.

Art. 22

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat prof. W. Kremer is voorgegaan in dankzegging.

TWEEDE ZITTING

dinsdag 31 augustus 1965 van 7-9.15 uur.

Art. 23

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 86 : 6, leest Psalm 86 : 1-12 en gaat voor in gebed.

Art. 24

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijken de leden aanwezig te zijn als tijdens de eerste zitting.

Art. 25

Radio-uitzending van kerkdiensten.

De praeses geeft in behandeling het rapport van de deputaten voor de radio-uitzending van kerkdiensten (bijlage VI).

De discussie over dit rapport betreft met name de televisie. De vraag wordt gesteld of het niet nodig is zich te bezinnen op de mogelijkheid gebruik te maken van de via het convent van kerken beschikbare tijd voor het uitzenden van kerkdiensten door middel van de televisie. Tevens wordt gevraagd welke ervaring andere kerken in dezen hebben.

De secretaris van deputaten, ds. I. de Bruyne, wijst erop dat, sinds de synode van 1956 naar aanleiding van het rapport van de deputaten en de toen gevoerde discussie besloot dat de goedkeuring van het beleid van deputaten ad hoc „geenszins wil zeggen dat de synode de televisie als zodanig kan aanvaarden voor de dienst des Woords“, de deputaten een eigenaardige positie innamen in het convent van kerken, gelijk dit ook het geval was met de deputaten van de Geref. Kerken (vrijgemaakt). De synode van deze kerken heeft echter sindsdien uitgesproken dat het aan de vrijheid van de kerken werd overgelaten om dit middel voor de dienst des Woords te gebruiken. Gezien de redactie van het besluit van de synode van 1956 is het voor deputaten de vraag of zij enige bemoeienis kunnen hebben met televisie-uitzendingen, zelfs al gaat het om evangelisatiesamenkomsten. Kerkdienstuitzendingen via de televisie stellen speciale eisen. Toen op het uitzenden van normale kerkdiensten ernstige kritiek werd geleverd, heeft men gepoogd door meer omlijsting van de dienst deze voor de televisie geschikt te maken. Maar ook dat bleek niet te bevalen. Staking van de uitzendingen acht men niet verantwoord omdat door de televisie velen bereikt worden die anders

onbereikbaar zijn. De gewone „woorddienst“ eenvoudig en kort, blijkt tenslotte het best te voldoen. Het zou goed zijn aan deputaten opdracht te geven te onderzoeken of de beschikbare tijd besteed kan worden voor speciale evangelisatiediensten. De mogelijkheid om dergelijke diensten via de N.C.R.V. uit te zenden is trouwens aanwezig maar die valt buiten het overleg en de beïnvloeding van deputaten.

In de brede discussie die nu volgt, dient ds. J. H. Velema het voorstel in : De generale synode geve de deputaten voor radiokerkdienstuitzendingen de vrijheid om in voorkomende gevallen evangelisatiesamenkomsten in overleg met de deputaten voor evangelisatie via de televisie te doen uitzenden.

Door verschillende leden wordt hiertegen bezwaar ingebracht. Naar hun mening is er geen behoefte aan het gebruik van de televisie voor de evangelisatie. Het is overigens de vraag of er een principieel verschil is tussen kerkdienst en evangelisatiedienst. Zij zijn van oordeel dat een dergelijke uitspraak het aanschaffen van een televisietoestel zal stimuleren, terwijl juist tegen de televisie ten sterkste moet worden gewaarschuwd. Het onderkennen van gevaren en het waarschuwen tegen wereldgelijkvormigheid behoort ook tot de profetische roeping van de kerken.

Andere leden zijn van mening dat een naar hun oordeel zo ingrijpende zaak niet op deze wijze door de synode moet worden beslist al zijn zij materieel niet tegen het gebruik van de televisie voor het genoemde doel. Een zaak als deze behoort per instructie of op voorstel van deputaten ter tafel te komen. Deze leden geven er de voorkeur aan geen uitspraak te doen daar de onderhavige materie de plaatselijke evangelisatie-commissies etc. en de N.C.R.V. raakt en niet de deputaten. Een daartoe strekkend voorstel wordt ingediend door dr. W. H. Velema, gesteund door ds. W. Heerma.

Weer andere leden betogen dat het nu voorgestelde een uitbreiding bedoelt van de opdracht aan deputaten verstrekt en in het geheel geen herroeping van het besluit van 1956. Evenals toen komt deze zaak nu naar aanleiding van het deputatenrapport aan de orde. Derhalve bestaat er volgens hen geen kerkrechtelijk bezwaar tot het voorgestelde te besluiten. Het gaat erom van de beschikbare zendtijd gebruik te maken zodra het mogelijk is, voor evangelisatiedoeleinden. De synode kan geen plaatselijke evangelisatiecommissies verbieden van de televisie gebruik te maken. Maar als deputaten zich niet met de televisie mogen bemoeien, is er geen instantie die in het overleg kan worden betrokken en regelend kan optreden. Het onderscheid tussen de ambtelijke dienst des Woords en de evangelisatie mag niet uit het oog worden verloren. Deze leden ontkennen niet de gevaren die aan de televisie verbonden zijn, maar willen tevens de werkelijkheid van het bestaan van de televisie niet negeren. In het licht van die werkelijkheid is het vermaan tegen het gebruik van de televisie als zodanig een slag in de lucht. Het gaat erom een verantwoord gebruik te maken van een instrument waartoe de Here de mogelijkheid in Zijn schepping heeft gegeven en op de weg van Zijn kerk plaatst. Dit sluit in tegenover alle misbruik en daardoor begrijpelijke mijding, dat de kerken verantwoordelijkheid dragen ten opzichte van Hem die deze gave op hun weg plaatst, met alle begrip voor de bezwaren die er zijn, maar tevens voor de betekenis van deze gave voor zieken, verpleegden in inrichtingen enz.

Prof. W. Kremer maant in zijn advies de zaken niet te scherp te stellen. Het is onmogelijk het massa-medium van de televisie uit de samenleving te bannen,

ook al komen dezelfde bezwaren weer aan de orde als indertijd bij de opkomst van de radio. Niemand zal ontkennen dat er misbruik van wordt gemaakt. Maar als God dit medium geeft, brengt dat verantwoordelijkheid voor het rechte gebruik mee. Inzake de pers kan hetzelfde gezegd worden. Deputaten hebben steeds gezegd: laat voor ons de mogelijkheid open om, als wij ertoe in staat zijn, ook gebruik te maken van de televisie. De niet-kerkelijke mens ziet en luistert anders dan de kerkmens. Daarom komen er vele vragen aan de orde waarop nog geen antwoord gegeven kan worden. Gezien de zeer beperkte mogelijkheden loont het niet de moeite te veel tumult hierover te maken. Maar laat in elk geval de mogelijkheid openblijven.

Met volle handhaving van het besluit van de synode van 1956 (Acta, art. 26) besluit de synode

1. aan de deputaten voor radiokerkdienstuitzendingen de vrijheid te geven om in voorkomende gevallen evangelisatiesamenkomsten, eventueel in overleg met de deputaten voor evangelisatie, via de televisie te doen uitzenden; (zie ook art. 109);
2. de handelingen van deputaten goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid;
3. opnieuw deputaten te benoemen.

Art. 26

Sluiting.

De praeses sluit de zitting, nadat prof. dr. J. van Genderen is voorgegaan in dankzegging.

DERDE ZITTING

woensdag 1 september 1965 van 9-11.45 uur.

Art. 27

Opening.

De praeses opent de zitting. Nadat gezongen is ps. 9 : 1 en 14 leest hij Filip. 3 : 12-21 en gaat voor in gebed.

Art. 28

Appel-nominaal.

Appel-nominaal wordt gehouden. De leden zijn aanwezig als in de vorige zitting met uitzondering van ds. Th. Rutters. De primus afgevaardigde ds. J. Keuning is nu present. Hij betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 29

Mededeling van het moderamen.

De praeses deelt mede dat van dr. M. Boertien te Jeruzalem een telegram is ontvangen luidende

Hartelijke groeten en zegenwensen uit Jeruzalem, Jes. 62 vers 6 b en 7.
w.g. Boertien

De synode neemt hiervan dankbaar kennis. Antwoord zal gezonden worden (art. 80).

Voorts deelt de praeses mee dat een deputatie van de generale synode van de Gereformeerde Kerken, die momenteel in Lunteren vergadert, een brief heeft overhandigd waarin wordt voorgesteld wederzijds waarnemers te zenden. Op voorstel van het moderamen wordt deze brief in handen gesteld van commissie II met verzoek hieromtrent ten spoedigste te adviseren.

Tenslotte attendeert de praeses op de bloemen waarmee de kerkeraad van Aalsmeer de synode-tafels heeft gesierd. Een dankschrijven zal gezonden worden.

Art. 30

Correspondentie met de Hoge Overheid.

Het rapport van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid wordt aan de orde gesteld (bijlage VII). Prof. dr. B. J. Oosterhoff verzoekt 127 punt 5 van dit rapport te behandelen bij het rapport van de deputaten voor de behartiging van de geestelijke belangen van de militairen (zie art. 86).

Verschillende vragen worden door de secretaris van deputaten prof. J. Hovius beantwoord. Bij het overlijden van Prinses Wilhelmina is bericht van deelneming gezonden. Deputaten zijn in de persoon van hun voorzitter wel benaderd ten aanzien van de overgang van Prinses Irene naar de roomse kerk; zij hebben zich echter gehouden aan het steeds ingenomen standpunt dat enige handeling ten opzichte van de particuliere aangelegenheden van het koninklijke huis niet tot hun competentie behoort, terwijl zij bovendien niet konden instemmen met de wijze van publikatie door de benaderende instantie. De kwestie van de glijdende werkweek is met de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden besproken en door deze deputaten in studie genomen. Prof. Hovius dringt erop aan bij opheffing van gemeenten, naamsverandering enz. deputaten officieel kennis te geven opdat deze de vereiste correspondentie kunnen voeren.

De synode keurt de handelingen van deputaten goed, zegt dank voor de verrichte arbeid en besluit opnieuw deputaten te benoemen.

Art. 31

Synodaal archief.

De praeses vraagt de aandacht van de synode voor het rapport van de archivaris (bijlage VIII). 128

Naar aanleiding van het gerapporteerde omtrent het ontbreken van enige synodale Acta, wordt in verband met het feit dat wijlen ds. M. van der Klis in 1950 reeds verschillende Acta afstond voor het archief, besloten aan de deputaten voor de controle van het synodale archief op te dragen een onderzoek in te stellen. Ten aanzien van het voorstel van de archivaris om aan zijn secundus een sleutel van het archief te geven, zodat deze verschillende werkzaamheden in overleg met hem kan verrichten, wordt opgemerkt dat de archivaris op deze wijze

de verantwoordelijkheid voor het archief niet kan dragen. Voor een gezamenlijke verantwoordelijkheid dient de secundus archivaris, die anders alleen in functie treedt bij ontstentenis van de primus archivaris tot tweede archivaris te worden benoemd.

De synode besluit

1. een eerste en tweede archivaris te benoemen en in verband met deze benoeming de instructie te wijzigen;
2. de archivaris dank te zeggen voor de verrichte arbeid en zijn handelingen goed te keuren;
3. aan de deputaten voor de controle van het synodale archief op te dragen een onderzoek in te stellen naar het ontbreken van verschillende Acta van de synode.

Art. 32

Controle van het synodale archief.

Het rapport van de deputaten voor de controle van het synodale archief wordt door de praeses in bespreking gegeven (bijlage IX).

Nadat enige opmerkingen zijn gemaakt betreffende de bewaring en de ordening van de archiefstukken van de deputaatschappen, waaromtrent de archivaris gaarne van advies zal dienen, besluit de synode

1. deputaten te machtigen in samenwerking met de archivaris overleg te plegen met de kerkeraad van Rotterdam-Centrum ter verbetering van de archief-ruimte;
2. nogmaals met klem de verschillende deputaatschappen te wijzen op de verplichting hun archiefstukken voorzover mogelijk in het synodale archief te deponeren;
3. deputaten te machtigen in overleg met de archivaris en de deputaten voor de uitgave van de Kerkorde „Richtlijnen voor de verzorging van kerkelijke archieven” in de nieuwe uitgave van de Kerkorde op te nemen;
4. de volgens de inventaris van het synodale archief zich in het archief bevindende Friese Bijbel in bruikleen af te staan aan de bibliotheek van de Theologische Hogeschool;
5. deputaten dank te zeggen voor de verrichte arbeid en hun handelingen goed te keuren;
6. opnieuw deputaten te benoemen.

Art. 33

Collecte-rooster.

De synode gaat over tot de behandeling van het rapport van de deputaten voor de samenstelling van de collecte-rooster (bijlage X).

Deputaat ds. K. J. Velema attendeert op het ontbreken van een voorstel opnieuw deputaten te benoemen. Het lijkt hem en zijn mededeputaat beter dit deputaatschap op te heffen en aan de deputaten voor financiële zaken het samenstellen van de collecte-rooster toe te vertrouwen. Wanneer tegen deze suggestie bezwaar wordt ingebracht, besluit de synode deze zaak ter fine van advies in handen te geven van commissie VI (zie art. 122).

Art. 34

Emigratie.

De praeses geeft in bespreking het rapport van de deputaten voor emigratie (bijlage XI).

De discussie bepaalt zich hoofdzakelijk tot de vraag van deputaten of het geen aanbeveling verdient dit deputaatschap op te heffen en de betrokken opdracht te geven aan de deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken. Opgemerkt wordt dat deze vraag gezien in het licht van het ter vorige synode dienende voorstel een bijdrage voor het werk van deputaten aan de kerken te vragen, bevreemding wekt. De emigratie moge momenteel weinig meer betekenen, het is niet te zeggen of deze binnen korte tijd hetzij door de volkingspolitiek van de regering, hetzij door conjunctuurwijziging niet weer op gang zal komen. Tenslotte wordt de vraag gesteld of het juist is dat deputaten zich, zij het voorzichtig en vragenderwijs, inlaten met de emeritaatsvoorziening van kerken waarmee correspondentie wordt onderhouden.

Deputaat ds. W. Heerma onderstreept de voorzichtige wijze waarop opheffing van het deputaatschap aan de orde is gesteld. De reden waarom deputaten deze suggestie doen, is geen andere dan de in het rapport genoemde. Wat ten aanzien van de emeritaatsvoorziening in het rapport is opgemerkt, bedoelt slechts de bezinning over de vraag of hier ook een taak ligt.

Op verzoek van de praeses adviseert ds. C. Noordegraaf. Hij stemt toe dat de emigratie uit de gereformeerde gezindte praktisch stilstaat, maar acht het niet gewenst het deputaatschap op te heffen omdat een nieuwe emigratiegolf, op veel korter termijn dan vroeger het geval was, altijd mogelijk is. Inzake de emeritaatsvoorziening deelt hij mede dat een instructie in de geest als deputaten nu aan de orde stellen, door de desbetreffende classis van zijn kerken is verworpen. Er wordt dus geen hulp gevraagd, hoewel deze zeker welkom zal zijn.

De synode besluit

1. opnieuw deputaten voor de emigratie te benoemen;
2. de handelingen van deputaten met dank voor de verrichte arbeid goed te keuren.

Art. 35

Emigratie en emeritaatsvoorziening.

Naar aanleiding van hetgeen in het rapport van de deputaten voor de emigratie is opgemerkt betreffende de eventuele verplichting ten aanzien van de verzorging ad art. 13 K.O. van predikanten die zijn overgegaan naar kerken in het buitenland waarmee correspondentie wordt onderhouden, wordt besloten aan commissie VI op te dragen deze zaak in studie te nemen en in één van de volgende zittingen erover te rapporteren (zie art. 129 sub 7).

Art. 36

Behandeling van financiële verslagen.

De instructie van de particuliere synode van het Westen wordt in behandeling genomen (7.18), luidende

De particuliere synode van het Westen verzoekt de generale synode dat deze het rapport van deputaten voor financiële zaken en de financiële verslagen in alle overige rapporten

- a. gecombineerd,
- b. in het bijzijn van genoemde deputaten en
- c. aan het begin van haar zittingen in behandeling neemt.

Van verschillende kanten wordt toegestemd dat het aanbeveling verdient de financiële zaken niet aan het einde van de synode te behandelen, maar tevens wordt opgemerkt dat het oordeel over het financiële beleid niet, althans moeilijk te geven is zonder heel de arbeid van een deputaatschap in de overweging te betrekken. Wanneer het rapport van de deputaten voor financiële zaken aan het begin van de synode wordt behandeld dan is het praktisch ondoenlijk de doelmatigheid buiten de discussie te houden, terwijl het bij het onderhavige rapport bewust alleen gaat om de rechtmatigheid. Het voorgestelde is alleen voor verwezenlijking vatbaar als men zich bij de behandeling beperkt tot de financieel-technische zaken. Voor een totaal inzicht in de financiële aangelegenheden verdient een behoorlijke voorbereiding door middel van de respectieve deputatenrapporten aanbeveling. De financiële paragrafen in deze rapporten bieden de mogelijkheid op de doelmatigheid van de besteding der gelden in te gaan.

Ter voldoening aan de intentie van deze instructie besluit de synode

1. dat voldoende tijd zal gereserveerd worden voor de behandeling van het rapport van de deputaten voor financiële zaken;
2. dat indien mogelijk, aan dit deputaatschap, alsmede aan de andere tijdig kennis zal worden gegeven wanneer zijn rapport, resp. hun rapporten aan de orde zullen worden gesteld;
3. dat de tot dusver geldende regel blijft gehandhaafd dat goedkeuring van de handelingen van deputaatschappen voorzover het de financiële zijde van hun beleid betreft, in eerste instantie alleen de doelmatigheid ervan raakt, terwijl de synode de rechtmatigheid van de uitgaven enz. beoordeelt gehoord het rapport van de deputaten voor financiële zaken (zie art. 5 van de instructie van de deputaten voor financiële zaken).

Art. 37

Aanvulling van het agendum.

Overeenkomstig het besluit genomen in de eerste zitting (art. 11) wordt op voorstel van het moderamen het volgende aanvullende agendum vastgesteld:

- 9.04 Brief van de particuliere synode van het Zuiden inzake appelschrijven van br. J. Bakker;
- 9.07 Appelschrijven van de kerk van Eindhoven inzake de uitspraken van de particuliere synode van het Oosten d.d. 20 juni 1963;
- 9.10 Bezwaarschrift tegen de uitspraak van de particuliere synode van het Westen d.d. 20 mei 1965, ingezonden door br. A. Bijlagte, P. Pols, M. J. Sikking, G. Schaart en P. M. Strijbis te Haarlem;
- 9.11 Appelschrijven van br. J. Bakker te Dordrecht inzake handelingen van de raad van de Chr. Geref. kerk te Dordrecht-Centrum;
- 9.13 Brief van de deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken van de Free Ref. Churches of Australia inzake de houding ten opzichte van de Geref. kerken (synodaal) en de Geref. kerken (vrijgemaakt);
- 9.17 Schrijven van het comité tot behoud van de Statenvertaling;

- 9.38 Brief van ds. K. G. van Smeden inzake het deputaatschap voor het beheer van de jubileumgave 1834-1934;
- 9.39 Brief van Rev. James Fraser inzake afvaardiging namens de Free Church of Scotland;
- 9.39/01 Idem van Rev. Professor W. J. Cameron, principal cleric of assembly of the Free Church of Scotland inzake afvaardiging van Rev. Fraser;
- 9.40 Verzoek van redactie „Kerknieuws” inzake de te behandelen rapporten;
- 9.41 Idem inzake het bijwonen van de zittingen der synode;
- 9.42 Verzoek van de redactie van „Trouw” tot het bijwonen van de zittingen der synode;
- 9.43 Verzoek van Rev. Professor G. N. M. Collins, president of the last meeting of the R.E.S., de synode te bezoeken;
- 9.44 Brochure „Volhardt in het gebed”, een pastorale handreiking van de generale synode der Nederlandse Hervormde kerk;
- 9.45 Appelschrijven van de kerkeraad van Utrecht-Noord inzake een besluit van de particuliere synode van het Oosten;
- 9.46 Brief van het Nederlandsch Bijbelgenootschap inzake afvaardiging naar de conferentie te Woudschoten op 10-12 nov. a.s.;
- 9.47 Brief van br. J. Lelsz inzake de psalmberijming;
- 9.48 Verzoek van de redactie van „De Rotterdammer” tot bijwoning van de zittingen der synode;
- 9.49 Verzoek van de redactie van „Gereformeerd Gezinsblad” tot bijwoning van de zittingen der synode, resp. tot ontvangst van de werkrapporten;
- 9.50 Schrijven van ds. J. Brons inzake de Bijbelvertaling.

Art. 38

Sluiting.

Nadat prof. dr. B. J. Oosterhoff is voorgegaan in dankzegging, sluit de praeses de zitting.

VIERDE ZITTING

dinsdag 21 september 1965 van 9.30-12 uur.

Art. 39

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 86 : 6, leest Col. 3 : 12-17 en gaat voor in gebed.

Art. 40

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijken de afgevaardigden aanwezig te zijn als in de vorige zitting met uitzondering van oud. R. Bijsterveld die vervangen is door de algemeen tertius van de particuliere synode van het Noorden oud. G. van Olst, van oud. J. de Jong in wiens plaats oud. A. v. d. Kruk zitting neemt, van

oud. P. Stam Dzn. die vervangen wordt door de opvolger van zijn secundus oud. D. Koole, van oud. A. Terreehorst wiens plaats wordt ingenomen door oud. K. de Waal. Diaken G. Maarseveen is verhinderd, evenals zijn secundus diak. W. de Groot. De voor het eerst aanwezigen betuigen instemming met de belijdenis.

Art. 41

Mededelingen van het moderamen.

De praeses attendeert op de bloemen waarmee de kerkeraden van Aalsmeer en Rijnsburg de synodale tafels en wandelgangen hebben getooid. Een schrijven van dank zal worden verzonden.

Voorts gedenkt hij het overlijden van ds. M. Holtrop die aan de synode verzocht ontheven te worden van zijn opdracht inzake radiokerkdienstuitzendingen. De Here onthief hem van alle arbeid om tot volmaakte dienst te roepen.

Tenslotte deelt hij mede dat van H.M. Koningin Juliana een dankbetuiging is ontvangen:

Hare Majesteit de Koningin heeft mij verzocht U haar dank over te brengen voor de gevoelens, geuit in Uw telegram ter gelegenheid van Uw vergadering op 31 augustus 1965.

De Particuliere Secretaresse van Hare Majesteit de Koningin
(w.g.) Jonkvr. C. E. B. Roëll.

Art. 42

Aanvulling van het agendum.

Op voorstel van het moderamen worden aan het agendum toegevoegd de volgende inmiddels nog binnengekomen stukken:

- 9.51 Schrijven van di. N. de Jong en W. Heerma inzake het beheer van de jubileumgave 1834-1934;
- 9.52 Brief van de heer H. Offereins te Ter Aard (Dr.), zegenwens voor de synode;
- 9.53 Telegram van het gewest Noord-Holland van de P.S.P. inzake de I.C.C.C.;
- 9.54 Schrijven van de Bond van christelijke gereformeerde mannenverenigingen in Nederland, zegenwens voor de synode en aanbeveling van het werk van de bond;
- 9.55 Schrijven van de Werkgemeenschap van protestantse christenen in de Partij van de Arbeid inzake de geestelijke verzorging in de krijgsmacht;
- 9.56 Schrijven van M. van der Veen en echtgenote te Hoogeveen inzake afscheid van de Chr. Geref. Kerken;
- 9.57 Schrijven van de Unie van Baptisten gemeenten in Nederland ter aanbieding van een rapport „De Nederlandse Baptisten en de Wereldraad van Kerken“;
- 9.58 Brochure van L. Schut, arts, „Het 'ontgroenen' van studenten“;
- 9.59 Schrijven van de kerkeraad van Hilversum-Centrum betreffende het samenroepen van de generale synode in 1968;
- 9.60 Schrijven van the Committee of Ecumenicity and Correspondence with

Sister Churches of the Reformed Churches of Australia inzake afvaardiging;

- 9.61 Schrijven van the Reformed Churches of New Zealand inzake afvaardiging;
- 9.62 Bezwaarschrift van de kerkeraden van Dordrecht-Centrum, Poederooijen en Sliedrecht-Centrum tegen het in art. 25 sub 1 genoemde besluit;
- 9.63 Gehele of gedeeltelijke adhesiebetuigingen aan, resp. gehele of gedeeltelijke afkeuring van het sub 9.62 genoemde bezwaarschrift van de kerkeraden van Doornspijk, Alphen aan de Rijn, Oosterbeek, Breda, Rotterdam-Pernis, Tholen, Maassluis, Rotterdam-West, Schiedam, Soestdijk, Vianen, Middelharnis, Eemdijk, Noordeloos, Putten, Oud-Vossemeer, Rotterdam-Overschie, 's-Gravenhage-Scheveningen, Driebergen, Leerdam, Urk, Nieuwpoort, 's-Gravenzande, Zuidland, Zeist, Nijkerk, Nieuwkoop, Barendrecht, Elburg, Werkendam, Rijnsaterwoude, Zaamslag, Katwijk aan Zee, Middelburg, IJmuiden, Enschede-West, Murmerwoude, Almelo, Enschede-Oost, Bussum, Zwijndrecht, Vlaardingen, Naarden, Hilversum-Oost, Bunschoten, Arnhem, Rotterdam-Kralingen, Gouda, Westzaan, Ede, Maarssen, Broeksterwoude, Eindhoven, Rozenburg, Doesburg, Hoogeveen, Wildervank, alsmede van de leden Frans Post te Urk, ds. G. de Vries te 's-Gravendeel, C. van Dranen te Bussum, C. van de Bor te Putten, A. Wessels te Wolfheze, B. Bruining te Rotterdam-Centrum en J. C. van Herwijnen te Zwijndrecht.

Op voorstel van het moderamen wordt het sub 9.51 genoemde stuk in handen gegeven van commissie VII. Betreffende de stukken sub 9.52-9.126 zal het moderamen voorstellen concipiëren.

Art. 43

Schrijven van de generale synode van de Gereformeerde Kerken.

De praeses stelt aan de orde het schrijven ontvangen van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (zie art. 29 tweede lid, bijlage XII). Commissie II rapporteert (bijlage XIII ad II sub B2). 133

Opgemerkt wordt dat de commissie het verzoek van de generale synode van de Gereformeerde Kerken om waarnemers te zenden resp. te ontvangen, behandeld heeft in het licht van het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en daarbij geen rekening gehouden heeft met het feit dat in de besprekingen die gevoerd zijn door de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken met het moderamen van de generale synode van de Gereformeerde Kerken, deze zaak ter sprake is gebracht door een van genoemde deputaten. Van gereformeerde zijde is telkens aangedrongen wederzijds officiële vertegenwoordigers uit te wisselen. De deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders waren van oordeel, gezien hun samensprekingen, dat dit vooralsnog niet mogelijk was. Bij de besprekingen die de deputaten voor de vertegenwoordiging voerden, kwam iets anders naar voren. Verschillende zaken zijn er die beide kerken raken, als C.O.G.G., G.O.S. enz. De mogelijkheid werd toen gesteld om, wanneer deze gemeenschappelijke zaken aan de orde komen, over en weer waarnemers te zenden. Verschillende leden zijn van mening dat het uitermate belangrijk is van de behandeling dezer zaken kennis te nemen door persoonlijke waarneming. Zij zien deze aangelegenheid niet in het principiële, 136

maar in het kerkelijk-zakelijke vlak. Tevens zijn zij van oordeel dat er een roeping ten opzichte van de Gereformeerde Kerken ligt, vooral in de huidige situatie. Een dergelijke uitwisseling van waarnemers betreffende concrete zaken zou hun ook welkom zijn ten aanzien van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Gereformeerde Gemeenten. Het directe contact kan leiden tot verduidelijking van de wederzijdse posities, hetzij negatieve, hetzij positieve. Zij achten de argumenten van de commissie om dit verzoek af te wijzen onvoldoende en aanvechtbaar. In elk geval kan het eerste argument niet ter zake dienen omdat het desbetreffende rapport nog niet aan de orde is geweest.

De rapporteur van commissie II, ds. B. van Smeden, betoogt dat de commissie, gezien haar andere opdrachten, dit verzoek heeft gezien tegen de achtergrond van wat de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders rapporteren. Ook al ziet de commissie terdege het belang door eigen waarneming getuige te zijn van de behandeling der wederzijdse verhoudingen ter synode, zij meent dat dit niet doorslaggevend is. Wanneer de te wisselen waarnemers slechts mogen aanhoren wat ter andere synode wordt gezegd, acht zij de bestaande contacten van meer betekenis. Door de deputaten-samensprekingen komen deze meer tot hun recht. Dat inwilliging van het verzoek een noodzakelijke consequentie zou zijn van de relaties via C.O.G.G. en G.O.S. wijst de commissie van de hand. Deze zaken moeten op zichzelf worden beschouwd.

In de tweede ronde wordt enerzijds instemming betuigd met het standpunt van de commissie. Inwilliging van het verzoek zal worden uitgelegd als bewijs van meer toenadering en nauwer contact. Als waarnemen slechts zwijgen insluit, heeft het zenden van waarnemers geen betekenis. Lettend op de situatie in de Gereformeerde Kerken wordt aan deze kerken een betere dienst bewezen door eerlijke afwijzing dan door aanvaarding van het verzoek. Van andere zijde wordt gewezen op de bestaande contacten binnen de gereformeerde gezindte. Indien deze niet juist zijn, moet de consequentie getrokken worden. Herhaaldelijk is evenwel de juistheid van en de roeping tot deze contacten onderstreept. Geen vrees leidt bij de beslissing inzake dit louter zakelijk contact. Het zou toe te juichen zijn dat ook met andere kerkgemeenschappen op deze wijze contact tot stand zou komen. Wanneer, afdacht nog van persoonlijke en plaatselijke ontmoetingen, er vele contacten op het niveau van deputaatschappen bestaan, waarom dan niet op synodaal niveau? Waarnemen zal zich beperken tot zwijgen, maar ook het recht inhouden in geval van onjuistheden en onduidelijkheden correcties aan te brengen.

Prof. J. J. van der Schuit verheugt zich dit moment te beleven. Als hij terugdenkt over een periode van ongeveer zestig jaren, dan is deze situatie heel wat sympathieker dan wat vroeger van de zijde van de Gereformeerde Kerken werd ervaren. Hij begrijpt dat er bezwaren zijn, maar zou het toch op prijs stellen om, daar beide kerken de eerstkomende vergadering van de G.O.S. hebben samen te roepen, gemeenschappelijk overleg op synodaal niveau te plegen.

Prof. dr. B. J. Oosterhoff wijst er in zijn advies op dat op grond van de overwegingen van de commissie ook tot een tegenovergesteld voorstel kan worden geconcludeerd. Er zijn inderdaad grote verschillen met de Gereformeerde Kerken, maar er zijn ook vele gemeenschappelijke punten waarover op deputatenniveau door beide kerken reeds wordt gesproken. Afwijzing zal op bepaalde punten verwijdering geven, terwijl aanvaarding met name hen zal steunen die in de Gereformeerde Kerken verontrust zijn over de gang van zaken.

Prof. W. Kremer, adviseur van de commissie, is van oordeel dat de figuur van waarnemers kerkrechtelijk niet te plaatsen is. Eventuele waarnemers zullen hun uiteraard subjectief gekleurd verslag ter synode brengen, terwijl door niemand is aangetoond dat het resultaat van zoveel meer betekenis kan zijn dan de reeds bestaande contacten waardoor het scheppen van deze figuur onmisbaar geacht moet worden.

Prof. dr. J. van Genderen adviseert de commissie zich nader te beraden gehoord de bespreking waarin verschillende aspecten aan de orde zijn gesteld die de commissie nog niet in haar voorbereiding had betrokken.

Besloten wordt deze zaak naar de commissie terug te wijzen (zie art. 76).

Art. 44

Sluiting.

Nadat prof. J. J. van der Schuit is voorgegaan in gebed, sluit de praeses de zitting.

VIJFDE ZITTING

dinsdag 21 september 1965 van 2-6 uur.

Art. 45

Opening.

De praeses opent de zitting. Nadat gezongen is ps. 146 : 3 en 8 en gelezen Psalm 146 gaat hij voor in gebed.

Art. 46

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijken alle afgevaardigden aanwezig te zijn als in de vorige zitting.

Art. 47

Theologische Hogeschool.

De aandacht van de synode wordt door de praeses gevraagd voor het rapport van het curatorium van de Theologische Hogeschool (bijlage XIV), alsmede voor de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.01) luidende:

Naar aanleiding van wat hierover gerapporteerd is op de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962, en ter beantwoording van de vraag in het laatste curatorenverslag om de bezinning der kerken op de benoeming van een vijfde hoogleraar, verzoekt de particuliere synode van het Westen de generale synode, dat deze

1. ten bate van de Theologische Hogeschool een hoofdelijke omslag vaststelt welke het mogelijk maakt vijf hoogleraren op verantwoorde wijze te honoreren;

2. ter uitbouw van het onderwijs aan de Theologische Hogeschool besluit dat een vijfde hoogleraar wordt benoemd.

145 Commissie I rapporteert (bijlage XV).

De praeses herdenkt het heengaan van prof. L. H. van der Meiden die met eenvoudige vroomheid en ernstige studiezijn trouw heeft gearbeid. Met bijzondere nadruk heeft hij zijn leerlingen steeds gewezen op de noodzaak van nauwkeurige exegese waardoor hij vele dienaren des Woords heeft gevormd tot dienst in de gemeente.

De synode gaat over tot de bespreking van het algemeen beleid. Er worden verschillende vragen gesteld ten aanzien van het admissie-examen, het zendingslectoraat, de colleges van maatschappelijk-praktische aard, het onderzoek betreffende de rechtspersoonlijkheid waartoe de vorige synode opdracht gaf (Acta 1962, art. 62 sub 5).

Deze vragen worden door de rapporteur van commissie I, drs. W. van 't Spijker, de voorzitter van het curatorium, ds. A. Hilbers, en de rector prof. dr. J. van Genderen beantwoord. Inzake het admissie-examen is bedoeld dat de kerken in voorbede en prediking aan dit examen de vereiste aandacht zullen schenken. Het overleg tussen curatorium en zendingsdeputaten - na het indienen van de resp. rapporten - heeft tot resultaat gehad dat vastgesteld is dat het onderwijs in de zendingsvakken behoort tot de verantwoordelijkheid van het curatorium in samenwerking met de zendingsdeputaten. Over de colleges van maatschappelijk-praktische aard worden nadere informaties verstrekt. Er is veel belangstelling voor. Het college van hoogleraren zal graag in de gevolgd lijn voortgaan. De kwestie van de rechtspersoonlijkheid is momenteel niet urgent nu er een geheel nieuwe opzet van de financiële aangelegenheden is voorgesteld. Indien deze voorstellen worden aanvaard kan het te benoemen deputaatschap deze zaak in studie nemen.

Art. 48

Theologische Hogeschool — Financiële aangelegenheden.

Vervolgens geeft de praeses de financiële aangelegenheden van de Theologische Hogeschool in bespreking waarover de in art. 47 genoemde rapporten 141 handelen, resp. de bijlagen 2, 3 en 4 van het rapport van het curatorium en het 143 commissierapport sub C en D (bijlagen XIV en XV).

Over het voorgestelde reglement voor het in te stellen deputaatschap voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool worden verschillende redactionele opmerkingen gemaakt. Enige leden zijn niet overtuigd van de urgentie van een dergelijk deputaatschap. Anderen menen dat dit deputaatschap op de voorgestelde wijze een soort sub-deputaatschap wordt dat praktisch geen zelfstandigheid heeft en nauwelijks verantwoordelijkheid ten opzichte van de synode. Veel waardering is er voor de actie van het Vrouwencomité. Gevraagd wordt of het niet juister is de naam van dit comité te veranderen in „Vrouwen-comité ten bate van de Theologische Hogeschool” en nauwer overleg van dit comité met het curatorium te bevorderen opdat het niet trede in het beleid van het curatorium.

De rapporteur, drs. W. van 't Spijker, acht het nodig de gemaakte opmerkingen ten aanzien van het Reglement nader te bestuderen. De commissie is overtuigd van de urgentie van het voorgestelde deputaatschap. De merkwaar-

dige positie van de penningmeester van de Theologische Hogeschool die geen lid is van het curatorium, wel overleg kan plegen met het curatorium, maar alleen verantwoordelijk is niet alleen voor het beheer, maar ten dele ook voor het beleid, vereist in de huidige situatie een andere regeling. De nu ontworpen regeling zal uiteraard in de praktijk moeten worden getoetst, ook inzake de verhouding tot curatorium en generale synode. De commissie heeft veel waardering voor het Vrouwencomité maar acht de generale synode niet bevoegd op de een of andere wijze zeggenschap over dit comité uit te oefenen.

In tweede ronde worden enkele alternatieve oplossingen aan de hand gedaan in betrekking tot de behartiging van de materiële belangen van de Hogeschool. Prof. dr. B. J. Oosterhoff betreurt het dat de penningmeester niet aanwezig is, daar deze zelf de behoefte aan een dergelijk deputaatschap het sterkst gevoelde en aan het curatorium voorstelde in deze richting een oplossing te zoeken. De uitbreiding van de Hogeschool en de daarmee gepaard gaande verzwaaring van de financiële verantwoordelijkheid met alle beheers- en beleidsvragen die aan de orde komen bij een „bedrijf” als de Theologische Hogeschool maken het noodzakelijk dat het één-mans-beheer en -beleid veranderd wordt. Gezien de gehele structuur is het beter dat de zaken van de Theologische Hogeschool behartigd worden voor zover het de onderwijs-kant betreft door het curatorium, voor zover het de zakelijke kant betreft door het voorgestelde deputaatschap in nauwe samenwerking maar met een eigen specifieke verantwoordelijkheid.

De synode besluit

1. het voorstel van het curatorium te aanvaarden en derhalve in principe te besluiten tot het instellen van een deputaatschap voor de materiële belangen van de Theologische Hogeschool over te gaan;
2. de voorstellen betreffende reglementswijzigingen en instructie voor het sub 1 genoemde deputaatschap terug te wijzen naar de commissie ter nadere overweging gehoord de gemaakte opmerkingen (zie art. 148).

Art. 49

Theologische Hogeschool — Emeritaatsverlening prof. W. Kremer.

Bijlage 1 van het rapport van het curatorium wordt aan de orde gesteld, waarover commissie I rapporteert in haar rapport sub B (bijlage XIV en XV). 140, 146

Op voorstel van de commissie wordt besloten, gehoord het desbetreffende verzoek, aan prof. W. Kremer op de meest eervolle wijze emeritaat te verlenen onder hartelijke dankzegging voor de vele en getrouwe arbeid voor de kerken en inzonderheid voor de Theologische Hogeschool verricht en dit emeritaat te doen ingaan aan het einde van de cursus 1965/1966.

Art. 50

Comité-generaal.

Art. 51

Schorsing.

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG VIJFDE ZITTING

dinsdag 21 september 1965 van 7.15-9.30 uur.

Art. 52

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen ps. 119 : 8.

Art. 53

Comité-generaal.

Art. 54

Theologische Hogeschool — Vacature prof. W. Kremer.

Na heropening deelt de praeses mede dat in comité-zitting besloten is, gehoord het voorstel van het curatorium en het desbetreffende advies van commissie I

1. in de vacature ontstaan door de emeritering van prof. W. Kremer een hoogleraar te benoemen met de opdracht onderwijs te geven in de vakken die in het rapport van het curatorium worden genoemd;
2. aan prof. W. Kremer een leeropdracht te verstrekken in overeenstemming met het voorstel van het curatorium;
3. de instructie van de particuliere synode van het Westen niet te aanvaarden.

Art. 55

Theologische Hogeschool — Benoeming hoogleraar.

De praeses vraagt nu de aandacht van de synode voor het schrijven van het curatorium behelzende de voordracht voor het benoemen van een hoogleraar overeenkomstig het in het vorige artikel sub 1 bekend gemaakte besluit.

- 148 De president curator, ds. A. Hilbers, leest dit schrijven (bijlage XVI). Het curatorium stelt het tweetal dr. W. H. Velema van Leiden en dr. J. de Vuyst van Amsterdam-Oost. Ter bespreking van deze zaak vergadert de synode in comité.

Art. 56

Presentie.

Daar dr. W. H. Velema de zitting verlaat, neemt ds. M. W. Nieuwenhuijze als diens secundus zijn plaats in. Hij betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 57

Comité-generaal.

Art. 58

Theologische Hogeschool — Benoeming hoogleraar.

Na opheffing van de comité-zitting deelt de praeses mede dat na gehouden bespreking en stemming gekozen is tot hoogleraar dr. W. H. Velema van Leiden. Deze heeft op zijn verzoek verlof ontvangen zich hierover te beraden (zie art. 113).

Art. 59

Sluiting.

De assessor dankt, waarna de praeses de zitting sluit.

ZESDE ZITTING

woensdag 22 september 1965 van 9-12 uur.

Art. 60

Opening.

De praeses opent de zitting. Nadat ps. 135 : 1 en 3 gezongen is, leest hij Filip. 2 : 5-11 en gaat voor in gebed.

Art. 61

Appel-nominaal.

De leden zijn aanwezig als in de vorige zitting met uitzondering van oud. J. Prins die vervangen is door zijn secundus oud. F. Bos. Ook in deze zitting neemt ds. M. W. Nieuwenhuijze de plaats in van dr. W. H. Velema. Oud. F. Bos betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 62

Notulen.

De eerste scriba leest de concept-notulen van de eerste zitting. Deze worden goedgekeurd. Gezien het feit dat slechts een deel van de notulen ter synode gelezen kunnen worden en dan nog alleen in concept, terwijl voor de opstelling ervan de tijd gevonden moet worden tussen de zittingen in, wordt besloten voortaan geen notulen meer te lezen.

Art. 62

Correspondentie met buitenlandse kerken — Old and Free Christian Reformed Churches etc.

Het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en de correspondentie met buitenlandse kerken wordt in bespreking gegeven voorzover het de correspondentie betreft met de Free Christian Reformed Church of Canada en de Old Christian Reformed Church of America, de Reformed Churches of Australia, de Reformed Churches of New Zealand, de Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika, de Igreja Evangélica Reformada no Brasil, de Free Church of Scotland en de Christian Reformed Church of the U.S.A. and Canada (bijlage XVII deel II en XVIII sub II), alsmede het daar-¹⁶⁰ mee corresponderende gedeelte van het rapport van commissie II (bijlage XIX¹⁷⁸ ad III). Voorts is ontvangen een schrijven van de Synod of the Free Christian¹⁸¹ Reformed Church, meldende de afvaardiging van ds. C. Noordegraaf; van de Free Church of Scotland met de mededeling dat Rev. James Fraser, M.A., B.D., Moderator of this year's General Assembly is afgevaardigd (9.39); van de Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika behelzende het bericht dat geen afgevaardigde kon worden gezonden (9.37); van de Reformed Churches of Australia idem (9.60) en van the Reformed Churches of New Zealand idem (9.61). Tenslotte komen in bespreking een schrijven van de Free Reformed Churches of Australia (9.13) en van de Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (9.34) waarover commissie II eveneens rapporteert.

Enkele leden zijn van mening dat de Free and Old Christian Reformed Churches meer inhoud aan de onderhouden correspondentie geven dan dezerzijds geschiedt. Zij geven enkele suggesties om deze te versterken, bijv. door het regelmatig zenden van een afgevaardigde. Andere leden informeren naar de bezwaren die deze kerken ertoe brachten uit de I.C.C.C. te treden en vragen of zij terzake contact hebben gehad met deputaten.

De rapporteur van commissie II, ds. B. van Smeden, verwijst voor het eerste naar deputaten en deelt wat het tweede betreft, mede dat de commissie gebleken is dat dezelfde en soortgelijke bezwaren tegen de I.C.C.C. bij de Free and Old Christian Reformed Churches bestonden als op de generale synode van 1962 aan de orde zijn gesteld.

Op verzoek van de praeses verstrekt ds. C. Noordegraaf als afgevaardigde van deze kerken nadere informatie. Hij accentueert dat zijn kerken geconfronteerd worden met het optreden van de I.C.C.C. in Amerika en Canada, dat dusdanig is dat zij daarvoor geen enkele verantwoordelijkheid meer konden en wilden dragen. Er geschiedden dingen waarvoor de naam van de kerken werd gebruikt, zonder dat enig overleg was gepleegd. Toen geen enkel protest hielp, hebben de Free and Old Christian Reformed Churches na langdurig beraad besloten uit te treden.

Inzake de Christian Reformed Church wordt opgemerkt dat deze blijkens de uitvoerige informatie die deputaten verstrekt hebben (bijlage 2 van hun rapport), de aanhangige zaak met grote ernst heeft behandeld, maar blijkbaar de bezwaren tegen „1908” niet voldoende begrijpt, waarschijnlijk vanwege het anders functioneren van „1908” tegen de Amerikaanse achtergrond van deze kerk.

Betreffende de andere kerken waarover deputaten rapporteren, alsmede de verschillende ingekomen stukken worden geen bijzondere opmerkingen gemaakt.

Op voorstel van de commissie besluit de synode

1. de brief van de Free Reformed Churches of Australia niet ontvankelijk te verklaren;
2. de correspondentie met de Igreja Evangélica Reformada no Brasil te bekrachtigen overeenkomstig het voorstel van deputaten, mits onder „proponent” hetzelfde wordt verstaan als onder „kandidaat tot de heilige dienst”;
3. vóór de generale synode van 1968 een afgevaardigde te zenden naar de generale synode van de Free and Old Christian Reformed Churches;
4. van tijd tot tijd een afgevaardigde te zenden naar de General Assembly of the Free Church of Scotland;
5. deputaten op te dragen op grond van hun constatering een schrijven te richten tot de Christian Reformed Church;
6. met dankbaarheid kennis te nemen van de goede wensen van die kerken die verhinderd waren afgevaardigden te zenden.

Art. 64

Vervolg — Correspondentie met buitenlandse kerken — the International Council of Christian Churches.

De synode gaat over tot de behandeling van het door deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken gerapporteerde betreffende the Inter-

national Council of Christian Churches (bijlage XVII deel V met bijlagen 2 185 en 3 en bijlage XVIII sub IV), alsmede van de Minutes of Proceedings of the 178 5th Plenary Congress held in Amsterdam, August 14-20, 1962 (9.22). Tevens geeft de praeses in bespreking de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.16) luidende

De particuliere synode van het Westen verzoekt de generale synode uit te spreken in hoeverre de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland verantwoordelijkheid dragen e.q. aansprakelijk zijn voor de resoluties, besluiten etc. van de International Council of Christian Churches, gezien het lidmaatschap van deze organisatie.

Commissie II rapporteert (bijlage XIX ad V).

Verschillende leden accentueren de medeverantwoordelijkheid krachtens het lidmaatschap voor heel het optreden van de I.C.C.C., niet alleen in Europa maar ook in Amerika. Zij vrezen dat de I.C.C.C. een soort politieke organisatie is of wordt. Zij achten de invloed van de Christelijke Gereformeerde Kerken te gering om het beleid in de goede richting om te buigen. Daar de kerken in feite niet gekend worden in de besluitvorming, zijn zij van oordeel dat duidelijk moet uitkomen dat althans voor bepaalde zaken geen verantwoordelijkheid kan worden gedragen. Graag wil men de I.C.C.C. positief waarderen, maar de vraag rijst of dit mogelijk is. Wel wordt de internationale hulpverlening gewaardeerd, maar daarover zwijgen de rapporten. Kritiek wordt gemaakt op verschillende resoluties van het onlangs te Genève gehouden congres als in strijd met de belijdenis.

De rapporteur van commissie II, ds. B. van Smeden, wijst erop dat uitgangspunt voor de discussie is het feit dat de kerken lid zijn van de I.C.C.C. Deputaten hebben voldaan aan de opdracht van de vorige synode door de kwestie van de resoluties aan de orde te stellen. De afgevaardigden naar het jongste congres hebben gepoogd goede invloed aan te wenden. Dit heeft niet in alle opzichten resultaat gehad. Gewaakt moet worden tegen vertroebeling. Een organisatie van kerken heeft scherp toe te zien dat zij ook der kerken waardig spreekt. De commissie wil graag het positieve in de I.C.C.C. — de hulpverlening — waarderen. Het knelpunt blijft echter de medeverantwoordelijkheid. Als hiervoor geen bevredigende oplossing kan worden gegeven, wordt het lidmaatschap een dubieuze zaak.

De voorzitter van de deputaten, prof. dr. J. van Genderen, deelt een en ander mee over de gang van zaken op genoemd congres. Van de dertien resoluties waren vijf in concept vooraf ter kennis gebracht aan de afgevaardigden die dit wensten. Een betere voorbereiding van de resoluties is dringend noodzakelijk. De kwestie van de medeverantwoordelijkheid moet terdege onderzocht worden.

Ds. J. C. Maris, secretaris-buitenland van deputaten, verheugt zich over de waardering voor de hulpverlening, maar wil deze niet op de voorgrond stellen. De strijd van de I.C.C.C. is allereerst principieel. Dit positieve element moet in rekening worden gebracht.

De behandeling wordt geschorst (zie art. 69).

Art. 65

Schorsing.

In verband met de maaltijd schorst de praeses de zitting.

VERVOLG ZESDE ZITTING

woensdag 22 september 1965 van 2-6 uur.

Art. 66

Heropening.

De praeses heropent de zitting. Hij laat zingen ps. 22 : 14.

Art. 67

Presentie.

De primus afgevaardigde van de particuliere synode van het Noorden ds. G. J. Buys blijkt vervangen te zijn door zijn secundus ds. T. Harder. Deze betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 68

Afgevaardigden van buitenlandse kerken en van de Gereformeerde Oecumenische Synode.

De praeses heet welkom Rev. James Fraser, afgevaardigde van de Free Church of Scotland, en Rev. Prof. G. N. M. Collins als voorzitter van de laatst gehouden Gereformeerde Oecumenische Synode (9.43). Hij geeft vervolgens aan ds. C. Noordegraaf gelegenheid de synode toe te spreken.

Ds. C. Noordegraaf uit zijn vreugde en dankbaarheid de groeten en zegenwensen van zijn kerken te mogen overbrengen. Hij memoreert het overlijden van ds. W. F. Laman. Er is een vereniging tot stand gekomen met de Free Reformed Church van Clifton. Het tekort aan predikanten is groot. Praktische overwegingen maken het bezwaarlijk om gebruik te maken van de gelegenheid die de Theologische Hogeschool te Apeldoorn geeft predikanten op te leiden voor de Amerikaanse en Canadese zusterkerken. Daarom is een eigen opleiding ter hand genomen, waarbij gebruik wordt gemaakt van the Calvin College te Grand Rapids. Over drie jaar zal de eerste student klaar komen. Enkele heel kleine kerkjes ontvangen slechts een paar maal per jaar een predikant. Geadviseerd is zich in grotere gemeenten te concentreren. Over het geestelijke leven geeft ds. Noordegraaf indringende informatie. Hij licht toe waarom advies is gevraagd inzake het dopen van geadopteerde kinderen. Gaarne bidt hij namens zijn kerken wijsheid, liefde en samenhangigheid toe.

Prof. dr. J. van Genderen beantwoordt deze toespraak, dankt voor de goede woorden en gegeven informatie en herinnert aan het besluit een afgevaardigde te zenden naar de synode van de Free and Old Christian Reformed Churches. Klein is de kracht van de kerken hier en overzee. Laten zij met elkaar meeleven in de strijd om het Woord te bewaren en de goede belijdenis niet te verloochenen.

Sprekend voor de Free Church of Scotland herinnert Rev. James Fraser aan de presbyteriaanse, calvinistische traditie die Schotland en Nederland samenbindt. De Free Church wil graag de gemeenschap der eenheid oefenen met allen die de gereformeerde belijdenis lief hebben. Het kleiner worden van de wereld doet de eenheid zoeken en dringt de verschillen op de achtergrond. Er is een neiging om de speciale gereformeerde posities prijs te geven. Prediking en geloofsbelevens verschromelen. Het moderne christendom heeft een verdrag met

het humanisme gesloten. Een nieuwe moraliteit ontstaat die praktisch op immoraliteit gaat lijken. Het positief gereformeerde getuigenis is nu nodiger dan ooit. De Geest van Jezus Christus leide onze kerken.

Het is prof. Collins een vreugde de Gereformeerde Oecumenische Synode te mogen vertegenwoordigen. De afgevaardigden van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland hebben op de laatste G.O.S. belangrijk werk gedaan. Hij betreurt het heengaan van ds. Joh. de Waal. Oecumenisch werk is pas dan goed gefundeerd als het berust op de éne grondslag Jezus Christus. Daarom is de G.O.S. nodig en nuttig: aan de wereld tonen wat waarachtige oecumene inhoudt als gemeenschap gebaseerd niet op het compromis maar op de overeenstemming met het Woord van God. De G.O.S. wil helpen de gereformeerde leer te handhaven. Door haar secretariaat kan de G.O.S. nu effectiever werken. De voorbereidingen voor de komende G.O.S. zijn reeds gaande. Het worde een goede vergadering in Nederland.

Op verzoek van de praeses beantwoordt ds. J. C. Maris zowel Rev. Fraser als prof. Collins. Gaarne zal een tegenbezoek worden gebracht aan de synode van de Free Church of Scotland. Inderdaad tolereren heden ten dage vele kerken van gereformeerd presbyteriaans origine de neo-orthodoxie en het liberale modernisme. Het kleine getal dat het beginsel van de reformatie getrouw is, behoeft geen bezwaar te zijn in de strijd daartegen. De wederzijdse steun op de grondslag van de G.O.S. is hierin van grote betekenis. Zo mogen de kerken van de reformatie getuigen in deze wereld.

Art. 69

Vervolg — Correspondentie met buitenlandse kerken — International Council of Christian Churches.

De bespreking van de zaken betreffende de I.C.C.C. wordt voortgezet (zie art. 64).

Enerzijds wordt gewezen op de grote betekenis van de I.C.C.C. in de laatste strijd tegen de afval. Het gaat om de plaats en het getuigenis van Jezus Christus. Toegestemd wordt dat de gereformeerde inbreng vergeleken met 1948 zwak en klein is geworden. De pers in ons land is in hoofdzaak pro Wereldraad. Niet alles wat uit I.C.C.C.-kringen komt, mag op rekening van de I.C.C.C. worden geschreven. De dusgenaamde politieke uitspraken van de I.C.C.C. moeten niet gezien worden als een vermenging van kerk en politiek. Nu zij die moesten getuigen, veelal zwijgen, is het tijd duidelijke taal te spreken ook tot bemoediging van christenen achter het ijzeren gordijn. Veel kritiek moge terecht zijn, maar om recht op kritiek te hebben, moet men ook meewerken in het uitvoerend comité dat het congres voorbereidt. Dat is helaas niet geschied. Bovendien is zo'n congres geen synode. Op dit congres is een sterke geloofsverbondenheid gevoeld, die vooral een steun betekende voor de jonge afrikaanse kerken. In de formulering van de commissie kan een dreiging worden gevoeld. Wel is het goed de vinger bij de pols te houden.

Anderzijds wordt beklemtoond of het verantwoord is, gezien de betrekkelijke onmacht om de I.C.C.C. in meer gereformeerde koers te doen gaan, het lidmaatschap van deze organisatie te handhaven. Moet het teleurstellende optreden van de I.C.C.C. als symptomatisch worden gezien? Andere goede arbeiden spijt blijft het onduidelijk of de I.C.C.C. een organisatie is van Bijbel-

getrouwe kerken of een soort politiek instituut. De geestelijke arbeid is trouwens primair. Ook al wordt een principiële strijd vaak negatief beoordeeld, deze moet toch verantwoord worden gevoerd? Is het mogelijk om, als dit noodzakelijk wordt geacht, zich publiek van bepaalde uitspraken te distantieëren?

Ds. J. C. Maris is van mening dat de beoordeling van de I.C.C.C. veelal gebaseerd is op perspublicaties die niet altijd objectief zijn. Ook de I.C.C.C. moet op haar eigen papieren worden beoordeeld. Zoals de kerken geroepen zijn tot zelfstandige beoordeling van het optreden van welke organisatie ook, zo zijn ze het met name ten opzichte van de I.C.C.C. Hij hoopt dat allen die het optreden van de I.C.C.C. bekritisieren, zich door direct persoonlijk kennismaken op de hoogte zullen stellen van de gang van zaken.

Prof. J. J. van der Schuit acht het onjuist op allerlei uiterlijkheden te letten die op het wereldvlak van geen betekenis zijn. Daar is de I.C.C.C. de enige organisatie waarin het bloed van Christus geëerd en geheiligd wordt. Als de bekende tekst uit Joh. 17 goed wordt verstaan, dan wordt de W.C.C. veroordeeld en de I.C.C.C. gehandhaafd. Het gaat om de waarheidsvraag. Daarvoor komt de I.C.C.C. op, hoeveel aanmerkingen ook te maken zijn. De grote lijn moet in het oog gehouden worden: tegen het schijnchristendom de Christus der Schriften.

De synode besluit

1. uit te spreken dat voor blijvende deelname aan de I.C.C.C. een betere voorbereiding en fundering van haar uitspraken noodzakelijk is;
2. aan deputaten opdracht te geven de zaak van de medeverantwoordelijkheid van de aangesloten kerken in het uitvoerend comité van de I.C.C.C. aan de orde te stellen.
3. de Minutes of Proceeding of the 5th Plenary Congress held in Amsterdam 1962, in het archief van de synode op te nemen.

Art. 70

Presentie.

De primus afgevaardigde van de particuliere synode van het Oosten oud. J. van Ledden wordt vervangen door zijn secundus oud. A. van Rossum. Deze betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 71

Buitenlandse zending.

Het rapport van de deputaten voor de buitenlandse zending wordt in behandeling genomen (bijlage XX). Hierover rapporteert commissie V (bijlage XXI). De praeses verwelkomt ds. A. Bikker, secretaris van deputaten, en ds. M. Rebel, missionair predikant.

Op desbetreffende vragen antwoordt de rapporteur van commissie V, oud. A. de Geus dat een vergadering van deputaten met gedeputeerden van de zending kerken vrij omvangrijk is, zodat naar vereenvoudiging gestreefd wordt. De extra collecte die de deputaten hebben uitgeschreven, is zonder overleg met de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid rechtstreeks van de kerken gevraagd. De Kerkorde schrijft dat overleg niet voor.

Ds. A. Bikker deelt mede dat het beraad inzake het maatschappelijk werk nog niet is afgesloten. Op welke wijze de administratie die momenteel op per-

fecte wijze door ds. M. Rebel wordt gevoerd, maar te veel tijd in beslag neemt die aan het eigenlijke werk wordt onttrokken, door een ander, eventueel in combinatie met een andere tak van arbeid, gevoerd kan worden, is nog niet te zeggen. Allerlei mogelijkheden liggen hier. Ds. Bikker maakt bezwaar tegen de door de commissie voorgestelde participatie van de Evangelieverkondiging onder Israël in de te houden najaarscollecte. De pensionering van de verschillende arbeidskrachten wordt van geval tot geval behandeld, zodat de betrokkenen vóór hun uitzending weten welke rechten zij in dezen bezitten. Voor het ziekenhuis te Mamasa dat leeg staat, wordt een oplossing gezocht.

De behandeling wordt geschorst (zie art. 75).

Art. 72

Schorsing

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG ZESDE ZITTING

woensdag 22 september 1965 van 7-9.30 uur.

Art. 73

Heropening.

De zitting wordt heropend. De praeses laat zingen ps. 67 : 1.

Art. 74

Presentie.

De primus afgevaardigde van de particuliere synode van het Zuiden ds. J. van Dijken neemt zitting. Hij betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 75

Vervolg — Buitenlandse zending.

De behandeling van de rapporten betreffende de buitenlandse zending wordt voortgezet (zie art. 71).

Na nog enige bespreking wordt besloten

1. ds. M. Geleijnse schriftelijk dank te betuigen voor zijn veeljarige arbeid in de actieve zendingsdienst der kerken;
2. opnieuw een secretaris en een penningmeester met hun secundi alsmede een adviseur te benoemen;
3. aan deputaten nevens de voortzetting van hun arbeid op te dragen
  - a. zich te beraden over de opvolging van ds. A. Bikker als secretaris van deputaten en deze opvolging zo nodig voor te bereiden;
  - b. zich te beraden over splitsing van het penningmeesterschap;
  - c. het curatorium van de Theologische Hogeschool desgevraagd van advies te dienen inzake de benoeming van een lector in de zendingswetenschappen;
  - d. om te zien naar een, zo mogelijk tevens met de leiding bij de vrouwen- en meisjesopvoeding te belasten vrouwelijke kracht, die de administra-

tieve taak van ds. M. Rebel zal kunnen overnemen;

e. nader te overwegen of reservering voor de oudedagsvoorziening van zendingsarbeid(st)ers-niet-predikanten moet plaats vinden;

4. het voorstel van de commissie betreffende de najaarscollecte aan te houden tot het rapport van de deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israel is behandeld (zie art. 81).

193, 196 Vervolgens stelt de praeses aan de orde het concept voor de zendingsorde dat door deputaten is ingediend (bijlage XX hoofdstuk 10 - bijlage XXI sub 4).

Enige leden hebben bezwaar tegen formuleringen enz. van dit concept. Dienaangaande wordt verwezen naar de orde voor de Evangelieverkondiging onder Israel. De verhouding tussen zendende kerken en deputaten is niet duidelijk.

De rapporteur van commissie V, oud. A. de Geus, onderschrijft vele van de gemaakte opmerkingen. Namens de commissie heeft hij van verschillende kanten advies ingewonnen, maar het was de commissie niet meer mogelijk een en ander in haar rapport te verwerken. Hij zou het op prijs stellen deze zaak naar de commissie terug te wijzen om opnieuw de behandeling voor te bereiden.

Op verzoek van de voorzitter van deputaten, ds. M. W. Nieuwenhuijze, geeft drs. W. van 't Spijker enige toelichting. Dit concept bedoelt aan te sluiten op de praktijk en is als handleiding daarom zo kort mogelijk gehouden. Deputaten bedoelen geen waterdicht geheel te geven, maar een aanwijzing in welke richting gewerkt moet worden.

Nadat nog breed over de organisatie van het deputaatschap zowel in werkopzet als in werkwijze is gesproken, besluit de synode

5. de fungerende zendingsorde (Acta 1928 bijlage N) ter zijde te stellen;
6. het door deputaten ingediende concept niet vast te stellen, maar deputaten op te dragen dit als voorlopige richtlijn voor hun arbeid te gebruiken;
7. deputaten op te dragen een nieuw concept-zendingsorde aan de volgende generale synode voor te leggen.

Tenslotte besluit de synode op voorstel van de commissie de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid.

Art. 76

Vervolg — Schrijven van de generale synode van de Gereformeerde Kerken.

183 Opnieuw wordt de aandacht van de synode gevraagd voor het schrijven van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (bijlage XII - zie art. 43).

135 De rapporteur van commissie II, ds. B. van Smeden, deelt mee dat de meerderheid van de commissie het ingenomen standpunt handhaaft (bijlage XIII sub II B ad 2) op grond van dezelfde overwegingen, waarbij met name onderstreept wordt dat zij de bestaande contacten van meer belang acht dan eventueel nieuw contact door uitwisseling van waarnemers. Het tweede contact via de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken bestaat sinds de vorige synode. Aan een derde contact is volgens de commissie geen behoefte. Bovendien acht zij de kerkrechtelijke figuur van waarnemers onduidelijk. De minderheid van de commissie is van oordeel dat het verzoek van de generale synode van de Gereformeerde Kerken wel geaccepteerd dient te worden, overwegende dat materieel weliswaar weinig waarde aan dit contact toegekend kan worden

- althans voor sommigen - maar dat afwijzing zeker nadelig is te achten. Mede door dit voorgestelde contact kan steun geboden worden aan hen die zich moeite geven vast te houden wat dreigt af te glijden. Aanvaarding kan reacties oproepen, maar de mogelijkheid om via waarnemers contact te onderhouden met alle kerken van gereformeerde belijdenis waarmee hetzij in de G.O.S., hetzij in het C.O.G.G. een zekere vorm van ontmoeting bestaat, mag daarom niet worden afgewezen.

Nogmaals ontstaat een uitvoerige discussie. Sommige leden zijn van mening dat uitbreiding van de mogelijkheid waarnemers te zenden naar c.q. te ontvangen van andere kerken van gereformeerde gezindte essentieel is in de onderhavige kwestie. Zij zien een parallel met „1947” toen de „profetische roeping” niet beperkt werd tot de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), hoewel toen alleen de zaak van die kerken aan de orde was. Het waarnemerschap bedoelt ad hoc alleen de aangelegenheden van de deputaatschappen die de bestaande contacten onderhouden, alsmede de samen te roepen G.O.S., waarbij ingesloten wordt geacht het recht, indien nodig, rectificaties aan te brengen. Afwijzing zal, vrezen zij, repercussies geven in de bestaande contacten. Als deze niet onjuist zijn c.q. zijn geweest, dan is afwijzing onverdedigbaar. Anderen zijn van oordeel dat het niet juist is andere kerken van gereformeerde belijdenis hier in het geding te brengen. Zij blijven van mening dat de bestaande contacten voldoende zijn. Het samen voorbereiden van de G.O.S. kan geen motief zijn daar dit een incidentele zaak is. Vergelijking met 1947 achten zij niet juist. Er is contact, maar aan deze contactmogelijkheid voelen zij geen behoefte. Een enkel lid ziet in de gang van de behandeling het duidelijke bewijs dat de tijd voor het uitwisselen van waarnemers nog niet rijp is.

Met kleine meerderheid besluit de synode, overwegende

1. dat uit de gehouden samenspreking niet een zodanige overeenstemming blijkt dat aan het uitwisselen van waarnemers behoefte is;
  2. dat er bovendien reeds geregelde contacten bestaan die van meer belang geacht moeten worden, zodat contact door waarnemers overbodig is;
  3. dat aan het ingaan op dit verzoek de consequentie verbonden is ook andere kerken tot het zenden van waarnemers uit te nodigen;
- op het verzoek van de generale synode van de Gereformeerde kerken niet in te gaan (zie ook art. 139).

Art. 77

Sluiting.

De praeses sluit de zitting, nadat ds. M. W. Nieuwenhuijze is voorgegaan in dankzegging.

ZEVENDE ZITTING

donderdag 23 september 1965 van 9-12 uur.

Art. 78

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 105 : 2 en 4, leest Psalm 105 : 1-11 en gaat voor in gebed.

Art. 79

Appel-nominaal.

Appel-nominaal wordt gehouden. Ds. G. J. Buys en dr. W. H. Velema hebben hun plaats weer ingenomen. De andere leden zijn aanwezig als laatstelijk in de vorige zitting, met uitzondering van oud. W. J. Graves die vervangen is door zijn secundus oud. D. Peeterse. Deze betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 80

Evangelieverkondiging onder Israel.

De synode gaat over tot de bespreking van het rapport van de deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israel (bijlage XXII). Commissie V rapporteert (bijlage XXIII). Op voorstel van het moderamen wordt het volgende telegram aan dr. M. Boertien te Jeruzalem verzonden

Het rapport behandelend dankt de synode hartelijk voor telegram en wenst u toe Psalm 128 : 5.

Verschillende leden stellen vragen zowel ten aanzien van de positie van dr. Boertien als ten aanzien van zijn werk, die door de rapporteur van commissie V, oud. A. de Geus, de secretaris van de deputaten, ds. M. Drayer en de adviseur, prof. dr. B. J. Oosterhoff worden beantwoord. Contact tussen dr. Boertien en de kerken en organisaties van de I.C.C.C. in het Midden-Oosten is vrijwel uitgesloten gezien de politieke situatie. Dr. Boertien is ter beschikking gesteld van de U.C.C.I. wat speciale moeilijkheden met zich meebrengt. Via deze raad poogt hij de elkaar beconcurrerende kerken en kerkjes, waartoe het minimale aantal protestantse christenen in Israel behoort, tot samenwerking te brengen, opdat de stem van het Evangelie, toch reeds nauwelijks hoorbaar in Israel, en gezien de schuld der christenen, ternauwernood geloofwaardig te maken, niet nog meer aan kracht zal inboeten. Deze samenwerking zal het zich samen bezinnen op de positie in en de verantwoordelijkheid jegens Israel moeten insluiten. Dit betekent voor dr. Boertien en voor zijn gezin een ontzaglijke offerering, ook wat het kerkelijke leven betreft, die niet door wanbegrip miskend mag worden. Niet alleen het secretariaat van de U.C.C.I. — waardoor de entree in het land mogelijk was — maar vooral ook het werk als zodanig brengt mee dat dr. Boertien met geheel andere relaties te doen heeft dan in Nederland of zelfs op de zendingsvelden. Hij gaat daarbij zeer conscientieus te werk. De suggestie om de problemen rond kerk en Israel voor te leggen aan de G.O.S. nemen deputaten over al kunnen zij op dit moment nog niet zien op welke wijze dit dient te geschieden. Gaarne zullen zij zich hierover beraden en zo mogelijk een voorstel dienaangaande indienen.

De synode besluit

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw een secretaris en een penningmeester met hun secundi te benoemen;
3. goed te keuren dat deputaten tot de eerstvolgende generale synode in samenwerking met de deputaten voor de buitenlandse zending in het najaar een extra collecte van de kerken vragen voor de hulpdiensten, van welke collecte een derde deel bestemd zal zijn voor de lectuurvoorziening van de Evangelie-

verkondiging onder Israel;

4. de orde voor de Evangelieverkondiging onder Israel en de instructie voor de deputaten met inachtneming van de nu voorgestelde wijzigingen definitief vast te stellen.

Art. 81

Vervolg — Buitenlandse zending.

In aansluiting aan het behandelde in het voorgaande artikel wordt ten aanzien van het besluit vermeld in art. 75 sub 4 nu besloten

goed te keuren dat deputaten voor de buitenlandse zending tot de eerstvolgende generale synode in samenwerking met de deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israel in het najaar een extra collecte van de kerken vragen voor de hulpdiensten, van welke collecte tweederde deel bestemd zal zijn voor de hulpdiensten van de zending.

Art. 82

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat ds. L. S. den Boer is voorgegaan in dankzegging.

ACHTSTE ZITTING

donderdag 23 september 1965 van 2-6 uur.

Art. 83

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 87 : 3 en 4, leest Psalm 87 en gaat voor in gebed.

Art. 84

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijkt oud. ds. P. de Smit vervangen te zijn door zijn secundus oud. R. Scherrenburg. Deze betuigt instemming met de belijdenis. De overige leden zijn aanwezig als in de vorige zitting met uitzondering van oud. F. Bos die zijn plaats heeft afgestaan aan de primus afgevaardigde oud. J. Prins.

Art. 85

Evangelisatie.

De praeses geeft in behandeling het rapport van de deputaten voor de evangelisatie (bijlage XXIV). Commissie V rapporteert (bijlage XXV).

Bij de bespreking wordt geïnformeerd naar de houding van deputaten ten opzichte van bepaalde opleidingsinstituten, de opleiding van evangelisten als zodanig, het toelaten van evangelisten, de mogelijkheid om in ziekenhuizen evangelisatie-predikanten te laten werken, het nuttig effect van de instelling van classicale deputaten in plaats van classicale correspondenten, alsmede van

evangelisatie-ouderlingen, de methode van strand-evangelisatie enz.

Zowel door de rapporteur, oud. A. de Geus, als door de voorzitter van deputaten, ds. J. H. Velema, wordt geantwoord. Deputaten staan a priori niet afwijzend tegenover particuliere opleidingsinstituten, maar hebben er noch officieel, noch officieus contact mee. Wanneer iemand die aan een dergelijk instituut is opgeleid, zich zou presenteren, zal van geval tot geval geoordeeld worden. Enige voorzichtigheid ten opzichte van deze instituten is nodig, gezien het karakter ervan. De opleiding te Baarn, aangevuld met enige eigen opleiding, werkte tot volle tevredenheid. Indien er arbeidsmogelijkheden zijn, zal ook een evangeliste in dienst genomen kunnen worden. Deputaten zijn van oordeel dat subsidiëring met het oog op het aanstellen van een ziekenhuispredikant niet op hun weg ligt. De mogelijkheid evangelisatie op deze wijze in ziekenhuizen te bewerkstelligen, moet zeer beperkt worden geacht. Het nuttig effect dat werd beoogd met het besluit van naamsverandering van de classicale correspondenten, is nog gering geweest. Een en ander heeft tot nu toe niet in alle opzichten aan de verwachtingen beantwoord, maar deputaten blijven diligent. Over de methode kan breed worden gesproken. Woord en Geest kunnen alleen het hart ook van de ontkerstende, veranderen. Maar de middelen die worden aangewend om hem te benaderen, zijn daarom niet overbodig. Zij dienen afgestemd te zijn op de situatie waarin hij zich bevindt. Natuurlijk is de persoonlijke evangelisatie primair, maar dat sluit de georganiseerde niet uit. Stond de kerk op het niveau van de eerste christelijke kerk, dan zou geen deputaten-evangelisatie nodig zijn. Het getuigenis door handel en wandel van de gemeente blijft urgent.

Na nog enige discussie in tweede ronde besluit de synode

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw twee generale deputaten en een deputaat-penningmeester te benoemen met een algemeen secundus;
3. deputaten op te dragen in het kader van hun arbeid aandacht te blijven geven aan de activiteit van de plaatselijke kerken;
4. het voorstel van de commissie inzake het ziekenhuiswerk terug te wijzen naar de commissie (zie art. 92);
5. deputaten te machtigen aan de kerken een jaarlijkse bijdrage te vragen van f 0,50 per ziel voor hun arbeid.

Art. 86

Geestelijke verzorging van de militairen.

Het rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen wordt door de praeses aan de orde gesteld (bijlage XXVI) alsmede het verslag van de gedelegeerde in het C.I.O. (bijlage XXVII). De praeses vraagt de secretaris van deputaten, ds. C. J. Ph. Sobering, de synode desgewenst van advies te dienen.

Een der leden merkt op dat het herderlijke schrijven van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk inzake de militaire vraagstukken een z.i. defaitistische invloed oefent. Andere leden achten het eerste voorstel van deputaten betreffende de samenwerking in C.I.O./M.-verband onvoldoende geadstrueerd. Gevraagd wordt of het aanbeveling verdient dat de legerpredikanten

militaire rang en -kleding dragen. Verschillende vragen worden gesteld in verband met het conflict in de kring van de legerpredikanten en de interne verhoudingen annex deze zaak in C.I.O. en C.I.O./M.

Ds. Sobering acht het niet mogelijk een gedetailleerd overzicht te geven van de zaken die aan de orde zijn gesteld, met name niet voorzover personen er bij betrokken zijn. Hij verzoekt een en ander in comité-vergadering te mogen toelichten. Dit verzoek wordt toegestaan.

Art. 87

Comité-generaal.

Art. 88

Vervolg — Geestelijke verzorging van de militairen.

Na opheffing van de comité-zitting deelt de praeses mede dat in comité is besloten

1. de handelingen van deputaten goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid;
2. de bijdrage van de kerken in de kosten van deze arbeid te stellen op f 0,05 per lid en dooplid;
3. opnieuw deputaten te benoemen.

Art. 89

Schorsing.

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG ACHTSTE ZITTING

donderdag 23 september 1965 van 7-9.45 uur.

Art. 90

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen ps. 21 : 13.

Art. 91

Presentie.

De primus afgevaardigde van de particuliere synode van het Oosten oud. J. van Ledden heeft zijn plaats weer ingenomen.

Art. 92

Vervolg — Evangelisatie.

De behandeling van de zaken van de Evangelisatie wordt voortgezet. Commissie V heeft zich nader beraden op het voorstel dat in de middagzitting werd teruggewezen (art. 85 sub 4). Zij stelt nu voor uit te spreken dat het karakter van en de mogelijkheid tot evangelisatiearbeid in ziekenhuizen niet zodanig zijn dat hierin een reden voor deputaten ligt om financiële steun aan deze arbeid te verlenen.

Naar aanleiding van de discussie merkt de voorzitter van deputaten, ds. J. H. Velema, op dat het evangelisatie-element in het werk van een ziekenhuispredikant een min of meer bijkomende aangelegenheid is die in de officiële aanstelling niet mag worden verdisconteerd ten aanzien van de betrokken ziekenhuizen.

De synode besluit uit te spreken

dat het niet op de weg van deputaten ligt financiële steun te verlenen aan eventuele evangelisatie-arbeid van een ziekenhuispredikant in de ziekenhuizen gezien het karakter van en de mogelijkheid tot deze arbeid.

Art. 93

Ambtelijke bearbeiting van de schippers.

De praeses vraag de aandacht van de synode voor het rapport van de deputaten voor de ambtelijke bearbeiting van de schippers (bijlage XXVII). De secretaris van deputaten, ds. J. W. v. d. Gronden, is bereid de synode van advies te dienen.

Naar aanleiding van desbetreffende vragen merkt ds. Van der Gronden op dat met name in het buitenland samenwerking met andere kerken onmisbaar is om iets te kunnen doen. De verdeling in rayons is financieel mogelijk doordat de huidige schipperspredikant in volledige dienst uit eigen beweging een gedeelte van zijn traktement beschikbaar stelde. Een opvolger in volledige dienst zal vanuit Rotterdam moeten werken. Een andere opzet bijv. door naast een hoofdpast enkele hulpposten te stichten, is financieel moeilijk te realiseren. De combinatie van de dienst van schipperspredikant met het dienen van een kleine gemeente is niet aan te bevelen. Het aan de vorige synode voorgestelde onderzoek is niet doorgegaan omdat de minister geen subsidie wenste te verlenen. In de huidige situatie zijn vele schipperskinderen niet meer aan boord, zodat de belangstelling voor het catechetisch onderwijs via „Vaste koers” niet groot kan zijn. Naast alles wat deputaten en schipperspredikanten doen, blijft het roeping van de kerken die aan een vaarwater zijn gelegen, de eigen bearbeiting niet te verwaarlozen en de schipperskinderen die van boord moeten, zoveel mogelijk op te vangen.

De synode besluit

1. opnieuw deputaten te benoemen voor de ambtelijke bearbeiting van de schippers met hun secundi;
2. deputaten op te dragen de rayonsgewijze bearbeiting geleidelijk te realiseren;
3. de toestemming deel te nemen aan een eventueel sociologisch onderzoek te continueren;
4. de handelingen van deputaten goed te keuren.

Art. 94

Arbeid onder dove leden.

Door de praeses wordt de instructie van de particuliere synode van het Zuiden in bespreking gegeven (7.08) luidende

De particuliere synode van het Zuiden verzoekt de generale synode richt-

lijnen te geven voor de bediening des Woords en der sacramenten aan de doofstomme leden der kerken en overwege

1. of medewerking door een plaatselijke kerk verleend kan worden aan een interkerkelijke samenwerking, staande op schriftuurlijk-confessionele basis, om het Woord Gods te brengen aan de doofstomme leden der kerken, daar zij de bediening der Woords in de samenkomsten van de gemeente niet kunnen volgen;
2. of de sacramenten bediend kunnen worden in deze door de samenwerkende kerken belegde „dovenkerk”, waarbij het sacrament van de heilige doop bediend zal worden in die diensten waarin de eigen kerkeraad de leiding heeft, en het sacrament van het heilig avondmaal in diensten die bij toerbeurt onder leiding staan van één van de samenwerkende kerkeraden, echter met dien verstande dat aan de tot de andere samenwerkende kerken behorende leden (doofstommen) het gastrecht kan worden verleend, zulks met inachtneming van art. 61-63 K.O. en het bepaalde in art. 201 sub 5 Acta 1959.

Tevens gaat de synode over tot de behandeling van het schrijven van de Nederlandse christelijke bond van doofstommen (9.16). Commissie III rapporteert (bijlage XXIX). Oud. P. J. Madern van Rotterdam-Centrum wordt verzocht de synode van advies te dienen.

In antwoord op desbetreffende vragen betoogt de rapporteur van commissie III, ds. J. H. Velema, dat het niet juist is aparte dovendiensten te creëren. Bij voorkeur dienen de doven de gewone kerkdiensten mee te maken. Dit is alleen dan zinvol als de betrokken predikant in staat is zo te spreken dat de dove leden hem kunnen volgen. Als dat niet het geval is, dan worde de mogelijkheid gezocht apart samen te komen, eventueel in interkerkelijk verband, waar iemand voorgaat die de doven wel kan bereiken.

Oud. P. J. Madern uit zijn dank deze zaak ter synode te mogen voorlichten. Hij onderstreept dat het niet de bedoeling is een aparte dovenkerk in het leven te roepen. Zij moeten juist zoveel mogelijk in de gemeente geïntegreerd worden. Gelijk dit ook het geval is met de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken, zou de Bond van doofstommen het zeer op prijs stellen dat ook in de Christelijke Gereformeerde Kerken iemand een bijzondere opdracht ontving om onder de doofstomme leden te arbeiden. De beperkte woordenschat waarover zij beschikken, en de moeite die het hun kost begrippen te verwerken, vergen een speciale toerusting.

Wanneer er van verschillende kanten bezwaar wordt ingebracht tegen het verlenen van een ambtelijke opdracht voor heel de kerk, stelt dr. W. H. Velema voor het vierde voorstel van de commissie als volgt aan te vullen: „maar dat de synode er bij de kerkeraden op aandringt de nodige aandacht te geven aan de geestelijke verzorging van de dove leden der gemeente en zo nodig en mogelijk een ambtsdrager daarvoor te verkiezen, c.q. gebruik te maken van de dienst van een ambtsdrager uit een zustergemeente.”

Na nog enige discussie wordt besloten uit te spreken in betrekking tot de geestelijke bearbeiting van de dove leden der kerken

1. dat door een plaatselijke kerk medewerking aan deze geestelijke bearbeiting in interkerkelijk verband kan worden verleend, mits dit geschiedt op basis van Schrift en belijdenis;

2. dat sacramentsbediening waarbij dove leden van de kerk betrokken zijn, bij voorkeur moet geschieden in de plaatselijke kerk, als de mogelijkheden daartoe aanwezig zijn;
3. dat de sacramenten bediend kunnen worden in door de samenwerkende kerken belegde dovensdiensten, waarbij het sacrament van de heilige doop zal worden bediend aan kinderen van dove leden in die diensten waarin de eigen kerkeraad de leiding heeft, en het sacrament van het heilig avondmaal in diensten die bij toerbeurt onder leiding staan van één van de samenwerkende kerkeraden, echter met dien verstande dat aan de tot de andere samenwerkende kerken behorende dove leden het gastrecht kan worden verleend, zulks met inachtneming van art. 61-63 K.O. en het bepaalde door de generale synode van 1959 (Acta, art. 201 sub 5);
4. dat het niet op de weg ligt van de generale synode een ambtelijke opdracht te geven voor deze arbeid, aangezien ook deze arbeid gebonden dient te zijn aan een plaatselijke kerk, maar dat de synode er bij de kerkeraden op aandringt de nodige aandacht te geven aan de geestelijke verzorging van de dove leden der gemeente en zo nodig gebruik te maken van de dienst van een hiervoor bekwaam lid van één der kerken, bij voorkeur een ambtsdrager.

Art. 95

Sluiting.

Nadat ds. B. van Smeden is voorgegaan in dankzegging, sluit de praeses de zitting.

NEGENSE ZITTING

vrijdag 24 september 1965 van 9-12 uur.

Art. 96

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 23 : 2, leest 1 Thess. 5 : 9-23 en gaat voor in gebed.

Art. 97

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijkt dat de afgevaardigden aanwezig zijn als in de voorgaande zitting, met dien verstande dat de primi afgevaardigden oud. W. J. Graves en J. de Jong weer hun plaats hebben ingenomen.

Art. 98

Geestelijke verzorging van hen die ter koopvaardij varen.

De praeses geeft in bespreking het rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van hen die ter koopvaardij varen (bijlage XXX). Tevens ligt ter tafel een schrijven van de Nederlandse zeemanscentrale waarin met dank voor de ontvangen bijdrage, opnieuw een bijdrage wordt gevraagd (9.14).

Na enige bespreking wordt besloten

1. de handelingen van deputaten goed te keuren met dank voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten ad hoc te benoemen;

3. voor de Nederlandse zeemanscentrale wederom een bijdrage van f 250,- te voteren.

Art. 99

Classicale indeling van de kerk van Urk.

In behandeling worden genomen de brieven van de particuliere synode van het Westen en van het Noorden inzake het ressorteren van de gemeente Urk onder de classis Zwolle (9.05/06).

Zonder discussie wordt hiervan kennis genomen en vastgesteld dat de kerk van Urk met ingang van 1 jan. 1966 zal ressorteren onder de classis Zwolle.

Art. 100

Steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer.

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor de steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer (bijlage XXXI).²²¹

Verschillende vragen worden door de secretaris van deputaten, ds. J. H. Velema, beantwoord. Betreffende de bevolkingsaanwas in Oost-Flevoland is weinig met zekerheid te zeggen, met name is dit het geval inzake het aantal christelijke gereformeerden dat zich in de nieuwe polders zal vestigen. Het protestants christelijke deel neemt in de laatste tijd toe. In roomse kringen is niet zoveel belangstelling voor vestiging.

De synode besluit het beleid van deputaten goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid en opnieuw deputaten te benoemen.

Art. 101

Onderzoek inzake de Bijbelvertaling.

De aandacht van de synode wordt gevraagd voor het rapport van de deputaten voor het onderzoek inzake de Bijbelvertaling (bijlage XXXII), alsmede²²⁴ voor het schrijven van een der deputaten ds. J. Brons (9.50 - bijlage XXXIII)²²⁴ en een missive van het Landelijk comité tot behoud van de statenvertaling (9.17). Commissie III rapporteert (bijlage XXXIV).²²⁵

Na korte discussie betreffende de redactie van de voorstellen van de commissie besluit de synode

1. deputaten te danken voor de door hen verrichte arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen die tot taak hebben de voortgang aan het werk van de Nieuwe Vertaling te toetsen, opmerkingen uit de kerken ten aanzien van de Nieuwe Vertaling te onderzoeken en bij gebleken onjuistheden zich tot het Nederlandsch Bijbelgenootschap te wenden;
3. uit te spreken het minder juist te achten dat aan het verzoek van deputaat ds. J. Brons om een vergadering van deputaten ad hoc te houden, niet is voldaan;
4. te verklaren dat het verzoek van het Landelijk comité tot behoud van de statenvertaling onontvankelijk is.

Art. 102

Vertegenwoordiging der kerken.

De synode gaat over tot de bespreking van het rapport van de deputaten

113 voor de vertegenwoordiging der kerken (bijlage I). Hierover rapporteert com-
226 missie I (bijlage XXXV).

Door een der leden wordt bezwaar gemaakt tegen het beleid van deputaten ten aanzien van enkele gevallen waarin zij de kerken vertegenwoordigden. Hij vreesst bovendien dat deputaten in betrekking tot de samensprekingen met het moderamen van de generale synode van de Gereformeerde Kerken zich te veel hebben gevoegd naar de werkwijze van dit moderamen door uitvoerige besprekingen met dit moderamen te houden.

Van de zijde van deputaten wordt erop gewezen dat in gevallen waarin de uitnodigende instantie hen soms tegelijk met een ander ad hoc competent deputaatschap, soms in geval van twijfel met voorblijaan van een dergelijk deputaatschap convoceerde, deputaten steeds gehandeld hebben op de wijze waarop naar hun oordeel de vertegenwoordiging der kerken het meest tot haar recht kwam. In gevallen waarin zij duidelijk niet competent waren, hebben zij altijd verwezen naar het betrokken wel competente deputaatschap. Inzake de samensprekingen met het moderamen van de generale synode der Gereformeerde Kerken hebben zij gehandeld volgens opdracht van de generale synode. Bij deze samensprekingen is meer dan eens aan de orde geweest het gevaar hierdoor de arbeid van andere deputaatschappen te doorkruisen.

In zijn advies dringt prof. J. Hovius erop aan deputaten op te dragen een concept-instructie voor hun arbeid aan de volgende synode voor te leggen.

- De synode besluit
1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hun dank te zeggen voor hun arbeid;
  2. opnieuw deputaten te benoemen voor de vertegenwoordiging der kerken voor gevallen die niet behoren tot de competentie van andere deputaatschappen;
  3. deputaten te machtigen tot het onderhouden van contact en het plegen van overleg met het moderamen van de generale synode der Gereformeerde Kerken, indien dit opnieuw een verzoek daartoe tot hen richt;
  4. uit te spreken dat de synode aanneemt dat in onze kerken in het algemeen naar de regels a-d vermeld in de bijlage van het onderhavige rapport wordt gehandeld.
  5. deputaten op te dragen aan de volgende generale synode een ontwerp voor een instructie aan te bieden.

Art. 103

Comité-generaal.

Art. 104

Schorsing.

In verband met de maaltijd schorst de praeses de zitting.

VERVOLG NEGENDE ZITTING

vrijdag 24 september 1965 van 2-5 uur.

Art. 105

Heropening.

De praeses heropent de zitting. Gezongen wordt ps. 122 : 3.

Art. 106

Presentie.

Ds. N. Brandsma ontvangt op zijn verzoek verlof de vergadering te verlaten.

Art. 107-108

Comité-generaal.

Art. 109

Ingekomen stukken.

De praeses deelt mede dat in comité-vergadering de ingekomen stukken vermeld in art. 42 sub 9.62-126 zijn behandeld en dat de synode de volgende uitspraak heeft gedaan

De generale synode

kennismemend van de ingekomen stukken naar aanleiding van het door de synode in de vergadering van 31 augustus jl. genomen besluit waarin vrijheid wordt gegeven aan de deputaten voor radiokerkdienstuitzendingen in voorkomende gevallen evangelisatiesamenkomsten, eventueel in overleg met de deputaten voor de evangelisatie, door de televisie te doen uitzenden (zie art. 25), namelijk:

1. het gezamenlijke schrijven van de kerkeraden van Dordrecht-Centrum, Poederooijen en Sliedrecht-Centrum, behelzende ernstige bezwaren tegen het bovengenoemde besluit;
2. de brieven van een aantal kerkeraden waarin adhesie wordt betuigd met het schrijven van Dordrecht-Centrum, Poederooijen en Sliedrecht-Centrum;
3. de bezwaren van verschillende kerkeraden tegen de wijze waarop het besluit tot stand is gekomen;
4. de bezwaren van verschillende kerkeraden tegen de inhoud van het besluit;
5. de brieven van verschillende kerkeraden over de reacties op het besluit;
6. de brieven van verschillende leden onzer kerken die deels instemming betuigen met het genomen besluit, deels bezwaren ertegen inbrengen,

constaterende

1. dat in verschillende stukken de rechtmatigheid van het genomen besluit in twijfel wordt getrokken;
2. dat dit besluit het ter generale synode van 1956 (Acta, art. 26) genomen besluit onaangetast laat;
3. dat zodra het onderhavige besluit werd gepubliceerd onrust en misverstand in de kerken is ontstaan;
4. dat de veelheid van reacties op dit besluit gezien moet worden als resultaat van een daartoe gevoerde actie,

sprekt uit

1. dat zij met droefheid kennis genomen heeft van die brieven waarin gedreigd wordt met uittreden uit het kerkverband, en dat zij ook de gevoerde actie als onkerkelijk moet afkeuren;
  2. dat zij overtuigd is dat zij op kerkrechtelijke gronden niet op haar besluit hoeft terug te komen omdat de zaak aan de orde kwam naar aanleiding van het desbetreffende deputatenrapport,
- besluit de deputaten voor radiokerkdienstuitzendingen op te dragen het

in de vergadering van 31 augustus jl. genomen besluit om praktische redenen niet uit te voeren.

Art. 110

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat prof. J. Hovius is voorgegaan in dankzegging.

TIENDE ZITTING

dinsdag 28 september 1965 van 9.30-12.45 uur.

Art. 111

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 68 : 14, leest Joh. 15 : 1-10 en gaat voor in gebed.

Art. 112

Appel-nominaal.

De praeses houdt appel. De afgevaardigden ds. N. Brandsma en oud. R. Bijsterveld, oud. ds. P. de Smit, oud. P. Stam en diak. G. Maarseveen zijn weer aanwezig. Voor het eerst zijn aanwezig oud. K. Manni als secundus van oud. J. C. van Beveren, oud. C. Verheij als secundus van oud. M. Koole, diak. A. J. D. Lensink als secundus van diak. L. Sprong en diak. A. Alderden als tertius van diak. A. Langbroek. Zij betuigen instemming met de belijdenis. De overige leden zijn present als in de voorgaande zitting.

Art. 113

Vervolg — Theologische Hogeschool — Benoeming hoogleraar.

Dr. W. H. Velema, in de vijfde zitting (zie art. 58) benoemd tot hoogleraar, ontvangt gelegenheid zijn beslissing in dezen aan de synode mee te delen.

Hij geeft te kennen dat ten aanzien van deze benoeming vele vragen gerezen en voor een deel ook gebleven zijn, maar dat één vraag niet onbeantwoord is gelaten, nl. of hij de roeping van de kerken mocht afwijzen. Persoonlijke gedachten en gevoelens op zij zettend, heeft hij rust gevonden in wat art. 13 N.G.B. belijdt en is tevreden een leerling van Christus te mogen zijn om zich te geven aan de Theologische Hogeschool, met grote schroom in het besef van eigen kleinheid, maar hopen op de kracht en de trouw des Heren, voor Wiens rekening hij zich weet.

Zowel de praeses synodi als de president-curator en de rector van de Theologische Hogeschool geven uiting aan de dank en waardering voor de door dr. Velema genomen beslissing en wensen hem Gods zegen toe. De synode zingt dr. Velema staande toe ps. 119 : 9.

De praeses richt zich vervolgens tot prof. W. Kremer. Hoewel het officiële afscheid nog niet is aangebroken, wil de synode toch op dit moment, dankbaar voor alles wat prof. Kremer voor de kerken en de hogeschool deed, hem Gods zegen toewensen, ook voor de vervulling van de leeropdracht die zij hem verstrekte.

Prof. Kremer dankt voor dit woord en voor het vertrouwen dat de synode in hem stelde.

Art. 114

Contact met de jeugdbonden.

De praeses geeft het rapport van de deputaten voor het contact met de jeugdbonden in behandeling (bijlage XXXVI). Commissie V brengt hierover 227
229
rapport uit (bijlage XXXVII).

In antwoord op gestelde vragen deelt de rapporteur, oud. A. de Geus, mee dat de commissie is uitgegaan van de gedachte dat een jeugdcentrum nog even urgent wordt geacht als ter vorige synode, maar dat zij bereid is het werk van de jeugdleider te laten prevaleren, waarbij zij met nadruk het stimuleren van het plaatselijke jeugdwerk voorop wil stellen, met name in morele en geestelijke zin.

De secretaris van deputaten, ds. P. op den Velde, wijst erop dat het laatste geen specifieke taak van deputaten is, maar van de bonden zelf. Enkele voorstellen van de commissie zou hij derhalve gaarne gewijzigd zien.

De synode besluit

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. uit te spreken dat de financiële steun die deputaten aan de jeugdbonden bieden, ten doel heeft de verdere uitbouw en verdieping van het landelijk georganiseerde jeugdwerk en de stimulering van het plaatselijke jeugdwerk door bemiddeling van de bonden;
4. deputaten op te dragen daartoe het maken en realiseren van een concreet plan door de bonden te stimuleren en dienaangaande de machtiging van de generale synode 1962 te handhaven.

Art. 115

Overleg met het Gereformeerd sociologisch instituut.

Het rapport van de deputaten voor overleg met het Gereformeerd sociologisch instituut wordt aan de orde gesteld (bijlage XXXVIII), alsmede het addi- 230
tioneel rapport van deze deputaten (9.03 - bijlage XXXIX). Voorts vraagt de 231
praeses de aandacht voor een nota van het G.S.I. inzake het voortbestaan van dit instituut (9.03) en een schrijven van deputaten dat betrekking heeft op deze 231
nota (bijlage XL). In een afzonderlijk schrijven betuigen deputaten dank voor 231
het in hen gestelde vertrouwen, vergezeld van de archiefstukken van dit deputaatschap (9.15). Tevens is ter tafel het jaarverslag 1962 van de stichting G.S.I. (9.23). Over een en ander rapporteert commissie IV (bijlage XLI). De secretaris 232
van deputaten, dr. C. J. Verplanke, is bereid van advies te dienen.

Naar aanleiding van een desbetreffende vraag merkt dr. Verplanke op dat het voortbestaan van het G.S.I. voor een belangrijk deel afhangt van de medewerking van de generale synode van de Gereformeerde Kerken. Aan het door de commissie voorgestelde deputaatschap kan moeilijk een welomschreven opdracht worden verleend, daar in de eerste plaats het beraad van de participerende kerken aan de orde is.

Nadat uit de gevoerde discussie gebleken is dat het voortbestaan van het G.S.I. op prijs wordt gesteld, besluit de synode

1. deputaten dank te zeggen voor de verrichte werkzaamheden;
2. het deputaatschap voor overleg met het Gereformeerd sociologisch instituut op te heffen;
3. een deputaatschap ad hoc in te stellen om in samenwerking met de participerende kerken en het bestuur van het G.S.I. de vragen rondom het voortbestaan van het G.S.I. te bestuderen (zie art. 204);
4. de bijdrage der kerken aan het G.S.I. vast te stellen op f 0,05 per ziel;
5. aan de quaestor synodi op te dragen deze bijdrage te innen.

Art. 116

Het beheer van de kas voor de opleiding van on- en minvermogende studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 K.O.

Het rapport van de deputaten voor het beheer van de kas voor opleiding van on- en minvermogende studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 K.O. wordt in bespreking gegeven (bijlage XLII). Commissie VI rapporteert (bijlage XLIII).

In een brede bespreking worden verschillende zaken aan de orde gesteld die de werkwijze van deputaten raken. Tegen de redactie van het door deputaten voorgestelde reglement worden enkele bezwaren ingebracht. Inzake eventuele consequenties die de naamsverandering van dit deputaatschap met zich meebrengt in de juridische sfeer, dient een nader onderzoek te worden ingesteld.

Geheard de bespreking verzoekt de rapporteur, oud. K. Geleynse, deze aangelegenheid terug te wijzen naar de commissie. Aldus geschiedt (zie art. 199).

Art. 117

Sluiting.

Nadat prof. J. J. van der Schuit is voorgegaan in dankzegging, wordt de zitting gesloten.

ELFDE ZITTING

dinsdag 28 september 1965 van 2—6 uur

Art. 118

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 93 : 1 en 4, leest 2 Cor. 8 : 1-15 en gaat voor in gebed.

Art. 119

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijken alle leden aanwezig te zijn als in de vorige zitting.

Art. 120

Financiële zaken

De synode gaat over tot de behandeling van het rapport van de deputaten

voor financiële zaken (bijlage XLIV). Tevens geeft de praeses de volgende instructies in bespreking

van de particuliere synode van het Westen (7.19)

De particuliere synode van het Westen verzoekt de generale synode aan de door de generale synode ingestelde deputaatschappen opdracht te geven om voortaan naast de specificatie van de collecten ook de jaarlijkse staat van baten en lasten, benevens de jaarlijkse balanscijfers waarin mee opgenomen de reserves, ter kennis van de kerkeraden te brengen. In hun verslag worde tevens een duidelijke toelichting gegeven ten aanzien van de verstrekte gegevens, met name omtrent de vermogensopstelling.

van de particuliere synode van het Zuiden (7.20)

De particuliere synode, gelet op de besluiten van de generale synode omtrent het aantal collecten dat voor ieder deputaatschap of voor elke kas is vastgesteld, gelet voorts op de vaststelling van het bedrag van omslag of van het streefbedrag dat door enkele deputaatschappen en kassen is genoemd, verzoekt de generale synode ook het bedrag van omslag of streefbedrag van de andere kassen te noemen, opdat de resultaten niet worden gemeten naar het aantal collecten, maar naar het voldoen aan het bedrag dat zal worden vastgesteld.

en eveneens van de particuliere synode van het Zuiden (7.21)

De particuliere synode van het Zuiden verzoekt de generale synode om aan de deputaten voor financiële zaken de opdracht te geven vóór 1 september van elk jaar, behalve een vergelijkend overzicht van de in het voorgaande jaar door de penningmeesters van de generaal-synodale kassen ontvangen collecten (zie Acta 1962, art. 214 Instructie voor de deputaten, art. 4) óók een overzicht van de exploitatierekening en vermogensstaten (naar de toestand bij het einde van het voorgaande jaar) van genoemde kassen ter kennis te brengen van de kerkeraden en de najaarsvergaderingen van de classes.

De particuliere synode van het Westen voegde bij haar instructie de volgende toelichting: De door de generale synode ingestelde deputaatschappen leggen nu slechts in zoverre verantwoording van het door hen gevoerde beheer aan de kerkeraden af, dat zij via deputaten voor financiële zaken opgave verstrekken van ontvangen collecten (Acta 1962, art. 214). Aan de kerkeraden wordt echter geen jaarlijkse balans verstrekt, waaruit de vermogenspositie (inclusief de gevormde reserves) blijkt, noch een jaarlijkse staat van baten en lasten, welke voorheen nog wel in het curatorenverslag was opgenomen. Toch moet het tot de competentie van de kerkeraden gerekend worden volledig op de hoogte te worden gesteld van de cijfers van balans en staat van baten en lasten van de resp. kassen. Door het niet verstrekken van deze gegevens wordt de basis voor de kerkeraden om mee te denken en suggesties te doen aanmerkelijk versmald, daar nu alleen deputaten en afgevaardigden ter generale synode op de hoogte zijn van de mogelijkheden en moeilijkheden inzake het beleid.

Commissie VI rapporteert (bijlage XLV). Deputaat J. Bijleveld zal van advies dienen.

In de discussie wordt onder meer gesproken over de noodzaak van jaarlijkse controle ten aanzien van bepaalde deputaatschappen, over de samenbundeling van beleggingen, over de betekenis van de collecte-overzichten met name voor de classicale vergaderingen, over de wenselijkheid dat de deputaatschappen ad art. 11 K.O. en de kerkvisitatoren kennis dragen van de adviezen

inzake predikantstraktementen, en vooral over de mogelijkheid aan de kerkeraden gespecificeerd verslag te bieden van de financiële positie van de deputaatschappen door overlegging van de exploitatierekeningen en de vermogensstaten. Dit laatste wordt door verschillende leden bepleit. Andere leden zijn van oordeel dat dit weinig zin heeft als het niet mogelijk is deskundige toelichting te verstrekken, zodat het trekken van onjuiste conclusies kan worden voorkomen. Tegen enkele voorstellen van de commissie worden bezwaren ingebracht.

Zowel door de rapporteur, oud. K. Geleynse als door deputaat J. Bijleveld wordt nader ingegaan op de aan de orde gestelde zaken. Het is inderdaad niet noodzakelijk enkele kleinere kassen elk jaar door de accountant te laten controleren. De samenbundeling van de beleggingen is een ingrijpende zaak die in financieel opzicht zeer aantrekkelijk is, maar voorshands afstuit op de huidige opzet van de kerkelijke arbeid. De opstelling van de collecte-overzichten kan het best door de deputaatschappen zelf geschieden. De richtlijnen voor de predikantstraktementen kunnen zonder bezwaar ter kennis van de classes etc. worden gebracht. De beoordeling van de balansen enz. is geen eenvoudige zaak. Inzicht in de bestaande en de te verwachten verplichtingen is vereist. De daarbij te verstrekken toelichtingen zouden te omvangrijk worden om het gevaar van verkeerde gevolgtrekkingen zoveel mogelijk te vermijden. Met nadruk betoogt deputaat Bijleveld dat de reserves van bescheiden omvang zijn.

De financiële gegevens die deputaten in vertrouwelijk rapport aan de synode hebben voorgelegd, worden in comité besproken.

Art. 121

Comité-generaal.

Art. 122

Vervolg — Financiële zaken.

De praeses deelt mee dat in comité is besloten

1. deputaten dank te zeggen voor alle verrichte arbeid en opnieuw vijf deputaten met een algemeen secundus te benoemen;
2. alle deputaatschappen te wijzen op het besluit van de generale synode 1962 om jaarlijks een balans en exploitatierekening te overleggen (zie Acta art. 214 sub 2d);
3. alsnog f 1500, te voteren als aanvulling op het bedrag van f 9000, — door de generale synode van 1962 voor de accountantskosten beschikbaar gesteld;
4. voor de komende driejaarlijkse periode ten hoogste f 12000, — beschikbaar te stellen;
5. met cassatie van art. 4 lid 2 van de instructie voor de deputaten voor financiële zaken aan de daarvoor in aanmerking komende deputaatschappen op te dragen aan elke classis dusdanige inlichtingen te verschaffen dat deze inzicht ontvangt in de stand van de collecten in haar ressort;
6. de instructies 7.19 en 7.21 niet te aanvaarden;
7. het voorstel van de deputaten voor het collecterooster betreffende de opheffing van dit deputaatschap (zie art. 33) niet te aanvaarden;
8. de instructie 7.20 wegens de huidige onuitvoerbaarheid niet te aanvaarden maar aan de deputaten voor financiële zaken op te dragen bij de volgende generale synode voorstellen in te dienen betreffende de aan de orde gestelde materie;

9. de penningmeesters van de deputaatschappen decharge te verlenen met dank voor de verrichte arbeid.

Art. 123

Quaestoraat van de generale synode.

Het rapport van de quaestor van de generale synode wordt in behandeling genomen (bijlage XLVI). 240

In verband met de stijging van de synodekosten wordt er op aangedrongen de roepende kerk met klem te wijzen op de adviserende taak van het moderamen en de quaestor. De quaestor vestigt de aandacht van de synode op het feit dat een instructie nimmer werd gegeven. Hij acht het wenselijk een instructie te hebben en dient derhalve een voorstel in (bijlage XLVII). 245

De synode besluit

1. de handelingen van de quaestor goed te keuren en hem te danken voor zijn arbeid;
2. de ingediende concept-instructie in een van de volgende zittingen te behandelen (zie art. 225).

Art. 124

Ingekomen stukken.

De praeses stelt de volgende ingekomen stukken met advies van het moderamen aan de orde. Overeenkomstig dit advies wordt besloten

1. in handen van het moderamen te stellen
  - a. het schrijven van de deputaten voor de dagkalender betreffende benoeming van deputaten (9.01);
  - b. het schrijven van deputaten voor kerkbouwaangelegenheden eveneens inzake benoeming van deputaten (9.02);
  - c. het schrijven van de kerkeraad van Hilversum-Centrum (art. 42-9.59).
2. in handen van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en de correspondentie met buitenlandse kerken te stellen:
  - a. de brief van de St. Willebrordus Vereniging inzake de oecumenische werkgemeenschap van katholieke en reformatische theologen (9.18);
  - b. de brochure van de generale synode van de Gereformeerde Kerken „Gemeenschap der heiligen“ (9.29);
  - c. de brochure van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk „Hervormd-Gereformeerd gesprek“ (9.30);
  - d. idem „De politieke verantwoordelijkheid van de kerk“ (9.31);
  - e. het telegram van het gewest Noord-Holland van de P.S.P. (art. 42-9.53);
  - f. het schrijven van de Unie van Baptisten gemeenten (art. 42-9.57);
3. in handen van de deputaten voor algemeen diaconaal en maatschappelijk werk:
  - a. jaarverslag 1964 van de Stichting Raad voor gereformeerd sociale arbeid (9.19);
  - b. jubileumnummer „Konvooi“ uitgegeven ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de Stichting voor gereformeerd sociologische arbeid (9.20);
  - c. jubileumuitgave „Om het kind“ uitgegeven ter gelegenheid van het

- 50-jarig bestaan van de Vereniging van diaconieën der Christelijke Gereformeerde Kerken (9.21);
- d. „Het oranje-groene kruis” van de Bond van prot. chr. verenigingen voor wijkverpleging in Nederland (9.33);
4. in handen van de deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen:
    - a. de brochure „Het oorlogsvraagstuk” van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (9.28);
    - b. idem „Woord en wederwoord” van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk (9.32);
    - c. schrijven van de Werkgemeenschap van protestantse christenen in de P.v.d.A. (art. 42-9.55);
  5. af te staan aan de bibliotheek van de Theologische Hogeschool: „Avontuur met het Woord” van het Nederlandsch Bijbelgenootschap (9.27);
  6. in handen van de deputaten voor onderzoek inzake de Bijbelvertaling te stellen:
    - de brief van het Nederlandsch Bijbelgenootschap (art. 37-9.46);
  7. ter beschikking van de rector van de Theologische Hogeschool te stellen: „Het 'ontgroenen' van studenten” (art. 42-9.58);
  8. met dank voor kennisgeving aan te nemen:
    - a. de brochure „Volhardt in gebed” van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk (art. 37-9.44);
    - b. de brief van H. Offereins te Ter Aard (art. 42-9.52);
    - c. het schrijven van de Bond van christelijke gereformeerde mannenverenigingen (art. 42-9.54);
  9. voor kennisgeving aan te nemen:
    - de brief van E. R. Wigboldus te Arnhem (9.36);
  10. na kennisname ter zijde te leggen:
    - het schrijven van M. van der Veen en echtgenote te Hoogeveen (art. 42-9.56).

Art. 125

Schorsing.

De zitting wordt geschorst in verband met de maaltijd.

VERVOLG ELFDE ZITTING

dinsdag 28 september 1965 van 7-9.30 uur.

Art. 126

Heropening.

De praeses heropent de zitting. Gezongen wordt ps. 71 : 12 en 13.

Art. 127

Het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen naar art. 13 K.O.

De aandacht van de synode wordt gevraagd voor het rapport van de depu-

taten voor het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen naar art. 13 K.O. (bijlage XLVIII), alsmede voor de volgende instructies: 245

van de particuliere synode van het Noorden (7.02):

De generale synode wijzigt art. 13 K.O. in dier voege dat sub 1a, c en d telkens in plaats van 70 worde gelezen 65.

van de particuliere synode van het Oosten (7.03):

De generale synode benoemt een commissie ter nadere bestudering van het vraagstuk van de verzorging van de emeriti predikanten der kerken, resp. de verzorging van predikantsweduwen en -wezen, waarbij o.a. overwogen kan worden of de huidige verzorgingswijze bij het veranderde levenspeil nog voldoet.

van de particuliere synode van het Westen (7.04):

De particuliere synode van het Westen dringt er bij de generale synode op aan dat aan deputaten ad art. 13 K.O. wordt opgedragen er naar te streven de uitkeringen uit de emeriti-kas zo mogelijk zodanig te verhogen dat aan emeriti predikanten met inbegrip van de uitkering A.O.W. een inkomen wordt gegarandeerd van 80 % van het minimum traktement na 10 dienstjaren, zoals dat jaarlijks door deputaten voor financiële zaken wordt bekend gemaakt; en aan de predikantsweduwen met inbegrip van de uitkering A.W.W. een inkomen wordt gegarandeerd van 56 % van bovengenoemd traktement. Het tijdvak waarbinnen en de wijze waarop realisering van deze verhoging mogelijk is, worde aan het oordeel van deputaten voornoemd overgelaten.

Commissie VI rapporteert (bijlage XLIX). Een van de leden van deze commissie heeft een minderheidsrapport ingediend (bijlage L). 247
248

In de discussie wordt opgemerkt dat bij het gebruik van de richtlijnen van de deputaten voor financiële zaken in de onderhavige kwestie rekening gehouden moet worden met het feit dat bepaalde emolumenten als huishuur, vakantietoelage e.d. daarin niet verdisconteerd zijn. Enkele leden maken er bezwaar tegen dat de commissie de verlaging van de leeftijdsgrens in verband met het eisen van een medische verklaring, afwijst. Zij stellen het op prijs dat ook deze zaak in studie wordt genomen. Het streven om naar vaste normen te werken wordt toegejuicht. Inzake de verrekening van de uitkeringen krachtens de A.O.W. en A.W.W. wordt opgemerkt dat in het geval dat ten voorbeeld strekte, geen algehele verrekening plaats vindt.

De rapporteur, oud. K. Geleynse, alsmede het commissielid diak. J. D. Wisman wijzen erop dat in het laatste geval ook geen rekening gehouden is met het aantal dienstjaren zoals dat bij de overheid wel geschiedt. Gezien de leeftijdsopbouw en de verhoging die nu aan de orde is, achten zij het een zaak van voorzichtig beleid nu nog niet tot verlaging van de leeftijdsgrens over te gaan. Zij menen dat het juist is dat deputaten de onderhavige kwestie bestuderen met medewerking van een aantal deskundigen.

Oud. G. den Hertog die het minderheidsrapport indiende, betoogt dat een aparte studiecmissie meer is aan te bevelen om de deputaten vrij en onafhankelijk ten opzichte van de resultaten te doen staan.

In de tweede ronde wordt opgemerkt dat de instructie van de particuliere synode van het Oosten meer de situatie als zodanig dan het gevoerde beleid raakt. Bij de bestudering van heel het vraagstuk is het goed een onafhankelijke

commissie ermee te belasten zonder deputaten geheel uit te schakelen. Het naar-bevind-van-zaken handelen worde zoveel mogelijk vermeden. Nogmaals wordt aangedrongen ook de instructie van de particuliere synode van het Noorden in het werk van de te benoemen studiecmissie te betrekken.

Op verzoek van enkele leden worden verschillende zaken in comité behandeld.

Art. 128

Comité-generaal.

Art. 129

Vervolg — Het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken enz.

De praeses deelt mede dat in comité-vergadering is besloten:

1. dat de handelingen van deputaten worden goedgekeurd en hun, alsmede br. J. de Jong als waarnemend penningmeester dank wordt gebracht voor hun arbeid en dat opnieuw deputaten zullen worden benoemd;
2. dat voor het in de komende jaren te voeren beleid de volgende richtlijnen worden vastgesteld:
  - a. Als streefbedrag zal gelden een uitkering die bedraagt: 70
    1. voor emeriti predikanten boven de leeftijd van 65 jaar 80 % van het aanvaardbare minimum-traktement voor predikanten met tien dienstjaren, te verminderen met de uitkering krachtens de A.O.W.;
    2. voor predikantsweduwen die in het genot van een uitkering ingevolge de A.W.W. zijn, 57 % van het sub 1 genoemde traktement, te verminderen met de uitkering krachtens de A.W.W., en rekening houdende met de uitkering krachtens de A.K.W.
  - b. De uitkeringen ten behoeve van emeriti predikanten en predikantsweduwen die niet in het genot van de uitkering krachtens de A.O.W. resp. de A.W.W. zijn, zullen aan het beleid van deputaten worden overgelaten.
  - c. Deputaten worden gemachtigd in de gevallen waarin te hunner kennis wordt gebracht dat door emeriti predikanten of predikantsweduwen wegens ziekte of andere bijzondere omstandigheden extra kosten zijn gemaakt, naar bevind van zaken te handelen.
  - d. Aangezien het huidige reservefonds nog niet voldoende wordt geacht, vooral niet nu de uitkeringen worden verhoogd, wordt aan deputaten opgedragen met de reservevorming door te gaan.
  - e. De omslag die zal gelden voor de jaren 1966, 1967 en 1968, zal, zo nodig, geleidelijk worden verhoogd tot f 3,50 per lid en per dooplid.
  - f. Deputaten worden gemachtigd, indien onvoorziene bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, een extra beroep om financiële steun op de kerken te doen.
3. dat ter voldoening aan de instructie van de particuliere synode van het Oosten een deputaatschap ad hoc wordt ingesteld om het vraagstuk van de emeritering en de verzorging van de emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen in studie te nemen en daarover aan de volgende generale synode te rapporteren.
4. dat de bestudering van de in de instructie van de particuliere synode van het

Noorden aan de orde gestelde zaak wordt opgedragen aan het sub 3 genoemde deputaatschap;

5. dat het sub 3 genoemde deputaatschap zal bestaan uit twee deputaten ad art. 13 K.O. en twee deskundigen;
6. dat door het sub 2 genomen besluit aan de intentie van de instructie van de particuliere synode van het Westen is voldaan;
7. dat de vraag of er enige verplichting bestaat ten aanzien van de verzorging ad art. 13 K.O. van predikanten die zijn overgegaan naar kerken in het buitenland waarmee correspondentie wordt onderhouden, wordt teruggevoerd naar de commissie (zie art. 187).

Art. 130

Sluiting.

Nadat ds. W. Heerma is voorgegaan in dankzegging, sluit de praeses de zitting.

TWAALFDE ZITTING

woensdag 29 september 1965 van 9-12 uur.

Art. 131

Opening.

De praeses opent de zitting, laat zingen ps. 113 : 1 en 4, leest Ps. 84 en gaat voor in gebed.

Art. 132

Appel-nominaal.

De afgevaardigden zijn aanwezig als in de vorige zitting met dien verstande dat diak. L. Sprong zijn plaats weer heeft ingenomen en oud. P. Stam Dzn. vervangen is door oud. D. Koole.

Art. 133

Kerkbouwaangelegenheden.

De synode gaat over tot de bespreking van het rapport van de deputaten voor kerkbouwaangelegenheden (bijlage LI). Commissie VI rapporteert (bijlage LII). 250
253

Enkele leden zijn van oordeel dat het gevoerde beleid te star is, zodat niet het hoogste profijt wordt getrokken van de aanwezige middelen. Deputaten moeten meer mogelijkheden hebben dan alleen het verstrekken van garanties en het eventuele realiseren van deze garanties. Dit beleid is te passief. De met andere kerken gevoerde actie in 1964 vindt geen algemene waardering.

Deputaat oud. A. de Geus, wijst erop dat de besluiten die de synode van 1956 nam ten aanzien van de kerkbouwaangelegenheden grondslaggevend zijn voor het beleid. Dit beleid is ook ter synode 1962 in discussie geweest. Deputaten zijn van oordeel dat alleen volgens dit door de synode van 1956 vastgestelde en in 1962 goedgekeurde beleid op verantwoorde wijze kan worden voldaan aan de eisen die de onderlinge hulpverlening inzake kerkbouw stelt. Ombuiging van dit beleid zou naar hun mening beperking van deze hulpverlening

met zich meebrengen. Inzake de buitengewone actie die in 1964 is gehouden, hebben deputaten zich gerealiseerd dat zowel het deelnemen als het niet deelnemen aan deze actie reactie zou wekken. Mede gelet op het verwijt dat in 1959 werd gemaakt, besloten zij tot deelname, waarbij zij voldoende reserve in acht namen.

In de tweede ronde wordt door enkele leden opnieuw de werkwijze aan de orde gesteld. De beperking tot het alleen verstrekken van garanties wordt in tegenstelling tot de mening van deputaten, onjuist en onprofijtelijk geacht. Indien de toegezegde garanties gerealiseerd zouden worden, bijvoorbeeld in de vorm van een renteloos voorschot – gelijk elders geschiedt – zou de steunverlening directer zijn en meer tot haar recht komen. De nu gevolgde werkwijze kan betekenen een premie op minder inspanning van de betrokken kerk.

Deputaat De Geus acht deze laatste gedachte de kerken onwaardig. Schenking zonder meer zou het aanwezige kapitaal binnen de kortst mogelijke tijd doen verdwijnen, terwijl slechts een paar kerken geholpen konden worden. Door garantieterverlening kan meer kapitaal worden aangetrokken.

De synode besluit

1. deputaten dank te zeggen voor het werk dat zij verrichtten en hun handelingen goed te keuren;
2. opnieuw generale deputaten te benoemen waarbij hun aantal van vier op vijf zal worden gebracht;
3. aan de instructie van deputaten toe te voegen als art. 7 de bepaling: Tot deputaat is niet benoembaar hij die als particulier architect of aannemer bij kerkbouw kan worden betrokken;
4. artikel 5 van deze instructie als volgt te wijzigen: Het totaal der door deputaten te verstrekken garanties mag de financiële draagkracht uit eigen middelen met niet meer dan 50 % te boven gaan.

Art. 134

Vervolg — Dagkalender.

De praeses geeft opnieuw het rapport van de deputaten voor de uitgave van de dagkalender in behandeling (bijlage IV – zie art. 20). Ds. C. van der Zaal is bereid van advies te dienen.

Naar aanleiding van de tijdens de eerste zitting gemaakte opmerkingen en gestelde vragen wijst ds. Van der Zaal erop dat de uitgave van de kalender tengevolge van de tijdsontwikkeling steeds minder lonend wordt. Lettend op de hoge kosten die aan het drukken van een schild verbonden zijn, kan de uitgever een lonende uitgave niet meer garanderen. Over de noodzakelijkheid en de kwaliteit van de verhalen op de achterzijde is vrijwel steeds verschil van mening geweest. Wanneer de kalender voortaan alleen in boekvorm wordt uitgegeven en zonder verhalen waardoor hij een dagboek wordt, kan terecht de vraag gesteld worden of het nodig en wenselijk is dat een dergelijk dagboek in opdracht van de synode wordt uitgegeven.

In de nu volgende bespreking wordt enerzijds betreurd dat met de kalender – en de wandtekst – Gods Woord van de kamerwanden verdwijnt, wat als achteruitgang wordt geïnterpreteerd. Anderzijds wordt erop gewezen dat het persoonlijke dagelijkse Bijbelgebruik niet afneemt. Er zijn ook predikanten die meewerken aan andere kalenders, hetgeen de verkoop niet ten goede komt. De kerk kan geen verantwoordelijkheid dragen voor de uitgave van een dagboek.

Een dergelijke uitgave worde aan het persoonlijke initiatief overgelaten.

De synode besluit

1. deputaten te danken voor hun arbeid;
2. aan deputaten op te dragen de arbeid betreffende de uitgave van de dagkalender in boekvorm voor het jaar 1966 te voltooien, waarna geen kalender meer zal worden uitgegeven;
3. opnieuw deputaten te benoemen om de lopende zaken te behartigen en daaromtrent aan de volgende synode te rapporteren;
4. aan de heer D. J. van Brummen te Dordrecht in overeenstemming met het contract van 24 december 1958 (zie Acta 1959, blz. 125v.) te berichten dat dit contract voorzover het handelt over de „Dagkalender bewerkt door predikanten der Christelijke Gereformeerde Kerken”, wordt beëindigd op het eerstvolgende contractueel vastgestelde tijdstip.

Art. 135

Overleg inzake de psalmberijming.

Het rapport van de deputaten voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming wordt door de praeses aan de orde gesteld (bijlage LIII), alsmede het schrijven van deputaat J. Lelsz (9.47 – bijlage LIV). Tevens vraagt hij de aandacht van de synode voor de instructie van de particuliere synode van het Noorden (7.14) luidende

De particuliere synode van het Noorden

overweende dat nader gebleken is

- a. dat de mogelijkheid bestaat dat binnen afzienbare tijd de Proeve van de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming (I.S.P.) haar definitieve vorm zal verkrijgen;
- b. dat deze gereviseerde proeve naar alle waarschijnlijkheid door de in de I.S.P. participerende kerken zal worden aanvaard;
- c. dat daarmee dan „een breuk in 't psalmzingen van protestants Nederland is gekomen”;
- d. dat onze kinderen op de verschillende scholen deze psalmen in de nieuwe berijming zullen of kunnen leren zingen;
- e. dat daardoor onze kerken inzake de berijming en het zingen, voor ernstige moeilijkheden kunnen worden geplaatst;

verzoekt de generale synode te besluiten

- a. alsnog te participeren in de I.S.P., ten einde daardoor met inbreng van hetgeen tot nu toe door deputaten is verricht, een meer positieve invloed te kunnen uitoefenen dan door middel van waarnemen mogelijk was;
- b. de andere kerken van gereformeerd belijden hiervan mededeling te doen en op te wekken hetzelfde te doen, opdat door gezamenlijk optreden zoveel als mogelijk is de scheiding in het psalmzingen van protestants Nederland wordt voorkomen;
- c. hiervan de I.S.P. in kennis te stellen met het verzoek de werkwijze ten aanzien van de revisie van de Proeve zodanig te regelen dat er alsnog voldoende gelegenheid is onze eigen visie en eventueel die van andere kerken van gereformeerd belijden te honoreren.

Commissie III rapporteert (bijlage LV). De deputaten ds. A. Bikker en J. Lelsz worden uitgenodigd de synode van advies te dienen.

In de discussie wordt enerzijds beklemtoond dat de zaak van de psalmberijming steeds urgenter wordt. Het gevaar dreigt dat er een breuk komt tussen kerk en school, omdat op vele scholen de nieuwe berijming reeds geleerd wordt. Deze leden dringen sterk aan alsnog te participeren in de I.S.P. Anderzijds zijn er leden die betreuren dat deputaten niet positiever gearbeid hebben volgens de opdracht van de vorige synode om te komen tot een verantwoorde restauratie van de 1773-berijming. Zij zijn van oordeel dat een nieuwe berijming overbodig is en slechts verdeeldheid brengt.

De rapporteur, ds. J. H. Velema, is van oordeel dat het overleg waartoe de synode van 1962 besloot, praktisch weinig zin meer had toen de betrokken kerken óf reeds zitting hadden in, óf besloten waarnemers te benoemen voor de I.S.P. Dat de deputaten betrekkelijk weinig hebben verricht is vooral te wijten aan het feit dat het besluit van 1962 hen in feite in hun arbeidsmogelijkheden ten zeerste beperkte, daar zij geen eigen verantwoordelijkheid konden en mochten dragen. Restauratie van de berijming van 1773 is niet haalbaar. Ook al was het beter geweest eerder te hebben deelgenomen aan dit werk, deelname heeft ook nu nog voldoende betekenis, niet alleen terwille van het recht bezwaren kenbaar te maken, maar ook omdat het niet in overeenstemming met eigen verantwoordelijkheid is passief te blijven afwachten wat te zijner tijd eens op tafel zal worden gelegd, terwijl deze deelname absoluut niet impliceert dat de nieuwe berijming zonder meer moet worden geaccepteerd.

Ds. A. Bikker stemt toe dat een zeker defaultisme zich van hem had meester gemaakt in deze zaak. Te meer verheugt het hem dat de commissie nu deelname voorstelt. Hij deelt een en ander mee omtrent de ingekomen kritiek en de grote ernst waarmee deze wordt verwerkt. Grote invloed zal waarschijnlijk niet meer uitgeoefend kunnen worden — aldus deputaat J. Lelsz — maar wanneer later de vraag aan de orde komt of deze berijming te accepteren is, kan een rechtvaardige en verantwoorde beslissing pas vallen indien nu tot actieve deelname worde besloten.

De behandeling van deze zaak wordt geschorst (zie art. 162).

Art. 136

Schorsing.

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG TWAALFDE ZITTING

woensdag 29 september 1965 van 2—6 uur.

Art. 137

Heropening.

De zitting wordt heropend. De praeses laat zingen ps. 46 : 3.

Art. 138

Presentie.

Ds. J. Brons is vervangen door zijn secundus ds. H. W. Eerland. Deze betuigt instemming met de belijdenis.

Art. 139

Eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland — Gereformeerde Kerken.

Door de praeses wordt het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken in bespreking gegeven voorzover dit rapport betrekking heeft op de Gereformeerde Kerken (synodaal) (bijlage XVII deel II sub B). Ter tafel liggen voorts de Acta van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Groningen-Lunteren 1963-1964 (9.25). Commissie II rapporteert (bijlage XIII ad B sub 1).

Naar aanleiding van een desbetreffende vraag merkt de rapporteur, ds. B. van Smeden, op dat het resultaat van de jarenlang gevoerde bespreking inderdaad niet moedgevend is. De commissie stemt van harte toe dat de profetische roeping ook ten opzichte van deze kerken blijft, maar heeft de indruk dat de ingebrachte bezwaren niet ernstig worden genomen. De gehele probleemstelling wordt als iets bijkomstigs terzijde geschoven. Vandaar de min of meer negatieve conclusie van de commissie.

De voorzitter van deputaten, prof. dr. J. van Genderen, stemt toe dat het gevoel van teleurstelling en verontrusting bij deputaten overheerst. Toch acht hij de conclusie van de commissie te vaag. Hij zou het op prijs stellen dat de commissie de constatering van deputaten in haar conclusie zou betrekken.

Ds. J. H. Velema, secretaris van deputaten, onderstreept dit. Deputaten willen graag een positieve opdracht ontvangen. Hij vraagt of de commissie aanleiding ziet een rechtstreeks schrijven tot de generale synode van de Gereformeerde Kerken te richten.

De rapporteur merkt op dat de commissie de genoemde constatering niet als voorstellen heeft beschouwd. Gelet op de afwijzing van het verzoek om waarnemers uit te wisselen, meent de commissie dat het zenden van een rechtstreeks schrijven een zaak is die bevreesding zal wekken. De commissie is ervoor de samensprekingen voort te zetten, maar acht zich niet competent aan te geven welke punten aan de orde moeten worden gesteld.

Verschillende leden stemmen, in tweede ronde, in met het gevoelen van onmacht en droefheid dat in de constatering van de deputaten tot uitdrukking komt. Van de andere zijde blijkt weinig begrip te leven voor de bezwaren die er dezerzijds zijn. In plaats van de hartelijk begeerde toenadering schijnt er steeds meer verwijdering te komen door de „koers" waarin deze kerken gaan. Op de synode van 1947 is de profetische roeping sterk geaccentueerd maar de beleving ervan heeft veel teleurstelling gebracht omdat men telkens stuit op de „ruimte" waarbinnen de aangevoerde bezwaren als indifferent terzijde worden geschoven. Wanneer een brief gezonden wordt aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken, dan bedoelt dat absoluut niet een desavouering van de gereformeerde deputaten ad hoc, maar accentuering van de bewogenheid en verantwoordelijkheid die in de huidige situatie gevoeld en beleeden wordt.

De synode besluit mede in verband met het in de zesde zitting (art. 76) genomen besluit inzake het zenden c.q. ontvangen van waarnemers

1. een brief te schrijven aan de zittende generale synode van de Gereformeerde Kerken, waarin de constatering van het deputatenrapport deel II sub B 2 zijn verwerkt, met het verzoek haar deputaten en de deputaten dezerzijds met het antwoord op deze brief in kennis te stellen;
2. deze deputaten te machtigen in verband met dit antwoord naar bevind van zaken te handelen in de samensprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken;

3. aan commissie II en aan de voorzitter en secretaris van deputaten op te dragen een voorstel inzake dit schrijven te concipiëren en aan de synode voor te leggen (zie art. 232);
4. met hartelijke dank voor de toezending van de Acta van de generale synode der Gereformeerde Kerken 1963-1964 deze aan deputaten ter hand te stellen.

Art. 140

Presentie.

Oud. J. Prins verlaat de vergadering en wordt vervangen door zijn secundus oud. F. Bos.

Art. 141

Vervolg — Eenheid van de gereformeerde belijders — Gereformeerde Gemeenten.

De synode gaat over tot de behandeling van het door deputaten gerapporteerd betreffende de Gereformeerde Gemeenten (bijlage XVII deel II sub C en 157, 178
133 bijlage XVIII sub II) waarover commissie II rapporteert (bijlage XIII ad II C).

Enkele leden stemmen in met de constatering van de deputaten, overgenomen door de commissie, dat er een mogelijkheid in het antwoord van de generale synode van de Gereformeerde Gemeenten te bespeuren valt om met deze kerken tot meer contact te komen. Zij dringen er sterk op aan deze aan te grijpen.

De synode besluit deputaten op te dragen te informeren naar de door de generale synode van de Gereformeerde Gemeente bedoelde beletselen tot samenspreking.

Art. 142

Vervolg — Eenheid van de gereformeerde belijders — Contact-orgaan van de gereformeerde gezindte.

De praeses geeft in bespreking wat deputaten en commissie rapporteren 157
136 inzake het Contact-orgaan voor de gereformeerde gezindte (bijlagen XVII deel II sub D en XIII ad II D).

Op de vraag wat de commissie bedoelt met „een vastere kerkelijke vorm”, antwoordt de rapporteur, dat de commissie het op prijs stelt dat ook andere kerken vertegenwoordigd worden in het Contact-orgaan door personen met een officiële opdracht en niet slechts à titre personnel. De voorzitter van deputaten, prof. dr. J. van Genderen, adviseert hieromtrent geen uitspraak te doen, daar deputaten niet competent, wel diligent zijn in dezen.

De synode besluit het voorstel van de commissie niet te aanvaarden en derhalve in dezen geen uitspraak te doen.

Art. 143

Vervolg — Eenheid van de gereformeerde belijders — Overige werkzaamheden en commissievoorstellen.

Betreffende de overige werkzaamheden waarover deputaten rapporteren in 159
135 het tweede deel van hun rapport sub E (bijlage XVII) waarover het commissierapport handelt ad II-E (bijlage XIII), wordt niet gediscussieerd.

Inzake de resterende voorstellen van de commissie wordt besloten

1. de handelingen van de deputaten vermeld in hun rapport deel I en II sub B., C., D. en E. en in hun aanvullend rapport sub II goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen en het getal der deputaten daarbij met één uit te breiden.

Art. 144

Vervolg — Eenheid van de gereformeerde belijders — Gereformeerde Kerken.

De praeses geeft in bespreking het gedeelte van het rapport van deputaten alsmede van hun aanvullend rapport dat handelt over de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) (bijlage XVII deel II sub A en XVIII sub I). Tevens worden in 149, 177
149, 177
258
260
behandeling genomen de ingekomen stukken: een schrijven van de generale synode van de Geref. Kerken, Rotterdam-Delfshaven 1964 (9.12 — bijlage LVI) en de Acta van de generale synode van de Gereformeerde Kerken, Assen, 1961 (9.24). Commissie II rapporteert (bijlage LVII).

Verschillende leden betreuren het dat, terwijl de synode van 1962 enig perspectief deed verwachten, nu geconstateerd moet worden dat in plaats van de gewenste en noodzakelijke toenadering er eerder verwijdering is gekomen in de onderlinge verhoudingen. Bovendien blijkt voor het allergrootste deel dat plaatselijk — waar de eenwording toch in de eerste instantie gezocht en gevonden moet worden — deze toenadering nog het minst leeft. Na 1962 zijn de kerken niet in beweging gekomen. Zij vragen zich af of in de concrete situatie, nu een exclusivistisch kerkbegrip met bepaalde sectarische elementen de boventoon gaat voeren blijkens de laatste synode van de Gereformeerde Kerken, een ambtsdrager die christelijk gereformeerd is en wil zijn, in deze kerken zijn ambtelijke leven niet zal verspelen. Deze problematiek achten zij welhaast nog moeilijker dan die van de prediking.

De rapporteur releveert dat één van de punten die de generale synode van 1962 aan de orde stelde, blijkens het deputatenrapport op de achtergrond schijnt gedrongen te zijn door de meer actuele kerkproblematiek. De vanzelfsprekendheid waarmee veelal geponoerd wordt dat daar waar kerk en ambt zijn, ook de Heilige Geest functioneert, verontrust ten zeerste. Ook in dit opzicht komt het vraagstuk van de toeïgening des heils, waarover de vorige synode sprak, aan de orde. Plaatselijk remt het kerkelijke exclusivisme dat hiermede verband houdt, de toenadering ten sterkste.

De voorzitter van deputaten, prof. dr. J. van Genderen, en de secretaris, ds. J. H. Velema, geven nog enige toelichting. Kan de periode vóór 1962 gezien worden als een verkenning van de onderlinge verhoudingen, waarin bleek dat de bezwaren wederzijds ernstig werden genomen, na 1962 ging het om het elkaar vinden, het wegnemen van de bezwaren en verschillen. Was vóór 1962 het vraagstuk van de kerk reeds meermalen ter sprake geweest, nu werd het actueel, één van de kernpunten, waarbij niet alleen de Gereformeerde Oecumenische Synode ter sprake werd gebracht, maar ook de schorsingen in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) een rol speelden. Dat plaatselijk de zaken veelszins zo moeilijk liggen, hangt ook samen met het kerkbegrip. Toch zou juist plaatselijk meer samenwerking een goede zaak zijn niet alleen met het oog op de volgens de vorige synode gewenste eenwording, maar ook om front te maken tegen bepaalde tendenzen in deze tijd. De starre en vaak krampachtige

houding die er in de Gereformeerde Kerken leeft, maakt dat er praktisch geen toenadering te constateren valt. Het is wenselijk dat de commissie een en ander duidelijker stelt.

Besloten wordt dat de commissie, gehoord de bespreking, zich over haar voorstellen nader zal beraden (zie art. 209).

Art. 145

Schorsing.

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG TWAALFDE ZITTING

woensdag 29 september 1965 van 7-9.45 uur.

Art. 146

Heropening.

De zitting wordt heropend. Gezongen wordt ps. 80 : 6 en 9.

Art. 147

Presentie.

De afgevaardigde van de particuliere synode van het Oosten, ds. J. Brons heeft zijn plaats weer ingenomen.

Art. 148

Vervolg — Theologische Hogeschool — Financiële aangelegenheden.

Opnieuw worden de zaken van de Theologische Hogeschool in behandeling genomen voorzover deze in de vijfde zitting niet zijn afgedaan (zie art. 48). De praeses verzoekt de penningmeester van de Theologische Hogeschool, br. A. L. de Bruyne, de synode desgewenst van advies te dienen. De commissie heeft een herzien voorstel ingediend betreffende het financiële beheer van de Theologische Hogeschool (bijlage LVIII — zie ook bijlagen XIV en XV).

Bij de discussie wordt in overweging gegeven het in te stellen deputaatschap de naam „directorium” te geven dat samen met het curatorium — elk op eigen terrein en volgens eigen opdracht werkend — het deputaatschap voor de Theologische Hogeschool vormt. Geadviseerd wordt als datum voor het ingaan van de nieuwe regeling 1 jan. 1966 te stellen.

Namens commissie I legt ds. P. op den Velde de nadruk op het woord „voorlopig” in het achtste voorstel van de commissie. Dit houdt in dat ook de definitieve vaststelling van de naam op de volgende synode aan de orde komt. De commissie kan instemmen met de geadviseerde datum van ingang.

De penningmeester, br. A. L. de Bruyne, adviseert art. 5 van het concept als volgt te lezen: Alle betalingen worden zoveel mogelijk giraal verricht. Deputaten wijzen een tweetal hunner aan die hetzij afzonderlijk, hetzij gezamenlijk bevoegd zijn namens deputaten betalingen te verrichten; voorzover deze een bedrag van f 2500 te boven gaan zijn steeds de handtekeningen van twee deputaten nodig.

De synode besluit

1. over te gaan tot het instellen van een deputaatschap voor de verzorging van de goederen en gelden van de Theologische Hogeschool onder de naam

- deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland;
2. over te gaan tot wijziging van het Reglement voor de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland in dier voege dat art. 4 tweede alinea thans luidende: „Een penningmeester benoemd door de generale synode beheert onder verantwoording aan het curatorium de gelden.” gelezen wordt: „De zorg voor de goederen en gelden van de Theologische Hogeschool is opgedragen aan daartoe door de generale synode te benoemen deputaten. Hun taak wordt door de generale synode bij afzonderlijke instructie geregeld.”
3. de instructie van de sub 1 genoemde deputaten voorlopig vast te stellen naar het herziene voorstel van commissie I, waarbij art. 5 gelezen wordt volgens het advies van de penningmeester;
4. de handelingen van het curatorium goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid;
5. opnieuw een secretaris-curator te benoemen alsmede diens secundus.

Art. 149

Gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden.

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Oosten (7.15) luidende

De generale synode bezinne zich op en geve richtlijnen voor de wijze waarop kerkeraden dienen te handelen die in samensprekingen met kerken van gereformeerd belijden tot een grote mate van eenheid in belijden zijn gekomen en aan deze eenheid gestalte zoeken te geven.

Commissie II rapporteert (bijlage LIX).

In eerste ronde wordt opgemerkt dat deze instructie niet is los te maken van de zaak die de kerkeraad van Eindhoven in zijn appelschrijven aan de orde heeft gesteld. Hoewel het een verblijdende zaak is als kerken elkaar vinden en nadere bezinning op een aanleggenheid als deze dankbaar moet worden aangegrepen, roepen de voorstellen en overwegingen van de commissie verschillende bedenkingen op. De vraag is hoe een en ander kerkordelijk te plaatsen is. Komt het nauwer samenleven tot uitdrukking in kanselruil of ook in een soort intercommunie? Blijkens het door de kerkeraad van Eindhoven uitgegeven historisch overzicht van de verhouding tussen de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Eindhoven in de jaren 1946-1965 („De Here bouwt Jeruzalem”) wordt daar een partiële gemeenteruil voorgestaan. Wat is verder strekkend? Is het ongehoorzaamheid wanneer iemand aan de oproep van zijn kerkeraad daartoe niet kan voldoen? Kan een „gastpredikant” verplicht worden hieraan deel te nemen? De kerken staan via hun desbetreffende deputaten in relatie tot verschillende kerken, waarvan enige wel, andere geen uitspraken buiten de confessie om hebben. Wanneer de commissie deze zaak losmaakt van „Eindhoven” — conform de instructie — zouden de voorgestelde richtlijnen dan gelden ten opzichte van al die kerken? Dreigt dan geen misbruik? Welke normen dienen gehanteerd te worden om de plaatselijke samensprekingen als genoegzaam te kwalificeren en op welke wijze moet de gemeente haar bewilling verlenen? Met name bij de toelating tot de kansel functioneert sinds de dagen van de reformatie het kerkverband. Daarin hebben de kerken

zich jegens elkaar verbonden voor Gods aangezicht. Kan die verbintenis zonder meer geloofend worden? Wanneer de classis geraadpleegd moet worden, sluit dat dan in dat de classis toestemming moet verlenen – met het gevaar dat deze gaat overheersen – of kan deze alleen vrijblijvend advies verstrekken – met het gevaar dat willekeur een rol gaat spelen? Hoe moet de classis tot oordeelvorming komen? Behoren in een zaak als deze de deputaten ad art. 49 ingeschakeld te worden? Als de commissie wijst op het voorlopige karakter van het nauwer samenleven, waardoor wordt dit bepaald en laat dit ruimte open voor de mogelijkheid dat de verhoudingen slechter kunnen worden? Kan op deze wijze de zaak zich plaatselijk zo toespitsen dat de verantwoordelijkheid voor het geheel van het kerkverband wegvalt?

De rapporteur, ds. B. van Smeden, betoogt dat deze instructie niet uitsluitend met Eindhoven in verband moet worden gebracht. De commissie bedoelt geen reglementering te geven. Zij gaat uit van het gestelde punt dat twee kerken elkaar plaatselijk vinden na een lange, intensieve voorbereiding voor het aangezicht des Heren; dat zij tot de conclusie zijn gekomen bij elkaar te behoren en elkaar als deel van Christus' lichaam hebben te zoeken omdat zij elkaar als zodanig herkennen en erkennen. De Kerkorde geeft in dezen geen richtlijnen. Gevaar is er inderdaad dat de plaatselijke kerk haar eigen gang gaat en oordeelt dat de toegang tot de kansel via kanselruil het kerkverband niet regardeert, evenals de toelating tot het heilig avondmaal. Maar anderzijds kan men zijn roeping afschuiven op het kerkverband. Beide uitersten wil de commissie niet. Zij wil ook geen reglementering. Met het staan in relatie tot bepaalde kerken bedoelt de commissie een beperking te geven en het kerkverband in de bezinning te betrekken, dat overigens zijn bevoegdheid te buiten zou gaan als het zou beoordelen wat een kerkeraad als genoegzaam constateert, gesteld nog dat de mogelijkheid van beoordeling aanwezig is. De vraag of iemand ongehoorzaam is wanneer zijn kerkeraad in een dergelijke situatie de gemeente op de voorgestelde wijze oproept, is, evenals de vraag of een „gastpredikant” verplicht is aan kanselruil deel te nemen, niet aan de orde. Een kerkeraad mag niet besluiten over de gemeente zonder deze erin te kennen. Bewilliging van de gemeente is derhalve nodig. Het voorlopig karakter moet gezien worden vanuit het feit dat landelijk de verhouding nog niet van dezelfde aard is als plaatselijk. De verdere ontwikkeling kan alleen in het kader van het kerkverband gezien worden. Natuurlijk zal geen kerkeraad kunnen doen alsof er landelijk niets aan de hand is. De erkenning van elkaar als kerk sluit het ambt in en dus ook de toelating tot de kansel.

Prof. dr. J. van Genderen wijst er in zijn advies op dat de band met het eigen kerkverband niet minder zwaar mag wegen dan de plaatselijke toenadering. Hij is van mening dat niet met richtlijnen volstaan kan worden die een min of meer adviserende betekenis kunnen hebben, maar dat regels gesteld dienen te worden die in elk geval moeten worden nagekomen, waarin niet te veel, maar ook niet te weinig dient te worden opgenomen. De raadpleging van de classis houdt het oordeel vragen aan de classis in, dat dus afwijzend of instemmend kan zijn.

Prof. W. Kremer wil over de formuleringen niet twisten. De intentie prevaleert. Dit is een novum in de kerkelijke verhoudingen waarin gezocht wordt naar verbinding. De gedachte die de commissie heeft geleid, dient hartelijk aanbevolen te worden.

Prof. J. J. van der Schuit betoogt dat de kerkorde nooit los staat van de confessie. Een grote mate van eenheid bestaat er met verschillende kerken van gereformeerde gezindte. Het gaat evenwel over eenheid in belijdenis. Dan komt vanzelf het kerkrecht aan de orde en de handhaving van de belijdenis daarin. Is er eenheid in belijden? Het herkennen van elkaar als delen van Christus' lichaam is aanwezig bij elke kerk waarmee contact wordt onderhouden. De veelvormigheid dient aanvaard te worden, maar dat houdt niet in dat elke gemeente kan doen wat zij wil. Zij heeft stipulatiën aangegaan in het kerkverband waarin zij leeft. Het gaat hier niet om een vereniging van kerken. Wanneer in dat geval de betrokken plaatselijke kerk uitsprekt dat er eenheid is in belijdenis, dan is dat een uitspraak die in het kader van het kerkverband nog nimmer is gedaan. Eerder is daar het verschil geconstateerd van weerskanten. Zodra de synode zou uitspreken dat er eenheid in belijdenis is, zou vereniging de consequentie zijn. Wanneer Eindhoven zegt dat die eenheid er is, dan dient deze de synode daarvan te overtuigen.

De bespreking wordt verdaagd (zie art. 168).

Art. 150

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat ds. J. Brons is voorgegaan in dankzegging.

DE TIENDE ZITTING

donderdag 30 september 1965 van 9-12 uur.

Art. 151

Opening.

Nadat de praeses de zitting geopend heeft, wordt gezongen de Morgenzang: 1, 2 en 3. De praeses leest Joh. 13 : 1-17 en gaat voor in gebed.

Art. 152

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijkt oud. ds. P. de Smit vervangen te zijn door zijn secundus oud. R. Scherrenburg. Daar de secundus van oud. M. Koole verhinderd is, stellen de afgevaardigden van de particuliere synode van het Zuiden voor oud. J. van Bergeijk als plaatsvervanger te aanvaarden. Dit wordt goedgevonden. Oud. J. van Bergeijk betuigt instemming met de belijdenis. De overige leden zijn aanwezig als in de voorgaande zitting.

Art. 153 - 155

Comité generaal.

Art. 156

Schorsing.

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG DERTIENDE ZITTING

donderdag 30 september 1965 van 2-5.30 uur.

Art. 157

Heropening.

De zitting wordt heropend waarna gezongen wordt ps. 125 : 1 en 4.

Art. 158

Algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden.

De aandacht van de synode wordt gevraagd voor het rapport van de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden (bijlage LX).
264 Commissie IV rapporteert (bijlage LXI). De secretaris van deputaten, drs. G.
274 van Westrienen, wordt verzocht de synode van advies te dienen.

Er is grote waardering voor het werk dat deputaten verrichten. Maar de vraag wordt gesteld of het maatschappelijk werk nog tot de taak van de kerk kan worden gerekend. Ligt deze arbeid niet voor rekening van het ambt der gelovigen? Er is een tendens op te merken dat het werk van kerkelijke oorsprong, via interkerkelijke organen tenslotte algemeen wordt. Dan is het moeilijk een positief christelijke grondslag ervoor te stellen. Bovendien werkt het de verzelfstandiging van het maatschappelijk werk in de hand. Inzake de glijdende werkweek zou ook overleg gepleegd moeten worden met de protestants christelijke werkgeversorganisaties. Het vraagstuk van de recreatie kan niet vermeden worden. Tegen enkele voorstellen van de commissie worden bezwaren ingebracht.

De rapporteur, diak. L. Sprong, en de secretaris van deputaten gaan nader op de gestelde zaken in. Het werk van deputaten is niet altijd direct kerkewerk, maar heeft toch indirect alles te maken met de positie van de kerk in deze tijd en deze maatschappij, wat de voortdurende aandacht van deputaten heeft die voorzichtig en met name voorlichtend hun weg gaan. Zij beschikken echter over te weinig accommodatie. Het stichten van een permanent bureau is zeer gewenst, maar dat zal moeten passen in het totale financiële beeld. Een prioriteiten-schema zou gewenst zijn. Deputaten geven de voorkeur zeker niet aan neutrale stichtingen, maar aan christelijke niet-kerkelijke stichtingen, waar de grondslag noodzakelijk aan de orde moet komen daar deze onmisbaar is. De zeer reële mogelijkheden daartoe dienen natuurlijk aanwezig te zijn. Inzake de moeilijke materie van de glijdende werkweek hebben deputaten ook contact met de protestants christelijke werkgevers in het convent van christelijk sociale organisaties. Het recreatieprobleem staat op het agendum van deputaten. Een applicatie-cursus voor predikanten, waarnaar geïnformeerd werd, zou veel tijd en kracht vergen en is althans nu niet realiseerbaar.

De voorzitter van deputaten, dr. W. H. Velema, onderstreept de urgentie van een eigen apparaat dat op het vereiste niveau de relaties kan onderhouden en de problemen behandelen, maar de mogelijkheden zijn vooral in financieel opzicht beperkt. Ter compensatie zou het deputaatschap volgens de commissie in drie secties gesplitst kunnen worden, maar dat is gezien de materie niet wel mogelijk. Tegenover het gevaar van de verkerkelijking van allerlei arbeid die op het terrein van het ambt der gelovigen hoort, stelt hij dat de toenemende tendens op dit terrein is deze arbeid geheel aan de kerk te onttrekken. Over de juiste verhouding is het laatste woord nog niet gesproken, maar stellig behoort

er relatie te zijn, zowel plaatselijk als landelijk.

Nadat verschillende leden in tweede ronde het woord hebben gevoerd, besluit de synode

1. de handelingen van deputaten goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid, en opnieuw deputaten te benoemen, waarbij hun aantal op negen zal worden gebracht;
2. deputaten te machtigen een jaarlijkse bijdrage voor hun arbeid van de diaconieën te vragen à f 0,05 per ziel;
3. de kerken dringend te wijzen op hun financiële verplichtingen ten aanzien van de Stichting Raad voor gereformeerde sociale arbeid;
4. het contact met de hervormde diaconale raad en met de gereformeerde deputaten voor algemeen diaconale aangelegenheden voor wat betreft advies aan kerkeraden over het verstrekken van financiële bijdragen aan instellingen die daarom vragen, niet meer te hervatten;
5. art. 6 van de instructie van deputaten voortaan te doen luiden: Deputaten hebben het recht aan de diaconieën c.q. de kerkeraden een bijdrage te vragen tot bestrijding van de uit de vervulling van hun taak voortvloeiende kosten.
6. de overige voorstellen van de commissie niet te aanvaarden.

Art. 159

Schorsing.

In verband met de maaltijd wordt de zitting geschorst.

VERVOLG DERTIENDE ZITTING

donderdag 30 september 1965 van 7-9 uur.

Art. 160

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen ps. 72 : 6.

Art. 161

Vergadertijden.

Op voorstel van het moderamen wordt besloten op vrijdag 1 oktober de zittingen van de synode te verdagen tot dinsdag 11 januari 1966, 's morgens 10 uur. Het moderamen zal de leden mededeling verstrekken van de alsdan te behandelen agendapunten.

Art. 162

Vervolg — Onderzoek en overleg inzake de psalmberijming.

De synode gaat opnieuw over tot de bespreking van het rapport van de deputaten voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming (zie art. 135 - bijlage LIII) alsmede van het schrijven van deputaat J. Lelsz (bijlage LIV).
253, 256 Tevens geeft de praeses weer in behandeling de instructie van de particuliere synode van het Noorden betreffende de psalmberijming (7.14). Hierover heeft commissie III gerapporteerd (bijlage LV).
256

In eerste instantie wordt opgemerkt dat de argumentatie om nu in de I.S.P. te participeren onvoldoende is te achten in het licht van wat ter vorige synode is gesteld. Is de voor een psalmberijming vereiste geloofsgemeenschap aanwezig? Anderzijds wordt erop gewezen dat er geen enkele binding is aan de berijming van 1773. Ook na toetsing en voorlichting van deputaten zal elke kerkeraad onder eigen verantwoordelijkheid moeten beslissen. Mede daarom is participatie van groot belang, ook al kan het bevreemding wekken waarom nu pas daartoe wordt besloten.

De rapporteur, ds. J. H. Velema, kan begrijpen dat het rapport van deputaten enigszins teleurstelt. De oorzaak daarvan moet gezocht worden in de aard van de hun verstrekte opdracht. Als waarnemers bezaten zij wel adviserende, maar geen beslissende stem. Ook al zijn niet alle participanten van gereformeerde belijdenis, op het resultaat van de samenwerking komt het aan. Wanneer deputaten vrijheid ontvangen in genoemde stichting zitting te nemen, impliceert dat op geen enkele wijze dat de kerken gebonden zijn. Zij behouden ten volle de vrijheid om de nieuwe berijming al dan niet te aanvaarden.

Prof. dr. B. J. Oosterhoff, voorzitter van deputaten, wijst erop dat, indien de voorgestelde restauratie van de berijming van 1773 „haalbaar” zou zijn, het resultaat zou betekenen dat er nog een berijming aan de reeds bestaande zou worden toegevoegd. Als er werkelijk behoefte is de eenheid van psalmberijming te behouden dan dient meegewerkt te worden aan de nieuwe berijming die er zeker komt, te meer waar de grotere kerken deze zullen aanvaarden, wat er ook tegenover gesteld wordt. 't Is onbillijk te zeggen dat het nu te laat is om te participeren, want jarenlang is daartoe de mogelijkheid aanwezig geweest. Vandaar het feit dat deputaten nu niet met een voorstel zijn gekomen, maar het waarnemerschap begeren zij zeker niet meer. Hij wijst op de remonstrantse invloeden die bij de berijming van 1773 een rol spelen, maar die niet verhinderden deze berijming ingang te doen vinden bij verreweg het grootste deel van de gereformeerde gezindte. Kerkelijke toetsing van deze berijming heeft nimmer plaats gevonden. Deze is trouwens nog moeilijker uitvoerbaar dan een kerkelijke toetsing van een Bijbelvertaling.

Na nog enige discussie in tweede ronde wordt het voorstel van de commissie aanvaard

De generale synode kennis genomen hebbende van de instructie van de particuliere synode van het Noorden om te participeren in de Interkerkelijke Stichting Psalmberijming; alsmede van het voorstel van deputaten voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming om geen deputaten meer te benoemen, maar de ontwikkeling op het gebied van de psalmberijming af te wachten,

overwegende

1. dat zoveel mogelijk een breuk in de eenheid van het psalmgezag in ons land moet worden voorkomen;
2. dat aan onze kerken nog de gelegenheid wordt geboden om te participeren in de Interkerkelijke Stichting Psalmberijming;
3. dat participatie in de Interkerkelijke Stichting Psalmberijming niet impliceert aanvaarding van de door deze stichting aan te bieden psalmberijming;

besluit

1. opnieuw deputaten te benoemen voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming;
2. alsnog te participeren in de Interkerkelijke Stichting Psalmberijming;
3. twee deputaten te benoemen in de werkcommissie van deze stichting, van wie één tot bestuurslid;
4. deze deputaten op te dragen geregeld verslag te doen van hun bevindingen in deze stichting aan de sub 1 genoemde deputaten.

Art. 163

Doop van geadopteerde kinderen.

De instructie van de particuliere synode van het Zuiden wordt door de praeses aan de orde gesteld (7.09) die luidt

De particuliere synode van het Zuiden, lettend op het vastgestelde in art. 60 sub 2 van de K.O. en in acht nemend de gewijzigde omstandigheden inzake de adoptie van kinderen (deze is nu wettelijk geregeld), verzoekt de generale synode om in studie te nemen (c.q. uit te spreken) of wettelijk geadopteerde kinderen, waarvan de ouders niet bekend zijn, bij adoptie kunnen worden gedoopt.

Tevens vraagt de praeses de aandacht van de synode voor het verzoek van de Free Chr. Ref. Church of Canada en de Old Chr. Ref. Church of America om het standpunt van de kerken in Nederland te mogen vernemen met betrekking tot de doop van geadopteerde kinderen, gedaan aan de deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken (zie bijlage XVII deel III sub A). Commissie III rapporteert (bijlage LXII).

Bij de bespreking van deze aangelegenheid wordt gewezen op het feit dat het aanbeveling verdient de adoptie als zodanig nader te bezien. Is deze gesanctioneerd al is zij wettelijk geregeld? Prof. J. J. van der Schuit is van oordeel dat in dezen alleen beslissend is of het betrokken kind geacht kan worden een kind des verbonds te zijn. Ds. C. Noordegraaf geeft enige toelichting betreffende de vraag die zijn kerken stelden. Het probleem van de adoptie is opgekomen doordat de ellende werd gezien van kinderen in tehuizen en aan kinderloze echtparen de vraag werd voorgelegd of hier voor hen een taak lag. Toen ten gevolge hiervan het vraagstuk aan de orde kwam of de aldus geadopteerde kinderen gedoopt mochten worden, benadrukte de minderheid in zijn kerken sterk de relatie in de lijn der geslachten.

De praeses verdaagt de bespreking (zie art. 167).

Art. 164

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat ds. C. Noordegraaf is voorgegaan in dankzegging.

VEERTIENDE ZITTING

vrijdag 1 oktober 1965 van 9-12 uur.

Art. 165

Opening.

Na de opening door de praeses wordt gezongen ps. 65 : 1, gelezen 1 Petr. 1 : 13-25. De praeses gaat voor in gebed.

Art. 166

Appel-nominaal.

De praeses houdt appel. Oud. J. Prins is weer aanwezig. Ds. M. W. Nieuwenhuijze vervangt ds. B. van Smeden. Oud. D. Peeterse neemt zitting in plaats van oud. W. J. Graves. Ds. M. C. Tanis is afwezig; zijn secundus ds. H. van Leeuwen is waarschijnlijk door ziekte verhinderd.

Art. 167

Vervolg — Doop van geadopteerde kinderen.

De bespreking van de in art. 163 genoemde instructie wordt voortgezet.

De rapporteur, ds. J. H. Velema, is van mening dat het niet juist is een oordeel uit te spreken over het al of niet geoorloofde van adoptie, alsmede de beoordeling ervan in de onderhavige kwestie te betrekken. Nu deze aangelegenheid door de wetgever geregeld is, heeft de kerk met de gevolgen ervan te maken. Krachtens deze wetgeving kan inzake de vraag of de betrokken kinderen mogen gedoopt worden, dan wel behoren gedoopt te worden, geantwoord worden dat zij behoren gedoopt te wezen. Uiteraard spreekt hierin mee de waarborg die het adopterende echtpaar kan geven voor een christelijke opvoeding.

Nadat in de verdere bespreking nog gewezen is op het feit dat nimmer absolute waarborgen gevraagd noch gegeven kunnen worden ten aanzien van de opvoeding, alsmede dat er grensgevallen kunnen zijn inzake de met redelijke zekerheid te verwachten adoptie-uitspraak, waarin de kerkeraad te beslissen heeft, besluit de synode het voorstel van de commissie aan te nemen, luidende:

De generale synode

kennis genomen hebbende

van het verzoek van de particuliere synode van het Zuiden om uit te spreken of wettelijk geadopteerde kinderen, waarvan de ouders niet bekend zijn, bij adoptie kunnen worden gedoopt;

en van het verzoek van de met onze kerken in correspondentie staande Free Chr. Reformed Church of Canada en Old Chr. Reformed Church of America om het standpunt van de Christelijke Gereformeerde kerken te mogen weten met betrekking tot de doop van geadopteerde kinderen;

overwegende

1. dat zowel in het Oude- als in het Nieuwe Testament de geldende regel voor de bediening van het sacrament van het genadeverbond „gij en uw zaad“ (nageslacht) wordt toegespitst in de regel „gij en uw huis“ (Gen. 17 : 12-13; Hand. 16 : 15, 31, 34; 18 : 8);
2. dat in de Schrift het behoren tot het huis van de gelovigen en daarmee tot het verbond Gods bepaald wordt door het volledig toebehoren aan en volledig onder het gezag staan van het gezinshoofd, waarom ook kinderen die niet krachtens geboorte tot het genadeverbond behoren, maar door de gelovigen als wettige kinderen zijn aangenomen, tot het huis der gelovigen gerekend worden;
3. dat kinderen die volledig geadopteerd zijn en daarom krachtens de burgerlijke wet de status van wettige kinderen van hun adoptie-ouders ontvangen, naar de eis van Gods verbond opgevoed kunnen worden;

besluit

1. uit te spreken dat kinderen die door leden onzer kerken wettig geadopteerd zijn, recht hebben op de heilige doop en daarom behoren gedoopt te wezen, waarbij voor hun doopsbediening dezelfde voorwaarden gelden als voor de andere kinderen der gelovigen en hetzelfde doopsformulier moet worden gebruikt;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de Free Christian Reformed Church of Canada en de Old Christian Reformed Church of America.

Art. 168

Vervolg — Gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden.

De praeses vraagt opnieuw de aandacht van de synode voor de instructie van de particuliere synode van het Oosten betreffende het gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden (zie art. 149). Naar aanleiding van de bespreking tijdens de twaalfde zitting heeft commissie II enkele wijzigingen en aanvullingen voorgesteld in resp. op haar rapport (bijlage LXIII 279 - zie ook bijlage LIX). 283

Weer volgt een brede bespreking. De verandering van „richtlijnen“ in „regels“ verwerft bij de één instemming, bij de ander afkeuring. Kan het „voorlopige“ karakter ad infinitum gehandhaafd worden? Is het niet gewenst een periode van een bepaald aantal jaren ervoor vast te stellen? Enerzijds wordt betoogd dat bij plaatselijke herkenning en erkenning van elkaar als kerk van Christus er geen andere mogelijkheid is tot realisering dan door middel van kanselruil en onderlinge avondmaalsviering. Hierbij dient te worden uitgegaan van het vertrouwen in de plaatselijke kerkeraden, waarbij, als de classis groepen wordt tot oordelen, gewetensnood kan ontstaan in geval het kerkverband nog niet zover is als de plaatselijke kerk. Is het daarom niet beter te spreken van het „gevoelen“ van de classis? Van de andere kant wil men bij het in geding brengen van het vertrouwen in de plaatselijke kerkeraad, toch verdisconteren dat niet elke kerkeraad voldoende geïnformeerd is omtrent de situatie landelijk. In geval iemand door kanselruil ambtsbevoegdheid ontvangt, zij het in één gemeente - hoewel hij geen wettig ambtsdrager is in het verband waartoe deze gemeente behoort - is het dan redelijk en verantwoord daarbij het kerkverband geheel uit te schakelen, te meer daar zelfs ten opzichte van zusterkerken een dergelijke houding niet zonder meer wordt ingenomen? Zoekt de commissie in feite niet een weg, waar geen weg is, omdat het hier wezenlijk gaat om „kiezen of delen“? Met nadruk wordt van deze zijde betoogd dat het kerkverband niet genegeerd kan worden, wil men niet tot vrijbuitery en het prijsgeven van eigen kerkelijk leven vervallen. Verschillende vragen worden gesteld betreffende de mate van overeenstemming, de taak van de classis die bij de vorming van haar oordeel toch dient te weten op welke wijze dit moet geschieden, welke vereisten conditio sine qua non zijn, etc.

De praeses schorst de bespreking (zie art. 172).

Art. 169

Vervolg — Afvaardiging van buitenlandse kerken.

Omdat het moment is aangebroken dat de afgevaardigde van de Old and

Free Chr. Ref. Church, ds. C. Noordegraaf, vertrekken gaat, richt de praeses zich in enige welgekozen woorden tot hem, wenst hem Gods zegen toe op reis en verzoekt hem de hartelijke groeten aan de kerken over zee over te brengen in het vaste geloof dat de Koning der kerk, hier en daar, Zijn werk zal voortzetten.

Ds. C. Noordegraaf dankt voor de goede gastvrijheid die hij genoten heeft. Hij wijst op de eenzame post waarop zijn kerken staan, maar is overtuigd van de liefde en het gebed wederzijds, tot sterking in de strijd des geloofs.

Art. 170

Schorsing.

De praeses schorst de zitting in verband met de maaltijd.

VERVOLG VEERTIENDE ZITTING

vrijdag 1 oktober 1965 van 2-4.45 uur.

Art. 171

Heropening.

De zitting wordt heropend. Gezongen wordt ps. 147 : 1.

Art. 172

Vervolg — Gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden.

De bespreking van de in art. 168 aan de orde gestelde zaak wordt voortgezet.

Bij afwezigheid van de rapporteur worden de gemaakte opmerkingen en gestelde vragen beantwoord door ds. A. C. Noort en prof. W. Kremer, resp. samenroeper en adviseur van commissie II. De commissie bedoelt met „regels” een versterking te geven. „Richtlijnen” kunnen als vrijblijvend worden beschouwd. Zij heeft zowel aan de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk als aan de noodzakelijkheid van het kerkverband recht willen doen en wil in elk geval „vrijbuitelij” voorkomen. In het „oordeel” van de classis zit een bindend element, waarbij altijd het beroep op de meerdere vergadering open blijft. Hoelang een situatie als de onderhavige kan duren en mag duren, is niet exact vast te stellen. Wanneer in het kader van het kerkverband de ontwikkeling tegenovergesteld is aan de plaatselijke, dan ontstaat er een situatie die niet alleen onbevredigend is, maar ook zal uitlopen op een kiezen of delen. In de kerkorde zijn geen regels te vinden die een geval als dit ordenen. De commissie heeft alleen ruimte willen scheppen en tegelijk de vraag willen beantwoorden hoe deze zaak in het geheel van de kerkelijke verhoudingen is in te passen. Natuurlijk komen hierbij allerlei problemen aan de orde die zonder meer niet op te lossen zijn. Het leven laat zich niet reglementeren; het kent ook de veelvormigheid van openbaring. Wanneer hier zich het leven van de kerk van Jezus Christus ter plaatse openbaart dan dient er ruimte voor te zijn.

Na nog enige discussie wordt besloten dat de commissie zich opnieuw over deze zaak zal beraden om in een van de volgende zittingen te rapporteren (zie art. 210).

Art. 173-179

Comité-generaal.

Art. 180

Het beheer van de jubileumgave 1834-1934.

De praeses deelt mede dat in comité-vergadering, na behandeling van de stukken die betrekking hebben op het beheer van de jubileumgave 1834-1934 (bijlage LXIV, 9.38, 9.45, 9.51 en het rapport hieromtrent van commissie VII),²⁸⁰ regelingen zijn getroffen om het besluit van de synode van 1962 betreffende het onderhavige deputaatschap uit te voeren (zie Acta, art. 124).

Art. 181

Benoeming.

- Vervolgens deelt de praeses mee dat de synode in comité-vergadering besloot
1. de deputaatschappen wier zaken nog niet zijn behandeld, resp. afgehandeld, te continueren ter voortzetting van hun arbeid tot de zittingen in januari volgens de vigerende opdracht;
  2. het deputaatschap voor financiële zaken op te dragen in verband met art. 1 sub a. van de betreffende instructie een nieuwe voordracht in te dienen voor de zittingen in jan. 1966 (zie art. 229 sub 2).
  3. te benoemen tot leden van

A. de deputaatschappen waarin ook gedeputeerden benoemd door de particuliere synoden zitting hebben, voor

1. het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti predikanten, predikants-weduwen en -wezen naar art. 13 K.O.
primus: J. de Jong, penn.; secundus: drs. J. van Nieuwkoop.
2. het beheer van het studiefonds van de Theologische Hogeschool naar art. 19 K.O.:
primus: E. H. van Essen, penn.; secundus: A. Scholten.
3. de Theologische Hogeschool:
A. het curatorium:
primus: ds. D. H. Biesma, secr.; secundus: ds. M. Drayer.
B. financieel beheer:
primi: A. L. de Bruyne, H. J. van der Meiden, J. D. Wisman; secundi: A. F. Mijhardt, drs. G. van Westrienen, M. W. Wierenga.
4. de Evangelieverkondiging onder Israel:
primi: ds. M. Drayer, secr.; ds. D. H. Biesma jr., penn.; secundi: ds. K. J. Velema; A. van den Hooff; prof. dr. B. J. Oosterhoff, adviseur.
5. de buitenlandse zending:
primi: ds. A. Bikker, secr.; prof. J. J. van der Schuit, penn.; secundi: ds. A. C. Noort, A. de Geus, prof. J. Hovius, adviseur.
6. de evangelisatie:
P. de Korte, penn.; ds. P. op den Velde, ds. J. H. Velema.
7. de steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer:
ds. J. H. Velema voorz.; J. Hartog Bzn., penn.; ds. J. H. Carlier.

8. **de kerkbouwaangelegenheden:**
J. Groenendijk, voorz.; A. de Geus, secr.; J. van Dalen, D. Kiljan, ds. C. van der Zaal.
- B. de generale deputaatschappen voor**
9. **de correspondentie met de Hoge Overheid:**
primi: prof. J. J. van der Schuit, voorz.; prof. J. Hovius, secr.; ds. S. van der Molen, prof. dr. B. J. Oosterhoff, prof. mr. Th. A. Versteeg;
secundi: prof. W. Kremer, dr. C. J. Verplanke, ds. I. de Bruyne, ds. P. J. de Bruin, ds. Joh. Prins; lid C.I.O.: prof. dr. B. J. Oosterhoff.
10. **de vertegenwoordiging der kerken:**
ds. I. de Bruyne, voorz.; ds. M. Drayer, secr.; ds. A. Hilbers, drs. W. van 't Spijker.
11. **de redactie van „De Wekker“:**
prof. dr. B. J. Oosterhoff, hoofdredacteur; ds. J. H. Velema, waarnemend hoofdredacteur-redactiesecretaris; ds. I. de Bruyne, prof. W. Kremer.
12. **de redactie van het Jaarboek:**
ds. J. H. Velema, voorz.; ds. L. S. den Boer, secr.; ds. M. Drayer; alg. secundus: ds. H. v. d. Schaaf; adviseur: A. L. de Bruyne.
13. **de uitgave van de dagkalender 1966:**
ds. C. van der Zaal, voorz.; ds. A. C. Noort, secr.; A. L. de Bruyne, adviseur.
14. **de radiokerkdienstuitzendingen:**
ds. C. van der Zaal, voorz.; ds. J. J. Rebel, secr.; ds. H. W. Eerland, prof. W. Kremer.
15. **de ambtelijke bearbeiding van de schippers:**
primi: ds. M. Baan, voorz.; ds. J. W. van der Gronden, secr.-penn.; ds. P. N. Ribbers, ds. J. M. Visser; secundi: ds. W. de Joode, W. J. Graves, ds. M. Vlietstra, ds. G. J. Buys.
16. **behartiging van de geestelijke belangen van hen die ter koopvaardij varen:**
ds. J. P. Geels, voorz.; ds. S. Wijnsma, secr.; ds. B. van Smeden, W. van den Hooff, C. van Vliet.
17. **de geestelijke verzorging van de militairen:**
ds. H. W. Eerland, voorz.; ds. C. J. Ph. Sobering, secr.; ds. A. Hilbers, I. van der Molen, ds. M. W. Nieuwenhuijze (zie art. 229 sub 1).
18. **het contact met de jeugdbonden:**
ds. P. op den Velde, voorz.; ds. T. Harder, secr.; K. Geleynse, penn.; ds. J. Brons, ds. H. Toorman.
19. **de emigratie:**
ds. H. W. Eerland, voorz.; ds. K. Boersma, secr.; ds. A. W. Drechsler, ds. W. Heerma.
20. **de algemeen diaconale en sociale aangelegenheden:**
ds. A. Hilbers, voorz.; drs. G. van Westrienen, secr.; dr. C. Boertien, C. Drieënhuizen, ds. W. van Heest, H. van der Molen, S. Pieper, L. Sprong, M. W. Wierenga.
21. **het overleg met het Geref. Soc. instituut:**
ds. D. Blesma jr., voorz.; drs. T. Brienens, secr.; A. L. de Bruyne, ds. S. Wijnsma.

22. **de samenstelling van het collecterooster:**
R. Bijsterveld, voorz.; P. Aarnout, secr.; alg. secundus: L. de Jong.
23. **het beheer van de jubileumgave 1834-1934:**
ds. N. de Jong, voorz.; G. G. van Wijngaarden, secr.-penn.; ds. W. Heerma.
24. **het archief van de generale synode:**
W. van der Kamp, 1ste archivaris; H. E. Madern, 2de archivaris.
25. **de controle van het synodale archief:**
prof. J. Hovius, voorz.; ds. M. Drayer, secr.; G. H. Boersma.
26. **onderzoek en overleg inzake de psalmberijming:**
prof. dr. B. J. Oosterhoff, voorz.; ds. A. Bikker, secr.; ds. M. Baan, ds. J. H. Carlier, J. Lelsz, dr. C. J. Verplanke; leden I.S.P.: ds. A. Bikker, J. Lelsz.
27. **onderzoek inzake de Bijbelvertaling:**
prof. W. Kremer, voorz.; dr. J. de Vuyst, secr.; ds. M. Baan, ds. J. Brons, ds. P. J. de Bruin, ds. Joh. Prins.

Art. 182

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat prof. W. Kremer is voorgegaan in dankgebed.

VIJFTIENDE ZITTING

dinsdag 11 januari 1966 van 10-12.30 uur.

Art. 183

Opening.

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen ps. 95 : 1 en 3 en leest Ef. 4 : 7-16.

Art. 184

Appel-nominaal.

Appel-nominaal wordt gehouden. Van de primi afgevaardigden van de part. synode van het Noorden zijn niet aanwezig oud. P. Aarnout en A. de Goede; hun plaats wordt ook nu ingenomen door oud. R. Bijsterveld en M. A. A. den Hertog. De primi afgevaardigden van de part. synode van het Oosten zijn allen aanwezig met uitzondering van ds. P. op den Velde en oud. J. van Ledden, die vervangen zijn door ds. M. Baan en oud. A. van Rossum. Van de primi afgevaardigden van de part. synode van het Westen zijn oud. J. de Jong en C. van Rossum en diak. A. Langbroek verhinderd; oud. A. van der Kruk neemt de plaats in van oud. J. de Jong, diak. A. Alderden die van diak. A. Langbroek; geen van de andere secundi afgevaardigden is in de gelegenheid oud. C. van Rossum te vervangen. De primi afgevaardigden van de part. synode van het Zuiden die niet aanwezig kunnen zijn, nl. di. H. C. van der Ent en G. de Vries en oud. J. C. van Beveren en M. Koole zijn vervangen door di. D. Slagboom en H. van der Schaaf en oud. K. Manni en J. van Bergeijk;

ook nu vervangt ds. N. Brandsma wijlen ds. M. van der Klis.
Di. M. Baan, H. van der Schaaf en D. Slagboom betuigen instemming met de belijdenis.

Art. 185

Artikel 25 en 26 van de Kerkorde.

De instructie van de part. synode van het Westen (7.06) wordt in bespreking gegeven, luidende

De particuliere synode van het Westen verzoekt de generale synode art. 25 en 26 van de Kerkorde aldus te wijzigen

art. 25: De ambtelijke opdracht van de diakenen is gelden en goederen in te zamelen ter voorziening in de nood van de behoeftigen, deze getrouw en ijverig naar gelang van de behoefte, na onderling overleg, te besteden; de bedrukten te bezoeken en te vertroosten, en te bevorderen dat de ter beschikking gestelde middelen goed gebruikt worden. Van hun beleid hebben zij rekening en verantwoording te doen aan de gehele kerkeraad en desgevraagd kunnen zij dit doen aan de leden van de gemeente op een door de kerkeraad vast te stellen tijd en wijze.

art. 26: De diakenen zullen zo nodig, hetzij met andere diaconieën, hetzij met instellingen die zich bewegen op het terrein van het diaconaal en maatschappelijk werk, geregeld contact onderhouden en zo mogelijk samenwerken voor de uitvoering van hun ambtelijke opdracht.

281 Commissie IV rapporteert (bijlage LXV).

Na korte discussie besluit de synode art. 25 van de Kerkorde als volgt te wijzigen:

De ambtelijke opdracht van de diakenen is gelden en goederen in te zamelen ter voorziening in de nood van de behoeftigen, deze getrouw en ijverig naar gelang van de behoefte, na onderling overleg, te besteden; de bedrukten te bezoeken en te vertroosten, en te bevorderen dat de ter beschikking gestelde middelen goed gebruikt worden. Van hun beleid hebben zij rekening en verantwoording te doen aan de gehele kerkeraad en desgevraagd kunnen zij dit doen aan de leden van de gemeente op een door de kerkeraad vast te stellen tijd en wijze.

Tevens besluit de synode art. 26 van de Kerkorde als volgt te wijzigen:

De diakenen zullen zo nodig, hetzij met andere diaconieën, hetzij met instellingen die zich bewegen op het terrein van het diaconaal en maatschappelijk werk, geregeld contact onderhouden en zo mogelijk samenwerken voor de uitvoering van hun ambtelijke opdracht.

Art. 186

Het diaconaat in breder verband.

De synode gaat over tot de behandeling van de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.07) luidende

De particuliere synode van het Westen

overwegende dat het diaconaat in de christelijke kerk wijder strekking heeft dan de plaatselijke gemeente (Rom. 15 : 26, 27; 2 Cor. 8 e.a.), kennis genomen hebbende

1. van de bespreking ter generale synode van Haarlem-Santpoort 1962

(Acta art. 114 - bijlage XLIV) met de conclusie dat het niet op de weg van de kerken ligt los van de prediking des Woords materiële hulp te verlenen aan volken in onderontwikkelde gebieden of die in bijzondere nood verkeren; 2. van de publikaties in „Uw Koninkrijk Kome" en verslagen van de zendingsdeputaten waarin met nadruk gewezen wordt op de bijzondere nood in het Vendaland, voornamelijk op het terrein van de medische zending;

v r a a g t aan de generale synode op welke wijze aan dit diaconaat over de grenzen gestalte kan worden gegeven op het gebied waar onze kerken zendingsarbeid verrichten,

e n g e e f t i n o v e r w e g i n g de mogelijkheid om deze diaconale taak vorm te geven in het Venda-land op het gebied van diaconale en maatschappelijke aangelegenheden.

Commissie IV rapporteert (bijlage LXVI).

281

In de bespreking van deze instructie wordt betoogd dat de hulpverlening niet zonder meer aan de eigen zendingsterreinen verbonden behoort te zijn. Gepleit wordt voor het geven van algemene richtlijnen, waarbij het deputaatschap voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden worde ingeschakeld als adres voor alle aanvragen om hulp die niet de eigen zendingsterreinen betreffen. Om het diaconaat ten behoeve van de zending te laten functioneren zou te overwegen zijn een diaken van de zendende kerken te deputeren naar de vergadering van deze kerken met deputaten.

De rapporteur, diaken L. Sprong, merkt op dat de commissie is uitgegaan van het besluit van 1962. In verband met de instructie van de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden lijkt het hem moeilijk naast de adviserende taak aan dit deputaatschap een uitvoerende taak te verlenen. Inschakeling van een of meer diakenen in het deputaatschap voor de buitenlandse zending zou het diaconaat tot een hulpdienst maken. De commissie was van mening dat in 1962 alleen gedacht is aan de prediking van het Woord door eigen kerken.

Dit laatste acht prof. W. Kremer onjuist. In 1962 is positie gekozen tegen een soort oecumenisch werelddiaconaat. Toen is niet uitsluitend gedacht aan het eigen zendingswerk, maar ook aan hulpverlening bijv. in contact met de International Council of Christian Churches. Hij waarschuwt tegen het creëren van nog meer adviserende instanties naast de bestaande.

In de tweede ronde wordt opgemerkt dat de huidige gang van zaken te passief is. De deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden willen graag een positieve bijdrage leveren inzake barmhartigheidsbetoon over de grenzen. Desbetreffende oproepen van de I.C.C.C. gaan in feite buiten elk deputaatschap om, in casu ook die deputaatschappen die onder de vigerende regeling in dezen een taak hebben. Deze zaak dient concreet aan de orde gesteld te worden in de kerken. Aan de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden worde opgedragen binnen het kader van de bijbelgetrouwe kerken de hulpverlening te concretiseren. Hiertegen wordt opgemerkt dat de in behandeling zijnde instructie een vraag aan de synode voorlegt en een suggestie in overweging geeft. De particuliere synode beperkt zich hierin tot de eigen kerken. Het lag niet op de weg van de commissie naar aanleiding hiervan concrete voorstellen te doen. De synode kan alleen antwoorden op deze vraag dat niet gebleken is dat de hulpverlening op andere wijze dient te geschieden dan tot dusver. In 1962 is bepaald dat voorzover het de

zendingsterreinen betreft, deze hulpverlening zal lopen via de betrokken deputaatschappen, en voorzover het noden elders in de wereld raakt via de deputaten voor bijzondere noden. De vraag of daarnaast of daarboven aan de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden een opdracht moet worden verleend is nu niet aan de orde.

De synode besluit de instructie van de particuliere synode van het Westen niet te aanvaarden.

Art. 187

Emigratie en emeritering.

De praeses geeft in bespreking het rapport dat commissie VI heeft uitgebracht in betrekking tot de vraag of er enige verplichting bestaat ten opzichte van de verzorging ad art. 13 K.O. van predikanten die zijn overgegaan naar kerken in het buitenland waarmee correspondentie wordt onderhouden (zie art. 282 35 en 129 sub 7 - bijlage LXVII).

Bij de bespreking van dit rapport wordt de opmerking gemaakt dat deze aangelegenheid niet alleen de kerken in Amerika, maar ook in Australië enz. raakt. Het gaat hier niet om predikanten die steun nodig hebben, c.q. eventueel rechten kunnen laten gelden, maar naar het principe van art. 13 K.O. om kerken die ten behoeve van de emeritaatsvoorziening voor predikanten die ook de kerken in Nederland hebben gediend, steun nodig hebben en aanvragen in geval zij zelf niet in staat zijn een behoorlijke voorziening te realiseren. In dit verband kan het tweede voorstel van de commissie vervallen.

De synode besluit

de deputaten voor de emigratie alsmede de deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken te attenderen op het feit dat, lettende op de stipulatiën welke gelden voor de correspondentie met buitenlandse kerken, financiële steun aan deze kerken mogelijk is ten behoeve van de verzorging ad art. 13 K.O.

Art. 188

Antwoord aan de Gereformeerde Kerken in Nederland inzake art. 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Het rapport van de deputaten voor het antwoord aan de Gereformeerde Kerken in Nederland inzake art. 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt 283 in behandeling genomen (bijlage LXVIII). Commissie I rapporteert (bijlage LXIX).

Naar aanleiding van de vraag of een positieve opdracht niet wenselijk is, betoogt de secretaris van deputaten, prof. dr. J. van Genderen, dat deputaten hun voorstel opzettelijk formuleerden gelijk geschiedde, daar deze zaak ook andere kerken raakt. De mogelijkheid is niet uitgesloten dat op een andere wijze dan in art. 36 geschiedt, uitdrukking moet worden gegeven aan het bewuste beginsel, wil men de vragen en bedenkingen die nu rijzen, wegnemen.

De synode besluit

opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht na te gaan hoe op een duidelijke wijze tot uitdrukking kan worden gebracht wat in de conclusies van 1928 een gewichtig gedeelte (Acta, bijlage 0c, conclusie C, en art. 70) en in de richtlijnen van 1962 een gewichtig beginsel (Acta, art. 184) genoemd is.

Art. 189

Vervolg — Correspondentie met buitenlandse kerken — Gereformeerde Oecumenische Synode.

De praeses stelt aan de orde het gedeelte van het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en voor de correspondentie met buitenlandse kerken dat de gereformeerde oecumenische synode 183 betreft (bijlage XVII deel IV), alsmede de Acta van de gereformeerde oecumenische synode van Grand Rapids, Michigan U.S.A. - 1963 (9.26). Tevens wordt in behandeling genomen de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.17) luidende

De particuliere synode van het Westen verzoekt de generale synode te besluiten

1. de afvaardiging naar de gereformeerde oecumenische synode voortaan rechtstreeks te doen geschieden door zelf een aantal primi afgevaardigden aan te wijzen met de nodige secundi en eventueel tertii;
2. deze afgevaardigden last en macht te geven op grond van Gods Woord, de aangenomen grondslag (Acta G.O.S. 1949 art. 5 en 30) en de regelen met betrekking tot de G.O.S. (Acta G.O.S. 1953 art. 101; 1958 art. 11; 1963 art. 37, 56 en 106) alles te besluiten en uit te voeren wat tot het werk van de gereformeerde oecumenische synode behoort, en hun tevens op te dragen aan de generale synode rapport uit te brengen over hun handelingen;
3. te bepalen op welke wijze de uitspraken van de gereformeerde oecumenische synode voor de kerken bindend zullen zijn.

Commissie II rapporteert (bijlage XIX ad IV en ad 7.17).

Na enige discussie wordt besloten

1. de Acta van de gereformeerde oecumenische synode van Grand Rapids, Michigan U.S.A. - 1963 die aan elke kerkeraad, classis en particuliere synode zijn verzonden, in het synodale archief op te nemen;
2. de secretaris van de deputaten voor de buitenlandse zending, ds. A. Bikker, aan te wijzen als correspondent om contact te onderhouden met de door de gereformeerde oecumenische synode ingestelde permanente commissie voor de zending;
3. op het desbetreffende verzoek aan de secretaris van de Chr. Ref. World Relief Committee te berichten dat deze zich kan wenden tot de deputaten voor de buitenlandse zending c.q. tot de deputaten voor bijzondere noden inzake een diaconale reliefforganisatie;
4. het verzoek geïnformeerd te worden inzake de herziening van art. 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis te leggen in handen van deputaten ad hoc;
5. de begroting van de gereformeerde oecumenische synode - 1963 te aanvaarden en 5% van de onkosten te dragen, alsmede aan deputaten op te dragen blijvende aandacht te schenken aan grootte en percentage van de kosten.

De bespreking van de resterende punten ad hoc wordt geschorst (zie art. 192).

Art. 190

Schorsing.

In verband met de maaltijd schorst de praeses de zitting.

VERVOLG VIJFTIENDE ZITTING

dinsdag 11 januari 1966 van 2-6 uur.

Art. 191

Heropening.

De praeses heropent de zitting. Gezongen wordt ps. 146 : 3 en 5.

Art. 192

Vervolg — Correspondentie met buitenlandse kerken — Gereformeerde Oecumenische Synode.

De bespreking betreffende de gereformeerde oecumenische synode wordt voortgezet (zie art. 189).

De voorz. van deputaten, prof. dr. J. van Genderen, is van oordeel dat de in de instructie voorgestelde wijze van afvaardiging in principe juist is. Hij vreest evenwel dat de praktische toepassing moeilijkheden zal opleveren zowel ten aanzien van de af te vaardigen personen, als ten aanzien van het agendum dat medebepalend kan zijn welke personen het meest in aanmerking komen om afgevaardigd te worden, en dat doorgaans pas bekend is kort voor de synode samenkomt.

Op de suggestie de afvaardiging te doen geschieden door de deputaten voor de correspondentie met de buitenlandse kerken en de deputaten voor de vertegenwoordiging van de kerken, antwoordt de rapporteur, ds. B. van Smeden, dat de synode of zelf de afvaardiging dient te regelen op zulk een wijze dat de praktische moeilijkheden zoveel mogelijk worden ondervangen, of aan de deputaten voor de correspondentie met de buitenlandse kerken een zodanige last en macht dient te geven dat zij met gelijke last en macht de afgevaardigden aanwijzen, hoewel een dergelijke bevoegdheid disputabel is.

Prof. J. Hovius acht het volkomen correct dat de synode rechtstreeks afvaardigt, maar het is evident dat dit moeilijk te verwerklijken is. Derhalve zal een praktische oplossing gezocht moeten worden, die met vooropstelling van het juiste principe duidelijk omschreven dient te worden.

Daar de zaak van de afvaardiging in nauw verband staat met de last en macht die aan de afgevaardigden wordt gegeven, wordt het desbetreffende voorstel van de commissie bij de behandeling betrokken. Tegen de formulering hiervan worden verschillende bezwaren ingebracht. De besluiten van de gereformeerde oecumenische synode hebben voor de deelnemende kerken een adviserend karakter. Het gezag van deze synode is niet dat van de eigen generale synode, zoals door eerstgenoemde ook duidelijk is gesteld.

De rapporteur is van oordeel dat deze aangelegenheid voldoende verzekerd is in de uitdrukking „het werk van de gereformeerde oecumenische synode” volgens de aangenomen regelen. De uitvoering van haar besluiten betreft in dit kader alleen de organisatorische. De afgevaardigden dienen daartoe geïnstrueerd te worden. Het gaat om de verbouwing tussen de afgevaardigden en de gereformeerde oecumenische synode.

De synode besluit

1. een afvaardiging te zenden naar de eerstkomende gereformeerde oecumenische synode;

2. deze afvaardiging last en macht te geven in gebondenheid aan Gods Woord, in overeenstemming met de aangenomen grondslag en volgens de regelen met betrekking tot de gereformeerde oecumenische synode deel te nemen aan het werk van deze synode;
3. deze afvaardiging voorts op te dragen zo spoedig mogelijk aan de generale synode rapport uit te brengen van hun handelingen met afschrift aan de deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken;
4. aan de deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken op te dragen uit naam van de generale synode de personen die van deze afvaardiging deel uit maken, aan te wijzen.

Vervolgens wordt de aandacht van de synode gevraagd voor het derde lid van de onderhavige instructie. Verschillende leden achten het minder juist dat de deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken de besluiten van de gereformeerde oecumenische synode aan de generale synode zullen voorleggen. Gezien het principe dat de generale synode afvaardigt, zij het dan om praktische redenen door middel van de genoemde deputaten, zijn zij van oordeel dat het juist is dat deze afgevaardigden de synode omtrent de besluiten van advies dienen. Andere leden geven te kennen dat zij het wenselijk achten de genoemde deputaten die gezien hun opdracht allerlei bemoeienis hebben met deze zaak, in de beoordeling van de genomen besluiten te betrekken.

De synode besluit

deputaten op te dragen de besluiten van de gereformeerde oecumenische synode ter beoordeling en eventuele bekrachtiging aan de generale synode voor te leggen;

Voorts wordt besloten aan deputaten op te dragen

1. de nodige contacten in het verband van de gereformeerde oecumenische synode te onderhouden;
2. voorbereidingen te treffen ter uitvoering van het besluit van de gereformeerde oecumenische synode 1963 waarbij de Gereformeerde Kerken in Nederland werden aangewezen in samenwerking met de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland de volgende synode samen te roepen (Acta art. 121 sub 1).

Tenslotte besluit de synode

aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland te berichten dat de voorbereiding van de in 1968 samen te roepen gereformeerde oecumenische synode is opgedragen aan de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken.

Art. 193

Bijzondere noden.

De synode gaat over tot de bespreking van het rapport van de deputaten voor bijzondere noden (bijlage LXX). Tevens geeft de praeses in behandeling 284 de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.22) luidende

De particuliere synode van het Westen stelt de generale synode voor aan deputaten voor bijzondere noden alsnog opdracht te geven het tekort ter liquidatie van het Admiraal de Ruyterfonds uit deze kas aan te vullen. Commissie VI rapporteert (bijlage LXXI).

De rapporteur, oud. K. Geleynse, verzoekt aan dr. W. H. Velema gelegenheid te geven ten aanzien van de instructie enige toelichting te geven. Deze deelt mede dat de aan de orde gestelde zaak inmiddels is achterhaald doordat het bedoelde fonds niet tot liquidatie is overgegaan. Als zodanig kan de instructie vervallen. Intussen bleek dat deputaten in een concreet geval afwijzend hadden beschikt. Gezien de hele gang van zaken sinds 1956 acht hij het wenselijk jegens dit fonds dat alsnog in enige vorm hulp wordt geboden.

Een der leden betreurt het dat deputaten, naar zijn mening, in gebreke zijn gebleven de kerken te confronteren met de nood in deze wereld en de roeping barmhartigheid te oefenen. Gezien deze nood bevreemdt het hem dat deputaten dankbaar zijn dat zij niet ingeschakeld zijn voor het verlenen van hulp. Hij schaamt zich dat tien jaren na de actie voor Hongarije de toen ingezamelde gelden nog slechts ten dele zijn gebruikt.

Zowel de rapporteur, oud. K. Geleynse, als de secretaris van deputaten, oud. W. J. Graves gaan nader op deze zaak in. Deputaten zijn van mening dat het niet juist is automatisch gelden te voteren. Zij laten zich door deskundigen voorlichten. De hulpverlening op langere termijn aan verschillende Hongaarse vluchtelingen geschiedt op hun advies en met hun instemming. Verschillende verzoeken om hulp kwamen binnen, maar deputaten hebben zich gehouden aan de besluiten van de vorige synode: geen hulpverlening zonder Evangelieverkondiging. Als op hun verzoek om nadere informatie te ontvangen geen antwoord binnenkwam, meenden deputaten geen recht te hebben toch hulp te verschaffen.

In tweede ronde voeren verschillende leden het woord, waarbij het met name gaat over het Admiraal de Ruyterfonds. Zonder te diskwalificeren bepleit men in een concreet geval dat dit fonds aan deputaten kan voorleggen, hulp te verlenen opdat deze affaire uit de weg worde geruimd. Inzake het feit dat het besluit van 1962 niet is geëffectueerd omdat er geen aanvragen bij deputaten binnenkwamen, moet ook in rekening worden gebracht het niet bekend zijn van dit besluit buiten de kerken. Voor het goed functioneren van dit deputaatschap verdient het aanbeveling dat de hulpacties van de International Council of Christian Churches zich niet rechtstreeks tot de kerken richten, maar via deputaten. Wanneer de huidige hulp aan Hongaren op gelijke wijze wordt voortgezet, zullen de aanwezige middelen nog voor vijf jaar toereikend zijn. Het tweede voorstel van de commissie is in feite overbodig.

Besloten wordt

1. goedkeuring te hechten aan de door de deputaten verrichte werkzaamheden en daarvoor dank te zeggen;
2. er bij deputaten op aan te dringen in een concreet geval dat door het Admiraal de Ruyterfonds hun kan worden voorgelegd, te hunner beoordeling hulp te verlenen;
3. de ingediende instructie als niet meer ter zake niet te aanvaarden;
4. opnieuw deputaten te benoemen.

Art. 194

Uitgave van de Dordtse Kerkorde.

Het rapport van de deputaten voor de uitgave van de Dordtse Kerkorde

wordt aan de orde gesteld (bijlage LXXII). Hierover rapporteert commissie I 287 (bijlage LXXIII). 306

Na enige bespreking wordt besloten inzake de door de commissie gemaakte opmerkingen

1. ad art. 21 de instructie voor een evangelisatie-arbeider te laten vervallen;
2. ad art. 25 te verwijzen naar het reeds genomen besluit in dezen (zie art. 185);
3. ad art. 31 de aanhef van de tweede zinsnede van de bepaling als volgt te wijzigen: Gelijkijdig met het indienen van het appel zal hij afschrift zenden enz.;
4. ad art. 37 de instructie voor het contact met de jeugdbonden op te nemen bij art. 50.
5. ad art. 51 de door deputaten voorgestelde redactie te behouden;
6. ad art. 70 de tot nu toe opgenomen aantekening inzake het bewijs van de voltrekking van het huwelijk te handhaven;
7. ad bijlage XIV deze niet te doen vervallen als zijnde de instructie voor de deputaten ad hoc;
8. ad bijlage XLI en XLII de door deputaten voorgestelde redactie te handhaven.

In tweede ronde maakt een der leden ernstig bezwaar tegen de bepalingen die deputaten voorstellen op te nemen bij art. 61. Voorts wordt de wens geuit de bepalingen bij art. 50 samen te vatten in een huishoudelijk reglement voor de generale synode. De vraag wordt gesteld of de wijzigingen ook aan de kerkeraden zijn voorgelegd.

Zowel de rapporteur, drs. W. van 't Spijker, als de voorzitter van deputaten, prof. J. Hovius, wijzen erop dat deputaten de bestaande, door vroegere synoden aanvaarde bepalingen en wijzigingen hebben samengevat, c.q. verwerkt in hun concept. Dit is ook het geval ten aanzien van art. 61 waar de bepalingen van de synoden van 1836, 1913 en 1950 zijn opgenomen. Wijziging van de kerkorde zelf is niet voorgesteld, behoudens enkele redactionele zaken. Verdergaande wijziging als in art. 25 en 26 voorgesteld, is per instructie ter tafel gekomen. Aangezien er nog geen huishoudelijk reglement voor de generale synode bestaat, zal volstaan moeten worden met de nu bij art. 50 samengevatte bepalingen.

De synode besluit

1. deputaten dank te zeggen voor hun arbeid;
2. de Kerkorde gewijzigd volgens voorstel van de deputaten en de nu genomen besluiten vast te stellen;
3. de Kerkorde op de tot nu toe gebruikelijke wijze uit te geven en het aan het beleid van de volgende synoden over te laten van een inlegvel c.q. inlegvellen voor wijziging gebruik te maken;
4. opnieuw deputaten te benoemen voor de uitgave van de Kerkorde overeenkomstig de sub 2 en 3 genomen besluiten.

Art. 195

Sluiting.

De zitting wordt gesloten nadat prof. dr. J. van Genderen is voorgegaan in gebed.

ZESTIENDE ZITTING

dinsdag 11 januari 1966 van 7-9 uur.

Art. 196

Opening.

De praeses opent de zitting en gaat voor in gebed.

Art. 197

Appel-nominaal.

Bij gehouden appel blijken de leden aanwezig te zijn als in de voorgaande zitting met uitzondering van oud. K. Manni, voor wie morgen een plaatsvervanger zal komen.

Art. 198

Liturgische geschriften.

De praeses vraagt de aandacht van de synode voor het rapport van de deputaten voor de liturgische geschriften (bijlage LXXIV), alsmede voor de instructie van de particuliere synode van het Noorden (7.12) luidende

De generale synode benoeme opnieuw deputaten voor liturgische geschriften met de opdracht om

1. een ontwerp van herziene liturgische formulieren op te stellen zulks met inachtneming van
  - a. de resultaten van het onderzoek door de huidige deputaten vermeld onder de punten 1-4 van de samenvatting in hun rapport van sept. 1964 aan de kerkeraden;
  - b. de bij de deputaten ingekomen opmerkingen van kerkelijke vergaderingen;
2. bij de samenstelling van dit ontwerp overleg te zoeken met deputaten van andere kerken van gereformeerd belijden, opdat de te gebruiken formulieren zoveel mogelijk gelijkkluidend zullen zijn;
3. dit ontwerp vóór sept. 1967 ter kennis te brengen van de kerkeraden, classes en particuliere synoden, opdat de generale synode van 1968 na behandeling op de kerkelijke vergaderingen de herziene tekst van deze formulieren zal kunnen vaststellen.

en voor de instructie van de particuliere synode van het Zuiden (7.13) luidende De particuliere synode van het Zuiden verzoekt de generale synode de tekst van de liturgische geschriften die in onze kerken in gebruik zijn en waarvan het gebruik geheel en ongewijzigd verplicht is, vast te stellen. Bij de vaststelling van de tekst beperke de generale synode zich - naar de desbetreffende voorstellen gedaan in het rapport van de deputaten voor liturgische geschriften - tot die wijzigingen in de taal en de opzet van de formulieren die noodzakelijk zijn om ze in deze tijd verstaanbaar te doen zijn, in dier voege dat niets tekort gedaan wordt aan de oorspronkelijke interpretatie van de inhoud der liturgische geschriften.

De generale synode zorgde voorts voor een dusdanige uitgave van de vastgestelde teksten dat de kerken niet aangewezen zijn op die gangbare uitgaven waarin andere lezingen van de formulieren voorkomen.

Tevens schenke de generale synode aandacht aan een formulier voor de

tweede en latere bevestiging van predikanten, aangezien deze geen bevestiging in het ambt is, maar een inleiding bij een verbintenis aan een andere kerk, hetgeen in de liturgische handeling, maar ook in de toelichting daarbij dient uit te komen.

Commissie III rapporteert (bijlage LXXV).

119

Ter toelichting wijst de voorzitter van deputaten, prof. W. Kremer, op het feit dat herziening van de liturgische geschriften reeds eerder aan de orde is geweest. Wie deze geschriften een soort eeuwigheidskarakter wil geven, zodat ze nimmer herzien mogen worden, is niet in de lijn der vaderen die een dergelijke waarde geenszins aan hun geschriften toekenden, maar als het nodig was, herziening niet gevreesd hebben. De reformatie stelde de mondigheid van de gemeente, maar greep naar het middel van de formulieren om die gemeente te onderwijzen en duidelijk te maken wat er in de kerk gebeurde. Deze dragen dus een min of meer catechetisch karakter. Verschillende formulieren sluiten dan ook geheel aan op de toenmalige situatie, bijv. ten aanzien van het diaconaat en van het huwelijk. Andere formulieren zullen slechts herziening behoeven in taalkundig opzicht. Bezinning over deze zaak is dringend nodig, zullen deze formulieren hun functie kunnen blijven oefenen naar het bedoelen van de vaderen.

In de discussie wordt betoogd dat een formulier voor de tweede en latere bevestiging van predikanten de gedachte kan doen postvatten dat een dergelijke bevestiging geen bevestiging in het ambt zou zijn en dat het ambt een karakter indelebilis zou krijgen. Elke bevestiging in het ambt is altijd een inleiding tot een verbintenis aan een bepaalde kerk, hetzij voor het eerst, hetzij opnieuw. Voorts wordt gepleit voor de handhaving van de zogenaamde zondelijst in het avondmaalsformulier. In een tijd van slijtend zondebesef kan het nodig zijn dit te concretiseren als in het formulier geschiedt naar Gal. 5 en Ef. 5.

De rapporteur, ds. J. H. Velema, erkent dat in het eerst opgemerkte element van waarheid schuilt, maar een onverdelgbaar karakter van het ambt wordt zeker niet bedoeld. Anderzijds is ook niet te stellen dat, als er geen gemeente is, er ook geen ambt zou zijn. Een enigszins andere redactie kan dienstig zijn, wat de commissie impliciet in haar tweede voorstel verdisconteerde. Inzake de tweede opmerking stemt de rapporteur toe dat er plaats moet zijn voor de aan de orde gestelde zaak, mits de klemtoon valle op de verborgen zonden en de gedachte worde afgesneden alsof zij die publiek gezondigd hebben, zouden bedoeld zijn.

Prof. W. Kremer acht het laatste een van de moeilijkste kanten van de zaak. De gedachte dat het wekken van zondebesef noodzakelijk is, onderschrijft hij. De verwijzing naar Gal. 5 enz. betekent echter de openbare, ergerlijke zonden. Is het de taak van het formulier en niet veel meer van de prediking en het pastoraat, waarin veel concreter het hier bedoelde tot de mensen kan worden gebracht? Dit dient ongetwijfeld nader overwogen te worden.

Van de zijde van de particuliere synode van het Zuiden wordt meegedeeld dat de woorden „interpretatie van de inhoud” vervangen moeten worden door het woord „intentie”.

Deputaten wijzen erop dat deze arbeid een zaak is op lange termijn en dat alle overhaasting vermeden moet worden. De kerken ontvangen volop gelegenheid het werk van deputaten kritisch te bezien.

De synode besluit na nog enige bespreking over de redactie van de commissievoorstellen

1. deputaten te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen die tot taak hebben verder te werken aan de herziening van de liturgische formulieren, met de volgende opdracht
  - a. de formulieren voor de kinderdoop, de volwassendoop, het avondmaal, alsmede voor de uitoefening van de kerkelijke tucht te herzien naar taal en stijl, waarbij voortgebouwd dient te worden op de resultaten van het onderzoek van de deputaten van de synode-1962, en voor wat het avondmaalsformulier betreft rekening dient te worden gehouden met de opmerkingen van de classis Groningen;
  - b. in de formulieren voor de bevestiging van predikanten, ouderlingen en diakenen grondige wijzigingen aan te brengen, overeenkomstig de opmerkingen in het deputatenrapport;
  - c. het huwelijksformulier geheel te wijzigen;
  - d. een nieuw formulier op te stellen voor de avondmaalsviering in de tweede dienst, alsmede een tekst voor de afkondiging van de trappen van de kerkelijke tucht;
  - e. voorzover mogelijk rekening te houden met de resultaten van de arbeid die door deputaten voor liturgische formulieren van andere kerken van gereformeerd belijden wordt verricht, en desgewenst hun concepten aan deze deputaten ter beschikking te stellen;
  - f. de resultaten van hun arbeid, waarbij zij gemachtigd worden zelf de prioriteiten vast te stellen, vóór sept. 1967 aan de kerkeraden, classes en particuliere synoden te doen toekomen.

Art. 199

Vervolg — Het beheer van de kas voor de opleiding van on- en minvermogene studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 K.O.

Het rapport van de deputaten voor het beheer van de kas voor de opleiding van on- en minvermogene studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 K.O. wordt opnieuw in bespreking gegeven (zie art. 116 - bijlagen XLII en XLIII). Commissie VI heeft een herzien voorstel ingediend (bijlage LXXVI).

De secretaris van deputaten, ds. K. J. Velema, deelt een en ander mede omtrent eventuele rijksstudietoelagen ten behoeve van de studenten aan de Theologische Hogeschool. De mogelijkheid voor het toekennen van deze toelagen wordt minimaal, zo niet uitgesloten geacht. Afgezien daarvan zijn deputaten van oordeel dat de wenselijkheid disputabel is.

Nadat na enige discussie in het voorgestelde concept verschillende veranderingen zijn aanvaard, besluit de synode het volgende reglement voor het Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland vast te stellen:

- Art. 1. Ter uitvoering van het bepaalde bij artikel 19 van de Kerkorde onderhouden de Christelijke Gereformeerde Kerken een studiefonds waaruit aan studenten van de Theologische Hogeschool en leerlingen in de voorbereidende opleiding studietoelagen verstrekt kunnen worden.
- Art. 2. Voor het beheer van dit studiefonds zullen er vijf deputaten zijn die door de generale synode worden gemachtigd en geïnstrueerd en aan haar van al hun handelingen verantwoording schuldig zijn. Elke particuliere synode wijst één deputaat en zijn secundus aan, tel-

- kens voor drie jaar. De generale synode benoemt een deputaat-penningmeester en zijn secundus, eveneens voor de tijd van drie jaar.
- Art. 3. Zo dikwijls het curatorium van de Theologische Hogeschool leden der kerken in de gelegenheid stelt admissie-examen af te leggen, zullen deputaten de mededeling doen uitgaan, dat een verzoek om een studietoelage bij hen ingediend kan worden.
  - Art. 4. Deputaten zullen ten aanzien van de gezondheidstoestand van ieder die een studietoelage aanvraagt, een attest eisen van een arts, echter niet de huisarts.
  - Art. 5. Deputaten zullen bij de ouders of voogden van hen die een studietoelage aanvragen - indien deze minderjarig zijn -, en bij henzelf - indien zij meerderjarig zijn -, een voorlopig onderzoek instellen naar hun financiële draagkracht. Op grond van de resultaten van dit onderzoek zullen deputaten in principe vaststellen of en in hoeverre aan de aanvraag voldaan moet worden, indien zij als student of leerling worden ingeschreven.
  - Art. 6. Nadat het curatorium aan deputaten heeft meegedeeld wie tot de studie aan de Theologische Hogeschool of de voorbereidende opleiding zijn toegelaten, stellen deputaten een uitgebreider onderzoek in naar de financiële draagkracht van de betrokkenen en bepalen zij de grootte van de toelage.
  - Art. 7. Wanneer het proefjaar beëindigd is, laten deputaten degenen die een studietoelage ontvangen - of voor de tijd dat zij minderjarig zijn hun ouders of voogden - een verklaring tekenen waarbij de ondertekenaars zich verplichten alle door hen ontvangen of nog te ontvangen studietoelagen terug te betalen indien de betrokken studenten of leerlingen zonder geldige reden de Theologische Hogeschool of de voorbereidende opleiding verlaten of door het curatorium daarvan worden verwijderd, of later met het verband van de Christelijke Gereformeerde Kerken breken.
  - Art. 8. Ieder jaar zullen deputaten na een hernieuwde aanvraag van de studenten of leerlingen, gehoord het advies van het curatorium in verband met het verloop van hun studie en levensgedrag, voor één jaar de toelage opnieuw vaststellen.
  - Art. 9. De penningmeester beheert de gelden in overleg met de andere deputaten en verstrekt de uitkeringen volgens instructie van deputaten.
  - Art. 10. Deputaten zullen op iedere particuliere en generale synode een schriftelijk verslag uitbrengen van hun werkzaamheden. Tenslotte wordt besloten
    1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hun, als ook de penningmeester, dank te brengen voor al hun arbeid;
    2. niet te voldoen aan het verzoek van deputaten om een uitspraak te geven over synodebesluiten die nog van kracht zijn;
    3. de naam van dit deputaatschap te veranderen in „Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland“;
    4. nadrukkelijk vast te stellen dat dit fonds is de voortzetting van de „Kas voor de opleiding van on- en minvermogene studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 D.K.O.“, welk studiefonds alle rechten en verplichtingen van genoemde kas overneemt;
    5. een deputaat penningmeester te benoemen met diens secundus;
    6. deputaten op te dragen kerken die niet of te weinig collecteren, met klem te wijzen op hun nalatigheid in dezen;

7. het streefbedrag voor deze kas te brengen op f 0,90 per lid en dooplid.

Art. 200

Sluiting.

Prof. J. J. van der Schuit gaat voor in dankgebed, waarna de praeses de zitting sluit.

ZEVENTIENDE ZITTING

woensdag 12 januari 1966 van 9-12.30 uur.

Art. 201

Opening.

De praeses opent de zitting, laat zingen ps. 90 : 9, leest Openb. 7 : 9-17 en gaat voor in gebed.

Art. 202

Appel-nominaal.

Appel-nominaal wordt gehouden. Alle leden zijn aanwezig als in de vorige zitting met uitzondering van oud. A. de Vin, wiens plaats wordt ingenomen door oud. K. de Waal. Er is geen plaatsvervanger voor oud. Manni aanwezig.

Art. 203

Comité-generaal.

Art. 204

Vervolg — Overleg met het Gereformeerd Sociologisch instituut.

De deputaten benoemd in overeenstemming met het in de tweede zitting genomen besluit (zie art. 115 en art. 181 sub 3-21) hebben een rapport over hun werkzaamheden ingediend. De synode gaat over tot de behandeling van dit ²⁰⁴ rapport (bijlage LXXVII).

De praeses deelt mede dat de generale synode van de Gereformeerde Kerken heden een beslissing neemt ten aanzien van het Gereformeerd Sociologisch Instituut. Indien door deze beslissing het voortbestaan van het G.S.I. onmogelijk zou worden, zal de afwikkeling van zaken misschien financiële consequenties hebben. Het is daarom dienstig het deputaatschap te continueren opdat er een adres zij voor overleg indien dat gewenst wordt.

De synode besluit het voorstel van deputaten hen van hun opdracht te ontheffen niet te aanvaarden.

Art. 205

Onderzoek ad art. 171 van de Acta 1962.

De praeses geeft in bespreking het rapport van de deputaten voor het onderzoek ad art. 171 van de Acta van de generale synode van Haarlem-Santpoort ^{234, 230} 1962 (bijlage LXXVIII). Commissie VII rapporteert (bijlage LXXIX).

In een uitvoerig betoog bestrijden enige leden het ingediende rapport. Gesteld wordt dat het recht van uitreding uit het kerkverband ten volle gehonoreerd moet worden omdat dit recht het enige middel is om zich van een afvallig kerkverband te ontdoen en in tijden van afval trouw te blijven. De kerkeraad die het

ambt van Christuswege draagt, is hier de beslissende instantie. Deze bevoegdheid mag niet beknot of belemmerd worden. Dat zou hiërarchie betekenen. Uitgaande van de stelling dat doorgaans de zich onttrekkende kerkeraad getrouw is en het kerkverband afvallig, wordt betoogd dat elke kerkeraad, zonder dat hij de eens gegeven beloften en bestaande bindingen, gestand behoef te doen, het recht heeft op staande voet uit te treden tot zelfbehoud, anders wordt aan het door Christus ingestelde gezag tekort gedaan. Natuurlijk kan van deze vrijheid misbruik worden gemaakt. Een kerkeraad die dat doet, laadt grote zonde op zich en zal zich voor de Koning van de kerk hebben te verantwoorden. Vooral het in het rapport geciteerde ondertekeningsformulier van de Gereformeerde Gemeenten is, volgens deze leden, een schoolvoorbeeld van hiërarchie; men moet zichzelf bij voorbaat voor ambtelijk onthoofd houden. Dit is een zelfvernietigingsclausule. Een ambtsdrager kan nooit door een daad, alleen door een daartoe bevoegde instantie geschorst worden, maar in het onderhavige geval bestaat er een dergelijke instantie niet. Wat de verhouding kerkeraad-gemeente betreft, wordt betoogd dat de kerkeraad in onderworpenheid aan het Woord van God heeft te letten op het gevoelen van de gemeente, maar dat sluit niet in dat hij bij geen enkele ingrijpende zaak mag beslissen zonder vooraf de gemeente gehoord en haar approbatie ontvangen te hebben. Indien in het gestelde geval kerkeraad en gemeente niet tot overeenstemming met elkaar kunnen komen, of zelfs als enkele leden van een dergelijke gemeente appel aantekenen, zou de arbitrage van de meerdere vergadering ingeroepen moeten worden, maar deze moet als partijdig worden beschouwd, zijnde het afvallige kerkverband dat in casu niet meer als scheidsrechter kan fungeren. Het beroep op 1892 is niet juist, want toen ging het om van elders inkomende leden die aan de gemeente moesten worden voorgesteld opdat deze gelegenheid ontving tegen deze leden eventuele bezwaren in te brengen. Het horen van de gemeente is geen rechtskwestie, maar een beleidskwestie, behalve in die gevallen die de Schrift duidelijk aanwijst of daaruit met reden kunnen worden afgeleid. Er is geen inherent recht van de gemeente om in meer of minder belangrijke zaken mee te spreken, laat staan al of niet te bewilligen. Wie een dergelijk recht wil creëren, beknot de macht van de ambtsdragers. Deze mogen volgens dit betoog, in geen enkel opzicht belemmerd worden om op staande voet de gemeenschap der heiligen te verbreken. Zelfs als een kerkeraad dat doet, blijft hij rechtsbevoegd ook zonder de gemeente in de zaak te kennen en met verbreking van de eens gegeven beloften en aanvaarde bindingen in elke zaak die de leer en leven van de kerken raakt.

De praeses schorst de bespreking (zie art. 208).

Art. 206

Schorsing.

In verband met de maaltijd wordt de zitting geschorst.

VERVOLG ZEVENTIENDE ZITTING

woensdag 12 januari 1966 van 2-6 uur.

Art. 207

Heropening.

De praeses heropent de zitting en laat zingen ps. 69 : 14.

Vervolg — Onderzoek ad art. 171 van de Acta 1962.

De bespreking van het in art. 205 genoemde rapport wordt voortgezet.

De rapporteur van commissie VII, ds. K. J. Velema, wijst erop dat de onderhavige kwestie door een concreet geval aan de orde is gekomen, toen een kerkeraad, terwijl de betrokken kwestie bij de classis aanhangig was, uittrad zonder een woord van protest tegen de behandeling en zonder de gemeente erin te kennen.

Prof. J. Hovius, voorzitter van deputaten, is van oordeel dat zij die tegen het rapport van deputaten opponderen, slechts oog hebben gehad voor de mogelijkheid dat een kerkverband afvallig is geworden, alsof er geen trouw kerkverband zou kunnen zijn die de roeping heeft trouw gebleven leden te helpen tegenover een afvallig geworden kerkeraad. Deputaten moesten, uitgaande van hun opdracht en fungerende voor het kerkverband, pogen enige bescherming te vinden voor die trouw gebleven leden. Een kerkeraad die trouweloos handelt, demonstreert dat wanneer hij de eens gegeven beloften en verbindingen verbreekt zonder ooit bezwaar ingebracht te hebben inzake al die aangelegenheden waaromtrent hij dan het kerkverband beschuldigt van afval of iets dergelijks. Hij demonstreert eigen afval ook door niet naar de eis van de Koning der kerk openlijk dat kerkverband van de dan beweerde dwaling en afval terug te roepen, maar stilzwijgend te eclipseren. Hij demonstreert dat tevens als hij de moed mist de gemeente erin te kennen en — uit berekening — die gemeente onmondig laat. Deputaten erkennen volledig het recht van een kerkeraad om een kerkverband aan te gaan en om het te verbreken, maar dan zal zowel het eerste als het laatste in een volkomen eerlijke weg dienen te geschieden. De moeilijkheid schuilt daarin dat deze aangelegenheid van twee kanten wordt benaderd, maar de verschillende benadering wordt concreet in een en hetzelfde geval: het kerkverband ziet de uittreedende kerkeraad als afvallig, en deze kerkeraad het kerkverband. Het gaat erom tot een duidelijke onderstreping te komen van de belofte en de verbintenis dat als iemand bezwaren heeft, hij deze in de kerkelijke weg aanhangig zal maken. Wie dat willens en wetens niet doet c.q. weigert te doen, zal, als hij eerlijk is, moeten verklaren dat hij schorsingswaardig is. Dat is geen zaak van ambtelijke zelfonthoofding, maar van christelijke trouw en oprechtheid. Een kerkverband kan tot hiërarchie vervallen ten opzichte van een plaatselijke kerk, maar een kerkeraad evenzeer ten opzichte van de gemeente. Als de kerkerode goed functioneert bestaat dit gevaar naar geen van beide kanten. De kerkerode heeft getracht voldoende zekerheden aan te brengen ten aanzien van het eerste gevaar. Deze zijn er ook ten aanzien van het tweede. Deputaten hebben gepoogd deze laatste te accentueren. Het is historisch en principieel, kerkrechtelijk ten enenmale onjuist de vereniging van 1892 op één lijn te stellen met overkomst van leden uit andere kerken. Zo is het noch van christelijk gereformeerde noch van dolerende zijde gezien of gewild. Een kerkeraad mag nimmer heersen over een gemeente, ook niet in een dergelijke beslissing die het bestaan van de kerk en haar plaats in het kerkverband raakt. Wie hier de gemeente tot onmondigheid doemt bedrijft hiërarchie.

Prof. dr. J. van Genderen wil deze materie niet geprojecteerd zien tegen de achtergrond van het conflict in de Gereformeerde Kerken. De gevallen van uitreding die zich binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben voorge-

gaan, waren van die aard dat duidelijk onrecht werd aangedaan aan een groot deel van de gemeente. Juist als een kerkeraad van oordeel is dat hij een eerlijke zaak voorstaat en uit overtuiging handelt, heeft hij de plicht de gemeente van zijn besluit in kennis te stellen en de instemming van de gemeente te vragen. Als hij dat niet aandurft met de risico's die daaraan verbonden zijn, dan is het een bedenkelijke zaak.

In de tweede ronde wordt enerzijds opgemerkt dat het niet de bedoeling is een kerkeraad die op onjuiste wijze het kerkverband verbreekt, bij voorbaat in bescherming te nemen. Dit euvel moet zoveel mogelijk bestreden worden, maar de wijze waarop dat geschiedt, wordt hiërarchisch geacht. Met approbatie is onlosmakelijk het recht van appel verbonden, maar volgens deze leden hebben de leden der gemeente geen bevoegdheid om in een zaak als deze in beroep te komen. Anderzijds wordt de vraag opgeworpen of Christus Zijn gemeente ten opzichte van een ontrouwe, hiërarchische kerkeraad zonder afdoende bescherming laat.

Besloten wordt dat de commissie met de aanwezige deputaten zich nader zal beraden (zie art. 218).

Vervolg — Eenheid van de gereformeerde belijders — Gereformeerde Kerken.

De synode gaat opnieuw over tot de behandeling van de stukken die be- 148, 177
trekking hebben op de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) (zie art. 144 —
bijlagen XVII deel II sub A, XVIII sub I, LVI en LVII). Commissie II heeft 258, 260
een aanvullend rapport ingediend (bijlage LXXX). 220

In de bespreking komt enerzijds sterk naar voren de teleurstelling dat de jarenlange samensprekingen tot zo weinig resultaat hebben geleid dat sommigen, ontmoedigd, zich afvragen of het nog zin heeft door te gaan met deze samensprekingen. Kan er geen moment komen dat om Christus' wil alleen nog getuigen mogelijk blijkt? Anderzijds wordt met klem betoogd dat, ook al is het voeren van de samensprekingen een moeizaam werk, al is er bij deze kerken veel dat verontrust, ook al blijkt bij de eigen kerken weinig behoefte aan gemeenschap met de onderhavige kerken, toch in dezen de opdracht van Christus beslissend is. Tegenover alles dat teleurstelt en tot defaitisme stemt, moet in geloof de roeping blijven aanspreken om te worstelen naar eenheid. De gescheurdheid van Christus' kerk mag niet met rust laten, vooral plaatselijk niet.

De rapporteur, ds. B. van Smeden, wijst op de moeilijkheden die na 1962 gerezen zijn, waardoor de toen aan de orde gestelde zaken min of meer op de achtergrond werden gedrongen. Elke opdracht van de Koning der kerk blijft gelden tot Hij aflost van de post, ook al wordt de uitvoering ervan zó bemoeilijkt dat men het dreigt op te geven. Samenspreken en getuigen zijn niet van elkaar te scheiden. De plaatselijk zich continuerende verwijdering blijft het moeilijke punt, maar het besef dat Christus roept om ook deze moeizame arbeid in Zijn Koninkrijk te verrichten, behoede voor defaitisme.

Prof. J. J. van der Schuit wil deze roeping beleven ten opzichte van al die kerken van welke geloofd mag worden dat zij openbaringen zijn van het lichaam van Christus, terwijl er geen institutionaire eenheid mee word beoefend. Wanneer over verschillen met de onderscheiden kerken gesproken wordt, dan is dat geen negatieve zaak, maar heeft het zeer positieve zin en doel.

In de tweede ronde wordt de positieve instelling ten aanzien van deze zaak bepleit, waarvoor meer de aandacht van de kerken moet worden gevraagd, maar ook het wachten op Gods tijd en het letten op Zijn weg als geen gehoor wordt gevonden.

De synode besluit

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken te berichten dat de synode met bijzondere aandacht kennis heeft genomen van de brief van 5 mei 1965; dat zij getroffen werd door de wijze waarop een beroep werd gedaan op het hart van de synode; maar dat zij tevens met teleurstelling heeft geconstateerd dat in de gehouden samensprekingen tussen deputaten, enerzijds het contact van de Christelijke Gereformeerde Kerken met andere kerken en in het bijzonder de aansluiting bij de gereformeerde oecumenische synode, anderzijds bepaalde gebeurtenissen in de Gereformeerde Kerken belemmeringen in de toenadering tussen deputaten bleken te zijn en verontrusting in onze kerken hebben veroorzaakt; dat naar de mening van de generale synode de verschillen ten aanzien van de toeïgening des heils en de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk de bediening des Woords en de tucht oefening in de kerken raken en dat daarom deze verschillen vóór een vereniging tussen de kerken dienen te worden weggenomen;
3. deputaten, evenals in 1962, op te dragen wegen te zoeken die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden;
4. met hartelijke dank voor de toezending van de Acta van de generale synode van Assen 1961 deze aan deputaten ter hand te stellen.

Art. 210

Vervolg — Gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden.

De praeses geeft opnieuw de instructie van de particuliere synode van het Oosten (7.15) in behandeling die betreft het gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden (zie art. 149, 168 en 172). Commissie II rapporteert volgens de opdracht in de veertiende zitting verstrekt (bijlage LXXXI).

De mogelijkheid wordt gesteld dat na verloop van tijd de situatie zich wijzigt. Daarom wordt bepleit een voortgaand vragen van de bewilliging van de gemeente. Voorts wordt, uitgaande van de stelling dat beide kerken hun eigen kerkverband niet wensen te verbreken, de noodzaak bepleit dat de betrokken Christelijke Gereformeerde Kerk de roeping heeft de door haar synode geconstateerde verschillen tussen beide kerkverbanden bij de met haar samenlevende kerk aan de orde te stellen, opdat deze in haar kerkverband zal pogen deze verschillen te doen wegnemen. Enerzijds wordt gepleit voor het geven van vrijheid in de sfeer van vertrouwen. De classis kan via art. 41 K.O. informeren en zo nodig vermanen of tot de orde roepen. Anderzijds wordt sterk beklemtoond dat de plaatselijke kerk nimmer de verschillen die in landelijk verband aan de orde zijn, kan en mag negeren. Een der leden zou het op prijs stellen wanneer op deze of soortgelijke wijze opening geboden zou worden in de richting van de Gereformeerde Gemeenten.

De rapporteur, ds. B. van Smeden, betoogt dat in een situatie als hier voorgesteld, de betrokken kerk nooit kan voorbijgaan aan de punten die in het kerkverband aan de orde zijn. Ook zal zo'n kerkeraad vanzelfsprekend het gevoelen van zijn gemeente in zijn beleid blijven betrekken. Vrijheid mag geen losbandigheid betekenen, ook niet ten opzichte van het kerkverband, waarin de kerken elkaar dienen in vertrouwen, niet het minst als het gaat om de toegang tot de kansel.

In de tweede ronde wordt erop gewezen dat als de eis gesteld wordt dat de andere kerkeraad in zijn kerkverband voortdurend moet attenderen op de geconstateerde verschillen, dit in strijd is met de door de commissie sub I gestelde mate van overeenstemming. De instructie gaat uit van de situatie dat er plaatselijk wel maar landelijk geen overeenstemming bestaat, althans in mindere mate bestaat. Het gebod van Christus geldt ook die plaatselijke kerk. Er moeten voldoende waarborgen zijn dat met omzichtigheid wordt gehandeld, want een dergelijke kerk mag niet in het isolement terecht komen als zij de andere herkent en erkent als kerk van Christus. In de band aan het kerkverband moet worden verdisconteerd wat er in het kerkverband gaande is. 't Zou niet juist zijn als twee kerken die elkaar als zodanig herkennen en erkennen, werden geïsoleerd in het geheel van hun kerkverbanden. Evenzeer zou het onjuist zijn als deze kerken zonder meer voorbijgaan aan datgene wat op synodaal niveau in behandeling is. De waarachtigheid van de synodale samensprekingen wordt getoetst aan de plaatselijke verhoudingen. Als er geen bereidheid is in dergelijke gevallen iets te doen, dan wordt het werk op synodaal niveau onvruchtbaar.

De praeses schorst de behandeling (zie art. 213).

Art. 211

Schorsing.

Met het oog op de maaltijd schorst de praeses de zitting.

VERVOLG ZEVENTIENDE ZITTING

woensdag 12 januari 1966 van 7-9.30 uur.

Art. 212

Heropening.

De praeses heropent de zitting. Gezongen wordt ps. 119 : 3.

Art. 213

Vervolg — Gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden.

De bespreking van de in art. 210 genoemde instructie wordt voortgezet.

Nadat er nog op gewezen is dat in de voorgestelde regeling waarborgen zijn gegeven dat kerkelijke vrijbuitery in welke richting ook illegitiem is, maar tevens dat een waterdichte regeling ook nu niet te treffen is, alsmede dat geen voorstellen zijn gedaan om in het geheel geen regeling te treffen, wordt besloten deze zaak nogmaals naar de commissie terug te wijzen voor nader beraad (zie art. 219).

Art. 214

Formulier voor de openbare belijdenis des geloofs.

Door de synode wordt in behandeling genomen de instructie van de particuliere synode van het Noorden (7.10) die luidt

Aan bijlage XXII (art. 61) van de Dordtse kerkorde ten dienste van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland (uitgave 1954) worde toegevoegd een „Formulier voor de openbare belijdenis des geloofs”, dat naast de in deze bijlage genoemde vragen ontleend aan Voetius, bij de openbare belijdenis kan worden gebruikt, waarvoor de synode het volgende concept wordt aangeboden:

Formulier voor het afleggen van openbare belijdenis des geloofs.
Geliefde gemeente,

Enige (Een) (jeugdige) broeder(s) en (of) zuster(s) hebben (heeft) de begeerte kenbaar gemaakt om in het midden der gemeente belijdenis af te leggen van hun (zijn, haar) geloof in Hem, in Wiens Naam zij (hij) zijn (is) gedoopt. Overeenkomstig de orde der kerk zijn (is) hun (zijn, haar) namen (naam) u bekend gemaakt, en daar er geen wettig bezwaar is ingekomen, stellen wij hen (hem, haar) thans gaarne in de gelegenheid om voor God en Zijn gemeente hun (zijn, haar) geloof te belijden.

Wij verzoeken hen (hem, haar) daartoe op te staan en de vragen met een oprecht „ja” te beantwoorden.

Ten eerste: gelooft gij dat de Waarheid Gods die in het Oude en Nieuwe Testament geopenbaard en in de artikelen van het christelijke geloof beleden is, en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid is, en belooft gij in de belijdenis daarvan door Gods genade standvastig te zullen blijven in leven en sterven?

Ten tweede: gelooft gij de belofte van God u in uw doop betekend en verzegeld, en belijdt gij derhalve dat ge u vanwege uw zonden mishaaft, u voor God verootmoedigt en uw leven buiten u zelf zoekt in Jezus Christus, de enige Zaligmaker?

Ten derde: verklaart gij dat het uw hartelijke begeerte is God, de Here, lief te hebben en te dienen naar Zijn Woord, de wereld te verzaken, uw oude natuur te doden en in een godzalig leven te wandelen, met name door Hem ook in de wereld te belijden, mee te werken aan de opbouw van Zijn gemeente, en de voortgang van Zijn Rijk te bevorderen?

Ten vierde: verklaart gij dat ge u getrouw zult stellen onder de bediening des Woords en der sacramenten, en belooft gij u te onderwerpen aan het ambtelijk opzicht en de kerkelijke tucht, indien het kwam te gebeuren – hetgeen God verhoede – dat gij u in leer of leven zoudt te buiten gaan?

Wat is daarop uw antwoord? Antwoord: ja.

De almachtige, barmhartige God en Vader van onze Here Jezus Christus sterke u (allen) door Zijn Heilige Geest! Amen.

Tevens stelt de praeses aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.11) luidende

Bij de particuliere synode van het Westen is binnengekomen een verzoek van de classis Haarlem betreffende aanvaarding en doorzending naar de generale synode van een formulier voor het afleggen van openbare belijdenis des geloofs. De particuliere synode heeft ter zake geen beslissing genomen

bij gebrek aan eenstemmigheid van gevoelen, maar wel besloten uw vergadering de proeve van de classis Haarlem voor te leggen met het verzoek dat uw vergadering zich uitspreke over de wenselijkheid om te komen tot de kerkelijke vaststelling van een formulier voor het afleggen van de openbare belijdenis des geloofs. De proeve van de classis Haarlem luidt:

Gemeente des Heren,

Wij geloven en belijden dat wij met onze kinderen in zonde ontvangen en geboren zijn en dat nochtans God drieënig ons in Christus tot genade aangenomen heeft en ons dit met de heilige doop heeft verzegeld en bekrachtigd. Op grond van deze verbondsbelofte roept de HERE ons Hem als onze God te erkennen, Zijn Naam voor de wereld te belijden en aan het heilig avondmaal de dood van onze Heiland te verkondigen totdat Hij komt.

Tot onze blijdschap heeft Hij aan enige (jeugdige) broeders en zusters de begeerte in het hart gegeven het heil des verbonds te zoeken en naar eis van dit verbond te leven.

Zij begeren in uw midden openlijk belijdenis te doen van hun geloof in God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest en in dat geloof gesterkt te worden door het gebruik van het heilig avondmaal.

De kerkeraad heeft, na gehouden onderzoek, hen reeds aan u voorgesteld. Daar tegen niemand van hen wettige bezwaren zijn ingebracht, willen wij thans hen in de gelegenheid stellen deze belijdenis af te leggen.

Daartoe verzoeken wij hen op te staan en voor God en Zijn heilige gemeente oprecht antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Gelooft gij dat de waarheid Gods die in het Oude en Nieuwe Testament geopenbaard is, in de artikelen van het christelijke geloof beleden en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid is?
2. Gelooft gij Gods belofte u in de doop betekend en verzegeld, en belijdt gij, thans de toegang tot het heilig avondmaal vragende, dat gij u vanwege uw zonden mishaaft, u voor God verootmoedigt en uw leven buiten u zelf zoekt in Jezus Christus, de enige Zaligmaker?
3. Belijdt gij dat het uw oprechte begeerte is God de HERE lief te hebben en te dienen naar Zijn Woord, tegen de zonde en de wereld te strijden en in het belijden van Zijn Naam voor de mensen door Gods genade trouw te blijven in leven en sterven?
4. Belooft gij u getrouw te stellen onder de bediening van het Woord en de sacramenten, en u gewillig te onderwerpen aan het herderlijk opzicht en de tucht van de kerk, en mede te arbeiden aan de opbouw van het lichaam van Christus?

Wat is daarop uw antwoord? (Antwoord:) Ja.

Ingevolge deze belijdenis door u uitgesproken, verklaren wij in de Naam van de Here Jezus Christus, dat gij thans als belijdende leden in volle rechten in de gemeenschap der kerk zijt opgenomen.

Strijdt de goede strijd des geloofs, grijpt het eeuwige leven waartoe gij geroepen zijt en de goede belijdenis afgelegd hebt voor vele getuigen. Ik beveel voor God Die alle leven wekt, en voor Christus Jezus Die de goede belijdenis voor Pontius Pilatus betuigd heeft, dat gij dit gebod onbevlekt en onberispelijk handhaaft tot de verschijning van onze Here Jezus Christus, welke te zijner tijd de zalige, enige Heerser zal doen aanschouwen, de

Koning der koningen en de Here der heren, Die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont, Die geen der mensen gezien heeft of zien kan. Hem zij de eer en eeuwige kracht! Amen!

Dankgebed: Barmhartige, getrouwe God en Vader, wij danken U dat Gij het verbond en het werk der genade voortzet in de geslachten, en dat Gij ook deze broeders en zusters hebt willen roepen om in Uw Naam te geloven en die te belijden. Wij bidden U: verenig hen door Uw Heilige Geest al nauwer met de Here Jezus Christus, opdat zij met alle heiligen steeds meer mogen bekennen de liefde van Christus die alle verstand te boven gaat. Vermeerder in hen de liefde tot U, tot Uw kerk en tot alle mensen. Geef dat zij zonder ooit overmoedig of kleinmoedig te worden, met een standvastig hart bij U blijven en voortgaan tegen de zonde te strijden. Sta hen bij opdat zij goede getuigen van Jezus Christus mogen zijn in deze wereld. Neem, trouwe Herder der schapen, hen onder Uw veilige hoede, opdat zij dagelijks blijmoedig hun kruis op zich nemen en zelfs in leed en verdrukking U blijven volgen. Behoed hen en ons allen ervoor dat wij van Uw wegen zouden afdwalen en de Naam verloochenen waarin wij geheiligd zijn. Doe ons met een opgericht hoofd Uw Koninkrijk verwachten en U met toenemende liefde en blijdschap dienen, totdat wij met Uw kerk uit alle tijden en plaatsen voor Uw troon vergaderd, U dag en nacht aanbidden zullen in heerlijkheid. Amen!

214 Commissie III rapporteert (bijlage LXXXII).

Verskillende leden zijn van oordeel dat naast de vragen aan Voetius ontleend die momenteel in de Kerkorde worden aanbevolen, geen formulier voor de openbare belijdenis des geloofs nodig en gewenst is. De beantwoording van deze vragen is buiten de vreeze des Heren niet mogelijk. Zij zijn van mening dat jonge mensen die belijdenis doen, niet als gelovigen mogen worden aangemerkt; zij hebben wel de keuze des geloofs gedaan en staan naar de beleving van het geloof. In de voorgestelde concepten wordt te veel een oordeel over het innerlijke uitgesproken waartoe de kerk niet bevoegd is; deze zijn te idealistisch van instelling. Andere leden hebben wel enkele stilistische opmerkingen, maar beuigen hun instemming met de inhoud; het karakter van de belijdenis naar de Heilige Schrift wordt duidelijk gesteld. In het concept van de commissie zou de inleiding sterk bekort kunnen worden. De noodzaak van een dankgebed in het formulier wordt betwijfeld. De gedachte aan het medearbeiden tot opbouw van de gemeente dient gehandhaafd te blijven.

De rapporteur, ds. J. H. Velema, acht het funest als de subjectieve factor doorslag gevend zou zijn. De kerk behoort de wacht te betrekken bij de belijdenis des geloofs. Dan kiest zij niet de weg van de minste weerstand. De vragen van Voetius laten niet voldoende uitkomen wat het belijdenis doen in wezen is. Dit moet duidelijker, concreter en persoonlijker tot uitdrukking worden gebracht. De commissie biedt, overwegende de beide instructies, een proeve aan waarvan zij allermint stelt dat deze vlekkeloos en feilloos is. Het is pertinent niet zo dat een oordeel over het innerlijke wordt uitgesproken. De kerken van de reformatie en de afscheiding hebben steeds in de onderhavige kwestie principieel de juiste lijn getrokken. Het zou aan het kerk-zijn tekort doen als deze lijn werd omgebogen door te gemakkelijk toe te laten tot het doen van belijdenis en pas een sterke slagboom op te stellen bij het avondmaal. De jonge mensen die belijdenis doen, moeten weten wat de Here vraagt, zonder concessies te

doen aan bepaalde, historisch gegroeide praktijken. Een waarachtige keuze des geloofs behoort essentieel tot de beleving van het geloof. De commissie heeft geen bezwaar dat een en ander strakker wordt geformuleerd. De vraag of een dankgebed of een zegenbede is voor de commissie niet doorslaggevend. Tenslotte legt hij de nadruk op het feit dat deze proeve ten gebruike wordt aangeboden en geenszins verplicht gesteld.

Prof. W. Kremer wijst op de sterke discrepantie tussen de vragen van Voetius en de vragen die in het formulier voor de volwassenendoop door de kerk zelf zijn geformuleerd. Dit zou de gedachte kunnen wekken dat op tweeërlei wijze belijdenis kan c.q. moet worden gedaan. In het genoemde formulier heeft de kerk zelf de lijnen getrokken die gelden voor het belijdenis doen. De vragen van Voetius hadden trouwens oorspronkelijk een heel andere functie; ze werden in de voorbereidingsdienst gesteld en bedoelden absoluut niet een vlakkere, gemakkelijker weg te wijzen. Sinds de dagen van de reformatie heeft de kerk vastgehouden aan de band tussen belijdenis des geloofs en heilig avondmaal. De vervlakking trad in toen de volkskerk opkwam. Men zocht toen naar een zekere begrenzing en vond die door de belijdenis niet langer te binden aan het heilig avondmaal. Zo ontstond een soort tweeërlei belijdenis doen. Maar het doopsformulier voor de volwassenen kende de onschriftuurlijke volkskerk-gedachte niet en devalueert de belijdenis dan ook niet tot een examen in enkele waarheden. Wat de liturgische aankleding van de geboden proeve betreft, worde vastgehouden aan het feit dat Calvijn in dezen heel sober was. Gewaakt worde met name tegen een te sterk accentueren als zou het belijdenis doen een sacramenteel iets zijn.

Prof. J. J. van der Schuit herinnert aan het karakter van de kerk als de vergadering van de ware Christgelovigen. Als de kerk van haar doopleden belijdenis vraagt dan doet zij dat naar het karakter van de kerk, anders wordt de kerk ondergraven, gedevalueerd. Als de Heilige Schrift spreekt over waarheid en over belijden, dan stelt zij nergens dat volstaan kan worden met een aangeleerde les.

Na nog enige discussie besluit de synode het volgende formulier voor de openbare belijdenis in de Kerkorde op te nemen dat desgewenst in de plaats van de vragen van Voetius kan worden gebruikt:

Geliefde broeders en zusters,

Gij zijt hier verschenen om voor het aangezicht van God en voor Zijn heilige gemeente belijdenis te doen van uw geloof.

Na gehouden onderzoek heeft de kerkeraad u aan de gemeente voorgesteld. Nu tegen niemand uwer wettige bezwaren zijn ingebracht, willen wij u in de gelegenheid stellen belijdenis af te leggen en verzoeken u daartoe in dit plechtige ogenblik van uw leven voor vele getuigen oprecht antwoord te geven op de volgende vragen:

ten eerste: gelooft gij dat de waarheid Gods die in het Oude en Nieuwe Testament geopenbaard en in de artikelen van het christelijk geloof beleden is en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid is, en is het uw voornemen in de belijdenis daarvan door de genade Gods standvastig te blijven in leven en sterven?

ten tweede: betuigt gij dat ge u vanwege uw zonden mishaaft, u voor God veroortmoedigt, uw leven buiten u zelf in Jezus Christus zoekt, en begeert ge 's Heren dood te verkondigen tot versterking van uw geloof?

ten derde: belijdt gij dat het u een hartelijke behoefte is, door de kracht van de Heilige Geest, God de Here lief te hebben en Hem te dienen naar Zijn Woord, u als getrouw lid van de gemeente van Christus te openbaren, mede te arbeiden aan de opbouw van Zijn gemeente, Zijn Naam te belijden in de wereld en u gewillig te onderwerpen aan het herderlijk opzicht en de tucht van de kerk?

Wat is hierop uw antwoord? Antwoord: ja.

Nu gij deze belijdenis hebt uitgesproken deelt gij als leden met alle rechten en plichten in de gemeenschap van de kerk.

De almachtige, barmhartige God en Vader van onze Here Jezus Christus sterke u door Zijn Heilige Geest! Amen.

Art. 215

Sluiting.

De praeses sluit de zitting nadat prof. W. Kremer is voorgegaan in dankzegging.

ACHTTIENDE ZITTING

donderdag 13 januari 1966 van 9-12.15 uur.

Art. 216

Opening.

De zitting wordt geopend. De praeses laat zingen ps. 33 : 11, leest Ps. 125 en gaat voor in gebed.

Art. 217

Appel-nominaal.

De leden zijn aanwezig, resp. afwezig als in de vorige zitting.

Art. 218

Vervolg — Onderzoek ad art. 171 van de Acta 1962.

Opnieuw wordt de aandacht van de synode gevraagd voor het rapport van de deputaten voor het onderzoek ad art. 171 van de Acta van de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 (zie art. 205, 208 — bijlagen LXXVIII en LXXIX)

De rapporteur, ds. K. J. Velema, deelt mede dat de commissie, in overleg met de deputaten, bereid is voorstel 1 en 2 te laten vervallen; vervolgens dat zij ten aanzien van voorstel 3 voorstelt terug te keren tot de oude formulering van de Dordtse synode: „op straffe dat wij hiertegen doende metterdaad van de diensten ontheven zullen zijn”, alsmede het verkorte formulier te laten vervallen, zodat hetzelfde formulier door alle ambtsdragers wordt ondertekend; tenslotte dat zij het vierde voorstel vervangt door het volgende: „een door de kerkeraad genomen besluit tot verbreking van het kerkverband zal niet van kracht zijn voordat de kerkeraad zich overtuigd heeft van de instemming van de gemeente in een speciaal voor deze zaak belegde vergadering van de kerkeraad met de gemeente, nadat deze vergadering in de kerkdienst op twee achtereenvolgende zondagen is aangekondigd met vermelding van het desbetreffende besluit.

Een brede discussie volgt weer. Enige leden hebben ernstig bezwaar tegen het voorgestelde. Het recht van de zwakste moet beschermd worden. Naar hun mening is de plaatselijke kerkeraad altijd de zwakste partij tegenover het kerkverband. Ook nu zien zij in de formulering van Dordt een element van zelfschorsing. Het vragen van instemming is independentistisch, want dat doende heeft de kerkeraad zijn ambtelijke bevoegdheid uit handen gegeven.

De rapporteur merkt op dat het gaat om de gemeente die in de praktijk steeds weer de zwakste partij is gebleken omdat een uittredende kerkeraad in verreweg de meeste gevallen de rechten van de gemeente met voeten trad. Dan werd over de gemeente zonder de gemeente beslist. De stelling dat de rechten van de gemeente veilig gesteld moeten worden, dient te worden verdisconteerd. De commissie heeft daartoe een poging gedaan. Zij is bereid desgewenst het woord instemming vragen te veranderen in raadplegen. Het verzet tegen de formulering van Dordt is principieel onjuist.

Prof. J. Hovius onderstreept dat het gaat om de zwakste partij te beschermen door als regel te stellen dat in een dergelijke belangrijke zaak de kerkeraad althans de gemeente zal horen. Weigert men dat dan vervalt men tot despotisme en voert men heerschappij over het erfdeel des Heren. Het was beter geweest dat de synode van 1947 de formulering van Dordt had gehandhaafd met name nu sommigen dergelijke verregaande consequenties eraan verbinden. Maar de wijziging van 1947, die in wezen geen verandering betekende, heeft de rechtsgeldigheid van de oorspronkelijke formulering niet aangetast.

Prof. dr. J. van Genderen is van oordeel dat een kerkeraad zijn bevoegdheid misbruikt wanneer per kanselafkondiging beslist wordt dat de gemeente buiten het kerkverband wordt geplaatst. Welk bezwaar kan er zijn dat de gemeente zich in een zaak als deze uitsprekt? In ander verband is het woord bewillinging gebruikt, waartegen toen geen enkele oppositie kwam.

De synode besluit

1. terug te keren tot het ondertekeningsformulier voor ouderlingen en diakenen zoals dit voor 1947 heeft gegolden en het verkorte formulier niet meer te gebruiken;
2. aan art. 37 K.O. toe te voegen de bepaling: Een door de kerkeraad genomen besluit tot verbreking van het kerkverband zal niet van kracht zijn voordat de kerkeraad de gemeente heeft geraadpleegd in een speciaal voor deze zaak belegde vergadering met de gemeente, welke vergadering in de kerkdienst op twee achtereenvolgende zondagen is aangekondigd met vermelding van het desbetreffende besluit.

Art. 219

Vervolg — Gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden.

De praeses stelt nogmaals aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Oosten (7.15) betreffende het gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden (zie art. 149, 168, 172, 210 en 213 — bijlagen LIX, LXIII en LXXXI).

De rapporteur, ds. B. van Smeden, deelt mede dat commissie II haar eerste voorstel aldus wijzigt: „Het aanvankelijk gestalte geven aan eenheid tussen tot verschillende kerkverbanden behorende plaatselijke kerken van gereformeerd belijden door nauwer samenleven, uitkomende in de toelating van elkanders on-

gecensureerde leden tot elkanders avondmaalsbediening, het van tijd tot tijd laten voorgaan van elkanders predikanten in de dienst des Woords en het aanvaarden van elkanders attestaties, kan alleen geschieden met kerken die behoren tot een kerkverband waarvan de synode van de eigen kerken heeft geconstateerd dat het zich in alles wil stellen op de grondslag van Gods heilig Woord en de gereformeerde belijdenis, en met welk kerkverband contacten worden onderhouden door wederzijdse deputaten". De rapporteur betoogt voorts dat hiermede worden uitgesloten kerken met welke een confessionele controverse bestaat. Als het voorgestelde is geconstateerd dan blijven er uiteraard nog allerlei punten over die doorgesproken moeten worden, maar dan is er toch plaatselijk iets te doen. Wanneer evenwel de situatie landelijk moeilijker wordt, zal dit plaatselijk ook consequenties hebben. Dit behoeft niet speciaal te worden geregeld omdat het vanzelf spreekt. Deze regeling kan niet van toepassing zijn op de Gereformeerde Gemeenten daar deze tot nu toe pertinent geweigerd hebben het gevraagde contact te leggen.

Na nog enige discussie besluit de synode te voldoen aan het verzoek van de particuliere synode van het Oosten door de volgende voorlopige regeling vast te stellen:

1. Het aanvankelijk gestalte geven aan eenheid tussen tot verschillende kerkverbanden behorende plaatselijke kerken van gereformeerd belijden door nauwer samenleven, uitkomende in de toelating van elkanders ongecensureerde leden tot elkanders avondmaalsviering, het van tijd tot tijd laten voorgaan van elkanders predikanten in de dienst des Woords en het aanvaarden van elkanders attestaties, kan alleen geschieden met kerken die behoren tot een kerkverband waarvan de synode van de eigen kerken heeft geconstateerd dat het zich in alles wil stellen op de grondslag van Gods heilig Woord en de gereformeerde belijdenis, en met welk kerkverband contacten worden onderhouden door wederzijdse deputaten.
2. a. De hierboven omschreven samenleving kan alleen tot stand komen na genoegzame samensprekingen tussen de betrokken kerkeraden, waarbij gebleken is dat er metterdaad een eenheid is in erkenning en beleving van het Woord Gods en de belijdenis der kerken, alsook van de regels die op grond daarvan voor het kerkelijke leven gelden.
- b. De kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk moet over de voorgenomen nauwere samenleving de gemeente horen en haar bewilliging vragen; slechts bij een naar het oordeel van de kerkeraad genoegzame eenparigheid van gevoelen in de gemeente kan de kerkeraad verdere stappen doen tot de voorgenomen nauwere samenleving.
- c. De kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk moet vervolgens het oordeel van de classis vragen omtrent de voorgenomen nauwere samenleving.
- d. De classis zal, lettende op de noodzaak om de eenheid en de zuiverheid van de leer en van de kerkregering te bewaren, zich overtuigen van de onder a. bedoelde eenheid.
- e. De classis zal door middel van de rondvraag naar art. 41 K.O. en van de kerkvisitatie naar art. 44 K.O. voortdurend haar aandacht wijden aan de tot stand gekomen nauwere samenleving.
3. De nauwere samenleving, onder 1 en 2 bedoeld, is zuiver plaatselijk en mag niet gezien worden als een vereniging tussen de betrokken kerken of als het

constituëren van een nieuwe kerkformatie. De plaatselijke kerk behoudt haar zelfstandig karakter wat opzicht, tucht en diaconaat betreft.

4. Het bovengenoemde nauwere samenleven draagt een voorlopig karakter in afwachting van de verdere ontwikkeling ten aanzien van de toenadering tussen beide kerkverbanden.

Art. 220

Kiesrecht van de gemeente.

De synode gaat over tot de bespreking van de instructie van de particuliere synode van het Westen (7.05) die luidt

De particuliere synode van het Westen, gehoor gevende aan het desbetreffende verzoek van de classis Amsterdam, zendt de volgende uitspraak van de kerkeraad van Amsterdam-West door aan de generale synode, daarbij met nadruk vaststellende dat zij over de in geding zijnde interpretatie van de genoemde artikelen van de Kerkorde geen oordeel uitspreekt:

De kerkeraad van Amsterdam-West, naar aanleiding van een desbetreffend verzoek uit de gemeente,

overwegende wat Schrift, belijdenis en kerkorde terzake zeggen, – voor welke overwegingen hij verwijst naar bijgaande toelichting – (bijlage LXXXIII)

is van oordeel dat – in geval een kerkeraad overtuigd is dat het naar Schrift, belijdenis en kerkorde niet geoorloofd is in de artikelen 4 en 22, resp. 24, van de Kerkorde nu eens de gehele gemeente, voorzover belijdend lid en niet gecensureerd, dan weer een deel van de gemeente te verstaan – geen belijdend lid van de gemeente, tenzij staande onder censuur, mag worden uitgesloten van uitoefening van de in deze artikelen erkende rechten van de gemeente,

spreekt uit dat het in dat geval hem vrijstaat alle belijdende en niet-gecensureerde leden van de gemeente in deze rechten te doen delen, en dringt er bij de generale synode op aan hetzelfde uit te spreken.

Commissie III rapporteert (bijlage LXXXIV).

De vraag wordt gesteld of het juist is dat deze instructie door de classis en de particuliere synode is doorgezonden zonder dat deze een oordeel over de zaak hebben uitgesproken. Een enkel lid acht de Schriftplaatsen die doorgaans gebruikt worden om het kiesrecht van de gemeente te beperken tot de manlijke leden niet voldoende behandeld. Welke regels worden bedoeld in art. 30 N.G.B.? Anderzijds wordt opgemerkt dat noch de classis, noch de particuliere synode in een interpretatie-kwestie als de onderhavige een uitspraak kon doen. De kerkeraad van Amsterdam-West concludeert dat de uitsluiting van de vrouwelijke leden niet juist is en vraagt dit oordeel te onderschrijven. Een van de afgevaardigden van de particuliere synode van het Westen wijst erop dat, hoewel de toelichting met alle nadruk het gebruik van de terminologie actief en passief vrouwenkiesrecht als verwereldlijking afwijst, de commissie zonder nader bewijs deze weer invoert. Dit geldt ook voor het betrekken van het probleem van de toelating van de vrouw in het ambt in deze zaak. De toelichting stelt met klem dat dit een vraagstuk van totaal andere orde is en derhalve niet aan de onderhavige kwestie gekoppeld mag worden. Naar de letter van de Kerkorde zelf is er geen enkel bezwaar alle belijdende en ongecensureerde leden van de gemeente als kiesgerechtigd te erkennen. Alleen in de praktijk wordt een geslachtelijke

onderscheiding gemaakt. Het gaat om het kiesrecht van de gemeente; de bewering dat „indirect“ en „gecamoufleerd“ deze zaak aan de orde wordt gesteld, is daarom ook pertinent onjuist.

De praeses schorst de behandeling (zie art. 223).

Art. 221

Schorsing.

De zitting wordt geschorst met het oog op de maaltijd.

VERVOLG ACHTTIENDE ZITTING

donderdag 13 januari 1966 van 2-4.15 uur.

Art. 222

Heropening.

De praeses heropent de zitting. Gezongen wordt ps. 119 : 83.

Art. 223

Vervolg — Kiesrecht van de gemeente.

De bespreking van de instructie genoemd in art. 220 wordt voortgezet.

De rapporteur, ds. J. H. Velema, herinnert eraan dat reeds in de Christelijke Gereformeerde Kerk vóór 1892 deze zaak leefde. De commissie was van oordeel dat een zaak als deze niet direct beslist moet worden. Ook al stelt de instructie dat de Kerkorde zelf geen beletsel geeft, blijkt de desbetreffende concepten waarin een regeling voor de verkiezing wordt geadviseerd, heeft men toch steeds uitsluitend aan de manlijke leden van de gemeente gedacht. Dit is niet alleen een kerkordelijke kwestie. De voorgestelde commissie kan zich daarom ook niet alleen tot het kiesrecht beperken. Verschillende exegetische kwesties zullen nader bekeken moeten worden.

Prof. W. Kremer, memorerend hoe in de door hem in de jaren dertig geredigeerde vragenbus in „De Wekker“ deze zaak ook aan de orde is geweest en vaak zeer bewogen reacties oopriep van zusters uit de kerken die de bestaande situatie als onrecht ervoeren, wijst erop dat het voortgaande Schriftonderzoek meermalen noopt niet zonder meer zich te laten leiden door beslissingen van vroeger eeuwen, opdat niet de traditie maar alleen Gods Woord zal beslissen.

De volgende uitspraak wordt aangenomen:

De synode

kennis genomen hebbende van de instructie van de particuliere synode van het Westen betreffende de interpretatie van het begrip gemeente in diverse artikelen van de Kerkorde, en het verzoek uit te spreken dat het een kerkeraad vrijstaat in alle gevallen het begrip gemeente gelijkelijk te interpreteren en dienovereenkomstig te handelen;

constaterende dat aanvaarding van deze instructie en voldoen aan het verzoek betekent dat de vrouwelijke leden van de gemeente mogen deelnemen aan de verkiezing van ambtsdragers;

overwegende dat

1. hieraan verschillende kanten zitten als: het karakter van het deelnemen aan de verkiezing; de verhouding ambt der gelovigen en bijzonder ambt; de verwerking van de Schriftgegevens over de positie van de vrouw; de verhouding ambt — charisma;

2. deze zaak tot dusver niet behandeld is door of namens een generale synode en deze zaak nu voor het eerst ter vergadering dient;

besluit

1. een commissie te benoemen die tot taak heeft deze aangelegenheden te bestuderen, in welke studie de in de eerste overweging genoemde facetten, alsmede het aan de synode aangeboden rapport over deze materie dienen betrokken te worden;
2. aan deze commissie dringend te verzoeken het resultaat van haar arbeid vóór 1 januari 1968 aan de kerken te doen toekomen;
3. aan het verzoek, gedaan in de instructie van de particuliere synode van het Westen, betreffende de interpretatie van het begrip gemeente in de verschillende artikelen van de Kerkorde nu nog niet te voldoen.

Art. 224

Begroting van de generale synode.

De praeses geeft in behandeling de begroting ingediend door de quaestor (bijlage LXXXV).

De synode besluit na korte bespreking deze goed te keuren.

Art. 225

Instructie voor de quaestor van de generale synode.

De concept-instructie voor de quaestor van de generale synode ingediend tijdens de elfde zitting (art. 123) wordt door de praeses aan de orde gesteld (bijlage XLVII).

Na enige bespreking wordt besloten als volgt vast te stellen de

Instructie voor de quaestor van de generale synode.

Art. 1. De generale synode benoemt een quaestor alsmede diens secundus.

Art. 2. De taak van de quaestor is

- a. de gelden te innen en te beheren als bedoeld in art. 50 K.O. sub 9;
- b. de kosten verbonden aan het werk van de generale synode te voldoen binnen het raam van de vastgestelde begroting;
- c. aan de deputaatschappen wier onkosten uit de kas van de generale synode worden voldaan, na overlegging van de bewijsstukken binnen het raam van de vastgestelde begroting de middelen daarvoor beschikbaar te stellen;
- d. de kerkeraad van de roepende kerk van advies te dienen inzake de kosten van voorbereiding van de generale synode en zijn goedkeuring daaraan te hechten.

Art. 3. De quaestor heeft het recht voorzover hij het nodig en wenselijk acht, overleg te plegen en advies te vragen aan de deputaten voor financiële zaken voorzover het zaken van beheer betreft, en aan de deputaten voor de vertegenwoordiging van de kerken voorzover het zaken van beleid betreft.

Art. 4. De quaestor rapporteert aan elke generale synode onder overlegging van balans, exploitatierekening en begroting.

Art. 226

Het scribaat van de generale synode.

De praeses attendeert op de voortdurend in omvang toenemende arbeid die

aan het scribaat van de generale synode verbonden is. Het moderamen met de preadviseurs heeft overwogen of het nog verantwoord is iemand die een volledige taak in zijn gemeente heeft, op de tot nu toe gevolgde wijze met deze arbeid te belasten. Het moderamen is van oordeel dat dit niet het geval is. Misschien is het mogelijk in samenwerking met daarvoor in aanmerking komende deputaatschappen een vorm te vinden waardoor deze arbeid zonder bezwaar tegenover de gemeente kan worden verricht. Het moderamen stelt voor hem opdracht te verlenen zich dienaangaande te beraden. Aldus wordt besloten.

Art. 227-228

Comité-generaal.

Art. 229

Benoemingen.

De praeses deelt mee dat in comité-zitting besloten is

1. op verzoek van het deputaatschap voor de geestelijke verzorging van de militairen te benoemen tot voorzitter van dit deputaatschap ds. M. W. Nieuwenhuijze en tot lid ds. H. W. Eerland (zie art. 181 sub 3 B 17)..
2. volgens de opnieuw ingediende voordracht van de deputaten voor financiële zaken (zie art. 181 sub 2) tot leden van dit deputaatschap te benoemen: J. Bijleveld, voorz.; C. van Weele, secr.; B. Groenenboom, drs. H. Schuurhuis, W. de Vries; algemeen secundus: A. Langbroek.
3. tot leden van de volgende deputaatschappen te benoemen:
  - a. **de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken:**
prof. dr. J. van Genderen, voorz.; ds. J. H. Velema, secr. binnenland; ds. J. C. Maris, secr. buitenland; ds. D. Biesma jr., ds. J. Keuning, prof. W. Kremer, prof. J. J. van der Schuit, ds. B. van Smeden, dr. J. de Vuyst.
  - b. **de liturgische geschriften:**
prof. W. Kremer, voorz.; drs. T. Brienen, secr.; prof. dr. J. van Genderen, drs. A. C. de Geus, ds. B. van Smeden, ds. M. C. Tanis, ds. J. H. Velema.
  - c. **bijzondere noden:**
ds. C. van der Zaal, voorz.; W. Graves, secr.; K. Geleynse, A. de Geus, J. Groenendijk, M. D. Stafleu.
  - d. **het antwoord aan de Gereformeerde Kerken inzake art. 36 N.G.B.:**
ds. D. Biesma jr., voorz.; dr. C. J. Verplanke, secr.; J. van Dalen, ds. D. Slagboom, prof. mr. Th. A. Versteeg.
  - e. **uitgave van de Kerkorde:**
prof. J. Hovius, voorz.; ds. M. Drayer, secr.; prof. dr. J. van Genderen.
  - f. **het kiesrecht van de gemeente:**
prof. dr. B. J. Oosterhoff, voorz.; dr. J. de Vuyst, secr.; B. Bijleveld, J. van Dalen, ds. M. Drayer.

Art. 230

Bezwaarschrift van A. Bijnagte e.s. te Haarlem.

De praeses deelt voorts mede dat in comité-zittingen in september 1965 bij

de behandeling van het bezwaarschrift van br. A. Bijnagte, P. Pols, M. J. Sikking, G. Schaart en P. M. Strijbis (art. 37 sub 9.10) tegen een uitspraak van de particuliere synode van het Westen een commissie van onderzoek is benoemd, als volgt samengesteld: ds. J. Keuning, voorz.; ds. P. op den Velde, rapporteur; ds. M. C. Tanis en ds. K. J. Velema, leden, prof. dr. B. J. Oosterhoff, adviseur. Gelet op de resultaten van de arbeid van deze commissie besloot de synode gedurende deze zitting in comitévergadering

1. het genoemde bezwaarschrift af te wijzen;
2. de commissie te continueren met de opdracht te trachten de verzoening verder te realiseren;
3. hiervan kennis te geven aan de appellanten, de kerkeraad van Haarlem-Centrum en de particuliere synode van het Westen.

Art. 231

Roepende kerk voor de generale synode 1968.

Op voorstel van het moderamen, kennis genomen hebbende van het schrijven van de kerkeraad van Hilversum-Centrum (9.59), wordt besloten de kerk van Hilversum-Centrum aan te wijzen als roepende kerk voor de D.V. tegen september 1968 samen te roepen generale synode.

Art. 232

Schrijven van de generale synode van de Gereformeerde Kerken.

De synode neemt kennis van een zo juist ontvangen schrijven van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in antwoord op het aan deze synode verzonden schrijven volgens het in de twaalfde zitting genomen besluit (zie art. 139 - bijlagen LXXXVI en LXXXVII). Het kan niet meer in behandeling worden genomen. Op voorstel van het moderamen wordt besloten afschrift ervan te verstrekken aan de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en de correspondentie met buitenlandse kerken.

Art. 233

Slotwoorden.

De praeses constateert dat het omvangrijke agendum van de synode is afgevoerd. Langer dan ooit heeft de synode vergaderd. Het was een tot dank en vreugde stemmende zaak telkens weer te mogen ervaren dat bij alle verschil van inzicht, het allen te doen was om de kerk van Jezus Christus te dienen in onverdachte liefde. Steeds werd gezocht naar dat wat noodzakelijk en mogelijk was. Maar ook telkens blijkt weer de betrekkelijkheid van eigen inzicht. Bij alle tasten en zoeken dreef de begeerte niet anders te handelen dan naar de wil des Heren. De praeses dankt allen die hebben meegewerkt aan deze synode: de leden voor de wijze waarop zij het hem mogelijk maakten het presidium te vervullen, de hoogleraren voor de gedurige, bescheiden geponeerde, maar zeer gewaardeerde medewerking die zij verleenden, de kerkeraden van Zwolle en Apeldoorn en hun respectievelijke commissies voor alles dat verricht werd ten behoeve van de voorbereiding en functionering van de synode, de heer J. Kruis voor de vlotte, accurate en correcte wijze waarop hij het administratieve werk verrichtte, de gastheren en -vrouwen voor de aan de leden betoonde gastvrijheid,

de concierge van de Theologische Hogeschool voor de uitstekende verzorging, de kerkeraden van Aalsmeer en Rijnsburg voor het fleurig aanzien van de synodale tafels. Een bijzonder woord richt de praeses tot prof. J. J. van der Schuit. De Here geve in Zijn gunst de kracht om ook de volgende synode nog te kunnen bijwonen, maar vooral in het uitzicht op de wachtende toekomst op Zijn tijd het ingaan tot de vreugde des Heren.

Belangrijke beslissingen zijn genomen. Er was ook veel dat nog niet tot voldoende klaarheid kon komen. Deze synode is reeds de voorzichtige synode genoemd. Dat is geen ondeugd, als deze voorzichtigheid blijk is van verantwoordelijkheidsbesef. Alle werk heeft Gods correctie nodig. Daarom zij blijve het gebed dat de Here het werk van de synode zegene en dienstbaar stelle tot welzijn van de kerken. Er is gewerkt voor het oog van de kerken; niet altijd waren de reacties instemmend. Het is roeping de genomen besluiten uit te dragen in de kerken zodat begrepen wordt wat de synode begeerde. Er is ook voor het oog van andere kerkformaties gewerkt, niet altijd tot vreugde, soms tot droefheid gelijk zo juist gebleken is. Dit mag niemand onverschillig laten. Tenslotte is er gewerkt voor het oog van de grote wereld die er doorgaans weinig van begrijpt getuige de „koppen” in de neutrale pers. Dat is niet erg, maar het accentueert wel de roeping om zo duidelijk te spreken dat men de kerk kan horen en verstaan. De Here geve in Zijn trouw voort te arbeiden, één in liefde tot Hem en in de handhaving van Zijn waarheid.

De assessor dankt de praeses voor de wijze waarop hij de synode presideerde met enthousiasme en vaardigheid, zachtmoedigheid en volharding.

Prof. J. Hovius, als fungerend rector, dankt namens het college van hoogleraren voor de mogelijkheid die de synode gaf om de kerken te mogen dienen ook in de synodale arbeid.

Prof. J. J. van der Schuit heeft behoefte nog een enkel woord tot de synode te richten. Het zou onuitsprekelijk groot zijn de volgende synode te kunnen bijwonen. Dat zou een bijna eenenzestigjarige dienst betekenen. Waarom zo lang? Vaak voelt hij zich vereenzaamd. Daarom is het zo grote vreugde te midden van broederen te mogen verkeren. Er is veel dat wisselt en verandert, maar het stemt tot innige dank dat steeds weer geconstateerd mag worden dat het beginsel van 1892 waarvoor zoveel geleden en gestreden is, wordt vastgehouden. God zegene u! Als mijn stoel in '68 leeg zal zijn, is die in het Vaderhuis bezet waarboven staat: uit genade gekocht.

Art. 234

Sluiting.

De praeses leest Openb. 3 : 7-13 waarna de assessor voorgeat in dankgebed om de arbeid van de synode aan de Koning der kerk op te dragen.

Nadat staande ps. 68 : 14 en 17 gezongen is, verklaart de praeses de generale synode van Zwolle-Apeldoorn A.D. 1965 - 1966 voor gesloten.

Het moderamen synodi:
I. de Bruyne, praeses
A. Hilbers, assessor
M. Drayer, scriba I
W. van 't Spijker, scriba II

BIJLAGEN

BIJLAGE I
Art. 17, 102.

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE VERTEGENWOORDIGING
DER KERKEN.

De deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken hebben de eer u te rapporteren over de volgende werkzaamheden:

A. Vertegenwoordiging.

Uw deputaten ontvingen de volgende verzoeken om de kerken te vertegenwoordigen:

1. Comité „Opening der kerken” te Haarlem voor een conferentie op 29 sept. 1962 – beantwoord met verwijzing naar het besluit van de synode vermeld in art. 129 van de Acta.
2. De moderamina van de generale synode van de Ned. Herv. kerk en van de Geref. Kerken inzake de herdenking van het 400-jarig bestaan van de Heidelbergse catechismus – instemming betuigd met de suggestie om de plaatselijke kerken op te wekken op zondag 20 januari 1963 dit bestaan te herdenken; bezwaar ingebracht tegen een gemeenschappelijke herdenkingsamenkomst.
3. Het Convent der christelijke sociale organisaties nodigde uit op 2 mei 1963 tot bijwoning van een jubileumvergadering – te laat ontvangen door onjuiste adressering om er gevolg aan te geven, c.q. deze uitnodiging door te geven aan de deputaten voor algemeen diaconaal en maatschappelijk werk.
4. Het hoofdbestuur van de Prot. Chr. vereniging van ouders en vrienden van het afwijkende kind „Philadelphia” nodigde uit de opening van het Philadelphia Tehuis te Bennekom op 14 juli 1963 bij te wonen – bericht van verhindering en van goede wensen gezonden.
5. Het hoofdbestuur van het Nederlandsch Bijbelgenootschap nodigde uit voor de algemene vergadering op 19 juni 1963 – bericht van verhindering gezonden.
6. Het bestuur van de Vereniging van reclasseringsinstellingen verzocht vertegenwoordiging bij de viering van het 50-jarig bestaan op 27 juni 1963 te Amsterdam – ds. M. Drayer bezocht deze vergadering, waar prof. mr. I. A. Diepenhorst en prof. mr. W. P. J. Pompe het woord voerden.
7. Het bestuur van de Vereniging van diaconieën der Chr. Geref. kerken zond een uitnodiging tot bijwoning van de jubileumvergadering op 23 oktober 1963 – ds. J. H. Velema woonde deze vergadering bij; de jubileumrede werd uitgesproken door dr. W. H. Velema.
8. De ambassadeur van de Verenigde Staten van Noord-Amerika nodigde uit tot het bijwonen van de plechtige mis opgedragen voor wijlen John F. Kennedy, president of the United States of America, op 27 nov. 1963 te Den Haag – bericht van verhindering en deelneming gezonden, waarop het volgende antwoord binnenkwam: With deep appreciation I thank you for your message of condolence on the death of President Kennedy. With this tragic loss we are all grateful for your sympathy and friendship. Sincerely,
(signed) John S. Rice, Ambassador.
9. Het comité voor het houden van een kerkelijke samenkomst ter herdenking van de honderdvijftigjarige onafhankelijkheid van ons volk en de vestiging van het Koninkrijk der Nederlanden op 1 december 1963 nodigde uit tot het bijwonen van deze samenkomst – bericht van verhindering gezonden.
10. De bonden van Chr. Geref. knapen- en jongmeisjesverenigingen nodigden uit de toogdag op 19 mei 1964, tevens de herdenking van het veertigjarig bestaan van de Bond van knapenverenigingen bij te wonen – ds. I. de Bruyne voldeed aan deze uitnodiging; ds. J. Brons sprak op deze jubileumsamenkomst.
11. Het bondsbestuur van de Nederlandse christelijke blindenbond verzocht aanwezig te zijn op de herdenkingsamenkomst op 12 juni 1964 te Amsterdam – door de late ontvangst was het niet mogelijk hieraan gevolg te geven; schriftelijke felicitatie gezonden.
12. Het hoofdbestuur van het Nederlandsch Bijbelgenootschap verzocht de herdenkingsbijeenkomst ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan op 17 juni 1964 bij te wonen – ds. J. H. Velema en ds. M. Drayer gaven er gevolg aan; prof. dr. H. Berkhof sprak.
13. Namens Zijn Hoogwaardige Excellentie Dr. F. D. Coggan, aartsbisschop van York, nodigde het sub 12 genoemde hoofdbestuur uit tot het bijwonen van de opening van Church Leaders Conference op 22 juni 1964 te Amsterdam – ds. M. Drayer woonde

- de samenkomst bij; een gedenkplaat werd door dr. Coggan onthuld ter herinnering aan de oprichtingsvergadering van het Nederlandsch Bijbelgenootschap in 1814 - deze voerde ook het woord in de samenkomst gehouden in de Engelse kerk.
14. De minister van justitie en het gemeentebestuur van Amsterdam nodigden uit voor de receptie ter gelegenheid van de sub 13 genoemde conferentie op 22 juni 1964 in het Rijksmuseum te Amsterdam - hierna kon geen gevolg worden gegeven.
  15. Het werkc comité „Antwoord '64" verzocht een bezoek te brengen op 15 oktober 1964 aan de bouwplaats „Antwoordkerk" te Hoogvliet - ds. L. de Bruyne en ds. M. Drayer waren tegenwoordig.
  16. De Centrale bond voor inwendige zending en chr. maatschappelijk werk vroeg vertegenwoordiging op de algemene ledenvergadering op 19 okt. 1964 - aan de deputaten voor algemeen diaconaal en maatschappelijk werk doorgezonden.
  17. Het moderamen van de generale synode van de Ned. Herv. Kerk verzocht d.d. 3 nov. 1964 vertegenwoordigers te zenden voor een gesprek met de zgn. sjaloomgroep inzake de kerkbouwactie '64 - op hun afwijzend antwoord ontvingen deputaten bericht dat de meerderheid van de uitgenodigde kerken bezwaar hadden tegen een dergelijk gesprek.
  18. Het algemeen bestuur van de Nederlandse chr. radio vereniging nodigde uit de herdenkingsdienst op 9 nov. 1964 te Arnhem bij te wonen ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan - bericht van verhindering gezonden.
  19. Het sub 18 genoemde bestuur nodigde tevens uit tot bijwoning van een jubileumconcert te Amsterdam op 13 nov. 1964 - bericht van verhindering gezonden.
  20. Het sub 18 genoemde bestuur gaf gelegenheid gelukwensen aan te bieden op 16 nov. 1964 te Den Haag - ds. L. de Bruyne en ds. M. Drayer maakten van deze gelegenheid gebruik.
  21. Het bestuur der Stichting raad voor gereformeerde sociale arbeid verzocht de herdenking van het tienjarig bestaan op 12 mei 1965 bij te wonen te Utrecht - ds. M. Drayer kon aan dit verzoek voldoen; prof. dr. C. A. van Peursen sprak over „Mens en maatschappij in een nieuw perspectief" en dr. H. v. d. Berg over „Sociale arbeid, kunst binnenste buiten".
  22. Van de Prot. Chr. vereniging van ouders en vrienden van het afwijkende kind „Philadelphus" werd een uitnodiging voor de algemene ledenvergadering op 22 mei 1965 te Utrecht ontvangen - door onjuiste adressering evenwel te laat om er gevolg aan te geven.
  23. Het hoofdbestuur van het Nederlandsch Bijbelgenootschap verzocht de 151ste algemene vergadering op 16 juli 1965 te Amsterdam bij te wonen - ds. M. Drayer gaf hierna aan gevolg.

B. Samensprekingen met het moderamen van de generale synode van de Geref. Kerken.

De synode van Haarlem-Santpoort besloot een schrijven van het moderamen van de generale synode der Geref. kerken aan de deputaten voor vertegenwoordiging der kerken ter hand te stellen om aan het daarin geuite verzoek te voldoen binnen de grenzen van hun competentie (Acta, art. 131).

Dit schrijven, d.d. 17 juli 1962, ging uit van de gedachte „dat er tussen U en onze kerken tal van gemeenschappelijke belangen zijn en dat wij in deze bewogen tijd beiderzijds telkens weer voor dezelfde vraagstukken worden geplaatst". Derhalve werd „door onze laatste synoden steeds meer de noodzakelijkheid gevoeld van contact en overleg tussen U en ons over diverse voorkomende aangelegenheden." Gewezen werd op dergelijk contact en overleg met het moderamen van de Ned. Herv. synode. De moderamina van beide synoden ontmoeten elkaar op geregelde tijden. Dit blijkt vruchtbaar te zijn voor een beter verstaan van elkaar „ook op die punten waar diepgaande verschillen liggen" alsmede voor het volgen van eenzelfde gedragslijn in zaken van praktisch beleid en bij het optreden naar buiten. Omdat het niet bevredigt dat dit contact en overleg alleen met de Ned. Herv. Kerk plaats vindt, en tevens reeds geruime tijd de begeerte leeft ook met andere kerken in soortgelijke relatie te treden, waarbij in de eerste plaats aan de Chr. Geref. Kerken wordt gedacht, besloot deze synode zich rechtstreeks tot onze synode te wenden - na in eerste instantie contact gezocht te hebben met de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders (zie het rapport van deze deputaten in de Acta 1962, bijlage LV sub D 2) - om het gewenste contact tot stand te brengen, daarbij wijzende op de samenwerking die incidenteel reeds bestaat, bijv. inzake het organiseren van rekrutendagen enz.

Gevolg gevende aan de opdracht hun verleend hebben uw deputaten de eerste samenspreking met het moderamen van de generale synode der Geref. Kerken gehouden op 22 maart 1963 te Amersfoort. Van het genoemde moderamen waren aanwezig dr. P. G. Kunst,

ds. E. N. van Loo, drs. L. ten Kate en ds. H. W. H. van Andel. Uw deputaten waren allen present.

Uiteraard droeg deze eerste ontmoeting een sterk informatief karakter. Op de vraag van uw deputaten welke mogelijkheden de gereformeerde broeders zien om door samensprekingen als deze de onderlinge verhoudingen te verbeteren zonder te treden in de speciale opdrachten van bepaalde deputaatschappen, antwoordden zij dat hunnerzijds vooral de gedachte leeft: hoe kunnen wij door uitwisseling van synodaal werk en synodale activiteiten elkaar tot steun zijn. Verschillende vraagstukken die tot de competentie van geen enkel deputaatschap te rekenen zijn, komen dan vanzelf aan de orde, hetzij deze op het praktische, hetzij deze op het principiële vlak liggen. Zodra andere deputaatschappen hierbij betrokken zijn, kan coördinerend en stimulerend worden gewerkt. Wanneer bijv. de Ned. Herv. synode zaken als kernbewapening, rassenvraagstuk e.d. op de tafel der synode legt, kunnen deze niet als een formele kwestie worden afgedaan. In de „Huisboudelijke regeling van de generale synode" is de taak van het moderamen nauwkeurig omschreven en gewaakt tegen het oefenen van een soort supervisie over andere deputaatschappen. Onder verantwoordelijkheid aan de synode, binnen de grenzen van zijn bevoegdheid treedt het moderamen na sluiting van de synode als coördinerende, consulterende en oriënterende instantie op en kan het beslissingen nemen in zaken die geen uitstel gedogen. Samensprekingen als deze bedoelen hoërziens te leiden tot ingrijpen in het werk van andere deputaatschappen, indien nodig slechts tot een stimulerend bemiddelen wederzijds. Verschillende punten werden vervolgens besproken die voorwerp van nadere samenspreking zouden kunnen zijn. Besloten werd elkanders Acta te wisselen.

De tweede ontmoeting vond plaats op 19 december 1963, weer te Amersfoort. Aanwezig waren van het moderamen van de gereformeerde synode: dr. P. G. Kunst, ds. P. van Strien, ds. J. R. Hommes en ds. H. W. H. van Andel, van uw deputaten ds. J. H. Velema, ds. L. de Bruyne en ds. M. Drayer.

Gesproken werd over het besluit van de gereformeerde synode inzake het dopen van geadopteerde kinderen. Afschrift van dit besluit is aan uw deputaten verstrekt. Dit besluit luidt als volgt:

„De synode overwegende

- a. dat in het Oude Testament naar Gods bevel niet alleen het eigen kind, maar ook de slaven van Abraham met hem in het verbond Gods opgenomen en besnoden werden (Genesis 17 : 12, 13), zodat niet slechts het „gij en uw nageslacht", maar ook het „gij en uw huis" door God als regel des verbonds werd gesteld;
- b. dat in het Nieuwe Testament God zijn heil belooft (Handelingen 16 : 31, vgl. 11 : 14), verzegt en schenkt (Handelingen 18 : 8, vgl. 16 : 15, 34), aan de gelovige en zijn huis, zodat dit ook in het Nieuwe Testament de regel van het genadeverbond blijft;
- c. dat in de Schrift het behoren tot het „huis" van de gelovige en daarmee tot het verbond Gods blijkbaar bepaald wordt door het - zij 't op verschillende wijze - volledig toebehoren aan en volledig onder 't gezag staan van het gezinshoofd;
- d. dat kinderen, die niet krachtens geboorte tot het genadeverbond behoren, indien zij door gelovigen volledig en duurzaam als eigen kinderen aangenomen zijn, behoren tot het „huis" van deze gelovigen in de schriftuurlijke zin van het woord, en evenzeer als de andere kinderen der gelovigen staan onder Gods verbondsbelofte;
- e. dat een volledige en duurzame adoptie metterdaad, maar ook uitsluitend gewaarborgd wordt wanneer de kinderen krachtens de burgerlijke wet de status van wettige kinderen hunner adoptief-ouders ontvangen;
- f. dat bij wettige adoptie door gelovigen de mogelijkheid van een duurzame christelijke opvoeding gegeven is;
- g. dat uiteraard voor de bediening van de doop aan deze kinderen dezelfde, in de doopvragen vervatte voorwaarden gelden als voor de doop van de andere kinderen der gelovigen; besluit

1. uit te spreken, dat de kinderen die door leden onzer kerken wettig zijn geadopteerd, recht hebben op de heilige doop en daarom behoren gedoopt te wezen;

2. aan de deputaten voor de herziening van de liturgische formulieren op te dragen na te gaan of bij de doop van deze kinderen de bestaande formulieren voor de kinderdoop kunnen worden gebruikt dan wel in deze formulieren enige wijzigingen moeten worden aangebracht; en daaromtrent, zo mogelijk eventuele voorstellen te doen aan deze synode in haar voortgezette zittingen".

Desgevraagd wees het moderamen in zijn toelichting erop dat deze zaak over het algemeen door de kerkeraden zelf werd beslist. De oude gedragslijn, nl. het aantonen van de

verbondslijn, leidde dan vaak tot een wonderlijke casuïstiek. In voortgezette zitting werd besloten geen wijzigingen in het formulier ad hoc aan te brengen.

Vervolgens kwam ter sprake het besluit van de gereformeerde synode betreffende *gemeenschappelijke kerkdiensten*. De synode van Apeldoorn 1961/62 had in dezen het volgende besluit genomen:

„De synode overwegende

dat het houden van zodanige gemeenschappelijke diensten weliswaar het kwaad van de kerkelijke verdeeldheid kan helpen bestrijden, maar ook het gevaar met zich meebrengt, dat aan bepaalde duidelijk aanwijsbare oorzaken van dit kwaad te gemakkelijk wordt voorbijgegaan en daarom niet zonder meer in de vrijheid der kerken kan worden gelaten:

spreekt uit

1. dat de plaatselijke kerken in deze zaak met de nodige onderscheiding en beperking te werk zullen gaan, en hierin aan het oordeel der classis onderworpen zullen blijven;

2. dat het houden van bedoelde diensten alleen kan worden toegestaan als resultaat van een gesprek, dat tussen de desbetreffende kerken wordt onderhouden;

3. dat onder de sub 1 bedoelde onderscheiding en beperking te verstaan is:

a. dat een plaatselijke gereformeerde kerkeraad met die van de kerk, met welke hij gemeenschappelijke diensten wil beleggen, zich tevoren ervan vergewist en er voorts ook op toeziet, dat in deze kerkdiensten geen ander evangelie zal worden gebracht dan dat van Jezus Christus, zoals Deze in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift in de belijdenisgeschriften der Gereformeerde Kerken wordt beleden;

b. dat de kerkeraad tot zodanige gemeenschappelijke diensten niet zal overgaan, dan nadat hij de gemeente daarvoor naar behoren zal hebben onderricht en de classis van zijn voornemen in kennis heeft gesteld;

c. dat in zodanige gemeenschappelijke diensten aan de dienst des Woords geen dienst der sacramenten zal worden verbonden;

d. dat, zolang de eenheid van de kerken, die zulk een gemeenschappelijke dienst beleggen, niet in de naaste toekomst kan worden verwacht, deze diensten slechts bij bijzondere gelegenheden zullen worden gehouden;

4. dat de mindere vergaderingen op deze zaak hebben toe te zien, opdat de kerken in de toenemende drang naar kerkelijke eenheid in gemeenschappelijk overleg en in verbondenheid aan elkander, de eenheid, die naar de Schriften is, op de rechte wijze voorstaan en bevorderen."

Deze uitspraken werden door de synode van Groningen 1963/1964 in feite onderstreept (afschrift werd uw deputaten ter hand gesteld). Deze synode was van oordeel „dat de kerken de verantwoordelijke taak hebben gemeenschap te zoeken met Christus-belijdende kerken in eigen plaats, ook al zouden bezwaren in te brengen zijn tegen het kerkverband, waartoe deze behoren, waardoor hereniging met haar nog niet mogelijk is. Voorts sprak zij uit dat de uitspraak 3 sub b moest worden verstaan en uitgelogd in verband met de uitspraken 1 en 4 en ter vermijding van misverstand aldus nader gepreciseerd werd: dat de kerkeraad tot zodanige gemeenschappelijke diensten niet zal overgaan, dan nadat hij de gemeente daarvoor naar behoren zal hebben onderricht en de classis haar toestemming heeft verleend.

Van de zijde van uw deputaten werd opgemerkt dat deze besluiten de indruk wekken dat de plaatselijke situatie prevaleert boven het kerkverband. Dit werd gedeeltelijk toegestemd: als er plaatselijk ontmoeting mogelijk is, dan mag het kerkverband niet zo zwaar wegen dat deze verhinderd wordt, maar 't blijft altijd incidenteel, waarom het kerkverband er ook terdege bij betrokken blijft. Kasselruil wordt absoluut niet bedoeld. In de praktijk blijken deze besluiten meer te werken in de richting van de Ned. Herv. Kerk dan in die van de Chr. Geref. Kerken. Breedvoerig is toen gesproken over de gang van zaken betreffende de vervangingsformule enz. waardoor weerstanden zijn opgeroepen e.g. blijven bestaan om in deze richting te gaan.

Een derde punt van bespreking vormden de besluiten van de gereformeerde synode inzake *huwelijk en gezinsvorming*. Blijkens het aan deputaten ter hand gestelde afschrift gaf de synode de volgende richtlijnen voor een voorlichtend geschrift inzake de verantwoorde gezinsvorming:

„1. Bij de ambtelijke bearbeiding der gemeente dient bijzondere aandacht te worden geschonken aan de grote betekenis van huwelijk en gezin, als instellingen Gods, waarin door Hem een zegen aan het menselijke geslacht wordt geschonken, die tegelijk een opdracht inhoudt.

2. Elke geslachtsgemeenschap, die aan het huwelijk voorafgaat, moet als strijdig met Gods Woord, worden veroordeeld.

3. Bij de keuze van een huwelijkspartner zal alleen dan op verantwoorde wijze een goed

christelijk gezin gevormd kunnen worden, wanneer men elkaar daarin dankbaar als mede-erfgenamen van de genade des levens in de Here zal kunnen aanvaarden.

4. In diepe ernst en blijdschap zal in het huwelijk de één de ander moeten dienen en niet eenzijdig bedacht moeten zijn op de bevrediging van zichzelf (1 Cor. 7 : 3-4).

5. De gehuwden zullen zich samen bewust moeten zijn, dat de geslachtsgemeenschap in het huwelijk een wezenlijke uitdrukking is van de wederzijdse liefde, trouw en gemeenschap.

6. Zij zullen daarnaast in herinnering hebben te houden de duidelijke aanwijzing van de Here zelf, dat de kinderen een erfdeel des Heren zijn (Psalm 127 : 3 en Psalm 128 : 2-6), zodat zij behoren te bedenken, dat de Here mede door die gezinsvorming zijn gemeente bouwt (Hand. 2 : 39).

7. Daarom zullen de gehuwden in het diep besef van hun verantwoordelijkheid voor God hun roeping hebben te verstaan om, ook indien hier offers voor gebracht moeten worden, kinderen te ontvangen en te verzorgen als een geschenk uit Gods handen.

8. In geval, op grond van de voorlichting door vertrouwde deskundigen, moet worden aangenomen, dat de uitbreiding van het gezin voor korter of langer tijd niet verantwoord zou zijn, zal deze aan gelegenheid een zaak des gebeds moeten zijn voor de gehuwden, opdat zij een Gode welgevallige beslissing kunnen nemen met betrekking tot de door hen te volgen gedragslijn, waarvoor zij uiteindelijk samen de verantwoordelijkheid dragen.

9. Het is niet in strijd met Gods Woord en staat dus in de christelijke vrijheid van de gehuwden, die van gezinsuitbreiding moeten afzien, in dit geval op verantwoorde wijze gezinsuitbreiding te voorkomen. Hiertoe is niet alleen de methode van algehele of tijdelijke oonthouding goorloofd, maar evenzeer het gebruik maken van bepaalde middelen, die in overleg met een bevoegde medicus, kunnen worden aangewend.

10. In dit alles zullen de gehuwden voor ogen hebben, dat door hun gedragingen en beslissingen inzake de gezinsvorming hun geboden niet belemmerd mogen worden (1 Petrus 3 : 7). Zij zullen zich tevens voor ogen houden, dat niet hun huwelijk of de geslachtsgemeenschap het hoogste is, maar het samen mogen leven in de dienst des Heren, hier tijdelijk in het van Hem ontvangen huwelijk en gezin, straks met Hem in hemelse heerlijkheid (Efeze 5 : 32)."

De gereformeerde broeders merkten op dat h.i. de kerk tot taak heeft leiding te geven in pastorale zin met betrekking tot de christelijke levenswandel ook in huwelijk en gezinsvorming zonder een soort gereformeerde casuïstiek te scheppen. Hoewel uw deputaten voor een belangrijk deel konden instemmen met deze richtlijnen waren zij toch van mening - lettend op de gedragslijn van de synode van 1959 - dat kerkelijke uitspraken in deze en dergelijke ethische aangelegenheden hunnerzijds niet spoedig verwacht kunnen worden.

In de vierde plaats werd bij deze samenspreking het besluit van de gereformeerde synode inzake het oorlogsverdrag aan de orde gesteld. Dit besluit verwees naar eerder gedane uitspraken en stelde een publikatie hierover in uitzicht.

Tenslotte werd van godachten gewisseld over „Assen". De uitspraken van de gereformeerde synode van Assen-1926 naar aanleiding van de zaak-dr. Geelkerken zijn opnieuw aan de orde gesteld in de Gereformeerde Kerken. Er is een onderzoek-opdracht verleend. Dit kan gezien worden als een disputabel stellen van de toen geïkte visie, maar in de praktijk zijn deze uitspraken reeds afgerwakt. Er is nu meer aan de orde dan in 1926. Met deze zaken hebben e.g. krijgen alle kerken te maken die het gezag van de Heilige Schrift willen handhaven. De vraag werd opgeworpen of het juist en verantwoord is dat één kerk er zich mee bezig houdt en de anderen die er even goed belang bij hebben, volstaan met toekijken. Gewezen werd op hetgeen door de G.O.S. inzake de aard van het Schriftgezag is gezegd.

Voor de derde maal had er een samenspreking plaats op 5 nov. 1964 te Apeldoorn. Het gereformeerde moderamen was vertegenwoordigd door dr. P. G. Kunst, ds. E. N. van Loo en ds. H. W. H. van Andel en uw deputaten door ds. J. H. Velema, ds. I. de Bruyne en ds. M. Drayer.

Van de zijde van uw deputaten was de positie van beide gesprekspartners aan de orde gesteld, daar het h.i. moeilijk, zo niet onmogelijk is niet te treden in zaken die behoren tot de competentie van andere deputaatschappen die hun specifieke opdracht van de respectievelijke synoden ontvingen. Het moderamen merkte op dat formeel de positie gelijk is, daar het ook als deputaatschap van de synode optreedt. Het bemoeit zich dan ook niet met andere deputaatschappen. In een periode tussen twee synoden kunnen er echter moeilijkheden ontstaan waarin niet voorzien is toen het desbetreffende deputaatschap zijn opdracht ontving. Het is ook mogelijk dat een deputaatschap meent in afwijking van de verstrekte opdracht een bepaalde taak ter hand te moeten nemen. In deze gevallen moet zo'n deputaatschap zich wenden tot het moderamen van de laatste synode om overleg te plegen, dat 'n fiat moet geven onder verantwoordelijkheid aan de volgende synode. Het vragen e.g. geven van adviezen in de privé-

sfeer dat anders gebruikelijk is, wordt op deze manier gebracht onder de verantwoordingsplicht aan de synode. Een effectievere en minder kostbare werkwijze is op deze wijze mogelijk, waarbij vooral niet gedacht moet worden aan een soort superdeputaatschap. De praktijk leert dat coördinerend en combinerend gewerkt moet worden.

Vervolgens werd gesproken over het contact dat de Ned. Herv. Kerk met kardinaal Alfrink heeft inzake de doopskerken. Van beide kanten is de wenselijkheid naar voren gekomen over de erkenning van de doop nader te spreken, bij voorkeur in de vorm van een gesprek tussen enkele protestantse en roomse theologen. De hervormden willen er ook graag een paar gereformeerde theologen bij betrekken. Het moderamen heeft het voornemen prof. dr. G. C. Berkouwer te vragen en zou het op prijs stellen dat ook een chr. geref. theoloog wordt ingeschakeld. Uw deputaten besloten prof. dr. J. van Genderen te vragen als theoloog aan dit gesprek deel te nemen met medeweten van deputaten weliswaar, maar in de persoonlijke sfeer blijvend. Prof. Van Genderen werd bereid gevonden aan dit verzoek te voldoen. Hij zal hierover aan deputaten rapporteren (zie bijlage).

Opnieuw werd de kwestie van de *gemeenschappelijke kerkdiensten* aan de orde gesteld. Het heeft de verwondering van de gereformeerde broeders gewekt dat er alleen plaatselijk contacten zijn ontstaan tussen hervormden en gereformeerden en niet tussen christelijk gereformeerden en gereformeerden, terwijl toch met eerstgenoemden telkens weer allerlei knelpunten zijn als de Schriftbeschouwing, de christelijke organisaties enz. Uw deputaten deelden mede dat het hun bekend was dat deze aangelegenheid op de volgende synode aan de orde zal komen, zowel per instructie als via de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders.

In de vierde plaats deelde het moderamen een en ander mede over de pogingen om te komen tot een nationaal orgaan van *interkerkelijk beraad*. Deze pogingen hebben tot nu toe weinig opgeleverd. Van hervormde zijde probeert men de Oecumenische raad van kerken de supervisie te geven in dit beraad. Hiertegen tekenen de gereformeerden protest aan. Gevraagd werd hen hierin te steunen. Uw deputaten waren te onbekend met deze aangelegenheid om in dezen een oordeel te geven, hoewel zij zich a priori niet wilden onttrekken mits een dergelijk beraad niet onder supervisie van de Oecumenische raad zou komen te staan.

Als vijfde punt op het agendum stond: *gemeenschappelijke bezinning* over vragen, zoals de exegese van Gen. 2 en 3, het atheïsme, de verwildering van de moraal (de houding van de kerk daartegenover). Het moderamen verklaarde dat ook met het hervormde moderamen hierover gesproken is en zal worden, maar achtte het ook wenselijk in deze samenspreking hierop te attenderen, gezien de ontwikkeling die er in deze tijd gaande is en die de kerken misschien ontgaat daar zij in beslag genomen worden door allerlei kerkelijke zaken. Zal er ooit een gemeenschappelijke uitspraak komen in zaken als deze, dan zal er een gemeenschappelijke basis moeten zijn. En als het niet lukt, zal gezegd moeten worden waarom het niet lukt. Hier zou, naar de mening van uw deputaten, een taak liggen voor interkerkelijk beraad. Het is goed op deze dingen te attenderen.

Wat bij de voorgaande samenspreking zijdelings reeds aan de orde was geweest, kwam nu opnieuw ter tafel, nl. welke waarde toegekend moet worden aan geschriften als „Gezinsvorming“ e.d.; tenderen deze naar een confessionele en/of kerkrechtelijke uitspraak of bewegen zij zich op een (het) „voorterrein“ van confessie en/of kerkorde? Geantwoord werd dat geen „herderlijk schrijven“ met veel in- en uitpraten, aarzelingen enz. werd bedoeld. De inhoud is voor rekening van de schrijvers. De synode heeft alleen pastorale richtlijnen, geen kerkrechtelijke regels gegeven. Wel is het geschrift aan de synode voorgelegd en is er met gemaakte opmerkingen rekening gehouden, maar dat betekent absoluut niet dat de synode het sanctioneerde laat staan canoniseerde.

Tenslotte werden nog informatie ingewonnen met betrekking tot de kwestie „Pluriformiteit - oecumeniteit“, de behandeling van art. 36 N.G.B. en de informatiedienst, zaken die in ander verband aan de orde zijn, maar blijkens aan uw deputaten verstrekte inlichtingen stagneerden.

De vierde samenspreking vond plaats op 9 april 1965 te Amersfoort. Alle moderamenleden, nl. dr. P. G. Kunst, ds. P. van Strien, ds. E. N. van Lee, ds. J. R. Hommes en ds. H. W. H. van Andel, alsmede uw deputaten ds. J. H. Velema, ds. J. J. Rebel en ds. M. Drayer waren present. Verschillende onderwerpen werden besproken.

Doordat het moderamen van de generale synode der Ned. Herv. Kerk aandringt op behandeling van de geestelijke verzorging van de militairen (zie het rapport van de scribae synodi-1962 sub 10) door de synoden, leek het gewensd dit punt op de agenda te plaatsen, hoewel van de zijde van uw deputaten werd opgemerkt dat deze zaak de desbetreffende deputaten subs. de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid regardeert. Dit is ook het geval bij de gereformeerde deputaten, maar zowel het moderamen van de hervormde

synode als de minister van defensie en diens staatssecretaris hebben het moderamen van de gereformeerde synode erbij betrokken. Overleg en beleid van de kerken zijn bij deze zaak van het grootste belang. Het moderamen heeft de betrokken deputaten geadviseerd overleg te plegen met andere deputaatschappen. Uw deputaten verwachten dat dit overleg inmiddels heeft plaats gevonden.

Vervolgens werd gesproken over het geschrift door de hervormde synode uitgegeven „*Hervormd-gereformeerd gesprek*“. Hierbij kwam met name aan de orde de reeds vaker besproken kwestie van de *gemeenschappelijke kerkdiensten*. Van bepaalde zijde wordt sterke pressie geoefend. Hier en daar gaat men verder dan geoorloofd is. De clausulering schijnt niet waterdicht te zijn. Bij de synode leefde sterk het gevoel verantwoordelijk te zijn voor de hervormde kerk. Plaatselijk is de situatie soms zo dat er een zekere eenheid van structuur is die men op de een of andere manier wil zichtbaar maken, waarbij het gevaar metterdaad dreigt dat men het kerkverband negeert.

Inzake de kwestie van de *doopskerken* deelden uw deputaten mede dat prof. dr. J. van Genderen die op de vorige vergadering bereid werd gevonden aan het gevraagde overleg deel te nemen, aan deputaten had bericht dat dit overleg inderdaad begonnen is, maar nog niet tot bepaalde resultaten heeft geleid. Van roomse zijde poogt men ook andere zaken in het overleg te betrekken. Prof. Van Genderen is van oordeel dat dit in strijd is met de opzet. Hij verzocht het oordeel van deputaten te vernemen. Het moderamen deelde mede dat hieromtrent niets bekend is. Prof. dr. G. C. Berkouwer was tot nu toe niet in staat aan het overleg deel te nemen. Uw deputaten laakten het - met prof. Van Genderen - dat hoe belangrijk deze andere zaken ook zijn, deze op een dergelijke wijze aan de orde worden gesteld en van roomse zijde zelfs gepubliceerd. Het moderamen betreunde deze gang van zaken ook en zal prof. Berkouwer hierop attenderen. Het onderstreepte dat de afspraak was een gesprek ad hoc.

Tenslotte werd nog gesproken over het gevaar van *verclericalisering*, de verdere uitbouw van de vertegenwoordiging en de besluiten van de G.O.S.

De gehouden samensprekingen overziende constateren uw deputaten met grote dankbaarheid de vriendelijke, welwillende en openhartige wijze waarop het moderamen van de generale synode der Gereformeerde Kerken deze heeft gevoerd. Al zijn binnen de grenzen van hun competentie de mogelijkheden beperkt, toch waarderen zij de gelegde contacten positief en stellen de wederzijdse oriëntering zeer op prijs. Omdat deze niet alleen van betekenis zal zijn voor de betrokken deelnemers aan de samensprekingen, rapporteren deputaten u hierover enigszins uitvoerig. Zij stellen u gaarne voor aan de opnieuw te benoemen deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken opdracht te geven deze samensprekingen voort te zetten.

C. Informatiedienst.

Een tweede schrijven werd deputaten ter hand gesteld door de synode van Haarlem-Santpoort, nl. van de deputaten voor de informatiedienst, benoemd door de generale synode van de Gereformeerde Kerken, met de opdracht deze zaak te onderzoeken (Acta, art. 132). Dit schrijven, d.d. 30 juli 1962, deelde mee dat de synode van Apeldoorn had besloten een informatiedienst in te stellen op grond van de overwegingen:

- dat de informatie over en namens onze kerken te wensen overlaat;
- dat het de taak van onze kerken is om hierin verbetering te brengen;
- dat het van belang is om ook de samenwerking met andere kerken onder ogen te zien."

Wat het laatste betreft werd gedacht aan een federatieve samenwerking die met name betrekking zou hebben op de informatie naar buiten met behoud uiteraard van de eigen zelfstandigheid der federatief samenwerkende kerken. Gevraagd werd enige broeders aan te wijzen die met genoemd deputaatschap een voorlopig informatief contact zouden kunnen opnemen „teneinde in gezamenlijk overleg na te gaan, in hoeverre het inderdaad mogelijk is om in de een of andere vorm tot de bedoelde federatieve samenwerking te komen.“ Ter toelichting was aan dit schrijven toegevoegd het rapport dat op de gereformeerde synode diende als uitgangspunt voor de beslissing.

Gevolg gevende aan de opdracht der synode deze zaak nader te onderzoeken hebben uw deputaten een onderhoud gehad met de betrokken deputaten van de gereformeerde synode op 14 maart 1963 te Utrecht. Laatst genoemde deputaten gaven aan de hand van het bovengenoemde rapport, alsmede van een rapport dat reeds diende op de synode van 1961/2 (onder de titel „De kerk in het vizier“) enige toelichting. In de praktijk blijken er van elke kerk karikatuur-voorstellingen te leven buiten die kerk, die voor een belangrijk deel te wijten zijn aan het gebrek aan kennis omtrent die kerk, op zijn beurt weer veroorzaakt door een tekort

aan goede voorlichting naar buiten. Ook binnen de kerk hoort er veel onkunde betreffende het kerkelijk leven en de arbeid der kerken op allerlei terrein. Het gevolg is dat de interesse taant, de liefde verflauwt en de offervaardigheid vermindert. Ook hier kan gewezen worden op gebrekkige en soms eenzijdige voorlichting, met alle waardering overigens voor de informatie die tot nu toe in de kerkelijke pers wordt gegeven, maar onvoldoende en lang niet altijd bruikbaar. Met name treft dit als het gaat om het werk van de synode en vele deputaatschappen. Daarom besloot de synode een deputaatschap in te stellen „voor de informatiedienst van de Gereformeerde Kerken in Nederland”. Geïnfomeerd werd of samenwerking in federatief verband mogelijk zou zijn. Van de zijde van uw deputaten werd de wenselijkheid van goede en snelle publiciteit via pers en radio erkend. Het stichten van een eigen bureau voor dit doel is niet mogelijk. Wel achten uw deputaten het mogelijk dat iemand als contactpersoon zou fungeren die controlerend berichten doorgeeft of berichten die door het bureau van de gereformeerde informatiedienst zelf worden verzameld betreffende de Chr. Geref. Kerken, ter correctie ontvangt. De gereformeerde deputaten zouden toe zodra de werkzaamheden zouden beginnen en een functionaris in dienst zou treden nadere gegevens te zullen doorgeven.

Beraad in eigen kring leverde op dat uw deputaten van oordeel waren dat ds. J. H. Velema, secretaris van de redactie van „De Wakker”, als contactpersoon het best kan fungeren, daar hij in deze hoedanigheid over de meeste informatie beschikt. Zijdelings werd later verzoeken dat de synode van Apeldoorn 1963/4 tot directeur van de informatiedienst benoemde de heer Jac. B. Looijen. Eerst bij de hierboven gerefereerde samenspreking op 5 nov. 1964 kwam deze zaak weer aan de orde. Besloten werd dat de heer Looijen en ds. Velema nader contact over deze aangelegenheid met elkaar zouden zoeken. Effectuering van een en ander heeft tot nu toe niet plaats gehad.

D. Voorstellen.

Deputaten stellen u voor

1. opnieuw de leden van het moderamen uwer vergadering te benoemen tot deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken in gevallen die niet behoren tot de competentie van andere deputaatschappen;
2. deze deputaten te machtigen tot het voeren van samensprekingen met het moderamen van de generale synode der Geref. Kerken indien dit opnieuw een verzoek daartoe tot hen richt;
3. indien de mogelijkheid aanwezig is, tot effectuering van de gerapporteerde informatiedienst over te gaan.

M. Drayer, secr.

Bijlage

Rapport van prof. dr. J. van Genderen inzake de doopskerken.

Ingevolge het verzoek, dat u in uw vergadering met het moderamen van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland op 5 november 1964 tot ondergetekende richtte, is hij tegenwoordig geweest bij de besprekingen, die door een aantal protestantse en rooms-katholieke theologen van januari tot juni 1965 gevoerd zijn over de feitelijke erkenning van de doop in andere kerken bediend.

De hervormde en rooms-katholieke gesprekspartners waren officieel afgevaardigd, resp. door het moderamen van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk en het episcopaat van de Rooms-Katholieke Kerk. Verder waren aanwezig prof. dr. G. C. Berkouwer, die namens het moderamen van de generale synode van de Geref. Kerken in Nederland aan het gesprek deelnam, en prof. dr. L. J. van Holk, namens de commissie tot de zaken van de Remonstrantse Broederschap.

Als mogelijke onderwerpen van gesprek zijn genoemd: vragen, die in de verhouding tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de protestantse kerken telkens aan de orde komen als: de feitelijke erkenning van de doop in andere kerken bediend,

de moeilijkheden in de pastorale begeleiding bij de overgang naar een andere kerk, het gemengde huwelijk, het oecumenisch gesprek.

De besprekingen hebben zich echter beperkt tot het eerste thema. Ondergetekende heeft te kennen gegeven, dat hij gezien zijn opdracht ook niet aan een gesprek over de andere onderwerpen zou kunnen deelnemen.

De conclusie van de hervormde en rooms-katholieke afgevaardigden zijn neergelegd in twee afzonderlijke rapporten, die nog wel niet voor publikatie zijn vrijgegeven maar u ter vertrouwelijke informatie zullen worden toegezonden.

Van het opstellen van een gemeenschappelijk eindrapport werd afgezien om elkanders vrijheid van spreken niet te belemmeren. Maar omdat het over de feitelijke erkenning van de doop en niet direct over de leer van de doop ging, behoeften de confessionele verschillen in de diverse rapporten ook niet te worden geaccentueerd.

De opmerkingen, die hier volgen, hebben speciaal betrekking op de beslissingen, die de Christelijke Gereformeerde Kerken genomen hebben of zouden kunnen nemen.

Van groot belang is de uitspraak van de generale synode van 1882 (Handelingen, art. 35):

„De Synode besluit dat de doop van genootschappen of verenigingen, die formeel met de belijdenis van het trinitarisch geloof gebroken hebben, niet kan erkend worden. Doch, dat overigens, met handhaving van de bepalingen der Synode van Groningen 1872, art. 17, en in aansluiting aan de beginselen van Calvijn, aan de belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk, en in overeenstemming met de besluiten der Synode van 1571 tot 1618/19, personen, die hetzij als kinderen, hetzij als volwassenen, den doop ontvangen hebben buiten de Christelijke Gereformeerde Kerk, zoo zij tot haar overkomen, als gedoopten te beschouwen (zijn), ingeval zij gedoopt zijn in of vanwege eene Vergadering van Christenen, door een, door zulk eene Vergadering geroepen en erkend, dienaar des Woords, met water, en in den naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes”.

De normen, die hier aangegeven worden, zijn verantwoord, met dien verstande dat de aanduiding „door een, door zulk eene Vergadering geroepen en erkend, dienaar des Woords” niet impliceert, dat alleen de doop, door een predikant bediend, als geldig wordt beschouwd, maar wel dat de betrokkene een kerkelijke bevoegdheid moet hebben om het sacrament te bedienen.

Terwille van de duidelijkheid zou aansluiting bij de formulering van art. 71 van de Herzene Kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland te overwegen zijn: „door een aldaar bevoegd gezacht persoon”.

De vraag kan gesteld worden, wat de betekenis is van de woorden: „die formeel met de belijdenis van het trinitarisch geloof gebroken hebben”.

Volgens de Handelingen is deze passage ontleend aan een voorstel van de provinciale synode van Noord-Brabant en hebben de afgevaardigden uit die provincie desgevraagd geantwoord, dat zij hieronder verstanden: „eene officiële verklaring der Hoogste Vergadering van eenig genootschap, dat zij met het trinitarisch geloof gebroken heeft”.

In het besluit van 1882 ligt opgesloten, dat de doop die in de Rooms-Katholieke Kerk bediend wordt, in het algemeen niet herhaald wordt. Dit is door de generale synode van 1915 nog weer uitgesproken (Notulen, art. 42). Besloten werd de doop door een rooms priester bediend, te blijven erkennen:

- a. indien die doop in of op last van eene geïnstituëerde gemeente plaats had;
  - b. indien deze door een wettig geordend priester, die een wettige aanstelling van die Kerk of gemeente heeft ontvangen, is bediend;
  - c. indien deze met water in den Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes is toegediend.
- En zulks in verband met de bepaling van 1882, die luidt als volgt: (volgt het besluit van 1882).

Maar in 1912 werd de doop, door een vrouw bediend, en in 1913 de nooddoop onwettig verklaard. In de Notulen van de generale synode van 1912 staat (art. 40):

„Overigens wordt de doop, door eene vrouw bediend, door de Synode onvoorwaardelijk voor onwettig verklaard”.

en in de Notulen van de generale synode van 1913 (art. 63) dat de conclusie is aangenomen: „dat wij Uwe vergadering den door een vrouw bedienden doop onwettig heeft verklaard, ook den nooddoop der Roomsche Kerk onwettig moest heeten en zoo iemand als niet gedoopt moet worden beschouwd”.

Het is de vraag of deze begrenzing van de erkenning van de doop op voldoende grond berust.

Immers ook vrouwelijke predikanten zijn — om de uitdrukking van 1882 te gebruiken — door een vergadering van christenen geroepen en erkende dienaren des Woords.

Calvijn zegt in zijn bestrijding van de wederdopers, dat het sacrament niet getaxeed moet worden naar de hand van hem, die het bedient, maar als naar de hand Gods, van Wie het zonder twijfel afkomstig is. „En evenals onder de mensen, wanneer er een brief gezonden is, het er allerminst toe doet, mits de hand en het zegel voldoende herkend worden, wie of hoelang de overbrenger van de brief geweest is, zo moet het voor ons voldoende zijn, dat we de hand en het zegel onzes Heren in Zijn sacramenten herkennen, door welke overbrenger ze dan ook mogen gebracht worden” (Instituatie IV, 15, 16).

In zijn bespreking van de kwestie, of zij die als kind door particuliere personen of door vrouwen in de gemeenschap van de roomse kerk gedoopt zijn, in onze kerken, die een dergelijke doop afkeuren, opnieuw gedoopt moeten worden, wijst Voetius op de rechtsregel: Er is veel, dat niet behoort te geschieden, dat toch van kracht blijft, als het geschied is (*Politica ecclesiastica*, I, 1663, p. 634).

Tegen de nooddoop in de Rooms-Katholieke Kerk zijn wel ernstige bezwaren in te brengen, maar wanneer de ouders er bij of na de bediening mee instemmen en deze doop door de Rooms-Katholieke Kerk wordt geconfirmeerd, kan men moeilijk staande houden dat iemand in zo'n geval als niet gedoopt moet worden beschouwd.

Een doop van kinderen van niet-roomskatholieke of zelfs niet-christelijke ouders, zoals deze volgens het roomskatholieke recht kan plaats hebben (b.v. in ziekenhuizen) is echter beslist niet te erkennen.

Onze kerken nemen blijkens de bovengenoemde bepalingen niet het standpunt in dat elke doop, waar en hoe ook bediend, als christelijke doop moet worden gezien. Het beslissende criterium is niet het persoonlijk geloof van de bedienaar van het sacrament maar het geloof van de gemeenschap, waartoe hij en de dopeling behoren.

Zich bewust van haar roeping om het sacrament heilig te houden, hebben de kerken in gevallen van twijfel een naarstig onderzoek in te stellen.

In de Vrij-Katholieke Kerk wordt de doop wel bediend in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, maar er is geen sprake van dat dit getuigen zou van het geloof in de Drieënige God.

Moet een links-vrijzinnige groepering als de Zwingli-Bond in de eerste plaats als een deel van de Nederlandse Hervormde Kerk beschouwd worden, of als een „genootschap of vereniging, die formeel met het trinitarisch geloof gebroken heeft"? Men kan zich genoodzaakt zien om het laatste te stellen.

Ook ten aanzien van een deel van de Remonstrante Broederschap en een deel van de Doopsgezinde Broederschap is de erkenning van de doop allerminst vanzelfsprekend. Het probleem is hier, dat men niet kan zeggen, dat formeel met het trinitarisch geloof gebroken is, maar evenmin dat hier het geloof in de Drieënige God positief beleden wordt.

Alle deelnemers aan het gesprek waren van oordeel, dat de Kerken bij overgangen naar een andere kerk van elkaar te verwachten hebben:

- dat desverlangt een schriftelijk doopbewijs zal worden afgegeven;
- dat bij twijfel omtrent de geldigheid van een eerder ontvangen doop bij de bevoegde kerkelijke organen een ernstig onderzoek zal worden ingesteld naar de wijze waarop deze heeft plaats gehad;
- dat de betrokken kerk of gemeente dan wel parochie waar deze doop is ontvangen, bij zulk een onderzoek medewerking zal verlenen in de vorm van inlichtingen;
- dat bij blijvende twijfel omtrent de aanwezigheid van een geldige doop de argumenten waarom men de eerste doop ongeldig acht, indien gewenst, schriftelijk zullen worden meegedeeld aan de betrokken kerk of gemeente dan wel parochie.

Wellicht zult u het een en ander aan de generale synode van 1965 kunnen voorleggen.

(w.g.) J. van Genderen.

BIJLAGE II

Art. 18

RAPPORT BETREFFENDE HET SCRIBAAT VAN DE GENERALE SYNODE 1962.

Het is de laatste jaren gewoonte geworden dat de scribae synodi in 't kort rapporteren over hun arbeid. De scribae van de synode van Haarlem-Santpoort willen gaarne deze gewoonte handhaven en bieden u hierbij rapport aan over de werkzaamheden ten behoeve van het scribaat van deze synode.

De verdeling van werkzaamheden tussen de eerste en tweede scriba, zoals deze reeds enkele keren heeft plaats gevonden, blijkt in de praktijk goed te voldoen. Er was daarom geen reden verandering in deze verdeling te brengen. Ook nu heeft de eerste scriba het opstellen, corrigeren en persklaarmaken van de Acta voor zijn rekening genomen, terwijl de tweede scriba de correspondentie die voortvloeide uit de genomen besluiten, verzorgde. De behandeling van de tussentijds ontvangen correspondentie geschiedde door de eerste scriba.

Acta Synodi.

In okt. 1962 kon het beknopte „Besluitenboekje" aan de kerkeraden worden toegezonden, waarna het concept voor de Acta eind-november '62 aan de moderamenleden en presbiteren werd aangeboden in gestencilde vorm. In februari 1963 werd de kopij voor de Acta aan de drukker gezonden. Het zetten, corrigeren en afwerken vergden gerulme tijd, zodat oktober 1963 de Acta verschenen in een oplage van 500 exemplaren (1959 450 ex.). Ongeveer acht maanden na de verschijning restten er van deze oplage nog 10 exemplaren. Op dit moment heeft de drukker geen enkel exemplaar meer in voorraad.

Door bemiddeling van de eerste scriba werden de Acta van de Gereformeerde Oecumenische Synode, gehouden in 1963 te Grand Rapids, aan de kerkeraden, classes en particuliere synoden gezonden.

Correspondentie.

De synodale correspondentie breidt zich voortdurend uit. Passoerden tussen 1959 en 1962 in totaal 763 stukken de beide scribae, sinds sept. 1963 steeg dit aantal tot 1103. Hier van nam de tweede scriba 616 voor zijn rekening (562 uitgaande en 54 ingekomen stukken) en de eerste scriba resp. diens waarnemer tijdens de 20ste en 21ste zitting van de synode op 28 nov. 1963, ds. P op den Velde - 487 (resp. 295 en 192).

Enkele stukken zijn aan de raad van de roepende kerk Zwolle gezonden ter plaatsing op het agendum van uw vergadering.

Terwijl voor het overige de correspondentie voor een groot deel het onderling overleg tussen moderamen, presbiteren, quaestor, drukker en archivaris betrof, alsmede allerlei verzoeken om informatie enz. die inmiddels afgedaan konden worden, dienen enkele stukken gememoreerd te worden nl.

1. Geregeld werd ontvangen „I.P.Z.", het officiële orgaan van het Interkerkelijk Protestantisch Ziekenhuisbureau.
2. Ook werd regelmatig toegezonden „Internationalletter", observations and reports of religious thought and activity around the world, uitgegeven door het Amerikaanse secretariaat van the International Council of Christian Churches.
3. Tenslotte werd elk jaar een jaarverslag ontvangen van de Christelijke vereniging tot verpleging van langdurige zieken „Het Zonnehuis".
4. De Oecumenische raad van kerken in Nederland zond, d.d. 28 sept. 1962, een oproep tot voorbede voor het Tweede vaticaanse concilie.
5. De Koninklijke Nederlandse militaire bond Pro Rege verzocht, d.d. 1 februari 1963, medewerking ten bate van een aantal militaire tehuisen in Duitsland. Aan deputaten voor de behartiging van de geestelijke belangen van de militairen werd deze zaak doorgegeven.
6. Een schrijven van de Nationale christen onderofficieren vereniging, d.d. 9 april 1964, betreffende de humanistisch geestelijke verzorging der militairen werd eveneens aan de sub 5 genoemde deputaten doorgezonden.
7. Aan het verzoek van het ministerie van buitenlandse zaken, d.d. 3 juli 1964, om inlichtingen te ontvangen betreffende de financiering van kerken en religieuze groeperingen, alsmede over het verband tussen organen van de staat en de kerken op dit gebied, met name over eventuele toepassing van de civiele vorderingsprocedure - een en ander naar aanleiding van een verzoek van de ambassade van Oostenrijk - werd voldaan.
8. Van de Oecumenische jeugdraad in Nederland werd het verslag september 1963 - september 1964 ontvangen.
9. De Stichting raad voor gereformeerde sociale arbeid zond de brochure „Samenleven en medeverantwoordelijkheid".
10. Een schrijven van het breed moderamen van de generale synode der Ned. Herv. kerk, d.d. 27 jan. 1965, met een bijgevoegde nota betreffende de structuur van de protestants geestelijke verzorging van de militairen, werd doorgezonden aan de sub 5 genoemde deputaten. Per 11 febr. 1965 werd opnieuw een schrijven ontvangen waarin werd meegedeeld dat het moderamen het op prijs zou stellen „dat de kerken die deelnemen aan de P.G.V. naast hun leden in het C.I.O./M., zich met de materie die in voornoemde nota aan de orde werd gesteld, zouden bezig houden". Van de zijde van bovengenoemde deputaten werd hieromtrent niets vernomen.

M. Drayer,
J. J. Rebel.

BIJLAGE III
Art. 19

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE UITGAVE VAN HET JAARBOEK.

Uw deputaten ter verzorging van het Jaarboek hebben volgens uw opdracht gehandeld en getracht zo volledig mogelijk de gegevens te verwerken in het jaarlijks verschijnend Jaarboek. Daartoe werd telkens vergaderd in bijzijn van de heer Van Brummen te Dordrecht, die alle eer toekomt voor de aangename en correcte wijze waarop hij meewerkte. Bijzonderheden over onze arbeid vallen niet te rapporteren.

Wel moeten we medelen dat ds. J. C. Maris verzoekt hem niet meer te benoemen, zodat hij zijn mandaat ter beschikking stelt, wegens te drukke werkzaamheden.

L. S. den Boer.

BIJLAGE IV
Art. 20, 134

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE UITGAVE VAN DE DAGKALENDER.

Deputaten door u benoemd tot verzorging van de chr. geref. dagkalender willen u gaarne het volgende rapporteren:

Zwaar trof ons het verlies van onze ijverige, accurate scriba ds. D. Henstra. Hij mag nu zijn Hoer en Meester volmaakt dienen.

Ondergetekenden hebben nu zonder hem het werk voortgezet. Vergaderd werd op gezette tijd met de uitgever Van Brummen.

Driemaal verscheen na de vorige synode-vergadering de kalender. Vijftiendertig christelijke gereformeerde predikanten verzorgden de voorzijden. Als regel werd de stof ontleend voor een maand aan een enkel bijbelboek. De achterzijde werd door verschillende scribenten bewerkt, aangezocht door de uitgever.

De belangstelling voor de kalender op schuld was dalend. De boekvorm werd meer begerd.

Het batig saldo bestemd voor Theol. Hogeschool en E.B.P. was:

1962	f 1.247,40
1963	f 1.352,20
1964	f 500,- (schatting)

Door voortdurende verhoging van lonen en prijzen, die hier niet of lang niet volledig kunnen doorberekend worden, daalt het batig saldo. Zelfs vreesde de uitgever reeds voor een belangrijk nadelig slot in '64. Dit is nog meegevallen. Doch voor '65 kon hij berekenen, hoe er zeker een belangrijk tekort zou ontstaan. Hij zou dan ook de uitgave moeten staken, tenzij deputaten bereid waren dit aan te zuiveren tot een bedrag van maximaal f 1500,-.

Deputaten hebben na overleg met hun adviseur, A. L. de Bruyne, een onderhoud gehad met de uitgever. Overwogen werd, of het niet verstandig was, voortaan het schuld te laten vervallen. Het is zeer kostbaar. Steeds moeten er drie tegelijk vervaardigd worden. Bij handhaving zouden we dus niet moeten denken aan een tekort van één maar van drie jaar. Waarschijnlijk zou dit jaarlijks groter worden.

De voordelen om voortaan alleen de kalender in boekvorm uit te geven zouden zijn:

1. Het zou minstens per jaar een bezuiniging geven van f 2000,-.
2. Het zou voorkomen, dat we garant zouden worden voor een bedrag van minstens f 4500,- over drie jaar.
3. Indien we deze verandering zouden aanvaarden zou het anders ontstane nadeel hoogstwaarschijnlijk veranderen in een voordeel.

Hoewel deputaten en uitgever zich er van bewust waren, dat men voorzichtig moet zijn om in de kerkelijke wereld plotseling in het oog lopende verandering aan te brengen, meenden ze in dit geval doortastend te moeten handelen. Ze besloten dan ook, om voortaan alleen de dagkalender in de vorm van een dagboek te laten verschijnen.

A. C. Noort, secretaris.

BIJLAGE V
Art. 21

RAPPORT VAN DE COMMISSIE VAN DE REDACTIE VAN „DE WEKKER“.

In de periode sinds de vorige generale synode kon de wekelijkse arbeid van de redactie van ons kerkelijk orgaan zonder enige verhiuding en zonder opzienbarende gebeurtenissen doorgaan.

Als redactieleden fungeerden ook in deze periode: prof. dr. B. J. Oosterhoff, hoofd-redacteur; ds. J. H. Velema, red.secr.; prof. W. Kremer en ds. I. de Bruyne; prof. J. J. v. d. Schuit bleef ook nu de financiële belangen van ons blad behartigen. Als financieel adviseur woont hij de redactievergaderingen bij, die overigens hoogstens twee keer per jaar worden gehouden.

Door goede samenwerking tussen hoofdredacteur en redactie-secretaris kon de verzorging van „De Wekker“ zonder al te grote zorgen en te zware belasting van één persoon voortgang vinden.

Uit de kring van de vaste medewerkers werd prof. L. H. v. d. Meiden in het najaar van 1962 weggenomen. Met dankbaarheid gedenkt de redactie zijn gewaardeerde arbeid aan ons blad, dat hij sinds 1950 diende als redactielid en sinds 1959 als vaste medewerker.

De redactie besloot in zijn plaats geen andere vaste medewerker aan te trekken, maar van tijd tot tijd verschillende predikanten te verzoeken series artikelen over bepaalde onderwerpen te behandelen.

De gevraagde medewerking aan ons blad werd bijna steeds gegeven. We worstelen eerder met een teveel dan met een te weinig aan kopij. Het verbeugt de redactie dit te kunnen zeggen; op deze wijze kon zij haar taak met vreugde in deze periode verrichten.

Op de redactievergaderingen is de inhoud van ons blad een telkens terugkerend onderwerp van bespreking. Graag wil de redactie luisteren naar opbouwende kritiek en naar diverse wensen, die er onder de lezers en in de kerken leven. De redactie is er echter ook van overtuigd dat het onmogelijk is dit blad zo te verzorgen dat het iedere chr. geref. lezer volledige bevrediging geeft. We kunnen geen blad geven dat naar taal en stijl ook veertig jaar geleden kon verschijnen; we mogen de jongeren niet vergeten en de ouderen niet van ons vervreemden. De verschillende verschuivingen, waaraan het na-oorlogse leven rijk is, gaan ons kerkelijk leven niet voorbij en vinden vanzelfsprekend ook hun neerslag in ons kerkelijk orgaan. Het blijft het streven van de redactie op schriftuurlijke wijze leiding te geven aan ons kerkelijk leven ten dienste van de kerken en haar leden. Wensen en suggesties die dit doel kunnen bevorderen, worden graag serieus besproken en zo mogelijk uitgevoerd.

Het aantal abonnees bedraagt nu plm. 7500.

De redactie is dankbaar voor dit aantal, maar niet voldaan. Zij is er van overtuigd dat dit aantal 10.000 kon en moest zijn. Het aantal abonnees blijft constant. De vernieuwing van ons blad heeft nieuwe abonnees opgeleverd. Daartegenover staat dat oude abonnees zijn weggevallen, wier plaatsen niet door anderen worden ingenomen. Plaatselijk zou er door de kerkeraden nog veel meer kunnen worden gedaan. Van de mogelijkheid om bruidsparen gedurende een jaar ons orgaan te zenden tegen halve prijs, te betalen door de kerkeraden, werd minder gebruik gemaakt dan in de voorgaande jaren.

Het doet de redactie genoegen dat de financiële positie van ons blad gunstig is, mede dank zij de advertentieopbrengst. Werd in de voorgaande jaren f 16.000,- in de kas van de Theol. Hogeschool gestort, per 1 jan. 1963 kon dit bedrag worden verhoogd met f 1000,-.

De redactie is dankbaar voor het in haar gestelde vertrouwen en stelt haar mandaat wederom ter beschikking van uw vergadering.

J. H. Velema, secretaris.

BIJLAGE VI
Art. 25

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE RADIO-UITZENDING VAN KERKDIENTEN.

Uw deputaten ter vorige generale synode herbenoemd ter regeling van de radio-kerkdienst uitzendingen onzer kerken, bieden u hierbij het rapport van hun werkzaamheden over de

achterliggende periode 1962-1965 aan.

Het is deputaten een vresgde uit de reacties die op de uitgezonden diensten binnen kwamen, te kunnen constateren dat de boodschap van Gods genade, via de radio gebracht, door velen wordt beluisterd en meerderen tot zegen is geweest. De aantallen van de, na een gehouden dienst onzer kerken aangevraagde preken zijn mede een bewijs dat er veel geïnteresseerde luisteraars zijn.

Afgedacht van de ons onbekende zegen, die op deze wijze wordt verspreid, achten deputaten het van groot belang dat ook onze kerken zich via de radio mogen presenteren voor het gehele volk en in een brede kring daarbuiten. Natuurlijk brengt dit mee, dat bepaalde eisen aan de uitzendingen moeten worden gesteld.

Wat de werkzaamheden van uw deputaten betreft, het volgende:

I. Deputaten.

Door de synode van Haarlem-Santpoort 1962 werd de opdracht aan de deputaten gecontinueerd, zodat ook in deze periode ds. C. v. d. Zaal fungeerde als voorzitter van deputaten, prof. W. Kremer als tweede voorzitter, ds. I. de Bruyne als secretaris en ds. M. Holtrop als 2e secretaris.

De deputaten ds. M. Holtrop en ds. I. de Bruyne hebben te kennen gegeven zich niet meer voor dit deputaatschap beschikbaar te kunnen stellen, de eerst genoemde gezien zijn gezondheidstoestand en de laatst genoemde gezien een cumulatie van allerlei functies. Een voordracht voor de eventuele benoeming of herbenoeming is per afzonderlijk schrijven in godiend bij het moderamen van deze synode.

Met grote erkentelijkheid mogen deputaten de arbeid memoreren in dit deputaatschap verricht door ds. M. Holtrop die, reeds benoemd bij het instellen van dit deputaatschap door de generale synode van 1937 (toen genoemd: deputaten voor contact met de N.C.R.V.), onafgebroken hiervan deel uitmaakte en vele jaren als secretaris van deputaten fungeerde.

II. Werkzaamheden.

De werkzaamheden van deputaten werden bepaald en begrensd door hun opdracht.

1. *deputatenvergaderingen.* Deze werden min of meer regelmatig gehouden al naarmate de omstandigheden en het werk dit mogelijk of nodig maakten. In hoofdzaak beperken deze vergaderingen zich tot het regelen van de te houden diensten en het in eigen kring bespreken van de zaken die de samenwerking in het Convent van kerken raken.
2. *conventvergaderingen.* Deze worden gehouden in de N.C.R.V.-studio te Hilversum. De toewijzing van de diensten, de gratis uitgave van de preken, de juiste besteding van de gezamenlijk toegewezen zendtijd en vele andere radio- en televisie-problemen komen hier aan de orde. Gedurig wordt in deze kring aandacht besteed aan alle zaken, die in het algemeen de uitzendingen zo goed mogelijk dienstbaar kunnen maken voor kerkelijke zowel als voor buiten-kerkelijke luisteraars. Ook in de afgelopen jaren werden regelmatig instructie-vergaderingen gehouden met hen die in radiodiensten zullen voorgaan.

III. Uitzendingen.

Reeds enige jaren was het de wens om te komen tot een dusdanige regelmaat in de uitzending van kerkdiensten dat zeker eenmaal per zondag een dienst van het Convent kon worden beluisterd. Door onderling overleg met de andere radioverenigingen en andere verdeling van de toegewezen zendtijd voor „gesproken-woord” kon worden bereikt dat elke zondag een dienst van een uur - voor onze kerken veelal met een kwartier verlengd - kan worden uitgezonden.

Het totaal aantal diensten per jaar dat daardoor - dankzij de goede samenwerking binnen het Convent - ons kan worden toegewezen is zes à zeven diensten. Bovendien wordt voor de diensten te houden op tweede feestdagen meermalen een beroep op onze kerken gedaan, om ook deze diensten te willen verzorgen. De door-de-weekse-diensten die in de zendtijd van de N.C.R.V. vallen, zoals de diensten op bid- en dankdag, worden nu niet meer via het Convent door de deputaten, maar rechtstreeks door de N.C.R.V. geregeld.

IV. Uitgave Radiopreken.

Nu de uitgaaf van alle gehouden preken door de bij het Convent aangesloten kerken, door het bureau van het Convent geschiedt en de preken gratis beschikbaar worden gesteld, is de bemoeuing van uw deputaten hiermee alleen die via het bureau van het Convent. De

telkens ontvangen giften stellen het Convent in staat zonder financiële berwaren, deze gratis verspreiding te handhaven.

De aantallen van de op deze wijze aangevraagde en verzonden preken van onze predikanten variëren van plm. 250 tot 1950 stuks per week.

V. Kerkdiensten voor de televisie.

Uw deputaten hebben zich, gehoord uw opdracht, niet ingelaten met de verzorging van de kerkdiensten die door de partners in het Convent via de televisie worden uitgezonden alsook niet met andere door het Convent verzorgde televisie-uitzendingen. Waren het in 1962 nog twee leden van het Convent, die geen televisie-opdracht hadden, nl. de Geref. Kerken (vrijgemaakt) en de Chr. Geref. Kerken, eerstgenoemde kerken hebben bij synodebesluit de uitzending van televisiekerkdiensten vrijgelaten voor de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken.

VI. Wereldomroep.

Hoewel niet rechtstreeks vallend onder de verantwoordelijkheid van ons deputaatschap, hebben deputaten wel elk jaar de bemoeuing met een tweetal uitzendingen van kerkdiensten onzer kerk via de Wereldomroep Nederland. Deze uitzendingen zijn bedoeld voor de Nederlanders over de gehele wereld verspreid, waartoe de directe morgenuitzending gericht wordt op het oostelijk halfrond en een avond-herhaling plaatsvindt gericht op het westelijk halfrond.

VII. Voorstellen.

Deputaten, dankbaar voor de ook onze kerken geboden gelegenheid om het Evangelie van Gods genade te doen horen op zoveel plaatsen, anders onbereikbaar voor onze kerken, en gelovend dat ook het op deze wijze uitgestrooide zaad zeker eeuwigheidsvruchten zal dragen, stellen uw vergadering tenslotte voor:

1. de handelingen van uw deputaten over de afgelopen periode goed te keuren;
2. opnieuw een viertal deputaten te benoemen c.q. te herbenoemen, waarbij we mogen verwijzen naar het sub I. van dit rapport meegedeelde.

I. de Bruyne, secr.

BIJLAGE VII

Art. 30

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID.

De deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid rapporteren u het volgende:

1. Sinds de vorige generale synode werden Christelijke Gereformeerde Kerken geïnstitueerd te Winschoten, Ridderkerk, Doordrecht-Zuid en Dronten (Oostelijk Flevoland). Zij ontvingen op de lijst van Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland resp. de nummers 179, 180, 182 en 183. De kerk van Sliedrecht-Middeldiepstraat is op deze lijst geplaatst onder nummer 178. Deze kerk is reeds vermeld in het rapport van deputaten aan de generale synode van 1962 maar kon toen nog niet op de lijst van Christelijke Gereformeerde Kerken geplaatst worden omdat de correspondentie hierover met de Hoge Overheid nog niet beëindigd was (zie Acta 1962, bijlage VI, 1). De reeds in 1961 geïnstitueerde kerk van Hattum, die aanvankelijk verzuimd had kennis van haar bestaan aan de Hoge Overheid te geven, welk verzuim inmiddels hersteld is, is op de lijst van Christelijke Gereformeerde Kerken geplaatst onder nummer 181. De namen van de kerken van Wildervank en Broek onder Akkerwoode zijn resp. gewijzigd in Wildervank-Veendam en Broeksterwoode.
2. Bij daarvoor in aanmerking komende gelegenheden werden gelukwensen gezonden aan leden van het Koninklijk Huis. Hiervoor werden dankbetuigingen ontvangen.
3. Van de minister van justitie kwamen wederom stukken binnen, gedateerd 28 jan. 1964, over de invoering van een vaste pasdatum en over kalenderhervorming. Geantwoord is dat de kerken het standpunt handhaven dat op 3 juni 1955 ter kennis van de regering werd gebracht.
4. Deputaten hebben geen aanleiding gevonden opmerkingen te maken ten aanzien van

artikel 2 van de Wet op de Kerkgenootschappen (het aanvaarden van kerkelijke bedieningen door vreemdelingen) in verband met de ratificatie van het Europees Vestigingsverdrag met Protocol, goedgekeurd bij de Wet van 28 oktober 1959, Stb. 395. Bij schrijven van de minister van justitie, dd. 3 augustus 1964, was hierover de mening van deputaten gevraagd.

5. De deputaat prof. dr. B. J. Oosterhoff zal u mededeling doen over zijn arbeid in C.I.O. (Contact in Overheidszaken).
6. Van het comité Nationale Herdenking 1813-1963 kwam het verzoek binnen de kerken op deze herdenking te attenderen. Aan dit verzoek werd voldaan door het plaatsen van een stukje in De Wakker van 29 november 1963.
7. De voorzitter van deputaten, prof. J. J. v. d. Schuit, nam zitting in het Ere-comité Jaar van Internationale Samenwerking.
8. De ingewikkelde materie van de handhaving van de zondagsrust voornamelijk in verband met de glijdende werkweek is, overeenkomstig de opdrachten van de generale synode van 1959 en 1962, na een vruchtbare samenspreking tussen de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid en de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden in studie genomen, welke studie nog niet afgesloten kon worden.
9. Ten aanzien van diverse verzoeken om vertegenwoordiging werd gehandeld overeenkomstig art. 56 Acta generale synode 1956.
10. Onderscheidene stukken, zoals bijv. van de Koninklijke Nederlandsche Toonkunstenaars-Vereniging, van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap over de aanstelling van studenten-rabbijnen, enz. werden naar de eis der omstandigheden behandeld.
11. Deputaten stellen u voor opnieuw deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid te benoemen.

J. Hovius, secretaris.

BIJLAGE VIII Art. 31

RAPPORT VAN DE DEPUTAAT VOOR HET SYNODALE ARCHIEF.

Ingevolge de benoeming van ondergetekende tot archivaris van uw synode, tijdens haar zittingen van 1962, heeft hij hiernode de eer uw vergadering aan te bieden een overzicht van de werkzaamheden verbonden aan deze opdracht.

In de eerste plaats werden van de desbetreffende scribaes ontvangen de archivalia der geboude synodes van 1959 en 1962.

Deze werden aan de hand van bijgaande inventarislijsten ingeschreven in het archiefregister, hetwelk de inhoud van al de correspondentie-stukken, geplaatst in het archief, weergeeft. Hierna zijn deze bescheiden toegevoegd aan hetgeen ondergebracht is in de kast, welke geplaatst is in de archiefbewaarplaats van de kerk van Rotterdam-Centrum.

Tevens zijn, in aansluiting op het door de synode van 1962 te Haarlem-Santpoort goedgekeurde voorstel van uw archivaris, alle correspondentiestukken van 1937 t/m 1962 opnieuw geordend en gevoegd in archiefdozen, waarop de inhoud aan de buitenzijde ook is aangegeven, zodat in één oogopslag nagegaan kan worden op welke synode deze stukken betrekking hebben.

Een inventarisatie-lijst van het gehele synodale-archief zal uw vergadering via de secretaris van de deputaten betreffende de controle inzake het archief, worden toegezonden.

In het archief bevinden zich tevens de archivalia van de deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid;

idem van de deputaten inzake de Bijbelvertaling;

idem van de deputaten voor de inrichting der kerkelijke archieven (secr. ds. J. C. Maris);

idem van het deputaatschap voor de bestudering van de vragen in betrekking tot art. 36 van de Ned. Gel. Belijdenis.

Deze zijn alle opnieuw geordend en afzonderlijk in archiefdozen opgeborgen.

De mogelijkheid voor contact met andere deputaatschappen om ook de archiefbescheiden onder te brengen in het synode-archief, wordt opnieuw onderzocht. Ondergetekende ontving gaarne opgave van adressen betreffende deze deputaatschappen.

Op verzoek van deputaten tot herziening der Kerkorde heeft ondergetekende een concept opgesteld voor de richtlijnen inzake de verzorging der archieven van de plaatselijke kerken,

met het doel deze richtlijnen te voegen onder de bijlagen van de nieuwe uitgave van de Kerkorde. Hierin zijn, voortbouwende op reeds eerder opgestelde richtlijnen, ideeën verwerkt, welke kunnen leiden tot een doeltreffend beheer van deze archieven. Mogelijk zal uw vergadering, na goedkeuring van door genoemde deputaten ingediende instructie, tot deze uitgave kunnen besluiten. Dit zou bevorderlijk zijn voor de uniformiteit van de inrichting van het historische bezit onzer kerken.

Wat de verzorging van de diverse Acta's van oudere en meer recente synoden betreft, hiervan zijn de exemplaren waarvoor dit noodzakelijk was, opnieuw ingebonden en alle delen van een etiket voorzien, zodat het thans een goed geordend geheel geworden is. Getracht is een enkel ontbrekend exemplaar, vermoedelijk een viertal, nog aan te schaffen. Deze poging heeft tot op heden geen resultaat opgeleverd. De pogingen worden echter voortgezet. Adviezen van insiders worden zeer op prijs gesteld.

Het bezit van jaarboekjes is na bijvoeging van de exemplaren tot heden in dezelfde situatie gebleven.

Contact is tevens gezocht met de secundus-archivaris, br. H. E. Madern te Rotterdam. Er zijn enkele werkzaamheden in samenwerking met hem verricht. Aangezien hij in Rotterdam woont, is het van belang dat ook de secundus met de inrichting bekend is. Besloten is dan ook het contact voort te zetten en hem, behoudens uw goedkeuring, een sleutel van de kast te verschaffen.

Een afschrift van dit verslag zal aan de deputaten voor controle van het archief gezonden worden.

W. van de Kamp.

BIJLAGE IX Art. 32

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE CONTROLE VAN HET SYNODALE ARCHIEF.

De deputaten voor de controle van het archief van de generale synode hebben de eer u het volgende te rapporteren:

A. Op 3 juli jl. hebben uw deputaten de hun opgedragen controle van het archief verricht. Zij kunnen u medelen dat het archief door uw archivaris is ingericht overeenkomstig de adviezen door hem gegeven in zijn rapport aan de synode van Haarlem-Santpoort (Acta, bijlage IV). Verschillende steekproeven hebben aangetoond dat het archief op zeer overzichtelijke wijze is geordend, zodat de ingevoerde administratie van het archief het mogelijk maakt binnen de kortst mogelijke tijd bepaalde stukken ter beschikking te stellen. Inventaris-lijst wordt als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

B. De Acta uit de jaren 1836-1892 zijn voorzover nodig opnieuw ingebonden. Alleen de Acta van de synoden 1837, 1857 en 1885 ontbreken nog.

C. Betreffende de ruimte waarin de archiefkast staat opgesteld, kunnen uw deputaten tot hun spijt geen verbetering rapporteren. Onder verwijzing naar hun rapport dienaangaande, uitgebracht aan de synode van Haarlem-Santpoort (Acta 1962, bijlage V), vragen zij met klem uw aandacht voor deze zaak. Zij stellen u voor hen te machtigen in samenwerking met de archivaris overleg te plegen met de kerkeraad van Rotterdam-Centrum ter verbetering van de situatie.

D. De synode van Haarlem-Santpoort (Acta, art. 22) besloot een schrijven te richten tot de generale deputaatschappen, waarin aan deze deputaatschappen werd opgedragen hun archiefstukken voorzover mogelijk in het synodale archief te deponeren. Uw archivaris rapporteerde reeds welke deputaatschappen aan deze opdracht hebben voldaan. Geconstateerd moet worden dat verschillende deputaatschappen evenwel aan deze opdracht niet hebben voldaan, zelfs zonder daarover met uw archivaris in correspondentie te zijn getreden. Uw deputaten adviseren u met klem nogmaals de gegeven opdracht te onderstrepen.

E. Zowel uw archivaris als uw deputaten ontvangen van verschillende kerkeraaden af en toe het verzoek om advies te geven met betrekking tot het inrichten van het archief der gemeente. Waarschijnlijk is een dergelijk verzoek in vele gevallen het resultaat van de desbetreffende vraag in het reglement voor de kerkvisitatie (vraag 31). Daar de in deze vraag genoemde generaal-synodale deputaat voor de archieven zijn arbeid reeds in 1950 beëindigde

(Acta, art. 29), zijn de betreffende richtlijnen over het algemeen onbekend, terwijl men tevens niet weet waar deze te verkrijgen zijn. Uw archivaris heeft met gebruikmaking van de richtlijnen in het Reglement voor de kerkvisitatie genoemd, een nieuw ontwerp gemaakt en aan uw deputaten voorgelegd. Deze zijn van oordeel dat het alloszins aanbeveling verdient deze nieuwe richtlijnen op te nemen in de nieuwe uitgave van de kerkorde. Opname in de Kerkorde - uiteraard als bijlage - maakt het mogelijk dat elke gebruiker van de Kerkorde in de eerste plaats dus de leden van de kerkeraad kennis ervan kunnen nemen. Tevens kunnen de kerkvisitatoren zich hieromtrent beter oriënteren. Deputaten stellen u derhalve voor hen te machtigen in overleg met de archivaris en de deputaten voor de uitgave van de Kerkorde „Richtlijnen voor de verzorging van kerkelijke archieven” in de nieuwe uitgave op te nemen.

F. Uw deputaten hebben kennis genomen van het concept-Reglement voor het archief van de generale synode, dat door de deputaten voor de uitgave van de Kerkorde is ontworpen ter vervanging van de instructie voor de archivaris. In overleg met hem kunnen zij u medelen dat zij met dit ontwerp instemmen.

G. Deputaten stellen u voor opnieuw deputaten te benoemen voor de controle van het synodaal archief.

M. Drayer, secr.

Bijlage

Inventarislijst van het archief van de generale synode.

- A. Acta van de generale synode van de Chr. Geref. kerken 1836 - 1892 (zie rapport sub B). Idem 1893 - 1962.
Notulenboeken synodale commissie 1894 - 1919 (3 exemplaren).
- B. Jaarboekje I van de Chr. Geref. kerken 1866 - 1892.
Jaarboekje II van de Chr. Geref. kerken 1892 - 1964.
- C. Archivalia:
doos C 1	A. Agenda synodi	1934
	1. Stukken synodi	1937
	2. idem	1941
	3. Moderamen-correspondentie	1941 (14-1-'42 t/m 10-12-'43)
	4. Stukken synodi	1944
	5. idem	1947
C 2	1. Stukken synodi	1950
	2. idem	1953
C 3	Synode 1956	1. Correspondentie scriba II (diverse ingekomen en verzonden stukken).
		2. Idem (mededelingen van benoemingen etc).
		3. Mededelingen van besluiten A Deputaatschappen
		4. idem, B. Berwaarschriften.
		5. idem, C. Diversen.
		6. Algemene archiefstukken.
		7. Dossier-Westerloo.
		8. Archiefstukken-comitévergaderingen.
		9. Bijlagen Acta No. I-LXXV.
C 4	Synode 1959	1. Correspondentie scriba I.
		2. Ingekomen stukken etc. (in de Acta opgenomen).
		3. Idem (niet in de Acta opgenomen).
		4. Bijlagen Comité-acta.
		5. Bijlagen Acta (rapporten).
C 5	Synode 1959	6. Bijlagen Acta (ingekomen stukken)
		7. Uitgane en ontvangen stukken scriba II (1-265)
		8. idem (266-325)
		9. idem (326-382)
		10. idem (383-401).
	Synode 1962	1. Originele bijlagen, ingekomen stukken etc. (in de Acta opgenomen)
		2. Ingekomen stukken, etc. (niet in de Acta opgenomen).
		3. Bijlagen betreffende de Acta van de comité-zittingen.

- C 6 Synode 1962
4.	Rapporten-bundel I
5.	idem, II
6.	„Veranderend Getij” I
7.	idem, II

D. Correspondentie van diverse deputaatschappen:

- D 1 Deputaten correspondentie met Hoge Overheid.
1.	Ingekomen en copieën van uitgegane stukken 1919 - 1940.
2.	idem 1941 - 1944.
3.	idem 1945 - 1950.
D 2	4. idem 1951.
	5. idem 1952.
	6. idem 1953 - 1954.
	7. idem 1955.
D 3	8. idem 1956 - 1957.
	9. idem 1958 - 1959.
	10. idem 1960 - 1962.
	11. Instructies en notulen.
	12. Correspondentie 2e scriba 1928 - 1960.
D 4	1. Correspondentie deputaten-vertegenwoordiging 1959 - 1962.
	2. Correspondentie deputaten kerkelijke archieven 1943 - 1950.
	3. Kasstukken deputaatschap bijzondere noden.
	4. Correspondentie deputaten voor de bestudering van de vragen met betrekking tot art. 36 N.G.B.
	5. Correspondentie archivaris 1940 - 1960.
D 5	1. Correspondentie inzake de bijbelvertaling - secretariaat (diversen).
	2. idem - berwaarschriften etc.
	3. idem - ingeboonden en gestencilde berwaarschriften.

E. Diversen.

1. Voorlopig bericht aan mijn gereformeerde geloofsgenoten, door ds. H. de Cock (authentiek exemplaar met handtekening).
2. Berwaarschrift tegen ds. L. H. Beckamp door Chr. Driessen.
3. Rapport betreffende de leer van het duizendjarige rijk.
4. Uitbreiding antwoord aan de Gereformeerde Kerken - 1937.
5. Inventaris van het archief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken, deel I en II.
6. De Bijbel in de Friese taal.

BIJLAGE X

Art. 33

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN TOT SAMENSTELLING VAN HET COLLECTEROOSTER.

Deputaten tot samenstelling van het jaarlijkse collecterooster hebben de eer u het volgende rapport aan te bieden:

Ieder jaar in de maand december hebben deputaten het collecterooster voor het volgende kalenderjaar samengesteld en verzonden aan de kerkeraden. In een begeleidend schrijven wordt er steeds op aangedrongen om zich zoveel mogelijk aan de aangegeven data te houden, in elk geval in de aangegeven maand de collecte voor de kas die op het rooster vermeld staat, te houden.

Door de roosters voor de verschillende particuliere synoden niet eensluidend te maken, maar de volgorde der kassen waarvoor gecollecteerd zal worden, te variëren, trachten deputaten spreading te krijgen in de collecten over het geheel van het jaar, en wel zó, dat elk kwartaal een bepaalde kas de collecten uit één van de particuliere synoden kan verwachten.

Ook tijdens deze verslagperiode hebben deputaten de streefbedragen voor de verschillende kassen vermeld. Een kleine moeilijkheid daarbij vormt het feit, dat bepaalde kassen

officieel vastgestelde stroefbedragen opgeven en andere door hen gewenste stroefbedragen verzoeken te vermelden. Een kerkeraad kritiseerde in het laatste geval de vermelding. Deputaten staan echter op het standpunt, dat zij niet hebben uit te maken of een stroefbedrag officieel is vastgesteld, ja dan neen. Wanneer een deputaatschap hen officieel verzoekt een stroefbedrag te vermelden geven zij aan het verzoek gehoor, daar zij geen controlerende instantie zijn.

Verhoging van omslagen of stroefbedragen worden niet steeds officieel aan deputaten medegedeeld. Meestal moeten zij de informatie hierover zelf uit officiële stukken (acta) halen. Het komt deputaten voor, dat dit niet juist is en zij besloten hiervan kennis te geven aan de penningmeesters van de verschillende kassen met het verzoek deputaten eventueel te informeren over verhogingen.

Deputaten hebben gevolg gegeven aan uw opdracht op het collecterooster melding te maken van de instanties die met aanbeveling van de generale synode in aanmerking komen voor een donatie.

Het collecterooster vermeldt naar de besluiten der synode achttien voorgeschreven collecten. Daarnaast komen nog de collecten voor de kassen van onderlinge bijstand. In de part. synode van het Noorden zijn dat er vier; in die van het Westen twee en in die van het Oosten en Zuiden elk één.

Voor de emeriti-kas zijn telkens vier collecten per jaar aangegeven.

De nu voorgeschreven collecten zijn:

4 collecten	- Kas emeritipredikanten, predikantsweduwen en -wezen.
3 "	- Theologische Hogeschool.
2 "	- Opleiding (kas E.B.P.).
2 "	- Steun-kerken-polders.
1 collecte	- Evangelisatie.
1 "	- Evangelieverkondiging onder Israel (paascollecte).
1 "	- Zending (pinkstercollecte).
1 "	- Fonds-steun-kerkbouw.
1 "	- Jeugdsteunfond.
1 "	- Bearbeiding schippers.
1 "	- Onderlinge Bijstand.

Hopende dat de eenvoudige arbeid van deputaten opnieuw heeft bijgedragen tot het regelen en daardoor stimuleren van het offer der liefde,

K. J. Velema,
P. Aarnout.

BIJLAGE XI Art. 34

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE EMIGRATIE.

Het rapport dat wij u als deputaten inzake emigratie hebben aan te bieden kan ditmaal bijzonder kort zijn.

a. Vergaderingen.

Tweemaal kwamen we in de afgelopen drie jaren in vergadering bijeen, terwijl dringende zaken schriftelijk werden afgehandeld.

Op onze vergaderingen namen we dankbaar kennis van het feit dat de generale synode van 1962 ons heeft toegestaan bij de kerken jaarlijks een bedrag van f 2,50 per 100 leden voor ons werk te vragen. We hebben van dit recht nu één keer gebruik gemaakt en het verhoogt ons u te kunnen berichten dat de meeste kerken op ons verzoek gunstig hebben beschikt.

Bij ons kwam een schrijven binnen van de deputaten voor emigratie van de Geref. Kerken in Nederland, waarin deze ons meedeelden dat er in de Geref. Kerken op zondag 6 juni 1964 een kollekte zou worden gehouden ter leniging van de financiële nood van de Reformed Churches of Australia in betrekking tot kerkbouw. Gevraagd werd of een dergelijke kollekte ook in de Christ. Geref. Kerken gehouden zou kunnen worden.

We hebben hierop geantwoord dat wij als deputaten inzake emigratie niet het recht hebben een dergelijke kollekte uit te schrijven maar dat we, als de positie van onze kas dit zou toelaten, er ons op zouden beraden enige, in feite symbolische, steun te verlenen. Dit is tot dusver niet gebeurd. In zijdelings verband met dit schrijven kwam bij ons ook ter sprake de

zwakke positie van de emeriti-kas van de Free Christ. Reformed Church of Canada. We hebben ons afgevraagd of onze zusterkerken in Canada wel in staat zullen zijn om de echtgenote van wijlen ds. W. F. Laman een redelijke uitkering te verstrekken. Mocht bij navraag blijken dat dit niet het geval is, dan vragen we ons af of hier niet een taak ligt voor onze kerken, gezien ook het feit dat ds. Laman gedurende vele jaren onze kerken in Nederland heeft gediend en op het punt stond weer naar ons land terug te keren toen de Here hem plotseling wegnam.

b. Voorstel.

Uit het bovenstaande is al duidelijk geworden dat er voor ons als deputaten inzake emigratie momenteel weinig werk te doen valt. Dit vindt vooral zijn oorzaak daarin dat de emigratie die kort na de tweede wereldoorlog een hoge vlucht nam, nu praktisch tot stilstand is gekomen. Bij hoge uitzondering emigreert er thans een lid van onze kerken.

Gezien deze situatie zouden we u in overweging willen geven na te gaan of het ook aanbeveling verdient ons deputaatschap op te heffen en bijvoorbeeld aan deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken de resterende arbeid (onder meer het contact met de Christ. Emigratie Centrale) over te dragen.

H. W. Eerland, secr.

Bijlage

Financieel verslag deputaten Emigratie.

1964		1965	
Inkomsten:		Uitgaven:	
Saldo 1 jan. 1964	f 128,52	Secretariaat	f 21,-
Bijdragen uit de kerken	.. 1293,-	Stencilwerk	.. 9,10
		Reis- en vergaderkosten	.. 84,83
		Op de spaarbank	.. 1200,-
		Saldo giro 31-12-'64	.. 106,59
	Totaal f 1421,52		Totaal f 1421,52

Inkomsten:		Uitgaven:	
Saldo giro 1 jan. '65	f 106,59	Saldo op giro 19 juni '65	f 124,09
Bijdragen uit de kerken	.. 17,50		
	Totaal f 124,09		Totaal f 124,09

Aldus is de stand der financiën op 19 juni 1965:

Saldo op giro . . . . . f 124,09

Spaarbank 1200,-

Totaal bezit f 1324,09

W. de Graaf, penn.

BIJLAGE XII Art. 43, 76

SCHRIJVEN VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND.

Lunteren, 31 augustus 1965
„De Blijde Wereld”

nr. GSM. 1965/152

Aan de generale synode van de
Christelijke Gereformeerde kerken in Nederland,
vergaderd te Apeldoorn.

Zeer geachte broeders,

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, vergaderd in „De Blijde

Werelt" te Lusteren besloot in haar bijeenkomst van vanmorgen tot Uw vergadering het verzoek te richten enkele waarnemers te benoemen, die hetzij in deze zitting, hetzij in één van haar voortgezette zittingen aanwezig zullen zijn om de behandeling van enkele zaken, ten aanzien waarvan sinds kortere of langere tijd tussen onze beide kerken een zeker contact bestaat, bij te wonen.

Omgekeerd zal onze synode het op prijs stellen indien U ook Uwerzijds bereid zoudt zijn enkele waarnemers van onze synode te ontvangen, die op dezelfde wijze in een bepaald gedeelte van één van Uw zittingen mogen tegenwoordig zijn.

Dit besluit werd genomen op voorstel van het moderamen van onze vorige synode, dat o.a. over dit punt met de deputaten van Uw kerken voor de vertegenwoordiging een bespreking heeft gehad, waarin deze gedachte naar voren is gekomen.

Onze synode stelt zich voor, dat de zaken, die in tegenwoordigheid van de waarnemers, zowel op Uw als op onze synode zullen behandeld worden, van tevoren in onderling overleg zullen worden vastgesteld.

Zij vertrouwt, dat U dit verzoek in ernstige overweging wilt nemen en spreekt de harte-lijke begeerte uit, dat een gunstige beslissing daarover van U zal mogen worden tegemoetgezien.

Gaarne verzekeren wij U, dat deze brief U gezonden wordt in de overtuiging, dat wij wederzijds in gehoorzaamheid aan de Koning der kerk de roeping hebben elkander te zoeken en daarom, voorzover dat mogelijk is, de gemeenschap des geloofs, die ons samenbindt, tot uitdrukking behoren te brengen.

U de leiding van de Heilige Geest toewensend bij Uw beraadslaging zowel over deze zaak als ook over andere zaken, die U te behandelen hebt,

met heilbiede en broedergroet,
w.g. P. van Strien, præsæs
E. N. van Loo, scriba I

BIJLAGE XIII

Art. 43, 76, 139, 141-143

RAPPORT I A VAN COMMISSIE II BETREFFENDE DE EENHEID VAN GEREFORMEERDE BELIJDEERS IN NEDERLAND.

In dit rapport wil uw commissie voldoen aan uw opdracht, de behandeling voor te be-reiden van:

1. het rapport van deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken, hoofdstuk I en II-B, C, D en E;
2. het aanvullend rapport van dezelfde deputaten sub II;
3. de Acta van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Groningen 1963 en 1964, deel I: Acta, deel II: Bijlagen;
4. de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, bijeen te Lusteren, d.d. 31 augustus 1965.

Uw commissie houdt zich in dit rapport aan de orde van het rapport van deputaten. De andere stukken worden bij de desbetreffende delen van dit rapport besproken.

ad I: Algemeen overzicht.

Met grote belangstelling heeft uw commissie kennis genomen van de belangrijke en veelomvattende arbeid van deputaten. Met voldoening en waardering werd geconstateerd, hoe intensief deputaten hun werk hebben verricht.

Uw commissie betreurt het, gezien de grote waarde van continuïteit in dit deputaatschap, dat ds. I. de Bruyne niet voor herbenoeming in aanmerking wenst te komen. Zij stelt u voor hem met dankzegging voor de in dit deputaatschap verrichte arbeid ontslag te verlenen. Tevens noemt uw commissie gaarne het voorstel van deputaten over om, gezien de veel omvattende arbeid, het aantal deputaten met één uit te breiden.

ad II-B: Gereformeerde Kerken.

1. De synode van 1962 gaf deputaten opdracht de besprekingen met deputaten voor eenheid onder de gereformeerde belijders van de Gereformeerde Kerken voort te zetten „en getuigenis te geven van het schriftuurlijk-confessioneel beginsel van onze kerken". Uw com-

missie constateerde, zowel uit het rapport van deputaten als uit de haar ter hand gestelde notulen van de samsprekingen, dat deputaten zich getrouw van deze opdracht hebben gekweten.

Met een gevoel van teleurstelling heeft uw commissie echter kennis genomen van de resultaten van deze samsprekingen. Hieruit blijkt dat de deputaten van de Gereformeerde Kerken aan het gevoelen, destijds in de „vervangingsformule" noergelegd, nadrukkelijk een even legitieme plaats in de kerk willen geven als aan de opvatting, door onze deputaten uitgesproken als zijnde in overeenstemming met Schrift en belijdenis. Hetgeen van de zijde van de deputaten der Gereformeerde Kerken werd opgemerkt, ondermeer over het aansluiting zoeken bij de wereldraad, heeft de grote ongerustheid onzerzijds over de ontwikkeling in de Gereformeerde Kerken niet kunnen wegnemen. Uw commissie kan zich niet aan de indruk onttrekken, dat men aan gereformeerde zijde onze bezwaren, zowel ten aanzien van de tolerantie in de prediking als ten aanzien van de ontwikkeling in de richting van de wereldraad niet ernstig genoeg neemt.

Waar de samsprekingen met deze deputaten werden begonnen en geëindigd met de vraag naar de mogelijkheid van kanselruil, deelt uw commissie de mening van deputaten, dat hiervan geen sprake kan zijn. Ook acht zij, gezien het resultaat van de gehouden samsprekingen, afvaardiging naar elkanders synode niet juist.

Uw commissie stelt u voor:

- a. de handelingen van deputaten goed te keuren;
- b. deputaten te machtigen ten aanzien van de samsprekingen met de Gereformeerde Kerken naar beviel van zaken te handelen.

2. Ten aanzien van het verzoek van de generale synode van de Gereformeerde Kerken te Lusteren d.d. 31 augustus j.l. om „enkele waarnemers te benoemen, die hetzij in deze zitting, hetzij in één van haar voortgezette zittingen aanwezig zullen zijn om de behandeling van enkele zaken, ten aanzien waarvan sinds kortere of langere tijd tussen onze beide kerken een zeker contact bestaat, bij te wonen", heeft uw commissie overwogen:

- a. dat uit de gehouden samsprekingen niet een zodanige overeenstemming blijkt, dat aan zulke waarnemers behoefte is;
- b. dat er bovendien reeds geregelde contacten bestaan, zodat contact door waarnemers geheel overbodig is;
- c. dat aan het ingaan op dit verzoek de consequentie verboden is, ook andere kerken voor het zenden van waarnemers aan te zoeken.

Uw commissie stelt u op grond van deze overwegingen voor, op het verzoek van de generale synode van de Gereformeerde Kerken niet in te gaan.

ad II-C: Gereformeerde Gemeenten.

Met deputaten betreurt uw commissie het, dat de generale synode van de Gereformeerde Gemeenten op het verzoek onzerzijds om te spreken over hetgeen ons verbindt en gescheiden houdt, meende te moeten antwoorden: dat bij overweging van uw verzoek enkele factoren naar voren kwamen, welke als beletselen gezien (worden) om tot samspreking over te gaan en dat daarom de Synode niet tot inwilliging van uw verzoek heeft kunnen besluiten".

Overwegende dat dit antwoord enige vooruitgang vertoont in vergelijking met vroegere afwijzingen, stelt uw commissie u voor, deputaten op te dragen naar de genoemde beletselen te informeren.

ad II-D: Contact-orgaan van de gereformeerde gezindte.

Met blijdschap heeft uw commissie kennis genomen van de oprichting van het Contact-orgaan voor de gereformeerde gezindte en de daarin en daarvoor verrichte activiteiten.

Ook nam uw commissie kennis van de „Statuten". De eenvoudig gestelde inhoud ontmoette geen kritiek. Wel komt het uw commissie minder juist voor, dat kerken die een belijdenis en kerkorde hebben zich overigens binden aan „Statuten". Beter ware te spreken van „Regels voor het Contact-orgaan" enz.

Uw commissie stelt u voor deputaten op te dragen er naar te staan, dat het COGG een vastere kerkelijke vorm krijgt.

ad II-E: Overige werkzaamheden.

Uw commissie heeft waardering voor de houding van deputaten, vermeld onder 1 (Gereformeerde deputaten voor oecumeniteit en pluriformiteit) en 3 (Oecumenische samenwerking) en stelt u voor ook deze handelingen van deputaten goed te keuren.

Met belangstelling wacht uw commissie af het resultaat van de arbeid van de Interkerkelijke commissie belijdenisgeschriften (vermeld onder 2). Dit gedeelte van het rapport geeft uw commissie geen aanleiding tot opmerkingen.

Resumerend stelt uw commissie aan de synode voor:

1. de handelingen van deputaten, vermeld in het rapport sub I en I-B, C, D en E goed te keuren;
2. deputaten te machtigen ten aanzien van de samensprekingen met de Gereformeerde Kerken naar bevoegd van zaken te handelen;
3. met hartelijke dank voor de toezending van de acta van de generale synode der Gereformeerde Kerken 1963-1964 deze aan de deputaten ter hand te stellen;
4. op het verzoek van de generale synode van de Gereformeerde Kerken te Lunteren d.d. 31 Augustus 1965 tot het zenden van waarnemers niet in te gaan.
5. deputaten op te dragen te informeren naar de door de generale synode van de Gereformeerde Gemeenten bedoelde beloften tot samenspreking;
6. deputaten op te dragen eraan te staan, dat het COGG een vastere kerkelijke vorm krijgt;
7. aan ds. I. de Bruyne ontslag als deputaat te verlenen onder dankzegging voor de in dit deputaatschap verrichte arbeid;
8. ter vervulling van de vacature en ter aanvulling twee deputaten te benoemen.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE XIV

Art. 47-49, 54, 55, 58, 113, 148

RAPPORT VAN HET CURATORIUM VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Het curatorium van de Theologische Hogeschool biedt u hierbij het rapport aan betreffende zijn werkzaamheden sinds de synode van 1962:

1. Samenstelling van het curatorium.

De samenstelling van het curatorium is gedurende de verslagperiode enigszins gewijzigd. De beide curatoren die de part. synode van het Noorden vertegenwoordigden in 1962, verlieten inmiddels dit ressort, namelijk ds. M. Drayer en ds. Joh. Prins. Deze synode benoemde in hun plaats ds. A. C. Noort en ds. A. Hilbers. Ds. S. van der Molen die zitting had voor de part. synode van het Zuiden, ontving emeritaat en trad af als curator. In zijn plaats werd door de part. synode van het Zuiden van 1965 benoemd ds. M. van der Klis. Slechts korte tijd heeft ds. M. van der Klis de kerken en de hogeschool in dit deputaatschap mogen dienen: op 19 juli j.l., terwijl hij met zijn gezin met vakantie in Zwitserland vertoefde, nam de Here hem plotseling tot Zich . . .

Het curatorium is sinds de part. synoden van dit jaar als volgt samengesteld:
 voor de part. synode van het Noorden hebben zitting: di. A. Hilbers en A. C. Noort; secundi: di. K. J. Velema en J. M. Visser
 voor de part. synode van het Oosten hebben zitting: di. W. Hoerna en J. H. Velema; secundi: di. P. op den Velde en M. Baan;
 voor de part. synode van het Westen hebben zitting: di. J. C. Maris en M. W. Nieuwenhuijze; secundi: di. C. Verhage en B. Bijleveld;
 voor de part. synode van het Zuiden heeft zitting: ds. I. de Bruyne, terwijl deze synode in het volgende jaar zal moeten voorzien in de vacature ontstaan door het overlijden van ds. M. van der Klis; secundi zijn: di. M. C. Tams en H. C. van der Ent;
 voor de generale synode heeft zitting als secretaris-curator: ds. D. H. Blesma en als diens secundus: ds. M. Drayer.

2. Hoogleraren.

Dankbaar is het curatorium dat de Here in Zijn sparende en zegenende trouw de dienstdoende hoogleraren J. Hovius, W. Kremer, dr. J. van Genderen en dr. B. J. Oosterhoff in deze verslagperiode heeft willen sterken tot de hun toevertrouwde arbeid. Grote waardering heeft het curatorium voor de wijze waarop zij deze arbeid verrichten. Slechts een enkele maal

werd deze arbeid door ziekte onderbroken, maar de Here gaf steeds weer herstel.

Een dag van bijzondere blijdschap en dankbaarheid was de 2de november 1964, toen prof. J. Hovius zijn veertigjarig ambtsjubileum als dienaar des Woords mocht vieren. Van deze veertig jaren heeft prof. J. Hovius sinds 14 nov. 1947 als hoogleraar aan de Theologische Hogeschool gearbeid. De schoolgemeenschap heeft deze gedenkdag met prof. Hovius en de zijnen op stijlvolle wijze gevierd in de aula van de Hogeschool. Het grote dank mag gewag worden gemaakt van de vele activiteiten die prof. Hovius in de kerken en buiten de kerken, met name op het terrein van het christelijk onderwijs, heeft ontplooid. Dat deze activiteiten erkenning vonden in zijn benoeming tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, stemt tot gepaste voldoening.

3. Oud-hoogleraren.

Met weemoed herinnert het curatorium aan het verscheiden van de emeritushoogleraar L. H. van der Meiden. De Koning der Kerk bevorderde deze dienaar des Woords en der kerken op zaterdag 24 nov. 1962 tot heerlijkheid en gaf hem een plaats in de triumferende kerk. Voor de zijnen en voor de kerken was zijn heengaan een groot verlies, voor hem zelf enkel winst. Diepe vroomheid en grote trouw kenmerkten zijn dienst. Het was hem een oer en een vreugde dienaar des Woords te mogen zijn gedurende vijftig jaren. Een week vóór zijn heengaan mocht hij op 17 nov. 1962 zijn gouden jubileum vieren. Op 16 sept. 1938 aanvaardde hij zijn ambt als hoogleraar met het uitspreken van een inaugurele rede over „De betekenis van de exegese voor de bediening des Woords”. Met de inzet van heel zijn persoonlijkheid gaf hij zich aan de vorming van de toekomstige dienaren des Woords, tot hij afscheid nam wegens bekomen emeritaat op 16 december 1953 met een college over „Het nieuwe verbond”. Dankbaarheid vervult het hart voor alles wat de Here in deze trouwe dienaar en harde werker heeft willen geven, met name in de ruim vijftien jaren dat hij het theologisch onderwijs diende.

Prof. J. J. van der Schuit, sinds 16 dec. 1953 emeritus, geniet een bijzondere vitaliteit. Van zijn recht de curatorenvergaderingen bij te wonen met adviserende stem, maakt hij trouw gebruik, vergroeiend als hij is met het theologisch onderwijs, intens meelevend met alles wat de Hogeschool raakt. Het curatorium stelt dit op hoge prijs. De Here sterkte hem bij het klimmen der jaren.

4. Lector en leraren.

De lector in de zendingvakken, ds. A. Bikker, gaf tot aan de cursus 1964/1965 onderwijs in de zendingwetenschappen. In overleg met het curatorium werd ds. Bikker op voorstel van de deputaten voor de buitenlandse zending door de synode van 1947 benoemd tot lector om onderwijs te geven in de zendingvakken (Acta art. 36 sub 3c). Doordat het secretariaat van de buitenlandse zending te zeer beslag op hem legde om het lectoraat naar behoren te vervullen, deelde hij het curatorium mede dat het hem een groot genoegen zou doen als een andere lector de colleges in de zendingwetenschappen zou geven. Een en ander deed het curatorium besluiten voor de cursus 1964/65 de zendingvakken niet op de series op te nemen. Overleg met deputaten voor de buitenlandse zending heeft nog niet tot resultaat geleid.

Ten behoeve van de voorbereidende opleiding werd ook gedurende deze verslagperiode aan de heer G. Ruiter, leraar te Utrecht, opgedragen onderwijs te geven in de Nederlandse en de moderne talen. De heer Ruiter kwijt zich tot volle tevredenheid van het curatorium van deze opdracht.

De sprakleraar, de heer Léon. J. Stam, herdacht op 1 mei 1963 dat hij gedurende twaalf en een half jaar zijn arbeid aan de Theologische Hogeschool mocht verrichten. Deze arbeid komt zijn leerlingen in vele opzichten ten nutte. Curatoren zijn hem daarvoor zeer erkentelijk.

5. Onderwijs.

Volgens het bestaande gebruik bezochten de curatoren bij toerbeurt elk cursusjaar tweemaal de colleges. De visiterende curatoren rapporteerden steeds gunstig. Voorzover de examina niet ten overstaan van het voltallige college van curatoren worden afgenomen, woonde een deputatie de examina bij. Over het algemeen waren de geconstateerde resultaten bevredigend.

Colleges van maatschappelijk-praktische aard werden ook gedurende de verslagperiode door verschillende gast-docenten gegeven. Voor deze instructieve voorlichting bestaat veel belangstelling.

Wat de voorbereidende opleiding betreft, wordt dankbaar gebruik gemaakt van de moge-

lijkheid, door het bestuur van het Chr. Lyceum te Apeldoorn geboden om verschillende leerlingen enkele lessen aan deze inrichting te doen volgen.

Het curatorium heeft van prof. W. Kremer het verzoek ontvangen hem aan uw vergadering te willen voordragen tot verkrijgen van de rechten van emeritushoogleraar van de Theol. Hogeschool, zulks met ingang van het einde van de cursus 1965/1966. Over deze ontslag-aanvraag alsmede over de noodzaak c.g. wenselijkheid van het stichten van een vijfde leerstoel aan de Theol. Hogeschool zal het curatorium zich in een afzonderlijke nota tot u wenden (bijlage 1).

Gedurende de verslagperiode slaagden voor het kandidaatsexamen resp. drie, zes en zes studenten. Het aantal beroepen dat elk jaar op de geslaagden werd uitgebracht, wijst op een voortdurende behoefte in de kerken een eigen dienaar des Woords te ontvangen.

De overige examens verliepen over het algemeen gunstig. Soms was een herexamen noodzakelijk. Ook moest een enkele keer het advies worden gegeven de studie te beëindigen, daar de capaciteiten ontbraken om het onderwijs met vrucht te volgen.

Na gehouden admmissie-examen werden in 1963 zes jongemannen ingeschreven, in 1964 acht en in 1965 drie.

Het totale aantal studenten in de theologie, resp. leerlingen in de voorbereidende opleiding, bedroeg (bedraagt) in deze jaren 27 en 7, 29 en 7, en 24 en 7. Gezien de kleine bezetting die in vroegere jaren soms reden tot bezorgdheid gaf, stemt het aantal studerende tot dankbaarheid jegens Hem Die de harten neigt tot de begeerte als dienaar des Woords in Zijn kerk te dienen.

6. Schooldagen.

Een belangrijk middel om de aandacht op de Hogeschool te vestigen en de liefde er voor te stimuleren is ook in deze periode de jaarlijkse schooldag geweest. De bidstond die anders aan de vooravond van de examina werd gehouden, vond in deze periode plaats aan de vooravond van de schooldag. Steeds was de Grote Kerk aan de Loolaan te Apeldoorn geheel gevuld. Deze dagen zijn in het leven van de Hogeschool en in het leven van de kerken hoogtepunten. De band tussen kerken en opleiding wordt er door versterkt.

Het is welhaast traditie geworden, dat het comité „Vrouwennactie ten bate van de bibliotheek” elke schooldag een extra accent geeft door overdracht van de financiële resultaten van deze actie. In 1963 werd f 10.000,- geschonken voor de bibliotheek en f 14.000,- voor het bibliotheekgebouw, in 1964 f 10.000,- en f 17.300,- en in 1965 weer f 10.000,- en f 7.000,- voor de inrichting van het gebouw, terwijl het curatorium de toezegging ontving dat het kan rekenen op een gift van f 10.000,- wanneer de vijfde hoogleraar wordt benoemd. Het stemt tot grote dankbaarheid dat niet alleen het organiserend comité met alle plaatselijke medewerkers, maar ook de zusters die zo getrouw zorgen dat de busjes worden gevuld, op deze wijze hun liefde voor de school tonen en met gestage offervaardigheid het mogelijk maken dat de bibliotheek op peil komt en blijft.

In januari van dit jaar heeft het curatorium op diens verzoek aan prof. J. Hovius ontslag gegeven als bibliothecaris en in zijn plaats benoemd prof. dr. J. van Genderen.

7. Uitbreiding Schoolgebouw.

Woensdag 25 sept 1963 kon het vernieuwde en uitgebreide schoolgebouw in een plechtig en feestelijk samenzijn door de voorzitter van de bouwcommissie, prof. dr. B. J. Oosterhoff, aan het curatorium worden overgedragen. Deze samenkomst werd in de prachtige aula gehouden en bijgewoond door vele genodigden. Onder de geschenken die werden aangeboden dienen met nadruk vermeld te worden het cadeau van het comité „Vrouwennactie ten bate van de bibliotheek”, namelijk het gehele interieur van de studiezaal, en het beeldhouwwerk in de aula als geschenk van de oud-leerlingen, in welk beeldhouwwerk gepoogd is iets uit te drukken van de betekenis van onze Theologische Hogeschool.

Nu het schoolgebouw na de hoognodige restauratie en uitbreiding reeds bijna twee jaar dienst doet, mag met grote dank geconstateerd worden dat de daarvoor gebrachte offers heel de schoolgemeenschap en heel het onderwijs ten goede komen. Wij hopen en bidden, dat het nog vele jaren dienstbaar mag zijn aan de vorming van de toekomstige dienaren des Woords.

Daarnaast blijkt het gebouw ook uitzonderend het bredere kerkelijke leven te dienen, daar het niet alleen aan de predikantenvereniging bijv. gastvrijheid verleent, maar ook aan uw vergadering.

Voor het financieel overzicht betreffende restauratie en nieuwbouw verwijzen we u naar het desbetreffende onderdeel in het verslag van de penningmeester (bijlage 2).

8. „De Wekker”.

Met dankbaarheid maakt het curatorium melding van de toewijding, waarmee de commissie van redactie - wat het financiële gedeelte betreft bijgestaan door prof. J. J. van der Schuit en de administrateur - de verzorging van ons kerkelijk orgaan behartigt.

Voor verdere bijzonderheden verwijzen we u naar het verslag van de commissie van redactie.

9. Fonds „Bouwen en Bewaren”.

Ten aanzien van het fonds „Bouwen en Bewaren” heeft het curatorium gemeend tot opheffing te moeten overgaan. Sedert de lofwaardige activiteiten van het Vrouwencomité een regelmatig bron van inkomsten vormen voor de bibliotheek, leek het ongewensd het fonds „Bouwen en Bewaren” nog langer in stand te houden. Dit jaar zijn daarom voor het laatst de kwitanties aangeboden, waarbij de contribuanten is verzocht in het vervolg hun steun te geven via de kerkcollecten en/of het Vrouwencomité. Het saldo zal te zijner tijd worden gestort in de kas van de Theologische Hogeschool.

Het curatorium is de broeders, die gedurende een lange reeks van jaren de werkzaamheden van dit fonds hebben verzorgd, hartelijk dankbaar.

10. Financiën.

Zeer dankbaar is het curatorium voor de offervaardigheid der kerken tot instandhouding van de Hogeschool. Met vertrouwen doet het ook voor de toekomst een beroep op al de kerken.

Met grote erkentelijkheid is het curatorium vervuld voor de wijze waarop de penningmeester van de Theologische Hogeschool, hr. A. L. de Bruyne, de omvangrijke taak van de behartiging van de financiële zaken heeft verzorgd, daarin bijgestaan door de tweede penningmeester hr. A. F. Mijnhardt. Deze taak wordt langzamerhand te groot en dus te zwaar voor een penningmeester. Daarom heeft het curatorium zich beraden over de vraag of de bestaande regeling voor de verzorging van de materiële belangen van de Hogeschool moet worden herzien. Het curatorium stelt u derhalve voor over te gaan tot het instellen van een deputaatschap voor de behartiging van de materiële belangen van de Theol. Hogeschool. Zie bijlage 3 en 4.

11. Voorstellen.

Het curatorium stelt u voor te besluiten:

1. opnieuw een secretaris-curator te benoemen alsmede diens secundus;
2. opnieuw een commissie voor de redactie van „De Wekker” te benoemen;
3. over te gaan tot het instellen van een deputaatschap voor de behartiging van de materiële belangen van de Theol. Hogeschool;
4. voor dit deputaatschap een instructie vast te stellen;
5. een drietal leden te benoemen voor dit deputaatschap met hun secundus;
6. in verband met de instelling van het deputaatschap voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool in het thans geldende Reglement voor de Theologische Hogeschool art. 4, tweede alinea, thans luidende: „Een penningmeester, benoemd door de generale synode, behoort onder verantwoording aan het curatorium de gelden”, te vervangen door: „De zorg voor de materiële belangen van de Theologische Hogeschool is opgedragen aan de daartoe door de generale synode te benoemen deputaten. Hun taak en hun relatie tot het curatorium worden door de generale synode bij afzonderlijke instructie geregeld.

12. Slot.

Met grote dankbaarheid jegens de Koning der kerk ziet het curatorium terug op een gezegende periode.

D. H. Blesma, secretaris.

Bijlage 1.

NOTA INZAKE DE EMERITERING VAN PROF. W. KREMER
EN DE VOORZIENING IN DE VACATURE.

In aansluiting aan het u toegezonden rapport (sub 5 - Onderwijs 4e alinea) deelt het curatorium u het volgende mede:

Godatoerd 12 juli 1965 heeft het curatorium het volgende schrijven ontvangen van prof. W. Kremer:

Aan het Curatorium van de Theologische
Hogeschool der Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland.

Weleerwaarde Broeders,

Aangezien voor mij, in het jaar 1966 D.V., resp. op 1 maart en 31 oktober, de situatie intreedt als bedoeld in Art. 2 sub b en a van het Reglement voor het verlenen van emeritaat enz., vastgesteld ter Synode van Haarlem-Santpoort 1962 (Acta Syn. 1962, art. 212), verzoekt ondergetekende, ter Synode van Zwolle 1965, hem te willen voordragen tot verkrijging van de rechten van emeritus-hoogleraar van de Theologische Hogeschool der kerken, zulks met ingang van het einde van de cursus 1965/1966.

Hoewel de taak, mij opgedragen, geen lichte was, heb ik - mij zeer bewust van grote tekorten hierin - deze met bijzondere vreugde mogen verrichten.

Er is dankbaarheid in mijn hart, dat de God van mijn leven mij de krachten tot dit werk heeft willen geven.

De gedachte van het emeritaat zelf geeft mij geen vreugde, integendeel, het spijt mij, dat ik onze Hogeschool en daarin de kerken slechts een periode van 12½ jaar heb kunnen dienen in deze opdracht.

Met broederlijke groet, U de Heere en Zijn leiding in alles bevelend,
Uw broeder in Christus,
w.g.: W. Kremer.

Gezien het feit, dat prof. W. Kremer D.V. op 1 maart 1966 de zeventigjarige leeftijd hoopt te bereiken, was deze ontstapingsaanvraag te verwachten. Het curatorium is van mening, dat uw vergadering deze aanvraag dient in te willigen en aan prof. W. Kremer op de meest eervolle wijze ontslag te verlenen met ingang van het einde van de cursus '65/'66.

Met grote waardering en dankbaarheid is het curatorium vervuld voor de wijze waarop prof. W. Kremer de hem door de kerken toevertrouwde taak heeft vervuld en node ziet het curatorium hem gaan. Daarom is er bij het curatorium blijdschap en erkentelijkheid, dat prof. Kremer zich bereid heeft verklaard niet alleen te blijven tot het einde van de cursus '65/'66 maar dat hij zich ook beschikbaar wil stellen voor het vervullen van een leeropdracht na de emeritaatsverlening.

De overwegingen, die het curatorium hebben geleid om aan prof. Kremer te vragen zich voor een leeropdracht beschikbaar te stellen, en die het curatorium vrijmoedigheid geven u te verzoeken tot zulk een benoeming over te gaan, zijn de volgende:

- wanneer uw vergadering in de a.s. vacature prof. W. Kremer voorziet door de benoeming van een nieuwe hoogleraar, heeft de nieuwe hoogleraar de tijd om zich voor te bereiden op zijn taak, die in sept. 1966 aanvangt;
- de vakken die prof. Kremer te doceren had, zijn zoveel in aantal en zo uiteenlopend, dat het vrijwel onmogelijk is om aan al deze onderdelen van de theologie die aandacht te besteden, die ze verdienen; dat gold reeds bij de benoeming van prof. Kremer in 1953, maar door de ontwikkeling van de theologie in de laatste jaren is het er niet eenvoudiger op geworden. Er is alle reden om na te gaan of deze leeropdracht niet gesplitst kan worden;
- aangezien prof. Kremer op gedaan verzoek zich bereid heeft verklaard om in de cursus-jaren 1966-1967 en 1967-1968 een deel van zijn tegenwoordige arbeid te blijven verrichten, is het naar de mening van het curatorium niet direct noodzakelijk, dat voor deze vakken twee hoogleraren worden benoemd, die elk vier à vijf vakken zouden krijgen; daarom stelt het curatorium uw vergadering voor om prof. Kremer te benoemen tot „buitengewoon hoogleraar” met een leeropdracht voor een aantal vakken;
- wanneer uw vergadering met dit voorstel van het curatorium accoord gaat, zou prof. Kremer de homiletiek, de catechetiek, de liturgiek en de poëतिक willen blijven doceren;

de overige vakken (canoniek N.T. en exegese N.T., waaraan toegevoegd zouden kunnen worden hermeneutiek en tekstkritiek N.T. (wisselvak met hermeneutiek en tekstkritiek O.T.) en eventueel N.T. Grieks, ethiek, apologetiek (om het andere jaar) en evangelistiek (om het andere jaar) zouden aan de in deze uw vergadering te benoemen hoogleraar kunnen worden opgedragen;

- wanneer uw vergadering aan prof. Kremer als emeritushoogleraar de hierboven genoemde leeropdracht zou toevertrouwen, kan prof. Kremer jure suo de vergaderingen van het college van hoogleraren bijwonen; voor het rectoraat zal hij dan echter niet meer in aanmerking komen;
- het ligt voor de hand dat een leeropdracht aan een emeritushoogleraar voor een bepaalde termijn wordt gegeven; men zou dan deze tijdelijke oplossing kunnen beschouwen als een overgang naar een situatie, waarin er vijf gewone hoogleraren zijn; met die „bepaalde termijn” wordt in dit geval bedoeld de periode die ligt tussen het aftreden van prof. Kremer als gewoon hoogleraar en de generale synode 1968;
- wanneer prof. Kremer van 1966 tot 1968 een leeropdracht voor de genoemde vakken zou ontvangen kost het onderwijs aan de Theologische Hogeschool der kerken in die jaren natuurlijk wel meer dan wanneer een hoogleraar in 1966 al zijn vakken zou overnemen, maar het is aanmerkelijk minder kostbaar dan wanneer er in de vacature-Kremer nu al twee hoogleraren zouden moeten worden benoemd.

De financiële consequenties van bovenstaande benoemingen dienen te worden bezien in het raam van de algemene financiële situatie van de Theologische Hogeschool.

Er zijn geen noemenswaardige schulden, de rekeningen lieten de laatste jaren - zij het geringe - batige saldi zien; er is een bescheiden kapitaalje als reserve, terwijl de gebouwen onbelast zijn. Het is met dankbaarheid dat hiervan gewag mag worden gemaakt.

De lopende uitgaven worden in hoofdzaak bestreden uit de opbrengst van vier collecten per jaar. Het door de vorige generale synode geadviseerde streefbedrag van f 0,85 moest door het curatorium per 1-1-'64 op f 1,- worden gebracht in verband met de gevolgen van de algemene kostenstijging. Het jaar 1964 gaf hierdoor een sluitende exploitatie; de uitkomst over 1965 is nog niet bekend, maar in verband met de doorgaande kostenstijging moet op een gering nadelig saldo worden gerekend.

Aanvaarding van het voorstel van het curatorium om in de a.s. vacature prof. Kremer een nieuwe hoogleraar te benoemen en om aan prof. Kremer de genoemde leeropdracht te verstrekken, betekent met ingang van de ambtsaanvaarding van de hoogleraar, die de vacature-Kremer zal vervullen, een extra kostenstijging. Maar deze blijft bij aanvaarding van het voorgestelde beperkt tot de honorering van de leeropdracht, te vermeerderen met de hogere kosten ten laste van het emeritatiefonds. Een nauwkeurige kostenraming is nog moeilijk, maar globaal berekend moet aan een totaalbedrag in de orde van grootte van f 20.000,- worden gedacht.

Indien voor verdere kostenstijgingen wordt gedacht aan een bedrag van f 10.000,-, betekent dit dat jaarlijks f 30.000,- zal moeten worden gedekt.

Bij een zielental van rond 70.000 is dit een verhoging van het streefbedrag tot een maximum van f 0,40 à f 0,50 per jaar. Wanneer een vijfde hoogleraar zou worden benoemd, zou dit een aanmerkelijk grotere verhoging van het streefbedrag betekenen.

Het verbeugt het curatorium dat het vrouwencomité zich reeds volijverig heeft gezet aan het verzorgen van financiële steun, welke nodig wordt bij aanvaarding van deze voorstellen.

Het curatorium stelt zich voor de meerdere kosten in beginsel te bestrijden door aanpassing van het streefbedrag en de bijdrage(n) van het vrouwencomité te reserveren als fonds voor bestrijding van eventuele toekomstige nadelige saldi.

Bijlage 2

FINANCIËEL VERSLAG.

a. Algemeen.

Het curatorium maakt met bijzondere erkentelijkheid gewag van de sedert de vorige synode tot nu op nieuw gebieken bereidheid bij te dragen in de behartiging van de materiële belangen der Hogeschool.

De kostenstijging was de afgelopen jaren belangrijk. De traktementen en emeritaatsgelden vroegen aanpassing aan het stijgende algemene kostenpeil, terwijl naar de mening van het curatorium ook de maatschappelijke positie der hoogleraren in aanmerking genomen diende te worden. Ook de overige uitgaven namen toe mede als gevolg van de verbeterde huisvesting.

Ondanks dit alles is er bij vergelijking met de vorige drie-jarige periode reden tot grote

dankbaarheid. Na een reeks van jaren, waarin telkens met nadelige saldi moest worden gewerkt, bood 1962 voor het eerst een sluitende rekening, zoals uit onderstaande gegevens blijkt. Ook de jaren 1963 en 1964 leverden geen tekorten. Uiteraard was een belangrijke reden daarvoor de verhoging van het streefbedrag per lid en dooplid. De generale synode 1962 stelde nl. een vierde collecte voor de school in en adviseerde een streefbedrag van f 0,85. In verband met de ten aanzien van de traktementen en emeritaatsgelden nodige maatregelen, werd dit bedrag door het curatorium ingaande 1964 op f 1,- gebracht. Een nadere toelichting volgt ter synode. De verhoging van dit streefbedrag behoeft alsnog uw goedkeuring. Ter vergadering zullen u voorts voorstellen worden gedaan betreffende een door u te geven advies voor het streefbedrag voor de komende jaren.

Onderstaand overzicht, dat ten dele een herhaling is van de toelichtingen, welke in het verslag '64/65 reeds aan alle kerkeraden werd verstrekt, geeft een globaal inzicht in de ontwikkeling van de lasten en baten gedurende de afgelopen jaren.

Lasten.	1962	1963	1964	1965 begroot
Traktementen, emeritaatsvoorzieningen, honoraria en sociale lasten . . .	f 68.500,-	f 80.100,-	f 90.600,-	f 97.000,-
Overige kosten	" 8.200,-	" 10.300,-	" 11.000,-	" 10.000,-
Batige saldi	" 1.200,-	" 1.900,-	" 1.700,-	" -,-
	<u>f 77.900,-</u>	<u>f 92.300,-</u>	<u>f 103.300,-</u>	<u>f 107.000,-</u>
Baten.				
Collecten en giften . . .	f 49.000,-	f 62.500,-	f 74.800,-	f 75.500,-
Hogeschooldag	" 3.400,-	" 3.900,-	" 4.100,-	" 4.000,-
Overige ontvangsten (w.o. „De Wekker”)	" 25.500,-	" 25.900,-	" 24.400,-	" 24.200,-
Nadelig saldo	" -,-	" -,-	" -,-	" 3.300,-
	<u>f 77.900,-</u>	<u>f 92.300,-</u>	<u>f 103.300,-</u>	<u>f 107.000,-</u>

Het gesaamde nadelige saldo over 1965 houdt verband met het over 1965 op f 1,- gehandhaafde streefbedrag, zulks in verband met de a.s. vergadering van uw synode.

b. Collecte-opbrengst.

Omtrent de collecte-opbrengst kan het volgende worden gerapporteerd

	1962	1963	1964
	streefbedrag	streefbedrag	streefbedrag
	f 0,70	f 0,85	f 1,-
Part. synode van het Noorden	0,59	0,87	1,-
Part. synode van het Oosten	0,74	0,91	1,09
Part. synode van het Westen	0,79	0,86	1,13
Part. synode van het Zuiden	0,74	0,88	1,06

c. Bouw-bibliotheek en aula.

Per ultimo 1964 bedroegen de kosten van de nieuwbouw annex inventaris, alsmede restauratie en verbouwing van het bestaande gebouw . . . . . f 287.000,-
Geschatte verdere kosten (eindafrekening aannemer en architect) . . . . . " 13.000,-

Totale kosten rond . . . . . f 300.000,-
Gereserveerd was per ultimo 1962 . . . . . f 203.000,-

Ontvangen sindsdien:

Bijdrage „Fonds Bouwen & Bewaren”	" 25.000,-
Vrouwenactie 1963	" 14.000,-
Vrouwenactie 1964	" 17.300,-
Vrouwenactie 1965	" 7.000,-
Van oud-leerlingen	" 2.300,-
Legaat	" 1.000,-
	<u>f 269.600,-</u>
Resteert	f 30.400,-

Dekking:

Kort lopende lening	f 7.000,-
Uit eigen middelen	" 11.000,-
Nog te dekken restantkosten	" 12.400,-
	<u>f 30.400,-</u>

Het curatorium is bijzonder erkentelijk voor deze gang van zaken. Het maakt hierbij melding van het resultaat van de vrouwenactie. De busjes hebben tot heden alleen reeds ten behoeve van de nieuw- en verbouw een totaalbedrag van f 88.300,- opgebracht.

d. Overige middelen.

Voor nadere bijzonderheden betreffende de overige middelen der Hogeschool wordt verwezen naar het rapport van de deputaten voor financiële zaken. Vermeld zij slechts, dat het kapitaal der Hogeschool, ongeschikt gebouwen, inventaris en bibliotheek, per ultimo december 1964 rond f 89.000,- bedroeg. Het emeriteringsfonds, dat afzonderlijk wordt beheerd, bedroeg per ultimo 1964 rond f 102.000,-.

e. Fonds Jubileum-gave 1834-1934.

Aan het besluit van de generale synode 1962 (Acta art. 124) de jubileumgave beschikbaar te stellen aan het curatorium van de Theologische Hogeschool is door de desbetreffende deputaten, ondanks daartoe met hen en in het bijzonder met hun penningmeester gepleegd veelvuldig overleg, geen uitvoering gegeven.

f. Traktementen en emeritaatsuitkeringen.

De terzake door het curatorium in de afgelopen jaren genomen maatregelen behoeven krachtens de desbetreffende reglementsbepalingen uw goedkeuring. Ter vergadering zullen u hieromtrent nadere mededelingen worden gedaan.

A. L. de Bruyne, penn.

Bijlage 3

INSTELLING VAN EEN DEPUTAATSCHAP VOOR DE BEHARTIGING VAN DE MATERIELE BELANGEN DER THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Het curatorium van de Theologische Hogeschool stelt u voor de bestaande regeling voor de verzorging van de materiële belangen van de Hogeschool te herzien.

Deze regeling is thans opgedragen aan het curatorium, ten deze bijgestaan door een penningmeester, die door de generale synode wordt benoemd.

De verzorging van de financiële zaken van de Hogeschool vraagt echter meer aandacht dan het curatorium er aan kan geven. Daardoor berust deze zorg in feite bij de penningmeester, die echter geen zitting in het curatorium heeft en dus geen directe verantwoordelijkheid draagt voor de besluiten op financieel gebied.

Het curatorium is na ampel beraad tot de conclusie gekomen, dat het gewenst is het Reglement voor de Theologische Hogeschool zodanig te wijzigen dat het zelf wordt ontheven van de directe zorg en verantwoordelijkheid voor de materiële belangen van de Hogeschool en dat deze taak wordt opgedragen aan een afzonderlijk door de generale synode daartoe te benoemen deputaatschap, dat op grond van een daartoe vast te stellen reglement in overleg en waar nodig in voorkomende gevallen overeenstemming met het curatorium zijn taak vervult.

Voor een goede gang van zaken zal het nodig zijn dat deze deputaten hun taak in nauw contact met het curatorium vervullen. Daartoe zouden aan het deputaatschap kunnen worden toegevoegd zowel één der curatoren als de rector, beiden met adviserende stem.

In bijgaand ontwerp-reglement voor het voorgestelde deputaatschap is een voorstel opgenomen hoe het contact tussen deputaten en het curatorium zal functioneren.

Het curatorium heeft overwogen of tevens voorstellen aan uw vergadering zouden kunnen of dienen te worden gedaan tot regeling van de rechtspositie, hetzij van de Hogeschool als zodanig, hetzij van het voorgestelde deputaatschap. Denkbaar ware, dat uw vergadering zou besluiten een stichting in het leven te roepen met een afzonderlijk bestuursorgaan waaraan de zorg voor alle zaken van de Hogeschool zou kunnen worden opgedragen. Ook zou het

mogelijk zijn een stichting op te richten met de uitsluitende doelstelling de financiële zijde van de opleiding van onze predikanten te verzorgen. Het stichtingsbestuur zou dan dezelfde samenstelling moeten hebben als het thans beoogde deputaatschap, terwijl in het reglement voor deputaten geregeld zou moeten worden welke zaken zij als stichtingsbestuur en welke zij als deputaten dienen te verzorgen.

Voorhands acht het curatorium een zodanige regeling niet urgent. Het lijkt gewenst eerst de werking van het afzonderlijke financiële beheer enige tijd aan te zien, alvorens de juridische positie ervan nader in overweging te nemen.

Bijlage 4

CONCEPT-INSTRUCTIE.

voor deputaten voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Artikel 1.

Er is een deputaatschap, bestaande uit drie personen, dat onder de naam „Deputaten-financieel van de Theologische Hogeschool” tot taak heeft de algehele verzorging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Artikel 2.

Deputaten verrichten deze taak in nauw contact met het curatorium. Daartoe heeft een jaarlijks door het curatorium aan te wijzen lid van dit college met adviserende stem zitting in het deputaatschap. Voorts maakt ook de rector van de Hogeschool ambtshalve en eveneens met adviserende stem deel uit van dit deputaatschap.

Artikel 3.

Deputaten, alsmede hun secundi, worden benoemd door de generale synode.

Artikel 4.

Tot de in art. 1 omschreven taak van deputaten behoort:

- het geven van uitvoering aan besluiten van materiële aard der generale synode betreffende de opleiding van dienaren des Woords, uitgezonderd die, welke tot de competentie van deputaten voor de kas E.B.P. behoren;
- het vaststellen van de traktementen der hoogleraren overeenkomstig de door de generale synode daartoe vastgestelde richtlijnen, alsmede van de honorering van lectoren, andere loerkrachten en overig personeel van de Hogeschool;
- het vaststellen van de emeritaatsregeling voor hoogleraren en de regeling van overige sociale voorzieningen; een en ander overeenkomstig de door de generale synode daartoe vastgestelde richtlijnen;
- het in ontvangst nemen van alle voor de Theologische Hogeschool bestemde gelden, het beheren dan wel doen beheren van deze gelden, alsmede van alle overige middelen van de Hogeschool;
- het tijdig verrichten van alle betalingen, welke uit de aan deputaten opgedragen taak voortvloeien;
- het vaststellen vóór 1 maart van elk jaar van een begroting voor het komende jaar;
- het verzorgen van een overzichtelijke financiële administratie en van een jaarlijkse balans en staat van lasten en baten ten behoeve van de deputaten voor financiële zaken;
- het onderhouden van contacten met plaatselijke kerken, classes en particuliere synoden over de financiële gang van zaken van de Hogeschool;
- de benoeming, instruering en honorering van beampten als in art. 5 van deze instructie bedoeld;
- het op eigen initiatief of op voorstel van het curatorium nemen van alle besluiten en het geven van uitvoering daaraan, welke op materieel gebied in het belang van de opleiding van dienaren des Woords nodig zijn, voorzover hiervoor niet nader omschreven.

Artikel 5.

Deputaten zijn bevoegd zich bij hun arbeid te doen bijstaan door door hen aan te stellen beampten. Zij regelen de instructie en de honorering van zodanige beampten.

Artikel 6.

Alle betalingen worden zoveel mogelijk giraal verricht. Deputaten wijzen uit hun midden één hunner aan, die bevoegd is namens deputaten betalingen te verrichten. Voor zover deze een bedrag van f 2.500,- te boven gaan, zullen de handtekingen van de desbetreffende deputaat en van een der beide andere deputaten nodig zijn.

Artikel 7.

Voor de volgende handelingen van deputaten is overeenstemming nodig met het curatorium:

- het vaststellen van de traktementen, honoraria en overige beloningen als in art. 4 sub b bedoeld;
- het vaststellen van de emeritaatsregeling en van andere sociale voorzieningen, als in art. 4 sub c bedoeld;
- het vaststellen van de jaarlijkse begroting, als in art. 4 sub f bedoeld;
- het verkrijgen, vervreemden en/of bezwaren van onroerende goederen;
- het verstrekken van gelden op hypotheecair verband;
- het belenen, verpanden of op andere wijze bezwaren van effecten, hypotheecaire vorderingen en soortgelijke vermogensbestanddelen;
- het aanvaarden van legaten, waaraan een of meer voorwaarden zijn verbonden;
- het voeren van processen;
- het sluiten van verzekeringen;
- het aangaan van verbintenissen, waarvan de gevolgen meer dan tienduizend gulden bedragen.

Artikel 8.

Bij gemis aan overeenstemming tussen deputaten en curatoren wordt de zaak ter voorlopige beslissing voorgelegd aan het curatorium, dat zijn beslissing aan het oordeel van de eerstvolgende generale synode onderwerpt.

BIJLAGE XV

Art. 47-49, 54, 55, 148.

RAPPORT II VAN COMMISSIE I BETREFFENDE DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Aan commissie I werd opgedragen uw vergadering te rapporteren over het rapport van het curatorium van de Theologische Hogeschool met de daarbij behorende bijlagen alsmede over de instructie van de part. synode van het Westen (7.01).

A. Het rapport van het curatorium van de Theologische Hogeschool.

Met grote belangstelling heeft uw commissie kennis genomen van het curatorium-rapport. Het geheel overziende is er alle reden tot dankbaarheid voor de vele en belangrijke arbeid, die verricht werd in het belang van de Theologische Hogeschool door curatoren en docenten. Dat de arbeid aan deze inrichting der kerken regelmatige voortgang kon hebben, zonder noemenswaardige belemmeringen, is voor de kerken van grote waarde. Met des te meer reden mag daarom verwacht worden, dat het onderwijs in de zendingsvakken zo spoedig mogelijk weer ter hand genomen zal worden.

De zaak van het admissie-examen verdient de blijvende aandacht en voorbede van de kerken. In uw commissie werd met grote dankbaarheid kennis genomen van de arbeid van het comité „Vrouwen-actie ten bate van de bibliotheek”, dat telken jare een belangrijke gift ter beschikking kon stellen van de bibliothecaris. Slechts zeer summier wordt in het curatoren-rapport gewaagd van de vele arbeid, die prof. J. Hovius in het belang van de bibliotheek heeft verricht. Naast de arbeid van het vrouwen-comité is het wel het meest aan zijn arbeid als bibliothecaris te danken, dat er een aanmerkelijke en prijszwaardige verbetering kwam in de kwaliteit van de bibliotheek. Nu de verbouwing van de Theologische Hogeschool zijn beslag heeft verkregen, mag inderdaad met grote dank geconstateerd worden, dat de daarvoor gebrachte offers ten goede komen aan heel de schoolgemeenschap.

Uw commissie heeft oog voor de redenen, die het curatorium er toe brachten over te gaan

tot liquidatie van het fonds „Bouwen en Bewaren”, terwijl zij de dankbaarheid van het curatorium deelt voor wat dit fonds heeft mogen bijdragen.

B. Bijlage 1 betreffende de voorziening in de vacature prof. W. Kremer.

Uw commissie heeft met meer dan gewone belangstelling kennis genomen van het schrijven van prof. W. Kremer, waarin hij verzoekt voorgedragen te worden tot verkrijging van de rechten van emeritushoogleraar van de Theologische Hogeschool. Met het curatorium is uw commissie van mening, dat deze aanvraag ingewilligd behoort te worden, en dat aan prof. W. Kremer die vele jaren lang met de meeste toewijding onderwijs heeft gegeven in een bijzonder groot aantal vakken, op de meest eervolle wijze dit emeritaat verleend dient te worden. Dankbaarheid is er bij uw commissie voor de wijze waarop prof. W. Kremer zich heeft willen geven. Slechts node ziet uw commissie prof. W. Kremer gaan. Des te meer reden is er om er met dankbaarheid nota van te nemen, dat prof. W. Kremer zich bereid verklaarde niet alleen te blijven dienen tot het einde van de cursus 1965/1966, maar zich ook beschikbaar stelde voor het vervullen van een leeropdracht na de emeritaatsverlening.

De gronden die het curatorium aanvoert om tot zulk een benoeming over te gaan zijn in het oog van uw commissie in alle opzichten steekhoudend. Niet alleen kan zo de basis gelegd worden voor een gezond financieel beleid ook voor de toekomst, maar tevens kan er aan onze hogeschool gewerkt worden op een wijze, waarbij het bezwaar van een te zware taak voor één hoogleraar wordt ondervangen. Niet het minst evenwel verdient het voorstel van curatoren alle steun, omdat op deze wijze prof. W. Kremer althans nog enige jaren voor het onderwijs in uitermate belangrijke vakken behouden kan blijven.

Het voorstel van het curatorium lijkt ook financieel aanvaardbaar omdat de daarin genoemde verhoging van het streefbedrag reëel moet worden geacht. In dit verband wil de commissie er met klem op aandringen, dat de zeer gewaardeerde bijdrage van het Vrouwencomité niet moet functioneren als basis, waarvan het geheel afhankelijk zou kunnen worden, en dat deze dus ook buiten de berekening van het streefbedrag dient te blijven. Daarom lijkt het voorstel van curatoren gegrond, om nl. het bedrag van het Vrouwencomité te reserveren als fonds voor bestrijding van eventuele nadelige saldi.

C. Bijlage 2 betreffende de financiën.

De bijlage betreffende de financiën heeft uw commissie aanleiding gegeven tot een brede bespreking. Instemming verdient naar het oordeel van de commissie het feit dat het curatorium het streefbedrag verhoogde van f 0,85 tot f 1,-, ingaande 1964.

Hoe ook de voorstellen zullen luiden, die ter vergadering van de synode gedaan zullen worden, betreffende een door de synode te geven advies inzake het streefbedrag voor de komende jaren, uw commissie was eenstemmig van oordeel, dat het noodzakelijk lijkt om niet een maximum vast te stellen, wat dit streefbedrag betreft, maar deze zaak geheel en al toe te vertrouwen aan het beleid van het curatorium, c.q. de deputaten voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool. Herinnerd werd aan wat in het commissierapport ten aanzien van deze zaak werd uitgesproken op de vorige generale synode, dat nl. in een eventueel prioriteiten-schema betreffende de belangen van de Theologische Hogeschool primair aandacht geschonken behoort te worden aan een genoegzame salariering van de professoren.

Het stemt uw commissie tot grote voldoening, dat de bouw van bibliotheek en aula zó konden worden gefinancierd als in het verslag wordt vermeld.

Met verwondering werd evenwel kennis genomen van het feit, dat nog geen uitvoering werd gegeven aan het besluit van de generale synode 1962 ten aanzien van het fonds Jubileum-gave 1834-1934.

D. Bijlagen 3 en 4 betreffende de instelling van een deputaatschap voor de behartiging van de materiële belangen der Theologische Hogeschool.

Gezien de motivering die het curatorium aanvoert, lijkt het alleszins gewenst over te gaan tot het instellen van een afzonderlijk deputaatschap in bovenbedoelde zin. Met de groei van de arbeid aan de Theologische Hogeschool ging gepaard een geleidelijke groei van de financiële zijde. Het zou de eigenlijke arbeid van het curatorium slechts ten goede komen wanneer de directe zorg en verantwoordelijkheid voor de materiële belangen zou worden opgedragen aan het voorgestelde deputaatschap.

Nu het curatorium zelf uitspreekt, dat er voorhands nog geen urgentie aanwezig is, een over te gaan tot het in het leven roepen van een stichting met de uitsluitende doelstelling

de financiële zijde van de opleiding van onze predikanten te behartigen, verdient het inderdaad alle aanbeveling eerst de werking van het afzonderlijke financiële beheer enige tijd aan te zien, voordat de juridische positie daarvan in nadere overweging wordt genomen.

Uw commissie acht het gewenst in de door het curatorium voorgestelde instructie voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool de volgende wijzigingen aan te brengen, die deels van stilistische, deels van zakelijke aard zijn.

Artikel 1 worde: „De generale synode benoemt drie deputaten met hun secundi, onder de naam „Deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland”, die tot taak hebben de algehele verzorging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool.

Artikel 2 worde: „Deputaten verrichten deze taak in nauw contact met het curatorium. Daartoe wonen een jaarlijks door het curatorium aan te wijzen lid van dit college en de rector van de Hogeschool de vergaderingen van deputaten bij. Zij hebben adviserende stem”.

Artikel 3 worde: „Deputaten zijn van al hun handelingen verantwoording schuldig aan de generale synode.”

Artikel 4a worde: „Het geven van uitvoering aan besluiten van materiële aard der generale synode betreffende de Theologische Hogeschool”.

Artikel 4b worde: „het vaststellen van de traktementen van de hoogleraren overeenkomstig de door de generale synode daartoe vastgestelde richtlijnen alsmede die van andere leerkrachten en overig personeel van de hogeschool”.

Artikel 8 worde: „Bij gemis aan overeenstemming tussen deputaten en curatorium, wordt de zaak voorlopig door het curatorium beslist, dat zijn beslissing aan het oordeel van de eerstvolgende generale synode onderwerpt”.

E. Instructie 7.01

Uw commissie is van oordeel, dat door de voorstellen van het curatorium aan de intentie van het tweede deel van de door de part. synode van het Westen ingediende instructie is tegemoet gekomen. Wat het eerste deel van deze instructie betreft verwijst uw commissie naar het in dit rapport opgemerkte onder C., nl. dat de generale synode geen maximum dient vast te stellen wat het streefbedrag betreft, maar deze zaak geheel en al dient toe te vertrouwen aan het beleid van het curatorium c.q. de deputaten voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool, waarbij benadrukt dient te worden dat het daarbij mogelijk moet zijn, om de hoogleraren op verantwoorde wijze te honoreren.

F. Voorstellen.

Op grond van bovenstaande overwegingen stelt uw commissie u het volgende voor:

1. de handelingen van het curatorium goed te keuren;
2. opnieuw een secretaris-curator te benoemen, alsmede diens secundus;
3. aan prof. W. Kremer op de meest eervolle wijze emeritaat te verlenen, onder hartelijke dankzegging voor de vele en getrouwe arbeid voor de kerken, inzonderheid aan de Theologische Hogeschool verricht, en dit emeritaat te doen ingaan aan het einde van de cursus 1965/1966;
4. in de vacature, ontstaan door de emeritering van prof. W. Kremer, gehoord de voordracht van het curatorium, een nieuwe hoogleraar te benoemen, met de opdracht onderwijs te geven in de vakken die in het curatorenrapport worden genoemd;
5. aan prof. W. Kremer een leeropdracht te verstrekken, in overeenstemming met het voorstel van het curatorium;
6. over te gaan tot het instellen van een deputaatschap voor de behartiging van de materiële belangen van de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland;
7. over te gaan tot wijziging van het Reglement voor de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, overeenkomstig het curatoren-voorstel;
8. de instructie van deputaten vast te stellen, naar het voorstel van het curatorium, met inachtneming van de daarin door uw commissie aangebrachte wijzigingen;
9. deputaten te machtigen jaarlijks een verantwoord streefbedrag vast te stellen;
10. de instructie van de part. synode van het Westen niet te aanvaarden, maar uit te spreken dat door het sub 4, 5 en 9 gestelde aan de intentie van de part. synode van het Westen is tegemoet gekomen.

W. van 't Spijker, rapp.

BIJLAGE XVI
Art. 55.

MISSIVE VAN HET CURATORIUM VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

In aansluiting aan het rapport van het curatorium van de Theol. Hogeschool stelt het curatorium u betreffende de emeritaatsaanvraag van prof. W. Kremer en de voorziening in de a.s. vacature voor:

- a. thans nog niet over te gaan tot het benoemen van een vijfde hoogleraar;
- b. aan prof. W. Kremer het gevraagde emeritaat op de meest eervolle wijze te verlenen;
- c. in de vacature door deze emeritaatsverlening ontstaan te voorzien;
- d. aan prof. W. Kremer de voorgestelde leeropdracht te geven.

Ter voorziening in de vacature prof. W. Kremer stelt het curatorium u het volgende tweetal voor:

dr. W. H. Velema te Leiden,
dr. J. de Vuyst te Amsterdam-Oost.

Namens het curatorium,
D. H. Biesma, secretaris.

BIJLAGE XVII

Art. 63, 64, 69, 139, 141-144, 189, 192, 209.

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE EENHEID VAN DE
GEREFORMEERDE BELIJDEERS IN NEDERLAND
EN DE CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN.

Voor de zesde keer biedt ons deputaatschap aan een generale synode een rapport aan van de door haar verrichte werkzaamheden en onderhouden contacten. De generale synode van Utrecht 1947 besloot tot instelling van dit deputaatschap voor zover het de eenheid van de gereformeerde belijders in ons vaderland betref, terwijl de zaken van correspondentie met buitenlandse kerken in 1950 ook aan dit deputaatschap ter behartiging werden opgedragen. Er is in deze jaren veel vergaderd, gesproken en geschreven. Onze arbeid was boeiend en vermoeiend. Uit het hieronder gereleveerde moge u blijken dat deze karakteristiek in het bijzonder geldt van de driejarige periode 1962-1965.

I. ALGEMEEN OVERZICHT.

1. Deputaten.

De generale synode van Haarlem-Santpoort benoemde de volgende deputaten (zie Acta 1962, art. 219 B 10) prof. dr. J. van Genderen, voorz.; ds. J. H. Velema, algem. secr. en secr. binnenland; ds. J. C. Maris, secr. buitenland; ds. D. Biesma jr., ds. L. S. den Boer, ds. I. de Bruyne, prof. W. Kremer en prof. J. J. v. d. Schuit. Al deze deputaten konden aan de werkzaamheden van het deputaatschap geregeld deelnemen, al was niet iedere deputaat op elke vergadering en bij iedere samenspreking tegenwoordig. De deputaten prof. Van Genderen, prof. Kremer, ds. Maris en ds. Velema, respectievelijk voorzitter, tweede voorzitter en secretarissen, vormen het moderamen van het deputaatschap. Ds. De Bruyne heeft de wens te kennen gegeven voor een herbenoeming als deputaat niet meer in aanmerking te komen.

2. Vergaderingen.

Ook in deze periode werden vele vergaderingen gehouden. In eigen kring werd achttien maal vergaderd: 30 november 1962, 27 maart, 21 juni, 13 september en 11 december 1963; 9 juni 1964 en 5 maart en 28 april 1965. Met de deputaten van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) werden drie samensprekingen gehouden: twee na onze synode van Haarlem-Santpoort en één na de vrijgemaakte synode van Rotterdam-Delfshaven. Twee van deze samensprekingen werden gehouden in het gebouw van de Theologische Hogeschool te Kampen en één in het gebouw van onze Theologische Hogeschool te Apeldoorn. Met de deputaten van de Gereformeerde Kerken voor eenheid der gereformeerde belijders werden in deze periode vier samensprekingen gevoerd, die alle plaatsvonden in Utrecht. Ons deputaatschap werd uitgenodigd tot een samenspreking met deputaten der Gereformeerde Kerken voor oecumenicitet en pluri-formiteit, aan welk verzoek werd voldaan. Deputaten hadden voorts een onderhoud met de

kerkeraad van Eindhoven.

De deputaten prof. Van Genderen en prof. Kremer en ds. Maris en Velema vertegenwoordigen ons deputaatschap in het C.O.G.G. Op de in 1964 gehouden tweedaagse conferentie te Woosdshoten waren de meesten van onze deputaten aanwezig, alsook op een dit jaar gehouden eendaagse conferentie in Utrecht. Tenslotte namen ook in deze periode prof. Van Genderen en ds. Velema deel aan de werkzaamheden van de interkerkelijke commissie belijdenisgeschriften.

3. Voorstellen.

In verband met de veelomvattende arbeid van ons deputaatschap is in onze kring de gedachte geopperd de werkzaamheden te splitsen. Te overwegen ware of de zaak van de correspondentie met buitenlandse kerken niet in een afzonderlijk deputaatschap kan worden ondergebracht. Toch lijkt het uw deputaten beter het deputaatschap uit te breiden met een lid in verband met het veelomvattende werk. Hierdoor wordt enige gelegenheid gegeven om tot een zekere taakverdeling te komen binnen het deputaatschap.

II. NEDERLAND

A. Gereformeerde kerken (Vrijgemaakt).

Werden in de periode van 1959-1962 acht samensprekingen gehouden, nu konden slechts drie samensprekingen worden gehouden. Eerst in het najaar van 1963 werden de samensprekingen na onze generale synode hervat; in april 1962 had de laatste samenspreking vóór onze generale synode plaats gehad. In 1964 vergaderde de generale synode van de vrijgemaakte kerken. In maart 1965 werd op verzoek van vrijgemaakte deputaten weer een samenspreking gehouden.

1. Samensprekingen.

Op 2 oktober 1963 had de eerste samenspreking - de elfde in deze tweede serie samensprekingen - plaats. Onzerzijds werd een uiteenzetting van en een toelichting op het besluit van de generale synode van Haarlem-Santpoort gegeven. De door de synode geconstateerde verschillen zijn genoemd, maar ook is er op gewezen dat onze synode nooit over enige andere kerk zo heeft gesproken als over de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) omdat ze uitsprak dat het roeping is te staan naar eenheid. Maar de situatie in de plaatselijke kerken is een belemmering en daar klopt het hart van het kerkelijke leven. Daarom gaf onze synode ons een nieuwe opdracht nl. naar wegen en middelen te zoeken om de geconstateerde verschillen uit de weg te ruimen.

Van vrijgemaakte zijde werd toegestemd dat inderdaad de plaatselijke toestand minder gunstig is, doch dat dit van weerskanten geldt. Verder werd er op gewezen dat er bij ons internationale en ook plaatselijke contacten met andere kerken zijn, die vragen bij hen oproepen. Geïnformeerd werd hoe de door onze synode geconstateerde verschillen nu getaxoerd moeten worden. Kunnen wij elkaar daarin niet dragen? Onzerzijds is geantwoord dat de genoemde verschillen moeten worden weggelaten. Ook hebben we er in dit verband op gewezen dat de schriftuurlijke drang tot eenheid plaatselijk erg weinig leeft. Er is een geestelijk klimaatverschil. In het tweede gedeelte van deze vergadering werd door vrijgemaakte deputaten geïnformeerd naar onze opdracht. We hebben geantwoord, dat de door de vorige generale synode ons gegeven opdracht alleen uitgevoerd kan worden in overleg met vrijgemaakte deputaten. We hebben er ook op gewezen dat de kerken na onze generale synode - Eindhoven uitgezonderd - niet in beweging zijn gekomen. Ernstige moeilijkheden in de vrijgemaakte kerken doen ons bovendien als kerken ook niet verlangen naar meer eenheid. Een belangrijke vraag - zo zeiden we - is: hoe zal uw generale synode reageren op uw samensprekingen? We constateerden verschil tussen wat kerkeraden zeggen en wat deputaten zeggen. Wij zouden zo graag willen horen: zo en zo denken de kerken in de synode er over. Ook hebben we gewezen op de klacht, dat men zich in onze kerken niet één voelt met de vrijgemaakten. Er ontbreekt iets aan de geestelijke benadering: u doet het te rechtlijnig, te beredeneerd, werd gezegd. We hebben behoefte aan herkenning van onze bezwaren; dan zou reeds veel gewonnen zijn; wegmenging van onze bezwaren is beslist *conditio sine qua non* - dit zit ons hoog met het oog op het heil van onze kerken. Daarop werden van vrijgemaakte zijde verschillende bezwaren tegen ons kerkelijke leven ingebracht. Het komt voor dat plaatselijk door christelijke gereformeerden wordt deelgenomen aan acties, die onkerkelijke religieusiteit bevorderen. Zij willen vasthouden aan het historisch ambtelijk werk in Christus' kerk; daarom beklemtonen zij ook wat in 1944 door de Hev. is gewerkt. Vrijgemaakte deputaten moeten constateren: als deputaten kunnen wij op

dit ogenblik weinig doen. De synode zal conclusies moeten trekken. Hunnerzijds werd met klem betoogd: als we ons nu van elkaar verwijderen, is er geen zegen te verwachten. Het klimaat dient gesaneerd te worden vanuit de gemeenschappelijke grondslag. De zaak van de eenheid heeft haast. Ook werd gezegd: het zal moeilijk zijn een vereniging voor te staan, als het kerkvolk er niet rijp voor is; daarom moet het kerkvolk contact krijgen met elkaar.

De volgende samenspreking werd gehouden op 8 november 1963. De voorzitter van vrijgemaakte deputaten had voor deze vergadering een memorandum gezonden over de verhouding tot andere kerken. Sterk werd in dit memorandum onze aansluiting bij de gereformeerde oecumenische synode bekritiseerd. Onze synode heeft een eventuele vereniging daardoor zo al niet verhinderd dan toch wel zeer bemoeilijkt. In de G.O.S. hebben we de Gereformeerde Kerken (synodaal) aanvaard; in 1946 werd uitgesproken door de G.O.S. dat de „vervangingsformule” in overeenstemming is met Schrift en belijdenis. De gang van zaken in de G.O.S. geeft reden om te denken dat de waarheid daar verfoerd wordt. Voorts werden bezwaren ingebracht tegen ons lidmaatschap van de I.C.C.C. De pluriformiteit, die in strijd is met de belijdenis, wordt daar voluit bevestigd. De ware eenheid wordt daar tegengestaan. De kerk moet zich met de waarheid niet opsluiten. Maar als we anderen willen dienen, moeten we geen verkeerde wegen bewandelen, waar gevaar van afglijding bestaat. Volgens de belijdenis kunnen wij niet alles als kerk begroeten, dat zich als zodanig aandient. Ons werd gevraagd of we de grondvragen met betrekking tot de kerk scherp durven stellen. De uitdrukking in ons synodebesluit „staan naar eenheid” in plaats van „vereniging” werd symptomatisch geacht. De gebedigde uitdrukking kan pluriformistisch worden opgevat. Kerkelijke pluriformiteit leidt echter onvermijdelijk tot pluriformiteit der waarheid. Licht in de ontwikkeling naar het pluriformisme niet één der oorzaken waarom in onze kerken geen ijver is ontwaakt voor de vereniging met de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)? – aldus werd gevraagd. Deze bezwaren werden in het gesprek zwaar geaccentueerd. Ook werd gewezen op het feit dat sommige christelijke gereformeerden breed zijn in het evangelisatiewerk. Er zijn dingen die nog zorgelijker zijn dan wat er op internationaal niveau gebeurt. Desgevraagd werd verklaard dat ook het Gereformeerd Convent – inmiddels veranderd in Contact Orgaan van de Gereformeerde Gezindte – gekenmerkt wordt door het accepteren van elkaar op basis van pluriformiteit. Onzerzijds hebben we er onze verbazing over uitgesproken dat deze zaken thans aan de orde kwamen en zo scherp gesteld werden. Het is immers geen nieuwe ontwikkeling. We weten op het standpunt dat de synode van 1922 innam ten aanzien van het samenleven met de Gereformeerde Gemeenten; de benoeming van ons deputaatschap in 1947; ons lidmaatschap van de I.C.C.C. in 1950; het besluit ten aanzien van het Gereformeerd Convent in 1953 en dat ten aanzien van de G.O.S. in 1962. We gaan steeds na of de grondslag geschikt is om het gestelde doel te bereiken. De medewerking aan I.C.C.C. en G.O.S. gaat gepaard met behoud van bezwaren. Het is beslist niet onze bedoeling de waarheid te verdoezelen. Wij willen bij anderen appelleren op hun belijdenisgeschriften. U hanteert de artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis over de kerk anders dan wij. Als Christus ook bij anderen vergadert, moet dat betekenis hebben voor de verhouding tot die anderen. We moeten dan een profetisch getuigenis geven. De spanning tussen belofte en verwerkelijking van de belofte ontbreekt bij u al te zeer; dat werkt door in uw kerkbeschouwing. Na de oorlog werden onze kerken anders gewaardeerd door de Gereformeerde Kerken dan vroeger. Dat heeft in de houding van onze mensen een verandering gebracht. Nu dreigt zeker in onze kerken het gevaar van relativisme ten aanzien van het kerkelijk standpunt. Als uwerzijds gezegd wordt: ons gehoeerd-zijn is een appel, dan vragen wij: is uw kerk-zijn inderdaad een appel? De spanningen in uw kerken zijn een gevolg van een exclusivistische kerkbeschouwing. Verder maakten we er bezwaar tegen dat plaatselijke gevallen op één lijn worden gesteld met synode-uitspraken. Over plaatselijke samenwerking heeft een synode nooit gesproken. Vrijgemaakte deputaten merkten op dat zij zeer getroffen zijn door het besluit inzake de G.O.S. Hetzelfde verschijnsel, dat in synodebesluiten werkt, zien zij tevoren reeds in plaatselijke toestanden, waarop zij meermalen hebben gewezen bij vorige samensprekingen. Het kerkvolk ziet juist die plaatselijke verschijnselen, zoals onzerzijds ook altijd gezegd is: onze mensen kijken naar de praktijk. Door samen te werken, zo werd gezegd, legt u zich beperkingen op, waardoor het profetisch gehuld gehinderd wordt. U bent te spoedig klaar met aanvaarden van andere kerken, zo werd ons gezegd. Het institutionaire mag niet gedegradeerd worden. Er zijn normen voor de vergadering der gelovigen. Is het geen blijk van oordeelsverzwakking, als christelijke gereformeerden plaatselijk soms wel contact willen hebben met kerken, waar het oecumenisme doorwerkt, maar niet met de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)? Nogmaals werd betoogd: wij begeren vereniging. Die vereniging zal helpen het gevaar van steriliteit en dorheid bij de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) te bestrijden. Wij hebben geantwoord dat wij op beide elementen – *vergadering der gelovigen*

– van de confessionele omschrijving van de kerk nadruk willen leggen. Het gaat ons ook om het kerkelijke en ambtelijke. Maar de vrijgemaakten moeten niet vergeten wat artikel 29 N.G.B. zegt over de ware christgelovigen. De liefde tot het instituut ontspruit uit de ware kennis der genade Gods. Als dit bij u zou doorklinken, dan zou dit bij ons kerkvolk aanspreken. Uw kerkelijke hoogmoed werkt afstotend. Daarom zoeken onze kerken het plaatselijk wel eens in een andere richting. Ook nu bleek weer dat er een groot verschil is tussen deputaten-besprekingen en verschillende plaatselijke ontmoetingen.

Dit was de laatste samenspreking vóór de generale synode van Rotterdam-Delfshaven. Eerst medio februari 1965 ontvingen we de tekst van het besluit van die generale synode met betrekking tot de verhouding tot onze kerken. Ook werd ons een afschrift gezonden van de brief, die deze synode aan uw synode zond.

In de 4e constatering van dit synodebesluit lezen we „dat naar het oordeel van de door de generale synode van Assen benoemde deputaten vóór de eerstvolgende generale synode van de Chr. Geref. Kerken nog wel verder dient gesproken te worden over de door de Chr. Geref. Kerken gevolgde koers terzake van het door haar synode van 1947 dusgenoemde 'zoeken van contact met gereformeerde belijders'”. Dienvolgens benoemde deze synode deputaten met de opdracht „de nog niet geheel tot afsluiting gekomen bespreking met deputaten van Chr. Geref. Kerken over de in de 4e constatering genoemde koers te voltooien voor de eerstvolgende generale synode van de Chr. Geref. Kerken”. Een eensluidend verzoek bereikte ons van deze deputaten. We meenden dit verzoek niet te mogen weigeren en van de gelegenheid gebruik te maken aan deze deputaten vragen te stellen over de recente ontwikkeling van het kerkelijke leven der vrijgemaakte kerken.

Op 18 maart 1965 had deze samenspreking plaats. Eerst werd uitvoerig het doel van deze samenspreking toegelicht. Op instigatie van deputaten wilde de synode dat haar deputaten verder zouden spreken over de christelijke gereformeerde houding ten aanzien van de oecumene. Sterke nadruk werd gelegd op ons besluit ten aanzien van de G.O.S., dat contrair is met dat van de synode der kerken in 1948. Het werd aldus gezegd: wij hebben de G.O.S. afgewezen om trouw te blijven; u besloot om toe te treden met de bedoeling om ook trouw te blijven aan de gereformeerde belijdenis. De een meent samenwerking te moeten geven en de ander meent samenwerking te moeten afwijzen. Op deze wijze komt het wel moeilijk te liggen. U hebt de Gereformeerde Kerken (synodaal) aanvaard als trouw aan de belijdenis. Hoe kunt u – zo werd ons gevraagd – internationaal de Gereformeerde Kerken aanvaarden terwijl u nationaal zegt: wij hebben grote verschillen. Ook werd gewezen op de besluiten van de G.O.S. die binnen bepaalde grenzen dienen aanvaard te worden. Deze bezwaren werden in deze samenspreking nog meer onderstreept dan in de vorige samenspreking. Op onze vraag waarom deze samenspreking moest worden gehouden, werd geantwoord: er is voor uw kerken een zekere belemmering ontstaan om de zaak van de eemwording zuiver te zien. De koers sinds 1947 gevolgd is uitgestippeld in de overwegingen uit het rapport, die geleid hebben tot instelling van het deputaatschap voor de eenheid der gereformeerde belijders; de lijnen toen uitgestippeld zijn doorgetrokken. Vrijgemaakte deputaten maakten vooral berwaar dat we nationaal iets anders zouden zeggen dan internationaal. We zouden daarmee in strijd komen met het bijbelwoord: spreekt de waarheid een ieder met zijn naaste. Ons bleek dat het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken (synodaal) van de G.O.S. een groot berwaar is, al is dit niet het hoofdberwaar. Maar deze samenwerking zelf werd genoemd het doortocht geven aan de vals oecumenische gedachte. We stelden de pertinente vraag: is er geen divergentie tussen het synodebesluit, waarin van onze koers wordt gesproken en uw berwaar, dat zich richt tegen het lidmaatschap van de G.O.S.? De bezwaren die u inbrengt, zijn zo oerweldigend, werd gezegd. Nadrukkelijk werd onzerzijds uitgesproken dat we in de G.O.S. geen oordeel uitspreken over trouw of ontrouw aan de belijdenis. We zeiden: dat ligt u meer. Wij doen dit niet en gaan elkaar niet oordelen. Beslissend is de confessionele grondslag van de kerken. Wat de uitspraak van 1946 over de „vervangingsformule” betreft: we hebben aan de G.O.S. van 1963 meegedeeld dat o.i. 1946 feitelijk geen synode was. Het begin ligt voor ons in 1948. We hebben het recht de volgende keer te vragen een streep te halen door de uitspraak van de G.O.S. inzake de „vervangingsformule”. Dank zij ons berwaar wordt nu al niet meer gesproken over de eerste gereformeerde oecumenische synode van Grand Rapids, maar de synode wordt genoemd naar het jaar, waarin ze gehouden wordt of werd. Opgemerkt werd van vrijgemaakte kant; uw redenering ten opzichte van het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken van de G.O.S. en uw beroep op de grondslag van de G.O.S. is dezelfde als de synodale redenering ten oprichte van de wereldraad: we kunnen appelleren op de belijdenisgrondslag; structureel werd het dezelfde redenering genoemd. Overigens werd ook opgemerkt door een vrijgemaakte deputaat: de divergentie wordt groter gesteld dan ze in werkelijkheid is. U bekijkt de G.O.S. anders dan wij uit de stukken

kunnen beoordelen. U moet kennis nemen van onze bezwaren; wij welke motieven u hebt. Onzerzijds werd opgemerkt: op grond van uw redenering is geen enkel oecumenisch verband mogelijk. U verdisconteert niet de zondige gebrokenheid van de kerk. We moeten elkaar vasthouden waar het maar enigszins kan.

Vervolgens werden onzerzijds de recente gebeurtenissen in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) aan de orde gesteld. Verschillende opmerkingen werden er door ons over gemaakt. Met de kleinste mogelijke meerderheid sprak de generale synode uit dat ds. Van der Ziel schorsenswaardig was. Het is zeer de vraag of de openbare grove zonde wel duidelijk is. Het is niet in overeenstemming met artikel 79 KO dat de kerkeraad van Groningen-Zuid de schorsing doorzette zonder voorafgaand oordeel van dubbele kerkeraad of classis. Maar de generale synode heeft deze kerkeraad in het gelijk gesteld. We vroegen: is dit alles geen breekbare zetting in de gemeenschap van de kerk? Dit besluit is voor ons een struikelblok, zo zeiden we. Wel werd van vrijgemaakte zijde opgemerkt: kunt u deze zaak beoordelen? het gaat hier om een zaak tussen de plaatselijke kerkeraad en de synode; op welke grond moet deze beslissing door u worden aangegeven als een struikelblok? Daarop werd door ons geantwoord: er is voor ons verband tussen wat wij genoemd hebben uw hanteren van de gereformeerde belijdenis omtrent de kerk en de schorsing van ds. Van der Ziel. Wij zien in hoel deze zaak een automatisme van Geest-ambt-kerk. Zowel de ware-kerk-theorie als de doorgaande reformatie spelen een rol op de achtergrond van deze zaak. Vrijgemaakte deputaten ontkenen dit, voor zover zij zich uitspraken. De zaak-ds. Van der Schaft in Marmarwoude werd erbij betrokken en opgemerkt werd dat het ging om het zijn of niet-zijn van de vrijgemaakte kerk. Ook werd gezegd: de kerkorde is niet veranderd; het gaat om de hantering van de kerkorde. Er is altijd de mogelijkheid dat het niet kan geschieden naar wat in de kerkorde is geschreven. Een kerkorde is anders van aard dan een confessie. In artikel 87 is sprake van naastigheid doen om de artikelen van de kerkorde te onderhouden, hetgeen zou wijzen op de mogelijkheid van een afwijking, volgens de vrijgemaakte hoogleraar in het kerkrecht. Zijn deze dingen werkelijk een struikelblok? De eenheid is geboden. Het gaat om een gemeenschappelijk leven. Toen gevraagd werd door ons: zijn wij eventueel ons ambtelijk leven zeker bij u, werd door een der deputaten geantwoord: nee, dat bent u niet; wij zijn dat ook niet bij u; ons leven is met Christus verborgen in God.

Aan het einde van de vergadering werd spijt uitgedrukt over het feit dat we na de Rotterdamse synode maar één keer hadden samengesproken. Vrijgemaakte deputaten verklaarden zich bereid om voor onze synode nog één keer samen te spreken. Wij achtten dit niet noodzakelijk.

2. Eindhoven

Bij schrijven van 20 november 1962 ontving uw deputaatschap een uitnodiging van de kerkeraad van Eindhoven om een samenspreking te houden inzake zijn verhouding tot de gereformeerde vrijgemaakte kerk te Eindhoven. Ook de raad van de vrijgemaakte kerk heeft zich met een uitnodiging tot zijn deputaten voor samenspreking met onze deputaten gewend met een verzoek tot samenspreking. Men wilde op eenzelfde datum tot een gecombineerde kerkeraadvergadering komen in aanwezigheid van wederzijdse deputaten met de bedoeling „een inzicht te geven in de stand van zaken te Eindhoven” en „de indruk weg te nemen dat we als kerkeraad een geïsoleerde plaats in het verband van onze kerken zouden willen innemen”.

Na uitvoerige bespreking van deze uitnodiging werd besloten aan dit verzoek in zoverre te voldoen als hier niet aan verboden zou zijn een vergadering met de vrijgemaakte kerkeraad en de vrijgemaakte deputaten. Het leek ons onjuist om een gecombineerde kerkeraad- en deputatenvergadering te houden zonder dat wij de kerkeraad van Eindhoven afzonderlijk hadden gesproken. Dit zou onze bespreking onder een zekere druk zetten. De kerkeraad van Eindhoven vond het jammer dat we deze restrictie maakten en wilde deze zaak nog eens ter overweging geven „zonder dit van u af te dwingen als u hier geheel niet voor voelt”. Wij bleven bij ons gevoelen en hadden dientengevolge in de barre winter van 1963 op 17 januari een bespreking met de kerkeraad van Eindhoven.

In deze bespreking werd uitvoerig de situatie in Eindhoven gememoreerd. In oktober 1958 ging een getuigenis uit naar de kerkeraden. Niet overal vond dat instemming. Gekoördeld werd dat Eindhoven het werk van deputaten doorkruiste. Nadien ging de spanning er wat af. De predikantswisseling bracht verandering. Een schrijven van beide mannenverenigingen drong aan op verder contact. In maart 1961 werd dit weer opgenomen. De vraag was: moeten we na de uitspraak van 1958 de zaak zo laten of moet aan de gebroken verbondenheid nu ook gestalte worden gegeven? Moet het komen tot kanselruil? In april 1962 is een gemeentevergadering bijeengeroepen om de verhoudingen te bespreken. Er was vertrouwen in het door

de kerkeraad gevoerde beleid. Vragen waren er weinig en die er kwamen lagen op het kerkrechtelijk vlak. De zaak is nadien op verschillende wijkavonden doorgesproken. Sommige leden hadden wel hun ja-maars, maar principiële dingen kwamen niet naar voren. De gedachten gingen uit naar kanselruil, om te beginnen eens per zes weken. De kerkeraad ziet het nu zo, dat ze gesteund door de gemeente, die er mee instemt, tot kanselruil zou kunnen overgaan. In de uitvoerige bespreking, die volgde, werd onzerzijds blijdschap uitgesproken over het feit dat men in Eindhoven elkaar heeft gevonden, maar werden ook allerlei bezwaren naar voren gebracht. Gevraagd werd: hoe wilt u komen tot een plaatselijke vereniging in het licht van het kerkverband? De kerkeraad sprak met klem uit het kerkverband niet te willen verbreken. Men voelt de solidariteit met de zusterkerken; wederzijds voelt men de roeping in dit verband te blijven. Maar de Eindhovense kerken willen een voorbeeld geven van wat mogelijk is. Met klem werd gezegd: wij kunnen niet terug; we mogen niet langer gescheiden optrekken. De kerkeraden hebben wederzijds vertrouwen in elkaar. Onzerzijds is gevraagd: is het niet prematuur nu reeds een beslissing in deze zin te nemen? Moet de uitslag van de voor de generale synode gehouden enquête u niet voorzichtig maken? Deputaten drongen aan op bestudering van het rapport over deze materie aan de generale synode van 1962. Ook werd door ons gezegd dat het verschil maakt of de beslissing van Eindhoven voorlopig of definitief is. Na deze bespreking deden de kerkeraden van Eindhoven d.d. 15 februari 1963 een getuigenis uitgaan, waarin zij nogmaals officieel uitspraken „elkander te aanvaarden als Kerk van Jezus Christus” en „wederzijds Woord- en sacramentsbediening voor elkander” open te stellen.

Op onze vergadering van 27 maart 1963 werd in ons bezoek aan Eindhoven in dit getuigenis besproken. Er was bij ons verwoording dat de beslissing in Eindhoven zo spoedig gevallen is. Het recht van Eindhoven om dit besluit te nemen werd niet ontkend, maar we vonden als deputaten wel dat Eindhoven prematuur heeft gehandeld. In verband met de behandeling van deze zaak op de classis Utrecht meenden we er goed aan te doen Eindhoven te laten weten dat we gelet op de ontwikkeling een bespreking met de kerkeraad op prijs zouden stellen via een deputatie van ons deputaatschap. Er bleek echter behoefte noch gelegenheid te bestaan dit commissie-gesprek met Eindhoven te arrangeren.

3. Constateringen.

Ons beperkende tot de gehouden samensprekingen - het ligt niet op onze weg een oordeel te geven over de beslissing en de huidige situatie in Eindhoven - komen we tot de volgende constateringen:

1. Behalve een grote mate van overeenstemming constateerde de generale synode van Haarlem-Santpoort dat er verschillen gebleken zijn - Acta, art. 154 - „met name ten aanzien van de toeigening des heils en met betrekking tot de hantering van het gereformeerde belijden omtrent de kerk”. Deze verschillen zijn vooral ten aanzien van de kerk in al haar ernst aan het licht gekomen.
2. Voor de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) is onze aansluiting bij de G.O.S. in het bijzonder en onze verhouding tot en samenwerking met de Gereformeerde Kerken en andere kerken in het algemeen, een groot struikelblok. Dit staat in verband met de eenzijdige nadruk die gelegd wordt op het institutaire karakter van de kerk en de daaruit voortvloeiende verheerlijking van de vrijmaking en de exclusivistische houding dientengevolge ten opzichte van andere kerken. Op dit standpunt moet men in feite andere kerken negeren en is er van enige samenwerking, in welk verband ook, geen sprake.
3. Afgedacht van andere verschillen zijn de recente gebeurtenissen in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) een struikelblok voor ons. Hier is o.i. gebleken wat de gevolgen zijn van een bepaald hanteren van het gereformeerde belijden omtrent de kerk en kwamen kerkrechtelijke inzichten naar voren, die met zorg vervullen.
4. De door de generale synode van 1962 gegeven opdracht „in overleg met de deputaten van de gereformeerde kerken wegen te zoeken die tot wegsmeiding van de geconstateerde verschillen kunnen leiden” is niet vervuld. De drie gebouwen samensprekingen hebben deputaten niet dichtert tot elkaar gebracht, maar wel verwijdering tussen hen geschapen. Deputaten constateren dit met teleurstelling.

B. Gereformeerde Kerken.

De generale synode van Haarlem-Santpoort droeg aan deputaten op „de besprekingen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken voort te zetten en getuigenis te geven van

het schriftuurlijk-confessioneel beginsel van onze kerken" (Acta, art. 155). Overeenkomstig deze opdracht werden vier samensprekingen gehouden met de deputaten van de Gereformeerde Kerken (synodaal).

1. Samensprekingen.

Op 27 maart 1963 had de eerste samenspreking plaats. Uitgangspunt in deze samenspreking was het antwoord, dat gereformeerde deputaten ons zonden d.d. 24 april 1962, waarover reeds aan de vorige generale synode werd gerapporteerd (Acta, pag. 253). Gehandeld werd over kanselruil, afvaardiging naar elkanders synoden, het korte doopsformulier door de synode van Apeldoorn 1961 aanvaard, de beschouwing van de kinderen der gemeente en de betekenis van de belofte Gods.

Gereformeerde deputaten zouden graag willen dat het tot kanselruil en afvaardiging naar elkanders synoden kwam. We merkten ten aanzien van kanselruil op, dat dit praematur wordt geacht in onze kerken; ze vraagt een groot vertrouwen en stelt voor de moeilijkheid van de verschillende interpretatie van de belijdenis. De bestaande tweetrlei verbondsbeschouwing is het grote bezwaar; op dit punt moet eerst helderheid komen. Afvaardiging naar elkanders synoden werd door ons genoemd de kroon op het resultaat van de samensprekingen; gereformeerde deputaten zien hierin evenals in kanselruil, een middel om tot nader contact te komen en elkaar beter te leren kennen. In verband met de betuiging van gereformeerde deputaten dat we één zijn in belijdenis, werd onzerzijds gewezen op het in 1961 aanvaarde korte doopsformulier, waarin de uitdrukking voorkomt „ons oeder zijn verlossende heerschappij brengt”, waardoor de indruk kan worden gewekt dat de gedoopten onder de verlossende heerschappij van Christus zijn gekomen. Geantwoord werd, dat er in het oude doopsformulier uitdrukkingen worden gebruikt, die zeker niet minder sterk zijn. Als deze uitdrukking tweelodig is op te vatten, dan is dat juist de bedoeling; de Gereformeerde Kerken willen die variatie. Een van de deputaten antwoordde op de vraag, hoe staat u tegenover de kinderen? ik zie ze als gelovigen in de Here Jezus Christus. Hierop ontwikkelde zich een gesprek over de vraag hoe we kinderen der gemeente hebben te beschouwen. We waren van mening dat de opvatting van dr. Kuyper vandaag nog veel aanhang heeft in de Gereformeerde Kerken, ja zelfs in de veertiger jaren zegevierde. Geantwoord werd dat de bedoeling van de uitspraken van 1942 en 1948 juist was de uitspraak van 1905 te onderstrepen. De synode richtte zich juist tegen die mensen, die te ver gingen. Vervolgens kwam in verband met het antwoordschrijven van gereformeerde deputaten de vraag aan de orde: wat verstaat u onder de belofte? We vroegen: maakt u verschil tussen de belofte aan de bondeling en de realisering van de belofte in de bondeling. Moeten we uitgaan van de belofte of van de veronderstelling van de realisering? Van gereformeerde zijde werd er op gewezen dat er nog een ander aspect is: we gaan uit van de gemeente van bondelingen, van gelovigen, in wie de belofte is gerealiseerd, maar we wekken niettemin de gemeente op tot geloof. Ook voor het kind gelden de volle beloften van het verbond.

In verband met de laatst genoemde zaak werd op de volgende samenspreking, die 19 februari 1964 werd gehouden, een uiteenzetting gegeven door de voorzitter van gereformeerde deputaten - prof. dr. N. H. Ridderbos - over de vraag: hoe beschouwen en behandelen we onze kinderen? In dit betoog werd gezegd: er is een verkeerde voorstelling hoe het in onze kerken ervoor staat. Verbond en doop zijn te weinig realiteiten in onze kerken. Is dat bij u beter? Er is een dogmatisch indifferentisme. Er wordt anders getheologiseerd dan vroeger. In ons verschil zit iets onwettelijks. De discussie over deze dingen gaat voor een groot deel langs de leden van onze beide kerken heen. De synode van 1959 stelde de „vervangingsformule” terzijde; sprak uit dat ze rechtmatig was, maar ze heeft nu geen kerkelijk gezag meer. De leer van uw kerken is uitgedrukt in de belijdenis. Wat moet er meer gebeuren? Zij die de „vervangingsformule” accepteren hebben een wettige plaats. Moet hier verandering in komen? Vraagt u dan niet teveel en stelt u de grenzen dan niet te eng? Zij die de rechtmatigheid van de „vervangingsformule” handhaven, bedoelen te onderstrepen dat de beloften Gods geladen zijn met de energieën Gods. Is er in de praktijk nu werkelijk verschil? We beginnen toch beiden met het goede te verwachten ten aanzien van onze kinderen. In uw kring wordt mogelijk ernstiger dan in onze kring gewaarschuwd en meer aangedrongen op een persoonlijke keuze. Ons verschil - aldus nog altijd prof. Ridderbos - ligt niet in de verbondsbeschouwing. We onderschrijven van harte zondag 25: het geloof wordt gewerkt door de verkondiging van het heilig Evangelie. Voor automatisme willen we waken. Als we onderstrepen: alleen door het Evangelie komen we tot het positieve. Zo komen we uit boven ons verschil, dat niet bestaat in een ondergronds doorwerken van de „vervangingsformule”.

Een brede discussie is naar aanleiding van dit referaat gevoerd. Onzerzijds werd gewezen op allerlei passages uit recente geschriften, verschenen na de ter-zijde-stelling van de „ver-

vangingsformule”, waaruit blijkt hoe in de praktijk over het verbond wordt gedacht. Hier gaapt een grote kloof. Berwaar maakten we tegen de gedachte als zou de formulering van de „vervangingsformule” volkomen schriftuurlijk en confessioneel verantwoord zijn. Goedt de Schrift recht om de conclusie, als in de „vervangingsformule” wordt gedaan, te trekken voor de verbondspositie? Er is onderscheid tussen belofte en voorzeggung. Heb ik recht om te concluderen dat de belofte reeds vervuld is? Er is bij u een verobjectivering van het heil. De spanning is verloren gegaan. Gereformeerde deputaten antwoordden: de „vervangingsformule”, nu ingetrokken, in overeenstemming met Schrift en belijdenis, heeft geen bindende kracht in onze kerken. Het accent ligt bij u dieper dan bij ons, maar we hebben elkaar nodig; we kunnen veel van elkaar leren. Het verschil tussen u en ons is een accent-, geen principiële verschil. Van onze zijde werd opgemerkt: het verschil tussen beide kerken ligt in de belofteopvatting en beschouwing van de gemeente. U veronderstelt dat het bij de kinderen in orde is of komt. Dat is een veronderstelling van de verkiezing. Toch is er bij u verandering. Vroeger werd in samensprekingen de nadruk gelegd op de eerste doopvraag: allen in Christus geheiligd (subjectief opgevat), uitzonderingen daargelaten. Nu zegt u: we moeten beginnen het goede te verwachten. Moeten we niet vragen: wat verwachten we van de Here, onze God? We moeten niet blijven staan bij zondag 25; in zondag 20 staat dat de Heilige Geest doelachtig maakt - dat moet ook gehonoreerd worden. Daarop werd van gereformeerde zijde betoogd: het verbond mag niet worden uitgehold; het toegenomen werk van de Heilige Geest mag niet uit het verbond worden uitgesloten. Het gaat tussen u en ons om de tolerantie van een ander gevoelen. De „vervangingsformule” is in geen enkel opzicht meer maatstaf. Kunt u de afwijking van het christelijke gereformeerde gevoelen tolereren? Hier ligt de quintessens; in groter verband: wat zijn de grenzen van de kerk? De bespreking spitste zich toe op de vraag: kunnen we in onze kerken de voorstelling der waarheid toelaten, zoals die door gereformeerde deputaten legitiem werd geacht? Licht deze voorstelling binnen de grenzen van de gereformeerde confessie?

De volgende samenspreking op 10 september 1964 was gewijd aan de vraag: „waarom zo weinig toenadering tussen onze kerken?”, welke vraag door onze voorzitter, prof. dr. J. van Genderen, werd gesteld en beantwoord. Bij de reeds eerder besproken bezwaren over de leer-geschillen, die blijven ook na 1959 omdat de „vervangingsformule” nog rechtmatig werd geacht en niet in strijd met Gods Woord, komen nog andere bezwaren. Genoemd werden de gemeenschappelijke kerkdiensten; de actie van „de achtien” en de houding van de synode van Apeldoorn 1961/1962 daar tegenover; sommige handelingen van de synode van Groningen 1963/1964; de uitspraak over het lidmaatschap der Partij van de Arbeid, welke verontrustend is; de houding tegenover de wereldraad van kerken - met prof. Dijk spreken we hier van een koersverandering; de wijze waarop met de uitspraak van Assen 1926 werd gehandeld. De vraag rijst verder: hoe staat het met de functie van de gereformeerde belijdenis in de Gereformeerde Kerken; er valt een „vervreemding van de drie formulieren” te constateren en er wordt gepleit voor reductie van de belijdenis. Tenslotte is er de verontrusting over de prediking, waarover geklaagd wordt. Prof. Van Genderen kwam tot de conclusie dat er eerder verwijdering dan toenadering te bespeuren valt. Dit is tenminste het oordeel van onze deputaten en vermoedelijk ook van de christelijke gereformeerde synode. Op dit referaat volgde een brede bespreking, gelijk te begrijpen is.

Allereerst werd het besluit ten aanzien van de wereldraad besproken. Gezegd werd dat we ons niet mogen onthouden van een „gereformeerde inbreng” in deze organisatie. Onzerzijds werd gewezen op de koersverandering sinds 1949. Van gereformeerde zijde werd ontkend dat in een bepaalde richting wordt gewerkt. Niemand kan voorspellen waar dit verder heen gaat. Er zijn mensen, die geen brokken willen maken, al voelen ze voor aansluiting. Is de concrete uitspraak - zo werd ons gevraagd - een reden voor u om u te distantiëren? Er is toch wel besef bij u, dat dit een vraagstuk is? Hebben wij voldaan aan onze roeping als we ons alleen aansluiten bij de G.O.S.? We moeten niet alleen luisteren naar bepaalde personen, maar we behoren na te gaan hoe de basisformule functioneert.

We herinnerden aan de uitspraak van de synode van 1949/1950 dat de wereldraad de basisformule wel stelt, maar niet handhaaft. Geantwoord werd, dat de wereldraad geen tucht uitoefent; hij is geen superkerk. Wie zich aanmeldt en de basisformule wil aanvaarden, wordt toegelaten. Is men echter toegelaten, dan moet men binnen de wereldraad er zich ook aan houden. We hebben gezegd: als de Gereformeerde Kerken op deze weg voortgaan, vervreemden ze zich van de gereformeerde belijdenis. Er is een parallel tussen de hervormde kerk en de wereldraad. Gevraagd werd van gereformeerde zijde of de al of niet aansluiting bij de wereldraad zoms wordt gezien als een vierde kenmerk van de zuiverheid van de kerk. Geantwoord werd dat dat bij ons niet gebeurt. Gereformeerde deputaten merkten op: als u ons wilt

weerbouden van het gaan in een volgens u verkeerde richting, moet u zich niet van ons distantieren. Wij vroegen: kunt u zich niet indenken dat de bezwaren, die wij naar voren brachten, een toenadering sterk bemoeilijken? Er is zo weinig begrip bij u voor ons standpunt. We wazen op de geest van algemeenheid, die in de wereld rondwaart en die ook invloed heeft in de wereldraad. We moeten doornoten tot de vraag: wat betekent de gereformeerde belijdenis in deze tijd? We zouden het betreuren - aldus werd van onze kant gezegd - als de Gereformeerde Kerken hun gereformeerde karakter zouden verliezen. Wij zien bezwaren, die niet slechts een vereniging maar ook een toenadering in de weg staan. We kunnen van de wereldraad niet zeggen: het is duivelswerk; maar evenmin: het is Goosteswerk. Op dit punt ten aanzien van de wereldraad is onze conclusie: er is wel wat verduidelijkt, maar we zijn het niet eens geworden.

Vervolgens werd over de actie van „de achtien” gesproken. We informeerden naar deze actie: hoe kunnen gereformeerde predikanten het zo stellen en hoe kan de gereformeerde synode hierop zo slap reageren? Deputaten zeiden dat deze actie niet representatief is voor hun kerken; de actie is al over haar hoogtepunt heen; het „onduidelijk” is aangevochten. Er is geen sprake van dat de Gereformeerde Kerken zo maar zouden overgaan naar de Nederlandse Hervormde Kerk. We spraken de vrees uit dat dit alles van de kant van gereformeerde deputaten toch wel wordt gebagatelliseerd. In ruimer verband gezien: het gegroend zijn van christelijke school en politiek op de Bijbel wordt betwijfeld; de tot nu toe geldende beschouwing van these en antithese wordt op de heiling gezet; de uitspraak ten aanzien van het lidmaatschap van de P.v.d.A. is een dolkstok in de rug van de christelijke politiek. De gang van deze bespreking was aanleiding voor gereformeerde deputaten voor te stellen een volgende keer een toelichting te geven op de houding van de Gereformeerde Kerken in deze tijd om zo een algemeen antwoord te geven op wat van onze zijde naar voren was gebracht.

De laatste samenspreking vond plaats op donderdag 14 januari 1965. Voor deze vergadering was ons een uitvoerige nota toegezonden, samengesteld door dr. mr. J. Ozinga, waarin de mentaliteit van een groep die zich afscheidt van een bestaande kerk werd belicht. Het aparte, dat bij een afscheiding accent krijgt, wordt onderdeel van de geloofs zekerheid. Om deze reden kan men in christelijke gereformeerde kring eenvoudig over het loslaten van de eigen kerkelijke positie niet eens denken. Teneur van het betoog was: al zoekt u met ons willen verenigen, een groot stuk van het christelijke gereformeerde kerkvolk zou dit eenvoudig niet toestaan of accepteren.

In deze nota werd ook betoogd dat men de belijdenis van de kerk in feite niet kan handhaven. We kunnen wel iemand het woord ontnemen of ouderwerping vragen, wanneer hij anders spreekt dan de belijdenis die hij heeft ondertekend, vordert. Maar de belijdenis handhaven is iets anders: wat komt er bijv. van antw. 32 H.C. in de praktijk van het leven der kerkloden terecht? In de kerk is een geweldige valkuil: iemand, die bijzonder weinig geloofskennis heeft, kan een gelovige zijn en iemand, die de „drie formulieren” onderschrijft, kan iemand zijn die niet gelooft. Dat merken de mensen buiten onze kerken ook. Wat de klimaatsverandering betreft in de Gereformeerde Kerken werd opgemerkt: wij weten het niet hoe het moet; de nieuwe koers is niet duidelijk en motiveerbaar vanuit de Schrift; we zijn er wel van overtuigd dat we positiever moeten staan tegenover het werk Gods in andere kerken. In deze geest was deze nota opgesteld, terwijl aan het slot de verschillende besluiten van de synode van Groningen werden verdedigd tegenover de in de vorige samenspreking door ons geuite bezwaren.

Het eerste gedeelte van de vergadering was vooral gewijd aan de bespreking van deze nota; vele dingen werden op andere wijze maar met dezelfde strekking gezegd als op de vorige samenspreking. Ook nu werd onzerzijds gezegd; er zijn bepaalde koerstendensen bij u, die ons met verontrusting vervullen. Is er bij u begrip voor de zorg, die er bij ons is ten aanzien van deze dingen? Een gesprek over eenheid heeft geen zin als u onze nood op dit punt niet voelt. Onze bezwaren worden door u niet serieus genomen. De bezwaren, die wij noemden, raken geen splinterigheden. U zegt nu: er zijn bij ons veel onzekerheden. Hoe komt dat? Hebt u iets laten varen van uw zelfverzekerdheid of zit hier ook iets van de moderne onzekerheid achter?

Op deze vraag werd geantwoord: er is bij ons ook het afzweren van zondige zelfverzekerdheid, maar we komen ook tot de ontdekking dat de problemen groter zijn dan we dachten. Voor ons is alles minder klaarlijk geworden. Er is geen afkeer van de leer; het is ook geen vervreemding van de belijdenis. De problemen met betrekking tot het verstaan van de Schrift leven zeer bij ons - zo werd gezegd - in antwoord op een vraag van ons of ook het Schriftgezag niet in geding is.

Onzerzijds werd nog gezegd dat de plaatselijke verhoudingen veel te wensen overlaten; er is zo weinig behoefte aan elkaar; de gemeenschappelijke achtergrond moet meer uitkomen.

Gereformeerde deputaten namen van deze opmerking met bevreemding kennis. Wel zeiden ze dat er weinig verwachting in de Gereformeerde Kerken is ten aanzien van de gereformeerde gezindte, omdat van deze zijde geen stap in de richting van de Gereformeerde Kerken wordt gedaan. Ook nu werd weer gevraagd van gereformeerde zijde: maakt u geen vierde belijdenis-geschrift; in hoeverre wettigt alles wat tussen u en ons ligt een gescheiden optreden? Deputaten droegen er bij ons op aan te zeggen wat de Gereformeerde Kerken zouden moeten doen vóór er van onze zijde toenadering kan komen en vroegen opnieuw ons oordeel over het houden van gemeenschappelijke kerkdiensten.

2. Constateringen.

Ook ten aanzien van de verhouding tot de Gereformeerde Kerken willen we enkele zaken constateren, die u kunnen leiden in uw beraad en besluitvorming ten aanzien van deze kerken.

1. De besprekingen verliepen in een open sfeer, waarin van weerskanten de verschillende standpunten duidelijk belicht werden.
2. De gehouden samensprekingen brachten geen wezenlijke toenadering, maar markeerden scherp hoe de beide kerken uit elkaar zijn gegroeid, al is niet te miskennen dat de stroom, waarin de Gereformeerde Kerken zich bevinden, na-ebt in ons eigen kerkelijke leven.
3. De gereformeerde deputaten zien het verschil met betrekking tot verbond en doop en de daaruit voortvloeiende beschouwing en behandeling van de kinderen der gemeente als een verschil van gevoelens binnen het raam van de gereformeerde belijdenis, dat getolereerd moet worden. Om deze reden is er voor het christelijke gereformeerde gevoelen legitieme plaats in de Gereformeerde Kerken mits het gevoelen, dat in de „vervangingsformule” is uitgedrukt, wordt getolereerd.
4. Aanvaarding hiervan betekent dat wij ruimte moeten geven aan een gevoelen dat naar onze opvatting in strijd is met Schrift en belijdenis - zie bijlage I bij ons rapport aan de generale synode van 1956; Acta 1956, pag. 129 v.v.
5. Gereformeerde deputaten menen dat onze bezwaren tegen de huidige koers in de Gereformeerde Kerken niet zo zwaar mogen wegen dat daaraan van toenadering geen sprake kan zijn. Blijkens de visie van uw deputaten op de gehouden samensprekingen brengt de besproken koers de Gereformeerde Kerken beslist niet dicht bij onze kerken.
6. Gereformeerde deputaten dringen sterk aan op kanselruil en afvaardiging naar elkanders synoden. Verwezenlijking van kanselruil zou gepaard moeten gaan met het tolereren van het tweerlei gevoelens als zijnde beide legitiem binnen het raam van de gereformeerde confessie, hetgeen in strijd is met het sub 3 geconstateerde. Betreffende afvaardiging naar elkanders synoden menen deputaten dat, gezien de samensprekingen, de tijd hiervoor niet rijp is.

C. Gereformeerde Gemeenten.

Overeenkomstig de opdracht van 1962 - Acta, art. 155, sub 3 - besloten deputaten op hun vergadering van 5 maart 1965 zich opnieuw te wenden tot de generale synode van de Gereformeerde Gemeenten, die 9 en 10 juni daarnaansluitend te Utrecht vergadert. Een antwoord had ons uiteraard bij de verzending van dit rapport nog niet bereikt.

D. Contactorgaan van de gereformeerde gezindte.

De generale synode van Haarlem-Santpoort droeg uw deputaten op „betreffende het gereformeerd convent in de aangegeven lijn krachtig voort te gaan”.

1. Oprichting.

Op 26 april 1963 werd een bespreking gehouden met vertegenwoordigers uit de verschillende kerken en groeperingen om het „gereformeerd convent i.o.” tot een definitieve organisatie te maken. Besloten werd de naam „gereformeerd convent” te laten vervallen, omdat deze naam verwarring schept en te kiezen voor de naam Contact Orgaan van de Gereformeerde Gezindte - afgekort: C.O.G.G. Eveneens werd besloten statuten te ontwerpen en verschillende activiteiten te ontplooiën in de vorm van een conferentie etc.

Op 19 september 1963 werd het C.O.G.G. geconstitueerd in een vergadering waarin de vijf deelnemende kerken of groeperingen alle aanwezig waren hetzij door officiële afvaardigden - uit de Gereformeerde Kerken en onze kerken en namens het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond - hetzij door persoonlijke vertegenwoordiging als uit de Gereformeerde Gemeenten en de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). (Zie bijlage 1.)

De concept-statuten werden goedgekeurd. In artikel 2 werd het doel omschreven: „Het C.O.G.G. wenst te bevorderen dat de deelnemende kerken of groeperingen met elkaar contact oefenen, opdat ze elkaar beter leren verstaan, elkaar aanspreken op basis van Gods Woord en de Drie Formulieren van Eenigheid en op deze wijze dichter tot elkaar komen". Betreffende het moderamen werd bepaald: „Uit elke kerk of groepering, die aan het C.O.G.G. deelneemt, neemt één persoon zitting in het moderamen. De mogelijkheid bestaat dat aan het moderamen een secretaris wordt toegevoegd; deze toegevoegde secretaris zal lid van het moderamen zijn". Tengevolge van deze bepaling maken twee van onze deputaten deel uit van het moderamen: prof. W. Kremer en ds. J. H. Velema; de laatste werd als secretaris aan het moderamen toegevoegd. Gezien het feit dat prof. W. Kremer tot dusver de vergadering van het „gereformeed convent i.o." presideerde, werd besloten dat het presidium bij toerbeurt zal wisselen met dien verstande dat iemand twee jaar als praeses optreedt. Tot praeses werd benoemd prof. dr. N. H. Ridderbos; per 1 mei 1965 zal ds. L. Kievit te Leiden als zodanig optreden. De overige moderamenleden zijn: ds. H. Rijkse (Geref. Gem.); ds. J. Meester (Geref. Kerken-vrijg.); ds. J. J. Timmer (Geref. Bond), die per 1 mei 1965 wordt vervangen door ds. L. Kievit.

2. Activiteiten.

Op de vergadering van 19 september 1963, waarin de verschillende kerken of groeperingen breed vertegenwoordigd waren, sprak de heer Ad. Kuiper over de gereformeerde zede – een actueel en praktisch onderwerp, dat veel bespreking uitlokte.

Op 22 en 23 april 1964 werd op het conferentie-oord Woudschoten een tweedaagse conferentie gehouden. Elke kerk of groepering kon daar met 15-20 personen aan deelnemen. Deputaten nodigden ook uit onze kerken verschillende ambtsdragers en kerkleden uit, die voor het grootste deel aan de uitnodiging gevolg gaven. De meeste deputaten waren op deze conferentie zelf ook aanwezig. Ds. G. Boer uit Hulten hield een referaat over: „De gereformeerde gezindte nu en in de toekomst", dat veel waardering oogtte en aanleiding werd tot een diepgaande bespreking, die vooral in de secties de leden van de verschillende kerken nader met elkaar deed kennis maken – een goede zaak in kerkelijk Nederland, waar we veel over, maar weinig met elkaar spreken. Ir. H. van Rossum, ouderling van de Gereformeerde Gemeente te Zeist hield de volgende dag een referaat over de gereformeerde zede, dat een bespreking over de praktijk van het leven opleverde.

Besloten werd het referaat van ds. Boer te laten drukken en aan alle predikanten van de gereformeerde gezindte te doen toekomen mede ter bespreking op vergaderingen, waarop kerkeraden van verschillende kerkformaties bijeenkomen. Deputaten besloten 15% van de hieraan verbonden kosten voor rekening te nemen van onze kerken.

Een ander gevolg van deze conferentie was het besluit de uitgave van een Calvin-pocket te bevorderen ter gelegenheid van het feit dat het in 1964 400 jaar geleden was dat Calvin stierf. Aan deze Calvin-pocket zullen auteurs uit de vijf deelnemende kerken en groeperingen meewerken. Inmiddels is dit boekwerk, waarin Calvin geëerd wordt om zijn grote betekenis voor kerk en theologie, verschenen. Ook hiernaar waren enige kosten verbonden. Eveneens werd ingegaan op een ter conferentie godane suggestie een commissie in te stellen, die zich bezig zal houden met „de leer der versoening" met de bedoeling een schriftuurlijk gehoud te laten horen over dit onderwerp, dat van actuele betekenis is in de huidige kerkelijke problematiek. Uit onze kerken werd prof. dr. B. J. Oosterhoff aangewezen in deze commissie zitting te nemen. Op de constituerende vergadering van deze commissie werd prof. Oosterhoff tot voorzitter benoemd. Resultaten van dit werk zijn nog niet bekend.

Op 22 oktober 1964 werd een vergadering van het C.O.G.G. gehouden, waar deelnemende kerken of groeperingen zoveel mogelijk door vier personen waren vertegenwoordigd. Ds. J. Meester refereerde hier over de vraag: „Wat is gereformeerd?" In de bespreking kwamen vooral vragen betreffende de grenzen van het gereformeerd-zijn aan de orde.

Besloten werd op 13 mei 1965 een ééndaagse conferentie te houden. Elke kerk of groepering zal een aantal deelnemers uitnodigen; voor zover plaatsen beschikbaar zijn kan de conferentie bezocht worden door leden van deelnemende kerken. Het lag in de bedoeling dat prof. Veenhof op deze conferentie zou refereren over het onderwerp „De functie van de prediking". Bij het samenstellen van dit rapport was deze vergadering nog niet gehouden.

Met dankbaarheid constateren deputaten dat er sinds de vorige synode vooruitgang is te constateren. De toevoeging i.o. – in oprichting – is verdwenen en het Contactorgaan kan worden opgericht. De gehouden vergaderingen zijn van grote betekenis voor het elkaar leren kennen. Ook nu moeten deputaten schrijven dat deze arbeid werk is op de lange baan. We zijn echter verheugd dat in deze periode dit kon worden bereikt.

E. Overige werkzaamheden.

1. Gereformeerde deputaten voor „oecumeniteit" en pluriformiteit.

In het rapport aan de vorige synode – Acta 1962, pag 255, sub D3 – werd reeds gesproken over een samenspreking met deputaten van de Gereformeerde Kerken voor „oecumeniteit" en pluriformiteit naar aanleiding van het ons toegesonden rapport over deze materie, dat diende op de gereformeerde synode van Utrecht 1959. Op 6 februari 1963 had bedoelde samenspreking met deze deputaten plaats. Vier onzer slechts konden deze bespreking, die anderhalf uur duurde, bijwonen.

We vroegen naar het werkelijk functioneren van de grondslag in oecumenische verbanden. Vanuit de basis moeten de kerken eventueel tot de orde worden geroepen. Het bezwaar, dat elke kerk die aangesloten is bij de wereldraad, de basisformule verklaart volgens haar eigen opvatting, werd uitvoerig besproken. Als men de oecumene zoekt, zal men dit moeten accepteren – meenden deze deputaten – tenzij onweerlegbaar is, dat een kerk met haar eigen exegese de basis ondermijnt. Het oordeel van deze deputaten over de assemblee te New Delhi was vrij positief; dat over de I.C.C.C. negatief. Onzerzijds werd o.m. gewezen op de kritiek van de duitse theoloog Niesel op New Delhi. Bij de constatering dat in New Delhi vrijzinnigheid en barthianisme niet of nauwelijks een rol speelden, merkten we op dat in een nationale oecumenische samenwerking dit duidelijk anders ligt.

We vroegen of de wereldraad niet meer geldend zou zijn met het Apostolicum als basis dan met de huidige basisformule. Geantwoord werd dat na de voltooiing van het Apostolicum zoveel is gebeurd dat men thans met het Apostolicum als basis niet meer bereikt zal dan thans mogelijk is gebleken. Bij het gesprek over „een christologische belijdenis" roes de vraag onzerzijds of „de aanvaarding der Heilige Schrift" niet een duidelijker basis zou kunnen zijn. Het antwoord was dat het aantal vragen en mogelijkheden in het laatste geval niet minder zou zijn dan in het eerste. Met nadruk is door ons de verantwoordelijkheid beklemtoond, die juist de Gereformeerde Kerken in de wereld hebben. Aansluiting van de Gereformeerde Kerken bij de wereldraad zou grote repercussies brengen ten aanzien van de gehele gereformeerde samenleving in Nederland en in het buitenland. Uit verantwoordelijkheidsbesef jegens de gereformeerde zaak meenden we deze deputaten met klem hierop te moeten wijzen.

2. Interkerkelijke Commissie Belijdenisgeschriften.

Gezien het feit dat de vorige generale synode de handelingen van deputaten ook betreffende het werk aan de interkerkelijke commissie voor de belijdenisgeschriften goedkeurde, namen prof. dr. J. van Genderen en ds. J. H. Velema in deze periode als waarnemers weer aan het werk van deze commissie doel. De laatstgenoemde bleef fungeren als secretaris van deze commissie. Deputaten namen kennis van het werk van deze commissie: een nieuwe bewerking in bedendaags nederlands zonder enige tekstwijziging van de drie oecumenische belijdenisgeschriften en van de Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Met een bewerking van de vertaling van de Heidelberger Catechismus werd een begin gemaakt. Deze arbeid dient niet gezien te worden in de kerkelijke sfeer – dan zou ook gesproken moeten worden over de waarde en de handhaving van de belijdenis – maar op het wetenschappelijk vlak. Wel zal de arbeid van deze commissie aan de kerken worden aangeboden. Het is van betekenis dat onze kerken van meetaf bij deze arbeid betrokken zijn en invloed kunnen uitoefenen op de bewerking.

3. „Oecumenische samenwerking".

De synodale commissie van de Evangelisch Luthere Kerk zond ons een schrijven d.d. 14 november 1962 om te komen tot oecumenische samenwerking. De synode van deze kerk had kennis genomen van het getuigenis van de „commissie voor geloof en kerkorde" van de wereldraad van kerken over de eenheid der kerk, aanvaard in New Delhi. Zij stemde met dit getuigenis in en verklaarde zich bereid voor haar deel mede te werken aan de realisering van hetgeen in deze verklaring als doel is gesteld. Op een vergadering van de oecumenische raad met de moderamina van de aangesloten kerken is gebleken dat deze godachte bij meerdere kerkbesturen leeft. Op verzoek nam de Evangelisch Luthere Kerk het initiatief om te komen tot een meer intense samenwerking van alle kerken, die zich tot de eenheid in Christus geroepen weten – een samenwerking, die voorlopig vooral zou liggen op het terrein van de dienst aan de wereld in allerlei vragen van praktische aard.

Deputaten waren eenstemmig van oordeel dat we aan dit verzoek niet moesten voldoen. Hier is sprake van principiële samenwerking met de wereldraad van kerken; de eenheid in

Christus kan alleen maar zijn eenheid in de Christus der Schriften – over die Schriften wordt door de aangeschreven kerken verschillend gedacht. Verder hebben we bezwaren tegen de term „dienst aan de wereld”.

III. CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN.

A. De Old en Free Christian Reformed Churches in de Verenigde Staten en Canada.

Het contact met deze zusterkerken werd onderhouden door correspondentie en uitwisseling van de Acta. In 1964 was ds. G. Bilkes enige weken in ons land. Hij verzocht in de kerken te mogen preken, hetgeen uiteraard werd toegestaan. Er was geen gelegenheid voor deputaten hem te ontmoeten in een vergadering. Namens de synode van de zusterkerken werd aan deputaten gezonden een meerderheids- en een minderheidsrapport met daarbij gevoegde bezwaren en opmerkingen inzake de doop van geadopteerde kinderen, met verzoek deze stukken door te zenden aan de generale synode, teneinde het standpunt der Christelijke Gereformeerde Kerken inzake deze materie te mogen vernemen. In antwoord op dit verzoek werd allereerst herinnerd aan de uitspraak der KO, art. 60, sub 2 e. Voorts werd bericht dat een antwoord van de kerken slechts kan worden verwacht als de zaak via een instructie op de generale synode zou worden gebracht. Daaraan is toegevoegd dat deputaten zich persoonlijk in het algemeen wel kunnen vinden in het meerderheidsrapport op de synode der Free Christian Reformed Church ingediend.

In ditzelfde schrijven van de Free Christian Reformed Church werd medegedeeld dat de synode besloot met predikanten van buitenlandse kerken, die een beroep naar een Free Christian Reformed Church aanvaardden, een colloquium doctum te houden. Een predikant die is uitgenodigd in de Free Christian Reformed Church als gast-predikant voor te gaan, heeft zich terzake eerst te wenden tot de betreffende deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken.

Eveneens werd ons medegedeeld, dat de synode besloot uit de I.C.C.C. te treden omdat men zich niet kon verenigen met de door deze raad gebruikte methoden. Tenslotte berichtten deze deputaten in hun schrijven van 1 oktober 1964, dat de predikant van de met hen in correspondentie staande Free Reformed Church te Clifton (USA), ds. B. Densel, in zijn bediening moest worden geschorst en daarna zijn ambt heeft neergelegd.

B. De Reformed Churches of Australia.

Behalve door de gebruikelijke uitwisseling van de wederzijdse Acta Synodi werd de gemeenschap met deze kerken onderhouden door bezoeken van ds. W. F. van Brussel, van Adelaide; ds. F. de Vries, van Devonport (Tasmanië); prof. dr. K. Runia en prof. dr. J. A. Sebep, respectievelijk hoogleraar en emeritus-hoogleraar van de Reformed Theological College te Geelong, Victoria. Aan deze bezoekers werd toestemming verleend om de kerken voor te gaan in de bediening des Woords en der sacramenten. Met de meesten van hen vond een samenspreking plaats waardoor een duidelijker beeld werd verkregen van de moeilijkheden en mogelijkheden van deze emigrantenkerken.

Overeenkomstig het bepaalde bij artikel 4 K.O. 3 B, sub 1 B, stelde de classis Apeldoorn zich met deputaten in verbinding naar aanleiding van het voornemen van de kerkeeraad van Zutphen om een beroep uit te brengen op ds. F. de Vries van Devonport. Na een uitvoerig onderhoud met ds. De Vries werden de inlichtingen verstrekt aan de classis.

C. De Reformed Churches of New Zealand.

Op zijn verzoek werd aan ds. A. I. de Graaf, van Wellington, toegestaan om tijdens zijn verlof in ons land de kerken voor te gaan. In een openhartig onderhoud met ds. De Graaf op 21 juni 1963 bleek eens te meer hoezeer de geëmigreerde nederlandse christenen overtuigd worden van de noodzakelijkheid van krachtig en positief schriftuurlijk getuigenis tegenover het verval in de meeste buitenlandse kerken.

D. Die Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika.

Nadat de synode van Haarlem-Santpoort (1962) de correspondentie met „die Gereformeerde Kerk” had aanvaard, bleek dat prof. dr. J. P. Jooste, van Potchefstroom, hoewel in ons land aanwezig, door een misverstand niet ter synode geweest is om zijn kerk te vertegenwoordigen. In een later gevolgde briefwisseling is deze zaak opgehelderd.

De contacten bestaan tot hier toe hoofdzakelijk uit de toezending en kennisgeving van elkaanders synodale Acta en Jaarboeken.

E. Igreja Evangélica Reformada no Brasil.

De generale synode van Haarlem-Santpoort (1962) besloot, na kennisgeving van het ontstaan van de Gereformeerde Kerk van Brazilië, in principe bereid te zijn correspondentie met haar aan te gaan (Acta, art. 167). Na de sluiting der synode werd het volgende schrijven ontvangen:

Castrolanda, 24 september 1962.
Aan de Generale Synode der
Christelijk Gereformeerde Kerk
in Nederland.

Weloerw. en Eerw. Heren en Broeders,

Hierbij hebben wij de eer U in kennis te stellen van het volgende besluit, genomen op een vergadering te Carambei (Brazilië) op maandag 23 juli 1962:

De Gereformeerde Kerk van Arapoti, de Gereformeerde Kerk van Carambei, de Gereformeerde Kerk van Castrolanda en de Nederlandse Protestantse Kerk van São Paulo, gehoorzaam aan de roeping die van Godswege in dezen tot haar komt, besluiten tezamen een kerkverband aan te gaan onder de naam Igreja Evangélica Reformada (no Brasil). Deze kerken verklaren, dat zij willen buigen onder het gezag van Gods Woord en als haar belijdenisschriften de Drie Formulieren van Eenigheid aanvaardden. Daarbij wensen zij zich te houden aan de beginselen van het gereformeerde kerkrecht.

Dit nieuwe kerkverband sprak tevens de begeerte uit, contact te oefenen met die kerken, die op basis van dezelfde belijdenis staan en deze ook handhaven. Derhalve werd besloten contactoefening aan te vragen met de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in Nederland, de Christelijk Gereformeerde Kerk in Nederland, de Christian Reformed Church in U.S.A. en Las Iglesias Reformadas in Argentinië.

Uitvoering gevende aan dit besluit, hebben wij de eer uw synode te verzoeken, te overwegen of deze contactoefening tussen uw en onze kerken zou kunnen bestaan in:

- a. Uitwisseling van attestaties;
- b. Wederzijds toelaten van Dienaren des Woords tot de bediening van Woord en Sacramenten;
- c. Zo mogelijk afgovaardigden zenden naar elkanders synoden.

Wij willen U er hierbij nog op wijzen, dat onder de leden van onze kerken er velen gevonden worden, die uit de Chr. Gereformeerde Kerk in Nederland afkomstig zijn en dat het onze hartelijke begeerte is, in dit land de eenheid te bewaren tussen hen, die staan op de basis van de aloude belijdenis.

U de leiding des Geestes toebiddend, met hartelijke broedergroeten,

voor de Igreja Evangélica Reformada,
deputaten voor correspondentie
met buitenlandse kerken:
(w.g.) D. C. v. Lonkhuijzen,
W. V. Muller,
K. v. d. Moor.

Hierop is als volgt geantwoord:

Bloemendaal, 20 december 1962.

Deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken

van de Igreja Evangélica Reformada
p.a. ds. D. C. van Lonkhuijzen,
Caixa postal 131, Castro, Paraná, Brazilië.

Weloerwaarde en eerwaarde broeders,

Deputaten voor de eenheid onder de gereformeerde belijders en de correspondentie met buitenlandse kerken hebben met belangstelling kennis genomen van uw schrijven van 24 september 1962, houdende bericht van de totstandkoming van de Igreja Evangélica Reformada.

Het is onze oprochte bede dat de Koning der kerk deze nieuwe formatie tot een rijke zegen moge stellen, niet alleen voor haar eigen leden, maar ook voor degenen die nog buiten zijn.

Krachtens machtiging van onze in september j.l. gehouden generale synode kunnen wij u mededelen dat de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland in principe bereid zijn met uw kerken in correspondentie te treden.

Op grond van uw mededeling dat de kerken willen buigen onder het gezag van Gods Woord en als haar belijdenisschriften de Drie Formulieren van Eenigheid aanvaardden, terwijl

zij zich tevens wensen te houden aan de beginselen van het gereformeerde kerkrecht, komt het ons voor dat hier reden is tot het aangaan van volledige correspondentie, door ons gewoonlijk aangeduid als „correspondentie in enigere zin”, waarbij onze kerken elkaar over en weer dus als zusterkerken zouden erkennen.

Deze correspondentie zou op dezelfde wijze geregeld kunnen worden als b.v. ten aanzien van de Reformed Churches of Australia en die van Nieuw Zeeland en bestaan uit:

- het over en weer aanvaarden van elkanders attestaties;
- het over en weer beroepbaar stellen van elkanders predikanten;
- het aan elkaar toezenden van de Acta der generale synoden;
- het indien mogelijk, bijwonen van elkanders synoden door middel van afgevaardigden, die een adviserende stem zullen hebben;
- het raadplegen van elkaar in geval van ingrijpende aangelegenheden, zoals een eventuele herziening van belijdenis of kerkorde, uitbreiding van correspondentie of vermindering daarvan, e.d.;
- het bieden van goestelijke en stoffelijke steun, indien nodig en mogelijk.

Evenals in de verbodding tot bovengenoemde kerken zouden wij hierbij willen opmerken dat bij wederzijdse erkenning van ambten en attesten de Christelijke Gereformeerde Kerken haar (eventuele) bezwaren handhaven tegen kerken waarmee de Igreja Evangélica Reformada wél en de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland niét in correspondentie staan.

Mede in verband hiermede zouden wij uw aandacht willen vestigen op enkele bepalingen die betrekking hebben op het bovengenoemde beroepbaar stellen van elkanders predikanten. Deze bepalingen zijn opgenomen bij art. 4 en 5 van de Dordtse Kerkorde, onder het hoofd „Overkomst uit andere kerken”. Een exemplaar van deze uitgave van de Kerkorde hopen wij u te zijner tijd te doen toekomen, evenals de Acta van de generale synode van 1962 en het Jaarboek 1963.

Wij zullen gaarne van u vernemen of uw kerken een regeling als bovenschreven, die in feite een nadere precisering is van het door u voorgestelde, kunnen aanvaarden. In dat geval zijn deputaten gemachtigd de correspondentie als een voorlopige overeenkomst aan te gaan, onder voorwaarde van bekrachtiging door de eerstvolgende generale synode.

Het feit, dat velen van uw leden afkomstig zijn uit de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, versterkt onze begeerte dat de voorgestelde correspondentie onder de zegen des Heren voor beide kerkengroepen ten zegen mag zijn.

Moge de Heer der kerk u door Zijn Geest in al de waarheid leiden!

Deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en de correspondentie met buitenlandse kerken:

(w.g.) J. van Genderen, voorz.

J. C. Maris, secr. buitenland.

Van de aanvaarding der voorlopige correspondentie werd in onderstaand schrijven kennis gegeven:

Castrolanda, 8 maart 1963.

Aan Deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken van de Chr. Geref. Kerken in Nederland.

p.a. De Welserw. Heer Ds. J. C. Maris,
Dr. D. Bakkerlaan 21, Bloemendaal.

Welserw. en Eerw. Heren en Broeders,

Uw brief d.d. 20-12-'62 werd door ons ontvangen en zowel door ons deputaatschap als door onze synodevergadering van 21 jan. j.l. besproken.

Dezer dagen ontvingen wij ook het door u gezonden exemplaar van de Dordtse Kerkorde. Het was onze kerk een reden tot dankbaarheid, dat wij uwerzijds de bereidheid mochten vinden christelijke gemeenschap met ons te oefenen in de vorm van enge correspondentie. Wij willen deze dan ook zeer gaarne aanvaarden.

Wat de regels betreft volgens welke deze correspondentie zal worden gevoerd, kunnen wij ons verenigen met het door u onder a tot f genoemde. Alleen punt b, waarbij Uzelf ook reeds enige restricties maakt, stellen wij voor aldus te lezen:

- Het over en weer toelaten van elkanders predikanten tot de dienst des Woords en der sacramenten. Over en weer beroepbaar zullen proponenten en predikanten alleen zijn, als zij tevoren als zodanig in de andere kerk waren toegelaten. Indien dit niet het geval is,

zal men bij een beroep handelen naar de regels, die ten deze in de beroepende kerk gelden.

Volgens deze regels kunnen uw en onze kerken thans voorlopig correspondentie oefenen, welke na bekrachtiging door wederzijdse synodes een definitieve vorm zal krijgen.

Tenslotte willen wij even melding maken van de eerste synodevergadering van onze kerk, welke 21 jan. j.l. gehouden werd. De notulen van deze vergadering gaan hierbij. Daaruit zult u zien, dat ook een Kerkorde voor onze kerk werd vastgesteld. Zodra deze is vermenigvuldigd, hopen wij U een exemplaar ervan toe te zenden.

U in alles de leiding des Geestes toebiddend, en met hartelijke broedergroeten,
namens deputaten vnd.:
(w.g.) D. C. van Lonkhuijzen, secr.

De correspondentie behoeft dus nog de bekrachtiging onzerzijds, waarbij deputaten uw vergadering voorstellen het sub b gestipuleerde te wijzigen overeenkomstig de suggestie van de Braziliaanse kerk.

F. The Free Church of Scotland.

Hoewel ieder jaar een uitnodiging werd ontvangen, was in de afgelopen periode helaas niemand der deputaten in de gelegenheid de synode van de Free Church te bezoeken, zodat volstaan moest worden met het zenden van een schriftelijke groet. De laatste afvaardiging vond plaats in 1960. Ofschoon uiteraard de contacten met een engels-sprekend gebied minder intensief zijn, is het toch gewenst in deze tijd van toenemend internationaal verkeer de gemeenschap met kerken als deze te blijven onderhouden door van tijd tot tijd een afgevaardigde te zenden.

G. The Christian Reformed Church (USA).

In antwoord op ons schrijven van 16 februari 1961 (Acta 1962, bijlage LX, sub III F) werd bericht dat dit schrijven in handen gesteld werd van een studiecmissie, die rapporteerde op de synode van 1962 van de Christian Reformed Church. Voor het rapport van deze commissie en voor de besluiten der synode werd verwezen naar de betreffende Acta. Een vertaling daarvan is als bijlage 2 aan ons rapport toegevoegd.

Uw deputaten constateren:

- De synode van de Christian Reformed Church heeft zich mede naar aanleiding van instructies betreffende deze materie bezig gehouden met de in onze missive genoemde zaak.
- Het besluit van de synode van 1962 is teleurstellend, omdat de synode de besluiten van 1908 niet heeft terzijde gesteld, en daardoor de belemmering voor een volledige correspondentie niet heeft weggenomen.
- De uitspraak van de synode lijdt aan een typische inconsequentie: enerzijds blijven de besluiten van 1908 gehandhaafd als in overeenstemming met Gods Woord en de belijdenis en anderzijds zullen deze besluiten niet worden gebruikt als een toetssteen voor het lidmaatschap of het bekloden van een ambt in de Christian Reformed Church noch als een toetssteen voor het toelaten van predikanten tot de dienst in de Christian Reformed Church. Het zou consequent geweest zijn wanneer men of de besluiten handhaafde, maar ze dan ook werkelijk liet functioneren of de besluiten terzijde stelde zonder meer.
- Het is te betreuren dat de synode onze bezwaren niet geheel heeft verstaan. Het ging ons in onze missive maar niet om een verkeerde uitleg van bepaalde uitspraken in de gewraakte besluiten - zoals de synode meent (art. 144 sub c, 6 a) - maar om de hele opzet en achtergrond, om de tweetrlei verbondopvatting, die in deze besluiten terug te vinden is. Bovendien heeft de synode belangrijke elementen waarop wij attendeerden gepasseerd bijv. over de betekenis van de verbondsbepaltes en het tweevoudige aspect van het genadeverbond.
- Bijzonder opvallend is dat de synode niet ingegaan is op onze objectie tegen de uitspraak dat „volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd”. Onze opmerkingen betreffende de uitdrukking „volgens de belijdenis onzer kerken” zijn ook door de studiecmissie totaal genegeerd.

IV. DE GEREFORMEERDE OECUMENISCHE SYNODE.

Naar de in 1963 te Grand Rapids gehouden gereformeerde oecumenische synode werden afgevaardigd de broeders mr. dr. C. J. Verplanke en ds. Joh. de Waal. Over de agenda werd met hen tevoren een bespreking gehouden.

Met ontroering vermelden wij de naam van ds. De Waal. Met levendige interesse had hij

aan de werkzaamheden der synode deelgenomen. Kort daarna werd hij ten huize van de familie Laman te Hamilton (Canada) plotseling opgeroepen naar zijn eeuwig huis. Dr. Verplanke heeft in een bespreking met deputaten op 11 december 1963 rapport uitgebracht. Het zal overbodig zijn de besluiten der synode hier weer te geven, daar een exemplaar van de Acta aan alle kerkeraden is toegezonden. Bovendien komt het ons voor, hoe belangrijk vele der gedane uitspraken ook mogen zijn, dat geen daarvan betrekking heeft op actuele vraagstukken in ons eigen kerkelijke leven, zodat er reden zou zijn die uitspraken over te nemen.

Onder de uitspraken van algemeen belang vermelden wij die over het rassenvraagstuk (supplement nr. 20), de Rooms-Katholieke Kerk (art. 101, sub II, C), de christelijke sociale en politieke organisaties (supplement nr. 21) en over kerk en wereld (supplement nr. 22).

In een aantal gevallen heeft de G.O.S. de aangesloten kerken verzocht bepaalde activiteiten te ondernemen. Dit betreft de volgende punten:

1. Indien de kerken, bijv. in haar zendingsarbeid, te maken hebben met het probleem van de polygamie, wordt gevraagd haar inzichten daarover vóór 31 juli 1965 ter kennis te brengen van de betreffende studiecommissie (art. 65 sub 2). Deputaten hebben dit verzoek doorgegeven aan zendingsdeputaten.
2. In artikel 92, sub C 2 en 3 wordt verzocht de door de Gereformeerde Kerken in Nederland voorgestelde wijziging in de tekst van artikel 36 N.G.B. over te nemen als herziening of als nadere verklaring en de secretaris der G.O.S. te berichten wat te dezezake is geschied.
Dit verzoek vereist een uitspraak van de generale synode.
3. Verzocht is het secretariaat van de G.O.S. te informeren over de ontwikkeling van het contact met andere gereformeerde kerken en het streven naar eenheid met andere bij de G.O.S. aangesloten kerken (art. 101 sub I C).
4. Gevraagd is het houden van regionale conferenties te bevorderen (art. 106 sub I B).
5. Verzocht is een correspondent aan te wijzen die voortdurend contact onderhoudt met de door de G.O.S. (zie art. 69 sub I C 1 en 2) ingestelde zendingsdeputaten (art. 118 sub I B 1).
6. Verzocht is een diaconale relieforganisatie op te richten en naam en adres van de administrateur daarvan op te geven aan de secretaris van de Christian Reformed World Relief Committee (art. 118 sub II B 3).
7. Verzocht is, de begroting te aanvaarden en 5% der kosten te dragen (art. 120 sub I en II). Bij de vaststelling van dit percentage is rekening gehouden met andere factoren dan alleen de ledenaantallen der verschillende kerken.
8. Aan de Gereformeerde Kerken in Nederland is gevraagd, tezamen met de Christelijke Gereformeerde Kerken op te treden als roepende kerken van de G.O.S. van 1968, te houden in Amsterdam (art. 121 sub 1).

Hieraan kan worden toegevoegd:

- a. dat de Christelijke Gereformeerde Kerken door de G.O.S. als lid zijn aanvaard (zie Acta, art. 13 sub 2);
- b. dat aan het door ons schriftelijk ter kennis gebrachte bezwaar om de voorbereidende bijeenkomst te Grand Rapids in 1946 de eerste gereformeerde oecumenische synode te noemen, enigszins is tegemoet gekomen door het besluit de synodes niet meer te nummeren (art. 64 sub III);
- c. dat ds. De Waal werd benoemd in commissie IV (zending, evangelisatie en werelddiaconaat), in welke commissie zijn plaats is ingenomen door ds. W. van Heest;
- d. dat mr. dr. Verplanke werd benoemd in commissie II (christelijke sociale en politieke organisaties) en in een van de twee ingestelde „deputaatschappen voor belangrijke aangelegenheden” in de zin van art. III der aanvullende ordebepalingen (zie supplement nr. 10 A), nl. in het uit drie leden bestaande deputaatschap voor rassenvraagstukken en als zodanig tot samenroeper van de uit drie leden bestaande Europese subcommissie (supplement nr. 19);
- e. dat op 16 november 1964 enkelen uwer deputaten te Apeldoorn een oriënterende bespreking hebben gehad met de secretaris der G.O.S., dr. P. G. Schrottenboer, waarbij o.a. werd gesproken over ons aandeel in de kosten der synode en in de jaarlijkse begroting en voor het contact inzake zedingsaangelegenheden werd verwezen naar ds. A. Bükker, terwijl voorts werd overeengekomen dat de algemeen secretaris en de secretaris buitenland van uw deputaatschap zullen zorgen voor het doorgeven van berichten uit de Christelijke Gereformeerde Kerken.
Regelmatig wordt ons het nieuwsbulletin „R.E.S. News Exchange” toegezonden, dat verzorgd wordt door dr. Schrottenboer.

V. INTERNATIONALE RAAD VAN CHRISTELIJKE KERKEN.

Overeenkomstig het besluit van de synode van Haarlem-Santpoort werd een schrijven gezonden aan de internationale raad van christelijke kerken (bijlage 3). Het daarop ontvangen antwoord is als bijlage 4 aan dit rapport toegevoegd.

Deputaten hebben van dit antwoord in het algemeen met voldoening kennis genomen. Ten aanzien van het sub 2 genoemde zal de bedoeling van ons bezwaar te zijner tijd door onze afgevaardigden verduidelijkt moeten worden, door er op te wijzen dat de resoluties zich niet zozeer met incidentele gebeurtenissen of uitspraken, maar met principiële zaken dienen bezig te houden. Mede in verband daarmee zal het nodig zijn dat de afgevaardigden niet alleen zorgen aanwezig te zijn, maar ook zowel bij het tot stand komen van resoluties, als bij andere besprekingen, hun mening naar voren brengen. Naar het zesde plenaire congres, te houden in Genève, 5-11 augustus 1965 werden afgevaardigd ds. D. Biesma jr., prof. dr. J. van Genderen, prof. dr. B. J. Oosterhoff en ds. J. H. Velema. Bij eventuele verhindering zal een plaatsvervanger worden aangewezen uit de predikanten die op het congres aanwezig hopen te zijn.

BESLUIT.

Hoewel deputaten graag meer hadden willen doen, zijn zij dankbaar voor hetgeen in besprekingen en correspondentie kon worden verricht.

Bij de behandeling van de in dit rapport aan de orde gestelde zaken, die van betekenis zijn voor de plaats van onze kerken, bidden we u de leiding van de Heilige Geest toe, opdat uw vergadering een duidelijke en verantwoorde beslissing moge nemen.

J. H. Velema, algemeen secretaris en
secretaris binnenland
J. C. Maris, secretaris buitenland

Bijlage 1.

Statuten van het Contactorgaan van de gereformeerde gezindte.

Artikel 1.

Samenstelling.

Het Contactorgaan van de Gereformeerde Gezindte — in het vervolg aan te duiden als C.O.G.G. — bestaat uit personen, die behoren tot de volgende kerken of groeperingen, al of niet officieel vertegenwoordigd:

- de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland;
- de Gereformeerde Kerken in Nederland;
- de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt);
- de Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging van de waarheid in de Ned. Hervormde Kerk;
- de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika.

Uit andere sectoren van de gereformeerde gezindte kunnen al of niet officiële vertegenwoordigers tot het C.O.G.G. worden toegelaten, maar alleen als de vertegenwoordigers van de reeds deelnemende kerken en groeperingen daar éénsstemmig vóór zijn.

Artikel 2.

Doel.

Het C.O.G.G. wenst te bevorderen dat de deelnemende kerken of groeperingen met elkaar contact oefenen, opdat ze elkaar beter leren verstaan, elkaar aanspreken op de basis van Gods Woord en de Drie Formulieren van Enigheid en op deze wijze dichter tot elkaar komen.

Artikel 3.

Middelen.

Om dit doel te bereiken zal het C.O.G.G.:

1. besprekingen houden over onderwerpen, die voor de gereformeerde gezindte als geheel van belang zijn;
2. conferenties organiseren;
3. ook verder alle middelen aanwenden, die tot het gestelde doel dienstbaar kunnen zijn.

Artikel 4.

Moderamen.

Het C.O.G.G. heeft een moderamen. Uit elke kerk of groepering, die aan het C.O.G.G. deelneemt, noemt één persoon zitting in het moderamen. De mogelijkheid bestaat dat aan het moderamen een secretaris wordt toegevoegd; deze toegevoegde secretaris zal lid van het moderamen zijn.

Artikel 5.

Vergaderingen.

Het moderamen zal tenminste tweemaal per jaar vergaderen. Het C.O.G.G. vergadert tenminste een keer per jaar en verder zo dikwijls als dit nodig zal worden goedgekeurd.

Artikel 6.

Wijzigingen.

Voorstellen tot wijziging van de statuten kunnen alleen in behandeling komen, wanneer ze van tevoren schriftelijk zijn ingediend bij het moderamen van het C.O.G.G.

Bijlage 2.

Uittreksel uit de acta van de synode van 1962 van de Christian Reformed Church U.S.A.
Vrijdagavond 22 juni 1962 - Twintigste zitting.

(Pag. 107)

Artikel 144

De commissie van advies voor „Kerkorde, nr. 2” (verg. art. 23, 55, 141) rapporteur ds. S. Kramer, dient het volgende rapport in:

I. DE BESLUITEN VAN UTRECHT.**A. Materiaal:**

1. Agenda Rapport nr. 2 (zie Acta, supplement nr. 2).
2. Instructies nr. 10, 20, 58, 67 en 76 (Acta, 1960).
3. Brief van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, godatoerd februari 1961.

B. Overzicht.

Alle bovenvermelde instructies houden zich zakelijk bezig met dezelfde materie, nl. de besluiten van Utrecht 1905, door de Christian Reformed Church aanvaard in 1908. De gedachte in deze instructies verrat is, dat deze besluiten van Utrecht van zodanige aard zijn dat ze niet essentieel zijn voor onze leerstellige positie als Christian Reformed Church en dat ze een belemmering vormen voor nauwere betrekkingen met bepaalde gereformeerde kerken die dezelfde belijdenissen onderschrijven als de Christian Reformed Church (Acta 1960, p. 46).

De strekking van het schrijven, ontvangen van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland is wettelijk dezelfde, daar het deze besluiten beschouwt als een belemmering voor de eenheid. Hun probleem is vooral dat, naar hun oordeel, de uitspraak betreffende de kinderen des verbonds oorzaak kan zijn van een valse gerustheid.

Daar de besluiten van Utrecht hetzij gedeeltelijk of in hun geheel beschouwd worden als een belemmering voor de eenheid, verzoeken de instructies van de synode deze besluiten terzijde te stellen.

De synode studie-commissie, benoemd in 1960, heeft, na bestudering van dit materiaal, bepaalde aanbevelingen te doen.

C. Aanbevelingen:

1. Dat de synode niet zal voldoen aan het verzoek om de besluiten van Utrecht terzijde te stellen.

Gronden:

- a. Er zijn geen gronden aangevoerd om te bewijzen dat deze besluiten in strijd zijn met het Woord van God of met onze belijdenisschriften (verg. art. 31 K.O.).
- b. Deze besluiten, mits op de juiste wijze geïnterpreteerd en in hun geheel beschouwd, kweken niet, zoals sommigen hebben aangevoerd, een valse gerustheid aan.

2. Dat de synode opnieuw uitspreke dat het overnemen van deze besluiten een verklaring van instemming met deze formulieren was en adviseer ze te verstaan in het licht van het rapport van de studie-commissie (zie supplement nr. 2).

- Aangenomen

3. Dat de synode uitspreke dat deze besluiten niet gebruikt zullen worden als een toetssteen voor het lidmaatschap of het bekleden van een ambt in de Christian Reformed Church, noch als een toetssteen voor het toelaten van predikanten tot de dienst in de Christian Reformed Church.

Gronden:

- a. Deze besluiten worden hier gezien in het licht van hun historische omligting en toegepast overeenkomstig de bedoeling waarmee ze werden aangenomen.
- b. Dit is in overeenstemming met het precedent dat recente synoden hebben gesteld toen zij handelden over de „drie punten” van 1924.

- Aangenomen

4. Dat de synode verklaare dat de Christian Reformed Church het streven naar eenheid met andere gereformeerde groepen, zoals dat in deze instructies tot uiting komt, op prijs stelt en dat zij verdere pogingen tot bevordering van zulke eenheid aanmoedigt.

- Aangenomen

5. Dat de synode verklaare dat de Christian Reformed Church bereid is, verschillen tussen haar en andere gereformeerde groepen te bespreken in een poging om onze gemeenschappelijke gereformeerde belijdenis duidelijk te maken en aldus eventuele belemmeringen weg te nemen.

- Aangenomen

6. Dat de synode antwoorde op het schrijven van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland door mee te delen dat:

- a. Zij opmerkt dat, indien er in één van de besluiten uitspraken staan die ruimte schijnen te laten voor de verkeerde uitleg waartegen de kerken terecht bezwaar maken, andere uitspraken in dat besluit duidelijk verbieden om zulk een uitleg te handhaven. De uitdrukking in de besluiten: „dat volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd...” wordt door onze kerk verstaan in het licht van de besluiten zelf, niet als een oordeel over de natuur van het kind, maar veeleer als een uitspraak over de rechte benadering door de kerk als zij te maken heeft met het kind des verbonds. Wij bevestigen dat de aan ouders en hun kinderen godane verbondsbeloften hen dringen om de beloofde genade te zoeken en hen op geen enkele wijze ontheffen van de verantwoordelijkheid en verplichting om de vervulling van die beloften te zoeken in de weg van waarachtige bekering. Wij delen de vrees van de Christelijke Gereformeerde Kerken voor een valse gerustheid en zien de noodzakelijkheid om daartegen te waarschuwen.
- b. Dat de synode, in antwoord op het verzoek van de Christelijke Gereformeerde Kerken om de besluiten terzijde te stellen of in te trekken, hen verwijze naar aanbevelingen 1 tot en met 5.
- c. Dat de synode tegenover de Christelijke Gereformeerde Kerken haar waardering uitspreke voor hun schrijven over deze zaak en hen verzekerde dat zij delen in hun zorg om de handhaving van een getrouw getuigenis van het Evangelie dat er op gericht is de eenheid van Christus' kerk te bevorderen.

- Aangenomen

7. Dat de synode verklaare dat dit haar antwoord is op instructies nr. 10, 20, 67 en 76 van de vorige synode.

- Aangenomen

Supplement nr. 2
(Pag. 139-47)

(Artikel 144)

De besluiten van Utrecht.

I. DE OPDRACHT

Onze commissie werd benoemd door de synode van 1960 „ter bestudering van de instructies nr. 10, 20, 58 (2), 67 en 76 betreffende de besluiten van Utrecht” (Acta Synodi 1960, art. 91, IV, p. 47).

Een schrijven van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland over dit onderwerp werd naar de commissie verwezen door de synode van 1961 (Acta Synodi 1961, art. 89, IV, p. 71).

II. OVERZICHT VAN DE INSTRUCTIES

Instructie 10:

„De classis Hamilton stelt de synode voor, te verklaren . . . dat zij bovengenoemde uitspraak („de verklarende leerstellige uitspraak van 1908 omtrent genadeverbod en wedergeboorte“) niet meer beschouwt als van kracht te zijn in de Christian Reformed Church en dat de regel des geloofs betreffende verbod en doop-genoegzaam omschreven is in de Drie Formulieren van Enigheid.”

Instructie 20:

„De classis Oost Ontario stelt de synode voor de besluiten van Utrecht 1905, door de Christian Reformed Church overgenomen in 1908, terzijde te stellen”.

Instructie 58 (2):

De kerkeraad van de First Christian Reformed Church of Toronto verzoekt beloofd aan de synode van 1960, de weg te banen voor een nauwer contact of voor vereniging met de „Canadian Reformed Churches“ door . . . 2 de leerstellige verklaring van 1908 aangaande genadeverbod en wedergeboorte terzijde te stellen als zijnde niet meer van kracht in de Christian Reformed Church”.

Instructie 67:

„De classis Alberta Noord dringt er bij de synode op aan, het voorstel van de instructies nr. 10 en 20 te aanvaarden en te verklaren dat „de besluiten van Utrecht (1905) zoals overgenomen in 1908, niet meer de status hebben van een officiële leerstellige uitspraak, die voor onze kerken bindend is.”

Instructie 76:

„Als kerkeraad van Toronto II verzoeken wij de synode van 1960 om de beslissingen van 1908 omtrent „veronderstelde wedergeboorte“ terzijde te stellen . . .”

De in deze instructies gevraagde actie wordt aangedrongen door gronden die verschillend zijn opgegeven, maar die we in de volgende vier verklaringen kunnen samenvatten. Er wordt gezegd dat:

1. de besluiten een belemmering zijn geworden voor de eenheid der gereformeerde groepen, speciaal in Canada en dat de wegneming ervan verwacht kan worden zulke eenheid te bevorderen;
2. onze kerken de besluiten niet meer nodig hebben, omdat „wat de huidige toestand van de kerk aangaat“ de leringen die zij tot uitdrukking brengen, genoegzaam uiteengezet zijn in onze Formulieren van Enigheid en onze doopsformulieren;
3. de Gereformeerde Kerken in Nederland, waaraan wij deze besluiten ontleend hebben, ze terzijde gesteld hebben;
4. wij met Calvijn moeten erkennen dat niet alle meningsverschillen omtrent ware leerstukken belangrijk genoeg zijn om de eenheid van kerkelijke gemeenschap te verstoren.

Uw commissie heeft van meet af de vraag onder ogen gezien of haar opdracht als omschreven in deze instructies, de terzijdestelling van al de Utrechtse besluiten impliceerde of alleen van die welke handelden over genadeverbod en wedergeboorte. Ofschoon drie van de instructies expliciet slechts naar laatstgenoemde onderwerpen verwezen, waren twee ervan niet zo beperkt. Uw commissie concludeerde, na zorgvuldige overweging der instructies, en na correspondentie met de scribae der betrokken classes, dat haar opdracht beschoord moest worden een handelend optreden in te sluiten ten aanzien van het geheel der Utrechtse besluiten.

III. GESCHIEDENIS

1. De beslissingen van de synoden van 1906 en 1908.

Een kort overzicht van de geschiedenis van ons onderwerp leidt ons eerst tot de Acta van 1906. In dat jaar hebben vier classicale instructies de aandacht van onze synode gevestigd op

de besluiten van Utrecht die het jaar daarvoor door de Nederlandse kerken waren aangenomen. De advies-commissie „varia“ diende bij die synode de volgende tegenstrijdige rapporten in:

Het *meerderheidsrapport* sprak uit dat de commissie, hoewel geheel instemmend met de inhoud der besluiten, de synode adviseerde niet in te gaan op de instructies, omdat, naar het oordeel der commissie, een meer nauwkeurige uitleg van leerstellige punten van onze belijdenis alleen in gevallen van dringende noodzaak door de synode gegeven moest worden, zoals bijvoorbeeld, wanneer de belijdenis ongenoegzaam is, of wanneer de eenheid der kerken of de zuiverheid der leer in gevaar gebracht wordt.

Daar geen officieel bezwaarschrift in deze zaak was ontvangen, was het de commissie duidelijk dat er voor ons geen noodzaak bestond de besluiten van de synode van Utrecht over te nemen.

Het *minderheidsrapport* adviseert dat de synode „haar instemming betuigt“ met de Utrechtse besluiten en deze besluiten zou opemen in het Aanhangsel van de synodale Acta. De voor dit advies naar voren gebrachte gronden waren:

- a. zowel hier als in Nederland zijn verschillen ten aanzien van deze punten der leer bekend en veroorzaken zij onenigheid;
- b. de besluiten genieten algemene instemming en zijn dus geschikt om vrede en eenheid te bevorderen.

Nadat het meerderheidsrapport was verworpen en een langdurige discussie volgde over het minderheidsrapport, werd de zaak van de tafel genomen (Acta der synode, 1906, art. 93, VI, p. 54, 55). De synode van 1908, waaraan was voorgesteld om het alleen voor kennisgeving aangenomen minderheidsrapport van de vorige synode nu aan te nemen, kreeg eveneens advies van een verdeelde commissie. Ditmaal was het de meerderheid van de adviserende commissie die aanneming bepleitte van het vorige minderheidsrapport (dat aanbeval instemming te betuigen met de besluiten). Gronden voor deze aanbeveling waren:

- a. dat de handeling van de voorgaande synode latere discussies omtrent de van de tafel genomen aangelegenheid in uitzicht schoen te stellen;
- b. dat er ook onder ons meningsverschillen over deze punten bestaan;
- c. dat de besluiten algemene bijval vinden en daarom geschikt zijn om vrede en eenheid te bevorderen; en
- d. dat zij deze vrede en eenheid dringend nodig hebben met het oog op de vele andere gevaren die ons in dit land omringen.

De minderheid adviseerde de synode geen verdere stappen te doen ten aanzien van de Utrechtse besluiten op de volgende gronden:

- a. dat de omstandigheden die de Utrechtse synode tot deze besluiten leidde, onder ons niet bestaan;
- b. dat een synode, tenzij er dringende redenen zijn, geen meer nadrukkelijke uitspraken over de leerstukken uit haar belijdenissen moet doen; en
- c. dat zulk een dringende reden thans onder ons niet bestaat en de aanvaarding van deze besluiten vermoedelijk de geestelijke welstand van onze kerken niet zou bevorderen.

Het meerderheidsrapport van 1908 werd aangenomen (Acta der Synode, 1908, art. 58, I, p. 40, 41).

2. Latere ontwikkelingen:

Hoewel na het aannemen van deze besluiten enige discussie over deze dingen nog een tijd voortduurde, kwam die na enkele jaren tot rust. De kerkelijke publikaties laten geen enkele discussie van betekenis over deze onderwerpen zien in de Verenigde Staten in de laatste decennia. Correspondentie van uw commissie met enkele van onze hoogleraren en andere kerkelijke leiders heeft haar versterkt in de overtuiging dat het materiaal van deze besluiten in de Verenigde Staten sedert een halve eeuw bijna niet in algemene discussie geweest is. Een aanwijzing voor de status die, vooral in de latere geschiedenis, aan de beslissing van 1908 is gegeven, wordt gevonden in de volgende synodale handelingen.

De synode van 1955 besloot dat „kerken die een beroep uitbrengen op predikanten uit Nederland – de genoemde predikanten op de hoogte moeten stellen van de verklarende leerstellige uitspraken die onze synoden van 1881, 1908 en 1924 hebben aangenomen, door de broeders mee te delen dat deze beslissingen nog altijd van kracht zijn“ (Acta Synodi 1955, art. 74, I, p. 43).

Het deputaatschap van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland voor correspondentie met buitenlandse kerken heeft onze Kerken in een schrijven van 24 mei 1955 de vraag gesteld: „Welke betekenis hecht u aan 1908? Is er een verlangen bij u om deze besluiten in te trekken?“

Het antwoord dat zij van onze kerk ontvingen, gedateerd 12 juli 1955, zeide: „Wij handhaven de Drie Formulieren van Eenigheid en ook bepaalde korte verklarende leerstellingen uitspraken omtrent zaken die onze kerken in het verleden hebben beroerd en die een bepaalde synodale uitspraak eisten.

De beslissingen van 1906 behoren ook tot deze leerstellige verklaringen. Verder worden alle predikanten die tot ons komen uit kerken die geen zusterkerken zijn, slechts toegelaten nadat een colloquium doctum met hen gehouden is (Acta Synode 1959, p. 281, samenvatting door de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland van de geschiedenis van hun betrekkingen met onze Kerk).“

De synode van 1956 bepaalde dat, wanneer een van onze kerken heeft besloten een predikant uit Nederland te beroepen van de Gereformeerde Kerken in Nederland (of van een andere kerk, waarmee onze kerk volledige of beperkte kerkelijke gemeenschap onderhoudt), zij hem met de beroepsbrief een afschrift zal sturen - op te maken door de scriba synodi - van de volgende besluiten onzer synoden: het standpunt, weergegeven in de Algemene Bepalingen van 1881 en door de synode van 1867 betreffende het door een eed gebonden lidmaatschap van geheime genootschappen, de besluiten van Utrecht, overgenomen door onze synode van 1906, de synodale resoluties van 1928 en 1951 omtrent wereldse vermaaken, de drie punten, aangenomen door de synode van 1924 betreffende de leer der „algemene genade“; en dat zij hem zal mededelen dat aanneming van het beroep geacht zal worden zijn belofte in te sluiten bij die uitspraken te blijven in de uitoefening van zijn ambt in de „Christian Reformed Church“ (Acta Synode 1956, art. 65 (1), (3) en (4), p. 38).

In Nederland ontwikkelde zich een conflict over wedergeboorte en genadeverbond, eerst tussen de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken en later eveneens tussen de Gereformeerde Kerken en de gewoonlijk genaamde „vrijgemaakte“ Gereformeerde Kerken. De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben van meet af berwaar gemaakt tegen de besluiten van Utrecht die deze onderwerpen behandelden. Zij die later de „vrijgemaakte“ Gereformeerde Kerken stichtten, maakten berwaar tegen de handelingen van de synoden der Gereformeerde Kerken in de veertiger jaren, met betrekking tot deze besluiten. Daar de laatste jaren tal van immigranten uit deze verschillende groepen naar Canada gekomen zijn, zijn deze Nederlandse controversen zich gaan weerspiegelen in de kerkelijke gebeurtenissen hier. Toen de Gereformeerde Kerken, na een gedeelte van deze besluiten in 1946 te hebben veranderd, dit veranderde gedeelte in 1959 ter wille van de eenheid terzijde stelden, kwam in Canada de gedachte op dat onze kerk hetzelfde moest doen. Het is deze gedachte die uitdrukking vindt in deze verschillende instructies waarmee wij ons thans bezig houden.

IV. ONZE BEOORDELING VAN HET VRAAGSTUK.

Nu wij „terzijdestelling“ van het besluit van de synode van 1906 hebben te overwegen, dienen we zorgvuldig na te gaan wat die synode in feite heeft gedaan. Men herinnere zich uit de reeds eerder aangehaalde geschiedenis, dat de synode in 1906 het advies aannam van het minderheidsrapport uit 1906, dat zij haar „agreement“ of „concurrence“ zou uitspreken („haar instemming betuige“) met de vier besluiten van de Utrechtse synode. Het is duidelijk dat zulk een daad moeilijk door ons kan worden herroepen tenzij we het er niet meer mee eens zijn. Dit wordt ook niet gevraagd; de instructies vragen dat deze besluiten terzijdegesteld zullen worden uit praktische eenheidsoverwegingen, ook al zijn wij het er nog mee eens. De vraag is: „In hoeverre kan dat gedaan worden?“

Wij moeten ook bezien wat deze besluiten van Utrecht zijn. Zelfs een vluchtige bekendheid ermee maakt duidelijk dat zij een Bijbelse, evenwichtige, verstandige en irenische behandeling zijn van enkele zeer gecompliceerde leerstellige vraagstukken. Hoewel ze meer dan een halve eeuw geleden geformuleerd werden, moet niet worden vergeten dat de Bijbelse waarheid niet verandert. Het is opmerkelijk dat geen van de instructies die verzoeken dat de besluiten terzijdegesteld zullen worden, het Bijbels karakter van de leerstukken die zij tot uitdrukking brengen, betwist. De vraag rijst of een kerk die trouw wil zijn aan het Woord Gods, haar instemming met een Bijbelse leeruitspraak officieel terzijde mag stellen, tenzij kan worden aangetoond dat die uitspraak in strijd is met of niet gesteund wordt door het Woord van God.

Voorts, uit praktisch oogpunt bezien, hebben de besluiten duidelijk een zekere waardevolle leiding aan de kerken gegeven in vroegere geschillen. Het tot rust komen bijv. van de eens zo levendige supra-infra strijd mag ten dele gezien worden als toe te schrijven aan de doeltreffendheid van de besluiten om de vrede van de kerk te bevorderen. Er is beweerd dat het stuk, ofschoon van not in het verleden, vandaag niet meer nuttig of nodig is. Die bewering valt

te betwisten. In dit werelddeel wordt de Bijbelse leer van onze kerken, zoals zij in deze besluiten wordt behandeld, nog bestreden door arminiaanse, dispensationalistische en baptistische geloofsopvattingen op een wijze en in een mate als in Nederland niet wordt gevonden. Het wil ons voorkomen dat de besluiten, als een in onze kerken in hoofdzaak onbetwiste Bijbelse geloofsverklaring, een zekere blijvende waarde hebben om in deze tegenwoordige vraagstukken het denken van de kerken te leiden.

De vraag rijst of terzijdestelling van deze besluiten geen schadelijke gevolgen zou meebrengen voor de kerken. Zou zulk een daad niet een stap kunnen zijn ter aanmoediging van een soort van leerstellig indifferentisme dat reeds kenmerkend is voor velerlei in onze godsdienstige omgeving? De besluiten waren bedoeld om vrede en eenheid te bevorderen door de grens aan te geven van het meningsverschil over verschillende omstreden onderwerpen. Binnen deze grenzen laten zij heel wat ruimte voor een verscheidenheid van overtuigingen. Hun terzijdestelling zou wel eens meer onenigheid en strijd kunnen veroorzaken dan hun handhaving.

Uw commissie is van oordeel dat een nauwkeurig nota nemen van de oorspronkelijke beslissing en van hetgeen daarmee in de jongste geschiedenis is gedaan, wellicht een andere, en betere weg ontsluit voor het behandelen van het vraagstuk dat ons bezig houdt, dan de weg die de instructies voorstellen. Hoe is een matige en irenische verklaring, die bedoeld was om de eenheid in de kerk te bevorderen, een oorzaak geworden van het bevorderen van onenigheid? Het antwoord ligt misschien ten dele in het gebruik dat men in de laatste jaren van deze besluiten is gaan maken. We hebben al opgemerkt dat de beslissingen van de synoden van 1955 en 1956 aan deze besluiten bijna de status van een belijdenis hebben toegekend, door ze tot een toetssteen te maken voor inkomende predikanten. Deze opvatting van de besluiten wordt weerspiegeld en tevens bevorderd door het volgende commentaar dat te vinden is in Schaver's „Church Order“:

„Ze worden in dit boek slechts uitgegeven tot de tijd dat ze een plaats vinden in het „Psalter Hymnal“ van de Christian Reformed Church“. Deze uitspraak gaat er kennelijk van uit dat hun eigenlijke plaats is naast de belijdenissen en de liturgie van de kerk.

Het oorspronkelijke besluit (Acta van 1906 en 1908) vermeldde alleen dat ze opgenomen moesten worden in het Aanhangsel bij de Acta van de synode. Het is in deze nieuwe rol van toetssteen voor inkomende predikanten, dat ze vooral kritiek hebben uitgelokt van de zijde van enkele andere gereformeerde groepen die er berwaar tegen maken. Het schijnt dus dat de besluiten een bron van wrijving zijn geworden, ten dele omdat er een meer nadrukkelijke, misschien zelfs wel een andere rol aan gegeven is dan hun oorspronkelijke aanneming door onze synode ooit heeft bedoeld. Dit doet denken aan de mogelijkheid, dat een goede manier om de wrijving weg te nemen zou kunnen zijn, ze terug te brengen naar hun eigenlijke plaats.

Iemand zou kunnen opmerken, dat het in feite weinig of geen verschil maakt of de besluiten gezien worden als een gewone beslissing van een synode of als een officiële interpretatie van de belijdenissen, die praktisch op hetzelfde niveau geplaatst moeten worden, aangezien beide soorten van beslissingen gezaghebbend zijn. Daarop kan worden geantwoord dat, terwijl alle synodale beslissingen „voor vast en bondig gehouden moeten worden, tenzij... bewezen te strijden tegen het Woord Gods of tegen de artikelen van de Kerkorde“ (Kerkorde, art. 31), gewone beslissingen van een synode niet dezelfde algemene instemming en gemeenschappelijke overtuiging vereisen als de formulieren van eenigheid vragen.

Het probleem waarmee deze instructies ons confronteren, eist dat zij zorgvuldiger rekening houden dan wij wel eens gedaan hebben, met het Bijbels beginsel, door Calvijn gehandhaafd en geciteerd in de gronden van instructie 58 (verg. Institutie IV, 1, 12): Terwijl de kerk niet mag schipperen ten aanzien van dwalingen, zelfs de kleinste niet, moet zij zich toch ook realiseren dat „de hoofdstukken der ware leer niet alle van één gestalte zijn. Sommige zijn zo noodzakelijk om te weten, dat ze bij allen ontwijfelbaar vast moeten staan... Er zijn andere, waarover tussen de kerken geschil is, maar die toch de eenheid des geloofs niet verscheuren“.

Met andere woorden, terwijl de kerk verplicht is de mensen te leren onderhouden al wat de Here geboden heeft (Math. 28 : 20) en er niet tegen op te zien „de volle raad Gods te verkondigen“ (Hand. 20 : 27), moet zij zich eveneens realiseren dat wij „ten dele kennen“ (1 Cor. 13 : 9, 12), menselijke zwakheden en meningsverschillen moeten verdragen en de mensen niet van kerkelijke gemeenschap of zelfs leiderschap mogen uitsluiten op grond van niet-essentiële verschillen. Zij moet tegelijk streven naar algehele trouw aan het Evangelie en naar de eenheid der kerk. Wanneer wij dit beginsel toepassen op het onderhavige vraagstuk, mogen we zeggen dat de kerk er goed aan gedaan heeft te trachten meer klaarheid en eenheid des geloofs te bereiken door instemming te betuigen met deze besluiten, maar dat de kerk zou dwalen als zij mensen van haar lidmaatschap zou uitsluiten die in gemoede reserves zouden hebben ten aanzien van sommige daarvan.

De synode van 1960 handelde naar hetzelfde beginsel toen zij besloot de drie punten, betreffende de „algemene genade” niet terzijde te stellen, maar zij doelde aan onze Protestant Reformed broeders, toen zij met hen onderhandelde over hereniging, mee:

„... wij eisen geen onderwerping in de zin van het vragen van algehele instemming met de „drie punten”; wij erkennen en verdragen bedenkingen die u zoudt kunnen hebben, in de verwachting dat wij tenslotte samen zullen mogen komen tot een beter verstaan van de waarheid en wij weten hen niet, die bepaalde angstige voorvoelens of uiteenlopende interpretaties hebben” (Acta Synodi 1960, art. 170, p. 114).

V. STREKKING VAN HET SCHRIJVEN VAN DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN OVER HET VRAAGSTUK

Hoewel uw commissie meent dat haar opdracht, strikt genomen, niet vereist om te treden in een analyse van de leerstellige inhoud der besluiten, dwingt het door de synode van 1961 naar haar verwezen schrijven van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland haar toch om enige aandacht te schenken aan één leerstellige kwestie. De aan onze synode gericht brief van het deputaatschap der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland voor „eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en correspondentie met buitenlandse kerken” zegt dat „de leerstellige uitspraken van 1908 een scheidslijn trekken tussen hen die om hun gemeenschappelijke aanvaarding van de gereformeerde confessie bijeen horen”. Het deputaatschap maakt bezwaar tegen de verklaring dat „volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods is te houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat bij het opgroeien hun leven of leer blijkt zou geven van het tegendeel”. Het betoogt dat deze veronderstelling van wedergeboorte in allen die het sacrament van de doop ontvangen, niet behoorlijk op de belijdenis gebaseerd is en dat ze een valse gerustheid zou bevorderen en de prediking des Woords zou verarmen door de vermaning tot bekering overbodig te doen schijnen. Het spreekt de begeerte uit dat onze kerken met het oog op deze aanvechtbare aspecten van de verklaring van 1908 „deze verklaring niet alleen zouden terzijde stellen, maar ook herroepen”.

Uw commissie merkt op dat zowel de instructies als de brief betogen dat de besluiten een belemmering geworden zijn voor de eenheid tussen gereformeerde kerken. Voorts merkt zij op dat niet beweerd wordt dat de besluiten als een geheel zulk een hinderpaal voor de eenheid zijn, maar alleen die welke handelen over genadeverbond en wedergeboorte. Verder is de commissie door correspondentie, discussie en overweging, evenals door deze brief, tot de conclusie gekomen, dat de controverse tussen de verschillende gereformeerde kerken zich voornamelijk schijnt te hebben bewogen om de ene uitspraak „... dat volgens de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd, totdat zij mij het opgroeien in hun leefwijze of leer het tegendeel zouden openbaren (cursief van ons).

Het kan zijn dat deze verklaring, op zichzelf genomen, sommigen tot de verkeerde conclusie leidt dat alle verbondskinderen metterdaad wedergeboren zijn, hetgeen, gelijk aangevoerd in de brief van de Christelijke Gereformeerde Kerken, een valse gerustheid zou kweken. De rest van de besluiten schakelt deze interpretatie echter zeer duidelijk uit. Niet alleen wordt de verklaring zelf nader bepaald door de zin: „totdat zij bij het opgroeien in hun leefwijze of leer het tegendeel zouden openbaren” maar daaraan wordt toegevoegd de alinea: „... het oordeel der liefde waarmee de kerk het zaad des verbonds als wedergeboren beschouwt, sluit geenszins in dat elk kind metterdaad wedergeboren is, daar Gods Woord leert dat ze niet allen Israël zijn die uit Israël zijn en van Izak wordt gezegd: „in Izak zal u het zaad genoemd worden” (Rom. 9 : 7), zodat het noodzakelijk is in de prediking voortdurend aan te dringen op ernstig zelfonderzoek, aangezien alleen die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zalig zal worden”. Verder zeggen de besluiten: „De synode is van oordeel dat de voorstelling dat elk uitverkoren kind op die grond reeds metterdaad wedergeboren is, zelfs vóór de doop, noch op Schriftuurlijke, noch op confessionele gronden bewezen kan worden...” Het is daarom duidelijk dat de bekritiseerde verklaring uit de besluiten geen gronden biedt voor valse gerustheid. Zij is niet bedoeld om een oordeel uit te spreken over de natuur van het verbondskind, maar voeleer om aan te geven de benadering die de kerk moet kiezen ten aanzien van haar kinderen om ze tot den Here te leiden. De kerk moet haar kinderen, hoewel ze evenals alle anderen als zondaren geboren zijn, niet als „buitenstaanders” beschouwen, maar als begrepen onder de beloften van Gods genade (Hand. 2 : 39) en daarom „heilig” (1 Cor. 7 : 14).

Hoe grote plaats deze besluiten of deze zin in het bijzonder nu precies innemen in

voorkomende wrijving tussen de gereformeerde kerken, is misschien moeilijk vast te stellen. Maar het komt de commissie voor, dat wanneer meningsverschillen over een gedeelte van de besluiten een bron van wrijving zijn, de kerk zich er op toe moet leggen misverstanden uit de weg te ruimen door uit te spreken wat wij geloven dat Gods Woord leert en hoe wij deze besluiten verstaan, eerder dan door nu de besluiten zonder meer terzijde te stellen of in te trekken zoals de instructies en de brief voorstellen.

VI. AANBEVELINGEN.

1. Dat de synode niet inga op de verzoeken van de instructies om de besluiten van Utrecht „terzijde te stellen”, maar dat zij opmerke dat het aannemen van deze besluiten een verklaring van instemming met deze formuleringen was en de synode spreke uit dat deze formuleringen niet gebruikt moeten worden als een toetssteen voor lidmaatschap of ambtsbediening in de Christian Reformed Church.

Gronden:

- (1) Zulk een handelwijze zou voor een groot deel de bezwaren tegen de besluiten wegnemen (als zijnde) belemmeringen voor de eenheid tussen gereformeerde kerkengroepen en toch hun waarheid en waarde voor de kerk handhaven.
- (2) Zij plaatst de besluiten terug in hun historische omgeving en wendt ze aan voor het doel waarmee ze werden aangenomen.
- (3) Zij handhaaft de Bijbelse beginselen van het bevestigen van de waarheid en het tevens zoeken van de eenheid der kerk.
- (4) Zij is in overeenstemming met het precedent dat de synoden hebben gesteld in hun behandeling van de „drie punten” van 1924.

2. Dat de synode op de missive van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland antwoorde door hem mede te delen dat:

- (1) zij opmerkt dat, indien er al uitspraken zijn in een van de besluiten, die ruizende schijnen te laten voor de onjuiste uitleg, waar tegen die kerken terecht bezwaar maken, andere uitspraken in dat besluit beslist verbieden om zulk een onjuiste uitleg vast te houden. De uitspraak in de besluiten „dat naar de belijdenis onzer kerken het zaad des verbonds, krachtens de belofte Gods te houden is voor wedergeboren en in Christus geheiligd...” wordt door onze kerken verstaan in het licht van de besluiten zelf, niet als een oordeel over de natuur van het kind, maar meer als een uitspraak over de juiste benadering door de kerken als zij zich bezighouden met het kind des verbonds. Wij realiseren ons dat de beloften des verbonds, gegeven aan de ouders en hun kinderen, hen dringen om de genade die beloofd wordt te zoeken en ze geenszins vrijstelt van de verantwoordelijkheid en de plicht om de vervulling van die beloften te zoeken in de weg van waarachtige bekering. Wij delen de vrees van de Christelijke Gereformeerde Kerken voor een valse gerustheid en zien de noodzaak om er tegen te waken.
- (2) de synode, in antwoord op het verzoek van de Christelijke Gereformeerde Kerken dat wij de besluiten zullen terzijde stellen of intrekken, hen verwijst naar „Aanbevelingen” 1 en 2.
- (3) de synode tegenover de Christelijke Gereformeerde Kerken haar waardering uitspreekt voor hun missive in deze zaak en hen verzekert dat wij delen in hun bekommerning om het handhaven van een getrouw getuigenis van het Evangelie dat tevens de eenheid van Christus' kerk zoekt te bevorderen.

Hoogachtend,
H. van Andel, voorzitter.
P. de Jong, secretaris.
R. W. Popma.
J. Griffioen.
J. Stad.

Bijlage 3.

Schrijven aan de International Council of Christian Churches.

Apeldoorn, 15 juli 1963.

Aan „The International Council of Christian Churches”
p.a. Associate General Secretary A. Warnaar jr.
AMSTERDAM.

Geachte broeders,

De j.l. generale synode onzer kerken droeg aan het deputaatschap „voor eenheid onder

de gereformeerde belijders en correspondentie met buitenlandse kerken", onder welk deputaatschap ook de zaken van de I.C.C.C. ressembleren, op zich met u te verstaan over verschillende vragen, die op de vergadering van de synode werden gesteld.

Gaarne willen we beginnen, bij de uitvoering van onze opdracht, onze hartelijke waardering uit te spreken voor de betoende activiteit van de I.C.C.C. Het stemt tot dankbaarheid dat er een internationale beweging is met deze basis, die zich telkens weer presenteert aan de kerken in een tijd, waarin zoveel afval is te constateren en het geloof, dat eenmaal de heiligen is overgeleverd, wordt aangevallen.

Deze royale waardering neemt echter niet weg dat er in de kring van onze kerken, die sinds 1950 bij de I.C.C.C. zijn aangesloten, verschillende bezwaren leven, die we gaarne onder uw aandacht willen brengen in de hoop dat u er welwillend naar zult luisteren en onze kerken op dit punt de nodige bevrediging wilt geven.

Het zijn inzonderheid de resoluties, die op elk congres aan de orde komen, welke vragen oproepen, ook in onze kerken.

Allereerst maken we kritiek op de wijze, waarop de resoluties op het laatste in Amsterdam gehouden congres tot stand kwamen. Onze afgevaardigden beklagden zich er over dat er nagenoeg geen gelegenheid was zich op de inhoud en strekking van de verschillende resoluties te bezinnen. Onze afgevaardigden naar het vorige congres, dat in Petropolis, Brazilië werd gehouden, rapporteerden dat daar veel meer gelegenheid is geweest zich te beraden op de tekst van de resoluties.

Het is o.i. nodig dat de resoluties in concept aan de stamgerechtigde afgevaardigden worden voorgelegd of althans in zo breed mogelijk samengestelde commissies nauwkeurig worden besproken.

Aangezien de I.C.C.C. inzonderheid via de resoluties zich naar buiten presenteert en deze a.h.w. het visitekaartje van de I.C.C.C. zijn is het o.i. van de grootste betekenis dat de resoluties aan bepaalde voorwaarden voldoen.

We noemen er vier:

1. Voor elke resolutie moet een Schriftuurlijke grond worden aangegeven. Het mag niet gaan om particuliere meningen, maar de Schrift moet duidelijk spreken in de resoluties.
2. De resoluties moeten niet slechts van nationaal, maar ook van internationaal belang zijn. Als een bepaalde zaak alleen in Nederland speelt, heeft het geen zin deze per resolutie aan de orde te stellen. De Engelse en Amerikaanse leden kunnen de betekenis van die zaak niet aanvoelen. Omgekeerd heeft een zaak, die voor Engeland van betekenis is, in de regel geen waarde voor Nederland. In dergelijke gevallen moet geen speciale resolutie worden aanvaard.
3. De resoluties, die worden aanvaard, moeten niet eenzijdig doch evenwichtig worden opgesteld. De resolutie heeft een langere levensduur dan een toespraak. Van een dergelijke uitspraak mag worden verwacht, dat niet slechts één kant, maar dat alle kanten van de aan de orde gestelde zaak, worden bekeken en belicht. Een eenzijdige uitspraak heeft niet de minste waarde en doet de naam van de I.C.C.C. geen goed.
4. Indien in resoluties andersdenkenden worden bestreden, dient deze bestrijding op waardige wijze te geschieden. Bestrijding van de dwaling dient gepaard te gaan met liefdevolle beweging voor de dwalende. Dan handelen we in de geest van Christus. We vragen ons ook af in hoeverre de diverse leden van de I.C.C.C. verantwoordelijk zijn voor de resoluties. Betekent het feit dat onze kerken lid zijn van de I.C.C.C. dat we elke resolutie moeten onderschrijven en verdedigen? Tot onze spijt is ons dit niet mogelijk.

We zijn met verschillende resoluties van het Amsterdamse congres beslist niet gelukkig. Het gaat niet aan om een resolutie te wijden aan uitdrukkingen, die Leslie Weatherhead volgens een persverslag heeft gebruikt, gelijk gedaan werd in resolutie II, gepubliceerd in *The Reformation Review* (Volume X, number I, pag. 47). Een resolutie moet niet gebaseerd zijn op een krantenbericht, maar op door de auteur zelf gepubliceerd materiaal.

In resolutie IV wordt gesproken over de hemelvaart van Christus „without the aid of boosters". Ook deze uitdrukking vinden we bepaald ongelukkig, in strijd met de echt schriftuurlijke spreekwijze over Christus' hemelvaart.

Bij resolutie VIII rijst de vraag: wat wordt bedoeld met „free enterprise". Hier wordt te gemakkelijk over een economisch systeem gesproken, zonder schriftuurlijke fundering. We achten dit niet juist.

Vragen zijn bij ons ook gerezen naar aanleiding van sommige uitspraken van de president van de I.C.C.C. door hem gebezigd in zijn rede op 14 augustus 1962. In zijn rede waardeerden we de documentatie en de analyse van de situatie van de afval, al betrouwen we dat dit alles geschiedde onder het thema van Hebr. 13 : 8, zodat er van deze tekst in zijn rede niets terecht

kwam. We betreuren de uitdrukking „Khrushchev's churchmen" (pag. 10 onderaan); een dergelijke uitdrukking geeft de indruk dat gescholden wordt, hetgeen de bedoeling van de president niet kan geweest zijn. Maar daarom moet op waardige wijze worden gesproken: gestellig en niet politiek.

Gaarne zouden we ook het antwoord van u ontvangen, dat u gezonden hebt aan de Reformed Churches of New Zealand.

We maken deze opmerkingen niet uit lust tot kritiseren, maar uit sympathie voor de bedoelingen van de I.C.C.C.

Het spijt ons zeer dat door de vorm en de inhoud van de resoluties de zaak van de I.C.C.C. althans in Nederland niet bepaald bevorderd is geworden.

We hadden het zo graag anders gezien. Daarom verzoeken we u dringend welwillende aandacht aan deze brief te geven.

De Here zegene de vergadering van uw commissie. Tot zijn spijt kan de secretaris van ons deputaatschap, die ook lid is van uw commissie, niet aanwezig zijn wegens huiselijke omstandigheden.

Met beste wensen voor het werk van de I.C.C.C. en hartelijke broedergroeten,

w.g. J. van Genderen, voorzitter
J. H. Velema, secretaris.

Bijlage 4.

Antwoord van de International Council of Christian Churches.

The Queen's Hotel, Montreal, Quebec
24 juli 1963.

Dr. J. van Genderen, voorzitter

Ds. J. H. Velema, secretaris

en deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken, Apeldoorn, Nederland.

Waarde broeders in Christus,

Uw schrijven van 15 juli 1963, gericht tot de leden van het uitvoerend comité van de internationale raad van christelijke kerken, Montreal (Canada), is in zijn geheel aan het comité voorgelezen en breedvoerig door ons allen besproken. Wij hebben inderdaad, zoals u verzocht, aan de zaken „welwillende aandacht" geschonken en wij waarderen uw begeerte om de I.C.C.C. behulpzaam te zijn en zijn belangen in heel de wereld te helpen bevorderen. Daar zijn we het allen mee eens, om onze trouw aan onze Here en Heiland Jesus Christus.

Inzake de kwesties die aan de orde gesteld zijn, zouden wij het volgende willen antwoorden:

1. Het is ons verlangen dat iedere resolutie een Schriftuurlijke grondslag heeft en inderdaad moet alles wat de raad doet, gegrond zijn in het Woord van God en wij zullen in het vervolg ons best doen deze dingen duidelijker te maken.

2. Het is volkomen terecht dat bepaalde resoluties van ons nationaal en niet uitsluitend internationaal zijn. Het reglement van de I.C.C.C. bepaalt dat de raad mag optreden in zaken die hem worden voorgelegd in het belang van onze leden, en wanneer een woord van de I.C.C.C. onze broeders in een bepaald land van dienst kan zij bij hun getuigenis voor Christus, dan is het ons altijd een vreugde geweest hen te helpen. Een voorbeeld is de resolutie die wij hebben aangenomen met betrekking tot onze Ambonese broeders die thans in Nederland zijn. De I.C.C.C. is verlangend elke gewenste dienst te verlenen aan zijn eigen leden. Als één lid, lijden wij allen.

3. Het is sommige broeders niet duidelijk wat bedoeld wordt met een „eenzijdige resolutie", omdat een resolutie gericht kan zijn op een bepaald geval of een kwestie. Maar wij verzekeren u dat het het begeren van de raad is om in de behandeling van de verschillende kwesties die voor hem gebracht worden, het juiste evenwicht te betrachten.

4. De raad begeert zijn resoluties op een waardige wijze en in overeenstemming met de Geest van Christus te behandelen.

Wat de kritiek op de Amsterdamse Assemblée betreft, willen wij opmerken dat dit congres naar Nederland gekomen is op uitnodiging van de „Organisatie ter bevordering van het werk van de internationale raad van christelijke kerken in Nederland". Ons enige verlangen was om behulpzaam te zijn. Uw afgevaardigden waren in het congres tegenwoordig en alle vragen van deze aard hadden kunnen en, naar wij zeer beslist oordelen, ook moeten gesteld worden aan

de raad op het tijdstip waarop zulke zaken in bespreking waren. Voor zover ons bekend, is niets van dit alles door een van de afgevaardigden van Nederland bij de raad naar voren gebracht. Ons enig verlangen was om samen te werken in een geest van behulpzaamheid. Als deze vraag was gesteld, dan zou alles gedaan zijn om de broeders te bevredigen. Wij moeten samen werken met begrip en in vrede.

Een van de problemen waar we in Amsterdam mee te maken hadden was dat wij het aantal dagen van het congres kleiner hadden gemaakt dan voorheen en dit kan er toe hebben bijgedragen dat sommigen arzelden te spreken, maar wij waren allen van oordeel dat er onder ons allen een fijne geest van begrip en samenwerking was. Wij gaven u de verzekering dat we dit ook voor de toekomst begeren en wij verzoeken om de meest volledige deelname en medewerking van uw afgevaardigden om te helpen al zulke zaken te corrigeren.

Aangezien u vooral spreekt over de resolutie betreffende Leslie Weatherhead, zouden wij u er aan willen herinneren dat de raad niet zonder meer op grond van een persverslag handelde, maar het uitgesproken ongelooft en de verwerping van het christelijk geloof vinden volop documentatie in zijn talrijke geschriften, waarvan er sommige in het bezit waren van leden van de raad in Amsterdam. Wanneer een vergadering als van de I.C.C.C. bijeenkomt, en de christelijke kerk op de een of ander wijze geconfronteerd wordt met gevallen als de kwestie-Weatherhead, en een actie door de raad de broeders in Engeland kon helpen, zoals zij gevraagd hadden, dan was het niet buiten de orde dat de raad een woord uitgaaf dat Jezus Christus wilde eren. Bovendien, wat in het ene land voorvalt voor zover het gaat over de afval, kan anderen helpen om zich temeer bewust te zijn van de opmars van de vrijheid.

Wat nu betreft uw vragen over de toespraak van de voorzitter, laten we allen bedenken dat ieder in de I.C.C.C. des Heren vrije dienaar is en dat hij spreekt naar dat hij meent door de Geest Gods geleid te worden. Wij zullen onze onderlinge vrijheid moeten erkennen. Wij geven u de verzekering dat het het begeren van de voorzitter is en van iedere functionaris in de raad, om de zaak van ons getuigenis naar zijn beste kunnen te bevorderen.

In werkelijkheid heeft de voorzitter niet de uitdrukking „Khrushchev's churchmen" maar „Khrushchev's churches" gebruikt en in zijn rede documentatie gegeven van het feit dat de kerken in Rusland, de Russische Orthodoxe Kerk en de Russische Baptisten Kerk, onder de macht staan van de geheime politie van de sovjets en rapporteren aan de minister van religie in de regering van de USSR, die rechtstreeks verantwoordelijk is aan Khrushchev. Wat de voorzitter hierover zei was waar. Bovendien heeft de I.C.C.C. vanaf zijn allereerste bijeenkomst in Amsterdam een ondubbelzinnig standpunt tegenover het communisme ingenomen in zijn verwerping van God en zijn komplot om de kerken te vernietigen. Om deze reden vinden wij de tegenstelling die u maakt tussen „goestelijk" en „politiek" niet gelukkig. Christelijke kerken kunnen het communisme, zijn dialectisch materialisme en zijn knechting van de menselijke geest bestrijden zonder politiek te zijn, en de gedachte dat zoets politiek zou zijn, was zeker niet de bedoeling van de voorzitter. Niettemin eist de gerechtigheid Gods waaraan wij als christenen gebonden zijn, dat wij spreken over de grote vragen van deze tijd, zoals onze raad ook in al zijn bijeenkomsten heeft gedaan.

Wat betreft uw verwijzing naar de verantwoordelijkheid der kerken voor handelingen van de raad: het reglement omschrijft nauwkeurig het gezag van de raad en de raad bindt zeer beslist geen enkele kerk. Als raad werken wij echter onder het reglement om een steun te zijn ter ere Gods. Wij sluiten hierbij in een exemplaar van de verklaring die gegeven is aan de broeders in Nieuw-Zeeland.

Wij zijn werkelijk dankbaar voor al hetgeen Nederland voor de I.C.C.C. gedaan heeft en het is onze oprechte bede dat u, broeders, de handen van de raad moogt sterken en in uw land een leiderschap voor onze raad wilt vormen waardoor anderen opgewekt worden om onze zijde te kiezen. Wij zijn dankbaar dat u geschreven hebt en we begeren steeds op alle mogelijke wijze de leden van de raad van dienst te zijn. Het spijt ons ook dat het uw afgevaardigden niet mogelijk was hier in Montreal aanwezig te zijn en met elkaar de dingen te bespreken die ons in deze brief zijn voorgelegd, want zulke besprekingen tussen degenen die eens geestes zijn, zijn ook van beide kanten heilzaam voor de zaak die wij liefhebben.

Bovendien zijn twee van uw deputaten benoemd tot leden van het uitvoerend comité en kunnen zij dus te allen tijde vragen stellen voor wederzijdse overweging en welzijn.

Wij bidden dat God de internationale raad van christelijke kerken moge leiden en zijn pogingen zegene!

De uwe in christelijke hoogachting,
Uitvoerend comité van de I.C.C.C.
w.g. Paul M. Cell, secretaris.

BIJLAGE XVIII

Art. 63, 64, 69, 141, 144, 209

AANVULLEND RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE EENHEID VAN DE GEREFORMEERDE BELIJDEERS IN NEDERLAND EN DE CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN.

Na afsluiting van ons rapport omstreeks 1 mei kwamen nog verschillende stukken binnen. Ook werd gerapporteerd over een congres, dat in augustus j.l. werd gehouden. We bieden u daarom bijgaand aanvullend rapport aan.

I. Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt).

Deputaten schitten het gewenst in verband met de bespreking van onze verbodding tot deze kerken, niet alleen landelijk, maar ook plaatselijk, een enquête te houden bij de kerkeraden om geïnformeerd te zijn ten aanzien van de lokale stand van zaken.

Resultaat van deze enquête is als volgt:

29 van de 173 kerkeraden reageerden op het verzoek ons te willen inlichten; sommige zeer uitvoerig, met toezending van de notulen van de gehouden samsprekingen of gehouden referaten.

Drie van deze 29 kerkeraden berichtten ons dat geen samsprekingen waren gehouden of omdat geen gereformeerde kerk ter plaatse is of omdat men wegens drukke werkzaamheden van samspreking afzag of omdat de verhoudingen niet goed liggen (Drachten).

Van de 26 kerkeraden die, sinds de generale synode van '62, samsprekingen hielden, waren er vijf, die nog geen uitgesproken oordeel gaven over de gevoerde besprekingen, omdat de besprekingen nog niet afgerond zijn: Apeldoorn-C./Z., Eemdijk, Haarlem-N./C., Den Haag-Z., Kornhorn.

Van de resterende 21 kerkeraden berichtten 10 kerkeraden dat er geen positieve resultaten waren geboekt of waren te wachten; dat geen overeenstemming was bereikt; dat geen uitzicht was op toenadering etc. Het zijn de kerkeraden van Amsterdam-N.; Amsterdam-W.; Amsterdam-Z., Bussum, Gouda, Lisse, Maarssen, Rotterdam-Charlois, Rotterdam-Centrum en Voerendaal (Bethelkerk). De overige 11 kerkeraden meldden dat de gevoerde samsprekingen positieve resultaten hadden opgeleverd of dat een grote mate van overeenstemming was gebleken. Overigens zijn ook hier nog allerlei nuances.

Eindhoven besloot in 1963 over te gaan tot kanselruil, zoals we reeds rapporteerden. Na de uitspraken van de classis Utrecht en de part. synode van het Oosten werd in een gecombineerde kerkeradensvergadering besloten de effectivering van de kanselruil op te schorten tot na de volgende vergadering van de generale synode; te blijven bij het besluit de Woord- en sacramentsbediening voor elkander open te stellen; de beide kerkeraden te belasten met de praktische uitvoering van het laatstgenoemde besluit. Voorts zijn er plannen om tot gezamenlijke kerkbouw te komen.

In Steenwijk werd door onze kerkeradens geconcludeerd dat de kerkeraden geen gelijke gedachte hebben over de kerk van Jezus Christus en de vrijgemaakte kerken teveel nadruk leggen op de zichtbare zijde van de kerk, terwijl op dezelfde vergadering werd besloten tot het houden van gezamenlijke kerkdiensten op Goede Vrijdag en Tweede Paasdag. Het bleek echter dat een deel der gemeente zich niet kon verenigen met de wijze, waarop de uitgesproken verhouding is geëffectueerd. Reden waarom besloten werd de gemeenschappelijke diensten voorlopig op te schorten.

De overige positief reagerende kerkeraden zijn: Amsterdam-O., Doesburg, Emmen, Leiden, Nijmegen, Ridderkerk, Rotterdam-Z., Wormerveer en Zwolle. De samsprekingen in deze plaatsen verliepen in een goede sfeer, toonden een grote mate van overeenstemming met handhaving van allerlei accentsverschillen en liepen in sommige gevallen uit op de constatering dat men niet zo ver van elkaar staat en van beide zijden zich gedrongen voelt om verdere contacten te zoeken (Emmen, Amsterdam-O.) of op de mening dat naar eenheid met deze kerken dient gestreefd te worden (Doesburg) al verhele sommige van deze kerkeraden niet dat de landelijke situatie van de Geref. Kerken een belemmering vormt alsmede de verhouding tot andere kerken dan de Geref. Kerken (vrijgemaakt).

Soms wordt uit de gemeente gewaarschuwd de nodige voorzichtigheid te betrachten (Nijmegen) of wordt geconstateerd dat van onze kant de besprekingen met meer reserve worden gevoerd dan van vrijgemaakte zijde (Leiden).

Bij alle gehouden samensprekingen kwamen vrijwel dezelfde onderwerpen aan de orde: genadeverbond (doop en positie van de bondeling); toediening van het heil; de prediking; doorgaande reformatie etc.

Deputaten constateren dat er in enkele gevallen sprake is van voortgaande toenadering zij het met grote reserves. Over het algemeen moet gezegd worden: er is onszijds (nog) geen nood over het gescheiden optrekken - zoals een kerkeraad schreef. Kerkeraaden die goede samensprekingen hielden, zijn hiervoor dankbaar, maar blijven met vragen vervuld en slaan met zorg de ontwikkeling van het vrijgemaakte kerkelijke leven gade.

II. Gereformeerde Gemeenten.

Het antwoord van de generale synode der Gereformeerde Gemeenten op ons verzoek luidde als volgt:

„Uw schrijven, waarin U verzoekt deputaten te benoemen om met U te spreken over onze houding tegenover elkaar, is op onze generale synode in behandeling genomen. Wij moeten U echter mededelen dat bij overweging van Uw verzoek enkele factoren naar voren kwamen, welke als beletselen gezien werden om tot samenspreking over te gaan, en dat daarom de synode niet tot inwilliging van uw verzoek heeft kunnen besluiten. Het spijt ons zeer dat wij Uw schrijven, hoewel wij dit doen met gevoelens van waardering voor de door U gevoelde behoefte aan toenadering, op voor U teleurstellende wijze moeten beantwoorden.

Met heilbede en broedergroeten

w.g. Ds. K. de Gier, praeses;
D. W. J. Rietveld, scriba.”

Met teleurstelling namen deputaten van dit antwoord kennis, temeer omdat de factoren, die als beletselen gezien werden, niet werden genoemd. Te overwegen ware zich opnieuw tot de Geref. Gemeenten te wenden met de vraag duidelijk te zeggen welke deze factoren zijn, opdat wij ons hierover kunnen beraden.

III. Igreja Evangélica Reformada no Brasil.

Van de synode dezer kerken werd, d.d. 18 mei 1965, een brief ontvangen waarin het besluit van deze synode, gehouden 5 en 6 mei j.l., ten aanzien van de correspondentie werd meegedeeld. Deze synode besloot:

- „aan de correspondentie met buitenlandse kerken meer inhoud te geven
- a. door uitwisseling niet alleen van notulen der synoden, maar ook door toezending van kerkelijke rapporten en publikaties, die daarvoor in aanmerking komen;
- b. door elkaar op de hoogte te houden van elkaanders geestelijke en kerkelijke problemen en eventueel van de Schriftuurlijke oplossing daarvan, en in het algemeen van de stand van elkaanders kerkelijke leven.

De synode hoopt dat hierdoor het onderling contact binnen de gereformeerde oecumenische synode versterkt mag worden en de zusterkerken elkaar tot hulp kunnen zijn.”

IV. Rapport van de afgevaardigden naar het zesde plenaire congres van de Internationale Raad van Christelijke Kerken (I.C.C.C.), gehouden van 5 tot 11 augustus 1965 te Genève.

1. Afgevaardigden.

Door de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken waren naar het congres van de I.C.C.C. afgevaardigd: ds. D. Biesma jr., prof. dr. J. van Genderen, prof. dr. B. J. Oosterhoff en drs. J. P. Versteeg, de laatste als plaatsvervanger van ds. J. H. Velema. Prof. Oosterhoff was niet in de gelegenheid het gehele congres bij te wonen. Daardoor werden vanaf 7 augustus onze kerken mede vertegenwoordigd door ds. L. Floor sr., die voor het laatste gedeelte van het congres de plaats van prof. Oosterhoff als afgevaardigde innam. Alle vergaderingen en bijeenkomsten, gehouden tijdens het congres, zijn door de afgevaardigden bijgewoond.

2. Nieuwe leden van de I.C.C.C.

Tijdens dit congres is het aantal aangesloten kerken tot boven de 100 gestegen, doordat meer dan 30 kerken als „constituent member” tot de I.C.C.C. zijn toegelaten. Het zijn voor een groot deel kleinere kerken in Afrika, vooral in Nigeria, terwijl tot voor kort geen enkele Afrikaanse kerk deel uitmaakte van de I.C.C.C. Verder noemen we The Free Presbyterian Church of Ulster (N. Ierland), The Korean Presbyterian Church (Legal General Assembly) en de Free Methodist Church of Korea.

3. Toespraken.

Wat de toespraken betreft moeten we volstaan met hier en daar een groep te doen. Met een toespraak van prof. J. J. van der Schuit over de woorden op het reformatie-monument in Genève „Na duisternis licht” werd het congres geopend. Bij afwezigheid van prof. Van der Schuit werd zijn toespraak gelezen door ds. J. C. Maris. Prof. Van der Schuit ontwikkelde in zijn toespraak een drietal gedachten: 1. Licht vóór de werelddaanvang; 2. Licht in de wereldvoortgang; 3. Licht bij het wereld einde. Het waarachtige Licht is de Christus der Schriften als de Logos (Licht voor duisternis), als de Middelaar (Licht in duisternis) en als de Voleinder (Licht na duisternis). Met ernst werd gewaarschuwd voor de verduistering van dit Licht, zoals wij dat bijv. bij de werelddraad van kerken moeten constateren. In dit verband werd gewezen op de betekenis van het Schriftwoord: „Ik zal vijandschap zetten”. „Vijandschap, scheiding is de lijn, die God trekt door de wereld der mensen... Zeg neen tegen allen, die het wagen het bloed van het Lam te verachten en de grond van de zaligheid te ondermijnen”.

Een van de meest centrale toespraken op ieder congres is wel die van de president, dr. C. McIntire. Het congres-thema was het woord van Christus: „Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven” (Joh. 14 : 6). Naar aanleiding van dit thema sprak dr. McIntire over: Jezus Christus, de „Ik ben”. Hij wees op de vastheid van Christus als de „Ik ben” in tweërlei relatie: in relatie tot ons geloof en in relatie tot onze gemeenschap. Uiteraard kwamen in deze toespraak sterk antithetische gedeelten voor, doch het lijkt ons onserlijk en onjuist om hier van negativisme te spreken. Dat ook dr. McIntire een positief doel van het congres voor ogen stond, blijkt uit wat hij in het begin van zijn toespraak zei: „Wij zijn hier op dit congres uit alle delen van de wereld bijeen, opdat wij tezamen Jezus Christus en Jezus Christus alleen kunnen verhoerlijken. Hij is de enige, die ons door Zijn genade verlost heeft en ons in Zijn koninkrijk en gemeenschap geroepen heeft. Hij is het, die de internationale raad van christelijke kerken in het leven geroepen heeft en aan ons allen het verlangen en de beslissing heeft gegeven om deel uit te maken van deze wereldwijde gemeenschap „voor het Woord van God en voor het getuigenis van Jezus Christus”. Deze assemblee heeft daarom in al haar zittingen één doel: wij moeten de naam van onze Here en Zaligmaker Jezus Christus verhoerlijken en Zijn heilig en onfeilbaar Woord, de Heilige Schrift, eren en gehoorzamen”.

Drs. J. P. Versteeg, die prof. dr. S. U. Zuidema verving, sprak over: „Jezus Christus en het geschreven Woord”. Hij releveerde de gedachten van verschillende theologen in onze dagen, met name die van de extreme voorstanders van de „kerygmatische exegese”. Voor de principiële scheiding, die door deze theologen gemaakt wordt tussen het Woord Gods en de Bijbel, het geschreven Woord, zullen we ons moeten wachten. De Bijbel zelf, ook in deze vragen het enig richtsnoer, weet van een dergelijke scheiding niet.

Uitdrukkelijk willen we verklaren, dat het ons opviel, hoe in verschillende toespraken accenten voorkwamen, waarin we ons als gereformeerde belijders goed konden vinden. We denken aan wat Rev. B. Green, een baptist uit Middlesex (Engeland) in zijn toespraak over „Het verdraaien van het evangelie” heeft gezegd over zonde en genade. We denken ook in het bijzonder aan de toespraak van dr. T. Tow, predikant van de Life Bible Presbyterian Church te Singapore, die sprak over het thema: Jezus Christus, het Leven. Hij getuigde ook van de troost, die hij persoonlijk had ondervonden, nadat hij enkele maanden geleden zijn vrouw en een dochter bij een auto-ongeluk verloren had.

4. Rapporten.

Rapporten werden uitgebracht over de situatie in de verschillende delen van de wereld. Ds. J. C. Maris bracht verslag uit van de situatie in Europa. Als desiderata voor de toekomst noemde hij onder meer: de uitgave van een nieuwsbulletin in het Engels, Frans en Duits; een zorgvuldige bestudering van de oecumenische literatuur en van de daar achter liggende theologische beschouwingen door een speciale studietoelichting; meer nationale regionale conferenties.

Het rapport over de situatie in Afrika sprak over de moeite, die vele kerken ondervonden, toen ze zich afscheidden van grotere kerkverbanden, waarin allerlei onschriftuurlijke opvattingen getolereerd werden. Het rapport sprak ook over de blijdschap van de kerken in Afrika over de groeiende contacten met de andere kerken van de I.C.C.C.

Van betekenis was ook het rapport over de „associated missions”. Het govaar van het universalisme werd als een van de grootste bedreigingen voor het werk van de zending onderkend.

Het werk van de internationale hulpverlening is een niet onbelangrijke tak van arbeid van de I.C.C.C. Meegedeeld werd, dat in de afgelopen drie jaar voor een totaal bedrag van

\$ 439.251,42 aan hulpmiddelen van verschillende aard bijeengebracht was. In deze jaren konden 86 schoepsladingen naar 18 verschillende landen verzonden worden.

5. Resoluties.

Aanvaard werden resoluties over: 1. de Bijbel (in verband met de loochening van de verbale inspiratie van het Woord van God); 2. het communisme; 3. christelijke opvoeding en christelijk onderwijs; 4. het werk van de zending; 5. tegen de vervolgingen van de kerk in Rusland; 6. de Bijbel als het Woord van God; 7. de oecumenische beweging en de wereldraad van kerken; 8. oproep tot de lutherse kerken; 9. oproep tot reformatie; 10. tegen het herdenken van bepaalde feiten uit de kerk- en zendingsgeschiedenis met een onzuivere bedoeling; 11. het rooms-katholicisme vandaag; 12. de „nieuwe moraal“; 13. de zondagsheiliging.

Van de op dit congres aangenomen resoluties kan naar onze mening zeker niet gelden, dat ze uitsluitend negatief zijn. We wijzen slechts op de resolutie over het christelijk onderwijs (opgesteld door de afgevaardigden uit Noord-Zeeland in overleg met ons). In deze resolutie worden alle Bijbelgetrouwe christenen opgeroepen onderwijsinstellingen in het leven te roepen, waar het christelijk levensbeginsel uitgangspunt is voor het onderwijs. De resolutie over de Bijbel als het Woord van God werd op verzoek van de vergadering door ons opgesteld.

Met bepaalde formuleringen in sommige resoluties konden we niet geheel instemmen. Onze kritiek betrof vooral formuleringen in de resoluties over de oecumenische beweging en de wereldraad van kerken, het rooms-katholicisme vandaag en de „nieuwe moraal“. Nadat bij de behandeling van de resolutie over het rooms-katholicisme enkele amendementen van ons verworpen waren, hebben wij tegen aanvaarding van deze resolutie gestemd. Onaanvaardbaar was voor ons niet de strekking van de resolutie maar wel de formulering.

De voorbereiding van de resoluties zouden wij graag nog verbeterd zien, doordat daar – meer dan dat ook nu het geval was – een commissie bij betrokken wordt. Juist omdat een I.C.C.C.-congres geneigd is om de meeste resoluties te aanvaarden, zal er in de commissies op toezien moeten worden, dat ze verantwoord zijn.

6. Conclusies.

- a. We mogen het zesde plenaire congres van de I.C.C.C. een goed congres noemen. Door hen, die ook het vorige congres meemaakten, werd dit congres beter genoemd dan het congres in Amsterdam. Voor de beschuldiging, dat het werk van de I.C.C.C. negatief is zonder meer, bestaat gezien de ervaringen van dit congres geen grond.
- b. We mogen zeggen, dat men aan de opmerkingen en de suggesties, die door ons gemaakt werden, niet voorbijging, ook al heeft men ze niet in alle gevallen aanvaard. We willen graag onze waardering uitspreken voor de wijze, waarop dr. McIntire dit zesde plenaire congres heeft geleid. Hij bleek de doelname van onze kerken in het werk van de I.C.C.C. op hoge prijs te stellen en hij liet dat ook duidelijk uitkomen.
- c. Utdrukkelijk heeft dr. McIntire verklaard, dat de I.C.C.C. geen synode wil zijn. Zij wil een „beweging“ zijn, waarin Bijbelgetrouwe kerken elkaar vinden en elkaar steunen in hun gemeenschappelijke strijd tegen alles, dat zich tegen het Woord des Heren in onze dagen verheft. Naar onze gedachte heeft dat duidelijk consequenties voor het gezag van verklaringen en resoluties van vergaderingen van de I.C.C.C. voor de aangesloten kerken. Men mag deze bepaald niet op één lijn stellen met synodale uitspraken.
- d. Het is naar onze gedachte goed voor onze kerken om contact te hebben met andere kerken over heel de wereld, waarbij bij alle verschillen de eenheid van geloof oprecht beloofd kan worden. Onloochenbaar was op dit congres de eenheid van alle aanwezigen door het ene geloof in de Christus der Schriften. We zien in dit verband ook een duidelijke taak en roeping voor onze kerken in de I.C.C.C. Kleinere kerken als in Afrika en Azië moeten in hun strijd tegen ongelof en modernisme een mogelijkheid van steun en bevestiging hebben. Die mogelijkheid is voor hen vandaag alleen de I.C.C.C. Via de I.C.C.C. mogen ook onze kerken ten opzichte van deze kerken een roeping vervullen tot dienstbetoon. Dat het internationale hoofdkantoor van de I.C.C.C. gevestigd is in Amsterdam, zien we als een niet onbelangrijke factor voor onze kerken.
- e. Het verdient overweging, of het niet juist is, de I.C.C.C. meer dan tot op heden het geval is, ook financieel te steunen. Bij de uitbreiding van het werk – sinds dit congres met name in Afrika – dienen onze kerken op een verantwoorde wijze bij te dragen in de steeds groter wordende uitgaven.

Tenslotte vermelden wij nog, dat het zevende plenaire congres D.V. in 1968 in de Verenigde Staten gehouden zal worden (14 tot 24 augustus).

Ter inzage zijn exemplaren van de toespraken, rapporten en resoluties alsmede een lijst van de deelnemers.

De afgevaardigden: D. Blesma jr.
L. Floor sr.
J. van Genderen
B. J. Oosterhoff
J. P. Versteeg.

We spreken de hoop uit dat dit aanvullend rapport de behandeling van de materie, die ons deputaatschap raakt, ten goede komt.

J. H. Velema, alg. secr.

BIJLAGE XIX

Art. 63, 64, 69, 189, 192.

RAPPORT II VAN COMMISSIE II BETREFFENDE DE CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN.

In dit rapport wil uw commissie voldoen aan uw opdracht de behandeling voor te bereiden van:

1. de instructie van de part. synode van het westen inzake verantwoordelijkheid voor de besluiten van de I.C.C.C. (7.16).
2. de instructie van de part. synode van het westen inzake afvaardiging naar de G.O.S. (7.17).
3. het rapport van deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met de buitenlandse kerken, hoofdstuk III, IV, en V met bijlagen 2-4;
4. het aanvullend rapport van dezelfde deputaten ad III en IV;
5. de brief van de synode van de Free Reformed Churches of Australia, Launceston 1964.
6. de Minutes of Proceedings of the 5th Plenary Congress of the I.C.C.C., Amsterdam 1962 (agenda 9.22);
7. de Acta van de gereformeerde oecumenische synode 1963;
8. de brief van „Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika“.

Uw commissie houdt zich ook in dit rapport aan de orde van het deputatenrapport (8.12). De andere stukken worden bij de desbetreffende delen van dit rapport besproken.

Ad III-A: Old and Free Christian Reformed Churches.

Hotgeen deputaten melden omtrent het contact met de zusterkerken in Amerika geeft uw commissie geen aanleiding tot opmerkingen.

Uw commissie heeft zich nader op de hoogte gesteld van de redenen, welke deze kerken bewegen tot uitreding uit de I.C.C.C. Het blijkt dat deze bezwaren van dezelfde aard zijn als die leven in onze kerken, met name ten aanzien van de medeverantwoordelijkheid van de aangesloten kerken voor de uitingen van de I.C.C.C. en haar organen.

Ad III-B: Reformed Churches of Australia.

In dit verband heeft uw commissie besproken de brief van deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken van de Free Reformed Churches of Australia d.d. 5 september 1964 (agenda 9.13). In opdracht van hun synode, Launceston 1964, willen deze deputaten onze kerken er op wijzen, dat het h.i. inconsequent is in Nederland samensprekingen te voeren met de vrijgemaakte kerken en tegelijk in het buitenland correspondentie aan te gaan met de Reformed Churches of Australia, „voorgekomen uit de synodale kerken in Nederland“.

Uw commissie overwoog:

- a. dat onze kerken niet in correspondentie staan met de Free Reformed Churches of Australia;
- b. dat deze opmerkingen aan ons adres niet gedaan worden in verband met enige aanvraag om correspondentie.

Uw commissie stelt u daarom voor deze brief voor niet-oortvankelijk te verklaren.

Ad III-C: Reformed Churches of New Zealand.

Dit deel van het rapport geeft uw commissie geen aanleiding tot opmerkingen.

Ad III-D: Die Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika.

Met genoegen nam uw commissie kennis van de brief van Die Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika (agenda 9.34), waarin de aard van de correspondentie, waartoe in 1962 werd besloten, nader wordt bevestigd.

Ad III-E: Igreja Evangélica Reformada no Brasil.

Uw commissie stelt u voor de correspondentie met de Igreja Evangélica Reformada no Brasil te bekrachtigen overeenkomstig het voorstel van deputaten, mits onder „proponent” hetzelfde wordt verstaan als „kandidaat tot de heilige dienst”.

Ad III-F: Free Church of Scotland.

Het komt uw commissie juist voor, dat van tijd tot tijd een afgevaardigde naar de synode van de Free Church of Scotland wordt gezonden.

Ad III-G: Christian Reformed Church (USA).

Uw commissie kan zich geheel vinden in de constatering van deputaten ten aanzien van het antwoord van de synode 1962 van de Christian Reformed Church in de U.S.A.

Uw commissie stelt u voor deputaten op te dragen, de constatering 2 t.m. 5 ter kennis te brengen van de Christian Reformed Church U.S.A.

Ad IV: Gereformeerde oecumenische synode.

Met grote aandacht heeft uw commissie kennis genomen zowel van het feit, dat onze kerken als lid van de gereformeerde oecumenische synode zijn aanvaard, als van de tegemoetkoming aan ons bezwaar de bijeenkomst te Grand Rapids 1946 als eerste G.O.S. aan te duiden.

Met belangstelling nam uw commissie voorts kennis van hetgeen in het verband van de G.O.S. door onze kerken is gedaan en van onze kerken wordt verwacht.

Evenals deputaten wil uw commissie u in berisping brengen de arbeid die ds. De Waal met zoveel liefde verricht heeft in het belang van onze kerken. Midden in de dienst der kerken staande, riep de Here hem thuis. De God aller genade bekroon zijn arbeid!

In verband met het rapport van deputaten stelt uw commissie u voor:

1. de handelingen van deputaten ten aanzien van de G.O.S. goed te keuren;
2. inzake het sub 2 van het deputaten-rapport gevraagd: dit verzoek te leggen in handen van deputaten ad hoc;
3. inzake het sub 5 genoemde verzoek: hieraan te voldoen, daar verwijzing naar ds. Bikker zonder meer, gelijk eerder genoemd, uw commissie onvoldoende lijkt;
4. inzake het sub 6 genoemde verzoek: er bij deputaten op aan te dringen ten aanzien van het oprichten van een relief-organisatie uitermate voorzichtig te zijn en overigens de besprekingen te uwer synode over de instructie over het diaconaat in breder verband af te wachten;
5. inzake het verzoek sub 7: de godane bijdragen goed te keuren en deputaten op te dragen blijvend aandacht te schenken aan grootte en percentage van de kosten;
6. de Acta van de gereformeerde oecumenische synode 1963 in het archief op te nemen.

Inzake het verzoek, gedaan sub 8, verwijst uw commissie naar haar voorstel ten aanzien van instructie 7.17, sub c.

Ad instructie 7.17.

Uw commissie overwoog ten aanzien van de instructie van de part. synode van het Westen:

- a. dat afvaardiging naar de G.O.S. rechtstreeks door de generale synode en mitsdien niet door deputaten zowel principieel in de lijn ligt van ons lidmaatschap als ook praktisch gewenst is, daar deputaten slechts kunnen verzoeken, maar de synode inderdaad kan zenden;
- b. dat „besluiten en uitvoeren” in de instructie slechts is te verstaan in de zin, die deze uitdrukking ook heeft in de bij ons gebruikelijke lastbrieven;
- c. dat gezien het tijdsverloop tussen de verschillende generale en gereformeerde oecumenische synoden het van groot belang is dat deputaten spoedig geïnformeerd worden over hetgeen ter G.O.S. is geschied;
- d. dat er in ons kerkelijke leven een instantie moet zijn, die belast is met de uitvoering van de besluiten van de G.O.S.;

e. dat alleen die uitspraken van de G.O.S. bindend zijn, die door de generale synode overgenomen zijn.

Uw commissie stelt u voor:

1. de afvaardiging naar de G.O.S. voortaan rechtstreeks te doen geschieden door een aantal primi-afgevaardigden aan te wijzen met de nodige secundi en eventueel terti; deze afgevaardigden last en macht te geven op grond van Gods Woord, de aangenomen grondslag (Acta G.O.S. 1949, art. 5 en 30) en de regelen met betrekking tot de G.O.S. (Acta G.O.S. 1953 art. 101; 1958 art. 11; 1963 art. 37, 56 en 106) alles te besluiten en uit te voeren wat tot het werk van de G.O.S. behoort en hun tevens op te dragen zo spoedig mogelijk aan de generale synode rapport uit te brengen van hun handelingen, met afschrift aan deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken;
3. deputaten op te dragen de besluiten van de G.O.S., gezien hun adviserend karakter, aan de generale synode ter bekrachtiging voor te leggen, voorzien van hun advies;
4. deputaten op te dragen de nodige contacten te oefenen en uit te voeren hetgeen in de lijn ligt van de besluiten van de generale synode.

Ad V: International Council of Christian Churches.

De generale synode van 1962 droeg aan deputaten op zich tot de International Council of Christian Churches te wenden met de bezwaren, welke in onze kerken leven speciaal ten aanzien van de toestandkoming van de resoluties.

Uw commissie heeft waardering voor de wijze, waarop deputaten zich van hun opdracht hebben gekweten en eveneens voor de wijze, waarop de afgevaardigden naar het congres te Genève hebben gepoogd deze bezwaren weg te nemen. Ook is uw commissie erkentelijk voor de spoed, waarmee deputaten zorgden voor het rapport van deze afgevaardigden, temeer daar verslagen van het congres in de pers een vroege indruk van enkele zaken wekten. Tot haar blijdschap was uw commissie in staat met enkele van de afgevaardigden te spreken. Daarbij constateerde uw commissie:

1. dat van de meeste resoluties op uitdrukkelijk verzoek vooraf een concept aan de afgevaardigden werd gegeven;
2. dat onze afgevaardigden unaniem stemden tegen het telegram aan president Johnson, waarin hem werd verzocht met alle middelen het communisme in Azië te bestrijden;
3. dat onze afgevaardigden unaniem stemden tegen de resolutie over de Rooms-Katholieke Kerk, omdat daarin niet geheel recht werd gedaan aan deze kerk;
4. dat er door onze afgevaardigden ook bezwaren zijn ingediend tegen bepaalde uitspraken over de wereldraad en de nieuwe moraal.

Uw commissie overwoog:

- a. dat het niet juist is, dat een vergadering van kerken zodanige politieke uitspraken doet als te Genève geschiedde, waarbij verder overwogen kan worden, of het doen van zulke uitspraken niet te kort doet aan de doelstelling van de I.C.C.C., te weten op te wekken tot getrouwheid aan de Bijbel;
- b. dat, hoewel volgens dr. McIntire de I.C.C.C. geen kerk maar een beweging is, dit niets afdoet van het feit dat de kerk nimmer anders dan weloverwogen het Woord Gods moet spreken en dat ook bij samenwerking van kerken dezelfde opdracht blijft;
- c. dat het aanbeveling zou verdienen dat de resoluties, alvorens aan het plenaire congres te worden voorgelegd, een gevarieerd samengestelde studie-commissie zouden passeren, daar zij anders dreigen het karakter van emotioneel-geladen kreten te verkrijgen;
- d. dat weliswaar de I.C.C.C. zeer veel werk verricht dat onze instemming en steun waard is, maar dat ook haar uitspraken als verkoediging in de wereld van het allergrootste belang zijn, en dat daarom deze niet beneden de maat van de kerkelijke opdracht mogen zijn;
- e. dat er ten aanzien van de verantwoordelijkheid van de aangesloten ten opzichte van de uitspraken en handelingen niets wordt gezegd in de statuten van de I.C.C.C.;
- f. dat wij als kerken dus niet formeel verantwoordelijk zijn, maar dat onze kerken zich moreel wel verantwoordelijk voelen, gezien ons lidmaatschap, terwijl ook anderen ons die medeverantwoordelijkheid toeschrijven;
- g. dat dit gevoel van morele medeverantwoordelijkheid de achtergrond is van de instructie van de part. synode van het Westen.

Uw commissie stelt u voor:

1. uit te spreken dat voor blijvende deelname aan de I.C.C.C. door onze kerken een betere voorbereiding en fundering van haar uitspraken noodzakelijk is;
2. deputaten opdracht te geven de zaak van de medeverantwoordelijkheid van de aangesloten kerken in het uitvoerend comité van de I.C.C.C. aan de orde te stellen.

- de Minutes of Proceedings of the 5th Plenary Congress held in Amsterdam, 1962, in het archief op te nemen.

Resumerend stelt uw commissie voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren;
- de brief van de Free Reformed Churches of Australia niet-ontvankelijk te verklaren;
- de correspondentie met de Igreja Evangélica Reformada no Brasil te bekrachtigen overeenkomstig het voorstel van deputaten, mits onder „proponens” hetzelfde wordt verstaan als onder „kandidaat tot de heilige dienst”;
- te bepalen, dat van tijd tot tijd een afgevaardigde naar de synode van de Free Church of Scotland wordt gezonden;
- deputaten op te dragen de constatering 2-5 uit het deputaten-rapport, hoofdstuk III-G, ter kennis te brengen van de Christian Reformed Church (U.S.A.);
- het verzoek van de G.O.S. om geïnformeerd te worden inzake herziening van art. 36 N.G.B. te leggen in handen van deputaten ad hoc;
- een correspondent aan te wijzen, die voortdurend contact onderhoudt met de door de G.O.S. ingestelde zendingsdeputaten;
- er bij deputaten op aan te dringen ten aanzien van het oprichten van een relief-organisatie voorzichtig en waakzaam te zijn en de besprekingen te uwer synode over de instructie over het diaconaat in breder verband af te wachten;
- de begroting van de G.O.S. te aanvaarden en 5 % van de kosten te dragen en voorts deputaten op te dragen blijvend aandacht te schenken aan grootte en percentage van de kosten;
- de afvaardiging naar de G.O.S. voortaan rechtstreeks te doen geschieden door een aantal primi-afgevaardigden aan te wijzen met de nodige secundi en terti;
- deze afgevaardigden last en macht te geven om op grond van Gods Woord, de aangenomen grondslag en de regelen met betrekking tot de G.O.S. alles te besluiten en uit te voeren wat tot het werk van de G.O.S. behoort en hun tevens op te dragen zo spoedig mogelijk aan de generale synode rapport uit te brengen van hun handelingen, met afschrift aan deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken;
- deputaten op te dragen de besluiten van de G.O.S. gezien hun adviserend karakter, aan de generale synode ter bekrachtiging voor te leggen, voorzien van hun advies;
- deputaten op te dragen de nodige contacten in het verband van de G.O.S. te oefenen en uit te voeren, hetgeen in de lijn ligt van de besluiten van de generale synode;
- de Acta van de gereformeerde oecumenische synode 1963 in het archief op te nemen;
- uit te spreken dat voor blijvende deelname aan de I.C.C.C. door onze kerken een betere voorbereiding en fundering van haar uitspraken noodzakelijk is;
- de deputaten opdracht te geven de zaak van de medeverantwoordelijkheid van de aangesloten kerken in het uitvoerend comité van de I.C.C.C. aan de orde te stellen.
- de Minutes of Proceedings of the 5th Plenary Congress held in Amsterdam 1962, in het archief op te nemen.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE XX

Art. 71, 75, 81

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE BUITENLANDSE ZENDING.

De deputaten voor de buitenlandse zending, bijgestaan door de zendende kerken, bieden u hierbij het volgende verslag aan van de werkzaamheden van uw deputaten en zendende kerken en van de ontwikkeling van het zendingswerk in de periode na de synode van 1962.

Voor de overzichtelijkheid verdelen wij dit rapport in de volgende hoofdstukken:

- Samenstelling van het college van deputaten en zendende kerken.
- Werkzaamheden van deputaten en zendende kerken.
- Overzicht van de ontwikkeling van het werk op Celebes.
- Overzicht van de ontwikkeling in het Vensdaland, Noord-Transvaal.
- Financiën der zending.
- Contacten met andere zendingen.
- Zendingslectoraat.
- Vooruitzichten.

- Zendingsorde.
- Emeritering van zendingsarbeiders.
- Zendingsuitgaven.
- Slot.

Hoofdstuk 1. Samenstelling van het college van deputaten en zendende kerken.

1. Deputaten, benoemd door de generale synode:

ds. A. Bikker, secr.; prof. J. J. v. d. Schuit, 1e penningm.; ds. A. C. Noort, 2e secr.; A. de Geus, tijdelijk 2e penningm.; prof. J. Hovius, adviseur.

2. Deputaten benoemd door de particuliere synoden:

namens die van het Noorden: ds. A. C. Noort, ds. K. J. Velema.
namens die van het Oosten: ds. M. Baan, oud. B. Hartog.
namens die van het Westen: ds. M. W. Nieuwenhuijze, dr. W. H. Velema.
namens die van het Zuiden: ds. H. C. v. d. Est, ds. M. C. Tanis.

3. Afgevaardigden van de zendende kerken:

van de kerk van Hilversum: ds. J. J. Rebel, br. H. J. Meerman.
van de kerk van Hoogeveen: ds. J. Kievit, oud. A. Otten.
van de kerk van Rotterdam: ds. I. de Bruyne, oud. M. Stolk.
van de kerk van Utrecht: ds. W. van 't Spijker, oud. H. Boerrigter.

4. Commissie van voorbereiding en uitvoering.

De deputaten en zendende kerken hebben ter bevordering van de bondigheid van de besprekingen op de vergaderingen en voor de goede uitvoering van de besluiten een commissie van voorbereiding en uitvoering gevormd, bestaande uit het moderamen van het deputaatschap: ds. M. W. Nieuwenhuijze, prof. J. J. v. d. Schuit en ds. A. Bikker, een afgevaardigde van de part. synoden:

ds. M. Baan,
afgevaardigden van de zendende kerken:

ds. W. van 't Spijker en ds. J. J. Rebel.

Op de vergaderingen van deze commissie treedt prof. v. d. Schuit op als voorzitter.

Hoofdstuk 2. Werkzaamheden van deputaten en zendende kerken.

Vergaderingen: in 1962 werd na de synode vergaderd op 19 okt. en op 7 dec.
in 1963 werd vergaderd op 18 jan., 10 mei, 25 okt. en 12 dec.
in 1964 werd vergaderd op 25 april, 26 juni, 2 okt. en 4 dec.
in 1965 werd vergaderd op 13 jan., 23 april en 9 juli.

De commissie van voorbereiding en uitvoering vergaderde een paar weken voor de voltallige deputatenvergadering en soms nog voor bijzondere zaken.

Door de gestadige groei van het werk neemt het aantal gestencilde stukken, die de deputaten en zendende kerken hebben te bestuderen steeds toe. De vergaderingen hebben dan ook steeds een volle agenda.

Hoofdstuk 3. Overzicht van de ontwikkeling van het werk op Celebes.

Terugkeer van ds. M. Geleynse.

In december 1962 mocht ds. M. Geleynse terugkeren naar ons vaderland. Van zijn ziekte was hij weer bijna hersteld. De koude van de winter '62-'63 hield hem de eerste maanden binnenshuis, maar daarna sterkte hij weer zover aan, dat hij weer mocht uitgaan om te prediken en lezingen te houden voor de zending.

Per 1 oktober 1963 kreeg ds. Geleynse zijn emeritaat en nam hij afscheid als dienstdoend missionair predikant van Hoogeveen.

De kerken zijn ds. Geleynse, die hijkans drieëntwintig jaren in actieve zendingsdienst heeft gestaan - onder vaak zeer moeilijke omstandigheden - grote dank verschuldigd voor alle arbeid die hij heeft verricht en de opoffering die hij zich daarvoor getroostte. De Grote Zender kroone zijn levensavond.

Enkele weken geleden kreeg ds. Geleynse bij vernieuwing een hartaanval, waarvan hij nu gelukkig weer herstellende is. Momenteel ligt hij nog in het ziekenhuis in Hilversum.

Reis van ds. A. Bikker naar Celebes van juli-sept. 1963.

Omdat er in 1963 plotseling mogelijkheid kwam voor ds. A. Bikker om een visum te krijgen voor een reis naar het Toradjaland, besloten deputaten en zendende kerken ds. Bikker de gelegenheid te geven die reis te maken.

Ruim tweeënhalf maand vertoefde ds. Bikker op Celebes en mocht aanschouwen en horen, hoe het zendingswerk zich had ontwikkeld in de periode van 1946-1963, dus nadat hij het Toradjaland in 17 jaar niet had gezien. In feite had hij reeds in 1942 het Toradjaland verlaten. In de verslagen, die door deputaten jaarlijks worden gegeven aan de kerkeraden en de particuliere synoden hebben deputaten uitvoerig over de reis en de bevindingen van ds. Bikker mededeelingen gedaan. Ds. Bikker heeft het hele land door lezingen gehouden met kleurendia's en de zang van de Toradja's laten horen, waardoor het Toradjavolk weer dichter bij ons kerkvolk is gekomen en de liefde tot onze Toradja's weer is verlevendigd. De praktijk heeft bewezen dat een dergelijke reis van groot belang is ook voor het thuisfront, dat op deze manier kan meeleven.

Uit de uitvoerige verslagen willen we hier slechts enkele trekken weergeven.

a. De Toradjakerk is ook in de laatste jaren gestadig gegroeid. In 1963 werd een getal genoemd van 40300 zielen voor de Mamasa-Toradjakerk en 156.000 zielen voor de Rante-pao-Toradja-kerk, dus samen ongeveer 200.000 zielen.

In de laatste 15 jaar is Zuid-Celebes voortdurend in onrust geweest door de guerillabenden van Kahar Moezakkar en Andi Selle. In september 1964 werd een einde gemaakt aan de activiteiten van Andi Selle en in januari 1965 aan die van Kahar Moezakkar, waarmee de kracht van de guerillabenden is gebroken. Daarmee is de rust voor een groot deel weer teruggekeerd. De verbandingen met het binnenland zijn nu veel beter geworden.

Economisch is de toestand minder goed geworden, door de verregaande ontwaarding van het geld.

b. In Rante Pao werd tijdens het bezoek van ds. Bikker een jubileum gevierd van de 50-jarige evangelie-verkondiging onder de Sa'dang-Toradja's in welk feest de kracht van de Toradjakerk wel bijzonder openbaar is gekomen. De kerk is de grootste stuwende kracht in het volksleven. Er wordt met de kerk gerekend.

Na dit jubileum werd een synode gehouden van de Toradjakerk welke synode vijfeneenhalf dag duurde. Deze synode, door ds. Bikker bijgewoond, illustreerde levendig dat de Toradjakerk op de hechte bodem van Gods Woord en de belijdenis wil leven, naar het proshyteriale kerkrecht.

Ook op het eigenlijke terrein mocht ds. Bikker een paar weken vertoeven en daarbij een dertig gemeenten bezoeken en evenzovele kerkdiensten houden. Er was onder de Toradja's een intense blijdschap over het weerzien.

Het Toradjaland heeft veel geleden onder de druk van de guerilla's. Zowel Mamasa als het Rante Pao-gebied zijn toneel geweest van complete veldslagen. Tijdens het verblijf van ds. Bikker in het Toradjaland werden er rondom het Toradjaland nog een veertig mensen vermoord die met een auto naar het Toradjaland kwamen of er uit terugkeerden. Er zijn vele martelaren gevallen in de Toradjakerk, maar ook hier was het bloed der martelaren het zaad der kerk.

c. Het schoolwezen heeft ook in het Toradjaland een grote vlucht genomen. In de kota Mamasa, waar vroeger twee scholen en een cursus voor onderwijzers waren, zijn nu zes grote scholen, lagere en middelbare, waaronder een christelijke kweekschool en H.B.S.

De vroegere gebouwen van de zending in Mamasa zijn nog wel alle in tact, maar verkeren in een droevig verval.

Het ziekenhuis van Mamasa is totaal leeg en er gaat een sterke roep uit om vernieuwing van het medische werk.

d. Ook het Toradjaland staat bloot aan infiltratie van allerlei wind van loer. Vele secten en politieke richtingen bedreigen de rustige groei van de kerk.

Een verblijdend bericht was onlangs een brief van dr. W. de Jong uit Makassar, die met een groep van vijftien jonge mensen, intellectuelen uit Makassar, naar Mamasa is geweest om daar een trainingscursus te houden voor leiders van de jeugd. De deelname was algemeen. Meer dan 200 jonge mensen uit alle delen van de Mamasa-Toradja-Kerk waren naar Mamasa gekomen om de cursus van zes dagen te volgen. Elke morgen begon met een Bijbellesing. De inleider gaf een stel vragen en daarna kregen alle deelnemers verdeeld in vijftien groepen

de gelegenheid om zich te verdiepen in de vragen, waarvoor tweeënhalf uur werd uitgetrokken. Dr. de Jong beschrijft wat een mooi gezicht dit was, meer dan 200 jonge mensen in de open lucht te zien zitten, met niets anders dan hun Bijbel, verdiept in het naspeuren van Gods wegen uit zijn Woord.

In de middaguren werden inleidingen gehouden door dr. de Jong, een Ambonees predikant en een Menadonees over onderwerpen betreffende de ziel van de jonge mensen, de organisatie van het christelijke leven, enz. Merkwaardig was ook dat er zoveel gezongen werd. Het team uit Makassar had enkele nieuwe wijzen van christelijke liederen meegebracht, die meerstemmig werden gezongen en dr. de Jong schrijft, dat zes nachten achter elkaar het anders zo stille Mamasa weergalmd van de geestelijke liederen.

Volgens dr. de Jong beginnen de christenen van Zuid-Celebes, voortgekomen uit Islamieten, hoe langer hoe meer op te zien tot de grote en sterke Toradjakerk, en hij voorziet dat de Toradjakerk van grote betekenis zal worden voor de kerstening van heel Zuid-Celebes.

e. De Theologische School in Rante Pao.

Reeds jaren geleden is een overeenkomst tot stand gekomen tussen de Geref. Zendingbond en onze zending om een theologische school te stichten in het Toradjaland voor de opleiding van Toradjapredikanten. Door de slechte politieke verhoudingen tussen Indonesië en Nederland was de deur van Indonesië vele jaren gesloten voor Nederlandse zendingsarbeiders, zodat er aan de uitvoering van dat plan niet viel te denken. De Toradjakerk verloor het ideaal niet uit het oog, en bleef aandringen, vooral in de laatste jaren nu de verhouding tussen de beide landen aanmerkelijk is verbeterd. Op de synode van 1963 te Rante Pao werd het verzoek uitdrukkelijk herhaald aan de G.Z.B. om twee docenten te zenden en aan onze zending om één docent te zenden.

De G.Z.B. heeft ds. de Heer bereid gevonden uit te gaan. Deze predikant is nu bezig zich voor te bereiden voor zijn promotie. Ook vond de G.Z.B. ds. Schipper bereid om uit te gaan naar Makassar speciaal voor het werk onder de duizenden studenten daar, waaronder ook ruim 500 Toradja's. Ds. Schipper heeft zijn visum gekregen en hoopt volgende week (23 juli) scheep te gaan naar Indonesië.

Onze zending is er nog niet in geslaagd een predikant te vinden, die bekwaam geacht kan worden om het docentschap te bekleden en die ook wil gaan. Door onze deputaten is een schrijven gezonden aan al onze predikanten om deze zaak onder hun aandacht te brengen en aan het hart te leggen, opdat spoedig de man gevonden zal worden, die een plaats kan innemen aan de school, die inmiddels door de Toradja's zelf is geopend.

In oktober 1964 werd de school geopend met zeven docenten en twintig studenten. Als eerste rector treedt op ds. Theo Koesong die in Utrecht heeft gestudeerd en doctorandus in de theologie is. Uit de opening der school blijkt de voortvarendheid van de Toradja's en hun organisatievermogen.

De gedachte zou kunnen postvatten: Als er al zeven docenten zijn waarom dan nog drie docenten er bij? Het antwoord is: Zes van die docenten zijn gewone predikanten van de Toradjakerk, waarvan de meesten één vak doceren, met de kennis van dat vak, zoals zij dat zelf geleerd hebben op de Theologische School te Makassar of op de Hogere Theologische School te Djakarta, of vroeger op de cursus van dr. van der Linde in Rante Pao zelf.

Het belang van het zenden van Hollandse docenten bestaat daarin, dat de Toradjakerk thans genaderd is tot haar volkomen zelfstandigheid en juist nu steun nodig heeft om haar gereformeerd karakter te behouden. Dat gereformeerd karakter heeft ze momenteel nog, maar de oud-leerlingen van de school in Makassar en nog meer die van Djakarta zijn onderwezen ook door docenten die niet uitgesproken gereformeerd zijn, en de aanwezigheid van drie Hollandse docenten in deze tijd kan van geweldige betekenis zijn voor de verdere ontwikkeling van de Toradjakerk en in haar voor de verdere ontwikkeling van andere kerken in Indonesië.

Dat de Toradjakerk gekomen is tot volkomen zelfstandigheid wil niet zeggen, dat ze geen hulp meer nodig heeft. De volken van Indonesië zijn economisch zeer verarmd door de devaluatie van de rupiah. De al of niet-zelfstandigheid van de Toradjakerk mag geen invloed uitoefenen op de vraag of we deze kerk al of niet nog zullen helpen in de naaste toekomst.

Hoofdstuk 4. Overzicht van de ontwikkeling in het Vandaland.

a. Personeel.

Het zendingspersoneel in het Vandaland is uitgegroeid tot een team van arbeiders en arbeidsters.

De bezetting is als volgt: De hoofdendienst wordt waargenomen door twee predikanten nl. ds. L. Floor en ds. M. Rebel.

Dr. L. Floor jr., vertrok in nov. 1961 met zijn gezin naar Zuid-Afrika en was in de laatste maanden van 1964 met verlof in Nederland; januari jl. keerde hij weer terug naar Zuid-Afrika. Thans woont ds. Floor in Pretoria aangezien hij sedert januari jl. dienst doet als hoogleraar aan de Theologische School voor niet-blanke studenten in Hammanskraal 50 km buiten Pretoria gelegen. Hij is de derde professor aan deze school, naast prof. Botha en prof. Helweg.

Toen in 1960 een commissie, bestaande uit prof. v. d. Schuit, ds. A. Bikker en dr. E. Helms in Zuid-Afrika was voor de overname van het zendingsterrein Oost-Vendaland, werd door die commissie reeds voorgesteld ds. Floor aan te stellen als tweede docent aan die school, die toen nog was in Dube bij Johannesburg, naast ds. Botha, toen de enige docent aan die school, maar de Afrikaners zeiden toen: Ons wil die man eerst zien.

Welnu zij hebben ds. Floor gezien in zijn arbeid en zo groot vertrouwen in hem gekregen, dat zij eigener beweging ds. Floor hebben benoemd als derde docent. Aan die school worden jongemannen van verschillende stammen opgeleid tot predikant, waaronder ook twee Venda jongemannen zijn. Behalve zijn werk aan deze school geeft ds. Floor ook nog les in Johannesburg aan de helperscursus naast ds. Van Rooy, die vroeger in Siloam woonde en die onze zendingsmensen heeft ingeleid tot hun werk. Ook onderhoudt ds. Floor het contact met ons eigen zendingsterrein door maandelijks naar Siloam te gaan en de conferentie van zendingarbeiders mee te maken, en door mee te blijven arbeiden in een evangelisatieblad dat verschijnt in de Vendataal.

Van de hand van ds. Floor verscheen onlangs een boek in de Afrikaanse taal getiteld: *In dieselde Spore*, 'n Ondersoek na die struktuur van die sendingwerk.

Ds. Floor blijft in dienst van onze zending en is door onze zending uitgeleend aan de Theol. School van Hammanskraal. Zijn traktement wordt door onze zending betaald.

Ds. M. Rebel, werd medio 1962 uitgezonden en hoopt in 1965 met verlof in Holland te zijn. Ds. Rebel werkt als „terrein-predikant” en is tevens belast met de administratie van de zendingkas op het terrein. Hij bereist het terrein, houdt contacten met de helpers en bedient de sacramenten onder de verschillende groepjes van de gemeente Mutale.

Hij heeft eerst gewoond in Siloam, waar hij onderdak vond bij de andere zendingmensen, daarna in Tate Vondo, waar een paar kleine houten huisjes van de boesbouw hem met zijn gezin een schamel onderdak gaven. Ondertussen is zijn definitieve huis in Sibasa klaar gekomen, waar hij in februari jl. mocht intrekken. Sibasa ligt voor het bereizen van het terrein gunstiger dan Siloam. Sibasa is een vestiging van enkele blanke ambtenaren, heeft elektrisch licht en waterleiding.

Ds. Rebel heeft zijn eerste preken in de Vendataal mogen houden en heeft naar schatting al een paar honderd volwassenen en kinderen mogen dopen.

Inheemse helpers. In dienst van onze zending staan ook ruim twintig inheemse helpers, Venda's, die met meer of mindere bekwaamheid en toewijding de groepjes van christenen verzorgen, en evangeliseren. Het is vaak een groot probleem goede toegewijde Venda-helpers te krijgen, aangezien het aantal christenen nog maar enkele honderden bedraagt.

b. Vrouwen en meisjes-opvoeding.

Een zeer bijzonder facet in het zendingswerk van het Vendaland is de christelijke opvoeding van vrouwen en meisjes.

De positie van de vrouw in het Vendaland is zeer moeilijk. Duizenden Vendamannen werken ver weg in de goud- en diamantmijnen van de Witwatersrand en komen eens of tweemaal per jaar thuis, zodat een groot deel van de vrouwen gedurende het hele jaar alleen staat voor de verzorging van haar gezinnen. Er heerst onder de aanzienlijken nog veel polygamie.

In de laatste jaren is er een begin gemaakt met de arbeid onder deze vrouwen. Een paar jaar werkte in Siloam mevr. Julia, de vrouw van een hooggeplaatst ambtenaar uit Pretoria, die met veel toewijding en gaven dit werk is begonnen. Het bleek dat er onder de vrouwen heel veel animo was voor dit onderwijs.

Vorig jaar is mevr. Juin er mee opgehouden en toen hebben onze zendingvrouwen het werk voortgezet in de nabijgelegen dorpen. Natuurlijk kunnen onze zendingvrouwen, die zelf een gezin hebben, slechts weinig tijd aan dit werk besteden en ze kunnen geen grote reizen maken.

Op deze cursussen werden de vrouwen bezig gehouden met z.g. naaldwerk, het vertellen van de Bijbelse geschiedenis en het leren lezen. Tientallen vrouwen hebben de kunst van lezen geleerd en allen die dat kunnen, krijgen een Bijbel in de Vendataal zodat thans reeds in

vele kleibutten dagelijks de Bijbel wordt gelezen.

Reeds meerdere malen hebben onze zendingarbeiders aangedrongen op het uitzenden van een vrouwelijke kracht, die leiding zou kunnen geven aan dit werk onder vrouwen en meisjes en het is te verwachten dat binnen afzienbare tijd de deputaten en zendingkerken een geschikte kracht gaan zoeken en zo mogelijk uitzenden.

c. Medisch werk.

Behalve zendingspredikanten heeft onze zending ook krachten uitgezonden voor het medische werk.

De eerste zendingarts was *dr. E. Helms*, wiens vrouw ook de bevoegdheid van arts bezit. Dr. Helms is in 1961 uitgegaan en was in 1964 vijf maanden met verlof in Nederland. De eerste drie maanden telden voor ziekteverlof, aangezien hij met een aanval van geelzucht aankwam en drie maanden het huis heeft moeten houden.

Dr. en mevr. Helms hebben gewerkt in het zendingshospitaal Siloam; dr. Helms als superintendant en mevr. Helms als tweede arts. Als superintendant was dr. Helms gebonden aan het werk in het ziekenhuis Siloam, dat even buiten de grens van ons eigen zendingsterrein ligt, maar waar wel patiënten van ons terrein worden opgenomen.

Vorig jaar kreeg dr. Helms een aanstelling tot districtsgeneesheer, wiens werk bestaat in het reizen op het terrein voor massale bestrijding van ziekten, het controleren van poliklinieken, enz. Dit werk waardoor dr. Helms dus meer in aanraking komt met de mensen van ons eigen terrein, begint nu uit te groeien. Er zijn al zes poliklinieken en er zijn plannen voor de stichting van een eigen hospitaal in het noordelijke deel van ons zendingsterrein met subsidie van de overheid. Concrete voorstellen over deze ontwikkeling wachten de deputaten nog af.

Als tweede kracht werd in januari 1964 uitgezonden *dr. P. M. Scheele* met zijn vrouw *W. Scheele-Maris*. Na een poos in een tijdelijke woning te hebben doorgebracht is het echtpaar Scheele onlangs in het vroegere huis van ds. Floor getrokken, welk huis openkwam toen ds. Floor naar Pretoria verhuisde.

Als derde medische kracht ging in augustus 1963 uit zuster *D. Glasbergen* afkomstig uit Rijnsburg, die hoofd is geworden van de kinder- en mannenzaal.

Als vierde medische kracht ging eind 1964 uit z. *W. Breunisse* afkomstig uit Baarn, die nu aan het hoofd van de kraamafdeling staat. Zr. Breunisse heeft nl. ook het diploma vroedvrouw.

Het salaris van deze medische krachten wordt door de overheid gesubsidieerd, zodat onze zending alleen de kosten voor de reizen heen en terug, de uitrustingskosten en bijdrage voor pensionering betaalt.

De praktijk heeft geleerd dat het ziekenhuis van Siloam een prachtig evangeliserend instrument is in de handen van de zending. Het grootste doel van het personeel van dit ziekenhuis bestaat uit mensen, uitgezonden door onze zending en uitgeleend aan de hospitaalsraad, nu gevestigd in Louis Trichardt.

d. Conferentie van zendingarbeiders(sters).

Alle door onze zending uitgezonden arbeiders en arbeidsters vormen samen een zgn. conferentie van zendingarbeiders(sters) welke conferentie werkt volgens een door deputaten opgestelde leidraad en regelmatig vergadert om door deputaten gestelde vragen om advies te bespreken en zo de deputaten van advies te dienen. Deze conferentie dient tevens om het onderling contact tussen alle zendingarbeiders(sters) te bevorderen.

Een zaak die deze conferentie in de laatste maanden vooral heeft bezig gehouden was de stichting van een colportage-centrum, de wijde naam voor een boekwinkel. Statuten zijn daarvoor gemaakt om bij de overheid toestemming te krijgen voor zo'n winkel. Onderhandelingen worden met de overheid gevoerd tot het verkrijgen van een stuk grond om die winkel te bouwen. Verder was de aanstelling van een beheerder van de winkel een probleem, dat zijn oplossing vond in de aanstelling van z. Hangelbroek, een van de hoofdverpleegsters van het ziekenhuis, die binnenkort met pensioen gaat en voor een kleine toelage dit werk op zich wil nemen. Het is de bedoeling dat de winkel zal komen in Sibasa. Behalve de bouw van een winkel en de aanstelling van een beheerder, de aankoop van lectuur zal men ook omzien naar een paar colporteurs.

De kosten voor dit colportagewerk zullen worden betaald uit het fonds Brood voor het hart, dat nog aanwezig is.

Een ander probleem waarmee deze conferentie van zendingarbeiders(sters) zich bezig-

hield op verzoek van de deputaten, is de vraag of voor de opleiding van helpers in Siloam (Sibasa) en voor het verzorgen van de administratie van het hele zendingswerk een Nederlandse kracht nodig is en zo ja wat voor een kracht, een predikant of een administrateur. De conferentie kwam nog niet tot een afgerond oordeel.

Wat betreft de vruchten van het werk in deze laatste drie jaar, mogen we de Here danken voor wat Hij door het eenvoudige werk van onze zending heeft willen doen. Verschillende voorbeelden zijn te noemen van Venda's, die in het ziekenhuis tot het geloof zijn gekomen door de gezamenlijke arbeid van de goeteljk verzorger Jusup Barure, de dokters, verpleegsters en verder personeel.

De duizenden patiënten die jaarlijks het ziekenhuis ingaan en weer verlaten, worden bekeend gemaakt met de Naam van de Here Jezus en deze Naam wordt door die allen meegedragen tot in de verste hoeken van het land.

Verblijvend was ook de vrucht van enkele „veldtochten" die door de gezamenlijke predikanten van onze zending met die van Die Gereformeerde Kerk, met alle helpers van de beide zendingen werden gehouden, waardoor meer dan 200 Venda's op de zgn. doopklas zijn gekomen en het merendeel van hen reeds kon worden gedoopt.

Dat regelmatig onze zendingsmensen met verlof naar het vaderland komen en hier en daar lezingen houden, werkt bevruchtend voor de belangstelling en liefde onzer kerken voor het zendingswerk.

Het ligt in de bedoeling dat ds. Bikker met mevr. Bikker over enkele maanden een reis zal maken naar Zuid-Afrika om zich daar met de zendingsarbeiders ter plaatse op de hoogte te stellen en in zich mede te verdiepen in de problemen die zich voordoen, welke hierboven reeds in grote lijnen zijn uitgestippeld. Deze reis geschiedt buiten bezwaar van de zendingskas. Ook deze reis kan van groot belang worden voor het zendingswerk.

Hoofdstuk 5. De financiën.

Met de financiën van de zending gaat het goed. De offervaardigheid onzer kerken groeit met de toename van de inspanning en het aantal uitgezonden arbeiders(sters).

De begroting voor dit jaar staat op ruim f 200.000,- en in de eerste zes maanden had onze penningmeester al ruim f 100.000,- ontvangen. Er is dus alle hoop dat de begroting kan worden gehaald.

Deputaten en zedende kerken besloten in het najaar een extra collecte van de kerken te vragen voor alle hulpdiensten van de zending.

Het heeft sommige leden onzer kerken bevreemd waarom onze zending dit voorjaar niet meedeed met de collecte Brood voor het hart.

Gezien de ontwikkeling in onze eigen zending, die een bijzondere beleidsvoering vraagt voor de bijzondere hulpdiensten en niet voor één hulpdienst apart, besloten deputaten in de plaats van mee te doen aan de collecte Brood voor het hart, in het najaar een collecte te vragen van de kerken voor:

- a. het medische werk,
- b. het maatschappelijke werk,
- c. het schoolwezen,
- d. barmhartigheidswerk.

a. *Het medische werk* gaat zich uitbreiden, vooral ook door het districtswerk van dr. Helms. De vraag is of dr. Helms dit werk alleen zal kunnen volbrengen. Als het nieuwe ziekenhuis er komt zal er ook meer personeel moeten komen. Al wordt het dan ook door de overheid gesubsidieerd, het brengt altijd veel kosten mee.

Uit het Toradjaland komen verzoeken voor het weder instellen van een medische dienst in Mamasa, waar het hospitaal leeg staat en er praktisch van een medische verzorging geen sprake is. Wanneer we daar beginnen zal dat zeker ook geld kosten, maar dat is het werk ten volle waard.

b. *Het maatschappelijk werk.* Vooral het Vendaland heeft de voorziening nodig van een vrouwelijke kracht voor het werk onder de vrouwen en meisjes, zoals hierboven reeds werd omschreven. We kunnen geen kracht uitzenden, wanneer daarvoor geen geld is. Twee waardevolle krachten uit onze kerken zijn dit jaar terechtgekomen bij de zending der Gereformeerde Kerken, een op Java en een in Brazilië.

c. *Het schoolwezen.* Vooral in het Toradjaland vraagt het schoolwezen hulp van onze zending.

Wij wachten gespecificeerde opgaven uit het Toradjaland over de uitzending van een leraar voor de christelijke kweekschool en H.B.S. in Mamasa.

d. *Het barmhartigheidswerk.* We hebben een fonds voor voedsel en kleding voor Toradja's en Venda's. Nog steeds woedt in het Vendaland de gesel van de honger door het voortdurend mislukken van de maisoogst. Nog vele Venda's lopen heel of half naakt, of in vodden. Honderd kisten met kleding staan klaar om verzonden te worden naar het Vendaland en twee en zeventig om naar het Toradjaland te worden gestuurd.

De wereldraad van kerken propageert sterk het zgn. werelddiakonaat dat ten doel heeft om de noden in achtergebleven gebieden te lenigen en vele kerken geven daarvoor hun geld. Hier hebben echter onze kerken een taak aan „huisgenoten des geloofs" onder de Toradja's en Venda's. Ook het barmhartigheidswerk moet staan in dienst van de uitbreiding van het Koninkrijk Gods.

Het ligt in de bedoeling dat de zendingsdeputaten de opbrengst van de herfstcollecte voor de hulpdiensten zullen gebruiken voor de bovengenoemde objecten, welke dan op de begroting van het volgend jaar zullen komen onder de genoemde hoofden.

Hoofdstuk 6. Contacten met andere zendingen.

Uw secretaris heeft in zijn kwaliteit van hoofdbestuurder van de Morgenlandzending ook in de voorbijgegangene drie jaar een groot deel van de vergadering van de Nederlandse Zendingraad bijgewoond.

Van samenwerking met de Nederlandse zendingsraad is alleen sprake in de overmaking van gelden naar Indonesië. De Nederlandse zendingsraad heeft legale kanalen voor het overmaken van gelden, die voor ons als kleine organisatie moeilijk bereikbaar zouden zijn.

Van het zendingscentrum van de Geref. Kerken in Baarn krijgen we steun bij het verzenden van goederen naar Celebes, waarvoor we dankbaar zijn.

Met de G.Z.B. werd in deze periode een contactvergadering gehouden over de Theologische School in het Toradjaland.

Met de zending van de Gereformeerde Gemeenten had uw secretaris meerdere persoonlijke contacten. Op uitnodiging van deze zending woonde hij de zendingsdag van deze zending bij op Koninginnedag in Utrecht. Dat is een landelijke zendingsdag, waar naar schatting een kleine 5000 mensen bijeen waren in de Margriethallen.

Met zending ds. Kuyt die werkt in de bergen van West-Irian, heeft uw secretaris regelmatig contact. In enkele gemeenten van deze kerkgroep werd hij uitgenodigd lezingen over ons zendingswerk te houden.

Ook de Oud Gereformeerde Gemeenten beginnen wakker te worden en hielden onlangs hun tweede zendingsdag ten bate van de zgn. Mbumazending in Zuid-Rhodesia in samenwerking met een zending die uitgaat van de Free Scottish Church. Als zendeling treedt daar op de heer Van Woerden afkomstig uit Zeist.

De Old en Free Christian Reformed Churches in Amerika en Canada blijven onze zending steunen. Een flink aantal abonnees van U.K.K. krijgt regelmatig ons zendingsblad. Vele grammofoonplaten en kalenders vonden hun weg naar deze kerken.

Hoofdstuk 7. Zendingslectoraat.

Wat het lectoraat van ds. Bikker aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn betreft, gedurende de laatste cursus was ds. Bikker door de toename van het werk als zendingsdirector niet in staat colleges in de zendingswetenschappen te geven en ook in de volgende cursus ziet hij geen kans dit te doen, in verband met zijn voorgenomen reis naar Zuid-Afrika. Daarom heeft ds. Bikker in de laatste vergadering van deputaten en zedende kerken medegedeeld dat hij gaarne de functie van lector in de zendingsvakken wil neerleggen.

Dit is bereids aan het curatorium van de Theologische Hogeschool medegedeeld. Het curatorium zal op de komende synode voorstellen doen inzake het voorzien in de opgevallen functie. Daarbij zal dan tevens ter sprake komen de vraag van welke instantie de voordracht tot vervulling moet uitgaan, van de zending of van het curatorium. Onder de zendingsdeputaten waren de gedachten hierover verdeeld.

Hoofdstuk 8. Vooruitzichten.

Hoewel we geen profeten zijn en de toekomst aan de leiding des Heren moeten en mogen

toevertrouwen, zijn er toch wel enkele zaken die ons mogen bezighouden wat de toekomst betreft:

a. Wat Celebes betreft weten we dat er een dreiging hangt over heel het verre oosten. We zijn dankbaar dat de verhouding tussen Nederland en Indonesië weer dragelijk is geworden. Als een stad op een berg gelegen leeft de Toradjakerk in Centraal-Celebes, welke kerk heeft te worstelen met infiltraties van godsdienstig-sectarische richtingen, wat de noodzaak van goed onderwijs benadrukt.

b. Wat het Vendaland betreft weten we dat de Here daar werkt en het zuurdoeg van Zijn Woord het volk gaat doortrekken. En al is het Vendavolk dan ook maar een klein volkje in een vergeten hoekje, wie weet of de Here dit hoekje zal willen gebruiken in zijn vrijmachtig welbehagen tot heil van het machtige land, de republiek van Zuid-Afrika, waar een volk woont aan het onze zo sterk verwant.

De komende jaren zullen ook voor Zuid-Afrika van het allergrootste gewicht zijn. Laten we ons daarom inspannen om mee te helpen de machtige problemen waarvoor dit land staat op te lossen. De grootste kracht zal liggen in het leven uit de Christus der Schriften die ook voor blank en zwart van Zuid-Afrika zijn bergwerk heeft verricht. Hij alleen is machtig door Zijn vervoerend werk ook de volken van Zuid-Afrika tot een vroedzame samenleving te brengen.

c. Wat het thuisfront betreft geloven we dat het zendingswerk een rijke zegen brengt voor allen die daarin meewerken. De zegenende ziel zal vet gemaakt worden en die bevochtigt zal tot een vroege regen gesteld worden.

Ook in verband met het zendingswerk geldt het woord van de profeet Malsachi (3 : 10): Brengt al de tienden in het schathuis opdat er spijze zij in mijn huis, en beproeft mij nu daarin zegt de Here der heerschers, of ik u dan niet opendoen zal de vensteren des hemels, en u zegen afgieten, zodat er geen schuren genoeg wezen zullen.

Hoofdstuk 9. De zendingsorde.

Zendingsdeputaten en zendende kerken bieden u als bijlage hierbij aan een concept voor een nieuwe zendingsorde. Met het maken van een speciaal bevestigingsformulier tot bevestiging van dienaren des Woords die uitgaan in het zendingswerk, en andere zendingsarbeiders konden zij niet geheel klaarkomen. Wanneer het alsnog kan gelukken dit klaar te krijgen zullen zij het gaarne nog aan de synode toezenden.

Hoofdstuk 10. De emeritering van zendingsarbeiders.

De synode van 1962 droeg ons op u een regeling voor te leggen voor de emeritering van de arbeiders in de zending. Zendingdeputaten hebben zich hierop bezonnen. Zij willen de synode wijzen op art. 12 en 13 van het ontwerp zendingsorde welke luiden als volgt:

art. 12. In geval van emeritaatsverlening of overlijden van de missionaire dienaar des Woords gelden de bepalingen die van kracht zijn in de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.
art. 13. De pensionering van andere zendingsarbeiders(sters) wordt met deze arbeiders(sters) geval voor geval geregeld.

De bedoeling van art. 12 is dat de missionaire dienaren des Woords vallen onder dezelfde regelen als de overige predikanten, zodat zij dus vallen onder de regelen die gelden voor de emeritikas.

Wel is uitgesproken, dat de zendingdeputaten en zendende kerken, wanneer zij in bepaalde gevallen de toelage uit de emeritikas onvoldoende achten voor de emeritas zendingspredikant (of zijn weduwe en kinderen), zij zich het recht voorbehouden uit de zendingskas een suppletie te geven boven deze toelage.

De bedoeling van art. 13 is dat de niet-predikanten zendingsarbeiders zoals artsen, ploegsters, onderwijzers of anderen die in dienst komen van de zending, bij het indiensttreden onderworpen worden aan een contract waarin alle rechten en plichten worden omschreven.

Het ligt niet in de bedoeling van zendingdeputaten en zendende kerken hiervoor een soort pensioenfonds in het leven te roepen, maar jaarlijks op de begroting voor dit doel de benodigde gelden uit te trekken.

Hoofdstuk 11. Zendinguitgaven.

Het zendingblad *Uw Koninkrijk Kome* mocht zijn bestaan voortzetten en zich in grote belangstelling verheugen. Het aantal abonnees is steeds stijgende en loopt om de 8000. We

hebben het voorrecht dat onze zendingsarbeiders(sters) het blad regelmatig voorzien van kopij, waardoor de lezers op de hoogte blijven van wat er op het strijdfeld gebeurt.

Ook is het blad regelmatig verlicht met een groot aantal foto's, in het laatste jaar meer dan 100.

Het drukken van het blad geschiedt niet meer in Dordrecht, maar in Utrecht bij de firma Kemink en Zn. De administratie is nu niet meer bij Van Brummen, maar op het zendingskantoor. Bij de stijgende prijzen van papier en lonen is de winst uit de exploitatie van U.K.K. niet groot, maar het belang ligt daarin dat het 't contact van de kerkmensen met de zending levendig houdt, en zodoende meehelpt aan het grote werk.

De Zendingkalender vond ook in deze periode gerode aftrek. Voor de derde maal zal hij ditmaal in veelkleurendruk verschijnen met drie foto's uit het Vendaland en drie uit het Toradjaland.

De grammofonplaten worden nog steeds goed verkocht en vinden overal een goed onthaal en brengen vele mensen in diepe ontroering. Deze platen vormen de echo van de zendingsboodschap die uitgedragen is en nu in dit zingen terugkeert.

Een nieuwe uitgave foto's is verschenen, twee series elk van acht *kinderfoto's* in *kleurendruk*. De oplage is 5000 stuks van elke kaart. Vooral deze kaarten vormen een goed reclame-materiaal evenals de kalenders bijv. voor scholen die voor onze zending collecteren.

Hoofdstuk 12. Slot.

Hoewel we weten dat lang niet alles van het uitgebreide zendingswerk in dit rapport kon verwerkt worden, menen we toch met deze twaalf hoofdstukken te kunnen volstaan, aangezien u door de vele publikaties over het zendingswerk in rapporten aan kerkeraden en particuliere synoden van alles wat er geschied is, wel meer of minder op de hoogte zult zijn.

Zendingdeputaten en zendende kerken willen u gaarne de zaak der zending in uw besprekingen ter synode op het hart binden, en bidden u daarbij de leiding van 's Heren Geest toe,

A. Bikker, secr.

Bijlage

Concept-Zendingsorde

Artikel 1.

Tot de roeping der kerk behoort de zending, waaronder wij verstaan de verkondiging van het Evangelie aan niet gekerstende volken en het bijeenbrengen in zelfstandige gemeenten van hen die door de verkondiging van het Evangelie tot het geloof zijn gekomen en de heilige doop hebben ontvangen. Deze zendingsarbeid zal geschieden door plaatselijke kerken („zendende kerk” genoemd) in samenwerking met de andere kerken.

Deze samenwerking wordt geregeld door deputaten, benoemd door de generale synode en de particuliere synoden, welke deputaten, samen met de afgevaardigden van de zendende kerken, de leiding hebben van het gehele zendingswerk.

Artikel 2.

Elke particuliere synode benoemt twee deputaten met *secundi*, die zitting hebben voor de tijd van drie jaren en terstond herkiesbaar zijn. De generale synode benoemt, eveneens telkens voor de tijd van drie jaren een deputaat-secretaris, en een deputaat-penningmeester met *secundi*. Zo nodig benoemt de generale synode nog andere deputaten voor de in artikel 1 genoemde samenwerking.

De door de particuliere synoden en de generale synode benoemde deputaten worden door de generale synode gemachtigd en geïnstrueerd en zijn gehouden jaarlijks een overzicht van het zendingswerk aan alle kerkeraden en classes-correspondenten te zenden.

Zij zijn van al hun handelingen verantwoording schuldig aan de generale synode en de particuliere synoden en bieden deze, zo vaak zij vergaderen een rapport aan.

Artikel 3.

De instructie voor de deputaten luidt:

- a. De deputaten kiezen uit hun midden een voorzitter die met de door de generale synode benoemde secretaris en penningmeester het moderamen vormt, dat met bijstand van twee vertegenwoordigers van de zendende kerken en één van de deputaten door de part.

- synoden benoemd, de vergaderingen van deputaten en zending kerken voorbereidt en besluit van deze vergaderingen uitvoert.
- b. De deputaten nodigen een tweetal afgevaardigden van elke zending kerk voor hun vergaderingen uit.
  - c. De deputaten zijn gehouden advies te geven aan kerken die hun raad voor het beroepen van een missionair dienaar des Woords inwinnen en mogen zo nodig, ook zelf contact zoeken met kerken teneinde de uitzending van een zendingarbeider(ster) te bevorderen.
  - d. De deputaten regelen de opleiding van missionaire dienaren des Woords en van andere zendingarbeiders(sters). Zij zullen het peremptoir examen van een kandidaat die de roeping tot missionair dienaar des Woords heeft aanvaard, bijwonen, evenals het door hem af te leggen na-examen in de missionaire vakken. Ook zullen zij het na-examen bijwonen van iemand die reeds in de dienst des Woords werkzaam was en als missionair dienaar des Woords zal uitgezonden worden. Zij zijn bevoegd in de missionaire vakken te examineren. Zij zullen bij deze examens mede oordelen over de bekwaamheid van de geëxamineerden en hun gemeenschappelijk advies aan de examinerende classis-vergadering geven.
  - e. Bij de bevestiging van een uit te zenden missionair dienaar des Woords alsmede bij de uitzending van andere zendingarbeiders(sters) zullen de deputaten vertegenwoordigd zijn.
  - f. De deputaten brengen aan de generale synode advies uit over de keuze van het zendingsterrein, dat door de generale synode wordt vastgesteld; zij doen dit eveneens indien verandering van zendingsterrein nodig wordt geacht.
  - g. De deputaten zullen zo veel mogelijk toezicht houden op de uitgave van lectuur die in het werk der zending op de terreinen zal worden verspreid, en zullen voor zover nodig medewerken tot de vertaling van de Bijbel in de taal die op de zendingsterreinen wordt gesproken.
  - h. De deputaten hebben de verantwoordelijkheid voor de eigendommen der zending, zoals gebouwen der zending en vervoermiddelen op de zendingsterreinen en in Nederland het zendingshuis, het zendingkantoor en de zendingbibliotheek. Zij hebben ook het beheer van de gelden, die door collecten, giften, schenkingen, erflatingen, of op andere wijze voor de zending zijn bijeengebracht. Zij instrueren de penningmeester, die slechts op hun last betalingen verricht, en beslissen met hem over het beheer en de besteding der gelden. Jaarlijks stellen de deputaten een begroting van inkomsten en uitgaven vast. De penningmeester doet jaarlijks in een vergadering van de deputaten rekening en verantwoording.
  - i. De deputaten mogen zo nodig van de kerken, behalve de vastgestelde Pinkstercollecte een extra-collecte vragen.

Artikel 4.

Als zendingarbeiders(sters) kunnen worden uitgezonden:

- a. voor de hoofddienst: missionaire dienaren des Woords.
- b. voor de hulpdiensten: artsen, verplegend personeel, onderwijzers(essen), maatschappelijke werkers, administratief personeel, enz.

Artikel 5.

De uitzending van zendingarbeiders(sters) geschiedt door een plaatselijke kerk in een speciale kerkdienst met gebruikmaking van de daartoe door de generale synode vastgestelde formulieren.

De uitzending van een dienaar des Woords mag alleen geschieden na wettige beroeping door de zending kerk volgens de desbetreffende artikelen van de Kerkorde en nadat hij met goed gevolg geëxamineerd is in de volgende missionaire vakken:

1. de theorie der zending naar gereformeerde beginselen;
2. geschiedenis van de zending in het algemeen en in het bijzonder van het aangewezen zendingsterrein en omgeving;
3. kennis van land, volk en religie van het aangewezen zendingsterrein;
4. de eelctiek in betrekking tot de pseudo-religie van het zendingsveld.

Artikel 6.

De missionaire dienaar des Woords blijft ook op het zendingsterrein dienaar van de zending kerk. Zijn instructies zullen zo nauwkeurig mogelijk in de beroepsbrief worden uiteengezet. De beroepsbrief zal worden ondertekend door de kerkeraad van de zending kerk en door het moderamen van de deputaten.

Artikel 7.

Het toezicht op de belijdenis en wandel van de missionaire dienaar des Woords berust bij de zending kerk. Indien hij zondigt ten opzichte van leer of leven en de zending kerk daarvan zekerheid krijgt, zal zij hem overeenkomstig de daarvoor in de Kerkorde vervatte bepalingen behandelen.

Artikel 8.

De missionair dienaar des Woords zal geregeld corresponderen met en per kwartaal rapporteren aan de kerkeraad van de zending kerk met afschrift aan de deputaten voor de zending.

Artikel 9.

Indien een missionair dienaar des Woords op het zendingsveld arbeid verricht ten behoeve van of in samenwerking met een zending waarmede onze zending speciale overeenkomsten heeft gesloten, waartoe de vergadering van deputaten met afgevaardigden van de zending kerken kan besluiten, zal de verhouding van deze dienaar des Woords tot de zending kerk bij speciale instructie worden vastgesteld met inachtneming van het bepaalde in artikel 7 van de zendingsoorde.

Artikel 10.

De missionaire dienaren des Woords zijn gehouden in hun onderwijs, prediking, het ontwerpen van formulieren voor de bediening der sacramenten enz. en in al hun arbeid niets te leren of te onderwijzen dat strijdig is met Gods Woord en de drie formulieren van Enigheid.

Artikel 11.

De andere zendingarbeiders zijn aan hun instructie gebonden en zijn gehouden over hun werk aan de deputaten te rapporteren.

Artikel 12.

In geval van emeritaatsverlening of overlijden van de missionaire dienaar des Woords gelden de bepalingen die van kracht zijn in de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Artikel 13.

De pensionering van andere zendingarbeiders(sters) wordt met deze arbeiders(sters) geval voor geval geregeld.

BIJLAGE XXI

Art. 71, 75, 81

RAPPORT I VAN COMMISSIE V BETREFFENDE DE BUITENLANDSE ZENDING.

Kennismaking van het rapport van deputaten voor de buitenlandse zending zal u, evenals uw commissie, tot dankbaarheid stemmen voor de gezegende voortgang van de tot de wezenroeping der kerken behorende zendingarbeid.

Met betrekking tot enkele in dit rapport genoemde punten legt uw commissie u als haar oordeel en advies voor:

1. Thuisfront.

a. Het met onverflauwd elan door de huidige functionaris waargenomen secretariaat van het deputaatschap is geleidelijk uitgegroeid tot een zoveel omvattende taak, dat het mede gezien de leeftijd van ds. A. Bikker, gewenst is dat deputaten zich beraden omtrent de voorbereiding van de overname van deze taak door diens secundus en/of een ander.

b. Met het oog op de opvolging in het thans nog met vreugde en bekwaamheid door prof. J. J. v. d. Schuit waargenomen penningmeesterschap hebben deputaten krachtens synodale machtiging (Acta 1962, art. 219 sub A 5) omgezien naar iemand die tot 2de penningmeester kan worden benoemd. Zij hebben evenwel ten onrechte zijn naam niet aan u voorgedragen, doch in het rapport onder de door de generale synode benoemde deputaten vermeld.

c. Het verdient aanbeveling na te gaan of het wenselijk is en mogelijk is te zijner tijd

het penningmeesterschap te splitsen in een voor de hoofddienst en een voor de hulpdiensten (zie hierna sub 3 c).

d. Voor de vervanging van ds. A. Bikker als lector van de Theologische Hogeschool zal het curatorium dienen te zorgen. Uiteraard is het wenselijk dat dit college daarbij overleg pleegt met zendingsdeputaten.

2. Celebes.

a. Ds. M. Geleynse is na bijna 33 jaren actieve zendingsdienst geëmeriteerd. Uw commissie geeft gaarne uiting aan de grote dank, die de kerken deze missionaire dienaar des Woords verschuldigd zijn.

b. De benoeming van een hoogleraar aan de Theologische School te Rante Pao is een taak van de eerste orde. Gebed en arbeid te deze zake mogen niet verflauwen.

3. Vendlalad.

a. Het stemt tot dankbaarheid dat reeds zo spoedig een Chr. Geref. predikant tot hoogleraar aan de Theologische School te Hammanskraal voor opleiding van inheemse predikanten kon worden benoemd. Gevolg was evenwel dat voor het terreinwerk nu minder mankracht beschikbaar was.

b. Daarom wordt betreurd dat ds. M. Rebel mede belast is met administratieve werkzaamheden. Gelet op de gesignaleerde behoefte aan leiding bij de vrouwen- en meisjesopvoeding, ware aan deputaten op te dragen te zoeken naar een vrouwelijke kracht die zowel met de administratie als met deze leiding kan worden belast.

c. Het is gewenst in het oog te houden dat de verbouding tussen hoofddienst en hulpdiensten, ook financieel, verantwoord blijft.

Tegen een blijkbaar voortaan elk najaar te houden extra-collecte voor de hulpdiensten – zulks in de plaats van deelname aan de actie „Brood voor het hart” – bestaat geen bezwaar, mits deze collecte mede ten dienste gesteld wordt van de leetuurarbeid van deputaten voor Evangelieverkondiging onder Israël, aan wie een derde deel van de opbrengst ware toe te zeggen.

4. Zendingssorde.

Het voorgeslede ontwerp is aanvaardbaar, met dien verstande dat art. 12 een aanvulling met betrekking tot de op 65-jaar te stellen emeriteringsleeftijd behoeft, indien art. 13 K.O. ongewijzigd zou blijven.

5. Emeritering.

Het wordt minder juist geacht dat er geen reservering plaats vindt voor de oudedagsvoorziening van de zendingssarbeid(st)ers-niet-predikanten.

Op grond van het vorenstaande stelt uw commissie u voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
- ds. M. Geleynse schriftelijk dank te betuigen voor zijn veeljarige arbeid in actieve zendingssdienst der kerken;
- opnieuw een secretaris en een penningmeester met hun secundi, alsmede een adviseur van deputaten te benoemen;
- aan deputaten nevens de voortzetting van hun arbeid op te dragen:
  - zich te beraden over de opvolging van ds. A. Bikker als secretaris van deputaten, en deze opvolging, zo nodig, voor te bereiden;
  - zich te beraden over splitsing van het penningmeesterschap;
  - het curatorium der Theologische Hogeschool desgevraagd van advies te dienen inzake de benoeming van een lector in de zendingsswetenschappen;
  - om te zien naar een, zo mogelijk tevens met de leiding bij de vrouwen- en meisjesopvoeding te belasten vrouwelijke kracht, die de administratieve taak van ds. M. Rebel zal kunnen overnemen;
  - nader te overwegen of reservering voor de oudedagsvoorziening van zendingssarbeid(st)ers-niet-predikanten moet plaats vinden.
- goed te keuren dat deputaten in samenwerking met deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israël in het najaar een extra-collecte van de kerken vragen voor de hulpdiensten, van welke collecte twee derde deel bestemd zal zijn voor de hulpdiensten van de zending;

- het voorgeslede ontwerp-zendingssorde te aanvaarden na eventueel nodige aanvulling van art. 12 met de zinsnode: „met dien verstande dat in art. 13 K.O. telkens in plaats van 70 gelezen wordt 65”.

A. de Geus, rapporteur.

BIJLAGE XXII

Art. 80

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAEL

De deputaten voor de evangelieverkondiging onder Israël hebben de eer u het volgende te rapporteren betreffende hun arbeid sinds de synode van 1962:

A. Deputaten.

Het is deputaten een droeve plicht allereerst melding te maken van het plotseling verscheiden van ds. M. van der Klis op 19 juli j. Sinds 1955 vertegenwoordigde hij de part. synode van het Zuiden en sinds 1964 fungeerde hij als tweede voorzitter. Nuchter en zakelijk als hij was, betoonde hij zijn grote liefde voor Israël en het werk onder Israël gedurende deze jaren zo dat deputaten hem node zullen missen. Reeds geruime tijd was hij bezig plannen uit te werken om een bezoek aan Israël te brengen ter vervulling van een lang gekoesterde begeerte. Het „aardse” Jeruzalem heeft hij niet mogen aanschouwen, maar ingegaan in het „hemelse” Jeruzalem heeft hij zijn wens verkregen en is zijn blijdschap „ten hoogsten toppunt” gestegen waar de hier vaak zo bloedige scheiding tussen Israël en de kerk is te niet gedaan.

De samenstelling van het deputaatschap heeft gedurende de verslagperiode enige verandering ondergaan. Ds. R. Slofstra verliet de part. synode van het Oosten. In zijn plaats werd benoemd ds. P. op den Velde, die reeds secundus deputaat was. Als zodanig werd hij vervangen door ds. P. N. Ribbers. In 1964 gaf ds. K. G. van Smeden te kennen niet voor een herbenoeming in aanmerking te willen komen. De part. synode van het Oosten deputeerde toen ds. P. N. Ribbers, terwijl ds. H. W. Eerland als secundus in diens plaats werd gekozen. Met grote dankbaarheid maken deputaten gewag van het vele werk dat door ds. Van Smeden ten behoeve van Israël is verricht, in 1940 voor het eerst tot deputaat benoemd – onder voorbehoud dat de generale synode het aantal deputaten zou verdubbelen (Acta 1941, art. 28) – en sinds januari 1949 voorzitter van het deputaatschap. Ds. L. S. den Boer volgde hem als voorzitter op.

Sinds de vergaderingen van de part. synoden van 1965 is het college van deputaten als volgt samengesteld:

voor de part. synode van het Noorden:	ds. J. H. Carlier	sec. ds. G. J. Buys
	ds. K. J. Velsma	sec. ds. H. Biesma
voor de part. synode van het Oosten:	ds. P. N. Ribbers	sec. ds. H. W. Eerland
	ds. P. op den Velde	sec. ds. W. Ruiters
voor de part. synode van het Westen:	ds. B. Bijleveld	sec. dr. J. de Vuyst
	ds. L. S. den Boer	sec. ds. M. S. Roos
voor de part. synode van het Zuiden:	br. G. J. Ornstein jr.	sec. ds. H. C. van der Ent
		sec. oud. A. A. de Lange

terwijl voor de generale synode zitting hebben als 1ste secr. ds. M. Drayer
2de secr. ds. K. J. Velsma
1ste penn. ds. D. Biesma jr.
2de penn. br. A. van den Hooff
en als adviseur: prof. dr. B. J. Oosterhoff.

B. Zendingss kerk.

De samenwerking met de kerkeraad van Groningen was ook gedurende de onderhavige verslagperiode uitstekend. Daar ds. Joh. Prins de gemeente van Groningen verliet, benoemde de kerkeraad tot zijn gedeputeerde ds. A. C. Noort. Met oud. I. Veldstra woont deze de deputatenvergaderingen geregeld bij. Dit voorjaar was ds. Noort in de gelegenheid een bezoek aan Israël te brengen waardoor persoonlijk contact ter plaatse met dr. Boertien en zijn gezin mogelijk was. Dit werd zeer op prijs gesteld.

C. Vergaderingen.

Sinds de synode van 1962 vergaderden deputaten negen maal, nl. 30 nov. '62, 20 maart en 21 nov. 1963, 3 jan., 16 april, 6 juli en 22 okt. '64 en 29 maart en 2 juli 1965. Het moderamen vergaderde voorts nog op 1 april '64 en 1 febr., 12 april en 23 juni '65. Tijdens zijn verlof kon dr. Boertien de vergaderingen bijwonen, terwijl ook de vergadering van 2 juli jl. door hem kon worden bezocht daar hij wegens familieomstandigheden enkele dagen in Nederland vertoefde.

D. Financiën.

Inzake de financiën kunnen deputaten rapporteren dat er een tot dankbaarheid stemmende offervaardigheid geconstateerd mag worden, waardoor zij aan hun financiële verplichtingen konden voldoen. Versterking van de financiële positie zou weliswaar niet ondienstig zijn met het oog op bepaalde facetten van de te verrichten arbeid. In het vervolg van dit rapport hopen deputaten hierover nog het een en ander op te merken.

De jaarrekeningen gedurende deze verslagperiode luiden als volgt:

Lasten:	1962	1963	1964
Israel	f 22.959,76	f 19.200,-	f 29.358,52
Onkosten	" 2.658,09	" 2.216,03	" 4.500,54
Voorlichting	" 514,50	" 766,25	" 554,25
Vrede over Israel	" 618,42	" 1.116,71	" 3.484,68
Saldo	" 5.564,96	" 9.703,64	" 839,43
	f 32.315,73	f 33.002,63	f 38.737,42
Baten:			
Collecten	f 22.677,95	f 23.621,18	f 26.216,06
Zendingsdagen	" 3.581,72	" 3.661,29	" 5.029,42
Bijdragen, giften enz.	" 3.756,65	" 3.253,71	" 4.064,42
Diversen	" 1.148,46	" 1.442,81	" 1.702,98
Rente	" 1.150,95	" 1.023,64	" 1.724,54
	f 32.315,73	f 33.002,63	f 38.737,42

E. Voorlichting.

Betreffende de voorlichting die deputaten behoeven voor hun arbeid, zij verwezen naar voorgaande rapporten. Op hun verzoek woonde de heer W. van Dijk, student aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn de International Summercourse on the Relation of Israel and Church, in 1964 te Driebergen gehouden, bij waarover hij hun rapport uitbracht.

Gedurende deze verslagperiode vonden verschillende samensprekingen plaats met de deputaten van de Gereformeerde Kerken voor de verkondiging van het Evangelie onder Israel, 20 juni 1963 (dr. Boertien en ds. J. M. Snoek - die voor de Gereformeerde Kerken in Tiberias werkt - gaven een overzicht van hun arbeid), 21 nov. 1963 (prof. Oosterhoff leidde in „Bezinning omtrent enige vragen rondom het probleem Israel"), 16 april 1964 (prof. dr. J. L. Kooie refererde over „De hermeneutiek van de profetie"), 22 okt. 1964 (prof. dr. H. Bergema sprak over „De verhouding tussen kerk en Israel in de eerste drie eeuwen van onze jaartelling"). Deze samensprekingen worden wederzijds zeer op prijs gesteld, met name ook wegens het feit dat ds. Snoek en dr. Boertien in Israel voor dezelfde taak met z'n specifieke moeilijkheden staan, terwijl bovendien eerstgenoemde lid is van het Executive Committee van de U.C.C.I.

F. Opleiding.

Met grote vreugde en dank maken deputaten melding van het feit dat de zo noodzakelijke toerusting voor de arbeid onder Israel waarvoor deputaten zich van moet af aan hebben beijverd, op 10 maart 1964 werd bekroond door de promotie van ds. M. Boertien tot doctor in de letteren aan de Universiteit van Amsterdam met een proefschrift getiteld „Der Mischna-traktat Nazir, Einleitung, Text, Uebersetzung und Erklärung, textkritischer Anhang". Op de eerste bladzijden van dit proefschrift schrijft dr. Boertien: „Naast mijn ouders maakten de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland het mij mogelijk, aan bovengenoemde Hogeschool te studeren. Daarna stelden deze Kerken mij in staat, mij aan de Universiteit van Amsterdam verder te bekwamen. De offervaardige bereidwilligheid, waarmee zij mijn aarzelingen bij het verkennen van de zo moeilijke vakgebieden van de semitologie in het algemeen

en de judaïstiek in het bijzonder hebben willen verdragen, en het liefdevolle begrip, waarmee zij mijn experimenten in de ontmoeting van de kerk en het joodse volk wilden bevorderen, alsmede het feit, dat zij thans een lang verlof in Nederland toestonden, vervulden mij met gevoelens van diepe erkentelijkheid". De promovendus bracht deze erkentelijkheid o.a. daardoor tot uitdrukking dat hij ds. Joh. Prins uitnodigde bij de promotie op te treden als paranif.

Het stemt tot grote dankbaarheid dat dr. Boertien zijn studie die hij onder niet steeds gemakkelijke omstandigheden - doorgaans overbelast met het hem opgedragen werk - verrichtte, op deze wijze mocht voltooien, te meer daar deze studie van de grootste betekenis is voor het werk. Zowel in joodse als in niet-joodse kringen dwingt de hierin betoonde deskundigheid diep respect af. Dr. B. de Vries, hoogleraar aan de Universiteit van Tel Aviv, schreef een gunstige recensie niet alleen in het Nieuw Israelietisch Weekblad maar ook in Christian News from Israel (uitgegeven door het ministerie van godsdienstzaken te Jeruzalem, ook in het frans en spaans) o.a.: „Het zij opgemerkt, dat dr. Boertien niet alleen blijk heeft gegeven van buitengewone ijver en belesenheid in de Hebreeuwse bronnen, maar ook van een zelfstandig oordeel en dat hij een prestatie heeft geleverd, die, voor zover mij bekend, tot nu toe in Nederland nog niet door een niet-joods theoloog op dit gebied is geleverd".

Moesten deputaten aan de synode van 1962 rapporteren dat hun pogingen om uitvoering te geven aan het besluit van de synode van 1956, nl. dat zij „diligent dienen te zijn voor de toekomstige bezetting van het terrein" (Acta 1956, art. 163), - na aanvankelijk succes - niet tot het gewenste resultaat hadden geleid, thans kunnen zij u meedelen dat kandidaat W. van Dijk zich bereid verklaarde zich te specialiseren inzake de Evangelieverkondiging onder Israel. Na wederzijds overleg nam hij het beroep van de kerk van Hillegom aan. Hoewel hij bij deze specialisering de steun van deputaten ontvangt, is het geleide contact wederzijds vrijblijvend gelijk ook voorheen het geval was.

G. Arbeidsterrein.

Enkele dagen na de promotie van dr. Boertien vertrok hij met zijn gezin voor de tweede maal naar Israel, waar hij 14 april '64 arriveerde, na een niet in alle opzichten genoeglijke zeereis. Over 't algemeen verheugt het gezin-Boertien zich in een goede gezondheid. Een steeds urgenter wordende vraag is op welke wijze het onderwijs geregeld kan worden, daar de oudste kinderen de leeftijd bereiken dat zij ander onderwijs dan het lagere nodig hebben. Voor het laatste werd een oplossing gevonden, althans tijdelijk. Via schriftelijk onderwijs is het wellicht mogelijk het begin van een middelbare opleiding te geven. Het middelbare onderwijs ter plaatse is goed, maar zeer eenzijdig, zionistisch gekleurd en houdt uiteraard geen rekening met de Nederlandse eisen voor voortgezette studie. Dr. en mevr. Boertien begeren voor hun kinderen christelijk onderwijs in het Nederlands, daar de toekomst van hun kinderen voorzover momenteel te zien is, in Nederland ligt. Dit onderwijsprobleem is zowel voor hen als voor deputaten een zaak van aanhoudende zorg.

Na zijn terugkeer zijn de activiteiten voor de U.C.C.I. weer volop begonnen. Hoe veelomvattend deze activiteiten zijn, is reeds in voorgaande rapporten u meegedeeld. De functie die dr. Boertien bij de U.C.C.I. bekleedt, brengt uiteraard met zich mee dat hij zeer veel aandacht moet besteden aan de organisatie van de U.C.C.I. en het contact met de leden. Hierbij mogen de arabisch sprekende christenen niet vergeten worden, wier positie vrij moeilijk is. Zij beschouwen zich zelf als byzantijnse christenen die sinds de arabieren het land veroverden, arabisch spreken. Zeer velen zijn omstreeks 1948 gevlucht en leven in vluchtelingenkampen buiten Israel, waar de ontkerstening een groot gevaar is. Een gering deel van de achtergeblevenen is protestant, het grootste deel is grieks-orthodox of met Rome geünieerd. Het zou onchristelijk zijn deze christenen te verwaarlozen. Ook met hen heeft dr. Boertien goede contacten.

Een hoogtepunt in het bestaan van de U.C.C.I. is de jaarlijkse conferentie waar de lid-organisaties elkaar ontmoeten en de vraagstukken van gemeenschappelijk belang met elkaar bespreken. Door een bepaald thema centraal te stellen poogt men tot meer begrip voor elkaar te komen en dieper inzicht te ontvangen in de grote verantwoordelijkheid die elk voor zich en allen met elkaar dragen voor de zaak van het Evangelie in Israel. Gelet op de zeer uiteenlopende achtergronden is het verstaanbaar dat er aanmerkelijk verschil in theologische visie bestaat. Toch zijn deze verschillen veelszins gemakkelijker te dragen dan het ontbreken van zelfs rudimentaire theologische belangstelling waardoor behoorlijke bezinning op de uiteindelijk gemeenschappelijke taak belemmerd wordt. Enige vooruitgang mag evenwel geconstateerd worden.

Een van de belangrijkste activiteiten van de U.C.C.I. betreft de uitgave van christelijke lectuur, zowel in het hebreuws als in het arabisch. Het desbetreffende comité van de U.C.C.I.

staat onder leiding van dr. Boertien. Dit betekent niet alleen dat hij leiding moet geven aan het werk van dit comité, maar ook dat hij onderhandelingen moet voeren met vertalers, drukkers enz. en vooral dat hij de distributie van de uitgaven moet verzorgen. De normale boekhandel verliest in dit opzicht geen enkele medewerking, zodat de U.C.C.I. zelf wegen en middelen moet zoeken om de christelijke lectuur te distribueren. Wat de christelijke lectuur in het Arabisch betreft, zou gebruik gemaakt kunnen worden van publikaties in de omliggende landen, maar deze mogen niet geïmporteerd worden. Wel verschijnt er lectuur - voor spotprijzen - die in Rusland is gedrukt en de laatste tijd zelfs uit China wordt ingevoerd. Daarom streeft de U.C.C.I. ernaar zoveel mogelijk christelijke lectuur te publiceren, ook in het Arabisch, tegen lage prijzen. Wat in het Hebreeuws wordt uitgegeven, is vooral vertaald. Hebreeuwse boeken zien er over het algemeen uitstekend uit, maar worden, omdat de oplage klein is, alle gesubsidieerd om de uitgave rendabel te maken. Dit noopt de U.C.C.I. met goed verzorgde boeken op de markt te komen. Een en ander is natuurlijk vrij kostbaar. Voor de financiering is de U.C.C.I. geheel aangewezen op bijdragen uit het buitenland, waarbij uiteraard rekening gehouden moet worden met de opvattingen, wensen etc. van hen die deze bijdragen verstrekken. Deputaten zouden het zeer op prijs stellen als zij de mogelijkheid hadden dr. Boertien bij de uitgave van christelijke lectuur financieel te steunen, daar hij in deze situatie zeer beperkt wordt in zijn mogelijkheden. Toen hun ter ore kwam dat de deputaten voor de buitenlandse zending dit jaar niet deel zouden nemen aan de actie „Brood voor het hart”, hebben zij overwogen op de een of andere wijze „brood voor het joodse hart” te verzamelen. Organisatorisch was dit evenwel niet meer mogelijk. Overleg is toen gevoerd met voornoemde deputaten om te komen tot een gemeenschappelijke actie voor de lectuurvoorziening, eventueel in samenwerking met de deputaten voor de evangelisatie. Deputaten hoopten dat een gemeenschappelijk voorstel van de drie deputaatschappen die parallelle belangen hebben bij goede lectuurvoorziening inzake het uitspreken van het Evangelie naar buiten, bij uw vergadering kon worden ingediend om voor dit doel een actie in de kerken te voeren. Boven genoemd overleg heeft tot nu toe echter niet tot het gewenste resultaat geleid. De lectuurvoorziening in Israël is een urgente zaak. Verschillende uitgaven heeft de U.C.C.I. kunnen publiceren, maar het is dringend nodig dat er meer wordt uitgegeven. Toen ter gelegenheid van het verschijnen van een brochure over de houding van de kerken in de vervolgingstijd (van ds. Snoek: Hebben de kerken gezwogen?) een persoonferentie werd belegd, bleek er een diep wantrouwen te leven: „Men identificeert ons met alle zonden van het verleden, precies zoals vele christenen de joden zien in het licht van wat enkele voorvaders hebben gedaan”. In een dergelijke situatie kan de „papierne verkondiger” niet gemist worden.

Een boeiend onderdeel van het werk is ook het vertalen van christelijke woorden in het moderne Hebreeuws. Gelijk bekend is het Hebreeuws dat vele eeuwen slechts als „heilige” taal had gefungeerd, maar voor het gewone leven niet werd gebruikt (hoewel het nooit een „dode” taal is geweest), weer de voertaal voor Israël geworden. Deze herleving van het Hebreeuws als spreektaal eist de „vertaling” van christelijke uitdrukkingen, begrippen, termen etc. in het nieuwe Hebreeuws. Van officiële zijde geschiedt dit niet. Derhalve heeft een commissie van de U.C.C.I. onder leiding van dr. Boertien deze zaak ter hand genomen. Dit is een moeizaam maar uitermate belangrijk werk. Uiteraard geven die begrippen waarover uiteenlopende theologische opvattingen bestaan - als: sacrament, ambt, verzoening - de meeste moeite. Voor de toekomst van de evangelieverkondiging onder Israël is deze vertaalwerk evenwel van de grootste betekenis.

Een belangrijk onderdeel van het werk van dr. Boertien als secretaris van de U.C.C.I. betreft het overleg met regeringsinstanties. Dit is vooral van betekenis in verband met de rechtspersoonlijkheid van de protestantse kerken. Deze worden immers officieel niet erkend door de Israëlische overheid. Het ontbreken van deze erkenning betekent o.a. dat hun leden geen geldig huwelijk kunnen sluiten. De huwelijksluiting wordt nl. geregeld door de godsdienstige gemeenschappen voor zover zij erkend zijn; een civiele huwelijksluiting is niet mogelijk. Alle pogingen om dit recht ook voor de protestantse kerken te verkrijgen zijn tot nu toe niet geslaagd. Ieder zal begrijpen wat dit betekent voor de leden dezer kerken. De verhouding tot de verschillende regeringsinstanties is overigens goed. Uitnodigingen tot het bijwonen van recepties en ontvangsten bereiken dr. Boertien herhaaldelijk. Als blijk van vertrouwen kan ook worden aangemerkt het verzoek om als adviseur deel te nemen aan de bekende jaarlijkse bijbelquiz.

Naast de bovengenoemde activiteiten zijn er voorts nog vele andere te noemen, zowel in het kader van het U.C.C.I.-secretariaat als in de privé-sfeer. Een onderzoek werd bijv. ingesteld naar de wijze waarop in schoolboeken over het christendom wordt gehandeld. Voorts heeft dr. Boertien te maken met een studiefonds om jongelui van christelijke huize te helpen

het middelbaar- of universitair onderwijs te volgen als de ouders de kosten daarvan niet dragen kunnen. Vervolgens: in Israël studeren ongeveer 800 studenten uit Afrikaanse landen, waarvan een 50 % protestant is. Zonder mee te zingen in het natielike koor dergenen die hierin de realisering zien van Israëls „missionaire roeping” - typisch voorbeeld van grenzeloze idealisering van alles wat in Israël geschiedt - kan de U.C.C.I. deze christenen niet aan hun lot overlaten in een land dat sterk saeculariserende invloed heeft. Daarom poogt de U.C.C.I. ook voor hen iets te doen. Ook was het een paar keer mogelijk via de radio een kerkdienst uit te zenden, weliswaar in het Engels op de voor het Arabische programma gebruikelijke golfrequentie en buiten de normale zendingen om. Zeer veel bemoeienis heeft dr. Boertien voorts gehad met de bekende christelijke nederzetting Nes Ammim. Toen er in Israël veel verzet roes tegen de plannen deze nederzetting te stichten, hebben enkele leidinggevende figuren ter verkrijging van de regeringtoestemming verklaard dat joden-christenen niet toegelaten zouden worden en dat men geen „missionaire” activiteiten zou ontwikkelen. Dit werd in Israël opgevat als een principiële beslissing tegen de joden-christenen als zodanig en als een veroordeling van elke vorm van „zending”. Weliswaar stonden niet alle mensen van Nes Ammim achter deze verklaring, maar vooral toen van de andere zijde werd beweerd dat er „twee wegen” waren: Jezus Christus de weg voor de heidenen en het jodendom een weg voor de joden, heeft dr. Boertien scherp daartegen positie gekozen. Naar zijn overtuiging betekende dit verkrachting van de boodschap van het Evangelie, miskenning van het wezen van de kerk, de principiële eenheid tussen heidenen en joden, en tevens verraad van de joden-christenen en een doekstoot in de rug van hen die in Israël arbeiden. De uitsluiting van joden-christenen houdt immers in een „apartheid” zoals de Duitse christenen accepteerden in de nazi-tijd toen joden-christenen geen lid meer van de kerk mochten zijn. Terwijl in het bekende proces van Daniel Rufeisen in hoogste instantie werd uitgesproken dat joden-christenen geen jood zijn, stelde Nes Ammim dat er voor hen geen plaats was in de nederzetting. Nu voor Nes Ammim steun in de kerken werd gezocht, meende dr. Boertien niet te mogen zwijgen. In zijn verzet werd hij krachtig gesteund door ds. Snoek van Tiberias. November '64 gelukte het hun het internationale bestuur te overtuigen, dat in een gepubliceerde verklaring uitsprak de theorie van de „twee wegen” onvoorwaardelijk af te wijzen: het werk van Nes Ammim zal moeten tonen dat het geschiedt uit liefde tot Jezus Christus tot welzijn van Israël; van discriminatie van joden-christenen zal geen sprake zijn. Tenslotte is van grote betekenis het feit dat allerlei kerken (bijv. de Geref. kerk van Zuid-Afrika) en christelijke organisaties zich herhaaldelijk tot dr. Boertien wendden om advies te ontvangen in kwesties rondom Israël. Dat talloze toeristen het adres van dr. Boertien weten te vinden, behoeft nauwelijks betoogd.

Uiteraard heeft dr. Boertien dankzij al deze activiteit vele contacten met joodse mensen en organisaties, te veel om verantwoord weer te geven; vermelding hiervan zou trouwens van een gevaarlijke indiscretie getuigen. Hoewel met dank mag worden geconstateerd dat er van een groeiend vertrouwen gesproken kan worden in de persoonlijke relaties, kan dr. Boertien zich toch niet aan de indruk onttrekken dat de spanningen toenemen. De joodse orthodoxie heeft op verschillende punten successen geboekt inzake de joodse gewoonten in het openbare leven, terwijl de niet-godsdienstige joden zich steeds sterker verzetten tegen het theocratisch streven van de orthodoxie. Bij het merendeel van de bevolking komen duidelijke gevoelens van onwil openbaar in betrekking tot alle christelijke activiteiten in Israël voorzover deze joden betreffen. Gewelddadige tegenstand wordt weliswaar afgekeurd en verhinderd, maar bestrijding wordt officieel gestimuleerd. Wil een jood atheïst zijn, dan wordt dat overal zonder meer geaccepteerd, maar heeft hij sympathie voor het christendom, dan wordt hij uitgerangeerd, en als hij als christen is geïmmigreerd, hem zelfs zijn staatsburgerschap ontnomen, omdat hij immers volgens de hoogste jurisprudentie dan geen jood meer is, waarvoor hij zich uitgaaf toen hij het land binnenkwam. In de „galoeth” beschouwde het zionisme „assimilatie” als het grote gevaar voor de joden. Nu, in het land Israël, is ieder die christen wordt, een „assimilant”. In deze situatie schijnen er slechts twee mogelijkheden voor joden-christenen: of integratie - maar hoe, zonder wezenlijke uitingen van het christelijke geloof op te geven? - of emigratie - maar kan er dan ooit een inheemse kerk ontstaan? En voor Israël zelf en voor de kerk in Israël, is deze ontwikkeling - menselijk gesproken - weinig moedgevend, alle „philesemitiesch” optimisme ten spijt. Voor Israël zelf kan deze uitlopen op een soort „apartheid” gevoed, nu niet door de orthodoxie, maar door zionistische ideologie, nationalistische zelfverheerlijking. Voor de kerk dreigt het gevaar dat zij de moed opgeeft als op korte termijn geen „succes” wordt geboekt met haar arbeid. Maar het „Heb goede moed” van Hem die Zijn kerk riep tot deze arbeid, geldt onverminderd. In al de genoemde activiteiten gaat het om het Evangelie. Onvoorstelbare hindernissen door eeuwenoud antagonisme opgeworpen, moeten geruimd worden. Het gaat om het bereiden van de weg des HEREN. Her-

haaldelijk was er gelegenheid rood de open Bijbel discussie tussen joden en christenen te voeren. Waar het Woord van God open ligt, daar worden de „stenen“ gersuid die de akker voor het Evangelie bijna onbewerkbaar maken!

H. Activering.

De noodzakelijke activering van de kerken, geschiedt voornamelijk door de uitgave van het tweemaandelijks blaadje „Vrede over Israel“. Om zoveel mogelijk de kerkleden te bereiken, wordt dit blaadje toegezonden aan alle adressen die deputaten via de kerkeraden bekend zijn. Met behulp van de door de kerkeraden aangewezen correspondenten of commissies wordt een beroep op de lezers gedaan een bijdrage voor de kosten te geven. Hoewel de actie om in elke gemeente een correspondent of commissie te krijgen, nog niet beëindigd is, zijn de resultaten bevredigend. Door een honderd kerkeraden is reeds medewerking verleend. Niet onvermeld mag blijven de medewerking die mej. A. Ras te Utrecht geeft in de organisatie van het een en ander.

Wat de overige vormen van activering betreft, zij verwezen naar voorgaande rapporten.

I. Orde voor de Evangelieverkondiging onder Israel.

Deputaten dienden bij de synode van 1956 een concept-orde voor de Evangelieverkondiging onder Israel in (Acta blz. 214-217). De synode van 1959 besloot dit concept voorlopig vast te stellen (Acta, art. 92), met het verzoek „eventueel in verband met de gewijzigde omstandigheden ter volgende synode met voorstellen tot wijziging c.q. definitieve vaststelling te komen“. Met het oog op de heruitgave van de Kerkoorde hebben deputaten overwogen of het nodig was wijzigingen voor te stellen. Zij zijn daarbij tot de conclusie gekomen dat de tekst van de orde niet geheel in overeenstemming is met het besluit van de synode van 1953 (Acta, art. 137) betreffende de naam van het deputaatschap, omdat de orde de benaming „missionair“ nog gebruikt. Voorts bleek het mogelijk door samenvoeging van verschillende artikelen tot verkorting te komen. Tenslotte zijn zij van oordeel dat de benoeming van een secundus-secretaris in de orde dient te worden opgenomen. Omtrent het een en ander dienen zij voorstellen bij u in.

J. Voorstellen.

Deputaten bieden u de volgende voorstellen aan:

1. deputaten op te dragen het overleg met de deputaten voor de buitenlandse zending en zo mogelijk – indien gewenst – met de deputaten voor de evangelisatie voort te zetten om te komen tot een gemeenschappelijke actie ten behoeve van de leetuurvoorziening van deze deputaatschappen;
2. opnieuw generale deputaten te benoemen, nl. de secretaris en de penningmeester met hun secundi alsmede een adviseur;
3. de Orde voor de evangelieverkondiging onder Israel vast te stellen na de volgende wijzigingen aangebracht te hebben:
  - a. art. 3 vervalle;
  - b. art. 4 luidt: De toelating tot de dienst des Woords en der sacramenten – voor de Evangelieverkondiging onder Israel van hen die . . . enz.;
  - c. in art. 5 alsmede in de artikelen 10, 11, 14, 19, 24, 28, 32 en 33 vervalle het woord „missionair“;
  - d. art. 9 laatste zinsdeel: het formulier daartoe door de generale synode vastgesteld;
  - e. art. 16 luidt: De uitzending van een dienaar des Woords voor de Evangelieverkondiging onder Israel geschiedt . . . enz.;
  - f. art. 20 luidt: De generale synode benoemt de secretaris en de penningmeester van het deputaatschap met hun secundi . . . enz.;
  - g. samengevoegd kunnen worden de artikelen 12 en 13, 17 en 18, 19, 20, 21 en 22, 24 en 25, 26 en 27, 29, 30 en 31 (de nummering van de artikelen worde aan deze wijziging aangepast);
  - h. in de instructie voor deputaten worde de eerste zin van art. 3 aldus gewijzigd: De regeling van de opleiding tot de dienst van de Evangelieverkondiging onder Israel is aan hen opgedragen.

M. Drayer, secr.

BIJLAGE XXIII

Art. 80

RAPPORT II COMMISSIE V BETREFFENDE DE EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAEL.

Met betrekking tot het aan uw vergadering uitgebrachte rapport van deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israel merkt uw commissie het volgende op:

1. Algemeen.

Met deputaten gedenkt ook uw commissie met weemoed dat in deze periode opnieuw een der deputaten, nu ds. M. van der Klis, door de dood aan deze arbeid ontviel.

2. Terreinarbeid.

a. Uw commissie verheugt er zich over dat de kerken in de nu bestaande vorm gevolg mogen geven aan hun roeping ten opzichte van het volk Israel. Zij heeft grote waardering voor de wijze waarop dr. M. Boertien, ondanks alle daaraan verbonden moeilijkheden – ook voor zijn gezinsleven – zijn taak verricht.

Zij acht het verstandig dat deputaten nu reeds voorlopige, vrijblijvende maatregelen hebben getroffen betreffende de voortgang van het werk onder Israel.

b. Gezien het grote belang van de leetuurvoorziening acht uw commissie het gewenst dat deputaten voor 1/3 deel zullen delen in de opbrengst van een extra-collecte, die zij in samenwerking met deputaten voor de buitenlandse zending elk najaar van de kerken zullen vragen ten behoeve van de hulpdiensten van de zending en Evangelieverkondiging onder Israel.

3. Orde voor de Evangelieverkondiging onder Israel en instructie voor de deputaten.

Uw commissie acht de bestaande ontwerpen met de thans voorgestelde wijzigingen aanvaardbaar.

Op grond van het vorenstaande stelt uw commissie u voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw een secretaris en een penningmeester met hun secundi, alsmede een adviseur van deputaten te benoemen;
3. goed te keuren dat deputaten in samenwerking met deputaten voor de buitenlandse zending in het najaar een extra-collecte van de kerken vragen voor de hulpdiensten, van welke collecte 1/3 deel bestemd zal zijn voor de leetuurvoorziening voor Israel;
4. de orde voor de Evangelieverkondiging onder Israel en de instructie voor de deputaten met inachtneming van de nu voorgestelde wijzigingen definitief vast te stellen.

A. de Geus, rapporteur.

BIJLAGE XXIV

Art. 85, 92.

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE EVANGELISATIE.

Deputaten voor de Evangelisatie van de Christelijke Gereformeerde Kerken bieden u hierbij aan een rapport over hun werkzaamheden sinds de vorige generale synode van 1962.

1. Samenstelling van het deputaatschap.

Het deputaatschap is als volgt samengesteld:

generale deputaten: ds. J. W. v. d. Groonden, br. P. de Korte, ds. J. H. Volema.
Ds. J. W. v. d. Groonden wenst niet meer voor een eventuele herbenoeming in aanmerking te komen.

Deputaten, aangewezen door de particuliere synoden:

van het Noorden: ds. C. J. Ph. Sobering, sec. ds. T. Harder,
van het Oosten: ds. P. op den Velde, sec. ds. H. W. Eerland,
van het Westen: ds. B. van Smeden, sec. ds. J. Kampman,
van het Zuiden: ds. G. de Vries, sec. ds. S. Wijnsma.

Functie-verdeling:

Voorzitter: ds. J. H. Volema, secr.: ds. C. J. Ph. Sobering, penningm.: br. P. de Korte.

2. Vergaderingen.

Tot en met april 1965 werd er veertien keer vergaderd.

3. Werkzaamheden.

a. Algemeen.

Er zijn in de aangegeven periode door onderscheidene kerkeraden en commissies zeer verblijdende activiteiten ontplooid en daardoor verheugende perspectieven geopend. Deputaten zijn daarvoor hoogst dankbaar en hebben deze activiteiten, zoveel als hun mogelijk was, gestimuleerd en gesteund. Zij hopen, dat dit het begin mag zijn van een kentering in de bedroevende situatie van de evangelisatie in onze kerken. Uit ontvangen rapporten van classicale deputaten blijkt nl., dat, behoudens bovenbedoelde activiteiten, de roeping tot evangelisatie bij onze kerken weinig weerklank vindt en er van een algemene opleving op dit punt nog geen sprake is. Het stimulerend werk dient daarom met kracht te worden voortgezet.

b. Contact met de kerken

Door middel van rondschrijfbrieven zijn kerkeraden en classes op de hoogte gesteld van de besluiten van de vorige synode ten aanzien van de benoeming van evangelisatie-ouderlingen en classis-deputaten, met bijvoeging van taakomschrijving. Slechts in enkele gevallen hebben kerkeraden een evangelisatie-ouderling benoemd; de classes hebben alle aan het verzoek voldaan. Via classicale deputaten hebben deputaten een vrij volledig inzicht ontvangen in het geheel van de evangelisatie onzer kerken. Zij zijn in staat u hiervan een gedetailleerd overzicht te geven (bijlage 1). Voorts hebben deputaten jaarlijks aan de particuliere synoden een overzicht van hun werkzaamheden aangeboden.

c. Contact met het Verband van de Chr. Geref. Evangelisatie-commissies.

Op de gehouden jaarvergaderingen van het Verband hebben deputaten zich steeds laten vertegenwoordigen en daarmee blij gegeven van hun grote belangstelling en waardering voor de activiteiten van evangelisatie-commissies. Zij hebben ook een en andermaal vergaderd met het Verbandsbestuur, ter bespreking van allerlei aangelegenheden, betreffende de uitgave van het evangelisatieblad „Licht en Waarheid“, alsmede omtrent zaken betreffende kadervorming door middel van schetsen in „De Frontlinie“. Er is een goede verstandhouding tussen het Verband en onze deputaten; onzerzijds achten wij de bestaande samenwerking van grote betekenis voor de ontplooiing van het evangelisatiewerk in onze kerken.

d. Opleiding tot evangelist.

Aan de opdracht van de laatstgehouden generale synode, om in overleg met de hoogleraar in de evangelistiek en eventuele andere instanties de opleiding tot evangelist te onderzoeken en in voorkomende gevallen deze opleiding ter hand te nemen, hebben deputaten gevolg gegeven. Op een desbetreffende oproep reageerden een vijftiental personen. De meesten was het begonnen om een bijscholing voor plaatselijk evangelisatiewerk. Deze hebben wij van advies godlend. Met een vijftal kandidaten, die zich meldden voor een opleiding tot full time evangelist, hebben wij besprekingen gehad. Slechts met één persoon konden wij, met volle vrijmoedigheid, in zee gaan, te weten met hr. J. Schouten van H. I. Ambacht. Deze heeft zich twee jaar lang op een door ons aangegeven wijze theoretisch en praktisch bekwaamd, onder meer door het volgen van cursussen te Baarn; deputaten hebben zelf hierop een eigen-kerkelijke theologische aanvulling gegeven. Na op een vergadering van deputaten blij te hebben gegeven van vruchtbare studie en goed kerkelijk-theologisch inzicht, hebben deputaten hem aan de kerken voorgesteld en aanbevolen. Deputaten achten deze broeder bekwaam en geschikt om als full time evangelist in onze kerken te dienen en zijn doende voor hem een goetgende plaats te vinden.

e. Evangelisatiewerk in Drente.

Door het aannemen van het beroep naar Broek op Langendijk (aug. '63) heeft ds. W. van Heest zijn werk als evangelisatiepredikant voor Emmen en Z.O. Drente beëindigd. Ongeveer vijf jaar lang heeft ds. Van Heest met grote ijver daar gewerkt en niet zonder zegen. In de loop van de jaren werd het hem en de deputaten echter duidelijk, dat de voorwaarden om tot grotere ontplooiing van dit werk te komen ontbraken, en wel met name door de positie waarin hij verkeerde. De combinatie van gemeentewerk en evangelisatiewerk bleek een grote handicap te zijn; bovendien kon de kleine gemeente Emmen onvoldoende hulpkrachten verliezen. Deze

en andere factoren hebben ertoe geleid, dat het werk maar van kleine omvang bleef en niet beantwoordde aan de verwachtingen en niet in overeenstemming was met de uitgaven voor dit werk. Deputaten hebben hierover een en andermaal broederlijk met ds. Van Heest gesproken en hem ruimschoots de gelegenheid gegeven zijn werk als evangelisatiepredikant op een of andere wijze tot afsluiting te brengen. Voor de betoonde ijver en activiteiten van ds. Van Heest ter plaatse hebben zij overigens niets dan lof.

f. Evangelisatie onder de rooms-katholieken.

Sedert ds. Th. Rutters predikant werd te Nijmegen (nov. '61) is aldaar het evangelisatiewerk onder rooms-katholieken ter hand genomen. Deputaten ontvingen daarover rapporten; ook uit gesprekken met ds. Rutters is gebleken, dat er met grote ijver en niet zonder zegen gewerkt wordt. Door huisbezoeken en het onderhouden van persoonlijke contacten beijvert de evangelisatiecommissie, onder leiding van ds. Rutters, zich rooms-katholieken en onkerkelijken te winnen voor het Evangelie. Er is een verheugende groei in dit werk en deputaten hebben alle respect en waardering voor deze arbeid. Aan de hand van een begroting, door de evangelisatiecommissie ingediend, wordt elk jaar door deputaten een financiële bijdrage gegeven. De kerkeraad van Nijmegen heeft de godachte goopperd ds. Rutters als evangelisatiepredikant te beroepen voor rekening van deputaten. Deputaten hebben hierop nog geen beslissing genomen.

g. Strandevangelisatie.

Op initiatief van studenten van de Theologische Hogeschool heeft de kerkeraad van Vlissingen, hierop spontaan reagerend, het strandevangelisatiewerk ter hand genomen. Sedert 1963 wordt nu in de Disboek en omgeving door de studenten, bijgestaan door enkele dames, en met steun van de plaatselijke kerken van Koodekerke (ook werd een beroep om steun gedaan op de classis Middelburg) op een h.i. voortreffelijke wijze evangeliserend werk verricht. Deputaten hebben hiervoor grote belangstelling getoond en op allerlei wijze hun medewerking verleend. Het feit, dat een groot aantal studenten zich hiervoor inzet, geeft vertrouwen ten aanzien van een gunstige ontwikkeling van de evangelisatie-activiteiten onzer kerken in de toekomst. Ter aanvulling van het aandeel, dat door onze kerk te Vlissingen moest worden bijgedragen, vond subsidie uit de kas van deputaten plaats.

h. Evangelisatie in het gebied Europoort.

Zeer tot verheuging van deputaten heeft de kerkeraad van Rozenburg zich ingezet voor het evangelisatiewerk in bovengenoemd gebied en daartoe, na overleg met deputaten ds. S. Wijnsma als evangelisatiepredikant beroepen. Zoals bekend had de classis Rotterdam te dezer zake een commissie benoemd, die zich met deputaten in verbinding stelde. Er waren wel plannen, maar deze namen geen concrete vorm aan, zodat de zaak jarenlang slepende was. Daarom temeer grepen deputaten met beide handen het voorstel van Rozenburg aan en zegden alle mogelijke steun en medewerking toe. Ds. Wijnsma werd geschikt gezocht en deputaten hebben vertrouwen, dat onder leiding van de kerkeraad van Rozenburg thans in dit gebied een evangelisatiewerk kan worden opgezet, dat reeds lang, als zijnde zeer urgent, hun volle aandacht had. De verhouding tussen de kerkeraad van Rozenburg en deputaten te dezer zake alsmede een instructie voor de evangelisatiepredikant werden schriftelijk vastgelegd. Deputaten stelden zich voor mede leiding te geven aan dit belangrijke evangelisatiewerk en daartoe regelmatig contact te hebben zowel met de kerkeraad van Rozenburg als met ds. Wijnsma, die op 28 april zijn werk begonnen is. Voorlopig zal dit werk volledig door deputaten worden gefinancierd.

i. Evangelisatiewerk in ziekenhuizen.

Door een commissie uit de classis Groningen zijn deputaten benaderd om steun te verlenen voor het beroepen (door een kleine gemeente) van een ziekenhuispredikant. Volgens deze commissie zit er aan dit ziekenhuiswerk, blijkens opgedane ervaring, ook een belangrijk evangelisatie-aspect. Na zich hierover te hebben laten voorlichten hebben zij, zij het aarzelend, in principe hun medewerking en steun toegezegd, temeer daar er op dat tijdstip weinig andere activiteiten te bespeuren vielen en zij er financieel ruimschoots toe in staat waren. Eén der deputaten nam zitting in een commissie, welke verder bestaat uit leden, die door de classis Groningen zijn benoemd. Er werd een overeenkomst opgesteld, waarbij onder meer bepaald werd, dat de betrokken kleine gemeente voor de helft, de classis Groningen voor één vierde deel en de deputaten voor één vierde deel in het traktement en de bijkomende kosten zouden bijdragen. Na hernieuwde bezinning besloten zij de effectivering van deze toezegging op te schorten, omdat

zij gaarne eerst het oordeel van de generale synode willen horen, of het op de weg van de deputaten ligt, om werk van deze aard te steunen.

j. Evangelisatie onder de studenten.

Eén der deputaten, br. P. de Korte, heeft zitting in een commissie uit de kerken van Delft, 's-Gravenhage en Rotterdam, welke in samenwerking met de Gereformeerde Kerken evangelisatiewerk behartigt onder de studenten aan de Technische Hogeschool te Delft. Ds. R. J. van der Veen, gereformeerd studentenpredikant, verricht hier voortreffelijk werk.

k. Kadervorming en Frontlinie.

De verschijning van het instructieblad „De Frontlinie” heeft regelmatig kunnen plaatsvinden. Schotsen over het evangelisatiehuisbezoek verschenen daarin en ten behoeve van de evangelisatiecommissies zijn een aantal ervan in een afzonderlijke bundel verschenen. Met het bestuur van het Verband van evangelisatiecommissies is een samenspreking gehouden op 9 sept. 1964 voornamelijk

- over de financiële aangelegenheid van het evangelisatieblad „Licht en Waarheid”, en
  - over de positie van het Verband als zodanig.
- Door een nieuwe opzet van de administratie zal getracht worden de kosten van de uitgave van dit blad binnen redelijke grenzen te houden. Hoewel het Verband als zodanig geen kerkelijke instelling en functie heeft, wordt het door ons toch als een waardevol hulpmiddel gezien in het evangelisatiewerk, nl. als contact- en instructieorgaan van de verschillende plaatselijke commissies. In samenwerking met deputaten verricht het Verband goede diensten. De uitgave van het instructieblad „De Frontlinie” kost deputaten thans ruim f 800,-

4. Financiën.

Kas-overzichten over de jaren 1962/'64, alsmede een begroting voor het jaar 1965 zijn als bijlage aan dit rapport toegevoegd (bijlage 2).

5. Samenvatting.

Deputaten zijn zich bewust, dat zij in dit rapport niet alle activiteiten der kerken op evangelisatiegebied hebben genoemd, met name niet die van onderscheidene actieve evangelisatiecommissies. Door menige commissie wordt plaatselijk met grote ijver en trouw evangelisatiewerk verricht. Voelbaar in samenwerking met andere kerken wordt lectuur verspreid, worden huisbezoeken afgelegd en op andere wijze gewerkt in gezinnen, jeugdclubs, enz. Wij mogen dit werk, dat veelal in stilte geschiedt, niet voorbijzien. Deputaten verhoogen zich, dat zij u bovengenoemde activiteiten kunnen rapporteren en verzoeken uwe vergadering:

- zich te beraden over de sub 3-1 gestelde vraag betreffende het evangelisatiewerk in ziekenhuizen;
- in verband met de uitbreiding van het werk - waarvan de urgentie als volgt door deputaten gezien wordt: a. het werk van Rozenburg in de Europoort, b. het werk van de evangelist J. O. Schouten, en c. het werk van ds. Ritters te Nijmegen - deputaten te machtigen een tweede jaarlijkse collecte van de kerken te vragen;
- in de plaats van de generale deputaat, ds. J. W. van der Gronden, die niet meer voor een herbenoeming in aanmerking wenst te komen, een ander te benoemen.

Ds. C. J. Ph. Sobering, secr.

Bijlage 1.

Overzicht landelijke evangelisatie - 1965.

Min of meer actieve evangelisatiecommissies:

Cl. Amersfoort (14 kerken):	Baarn, Harderwijk, Nunspoet, Veenendaal, Ede, Putten.
Cl. Amsterdam (13):	Amsterdam-N.W., -O., -Z., Bassum, Wormerveer, Zaandam.
Cl. Apeldoorn (15):	Apeldoorn-Z., Arnhem, Enschede-O. en -W., Nijmegen.
Cl. Dordrecht (13):	Dordrecht-C., 's-Gravendeel, Papendrecht, Sliedrecht-Middeld.str.
Cl. 's-Gravenhage (16):	's-Gravenhage-W., -C., -Z., Delft, Gouda, Leiden.
Cl. Groningen (13):	Groningen, Wildervank-Veendam, Midwolda, Stadskanaal (?).
Cl. Haarlem:	geen gegevens.
Cl. Hoogeveen (9):	Assen, Dedemsvaart, Emmen, Hoogeveen.

Cl. Leeuwarden (13):	Broeksterwoude, Dokkum, Drachten, Droggham, Franeker, Harlingen, Leeuwarden, Murmerwoude, Siegerswoude-De Wilp, Sneek, Zwaagwesteinde.
Cl. Middelburg (10):	Haamstede, Vlissingen.
Cl. Rotterdam:	geen gegevens.
Cl. Utrecht:	geen gegevens.
Cl. Zwolle (11):	Emmeloord, Kampen, Meppel, Steenwijk, Zwolle.
Samenvattend: van de 127 kerken zijn er 53, die een min of meer actieve evangelisatiecommissie hebben.	

Kerken die hun evangelisatie-roeping niet of zeer onvoldoende nakomen.

Cl. Amersfoort:	Bunschoten, Ermelo, Bennekom, Nijkerk, Soestdijk.
Cl. Amsterdam:	Huizen, Naarden, Ouderkerk, Urk.
Cl. Apeldoorn:	Aalten, Almelo, Apeldoorn-C., Deventer, Doornspijk, Doesburg, Hengelo, Oosterbeek, Teuge, Zutphen.
Cl. Dordrecht:	Breda, Dordrecht-Z., Gorinchem, 's-Gravenmoer, Klundert, Sliedrecht-C., Werkendam, Zwijndrecht.
Cl. 's-Gravenhage:	Scheveningen, Katwijk, Rijnsburg, 's-Gravenzande.
Cl. Groningen:	Kornhorn, Mussel, Winschoten.
Cl. Hoogeveen:	De Krim, Luiten, Nieuw-Amsterdam, Noordscheschut.
Cl. Leeuwarden:	Hoerenveen, Veenwouden.
Cl. Middelburg:	Biezlinge, Goes, Middelburg, Oud Vossemeer, Tholen.
Cl. Zwolle:	Elburg, Hasselt, St. Jansklooster, Zwartsluis.
In totaal:	49 kerken.

Evangelisatie-ouderling?

Cl. Amersfoort:	wordt nader onderzocht; wenselijk in: Amersfoort, Baarn, Harderwijk, Nunspoet, Veenendaal.
Cl. Amsterdam:	alleen Amsterdam-O.
Cl. Apeldoorn:	in Aalten, Apeldoorn-Z., Deventer, Enschede-W. en Zutphen.
Cl. Dordrecht:	geen.
Cl. 's-Gravenhage:	geen.
Cl. Groningen:	in Groningen.
Cl. Hoogeveen:	„in bijna alle kerken”.
Cl. Leeuwarden:	in Franeker en Leeuwarden.
Cl. Middelburg:	onbekend, waarschijnlijk geen.
Cl. Zwolle:	in Kampen en Zwolle.

Classicale Kringvergaderingen?

Cl. Amersfoort:	ja, vier keer per jaar (op 25 mrt '65 plm. 20 personen).
Cl. Amsterdam:	nee, geen animo.
Cl. Apeldoorn:	ja, vijf of zes keer per jaar; goed bezocht.
Cl. Dordrecht:	nee.
Cl. 's-Gravenhage:	ja, twee à drie keer per jaar.
Cl. Groningen:	ja, zeven kadervergaderingen gehouden; in Groningen-O. en Groningen-W., evangelisatiekringen opgericht.
Cl. Hoogeveen:	ja, twee keer per jaar, tamelijk goede opkomst.
Cl. Leeuwarden:	ja, vier keer per jaar, bezoek plm. 30 à 40 personen.
Cl. Middelburg:	nee.
Cl. Zwolle:	onbekend.

Samenwerking met andere kerken?

Cl. Amersfoort:	meestal met Herv. en/of Geref. kerk.
Cl. Amsterdam:	met Geref. (vrijgemaakt), Geref. (synodaal) en Vrij Evang. Gemeente.
Cl. Apeldoorn:	met Herv. en Geref.
Cl. Dordrecht:	hoegenaamd niet.
Cl. 's-Gravenhage:	met Herv. en Geref.
Cl. Groningen:	met Herv., Geref., baptisten en doopgezinden (N. Pekela).
Cl. Hoogeveen:	met Geref.
Cl. Leeuwarden:	met Herv., Geref. en baptisten.

Cl. Middelburg: met Herv., en Geref. (Vlissingen).
Cl. Zwolle: „met andere kerken“.

Beoordeling van het Evangelisatie-werk:

Cl. Amersfoort: „het leeft heel weinig in onze classis“.
Cl. Amsterdam: „niet best“.
Cl. Apeldoorn: „het kon alles nog veel beter“.
Cl. Dordrecht: zeer weinig actief.
Cl. 's-Gravenhage: „de roeping tot evangelisatie wordt nog veel te weinig beseft“.
Cl. Groningen: „moet meer activiteit komen“.
Cl. Hoogveen: redelijke belangstelling.
Cl. Leeuwarden: in 't algemeen: heel goed.
Cl. Middelburg: „zeer droevig, uitgezonderd Vlissingen“.
Cl. Zwolle: niet best, uitgezonderd: Hoerde, Meppel, Zwolle.

Bijlage 2.

Exploitatie-overzichten 1962-1964

Lasten:	1962	1963	1964
Reis- en vergaderkosten	f 483,33	f 1.081,27	f 879,89
Porti- en adm.kosten	„ 607,41	„ 297,34	„ 269,73
Abonnementen „Licht en Waarheid“ ..	„ 282,25	„ 280,13	„ 308,49
Bijdrage salaris ds. Van Hoest	„ 6.380,60	„ 4.716,50	„ -,-
Kosten Z.O.-Drente	„ 1.041,05	„ 450,32	„ -,-
Bijzondere bijdragen	„ 354,25	„ 2.544,66	„ 3.141,11
Nadelig saldo „De Frontlinie“	„ 182,17	„ 539,74	„ 817,10
Exploitatie-overschotten	„ 7.540,70	„ 7.425,79	„ 14.544,31
	<u>f 16.871,76</u>	<u>f 17.335,75</u>	<u>f 19.960,63</u>

Baten:	1962	1963	1964
Collecten:			
part. synode van het Noorden ...	f 2.361,68	f 2.447,72	„ 2.726,10
part. synode van het Oosten ...	„ 3.201,94	„ 3.483,52	„ 3.819,40
part. synode van het Westen ...	„ 3.274,57	„ 2.775,27	„ 3.399,32
part. synode van het Zuiden ...	„ 2.184,76	„ 2.344,38	„ 2.943,07
Opbrengst zondingsdagen	„ 3.177,49	„ 3.366,34	„ 4.077,-
Bijdragen Commissies en Verenigingen ..	„ 482,02	„ 319,54	„ 205,78
Giften	„ 232,75	„ 265,92	„ 189,50
Interest	„ 1.956,55	„ 2.333,01	„ 2.600,46
	<u>f 16.871,76</u>	<u>f 17.335,75</u>	<u>f 19.960,63</u>

Begroting voor het jaar 1965.

Reis- en vergaderkosten ...	f 750,-	Collecten (1x)	f 17.500,-
Porti, etc.	„ 250,-	Interest	„ 2.500,-
Exploitatietekort Frontlinie	„ 1.000,-	Tekort 1965	„ 1.800,-
Licht en Waarheid	„ 300,-		
Bijzondere bijdragen	„ 4.000,-		
Salaris ds. Wijnsma (8 mnd.)	„ 14.000,-		
incl. kostenvergoeding	„ 1.500,-		
Div. kosten Rozenburg ...	„ 1.500,-		
	<u>f 21.800,-</u>		<u>f 21.800,-</u>

N.B. Naast de vraag of de andere kosten zullen stijgen, resp. of er meer dan één collecte kan worden gehouden, kan rekening gehouden worden met het feit, dat vanaf 1 januari 1966 het tekort p.m. f 9.000,- per jaar zal bedragen.

P. de Korte, penningmeester.

BIJLAGE XXV

Art. 85

RAPPORT III VAN COMMISSIE V BETREFFENDE EVANGELISATIE.

Met betrekking tot het aan uw vergadering uitgebrachte rapport van deputaten voor de evangelisatie merkt uw commissie het volgende op:

1. Algemeen

Het stemt dankbaar dat de evangelisatie-activiteit der kerken toeneemt. Waar de evangelisatie, anders dan de zending en de evangelieverkondiging onder Israël, een taak is die elke plaatselijke kerk en elk levend lidmaat der kerk metterdaad heeft te vervullen, acht uw commissie het gewenst dat deputaten, naast hun lofwaardige steun aan een aantal regionaal bepaalde evangelisatietaken, met name aandacht blijven besteden aan de noodzaak tot het stimuleren van, het instrueren voor, het organiseren van en het leiding geven aan de evangelisatie-arbeid der plaatselijke kerken. Hierbij ware te denken aan de mogelijkheid van het beroepen van een predikant, die deze werkzaamheden in een aantal kerken verricht.

2. Arbeidsterreinen.

Uw commissie kan zich geheel verenigen met de door deputaten aangegeven urgentievolgorde. Gelet op de door de richtlijnen van vele ziekenhuisdirecties, dan wel door de feitelijke omstandigheden veelal zeer beperkte evangelisatiemogelijkheid in ziekenhuizen, is uw commissie van oordeel dat deputaten geen taak hebben in een samenwerkingsvorm als in hun rapport sub 3 i bedoeld.

3. Financiën.

De verheugende uitbreiding van de arbeid van deputaten is volgens uw commissie een redelijke basis voor het verzoek van deputaten om machtiging tot het vragen van een tweede jaarlijkse collecte. Indien een streefbedrag moet worden vastgesteld, zou uw commissie dit willen bepalen op f 0,50 per ziel per jaar.

Uw commissie stelt u voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw twee deputaten en een deputaat-penningmeester met een algemeen secundus te benoemen;
3. deputaten op te dragen in het kader van hun arbeid aandacht te blijven geven aan de activiteit van de plaatselijke kerken;
4. uit te spreken dat het ziekenhuiswerk niet toe de taak van deputaten dient te worden gerekend;
5. deputaten te machtigen om aan de kerken een tweede jaarlijkse collecte, dan wel een jaarlijkse bijdrage van f 0,50 per ziel voor hun arbeid te vragen.

A. de Geus, rapporteur.

BIJLAGE XXVI

Art. 86, 88.

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIRES.

De deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen geven u hierbij een overzicht van hun werkzaamheden over de periode van uw laatstgehouden vergadering tot heden.

1. Samenstelling van het deputaatschap

Prof. J. J. v. d. Schuit, voorz.; ds. C. J. Ph. Sobering, secr.-penningm.; ds. M. W. Nieuwenhuijze; H. Boendermaker. De deputaten prof. J. J. v. d. Schuit en H. Boendermaker wensen niet voor eventuele herbenoeming in aanmerking te komen.

2. In memoriam.

In het najaar van 1963 ontviel ons op het onverwachts onze mede-deputaat ds. D. Henstra. Een groot aantal jaren heeft onze overleden broeder namens onze kerken het belang van de geestelijke verzorging van de militairen behartigd in zijn functie van secr.-penningm. van ons deputaatschap. Het geestelijk welzijn van onze militairen lag hem na aan het hart en met grote trouw en ijver heeft hij zich hiervoor ingezet. Met dankbaarheid herinneren we ons de goede en prettige samenwerking, en zijn werk verricht in het belang van de geestelijke verzorging van de militairen willen wij in gedachtenis houden.

3. Vergaderingen.

In bovengenoemde periode hebben deputaten zes keer vergaderd.

4. Algemeen.

Zoals bekend is, heeft de protestantse geestelijke verzorging in tweetril opzicht te kampen gekregen met vrij ernstige moeilijkheden, te weten: de infiltratie van de humanistische raadslieden in het leger en het zgn. conflict Bos-Dieckerhof.

Wat het eerste betreft: de overheid heeft aan het humanistisch verbond toestemming verleend, naast de bestaande rooms-katholieke en protestantse geestelijke verzorging, aan militairen in diensttijd een mentale verzorging te geven in humanistische geest. Deze verzorging geschiedt door een viertal „raadslieden”. De leiding is toevertrouwd aan de heer Lips die als hoofd-raadsman fungeert en die zich in enkele publikaties heeft uitgesproken als een moderne agnosticiër. Hoewel de invloed van deze humanistische raadslieden in het leger nog vrij gering is, is het feit van de toekenning aan hen van een wettige plaats in het geheel van de geestelijke verzorging een betreurenswaardige zaak. De officiële sanctie, door de overheid aan dit soort geestelijke verzorging verleend, brengt zeker ook voor de legerpredikant moeilijkheden mee; organisatorisch dient er thans ook een zekere vorm van samenwerking te wezen met deze humanistische raadslieden, van wie algemeen bekend is, dat zij vanuit hun standpunt het gotuigenis van het Evangelie ontkennen en openlijk woersproken. Bovendien vermeerdert hun aanwezigheid en invloed de toch niet te onderschatten geestelijke gevaren, waaraan kerkelijk opgevoede jonge mensen in het leger blootstaan. Wij hebben dan ook gemeend in een rondschrijven aan de kerkeraden onze kerken op dit bijzondere gevaar te moeten wijzen en tot grote waakzaamheid ten aanzien van onze mensen die in dienst zijn of gaan, aan te sporen.

Ten aanzien van het tweede punt, het conflict Bos-Dieckerhof, delen wij aan uw vergadering mede, dat volgens onze mening beide personen min of meer de dupe zijn geworden van een tegengestelde reactie op het bekende schrijven van de hervormde synode over de kernbewapening, en wel ten aanzien van de voorlichting daaromtrent in het leger. Uit deze tegengestelde opvatting groeide een persoonlijke controverse, waarbij wederzijds beschuldigingen werden geuit. Het C.I.O. heeft, binnen de grens van haar bevoegdheid, al het mogelijke gedaan, dit geschil op te lossen en beide personen met elkaar te verzoenen, in het belang van het werk van de geestelijke verzorging. Toen dit niet gelukte, heeft zij de zaak in handen gelegd van een door alle partijen (ook binnen het C.I.O. was het conflict uitgegroeid tot een bepaalde tegenstelling tussen enerzijds de afgevaardigden van de Ned. Herv. Kerk en anderzijds de afgevaardigden van alle andere in het C.I.O. samenwerkende kerken) aanvaarde arbitrage van drie wijze mannen. Partijen verbonden zich bij voorbaat zich bij de conclusies van het door hen uit te brengen rapport te zullen neerleggen en deze te zullen aanvaarden. Ook de minister van defensie had zich inmiddels uitgesproken ten aanzien van zijn houding en verklaard, dat hij het advies van het C.I.O. zou beschouwen als de stem van de gezamenlijke kerken. Op een zeer constructieve wijze heeft deze commissie zich van haar taak gekweten en zonder bepaald de één of de ander als schuldige of hoofdschuldige te kwalificeren, aan het C.I.O. de volgende maatregelen ter oplossing van de kwestie en ten behoeve van het welzijn van het geheel van de protestantse geestelijke verzorging geadviseerd dat

- a. aan ds. Dieckerhof, die aanvankelijk een functie bij de protestantse geestelijke verzorging van de Kon. Luchtmacht heeft vervuld, wederom een plaats moet worden bereid in de protestantse geestelijke verzorging der Kon. Luchtmacht, waarbij mede gedacht kan

worden aan een positie in internationaal verband, gegeven zijn ervaringen;

- b. aan ds. Bos de opdracht gegeven dient te worden om in samenwerking met het C.I.O./M. voorbereidingen te treffen tot het vormen van een college van hoofden van dienst der protestantse geestelijke verzorging van de drie krijgsmachtsonderdelen, waarvan de positie en de autoriteit zodanig in overeenkomsten en voorschriften vastgelegd moeten worden, dat geen misverstand bestaat omtrent het gezag van het college, waarin de verantwoordelijkheid der kerken haar bescherming en de belangen van de overheid hun bevestiging vinden, terwijl bovenal het corps van predikanten van de protestantse geestelijke verzorging in de krijgsmacht dit college van hoofden van dienst, collegae in het ambt en gezamenlijk militair onderscheiden noch superieur, moet kunnen erkennen als het instrument ter handhaving van de oprechte gemeenschap van ambtsdragers door wie de protestantse kerken hun samenwerking in de protestantse geestelijke verzorging werkelijkheid willen doen zijn.

In verband met de op handen zijnde pensionering van de hoofdlegerpredikant beval de commissie de spoedige aanwijzing van een plaatsvervangend hoofd-legerpredikant aan, aan wie, mede met het oog op de toekomst, thans medebeslissingsrecht gegeven moet worden in alle zaken van de protestantse geestelijke verzorging van de Landmacht.

Aangezien er omtrent de opvolger van ds. Bos geen spoedige overeenstemming bereikt kon worden, heeft het C.I.O., deze belangrijke zaak van het C.I.O./M. overnemend, blijkbaar na ingewonnen advies van de arbitragecommissie, in de geest van de conclusie van het rapport ten aanzien van ds. Bos gehandeld en de minister voorgesteld de reeds gepensioneerde hoofd-vlootpredikant ds. Sillevius Smit, als co-adjutor naast ds. Bos te plaatsen. Wij betreuren heel deze droeve gang van zaken.

Hoewel deze moeilijkheden ongetwijfeld nadelige invloed hebben uitgeoefend op de protestantse geestelijke verzorging in haar geheel, en het niet te voorspellen valt, welke gevolgen hieruit nog verder zullen voortvloeien ten aanzien van de mogelijkheid van samenwerking der kerken op dit gebied, mogen wij toch anderzijds constateren, dat deze storm in de top gelukkig niet verhinderd heeft, dat het eigenlijke werk rustig voortgang vond. Onder meer is ons dit gebleken uit de rapporten welke wij van eigen legerpredikanten ontvingen. Met hen verheugen wij ons, dat tot op heden ook aan onze kerken de unieke gelegenheid geboden wordt het zaad van het Evangelie te strooien op de wijde akker van de wereld der militairen.

5. Legerpredikanten.

Met de werving van legerpredikanten uit onze kerken hebben wij geen moeite gehad. Elk jaar konden wij weer een „jaarling” leveren, achtereenvolgens: in 1962 ds. A. Rebel, in 1963 di. W. Steenberg en H. Toorman, in 1964 ds. T. Harder, in 1965 ds. H. Biesma. Bovendien hebben in de bedoelde periode als legerpredikanten godiend: ds. R. van Paege (in vaste dienst), ds. H. Toorman (in z.g.n. lang verband), ds. C. Langbroek (opnieuw gedurende ongeveer één jaar), ds. H. W. Eerland (als half-timer) en di. A. Hilbers en D. Coppoolse (voor enige weken). Tengevolge van het conflict is de opleiding der jaarlingen in 1964 zeer summier geweest (ds. Dieckerhof was daarmee voorgeen belast). Bij het opstellen van dit rapport is het nog niet bekend, hoedanig de opleiding in 1965 zal wezen. Van hun werkzaamheden hebben onze legerpredikanten rapporten ingeleverd; hieruit mag geconcludeerd worden, dat zij in dit werk grote voldoening hebben gevonden. Dat hun werk in het geheel van de protestantse geestelijke verzorging zeer gewaardeerd werd (wordt), is ons meerdere malen verzekerd. Wij onderhouden met hen, zoveel als mogelijk is, contact, onder meer door hen af en toe uit te nodigen voor de vergaderingen van deputaten, en door deputatenbezoek in hun legeronderdeel. Zo nodig staan wij hen met raad en daad bij.

6. Rekrutendagen.

In samenwerking met gereformeerde deputaten is voortgegaan met het organiseren van rekrutendagen, die classicaal of rayongewijze gehouden worden. Naar onze mening moeten deze rekrutendagen nog steeds gezien worden als een zeer belangrijk stuk kerkewerk. Van moet af aan dient onze jeugd, welke in militaire dienst wordt opgeroepen, besef te hebben van de blijvende belangstelling en het voortdurend meeleven van de kerk ook in deze periode van haar leven. Over het karakter van deze dagen die veelal, mede door een „massale” opkomst, niet boven het niveau van „algemene voorlichtingsdagen” dreigen uit te reiken, dienen wij ons met de gereformeerde deputaten nader te bezinnen. Hoewel deze dagen jaarlijks door enkele duizenden jongelui bezocht worden, moet er toch ernstig gewaakt worden tegen mogelijk verminderde belangstelling ervoor van de zijde van onze kerken. Wij proberen deze belang-

stelling gaande te houden en te vergroten door voortdurend een beroep te doen op de medewerking van de kerkeraden en de ouders. Daarbij verheugt het ons te kunnen constateren, dat deelname aan de organisatie en voorlichting ook door vertegenwoordigers van onze kerken daadwerkelijk plaats vindt. Wij stellen ons voor, binnen de grenzen van deze mogelijkheden, door het bezoeken van deze rekrutendagen blijf ervan te geven, dat onze kerken hier volkomen achter staan (inmiddels is daarmee reeds begonnen).

Voor een blijvende hand met de kerk is het van belang, dat de rekruten vooraf bezocht worden door een vertegenwoordiger van hun eigen kerkeraad, waarbij ons kerkelijk Handboekje voor de militairen dient te worden uitgereikt, en er bij hen wordt aangedrongen zich te melden bij de kerkeraad van de „garnizoenskerk”. Meer dan ooit is het nodig, dat de eigen kerkeraad het contact met hen ook in diensttijd onderhoudt en nagaat, hoe de jonge militair (meestal nog dooplid) zich in die tijd kerkelijk godraagt. Dit contact laat in de praktijk helaas nog veel te wensen over.

7. Lectuur.

Regelmatige toezending van lectuur (De Waker, Licht en Waarheid en De Sleutel) vindt plaats aan de adressen van de protestantse militaire clubbussen en aan militairen in het buitenland, voor zover hun adressen bij deputaten bekend zijn.

8. Duitsland.

Daar een groot deel van onze krijgsmacht (landmacht en luchtmacht) in Duitsland gestationeerd is, is het voor deputaten zaak, ook hieraan de nodige aandacht te geven. Met maj. A. Floor, lid van onze kerken, is inmiddels informatief contact opgenomen omtrent de gang van zaken in Seedorf en in Zeven. Het blijkt, dat aldaar spontaan een militaire gemeente is gevormd uit leden van onderscheidene kerken, die op grondslag van een bepaalde formule („deze gemeente zal een geloofsgemeenschap zijn, die de Here Jezus Christus, overeenkomstig de Heilige Schrift, als God en Heiland belijdt, gelijk dit in de Heidelbergse catechismus geschiedt”) kerkdiensten houdt onder leiding van de legerpredikant, die door de hoofdlegerpredikant belast is met de geestelijke verzorging van de Nederlandse gezinnen. Het C.I.O./M. is nog bezig de formele zijde van deze instelling, welke in een akte is vastgelegd, onder ogen te zien. Overigens vernamen wij dat het werk van de geestelijke verzorging aldaar bijzonder gezegend wordt.

9. Vertegenwoordigingen.

Bij onderscheidene gelegenheden lieten wij ons vertegenwoordigen, te weten bij het afscheid van ds. Le Cointre (predikant in algemene dienst voor de gereformeerde geestelijke verzorging van de militairen), op conferenties van gereformeerde legerpredikanten, bij de opening van militaire tehuizen (Den Helder, Hansdorf, Seedorf, Zeven) op de hoofdbestuursvergaderingen van de Kon. Mil. Bond Pro Rege, op een gehouden toogdag van de kernbeweging en op enkele gehouden rekrutendagen. Meeleven met het geheel van de protestantse geestelijke verzorging is volgens ons, voor onze kerken van groot belang, bijzonder in de huidige situatie. Ook de vergaderingen van het C.I.O./M. werden door een onzer steeds bijgewoond.

10. Financiën.

Kas-overzichten over de jaren 1962/64 zijn als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

11. Samenvatting.

Gezien de uitgebreidheid van het werk en de tijd, die er voor nodig is zich van deze veelzijdige taak van de geestelijke verzorging der militairen onzerzijds te kwijten, ligt het voor de hand, dat wij in de huidige samenstelling slechts een poging hebben kunnen doen het o.i. nodige te verrichten. Wij zijn uiterst dankbaar voor de medewerking, welke wij van vele zijden ontvingen (van classicale correspondenten, die plaatselijk de rekrutendagen organiseerden en daaraan mee leiding gaven - van redacteurs van kerkelijke bladen, die reageerden op ons rondschrijven aan de kerkeraden en over de daarin genoemde zaken artikelen schreven, - van kerkeraden, die plaatselijk zich van hun taak kweten en van broeders en zusters, die ons in een benarde financiële situatie te hulp schoten (actie in de Waker). Wij mogen hieruit opmaken, dat deze zaak leeft in onze kerken en dat algemeen het grote belang van de geestelijke bearbeiding van onze militairen wordt ingezien. Dat hieraan ook voor onze kerken zowel een behoudend als een evangelisatorisch aspect zit, moge voor ieder duidelijk zijn.

Wij verheugen ons zeer over deze algemene belangstelling en verzoeken uw vergadering

1. haar oordeel uit te spreken over het al of niet bestendigen van de samenwerking met andere kerken in C.I.O./M.-verband.
2. gezien de noodzakelijke ontwikkeling van de arbeid uwer deputaten de financiële basis te vergroten door verhoging van de classicale bijdragen;
3. in de ontstane vacatures te voorzien.

C. J. Ph. Sobering, secr.-penningm.

Bijlage

Financieel Overzicht 1962-1964.

Ontvangsten	1962	1963	1964
Classes	f 1.444,90	f 1.362,11	f 1.131,63
Militair Handboek	„ 76,60	„ 14,-	„ 52,50
Collecten	„ 32,80	„ 154,55	„ 434,62
Giften	„ 327,-	„ 189,50	„ 932,91
Diversen	„ 1.107,50	„ 10,-	„ 1.026,96
Saldo 1-1	„ 1.760,75	„ 2.408,68	„ 669,23
	<u>f 4.749,55</u>	<u>f 4.148,84</u>	<u>f 4.247,85</u>
Uitgaven	1962	1963	1964
Rekrutendagen	f 49,15	f 1.834,90	f 621,-
Lectuur	„ 907,21	„ 1.320,51	„ 814,18
Donaties	„ 5,-	„ -,-	„ 800,25
Onkosten	„ 247,01	„ 239,05	„ 398,86
Diversen	„ 1.132,50	„ 85,15	„ 25,22
Saldo 31-12	„ 2.408,68	„ 669,23	„ 1.588,34
	<u>f 4.749,55</u>	<u>f 4.148,84</u>	<u>f 4.247,85</u>

Toelichting.

- Diversen 1962 Het bedrag van f 1.132,50 (uitgaven) blijkt te bestaan uit f 1.000,- lening emeritikas + f 107,50 prod. ver. (foutief gestort), welke bedragen samen de post diverse ontvangsten vormen, te weten f 1.107,60; het verschil van f 25,- is waarschijnlijk een donatie (afscheid ds. De Klois) ad f 25,- (geboekt in de kolom „onkosten”).
- Onkosten 1962 Hieronder vallen posten als f 163,65 vergaderkosten, f 39,28 porto e.d. en f 44,08 stencils + enveloppen.
- Diversen 1963 Het bedrag van f 85,15 bestaat uit f 25,- donatie Den Helder (actie 1000) f 10,- prod. ver. (foutief) en een afsluitingspost per 9-9-'63 ad f 50,15 (onverklaarbaar); bij de ontvangsten is het bedrag van f 10,- (prod. ver.) teruggeboekt.
- Onkosten 1963 Ad f 239,05 zijn diverse vergaderkosten, reiskosten en secretariaatskosten (papier en enveloppen).
- Diversen 1964 Het bedrag van f 25,22 betreft een foutieve afrekening van de P.T.T.; Het bedrag van f 1.026,96 bestaat uit:
 f 500,- gift deputaten voor evangelisatie als bijdrage voor aanschaffing van een tweetal bandrecorders, waarom verzocht werd door de beide legerpredikanten, di. Langbroek en Steenberg (zie hieronder: donaties). Achteraf bleek het niet meer wenselijk deze bandrecorders aan te schaffen, gezien de nog korte diensttijd van deze beide legerpredikanten; vandaar terugstorting:
 f 250,- terugontvangen van ds. Langbroek;
 f 250,- terugontvangen van ds. Steenberg;
 f 25,22 foutieve afrekening P.T.T. (zie boven);
 f 1,74 vergoeding voor oude giroformulieren (P.T.T.).
- Onkosten 1964 Ad f 398,86 zijn diverse vergaderkosten, reiskosten en secretariaatskosten.

Donaties 1964 Het bedrag van f 800,25 bestaat uit:

- f 250,- gift aan ds. Langbroek (zie boven);
- f 250,- gift aan ds. Steenberg (zie boven);
- f 100,- gift aan Pro Rege voor inventaris militaire tehuizen in Duitsland;
- f 100,25 gift bij opening militaire tehuis te Den Helder;
- f 100,- gift bij opening militaire tehuis te Seedorf.

Begroting 1965 enz.

Classisbijdragen	f 1.200,-	Rekrutendagen	f 1.200,-
Giften	" 100,-	Te verzenden lectuur aan militairen en militaire tehuizen ..	1.000,-
Collecten	" 200,-	Mil. Handboek (nieuwe druk) ..	1.000,-
Militaire Handboekjes	" 100,-	Donaties	" 300,-
Begroot tekort	" 3.400,-	Onkosten	" 1.500,-
	<u>f 5.000,-</u>		<u>f 5.000,-</u>

Toelichting.

De classisbijdragen zijn geschat naar de thans geldende maatstaf van f 0,03 per ziel. Het hoge bedrag aan giften in 1964 (f 932,91) werd verkregen dank zij een speciale actie in „De Wakker”; er was geen financiële armslag om te voldoen aan enkele verzoeken om steun voor de geestelijke verzorging van militairen (in Nederland en in Duitsland). Deputaten menen, dat een dergelijke actie slechts in geval van nood kan worden gevoerd. Aan normaal te ontvangen giften kan worden begroot een bedrag van f 100,-. Een nieuwe druk van het Militair Handboekje is in bewerking en zal in 1965 moeten verschijnen. Geschatte kosten: f 1.000,-. Er dient in de toekomst gerekend te worden op een veel hoger bedrag aan onkosten. Wegens onvolledigheid van het deputaatschap waren tot nu toe de vergaderkosten minuscule en de reiskosten hadden betrekking op slechts twee deputaten (in 1964); door de ontwikkeling van de gang van zaken bij de protestantse geestelijke verzorging dient er vaker vergaderd te worden (5 à 6 keer per jaar); per vergadering met volledig deputaatschap (5 personen) moet gerekend worden op

f 100,- = 6 x f 100,-	f 600,-
reiskosten van bezoeken aan onze in dienst zijnde legerpredikanten, aan diverse rekrutendagen, en vertegenwoordigingen op diverse vergaderingen en bij verschillende gelegenheden - geschat op	" 500,-
diverse normale onkosten	" 400,-
	<u>f 1.500,-</u>

BIJLAGE XXVII
Art. 86

VERSLAG VAN DE GEDELEGEERDE IN HET
„CONTACT IN OVERHEIDSAZAKEN” (C.I.O.)

Ondergetekende, gedelegeerde in het C.I.O., heeft de eer u het volgende te rapporteren:

1. Besluit generale synode - 1962.

De deputaten voor de behartiging van de geestelijke belangen der militairen dienden op de laatstgehouden synode een voorstel in tot aansluiting bij het C.I.O. (contact in overheidszaken) met het oog op de militaire zaken.

Dit voorstel werd door de synode ter beraad en advies aan commissie I doorgegeven. Deze commissie stelde aan de synode voor te besluiten als Chr. Geref. Kerken opnieuw deel te nemen aan de arbeid van het C.I.O. (in 1959 traden onze kerken uit dit verband), inzonderheid wat betreft het werk van de sub-commissie voor de militaire zaken.

De synode besloot opnieuw deel te nemen aan de arbeid van het C.I.O. door een waarnemer te benoemen voor de algemeen kerkelijke zaken, terwijl voor de commissie van het C.I.O. voor de militaire aangelegenheden een lid zou worden aangewezen door de deputaten ter behartiging van de geestelijke belangen der militairen. Als waarnemer in het C.I.O. werd

ondergetekende benoemd. Aldus werd door de tweede scriba der synode aan de secretaris van het C.I.O. gemeld. Dit schrijven was gedateerd dato 1 oktober 1962. Dato 2 oktober werd een schrijven van het C.I.O. ontvangen, waarin werd meegedeeld, dat het niet mogelijk is als waarnemer aan het C.I.O. deel te nemen. Men zal als kerk „integraal” deel moeten nemen. Daarop werd in een schrijven van 8 oktober aan het C.I.O. meegedeeld, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken kunnen worden beschouwd „als integraal deelnemend aan het C.I.O.”. Ik heb dus in de afgelopen drie jaar niet als waarnemer, maar als gedelegeerde van de kerken aan de arbeid van het C.I.O. deelgenomen. Dat ging ook moeilijk anders, daar het voor deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen niet mogelijk was geweest in het C.I.O.-M. mee te werken en dit is toch wel noodzakelijk, daar wij evenals andere kerken onze legerpredikanten leveren. Men kan moeilijk legerpredikanten leveren zonder zelf op de gang van zaken invloed te kunnen uitoefenen.

2. Werkzaamheden.

Het C.I.O. heeft ten doel:

- a. de gemeenschappelijke bespreking, behandeling of afdoening door de participerende kerken van op het terrein van kerk en overheid gelegen zaken die daartoe, betrijft door één of meer kerken worden ingebracht, hetzij door het contact eigener beweging ter hand worden genomen, hetzij door de overheid bij het C.I.O. aangehangig worden gemaakt en daar ter gemeenschappelijke behandeling worden aanvaard.
- b. de gemeenschappelijke verzorging - door middel van commissies van het C.I.O. - van daartoe aangewezen taken of belangen, waarbij er met name commissies zijn voor de geestelijke verzorging te weten:
  1. in de inrichtingen van het ministerie van Justitie;
  2. in de krijgsmacht;
  3. in de arbeiderskampen;
  4. op de koopvaardijvloot;
  5. van de gepatrieerden;
  6. van de Ambonezen.

Onze kerken zijn, van deze commissies, alleen in commissie 2 vertegenwoordigd.

Hieruit blijkt dat het C.I.O. haar arbeid over verschillende commissies heeft verdeeld. Zaken die niet in enige van deze commissies thuis horen, worden in het C.I.O. behandeld, maar deze materie is gering. Zo werd van het C.I.O. op verzoek van de minister het oordeel gevraagd over de vaste Paasdatum, art. 2 van de wet op de kerkgenootschappen en het gratieverzoek voor een virtaal delinquenten, nl. Lages, Aus der Fünfen, Fischer en Kotalla. Geantwoord werd in het laatste geval o.a. dat bij een overweging tot gratie toch zeker het moment van inkeer en berouw een belangrijke rol behoort te spelen.

Voorts worden de rapporten der onderscheidene commissies besproken.

Vele vergaderingen van het C.I.O. zijn in de afgelopen periode gewijd aan de moeilijkheden, die in het C.I.O.-M. waren gerezen (zie rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen).

3. Financiën.

De bijdrage van onze kerken voor C.I.O. bedroeg in 1963 en 1964 f 200,-. Voor 1965 is dit f 250,-, terwijl de begroting voor 1966 er aldus uitziet:

commissie gevangenen	f 2.700,-
commissie militairen	f 2.700,-
secretariaat	f 600,-
Totaal	<u>f 6.000,-</u>

Hiervan moeten onze kerken 5 % bijdragen, dus f 300,-. De andere hier niet genoemde commissies worden door het rijk gesubsidieerd.

Behalve dat het C.I.O. ons geld heeft gekost, heeft het ons ook geld opgeleverd.

Shell-Nederland N.V. stelde voor 1963 een donatie voor kerkbouw en kerkrestauratie beschikbaar, nl. f 35.000,- (in 1962 f 30.000,-). Van deze f 35.000,- is - volgens speciale wens van de directie van de Shell - f 10.000,- bestemd voor de restauratie van de Doopsgezinde Kerk aan de Paleisstraat te 's-Gravenhage. Als gebruikelijk heeft de Shell aan het moderamen van het C.I.O. verzocht deze f 35.000,- over de kerken te verdelen.

Van Shell-Nederland N.V. is voor 1964 wederom een door het moderamen van het

C.I.O. te verdelen bedrag beschikbaar gesteld voor restauratie en nieuwbouw van kerken. Ditmaal f 50.000,-. De Shell pleegt daarbij een paar gevallen aan te wijzen als speciale bestemmingen. Voor 1964 is dat f 5.000,- voor de restauratie van de (romaanse) Pieterskerk in Utrecht en f 5.000,- voor de Janskerk in Goeda (met de glazen). Er bleef dus ter verdeling over f 40.000,-, ten aanzien waarvan het moderamen advies aan de Shell heeft uitgebracht. Er was een verzoek ingekomen van de American Church in Den Haag om een bijdrage voor de uitbreiding van het kerkgebouw. Bij deze gemeente zijn uit de aard der zaak ook Shell-mensen betrokken.

De verdeling is voor de jaren 1963 en 1964 als volgt:

	verdeling 1963	verdeling 1964
R. K. Kerk	f 6.250,-	f 8.000,-
Ned. Herv. Kerk	" 6.250,-	" 8.000,-
Geref. Kerken	" 6.250,-	" 8.000,-
Doopsgezinde Sociëteit	" 10.000,-	" 3.000,-
Remonstrantse Broederschap	" 1.500,-	" 3.000,-
Evang. Luth. Kerk	" 1.500,-	" 3.000,-
Chr. Ger. Kerken	" 1.000,-	" 2.000,-
Oud Luth.	" 750,-	" 1.500,-
Unie v. Baptisten Gemeenten	" 750,-	" 1.500,-
Bond v. Vrij Ev. Gemeenten	" 750,-	" 1.500,-
Amer. Church, Den Haag	" -,-	" 500,-
Totaal	f 35.000,-	f 40.000,-

4. Regeling voor het interkerkelijk contact in overheidszaken.

Een nieuwe regeling voor C.I.O. wordt aan de synode voorgelegd. In art. 1 worden de kerken genoemd, die aan C.I.O. deel nemen. Art. 2 omschrijft het doel. Art. 3 spreekt over de samenstelling van het contact. De Ned. Herv. Kerk heeft drie gedelegeerden, de Gereformeerde Kerken twee en de overige kerken ieder één. Bij verhindering of ontstentenis van een gedelegeerde kan in zijn plaats een secundus de vergadering bijwonen. Art. 5 spreekt over de besluitvorming. Bepaald wordt, dat een in het C.I.O. genomen besluit een participerende kerk niet bindt, indien deze blijkens een in de notulen vast te leggen verklaring meent voor dat besluit geen verantwoordelijkheid te kunnen dragen en zich dus aan de verantwoordelijkheid van dat besluit onttrekt.

De benoeming van de leden der commissies geschiedt door het C.I.O., op voordracht van de betrokken kerk. De commissies rapporteren hun arbeid aan het C.I.O.

5. De verhouding C.I.O.-gedelegeerde en het deputaatschap Hoge Overheid.

Daar de gedelegeerde in het C.I.O. wordt geacht te spreken namens de kerken die hem afvaardigen, kan dit in de praktijk wel eens moeilijkheden geven, daar onze kerken in synode slechts om de drie jaar vergaderen. Voor de Ned. Herv. Kerk ligt dit gemakkelijker, daar haar synode praktisch altijd vergadert. Het lijkt mij voor onze kerken dienstig, dat de gedelegeerde in het C.I.O. steeds in overleg treedt met het deputaatschap voor de Hoge Overheid, zoals in het verleden ook geschiedde.

Gaarne uw godachten hierover vernemend,

B. J. Oosterhoff.

BIJLAGE XXVIII

Art. 93

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE AMBTELIJKE BEARBEIDING VAN CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE SCHIPPERS.

Deputaten bovengenoemd, bieden u het volgende rapport aan over hun werkzaamheden in de periode 1962-1963.

Samenstelling van het deputaatschap.

Primi: dr. M. Baan, voorz.; J. W. v. d. Gronden, secr.-penningm.; P. N. Ribbers; J. M. Visser. Secundi: ds. K. Bokhorst, W. J. Graves, ds. M. Vlietstra, ds. M. v. d. Klei.

Schippersouderlingen (tevens adviseurs van deputaten):

J. Poker, via de kerkeraad van Groningen; D. Koelink, via de kerkeraad van Hoogeveen; N. v. d. Veen, via de kerkeraad van Kampen.

Opmerking.

Dr. J. Poker is thans geen varend schipper en geen ouderling meer, wegens zijn benoeming tot koster te Groningen. Hij is nu door de kerkeraad aangesteld als schipper-contactman. Gezien zijn rijke ervaring en godurig contact met de schipperswereld, stellen deputaten er prijs op, hem als adviseur te behouden.

Vergaderingen.

In de afgelopen periode vergaderden deputaten negen maal.

Schipperspredikanten:

Ds. L. Kleisen, Utrecht - volledig in dienst van deputaten; ds. W. de Graaf, Hasselt, voor het overgrote deel werkzaam onder de schippers, naast zijn binding aan de kleine gemeente van Hasselt.

De arbeid.

A.

Het werk onder de schippers heeft in de afgelopen periode goede voortgang gevonden. Uit de door deputaten van de schipperspredikanten ontvangen verslagen en uit de mededelingen van de schippersouderlingen blijkt:

1. dat de arbeid onder de schippers, over het algemeen zeer wordt gewaardeerd;
2. dat deze arbeid in een behoefte voorziet, omdat daardoor de band tussen de kerk en haar varende leden blijft behouden en in vele gevallen is versterkt geworden. Hoewel het principiële volkomen juist is, dat de plaatselijke kerk een (de) eerste plicht heeft om voor haar varende leden te zorgen (synode 1962), blijkt het in de praktijk voor de kerkeraad van de plaatselijke kerk ondoenlijk te zijn de schippers die pastorale zorg te geven, die ze behoeven. Wanneer er aan boord behoefte is aan pastorale zorg in tijden van vreugde (bij geboorte, herstel van ziekte, etc.), verdriet of bijzondere geestelijke nood, wordt die zorg nu ook ontvangen, wat anders onmogelijk zou zijn.
3. dat het anderzijds een moeilijk werk is en blijft, vooral de bearbeiding van die schippers die zelf op geen enkele wijze contact zoeken, vraagt veel moeite, tijd en geld. Deputaten blijven zoeken naar een methode van bearbeiding, die het meest is aangepast aan de eigen aard van dit werk. (Zie hierover verder over „rayongewijze bearbeiding” sub G.)

B. Kerstfeestvieringen met de schippers.

Gezien het uiterst moeilijk is om de schippers en hun gezinnen bij elkaar te krijgen, zijn ter bevordering van het onderling contact de kerstfeestvieringen die de laatste jaren belegd worden, van het grootste gewicht. Ze geven ook een goed contact met „de wal”. De schippers voelen dan echt dat ze „erbij” horen. Rotterdam-Zuid, Groningen en Zwolle waren de centra van deze bijeenkomsten.

C. Kerkdiensten met schippers.

Speciale kerkdiensten met schippers worden gehouden in de biestencampagne in Stampersgat, waar ook onze schipperspredikanten voorgaan onder opzicht van de kerkeraad van Klundert.

Daar er meer op Zuid-Duitsland wordt gevaren, was het wenselijk in Mannheim kerkdiensten te houden. Deputaten besloten daaraan deel te nemen. Ds. De Graaf zal daar preken 29 aug. en 26 sept. (in overleg met ds. Kleisen). De regeling hiervan berust bij ds. Kamp, schipperspredikant van de Geref. Kerken. De kerkeraad van Nijmegen berichtte ons, dat er door de Herv., Geref. en Chr. Geref. Kerken schippers-evangelisatiediensten gehouden worden in Mook. Ds. Rutters zal dit jaar vijf zondagen in de morgendienst voorgaan. Voor zover Nijmegen dan een gastpredikant aantrekt (voor één dienst), wordt financieel steun gegeven door deputaten.

D. Internationale conferentie

van kerkelijke werkers onder schippers, gehouden op „Oud-Poelgoest” van 20-23 april 1963.

Deputaten delen u mee

1. dat de schipperspredikanten die vergadering bezochten.
2. dat uit het verhandelde is gebleken, dat:
  - het werk onder de schippers geen aflopende maar eerder een verzwaarde taak is geworden. De binnenvaart is nl. (tegen de verwachting van sommigen in) in West-Europa, de laatste jaren nog in betekenis toegenomen. Zo is al meer dan de helft van de Rijnvloot gemotoriseerd. Dit heeft tot gevolg dat het tempo van de vaart wordt verhoogd, waardoor de schippersgezinnen moeilijker te bereiken zijn. De geestelijke bearbeiding van de schippers zal zich hierop moeten instellen.

Nu in het algemeen de motorisering van de schepen toeneemt - wat snellere vaart en kortere ligtijd meebrengt - ontbreekt het de schippers vaak aan tijd om contact op te nemen met kerkelijke werkers. Dan is het fijn als zij merken, dat van de zijde der kerk dit contact naarstig gezocht wordt. Dit alles zo efficiënt mogelijk te doen is de taak van de schipperspredikant en van de andere kerkelijke werkers onder de schippers.

Op de bovengenoemde conferentie waren Duitsland, Frankrijk, Nederland en Zwitserland vertegenwoordigd.

E. Preken op de band.

Van de zijde der schippers is geattendeerd op de mogelijkheid preken op de band op te nemen. Op deze wijze kan in een leemte worden voorzien, vooral voor schippers die veel op het buitenland varen (Duitsland, België, Frankrijk). Deputaten zullen zich hierover in de naaste toekomst ernstig beraden.

F. De Vaste Koers.

Het maandblad van onze schippers is geen kerkeraad onbekend. De redacteur ds. P. N. Ribbers verzorgt dit blad op accurate wijze. Ds. J. M. Visser verzorgt getrouw het catechetisch onderwijs voor de schippersjeugd. De deelname van de zijde der jeugd is niet zo groot. Hij heeft niet meer dan 17 catechisanten. De heer P. Schoemeijer, Amsterdam, verzorgt op voorbeeldige wijze de administratie. Het blad bedruipt zichzelf.

G. Opdracht generale synode 1962.

In opdracht van de synode hebben deputaten zich intensief bezig gehouden met het vraagstuk van de rayongewijze bearbeiding. Zij kwamen tot de volgende conclusies:

1. Een verdeling van ons land in een viertal rayons zou een goede bearbeiding van de schippers mogelijk maken. Dit impliceert niet, dat de schippers gedwongen zouden moeten worden hun attestatie in te leveren bij een viertal daartoe aangewezene gemeenten. Rayongewijze verdeling is geen verdeling van de leden, maar alleen geografisch bedoeld. Het gaat hierin dus niet om concentratie van de schippers, maar om decentralisatie van de arbeid onder de schippers, zodat deze zo effectief mogelijk kan zijn.

2. Praktisch stuit dit echter op grote moeilijkheden omdat:

- a. gebleken is, dat een combinatie van deze twee taken (schipperspredikant en eigen gemeente) geen geringe taak is, vooral ook omdat de arbeid onder de schippers zulk een tijdrovend werk is. Daardoor komt of de gemeentelijke bearbeiding, of die van de schippers gemakkelijk in het gedrang.
- b. er toch wel één predikant moet zijn, die grondig ingewerkt is en min of meer de leiding van deze arbeid heeft, die fungeert als centraal adres van de schippers, en die te allen tijde voor hen gereed staat.
- c. het beroepen van drie predikanten, in samenwerking met kleine aan het vaarwater gelegen gemeenten om voor de helft van hun tijd voor deputaten te werken, naast een predikant die zich geheel aan de arbeid onder de schippers zou wijden, financieel onmogelijk is, en - gezien de plaats van deze arbeid in ons kerkelijk leven - tot een overtrokken situatie zou leiden.

Deze conclusies overwegende lijkt het deputaten

- a. gezien de praktische moeilijkheden;
- b. gezien het feit, dat ds. Kleisen op zijn gevorderde leeftijd voorgesteld heeft zijn rayon in tweeën te verdelen;
- c. gezien het feit, dat steeds meer gebleken is het grote belang van Rotterdam, als één der grootste schippers-centra, en mitsdien als centrale plaats voor de schippersbearbeiding, dat het wenselijk is voor de toekomst te streven naar een tussenoplossing, in deze zin:
  - a. Verdeling in twee rayons

- b. Het aanstellen van één schipperspredikant in algemene dienst, die in Rotterdam zou moeten wonen en tevens het grootste rayon zou toegewezen krijgen.
- c. Het Noord-Oosten van het land te laten verzorgen door een predikant die voor een deel zich geeft voor de bearbeiding van schippers.

Dit betekent dat de huidige situatie kan bestendig worden, met dien verstande dat de toekomstige full-timer zijn standplaats dient te hebben in Rotterdam en niet in Utrecht.

Daar één en ander direct nog niet realiseerbaar is willen deputaten trachten te komen tot samenwerking met de kerk van Rotterdam-Kralingen. Mocht deze gemeente het thans niet meer wenselijk achten op dit punt samen te werken, dan willen deputaten contact opnemen met een andere kleine kerk in dit schipperscentrum, om door gezamenlijk beroepen reeds een begin te maken met de schippersbearbeiding van Rotterdam. Deze tijdelijke maatregel brengt geen extra lasten mee en kan dienen als overgang naar Rotterdam als centrale post.

H. Sociologisch onderzoek onder de schippers.

De synode machtigde deputaten aan een sociologisch onderzoek onder de schippers deel te nemen indien de kosten een bedrag van f 1.200,- niet te boven zouden gaan. Deputaten kunnen u thans mededelen, dat dit onderzoek niet heeft plaats gevonden. Ook zijn er geen aanwijzingen dat dit in de naaste toekomst zal gebeuren. Wel willen zij met de mogelijkheid gaarne rekening houden.

I. Voorstellen.

- A. opnieuw deputaten te benoemen.
- B. deputaten opdracht te geven te arbeiden als onder G. is aangegeven.
- C. prolongatie van de toestemming eventueel deel te nemen aan een sociologisch onderzoek zoals op de synode van 1962 verleend.

J. W. v. d. Grienden, secr.-penningn.

BIJLAGE XXIX

Art. 94.

RAPPORT II VAN COMMISSIE III BETREFFENDE ARBEID ONDER DOVE LEDEN.

In handen van uw commissie werden twee stukken gesteld die handelen over de arbeid onder dove leden onzer kerken:

1. de desbetreffende instructie van de part. synode van het Zuiden (7.08);
2. een brief van de Nederlandse Christelijke Bond van Doofstommen.

1. Weergave.

Ad 1. De instructie van de part. synode van het Zuiden is uit de praktijk geboren. In Rotterdam en omgeving wordt sinds enkele jaren veel arbeid verricht onder de doven. Er bestaat een interkerkelijke commissie, samengesteld uit ambtsdragers uit de Gereformeerde, Hervormde en Christelijke Gereformeerde Kerk.

Op instigatie en onder auspiciën van deze commissie werden bij toerbeurt in verschillende kerken avondmaalsdiensten gehouden, waarbij aan de laatste tafel naast enkele horende leden vele dove leden toetraden; de dove niet-leden namen als gast aan de avondmaalsbediening deel.

Ad 2. De Nederl. Chr. Bond van Doofstommen verzoekt de synode aan hr. P. J. Madern - sinds 21 juni 1964 ouderling van Rotterdam-C. met bijzondere opdracht voor het werk onder de doven - een bijzondere opdracht te geven voor het landelijk werk onder de doven.

2. Overwegingen.

1. De dove leden onzer kerken staan, anders nog dan de blinde, in een bijzondere uitzonderingspositie. In de meeste gevallen kunnen zij de bediening des Woords in de samenkomsten der gemeente niet volgen. De meeste voorgangers hebben niet de gave „lippen taal” te spreken. Deze uitzonderingspositie impliceert hantering van andere dan de gebruikelijke

normen, nu de geestelijke verzorging van de dove leden der kerken ter hand is genomen in interkerkelijk verband en de geestelijke horizon van deze leden verbreed is. Christelijke beweging geeft vrijmoedigheid hertoe.

2. De geestelijke verzorging onder deze leden der kerken zal alleen dan in interkerkelijk verband mogen worden verricht, wanneer ze geschiedt op basis van Schrift en belijdenis. In geval hiervan wordt afgeweken is samenwerking ongoorloofd en onmogelijk.

3. De arbeid onder deze leden der kerken loopt gevaar hen te isoleren. Het zou onjuist zijn wanneer aangestuurd werd op de stichting van een aparte „dovenkerk“. De band der gemeenschap met de plaatselijke kerk waarvan men lid is, moet blijven. Helaas zijn er in vele gevallen geen mogelijkheden om de gemeenschap te beleven omdat de horenden de gaven missen met de doven in contact te kunnen treden. Uiteraard zullen de doven zich in eigen kring bijzonder thuis voelen.

4. De generale synode van 1959 gaf reeds richtlijnen voor de bediening van het avondmaal in inrichtingen enz. (Acta, art. 201), waarheen de instructie terecht verwijst. Deze uitspraken kunnen als analogie worden gebruikt voor sacramentsbediening aan dove leden van verschillende kerken.

5. Het ligt niet op de weg van de generale synode een broeder opdracht – uiteraard zal bedoeld zijn ambtelijke opdracht, omdat gewezen wordt op het werk van een hervormd en gereformeerd predikant – te geven voor het landelijk werk onder de doven, aangezien ook deze arbeid gebonden is aan een plaatselijke kerk (art. 6 K.O.).

3. Voorstellen.

Op grond van bovenstaande overwegingen stellen wij u voor:

De generale synode spreekt uit met betrekking tot de geestelijke bearbeiding van de dove leden der kerken:

1. dat door een plaatselijke kerk medewerking aan deze geestelijke bearbeiding in interkerkelijk verband kan worden verleend mits dit geschiedt op basis van Schrift en belijdenis;
2. dat sacramentsbediening, waarbij dove leden der kerken betrokken zijn bij voorkeur moet geschieden in de plaatselijke kerk, als de mogelijkheden daartoe aanwezig zijn;
3. dat de sacramenten bediend kunnen worden in door de samenwerkende kerken belegde dovensdiensten, waarbij het sacrament van de heilige doop zal worden bediend aan kinderen van dove leden in die diensten, waarin de eigen kerkeraad de leiding heeft, en het sacrament van het avondmaal in diensten, die bij toerbeurt onder leiding staan van één van de samenwerkende kerkeraden, echter met dien verstande dat aan de tot de andere samenwerkende kerken behorende dove leden het gastrecht kan worden verleend zulks met inachtneming van art. 61-63 K.O. en het bepaalde door de generale synode van 1959, Acta, art. 201 sub 5;
4. dat het niet op de weg van de generale synode ligt een ambtelijke opdracht te geven voor deze arbeid aan wie ook maar, aangezien ook deze arbeid gebonden dient te zijn aan een plaatselijke kerk.

J. H. Velema, rapporteur.

BIJLAGE XXX

Art. 98.

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN HEN DIE TER KOOPVAARDIJ VAREN.

De deputaten voor de behartiging van de geestelijke belangen van hen die ter koopvaardij varen, hebben de eer het volgende te rapporteren:

In de afgelopen periode hebben deputaten verschillende malen vergaderd en de mogelijkheden van dit werk onder de ogen gezien. De wens werd geuit zoveel mogelijk contact op te nemen met instanties die nauw bij dit werk betrokken zijn. Zo werd contact opgenomen met:

- a. het gemeentelijk bureau voor de sociale zorg van zeevarenden te Rotterdam, waar een algemene oriëntatie gegeven werd omtrent de vele instellingen betreffende het werk onder de zeevarenden; met dit bureau hebben deputaten tot op heden, goede contacten onderhouden;
- b. de Ned. Zeemanscentrale te Haarlem; in de heer C. Boeré, secretaris van deze instelling hebben deputaten een vol-lijverige figuur gevonden voor het verspreiden van onze kerke-

lijke lectuur (o.a. de Wakker en de Sleutel) in alle wereldhavens; in alle zeemanstehuizen, waar ook ter wereld, vindt men nu in de zgn. Hollandse boekjes deze bladen;

- c. de Nederlandse Christen Zeevarenden Vereniging (N.C.Z.V.), waarvan ons deputaatschap lid is; deze vereniging wil steun bieden bij het streven zich aan boord en in de vroege als christen te openbaren; de middelen die de N.C.Z.V. gebruikt om het doel te bereiken zijn:
  1. het verspreiden van een maandblad, geredigeerd door en voor zeevarenden; dit blad „Quo Vadis“ ontvangen deputaten eveneens;
  2. de Zeemansgids die, in samenwerking met de Ned. Zeemanscentrale wordt uitgegeven wijst de zeeman de weg naar christelijke kerken in alle wereldhavens; aan alle kerkeraden werd één exemplaar gezonden door deputaten met de bedoeling deze beschikbaar te stellen aan onze mannen van de koopvaardij;
  3. de bibliotheek voor zeevarenden, die ook in samenwerking met de Ned. Zeemanscentrale is opgericht; deze bibliotheek van zeevarenden heeft reeds 1200 kisten met boeken uitgezonden en geen kist gaat naar zee zonder een Bijbel; ruil-depots zijn er op 28 plaatsen in de wereld;
- d. de christelijke bedrijfsgroep centrale te Amsterdam de „Koopvaarder“; met deze bedrijfsgroep heeft uw deputaatschap in de persoon van ds. Wijnsma persoonlijk contact opgenomen; ook hier werden belangrijke aanwijzingen doorgegeven.

Contact met eigen kerken.

Deputaten hebben van meet af aan de kerkeraden verzocht zoveel mogelijk inlichtingen te verschaffen over leden, die ter koopvaardij varen. Alle kerkeraden werd een formulier gezonden met het verzoek dit zo mogelijk in te vullen en door te zenden naar ons deputaatschap. De reacties waren vele, zodat we een goed verzorgd kaartstelsel konden opzetten. Het treft deputaten telkens weer, dat de kerkeraden bij uw collegie inlichtingen inwinnen omtrent het één en ander. Ook worden we op de hoogte gehouden van de personalia van onze zeevarende leden.

Contact met de zeevarenden.

Via een gestencild schrijven houden deputaten de zeevarenden regelmatig op de hoogte van hetgeen aan de vaste wal plaats vindt. Het spreekt vanzelf, dat een dergelijk schrijven vooral met hoogtijdagen (Kerst en Pasen) verzonden wordt. Reacties op dit schrijven zijn echter bij deputaten niet bekend. In de regel wordt dit schrijven naar het waladres verzonden met het verzoek aan de familieleden dit schrijven door te zenden. Ook komt het voor, dat het schrijven rechtstreeks aan de zeevarende wordt gestuurd. Het A.K.B. der Geref. Kerken te Utrecht verleent alle faciliteiten in deze. Dit bureau draagt er zorg voor, dat ook de brieven van de gereformeerde deputaten onze mensen bereiken.

Contact met familieleden van hen die ter koopvaardij varen.

Deputaten hebben reeds enkele malen inlichtingen gegeven aan familieleden van onze zeevarende leden. Het komt meermalen voor, dat vooral ouders van jongeren die de „grote vaart“ op willen, zich tot uw deputaatschap wenden.

Letkend op de mogelijkheden, die de kerken in dit werk vinden en het machtige terrein van de geestelijke verzorging op de wereldzeeën en in de wereldhavens, zijn deputaten er van overtuigd, dat het werk slechts zeer minimaal is geweest. Een full-timer zou hier – wanneer de middelen het toelieten – volop werk vinden. Het zou voldoende geven, wanneer ook onze kerken t.z.t. een koopvaardij-predikant voor dit mooie werk af zouden kunnen staan.

S. Wijnsma, secr.

BIJLAGE XXXI

Art. 100

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE STEUNVERLENING AAN DE KERKEN IN DE NIEUWE POLDERS ROND HET IJSSELMEER.

Het in 1953 ingestelde deputaatschap voor steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer biedt u het volgende rapport van de sinds de generale synode van 1962 verrichte arbeid aan:

Deputaten.

Het college van deputaten is als volgt samengesteld:

Namens de particuliere synode van het Noorden, Oosten, Westen en Zuiden hebben respectievelijk zitting di. J. H. Carlier, J. Brons, C. van der Weele en H. C. v. d. Ent. Di. Brons en Van der Weele deden in deze periode hun intrede in het deputaatschap; zij vervangen respectievelijk ds. R. Slofstra en ds. J. Kampman. Als generale deputaten werden door de generale synode van 1962 opnieuw benoemd: ds. C. v. d. Zaal, voorzitter; ds. J. H. Velema, secretaris en br. S. Huijgen, penningmeester. Voorzitter en penningmeester wensen niet voor een herbenoeming in aanmerking te komen. De secretaris wilde eveneens het deputaatschap verlaten. Deputaten vinden het niet wenselijk dat de drie generale deputaten tegelijk aftreden.

Vergaderingen.

Deputaten vergaderden in deze periode tien keer; in de meeste gevallen te Amersfoort; één vergadering werd te Elburg gehouden, terwijl na afloop een samenspreking plaats vond met de leden van de toen nog te institueren kerk van Oost-Flevoland. Op praktisch alle vergaderingen werd br. G. Visser uitgenodigd om zijn driemaandelijke rapporten toe te lichten. De verrichte en de te verrichten arbeid en de problemen samenhangend met de instituering van de kerk van Oost-Flevoland werden uitvoerig met hem besproken.

Terrain.

In tegenstelling met vorige jaren kunnen we nu melden dat slechts één terrein de aandacht van deputaten vroeg nl. Oost-Flevoland. In het rapport aan de generale synode van 1962 werd reeds melding gemaakt van de goconstateerde situatie in de Wieringermeer en de beëindiging van de financiële band tussen de kerk in de N.O. Polder en ons deputaatschap. Alle aandacht en zorg in deze periode was daarom op Oost-Flevoland gericht. Het aantal christelijke gereformeerde doop- en belijdende leden is momenteel ongeveer 90, verspreid over de gehele polder. Op vier plaatsen wordt, gezamenlijk met de Gereformeerde Kerk dienst gehouden: Lelystad, Dronten, Biddinghuizen en Swifterbant. De grote afstand in dit nieuwe land versnipperen de toch reeds kleine kracht van onze kerk en dwingen in de beginfase tot samenwerking.

Arbeid br. G. Visser.

De arbeid van br. G. Visser ging ook in deze periode gestadig door. In 1963 verhuisde hij van Kampen naar Dronten. Deze verhuizing kwam zijn arbeid ten goede, nu hij midden in het werkgebied zit. Zijn werk bestaat voor een groot gedeelte in pioniersarbeid: het opvangen van nieuw ingekomenen, het inlichtingen verstrekken over vestigingsmogelijkheden in de nieuwe polder met al de werkzaamheden daaraan voortvloeiend, het contact leggen en onderhouden met de dijkwerkers, besprekingen voeren met de directie van de N.O.P., evangelisatiewerk op het Veluwestrand en de opbouw van het gemeentelijk leven. Het verhoogt deputaten dat zijn arbeid een goede ingang heeft en blijvend gewaardeerd wordt, ook buiten onze kring. We mogen als kerken dankbaar zijn dat we op deze wijze en in de figuur van br. Visser present zijn in het nieuwe land. We komen als kerken hier niet achteraan. Dit is van betekenis zowel voor de presentatie van onze kerken alsook voor het behoud van onze eigen leden, die zonder deze arbeid meegedogen konden worden met de stroom en zich gemakkelijk oplossen in een groter verband.

Kerkbouw.

In het rapport aan de generale synode van 1962 werd reeds bericht dat besloten werd gezamenlijk kerkdiensten te houden, beurtelings verzorgd per zondag en later per dienst door de Gereformeerde en Christelijke Gereformeerde Kerk. Deze samenwerking en samenleving is destijds te Lelystad begonnen. Het lag voor de hand, gezien het klein getal van onze leden, dat ook in Dronten deze lijn werd gevolgd. Tot dusver is deze vorm van kerkelijke samenleving gehandhaafd. Resultaat van deze goede verhouding was het besluit tot gezamenlijke kerkbouw over te gaan. Kerkbouw in de nieuwe polders wordt door het rijk met 50 % gesubsidieerd; maar wanneer twee kerken samen een kerk bouwen geeft het rijk zelfs 70 % subsidie. Plannen voor deze kerkbouw zijn met bekwame spoed ontworpen; betrekkelijk spoedig is vergunning tot bouw ontvangen, zodat in dit jaar de kerkbouw in volle gang is. De aannemingsom voor kerk en bijgebouwen bedraagt f 999.036. - Een tiende van de bouwsom, na aftrek van 70 % subsidie voor de kerk, zal door ons moeten worden betaald. Het is duidelijk dat op deze wijze de kosten geringer zijn dan wanneer we geheel zelfstandig zouden moeten gaan bouwen. Het

ligt in de bedoeling dat de kapel, die in dit complex geprojecteerd is, voor onze kerkdiensten zal worden gebruikt. Het bleek niet mogelijk het zo te regelen dat deze kapel eigendom van de Christelijke Gereformeerde Kerk werd, in verband met de subsidiebepalingen. Deputaten hebben hier sterk op aangedrongen, omdat dan duidelijk van een eigen bezit kon worden gesproken. De betreffende bepalingen staan echter alleen toe te spreken van gemeenschappelijk bezit. In de overeenkomst luidt artikel 2:

„De genoemde kerken verbinden zich om gezamenlijk grond aan te kopen te Dronten, ieder voor een onverdeeld gedeelte, teneinde daarop een kerkgebouw te stichten, zodanig dat de Gereformeerde Kerk zal verkrijgen een onverdeeld negen/tiende gedeelte en de Chr. Geref. Kerk een onverdeeld een/tiende gedeelte”.

In de bouw- tevens beheerscommissie, bestaande uit vier leden, heeft één lid zitting namens onze kerk; hij is tevens secretaris.

In het geheel van dit bouwplan is tevens een pastorie geprojecteerd, die geheel voor onze rekening komt. Deputaten namen dit besluit omdat op deze wijze tegen redelijke prijs een eigen woning kan worden verkregen. De aannemingsom voor de pastorie was f 60.300,-, waarop 50 % subsidie wordt gegeven. Om subsidie te verkrijgen was het tekenen van een conceptovereenkomst tussen de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerken een eerste vereiste. Deputaten moenden dat zij als contractanten konden optreden en op deze wijze nominaal als eigenaars konden worden aangemerkt van de te bouwen kerk. Deputaten werden echter door de directie van de IJsselmeerpolders niet als contractanten erkend omdat zij geen rechtspersoonlijkheid bezitten. Het gelukte deputaten niet, ook niet met behulp van advies van de hoogleraar in het kerkrecht, wijziging in dit standpunt van genoemde directie te brengen.

Instituering Oost-Flevoland.

Mede door het zo juist genoemde standpunt van de directie van de IJsselmeerpolders, van directe invloed op de subsidieringsmogelijkheden, werd de instituering van de kerk van Oost-Flevoland verhaast. Er leefde bij de broeders en zusters daar een sterke begeerte om tot instituering te komen van een eigen kerkelijk leven. De daar gevestigde leden ressorteerden onder de kerk van Kampen. De kerkdiensten werden gehouden onder leiding van de kerkeraad van Kampen. Gelet op de nauwe samenwerking met de Gereformeerde Kerken hadden deputaten berwaar tegen een te haastige instituering. De classis Zwolle gaf in 1963 reeds toestemming tot instituering, mits deputaten meenden dat de tijd hiertoe gekomen was; de classis kon dat zelf niet duidelijk beoordelen. Er zijn vele besprekingen gevoerd tegen de achtergrond van de kerkelijke situatie in Oost-Flevoland. In verband met onze bijdrage voor de kerkbouw en het claimen van een eigen gedeelte van het complex voor gebruik van diensten, verklaarde eind mei 1964 de kerkeraad van de wijkgemeente Oostelijk Flevoland van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Kampen te streven naar een eigen zelfstandig christelijk gereformeerd kerkelijk leven, met als uiterste termijn de datum van het gereedkomen van de eigen vergaderplaats. Steeds sterker werd aangedrongen op instituering, mede gezien het genoemde standpunt van de directie van de IJsselmeerpolders. Deputaten hadden liever gezien dat het zelfstandig kerkelijk leven gerealiseerd kon worden vanaf de instituering van de gemeente. De kerkeraad van Kampen heeft de mogelijkheden onderzocht om nu reeds een eigen kerkelijk leven te beginnen. Deze kerkeraad berichtte ons:

„De beschikbare ruimte biedt deze mogelijkheden niet. Ons loek het niet doenlijk om in een achterzaaltje, gescheiden door een dunne achterwand, in een van de café's te vergaderen. Daarom heeft de Kamper kerkeraad de in de verklaring als uiterste termijn genoemde datum tot de volle ontplooiing van het zelfstandig kerkelijk leven geaccepteerd.”

Op een gemeentevergadering was bovendien komen vast te staan dat de broeders en zusters in Oost-Flevoland beslist niet willen opgaan in de gereformeerde kerk. Nu de classis Zwolle reeds in principe toestemming gaf tot instituering meenden deputaten, gezien de gereleveerde verklaringen, geen reden te hebben deze instituering tegen te houden. Op zondag 14 maart 1965 had onder leiding van de kerkeraad van Kampen de instituering van de kerk van Oost-Flevoland plaats. De kerk telt 90 doop- en belijdende leden, die over de gehele polder verspreid zijn. Er bestaat gegronde hoop dat dit aantal groter wordt door nieuwe vestigingen in dit nieuwe land, dat goede mogelijkheden biedt. Deputaten zijn dankbaar voor de derde keer te kunnen melden dat hun arbeid resulteerde in kerkvorming en instituering.

J. H. Velema, secretaris.

BIJLAGE XXXII
Art. 101.

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET ONDERZOEK INZAKE DE
BIJBELVERTALING.

De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland te Haarlem-Santpoort besloot o.m. „deputaten te benoemen die tot taak hebben de voortgang van het werk aan de Nieuwe Vertaling bij eventuele revisie te onderzoeken, zo mogelijk in samenwerking met andere kerken van gereformeerde belijdenis in Nederland, en de resultaten daarvan aan de generale synode te rapporteren” (Acta art. 123, sub 5).

De ingevolge dit besluit benoemde deputaten waren: prof. W. Kremer, voorz., drs. J. de Vuyt, secr., ds. M. Baan, ds. P. J. de Bruin, ds. J. Brons, ds. Joh. Prins (Acta art. 219, sub 31).

Bovengenoemde deputaten hebben de eer u thans het volgende te rapporteren:

1. Het Nederlandsch Bijbelgenootschap benoemde ter revisie van zijn Nieuwe Vertaling twee commissies, één voor de revisie-arbeid aan de Nieuwe Vertaling van het Oude Testament en één voor de revisie-arbeid aan de Nieuwe Vertaling van het Nieuwe Testament. In eerstgenoemde commissie heeft o.a. prof. dr. B. J. Oosterhoff zitting als opvolger van prof. L. H. van der Meiden. Tot nu toe werd door deze revisie-commissies vooral gewerkt aan de boeken Genesis, Job, Psalmen wat het Oude Testament betreft en aan het Evangelie naar Marcus wat het Nieuwe Testament betreft. De arbeid aan de genoemde geschriften kwam echter nog slechts ten dele tot afsluiting en het zal – naar ons door het Nederlandsch Bijbelgenootschap werd bericht – zeker nog zes à zeven jaar duren voor het eerste gereviseerde Bijbelboek in druk wordt gegeven.

2. Geen enkele andere kerk van gereformeerde belijdenis in Nederland bleek een deputaatschap te hebben, dat althans zakelijk dezelfde opdracht heeft als uw deputaten ad hoc, nl. „de voortgang van het werk aan de Nieuwe Vertaling bij eventuele revisie te onderzoeken”.

3. Zoals uit het voorafgaande voldoende duidelijk is, viel er met betrekking tot de revisie-arbeid aan de Nieuwe Vertaling voor uw deputaten geen enkel onderzoek te verrichten en heeft het voortbestaan ad hoc geen enkele zin, althans met het oog op de eerstkomende zes à zeven jaar. Deputaten stellen u dan ook voor thans niet opnieuw deputaten met de bovengenoemde opdracht te benoemen. Deputaat ds. Brons hoopt u schriftelijk in kennis te stellen van zijn afwijkend oordeel op dit punt.

J. de Vuyt, secr.

BIJLAGE XXXIII
Art. 101

SCHRIJVEN VAN DS. J. BRONS INZAKE DE BIJBELVERTALING.

Aan het slot van het rapport van de deputaten voor het onderzoek inzake de Bijbelvertaling wordt in de op één na laatste zin gezegd: „Deputaat ds. Brons hoopt u schriftelijk in kennis te stellen van zijn afwijkend oordeel op dit punt”. Naar aanleiding hiervan willen wij graag het volgende onder uw aandacht brengen.

Met het voorstel dat in het genoemde rapport wordt gedaan, nl. om dat betreffende deputaatschap op te heffen, kunnen wij ons niet verenigen.

Als argumenten voor het voorstel worden in het rapport genoemd:

1. dat „het zeker nog zes of zeven jaar duren zal voor het eerste gereviseerde Bijbelboek in druk wordt gegeven”;
2. dat „geen enkele andere kerk van gereformeerde belijdenis in Nederland een deputaatschap bleek te hebben, dat althans zakelijk dezelfde opdracht heeft als uw deputaatschap ad hoc, nl. „de voortgang van het werk aan de Nieuwe Vertaling bij eventuele revisie te onderzoeken””.

Er zou daarom voor het huidige deputaatschap geen werk te doen zijn. Hier tegenover willen wij stellen:

- a. dat de revisie-arbeid van de Nieuwe Vertaling door het Nederlandsch Bijbelgenootschap wel enige tijd in beslag zou nemen aler resultaten daarvan verwacht konden worden, was ook aan de generale synode Haarlem-Santpoort 1962 wel bekend;
- b. dat er in andere kerken van gereformeerde belijdenis geen soortgelijke deputaatschappen

bestonden als het onze was eveneens bekend.

Toch besloot deze synode (Acta art. 123, sub 5) het deputaatschap te continueren o.i. met de positieve bedoeling tijdig aan het werk te gaan ten aanzien van wat in de revisie van de Nieuwe Vertaling ons te wachten staat, opdat we niet andermaal achter de feiten zouden aanlopen en de zaak van de Bijbelvertaling niet geheel aan het Nederlandsch Bijbelgenootschap zouden overlaten.

Na de opdracht van de generale synode '62 is door deputaten zelfs geen enkele vergadering belegd. Nadat sinds de vorige synode bijna tweeënhalf jaar verstreken waren, waarin we totaal niets hoorden van enige activiteit, ontvingen we betrekkelijk kort voor de tijd dat de rapporten voor uw vergadering moesten zijn samengesteld, een schrijven van de secretaris waarin een gelijkluidend voorstel als in het rapport genoemd, werd gedaan. We gevoelen ons hierin zeer teleurgesteld. We waren van mening dat aan de verleende opdracht allerminst was voldaan. Gezien het belang van de zaak – daar het toch ook in de vertaling gaat om het bewaren van het Woord van God – rekenden we het tot onze taak hiertegen te moeten protesteren.

Schriftelijk hebben we onze berwaren aan de secretaris bekend gemaakt met het verzoek alsnog een vergadering uit te schrijven. Zonder dat er een vergadering was geboden, was het antwoord van de secretaris hierop dat wij ons rechtstreeks tot uw synode zouden richten, hetgeen wij bij deze doen.

Wij achten, naar u in het licht van het bovenstaande kunt begrijpen, het voortbestaan van het deputaatschap wél van belang. Ons voorstel is dan ook om wél deputaten te benoemen met vernieuwde opdracht zoals die door de generale synode '62 werd gegeven.

J. Brons.

BIJLAGE XXXIV
Art. 101.

RAPPORT I VAN COMMISSIE III INZAKE DE BIJBELVERTALING

In handen van uw commissie werden drie stukken gesteld, die betrekking hebben op de Bijbelvertaling:

1. het rapport van deputaten voor het onderzoek inzake de Bijbelvertaling;
2. een brief van deputaat J. Brons, waarover het rapport spreekt sub 3;
3. een missive van het „Landelijk comité tot behoud van de Statenvertaling”.

1. Weergave.

Ad 1. Deputaten constateren dat er geen enkel onderzoek te verrichten viel met betrekking tot de revisie-arbeid van de Nieuwe Vertaling. Omdat de revisie-arbeid van het Nederlandsch Bijbelgenootschap nog enige jaren in beslag zal nemen en er geen andere kerk van gereformeerde belijdenis is die een deputaatschap heeft als dit, stellen deputaten voor thans niet opnieuw deputaten te benoemen met een opdracht als gegeven door de vorige generale synode (Acta 1962 - art. 123, sub 5).

Ad 2. Deputaat J. Brons is het met dit voorstel niet eens. De door de overige deputaten aangevoerde argumenten waren in 1962 ook reeds bekend. Hij zegt dus: Als ondanks het bekend-zijn van die argumenten de vorige generale synode toch besloot deputaten te benoemen dan mag om deze argumenten uw synode niet besluiten geen deputaten te benoemen. Verder beklagt ds. Brons zich erover dat dit deputaatschap geen vergadering heeft gehouden en ook geen vergadering belegde, toen hij daarom verzocht in antwoord op het schriftelijk voorstel, dat eerst aan de deputaten werd toegezonden, bestemd voor de generale synode.

Ad 3. Het „Landelijk comité tot behoud van de Statenvertaling” verzoekt „de medewerking van enkele uwer predikanten om haar vereniging te kunnen voorlichten inzake de zuiverheid en betrouwbaarheid van de Statenvertaling”. In een volgende alinea wordt „Uw geachte vergadering verzocht afgevaardigden te willen benoemen, die in het bestuur onzer vereniging kunnen plaatsnemen niet zozeer vanwege de administratieve arbeid, doch meer wat de theologische zijde van onze arbeid betreft”. De missive is vergezeld van een bijlage, brochure genoemd, maar nauwelijks de naam circulaire waard, zeer onrustig en verward opgesteld.

2. Overwegingen.

1. De benoeming van deputaten „die tot taak hebben de voortgang van het werk van de

Nieuwe Vertaling bij eventuele revisie te onderzoeken, zo mogelijk in samenwerking met andere kerken van gereformeerde belijdenis" geschiedde in 1962 in nauw verband met de andere uitspraken ten aanzien van de tekst van de Nieuwe Vertaling en het gebruik van de Statenvertaling. In verband met deze destijds gevoelige zaak was het van betekenis dat er deputaten werden benoemd die de taak hadden „de voortgang van het werk aan de Nieuwe Vertaling bij eventuele revisie te onderzoeken". Tussen de overige deputaten en ds. Brons is in geding wat hieronder verstaan dient te worden. De overige deputaten zeggen: alleen als de revisie er is hebben wij een taak. Ds. Brons meent dat dit deputaatschap zelf aan het werk moet gaan „ten aanzien van wat in de revisie van de Nieuwe Vertaling ons te wachten staat, opdat wij niet andermaal achter de feiten zouden aanlopen en de zaak der Bijbelvertaling geheel aan het Nederlandsch Bijbelgenootschap overlaten".

Uw commissie is er van overtuigd dat de zaak van de revisie geen eenvoudige zaak is, die veel tijd zal kosten, en dat het niet de taak van een deputaatschap kan zijn de revisie zelfstandig ter hand te nemen. Wel meent uw commissie dat dit deputaatschap bepaalde opmerkingen, die uit de kerken zouden kunnen komen, heeft te onderzoeken; bijv. het resultaat van de toetsingsarbeid van iedere dienaar des Woords, waarover in hetzelfde besluit sub 4 wordt gesproken.

2. Uw commissie meent dat het minder juist is geen vergadering te beleggen van een deputaatschap, als een der deputaten hierom verzoekt, te meer als er nog geen enkele vergadering van dit deputaatschap is gehouden.

3. Het „Landelijk comité tot behoud van de Statenvertaling" is in zijn samenstelling en werkwijze volslagen onbekend en boesemt op groed van de inhoud van zijn stukken geen vertrouwen in. Het zou onjuist zijn dat een synode afgevaardigden benoemt in een particulier comité van onbekende herkomst.

3. Voorstellen.

Op grond van genoemde overwegingen stelt de commissie voor:

1. de generale synode benoeme opnieuw deputaten, die tot taak hebben de voortgang aan het werk van de Nieuwe Vertaling te toetsen; opmerkingen uit de kerken ten aanzien van de Nieuwe Vertaling te onderzoeken en bij gebleken onjuistheden zich tot het Nederlandsch Bijbelgenootschap te wenden;
2. de generale synode spreke uit het te betreuren dat aan het verzoek van deputaat ds. J. Brons om een vergadering van deputaten voor het onderzoek inzake de Bijbelvertaling te houden niet is voldaan;
3. de generale synode verklare het verzoek van het „Landelijk Comité tot behoud van de Statenvertaling" voor onontvankelijk.

J. H. Velema, rapporteur.

BIJLAGE XXXV

Art. 102.

RAPPORT VII VAN COMMISSIE I INZAKE DE VERTEGENWOORDIGING VAN DE KERKEN.

Bij bestudering van het rapport van de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken kwam uitvoerig de vraag in discussie in hoeverre het mogelijk is de arbeid van dit deputaatschap zinvol te doen zijn, zonder dat het 't werkterrein van andere deputaatschappen doorkruist. Het komt uw commissie voor, dat deputaten niet geheel aan deze moeilijkheid zijn ontkomen. Deputaten werden uitgenodigd om bij vele gelegenheden de kerken te vertegenwoordigen. Het gevaar van devaluatie van de representatie der kerk dient onderkend te worden. Het komt uw commissie voor, dat bij sommige gelegenheden duidelijk andere deputaatschappen vertegenwoordigend hadden kunnen optreden. Te denken valt o.a. aan 't onder A 7 en 10 genoemde.

Wat de ontmoetingen betreft met het moderamen van de generale synode van de Gereformeerde Kerken - er kan blijdschap zijn over de openheid, waarmee dit moderamen de kerkelijke situatie wil benaderen, en ook dankbaarheid over de breedvoerigheid, waarmee uw deputaten een en ander hebben willen rapporteren. Ook hier schijnt evenwel een duidelijke doorkruising te zijn van de arbeid van andere deputaatschappen. Met name kan hier gedacht worden aan de bespreking van het besluit van de geref. synode betreffende gemeenschappelijke kerkdiensten. Het is uw commissie bekend, dat de opdracht van het moderamen der geref.

meerde synode een andere is, dan die van uw deputaten, en dat daaruit grotendeels de moeilijkheid voortvloeit, waarvan boven sprake was. Anderzijds verdient het waardering, dat op deze wijze contacten onderhouden en besprekingen gevoerd worden, die positief geacht moeten worden.

Wat betreft de informatie-dienst waarover deputaten rapporteren, is uw commissie met hen van oordeel, dat het voorhands niet wel mogelijk is om federatief een dergelijk informatiebureau op te zetten, en dat het daarom alle aanbeveling verdient, wanneer iemand als contactpersoon zou fungeren, die controlerend berichten doorgeeft of berichten die door het bureau van de gereformeerde informatiedienst zelf worden verzameld betreffende onze kerken, ter correctie ontvangt.

Wat betreft de bijlage inzake de doopskerken: uw commissie kon zich vinden in het besluit van deputaten om indirect aan het interkerkelijk beraad inzake de doopskerken deel te nemen, een praktische aangelegenheid, van meer betekenis evenwel dan alleen als vorm van interkerkelijke beoefening.

Alles overwegende stelt uw commissie u voor:

- a. de handelingen van deputaten goed te keuren en hun dank te betuigen voor hun arbeid;
- b. opnieuw deputaten te benoemen voor de vertegenwoordiging der kerken voor gevallen die niet behoren tot de competentie van andere deputaatschappen;
- c. deze deputaten te machtigen tot het onderhouden van contact en het plegen van overleg met het moderamen van de generale synode der Gereformeerde Kerken indien dit opnieuw een verzoek daartoe tot hen richt.
- d. uit te spreken, dat de synode aanneemt, dat in onze kerken in het algemeen naar de regels a-d vermeld in de bijlage van het rapport wordt gehandeld.

W. van 't Spijker, rapporteur.

BIJLAGE XXXVI

Art. 114.

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR HET CONTACT MET DE JEUGDBONDEN.

De deputaten voor het contact met de jeugdbonden in de Christelijke Gereformeerde Kerken bieden u het volgende verslag aan van hun werkzaamheden in de periode oktober 1962 - mei 1965.

1. Samenstelling van het deputaatschap.

De generale synode 1962 stelde het deputaatschap als volgt samen: ds. I. de Bruyne, voorzitter; ds. P. op den Velde, secretaris; oud. K. Geleynse, penningmeester; ds. J. Brons en ds. H. Toorman.

Ds. I. de Bruyne en oud. K. Geleynse, die resp. sinds 1953 en 1956 deel uitmaken van het deputaatschap, verzoeken niet opnieuw benoemd te worden. De secretaris noemt de vrijheid op te merken, dat beide broeders belangrijk en zeer gewaardeerd werk hebben verricht.

2. Werkzaamheden.

Uw deputaten zijn dankbaar, dat in deze periode het werk ten behoeve van de jeugdorganisaties in onze kerken voortgezet kon worden. Gezien de besluiten van de generale synode van 1962 rapporteren zij u het volgende:

A. Jeugdbonden.

Regelmatig kon financiële steun verleend worden aan de diverse jeugdbonden. Deze steun is zeer gewaardeerd. Meermalen is geconstateerd, dat er misverstand bestaat in de kerken ten aanzien van de werkzaamheden van uw deputaatschap. Zo vroegen herhaaldelijk jeugdverenigingen om financiële steun. Ze zijn of naar hun kerkeraden of naar hun bonden verwezen. Ook in de kring van enkele bondsbesturen bleek misverstand te bestaan. Dit bracht deputaten er toe zich nader te bezinnen op hun opdracht. Het kan niet de bedoeling van de generale synode van 1944 zijn geweest zonder meer te helpen bij de financiering van de meest elementaire bondsuitgaven, aangezien dit de verantwoordelijkheid van de bonden zelf zou ondermijnen. Deputaten menen, dat financiële hulp alleen dan verantwoord is, indien ze leidt tot verdere uitbouw en verdieping van de arbeid van de diverse bonden. Op deze wijze

zullen de bonden steeds meer dienstbaar kunnen zijn aan het goed doen functioneren van het verenigingswerk.

Jongerenbond.

Daarom hebben deputaten met blijdschap de pogingen gesteund van de bond van jongerenverenigingen om te komen tot de aanstelling van een jeugdleider. Het bondsbestuur heeft ten deze regelmatig contact onderhouden met deputaten en toonde zich telkens weer ten volle bereid rekening te houden met de gegeven adviezen. Toen de voorbereidende werkzaamheden zover waren gevorderd, dat een oproep kon uitgaan tot sollicitatie naar de functie van jeugdwerkleider, heeft één van de deputaten de vergaderingen die de beslissing voorbereidden, regelmatig bijgewoond. Met advies van het gehele deputaatschap is ten slotte de heer B. Molenaar te Scheveningen benoemd. Hij is sinds 1 april 1964 in functie. Onze indruk is, dat br. Molenaar een goede ingang heeft bij onze jongeren en nu reeds - hoewel hem geruime tijd gegeven moet worden om in te werken - vruchtbaar werk verricht. Het loek alleszins verantwoord dit werk financieel mogelijk te maken, aangezien men in de kring van de verenigingen zelf grote offers brengt. Ten aanzien van de plannen voor de stichting van een jeugdcentrum valt niets bijzonders te rapporteren. Het was niet nodig een extra beroep op de kerken te doen voor financiële hulp. Deputaten zouden het op prijs stellen dat de machtiging daartoe - zie Acta 1962, art. 185, sub 2 - ook voor de periode van 1965-1968 van kracht blijft.

Bonden van knapen- en jonge meisjesverenigingen.

Wat deze bonden betreft moet medegedeeld, dat ze minder goed floreren dan de bond van jongerenverenigingen. Hier met name doet zich het gemis gevoelen aan krachtige belangstelling van de zijde van de kerkeraden en de ouders. De financiële draagkracht van de bonden is gering. In de laatste jaren kwam het hoe langer hoe meer tot een samenspreking van de beide bondsbesturen. Zo onder meer op het terrein van de kadervorming. Uw deputaten trachten dit werk te stimuleren. Er is dringend behoefte aan een goed getraind kader voor de leiding van de jongere jeugd. De samenwerking bracht de vraag naar voren of een fusie ook tot efficiënter en goedkoper werken zou kunnen leiden. Mede op ons advies is nu een commissie, samengeseld uit beide besturen, bezig de fusie voor te bereiden.

Christelijke gereformeerde studentenbond.

De Christelijke gereformeerde studentenbond doet uitnemend werk. De betekenis hiervan is moeilijk te overschatten. Graag hebben deputaten enige financiële steun geboden.

B. Het jeugdkampwerk.

Het jeugdkampwerk heeft zich op een verblijvende wijze ontwikkeld. De naam „fakkeldragerskampen" is vervallen en de opzet van het werk is gewijzigd. De tegenwoordige naam „Team Bijbelstudiekampen" maakt de nieuwe opzet duidelijk. Er is een goede samenwerking met het bestuur van de bond van jongerenverenigingen. Deputaten hebben de indruk, dat de moeilijkheden overwonnen zijn. Er wordt waardevol werk verricht. Vrijmoedig is daarom aanvankelijk nog financiële steun geboden. Nu is die steun niet meer nodig. Met dankbaarheid vermelden we het vele werk, dat ten behoeve van onze jongeren is en wordt gedaan.

C. Het jeugdwerk en de kerken.

Het geheel van het jeugdwerk overziende mogen we vaststellen, dat er verblijvende symptomen zijn waar te nemen. Er zijn echter ook verontrustende. Er is soms een levendige belangstelling voor Gods Woord en het kerkelijke leven. Soms ook ontbreekt deze maar al te zeer. Het valt op, dat krachtige leiding een onmisbare factor is. Waar de leiding goed is floreert het jeugdwerk. Wie onze tijd een weinig kent verwondert zich daarover niet. Daarom valt het te betreuren, dat er van de zijde van de ouders en de kerkeraden niet altijd de gewenste aandacht voor het jeugdwerk is. Dat blijkt niet alleen uit het feit, dat ook in deze periode verschillende kerkeraden niet collecteerden voor het jeugdsteunfonds maar met name hieruit, dat de leiders en leidsters van het plaatselijke jeugdwerk van de zijde van ouders en kerkeraden soms bitter weinig steun ontvangen. In het schrijven dat deputaten ieder jaar in augustus/september in verband met de jeugdzondag doen uitgaan, is meermaals aangedrongen in deze situatie verbetering te brengen. Onze jeugd heeft in deze verwarde tijden het volle medeleven van de kerken meer dan nodig. Een goed verenigingsleven blijft voor de kerken van het hoogste belang.

3. Financiën.

Zeer erkentelijk zijn deputaten voor de steun, die verreweg de meeste kerken door middel van de voorgeschreven collecte aan het jeugdsteunfonds bieden. Enkele kerkeraden als ook particulieren zonden giften. Zoals reeds werd opgemerkt houden niet alle kerken de voorgeschreven collecte. Niettemin was het mogelijk de jeugdbonden de vereiste financiële steun te bieden. In de jaren 1962-1964 werd in totaal ontvangen:

1962 collecten f 12.330,38; giften f 112,-	134 kerken collecteerden en 13 zonden een gift;
1963 collecten f 14.673,70; giften f 440,20	142 kerken collecteerden en 14 zonden een gift;
1964 collecten f 15.731,24; giften f 578,20	144 kerken collecteerden en 13 zonden een gift.

In de jaren 1962, 1963 en 1964 werd uitgekoerd aan de:

jongerenbond, i.v.m. aanstelling jeugdwerkleider:		f 3.000,-
jonge meisjesbond:	f 600,-	f 1.500,-
jubileumgift	„ 250,-	„ 1.500,-
knapenbond:	„ 750,-	„ 1.500,-
jubileumgift	„ 400,-	„ 1.500,-
studentenbond:	„ 200,-	„ 300,-
gift ten behoeve van studieweek	„ 200,-	„ 300,-
bijbelstudiekampen	„ 500,-	„ 500,-

Voor het financieel overzicht verwijzen we naar het rapport van de deputaten voor de financiële zaken.

4. Voorstellen.

Deputaten nemen de vrijheid de synode voor te stellen:

- opnieuw deputaten te benoemen, opdat dit noodzakelijk gebleken werk voortgang kan vinden;
- uit te spreken, dat de financiële steun, die deputaten aan de jeugdbonden bieden, ten doel heeft de verdere uitbouw en verdieping van het jeugdwerk;
- de kerken op te wekken het jeugdwerk met blijvende belangstelling en hartelijk gebod te begeleiden;
- deputaten te machtigen om, overeenkomstig het besluit van de generale synode 1962 - zie Acta art. 185 sub 2 - bij het verlenen van financiële steun aan de jeugdbonden, indien nodig, een extra beroep op de kerken te doen.

P. op den Velde, secr.

BIJLAGE XXXVII

Art. 114

RAPPORT IV VAN COMMISSIE V INZAKE HET CONTACT MET DE JEUGDBONDEN.

Met betrekking tot het aan uw vergadering uitgebrachte rapport van deputaten voor het contact met de jeugdbonden merkt uw commissie het volgende op:

1. Samenstelling van het deputaatschap.

Terwille van de continuïteit in de deputatenarbeid en gelet op de wijzigingen van 1959 en 1962 in de samenstelling van het deputaatschap meent uw commissie u inwilling van het verzoek van de beide langzittende deputaten om niet opnieuw benoemd te worden, te moeten ontraden.

2. Werkzaamheden.

Er dient erkentelijkheid te zijn voor de arbeid van deputaten ten dienste van het georganiseerde jeugdwerk in de kerken, niet het minst omdat de moeilijkheden in het jeugdwerk, naar de indruk van deputaten, overwonnen zijn. Niettemin is er bij uw commissie enige teleurstelling over het feit dat deputaten met de hun ter beschikking gestelde financiële middelen

niet meer hebben kunnen doen. Het zou te betreuren zijn, wanneer de verblijdende offervaardigheid voor het jeugdsteunfonds zou verflauwen, bij het kennismaken van de fondsvoorming zonder concreet aanwijsbaar doel. Daarom scht uw commissie het wenselijk dat deputaten, met handhaving van de eigen verantwoordelijkheid van de jeugdverenigingen en -organisaties, nagaan hoe zij door bemiddeling van de bonden het plaatselijke jeugdwerk kunnen steunen. Voorts zouden deputaten de realisering van het bij de jongerenbond reeds lang bestaande plan tot stichting van een jeugdcentrum - ten aanzien waarvan tot verwoording van uw commissie niets bijzonders viel te rapporteren - ook door het in uitzicht stellen van financiële hulp kunnen stimuleren. Tenslotte wijst uw commissie nog op de mogelijkheid van steunverlening aan de jongerenbond, ten behoeve van de outillage van de met advies van deputaten benoemde jeugdwerkleider.

Met inachtneming van het vorenstaande stelt uw commissie u voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. uit te spreken, dat de financiële steun, die deputaten aan de jeugdbonden bieden, ten doel heeft de verdere uitbouw en verdieping van het landelijk georganiseerde jeugdwerk en de stimulering van het plaatselijke jeugdwerk door bemiddeling van de bonden;
4. deputaten op te dragen de stichting van een jeugdcentrum door de jongerenbond te stimuleren en daartoe de machtiging van de generale synode 1962 (Acta art. 185 sub 2) te handhaven;
5. deputaten voorts op te dragen, zolang niets nader bekend wordt over concretisering van de plannen tot stichting van een jeugdcentrum niet meer dan 1/4 deel van de jaarlijkse collectieopbrengst te reserveren en het overige te besteden voor de sub 3 genoemde doeleinden.

A. de Geus, rapporteur.

BIJLAGE XXXVIII Art. 115

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR OVERLEG MET HET GEREFORMEERD SOCIOLOGISCH INSTITUUT.

Toen ter generale synode van Rotterdam 1959 ons deputaatschap werd ingesteld, kreeg het de opdracht, in samenwerking met de deputaten van de Gereformeerde Kerken en van de Gereformeerde Gemeenten, met het Gereformeerd Sociologisch Instituut contact te onderhouden over de vervulling van de aan het instituut verstrekte opdracht, een onderzoek in te stellen naar de problemen rondom het Deltaplan en de Randstad Holland (art. 183 der Acta). Dit onderzoek is uitgebreid tot een onderzoek naar de structuurveranderingen in geheel Nederland en de consequenties daarvan voor het kerkelijk leven. U zie daarover ons rapport aan de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 (bijlage XXXV der Acta).

Het rapport van het G.S.I. verschenen onder de titel „Veranderend Getij“, is thans geheel geroed gekomen. De eerste twee delen konden nog aan de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 worden aangeboden. Het derde deel, verschenen in december 1963, wordt u bijgaand aangeboden. Van dit rapport is een gepopulariseerde uitgave samengesteld, welke door ons deputaatschap in november 1964 aan alle kerkeraden ter kennisneming werd toegezonden. Bijgaand gelieve u een exemplaar aan te treffen.

Ons deputaatschap bestond in de verslagperiode uit de broeders mr. dr. C. J. Verplanke, voorzitter, M. K. van Eck, secretaris, J. Groenendijk, ds. M. van der Kleis en ds. C. van der Zaal. Het vergaderde driemaal zelfstandig en woonde tweemaal een bespreking met het G.S.I. en met de deputaten der andere kerken over het rapport bij.

Aan een deputaatschap, dat geen andere taak heeft dan contact met het G.S.I. te onderhouden, bestaat naar ons oordeel geen behoefte meer. Vandaar dat wij u voorstellen ons deputaatschap niet meer te continueren nu de in 1959 opgedragen taak is beëindigd. Officieel contact tussen onze kerken en het G.S.I. zou door een ander, reeds bestaand deputaatschap kunnen worden onderhouden. Wij denken aan deputaten voor kerkbouwaangelegenheden of aan deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden.

M. K. van Eck, secretaris.

BIJLAGE XXXIX Art. 115

ADDITIONEEL RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR OVERLEG MET HET GEREFORMEERD SOCIOLOGISCH INSTITUUT.

De deputaten voor overleg met het G.S.I. willen de synode het volgende voorstellen: Daar het G.S.I. nog steeds te kampen heeft met financiële moeilijkheden en het ons zeer nuttig lijkt dat deze arbeid wordt voortgezet, zouden wij graag zien dat:

1. nogmaals nalatige kerkeraden worden gestimuleerd op de noodzakelijkheid hun bijdrage te geven van 4 ct. per dooplid en belijdend lid;
2. deze bijdrage wordt verhoogd van 4 naar 5 ct. per dooplid en belijdend lid. Zo mogelijk met terugwerkende kracht over 1964.

Uit deze middelen zou het G.S.I. dan kunnen komen tot de vorming van een werkkapitaal, zodat een betere financiële basis ontstaat voor dit instituut.

De gereformeerde synode gehouden in maart 1964 willigde dit verzoek reeds in.

M. K. van Eck, secretaris.

BIJLAGE XL Art. 115

SCHRIJVEN VAN DE DEPUTATEN VOOR HET OVERLEG MET HET GEREFORMEERD SOCIOLOGISCH INSTITUUT.

Nadat wij ons eindrapport aan u hadden opgesteld en verzoeden, gewerd ons van de zijde van het G.S.I. een belangwekkende nota, welke wij u bijgaand doen toekomen.

Uit deze nota blijkt, dat het G.S.I. geleidelijk in grote financiële moeilijkheden is gekomen, als gevolg waarvan het bestuur zich nader heeft beraden omtrent taak en plaats van het instituut. Dit beraad heeft er toe geleid, dat het bestuur zich tot de generale synode van de Gereformeerde Kerken, van de Gereformeerde Gemeenten en van onze kerken heeft gewend met het verzoek deputaten te benoemen, die zich vóór de volgende generale synode met het bestuur kunnen beraden over het voortbestaan van het G.S.I.

Hoewel dit verzoek ons heeft bereikt na de datum waarop de stukken voor uw synode binnen behoorden te zijn, komt het ons voor, dat de zaak van zodanige importantie en urgentie is, dat zij geen uitstel kan lijden tot de volgende generale synode, temeer niet, waar, naar ons bekend is, de generale synode der Gereformeerde Kerken zich bereid heeft verklaard het verzoek op de agenda van haar vergadering te plaatsen.

Na onderling, spoedshalve telefonisch gepleegd, overleg willen wij u gaarne in overweging geven, aan het verzoek van het G.S.I. tot het benoemen van deputaten ad hoc te voldoen. Voor de vervulling van de aan deze deputaten op te dragen taak komt naar ons oordeel ons deputaatschap niet in aanmerking, omdat dat in 1959 voor een ander, uitdrukkelijk omschreven doel werd ingesteld. Dit geldt temeer, daar onze voorzitter vanwege zijn bestuurslidmaatschap van het G.S.I. aan het te voeren overleg uiteraard niet aan de zijde van deputaten kan deelnemen en onze secretaris in geen geval voor herbenoeming in aanmerking wenst te komen.

Anderzijds komt het ons voor, dat de aan deze deputaten op te dragen taak ook niet thuis behoort bij deputaten voor kerkbouwaangelegenheden of bij deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden.

Tenslotte wijzen wij u er op, dat het bestuur van het G.S.I. tot het ogenblik, waarop de volgende generale synode een beslissing neemt over het door de te benoemen deputaten uit te brengen rapport, gaarne financiële steun zal blijven ontvangen op de wijze zoals dat de laatste jaren is geschied, te weten met een bedrag per lid per jaar. Wij bevelen u reeds aan dit bedrag te verhogen van 4 tot 5 cent.

Vertrouwende dat u dit schrijven met bijgevoegde nota alnog op de agenda uwer vergadering wilt plaatsen, verblijven wij.

M. K. van Eck, secretaris.

BIJLAGE XLI
Art. 115

RAPPORT IV VAN COMMISSIE IV INZAKE HET OVERLEG MET HET
GEREFORMEERD SOCIOLOGISCH INSTITUUT.

Uw commissie heeft kennis genomen van het rapport van de deputaten voor overleg met het geref. sociologisch instituut, alsmede van het derde deel van het rapport „Veranderend Getij” en de popalaire samenvatting van dit rapport. Zij kan zich verenigen met het voorstel van deputaten dit deputaatschap niet te continueren, mede in verband met nieuwe voorstellen van deputaten in een begeleidend schrijven bij de later toezonden nota van het G.S.I.

In verband met het gestegen kostenpeil kan uw commissie instemmen met een verhoogde bijdrage van 5 ct. per ziel, maar acht zij in zinnig met terugwerkende kracht over 1964 moeilijk te realiseren.

Wat het schrijven van deputaten betreft en de daarbij gevoegde nota kan de commissie, gezien het feit dat

1. deputaten het van belang achten contact te onderhouden met het G.S.I., zij het via een ander deputaatschap;
2. het in het licht van de besluiten der generale synode 1959 en 1962 niet juist zou zijn het G.S.I. te verlaten nu dit instituut in een moeilijke situatie verkeert, instemmen met het verzoek van het G.S.I. (gesteund door deputaten) een deputaatschap ad hoc in te stellen. Dit deputaatschap zal tot taak hebben om met andere participerende kerken en het bestuur van het G.S.I. de problemen rondom het voortbestaan van genoemd instituut te bestuderen.

Samenvattend stelt uw commissie u voor:

1. deputaten dank te zeggen voor de verrichte werkzaamheden;
  2. het deputaatschap op te heffen;
  3. een deputaatschap ad hoc in te stellen om in samenwerking met de andere participerende kerken en het bestuur van het G.S.I. de vragen rondom het voortbestaan van het G.S.I. te bestuderen;
  4. de bijdrage aan het G.S.I. met ingang van 1965 vast te stellen op 5 ct. per ziel;
  5. nalatige kerkeraden te attenderen op de noodzakelijkheid deze bijdrage over te maken.
- L. Sprong, rapporteur.

BIJLAGE XLII
Art. 116, 199

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET BEHEER VAN DE KAS VOOR
OPLEIDING VAN ON- EN MINVERMOGENDE STUDENTEN (EX BONIS PUBLICIS)
NAAR ART. 19 K.O.

Deputaten ad art. 19 K.O. (kas E.B.P.) hebben de eer u het volgende te rapporteren over de werkzaamheden door hen verricht gedurende de cursusjaren '62-'63, '63-'64, '64-'65.

I. Samenstelling van het deputaatschap.

In de verslagperiode kwam er in de samenstelling van het deputaatschap enige wijziging. Ds. A. C. Noort werd door de part. synode van het Noorden benoemd tot curator en ds. P. J. de Bruin verliet de part. synode van het Westen wegens emeritering. Naast de gewaardeerde arbeid van ds. Noort, die de laatste jaren als secretaris van deputaten fungeerde, memoreren wij inzonderheid het werk van ds. P. J. de Bruin. Vele jaren heeft hij voor dit deputaatschap met liefde gewerkt en leidde hij de vergaderingen van deputaten.

Als deputaten fungeren momenteel:

	primi:	secundi:
Voor de part. synode van het Noorden:	ds. K. J. Velema	ds. D. van Wilsum
Voor de part. synode van het Oosten:	ds. P. op den Velde	ds. K. G. van Smeden
Voor de part. synode van het Westen:	ds. Joh. Prins	vacant
Voor de part. synode van het Zuiden:	oud. J. Visser Mzn.	oud. J. van Bergwijk

Ds. P. op den Velde is voorzitter van deputaten en ds. K. J. Velema secretaris. De generale synode van Haarlem/Santpoort 1962 benoemde als 1e penningmeester br. E. H. van Eesen en als tweede penningmeester br. A. Scholten, beiden te Apeldoorn.

II. Werkzaamheden.

a. Deputaten vergaderden in de verslagperiode vijf maal. Zij besloten met de oude gewoonte om tijdens het admissie-examen te vergaderen te breken. Zij vergaderden thans op de dag dat de cursus aan de Theologische Hogeschool wordt geopend en voorts wanneer dit gewenst is.

b. Tot de vergadering op de dag van de opening van de cursus aan de Theol. Hogeschool werd besloten in verband met andere werkwijze. Deputaten achtten het al noodzakelijk na het voorlopige onderzoek volgens artikel 5 van het thans nog fungerende reglement een meer uitgebreid onderzoek in te stellen naar de financiële draagkracht van de ouders van die studenten en die leerlingen van de voorbereidende opleiding, die een studietoelage aanvragen, en eventueel naar die van de studenten en leerlingen zelf. Aan de hand van de verstrekte gegevens, die met officiële bewijsstukken gestaafd dienen te zijn, stellen deputaten dan de grootte van de studie-toelage vast. Voorts biedt de vergadering op de dag van de opening van de nieuwe cursus deputaten de mogelijkheid om een gesprek te hebben met de studenten en leerlingen die een studietoelage ontvangen, aangaande de zaken die betrekking hebben op het werk van deputaten. Deputaten achtten een nauw contact met studenten en leerlingen die een studie-toelage ontvangen, zeer gewenst.

c. In de verslagperiode is het enkele malen voorgekomen, dat studenten tijdens hun studie in het huwelijk traden. Uiteraard liggen de motieven van de studenten en leerlingen die een studie-toelage ontvangen, om te gaan trouwen buiten beoordeling van deputaten. Wel meenden zij echter ten aanzien van de financiële consequenties bepaalde besluiten te moeten nemen.

Deputaten besloten:

- 1e. dat zij vóór het huwelijk van de betrokkene een gesprek met hem zullen hebben;
- 2e. dat zij op grond van die bespreking de grootte van hun studie-toelage opnieuw zullen vaststellen;
- 3e. dat het onder 2 genoemde kan inhouden, dat de toelage verminderd wordt en in bepaalde gevallen zelfs geheel kan komen te vervallen.

Een ander met inachtneming van het reeds vroeger genomen besluit, dat een student of leerling, die een toelage ontvangt en die tijdens zijn studie gaat trouwen in geen geval een hogere uitkering zal gegeven worden dan hij tot de datum van zijn huwelijk ontving.

Deputaten namen deze besluiten omdat zij uitgingen van de h.i. onbetwistbare godachte, dat de kas E.B.P. slechts toelagen verstrekt om de studie aan de Theol. Hogeschool aan te vangen, voort te zetten of te beëindigen.

d. Op een enkele particuliere synode werd de vraag gesteld of de naamsverandering van Theologische School in Theologische Hogeschool ook gevolgen kon hebben voor de kas E.B.P. Gesuggereerd werd nl. de mogelijkheid, dat door de naamsverandering studenten aan de Theologische Hogeschool in aanmerking zouden kunnen komen voor een rijks-studietoelage.

Aan deputaten is gebleken, dat de Theologische Hogeschool niet voorkomt op de lijst van instellingen wier studenten of leerlingen in aanmerking komen voor een rijks-studietoelage. Hoewel het deputaatschap ad artikel 19 K.O. niet de aangewezen instantie is om te bewerkstelligen, dat de Theologische Hogeschool op genoemde lijst geplaatst wordt, overwogen deputaten of zij maatregelen hebben te nemen dat zulks wel geschiedt.

Tot op het moment van de vaststelling van dit rapport hebben deputaten hun mening nog niet kunnen bepalen. De zaak waar het hier om gaat heeft vele facetten. Daarom doen deputaten u in dezen nog geen voorstel.

e. Deputaten hebben zich in de verslagperiode nogmaals bezonnen op de financiële consequenties van de aanneming van getrouwde studenten door het curatorium. Tijdens hun bezinning stuitte deputaten op de synode-uitspraken van 1905, 1915 en 1947.

Op de synode van 1905 te Utrecht werd uitgesproken, dat één van de voorwaarden waarop aspiranten tot het onderzoek der commissie konden worden toegelaten, is „dat zij bij voorkeur niet boven de leeftijd van 25 jaar en ongehuwd zijn” (Notulen 1905, reglement E.B.P. sub 8 c).

Op de synode van 1915 was het de classis Dordrecht, die de synode vroeg artikel 8 c van het reglement van de kas E.B.P. te handhaven.

In de Acta van de synode van 1947 staat: „aan curatoren wordt gezien de financiële moeilijkheden en mogelijkheden, in verband met de huidige levensomstandigheden, machtiging verleend, toe te zien op de toelating van gehuwde studenten, welke niet dan bij hoge uitzondering zal geschieden” (art. 30).

Op grond van en onder verwijzing naar deze uitspraken hebben deputaten gemeend goed te doen het curatorium te vragen zoveel als enigszins mogelijk is met deze uitspraken rekening te houden voor de admissie-examen in de komende jaren.

Deputaten verzoeken u uit te spreken, dat de besluiten van 1905, 1915 en 1947 nog volledig van kracht zijn.

f. De synode van Haarlem-Santpoort gaf deputaten opdracht uw synode een concept tot wijziging van het reglement aan te bieden. Het concept tot wijziging bieden we u hierbij separaat aan (zie bijlage). Deputaten merken bij het concept nog het volgende op:

ad art. 1. De officiële naam van de kas „tot beheer van de kas voor de opleiding van on- en minvermogenende studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 K.O.” is een verouderde naam. Er werd en wordt geregeld kritiek op gemaakt. De particuliere synode van het Zuiden 1964 deelde deputaten officieel mede, dat zij de naam studiefonds beter achtte. Deputaten stellen u voor de naam van de kas E.B.P. te doen leiden „Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland”.

ad art. 2. Deputaten zagen gaarne, dat de te penningmeester officieel deputaat wordt zodat hij niet slechts een functionaris is, die de gelden beheert. Voor deputaten heeft dit het voordeel, dat bij eventuele stemmingen er een oneven aantal deputaten is, terwijl het voor de studenten nuttig is, dat zij maandelijks met een officiële deputaat contact hebben.

III. Financiën.

Voor het verslag van de penningmeester van deputaten verwijzen we u naar het verslag van deputaten voor financiële zaken.

Deputaten hebben voldaan aan de opdracht van de generale synode van 1962: „breder informatie te geven betreffende de gelden, die zij nodig hebben”. Jaarlijks werd in de *Wekker* op de noodzaak van het toevloeien van gelden aan de kas gewezen terwijl daarnaast de kerkeraden per rondschriften werden benaderd. Deputaten stellen zich voor ook in de toekomst deze gedragslijn te volgen.

Deputaten achten het met het oog op de toenemende verplichtingen noodzakelijk, dat er een streefbedrag voor de kas wordt vastgesteld. Zij menen, dat een streefbedrag van f 0,90 per lid/dooplid voldoende is om in de komende periode op behoorlijke wijze aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Zij stellen u derhalve voor f 0,90 per lid/dooplid als streefbedrag vast te stellen.

Met grote erkentelijkheid gewagen deputaten van het accurate beheer van hun penningmeester, br. E. H. van Essen.

IV. Voorstellen.

Deputaten leggen u bij dezen hun handelingen ter beoordeling voor en verzoeken u:

1. uit te spreken, dat de bepalingen van 1905, 1915 en 1947 met betrekking tot het aannemen van gehuwde studenten nog ten volle van kracht zijn;
2. het concept-reglement goed te keuren;
3. een streefbedrag groot f 0,90 per lid/dooplid voor de kas E.B.P. vast te stellen.

K. J. Velema, secr.

Bijlage

Concept-Reglement voor het Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Artikel 1

Ter uitvoering van het bepaalde in artikel 19 K.O. onderhouden de Christelijke Gereformeerde Kerken een studiefonds, waaruit aan studenten van de Theologische Hogeschool en leerlingen in de voorbereidende opleiding studietoelagen verstrekt kunnen worden.

Artikel 2

Voor het beheer van dit studiefonds zullen er vijf deputaten zijn, die door de generale synode worden gemachtigd en geïnstrueerd en aan haar van al hun handelingen verantwoording schuldig zijn.

Elke particuliere synode wijst één deputaat en zijn secundus aan telkens voor drie jaar. De generale synode benoemt een deputaat-penningmeester en zijn secundus, eveneens voor de tijd van drie jaar.

Artikel 3

Zo dikwijls het curatorium van de Theologische Hogeschool leden der kerken in de gelegenheid stelt admissie-examen af te leggen, zullen deputaten de mededeling doen uitgaan, dat een verzoek om een studietoelage bij hen ingediend kan worden.

Artikel 4

Deputaten zullen ten aanzien van de gezondheidstoestand van ieder die een studietoelage aanvraagt, een attest eisen van een bevoegd arts, echter niet de huis-arts.

Artikel 5

Deputaten zullen bij de ouders van hen die een studietoelage aanvragen, indien deze minderjarig zijn, en bij hen zelf, indien zij meerderjarig zijn, een voorlopig onderzoek instellen naar hun financiële draagkracht. Op grond van de resultaten van dit onderzoek zullen deputaten in principe vaststellen of en in hoeverre aan de aanvraag voldaan moet worden, indien zij als student of leerling worden ingeschreven. Deputaten zullen vóór de aanvang van dit examen het curatorium hun beslissing mededelen.

Artikel 6

Het curatorium bericht aan deputaten wie tot de studie aan de Theologische Hogeschool of de voorbereidende opleiding is toegelaten, waarna zij een uitgebreider onderzoek instellen naar de financiële draagkracht van de betrokkene of die van zijn ouders, en de grootte van de toelage vaststellen.

Artikel 7

Deputaten laten degene, die een studietoelage ontvangt - indien deze minderjarig is zijn ouders - wanneer het proefjaar beëindigd is, een verklaring tekenen waarin de ondergetekende zich verplicht alle uitgekeerde of nog uit te keren studietoelagen terug te betalen, indien hij zonder geldige reden de Theologische Hogeschool of de voorbereidende opleiding verlaat of door het curatorium daarvan verwijderd wordt, of later met het verband van de Christelijke Gereformeerde Kerken breekt.

Artikel 8

Ieder jaar zullen deputaten na een hernieuwde aanvraag van de studenten of leerlingen, gehoord het advies van het curatorium in verband met het verloop van hun studie en levensgedrag, voor één jaar de toelage opnieuw vaststellen.

Artikel 9

De penningmeester beheert de gelden in overleg met de andere deputaten en verstrekt de uitkeringen volgens instructie van deputaten.

Artikel 10

Door deputaten zal op iedere particuliere en generale synode een schriftelijk verslag van de werkzaamheden van deputaten en van de stand der financiën worden uitgebracht.

BIJLAGE XLIII

Art. 116, 199.

RAPPORT III VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE HET BEHEER VAN DE KAS VOOR DE OPLEIDING VAN ON- EN MINVERMOGENDE STUDENTEN (EX BONIS PUBLICIS) NAAR ART. 19 K.O.

Gaarne onderstreept uw commissie de woorden van waardering aan het adres van di. P. J. de Bruin en A. C. Noort voor al de arbeid, welke door hen in het belang van dit deputaatschap werd verricht.

Uit het rapport blijkt, dat deputaten veel aandacht hebben besteed aan de financiële consequenties, welke verbonden kunnen zijn aan het huwen van studenten, die de studie nog niet hebben voltooid. Uw commissie kan zich verenigen met de besluiten, welke ten aanzien van deze zaak werden genomen.

Ten aanzien van het punt: rijksstudiebeurs, blijken hier en daar vragen te bestaan. Het is uw commissie bekend, dat deze vragen ook bij de studenten leven. Het komt ons dan ook gewenst voor dat, welke instantie hiertoe ook stappen moge ondernemen, dit toch spoedig moet gebeuren, zodat op de vragen die er zijn, een duidelijk en concreet antwoord gegeven kan worden.

Wat het verzoek van deputaten betreft om een uitspraak te doen over het zog van kracht zijn van vorige synodebesluiten, is uw commissie van oordeel, dat geen uitspraak behoeft te worden gedaan over bepalingen, welke nimmer zijn teruggenoemen.

Uw commissie heeft geen bezwaren, noch tegen naamsverandering van dit deputaatschap, noch tegen het benoemen van een deputaat-penningmeester. De tweede penningmeester zou dan tevens secundus-deputaat dienen te zijn.

Aan de opdracht van de synode van 1962 om deze synode een concept tot wijziging van het reglement voor te leggen is door deputaten voldaan.

Uw commissie stelt voor, dat, wanneer de synode een deputaat-penningmeester benoemt, in de laatste zin van art. 2 de woorden: „zijn secundus”, dienen te vervallen en daarvoor in de plaats moet gelezen worden: „en een tweede penningmeester, die tevens secundus-deputaat is”.

Verder heeft de commissie zich afgevraagd of art. 4 wel in dit reglement thuishoort. Zij acht het juist, dat elke a.s. student bij de attesten een gezondheidsverklaring aan het curatorium verstrekt.

Wat de financiën betreft, betreurt de commissie het ten zeerste dat, zoals uit het rapport van deputaten voor financiële zaken blijkt, een groot aantal kerken of geen of te weinig collecten heeft gehouden. Dit is toch wel een laakbare zaak, die zeker telkens weer onder de aandacht van betrokken kerkeraden dient te worden gebracht.

Waar deputaten wijzen op de wenselijkheid van kapitaalvermeerdering gezien de omvang der verplichtingen en de bescheiden kasmiddelen, meent uw commissie dat een streefbedrag van 90 ct. per lid/dooplid zeker niet te hoog gesteld is.

Uw commissie stelt u voor het volgende te besluiten:

- de handelingen van deputaten goed te keuren en hun, alsook de penningmeester, dank te brengen voor al hun arbeid.
- niet te voldoen aan het verzoek om een uitspraak over synodebesluiten, welke nog van kracht zijn.
- de naam van dit deputaatschap te veranderen in „Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland”.
- de penningmeester als officieel deputaat te benoemen, en de tweede penningmeester te benoemen als secundus-deputaat en art. 2 van het conceptreglement dienovereenkomstig te wijzigen.
- het concept-reglement goed te keuren, behoudens de opmerking inzake art. 2 met wijziging van art. 4, alsook wijziging der volgnummers.
- kerken, welke niet of te weinig collecteren, met klem te wijzen op hun nalatigheid in dezen.
- het streefbedrag voor deze kas te brengen op 90 ct. per lid/dooplid.

K. Geleynse, rapporteur.

BIJLAGE XLIV Art. 120, 122.

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR FINANCIËLE ZAKEN (verkort).

Ingevolge hun opdracht mogen deputaten hierbij de aandacht van uw vergadering vragen voor een misschien minder aantrekkelijke maar toch wel noodzakelijke aangelegenheid, nl. de financiële zijde van de verschillende deputaatschappen. Dit rapport bedoelt, mede onder verwijzing naar de afzonderlijke opgaven, u een overzicht te geven van de verrichte werkzaamheden, zomede u een inzicht te verstrekken in de financiën van de generale kassen.

Door de vorige generale synode werd het deputaatschap genoemd: deputaatschap voor financiële zaken. Deze generale synode benoemde tot algemeen secundus br. J. H. van Weerd, te Amersfoort. Deze broeder deed ons echter mede zijn benoeming niet te kunnen aanvaarden.

De controle-werkzaamheden, destijds opgedragen aan het accountantskantoor J. H. van Duuren, te Rotterdam, werden ook in de afgelopen drie jaren door dit kantoor verricht volgens machtiging van de generale synode.

De rapporten werden derhalve door het accountantskantoor aan deputaten uitgebracht. Afschriften werden door hen aan de deputaatschappen ter kennisname toegezonden, eventueel met hun opmerkingen of aanwijzingen. Voor de bestudering van de rapporten en de daarmee verband houdende zaken waren elf vergaderingen nodig.

Controle.

De verificatie betrof de jaren 1962, 1963 en 1964.

Nagegaan werden, mede aan de hand van de benodigde bescheiden en besluiten, de administraties van de penningmeesters van alle generale kassen, zomede de administraties van „De Wakker”, „U.K.K.”, Jaarboek en Dagkalender.

Vanzelfsprekend werden de activa gecontroleerd en werd tevens toegezien op de juiste ternaamstelling van de postrekeningen en de spaar- en bankrekeningen.

De lopende verplichtingen en eventuele schulden werden nagegaan. Indien nodig werden door het accountantskantoor aanwijzingen gegeven voor een juiste administratie.

Beleggingen.

Deputaten hebben steeds hun aandacht besteed aan de belegging van de gelden. In dit verband werden adviezen gegeven. In het algemeen bestaan de fondsen uit obligaties en pandbrieven. Zij hebben er steeds op aangedrongen en willen dit thans herhalen, om niet direct benodigde kasmiddelen zoveel mogelijk tegen behoorlijke rente te beleggen.

Financiële gegevens.

Evenals bij het vorige rapport genoemd, hebben deputaten ook nu overzichten opgesteld van de generale kassen, alsmede een vermogensstaat van deze kassen en een staat van nadelige en voordelige saldi. Een een ander per 31 december 1964.

Bij de overzichten van de kapitalen wordt regelmatig een post opgenomen „koersverschillen”. Volledigheidshalve zij opgemerkt dat dit, voor zover de fondsen in portefeuilles blijven, betrekking heeft op boekhoudkundige verschillen, welke dus het oorspronkelijke vermogen als zodanig niet aantasten.

De overzichten, voorzien van enige toelichting en opmerkingen, zullen weer „vertrouwelijk” ter synode worden uitgereikt.

Overzichten collecten.

Ingevolge instructie werden aan de penningmeesters van de kassen elk jaar staten toegezonden, zomede aan de najaarsvergaderingen van de classes. Aan het slot van dit rapport hieromtrent enige opmerkingen.

Als bijlage zijn aan het afzonderlijk financieel rapport bovendien statistische overzichten van de collecten-ontvangsten gevoegd, nl. over de jaren 1962, 1963 en 1964, verdeeld in classes en part. synoden.

Het blijkt dat de verhoudingen tussen inkomsten en uitgaven bij de kassen zeer verschillend zijn, bij de ene kas zijn aanzienlijke overschotten te constateren, terwijl andere kassen de uitgaven nauwelijks of niet geheel uit de inkomsten kunnen dekken. De omvang der basis-kapitalen, dus in wezen de reserves, zijn eveneens sterk uiteenlopend. Daarom zou overwogen kunnen worden of het collectenrooster nader moet worden bezien, opdat de opbrengsten meer naar behoefte worden verdeeld.

Informatie.

Naar aanleiding van de desbetreffende opdracht werd door deputaten in de maand december van elk jaar nagegaan in hoeverre de bedragen van de in art. 187 sub 4 van de Acta van de generale synode 1959 (traktementen) gegeven regeling behoorden te worden gewijzigd, zulks aan de hand van het indexcijfer der lonen.

Deputaten hebben hiervoor gehanteerd het loonindexcijfer voor het overheidspersoneel in de onderwijzerssector. Deze cijfers worden bekend gemaakt door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Vanzelfsprekend werden de cijfers gecorrigeerd en aangepast met het oog op premievrije emeritaatsuitkering, vrije woning etc.

Het resultaat van het onderzoek werd bericht aan alle kerkeraden, classes en part. synoden.

Algemeen.

Door de vorige synode werd aan de deputaatschappen opgedragen telken jare een balans en exploitatie-rekening over te leggen op gelijke wijze als is geadviseerd. Hierdoor zou unifor-

mits in de verslaggeving ontstaan, waardoor de tijdsduur van de controle en als gevolg daarvan de in rekening te brengen kosten, worden beperkt.

In verband hiermede werd door de synode een bedrag geviseerd van f 9.000,- voor de accountantskosten.

Tot onze spijt hebben slechts enkele penningmeesters daaraan voldaan, zodat in de andere gevallen de jaarrekeningen moesten worden opgesteld door het accountantskantoor. Hierdoor zijn de kosten gestegen en is het bedrag van f 9.000,- beslist niet toereikend.

Hoewel aan de hand van de verwerkte uren en de gemaakte kosten in totaal een bedrag van f 12.500,- benodigd zou zijn, werd dit gereduceerd tot f 10.500,-, zodat wij u verzoeken het bedrag van f 9.000,- alsnog aan te vullen met f 1.500,-. Het bedrag van de totale kosten bedraagt niet meer dan 1% van het totaal van de ontvangsten van de kassen.

Deputaten stellen u voor voor de komende drie jaren en bedrag van f 12.000,- beschikbaar te stellen, echter met bevoegdheid dat zij naar eigen inzicht kunnen bepalen, welke kassen eenmaal per jaar volledig moeten worden gecontroleerd, zulks ter voorkoming van extra kosten.

Zoals reeds onder „overzichten collecten” is vermeld, vulde de vorige synode deze instructie onder meer aan met de opdracht jaarlijks aan de kerkeraden en classes uitgewerkte statistische gegevens te verschaffen omtrent de opbrengsten van de verschillende kassen.

Aangezien nader overleg na het sluiten van de synode 1962 uiteraard niet meer mogelijk was, hebben deputaten sedert dien met grote moeite aan deze zeer tijdrovende opdracht voldaan.

Daar deputaten van mening zijn dat deze verslaggeving een beperkt nut afwerpt, verzoeken zij u hen van dit doel van hun opdracht te ontheffen. Het komt hun bovendien zinvoller en belangrijker voor dat, indien kerken voor bepaalde kassen te weinig opbrengen, de penningmeester van de desbetreffende kas zich rechtstreeks tot die kerken of classes wendt met het verzoek aan de bestaande verplichtingen te voldoen.

Tevens vragen deputaten zich af of de aan het synode-verslag toegevoegde statistische overzichten van de gehouden collecten in een behoefte voorzien en zo ja, of deze niet beter kunnen worden vermeld in de financiële verslagen van ieder deputaatschap afzonderlijk, daar deze gegevens in feite daarin thuis behoren.

Mocht u niettemin besluiten dat voortgegaan moet worden met de jaarlijkse verslaggeving aan de kerkeraden, classes en synode, al dan niet aangevuld met andere taken, dan verzoeken deputaten u hen te machtigen dit werk, voor zover deputaten daarvoor geen gelegenheid kunnen vinden, te delegeren aan betaalde krachten, opdat niet het gevaar ontstaat dat andere kerkelijke arbeid, waarmede deputaten uit hoofde van die zijn belast, onvoldoende aandacht kan krijgen.

Wat betreft het voorstel aan de synode om alle kerkeraden en classes over de vermogenspositie van de verschillende kassen in te lichten, menen deputaten zulks te moeten ont-raden, daar het gevaar bestaat dat verkeerde conclusies kunnen worden getrokken, temeer daar op grond van hun ervaringen, het weerkapitaal bepaald niet hoog kan worden geschat.

Hiermede mogen zij hun mededelingen besluiten en in uw belangstelling aanbevelen.

J. van Loeuwen, secretaris.

BIJLAGE XLV

Art. 120, 122.

RAPPORT V VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE DE FINANCIËLE ZAKEN.

Dat deputaten voor financiële zaken hun rapport beginnen met de opmerking dat het hier een minder aantrekkelijke aangelegenheid betreft, kan uw commissie onderschrijven, maar tegelijk moet zij toestemmen, dat het een noodzakelijke aangelegenheid is. Uw commissie acht het gewenst, dat de synode aan de opmerkingen van deputaten voor wat betreft de financiële administratie goede aandacht besteedt.

Beleggingen.

Uw commissie is van oordeel dat deputaten terecht veel aandacht besteden aan een juiste belegging der gelden. Mogelijk kunnen deputaten de synode medelen of hun adviezen ook worden opgevolgd. Verder heeft uw commissie, enigszins bezorgd zijnde over de geldont-waarding, zich afgevraagd of het beleggen in obligaties en pandbrieven wel de meest juiste belegging is, of dat een meer waardevaste belegging misschien mogelijk is door samenbunde-ling van diverse kassen.

Overzicht kollekten.

Het is naar de mening van uw commissie begrijpelijk dat er vragen rijzen ten aanzien van de verschillen die er zijn tussen de reserves. Bij de ene kas zal foodsforming meer noodzakelijk zijn dan bij de andere, mogelijk is ook dat het ene deputaatschap wat voorzichtiger of zuiniger is dan het andere. Het collecterooster zou uw commissie wel gehandhaafd willen zien, zij het dan zoveel mogelijk met vermelding van omslag- of stroefbedragen. Het is voor de kerkeraden een goede richtlijn. Vermindert men het aantal collecten, dan zal wel steeds tijdig een bepaald deel van omslag- of stroefbedrag moeten worden overgemaakt. Op deze wijze worden de resultaten niet gemeten naar het aantal collecten, maar naar het voldoen van het bedrag dat zal worden vastgesteld. Dit houdt in, dat instructie 7.20 wordt aangenomen. Het mondelinge voorstel van één der deputaten voor het collecterooster om dit deputaatschap op te heffen en het samenstellen van een collecterooster onder te brengen bij het deputaatschap voor financiële zaken, meent uw commissie niet te moeten overnemen, gelet op de vele en belangrijke zaken welke laatstgenoemd deputaatschap reeds heeft te behartigen.

Algemeen.

Uw commissie betreurt het, dat door meerdere penningmeesters aan de opdracht der vorige synode niet is voldaan, door niet jaarlijks een balans en exploitatierekening in te dienen. Daar dit kostenverhogend werkt, zou uw commissie in overweging willen geven de meerdere kosten ten laste van het betreffende deputaatschap te brengen. Dat het bedrag van f 9.000,- niet toereikend was voor de afgelopen drie jaren acht de commissie aannemelijk en zij meent dan ook dat aan het verzoek om alsnog f 1.500,- te betalen moet worden voldaan. Ook kan uw commissie accoord gaan met het voorstel om voor de komende drie jaren f 12.000,- beschikbaar te stellen. Zij zou daarbij aan het inzicht en de verantwoordelijkheid van deputaten willen overlaten, hoe zij de controle der kassen willen regelen.

Uw commissie is van mening dat statistische gegevens omtrent de opbrengsten van ver-schillende kassen weliswaar van secundair belang doch niettemin nuttig zijn.

Letten op de eerste opmerking van deputaten onder „algemeen” meent uw commissie dat, zo dit werk aan deputaatschappen wordt overgelaten, dit inzicht spoedig verdwenen zal zijn, hetgeen toch niet juist is. Tenzij deputaatschappen de verplichting op zich nemen deze gegevens wel te verstrekken, hetgeen uw commissie dus zou toejuichen, zou uw commissie toch gaarne zien dat deputaten voor financiële zaken dit werk blijven doen en zij gemachtigd worden daarvoor „zo nodig” een betaalde kracht aan te trekken. Wellicht dat hier of daar een cijfer-grage broeder of zuster te vinden is, die deputaten hierbij behulpzaam wil zijn.

Het slot van het deputatenrapport wijst kennelijk in de richting van de instructies 7.19 en 7.21, resp. van de part. synode van het Westen en het Zuiden. Daar deze instructies ook aan uw commissie ter behandeling werden gegeven, heeft zij nagegaan wat hierover op vorige synodi heeft gediend.

In 1953 werd een instructie van de part. synode van het Noorden - art. 164 - niet aanvaard. Vermoedelijk had deze instructie dezelfde strekking als beide hiervoor genoemde, hoewel dat niet duidelijk blijkt. De synode wilde voorkomen „dat het spontane karakter van de offers der liefde schade wordt toegebracht”.

In 1956 werd besloten (Acta 1956, art. 111 sub 4) „dat in het vervolg aan de generale synode in een vertrouwelijk rapport zo volledig mogelijk, door overlegging van de exploitatie-rekeningen en vermogensstaten der kassen inzicht in de financiële situatie der kassen wordt gegeven”.

In de Acta van 1959, art. 188 lezen we dat de synode beslist aan de part. synode van het Westen te berichten, dat tot het hiervoor genoemde in 1956 besloten werd. Uit de bijlage LXXXI blijkt, dat er in de part. synode stemmen waren opgegaan om een kapitaalrekening te doen verstrekken, doch dat de vergadering van mening was, dat dit „gevoegelijk beperkt kon blijven tot de generale synode, eens in de drie jaren”.

Ter generale synode van 1962 werd een „instructie voor de deputaten voor financiële zaken” vastgesteld (art. 214). In art. 7 van deze instructie, dat handelt over het rapporteren der deputaten aan de synode lezen we o.a. „voor zover dit rapport het beleid van bepaalde deputaatschappen of personen, dan wel kapitaalrekeningen betreft, heeft dit rapport een ver-trouwelijk karakter”. Nu treft het uw commissie dat weliswaar telkens weer soortgelijke instructies als 7.19 en 7.21 de synode-tafel bereiken, maar toch ook steeds weer besloten werd bedoelde gegevens in vertrouwelijke rapporten aan de synode bekend te maken en niet in de openbaarheid te brengen.

Uw commissie is van mening, dat kerkeraden toch wel een zeker vertrouwen mogen hebben in de handelingen der generale synode en diverse deputaatschappen. Zij kan zich daarom wel vinden in hetgeen deputaten aan het eind van hun rapport schrijven.

Mocht de synode in meerderheid van oordeel zijn dat volledige opening van zaken gegeven moet worden dan verdient het volgens uw commissie overweging deze gegevens alleen te verstrekken aan kerkeraden die daarom uitdrukkelijk verzoeken.

Uw commissie zou de synode willen voorstellen:

- deputaten dank te zeggen voor alle verrichte arbeid en, indien nodig, opnieuw een algemeen secundus te benoemen;
- deputaten op te dragen vooral toe te blijven zien op een juiste belegging der gelden, alsook of de adviezen daartoe worden opgevolgd, en verder de mogelijkheden van meer waardevaste belegging te onderzoeken;
- de penningmeesters, welke in gebreke blijven jaarlijks een balans en exploitatierkening te overleggen, te vermanen en op te wekken zulks alsnog te doen op poene van betaling der meerdere kosten welke deze nalatigheid met zich brengt;
- alsnog *f* 1.500,- te voteren als aanvulling op het bedrag van *f* 9.000,- door de synode 1962 voor dit werk beschikbaar gesteld;
- voor de komende drie jaren *f* 12.000,- beschikbaar te stellen en de frequentie der controle aan het inzicht en de wijsheid van deputaten over te laten;
1. deputaten voor financiële zaken te ontheffen van de taak statistische gegevens over ontvangen collecten samen te stellen en ter kennis van kerkeraden en classes te brengen;
2. de diverse deputaatschappen op te dragen een statistisch overzicht samen te stellen van de hiervoor genoemde opbrengsten en dit in hun rapport op te nemen;
3. deputaten voor financiële zaken op te dragen op naleving van deze bepaling toe te zien en hen te machtigen, zo enig deputaatschap in gebreke blijft, een overzicht te doen samenstellen op kosten van dat deputaatschap;
- het advies van deputaten op te volgen en de instructies 7.19 en 7.21 niet te aanvaarden;
- het voorstel van de deputaten voor het collecterooster dit deputaatschap op te heffen, niet te aanvaarden;
- in het collecterooster zo mogelijk alle omslag- en streefbedragen op te nemen daarmee gevolg gevend aan instructie 7.20 van de part. synode van het Zuiden;
- de penningmeesters te dechargeren en te danken voor al hun arbeid in dezen verricht.

K. Geleyse, rapp.

BIJLAGE XLVI

Art. 123.

RAPPORT VAN DE QUAESTOR VAN DE GENERALE SYNODE.

Hieronder volgt het rapport van de financiële resultaten over de periode 1 juni 1962 - 31 mei 1965:

Het vermogen van de kas van de generale synode is per 1 juni 1965 als volgt samengesteld:

Balans per 1 juni 1965

Postrekening	<i>f</i> 1.189,32	Vooruit ontvangen bijdrage	
Holl. Bank Unie	.. 9.087,-	part. synoden	<i>f</i> 4.008,-
Nog te ontvangen accountantskosten	.. 890,-	Kas emigratie	.. 10,-
Verkoop Acta '62	.. 98,97	Boekenfonds	.. 89,50
		Vermogen	.. 7.157,79
	<i>f</i> 11.265,29		<i>f</i> 11.265,29

De rekening van lasten en baten over de periode 1962-1965 is als volgt:

Lasten	1962-1965	Baten	
Kosten gen. synode 1962 ...	<i>f</i> 14.450,77	Bijdragen part. synoden ...	<i>f</i> 38.593,60
Drukkosten Acta 1962	.. 7.360,90	Bijdragen voor Geref. Soc.	
		Instituut	.. 9.820,27

Deputaatschap eenheid geref. belijders	<i>f</i> 4.690,86	Verkoop Acta 1962	<i>f</i> 1.803,88
Kosten Geref. Oec. synode ..	.. 7.342,15	Rente	.. 240,34
Bijdrage I.C.C.C.	.. 4.000,-	Tekort 1962-1965	.. 2.380,73
Div. deputaatschappen	.. 4.405,22		
Afgedragen aan Geref. Soc. Instituut	.. 9.820,27		
Bijdrage Zeemanscentrale ...	.. 250,-		
Accountantskosten	.. 465,-		
Administratiekosten	.. 53,65		
	<i>f</i> 52.838,82		<i>f</i> 52.838,82

TOELICHTING BALANS

Postrekening *f* 1.189,32

Dit bedrag is het tegoed bij de Postcheque en Girodienst per 31 mei '65.

Hollandsche Bank Unie *f* 9.087,-

Het tegoed bij deze bankinstelling te Amsterdam bedroeg per 31 mei 1965 *f* 9.087,- waarin begrepen *f* 87,- zijnde de gekweekte rente tot 1 januari 1965. De geldmiddelen welke tijdelijk rentegevend konden worden belegd zijn geadmireerd op bankboekje no. 35319.

Nog te ontvangen accountantskosten *f* 890,-

Voor de controle der kerkelijke kassen heeft het accountantskantoor J. H. v. Duuren te Rotterdam over de jaren 1962 en 1963 *f* 6.000,- in rekening gebracht. De verdeling geschiedde in overleg met de deputaten voor financiële zaken. Aangezien deze declaratie in april 1965 werd ingediend, heeft bovengenoemd bedrag betrekking op onderstaande kerkelijke kassen die hun aandeel per 31 mei 1965 nog moesten voldoen:

Bibliotheek Theologische Hogeschool	<i>f</i> 150,-
Fonds Bouwen en Bewaren	.. 150,-
Jeugdsteunfonds	.. 150,-
Geestelijke belangen van de militairen	.. 100,-
Ambtelijke bearbeiding schippers	.. 300,-
Emigratie	.. 40,-
	<i>f</i> 890,-

Verkoop Acta 1962 *f* 98,97

De fa. Van Brummen te Dordrecht moest per 31 mei 1965 nog *f* 98,97 overmaken in verband met de verkoop van de acta 1962.

Vooruitontvangen bijdragen van de part. synoden *f* 4.008,-

Aangezien de bijdragen 1965 ten gunste komen van het boekjaar 1965-1966 werd dit bedrag als vooruitbetaald op de balans opgenomen. Het betreft de bijdrage overgemaakt in mei 1965 van de

Part. synode van het Noorden	<i>f</i> 1.129,-
Part. synode van het Westen	.. 1.000,-
Part. synode van het Oosten	.. 1.879,-
	<i>f</i> 4.008,-

Kas emigratie *f* 10,-

Dit bedrag betreft een ontvangen gift voor de deputaten voor emigratie. Deze gift werd in juni 1965 doorbetaald.

Boekenfonds *f* 89,50

Dit bedrag werd op 31 mei 1965 op de postrekening overgeschreven met de volgende omschrijving:

„Restant steunfonds biografie-Van Lingen”

„Voor fondsvorming ten behoeve van subsidiëring van uitgaven die voor de Chr. Geref. Kerken van waarde worden geacht”.

Vermogen f 7.157,79

Het tekort over 1962-1965 ad f 2.380,73 is hierop in mindering gebracht zodat de stand als volgt wordt:

Stand per 1 juni 1962	f 9.538,52
Tekort 1962-1965	„ 2.380,73
Stand per 31 mei 1965	f 7.157,79

TOELICHTING LASTEN EN BATEN

Kosten generale synode 1962 f 14.450,77

De specificatie van dit bedrag is als volgt:

	1959	1962
Reis- en verblijfskosten afgevaardigden	f 2.727,01	f 4.399,20
Verzorging en maaltijden afgevaardigden	„ 3.403,74	„ 3.808,15
Installatie vergaderruimte	„ 1.318,88	„ 1.889,55
Assistentie administratie, stencil- en tikwerk	„ 725,-	„ 1.427,59
Organisatiekosten en scribaat	„ 1.874,13	„ 2.926,28
	f 10.048,76	f 14.450,77

Drukkosten Acta 1962 f 7.360,90

Aan Uitgeverij Van Brummen te Dordrecht werd betaald voor het drukken en verzenden van 500 exemplaren van de Acta 1962 f 7.360,90.

Deputaatschap voor de eenheid van geref. belijders f 4.690,86

Dit bedrag omvat de gemaakte kosten voor reis- en verblijfskosten tijdens vergaderingen en conferenties, telefoon- en portiekosten en het maken van rapporten.

Kosten Geref. oecumenische synode f 7.342,15

Dit bedrag bestaat uit:

De kosten van de afvaardiging van dr. Verplanke en wijlen ds. de Waal naar de Geref. Oec. synode te Grand Rapids ad	f 3.827,-
aandeel kosten G.O.S. 1963	\$ 425
aandeel kosten G.O.S. 1964	\$ 550
	\$ 975 = f 3.515,15

Totaal . . . . . f 7.342,15

Bijdrage I.C.C.C. f 4.000,-

Ingevolge het besluit van de deputaten voor de eenheid werden de volgende bedragen overgemaakt:

Bijdrage 1959-1962 (restant)	f 2.000,-
Contributie 1963	„ 1.000,-
Contributie 1964	„ 1.000,-
	f 4.000,-

Diverse deputaatschappen f 4.405,22

De specificatie van dit bedrag is als volgt:

Collecterooster	f 406,70
Geref. Soc. instituut	„ 1.012,22
Hoge Overheid en C.I.O.	„ 609,30
Plaats van diakenen	„ 10,-
Synodaal archief	„ 19,-

Psalmberijming	„ 105,88
Art. 36 Nef. Geloofsbelijdenis	„ 618,74
Nieuwe Vertaling	„ 7,80
Kalender en Jaarboek	„ 59,68
Koopvaardij	„ 658,60
Financiële zaken	„ 416,34
Vertegenwoordiging der kerken	„ 119,61
Liturgische geschriften	„ 322,95
Onderzoek art. 171 Acta 1962	„ 19,30
Uitgave Dordtse Kerkorde	„ 19,10
	f 4.405,22

Afgedragen aan Geref. sociologisch instituut f 9.820,27

Over de periode 1 juni 1962-31 mei 1965 werd bovengenoemd bedrag aan het G.S.I. afgedragen, zijnde de van de kerken ontvangen bijdragen.

Bijdrage Zeemanscentrale f 250,-

Ingevolge het besluit van de generale synode werd over de periode 1962-1964 f 250,- bijgedragen.

Accountantskosten f 465,-

Van de accountantskosten 1961 werd niet doorberekend de controlekosten voor Dagkalender en Jaarboek ad	„ 125,-
Controle kosten kas generale synode 1961	„ 140,-
Controle kosten kas generale synode 1962-'63	„ 200,-
	f 465,-

Bijdragen particuliere synode f 38.593,60

De specificatie van dit bedrag is als volgt:

	1962	1963	1964	Totaal
Part. synode van het Noorden	f 3.022,-	f 3.063,-	f 3.101,40	f 9.186,40
Part. synode van het Oosten	„ 3.628,-	„ 3.684,80	„ 3.723,80	„ 11.036,60
Part. synode van het Westen	„ 3.049,-	„ 3.114,40	„ 3.136,80	„ 9.300,20
Part. synode van het Zuiden	„ 2.939,-	„ 3.067,-	„ 3.064,40	„ 9.070,40
	f 12.638,-	f 12.929,20	f 13.026,40	f 38.593,60

Bijdragen voor het Ger. Soc. Instituut f 9.820,27

Ingevolge het besluit van de generale synode werd van de kerken een jaarlijkse bijdrage gevraagd van f 0,04 per lid en dooplid. Het Fonds voor bijzondere noden en Fonds steun kerkbouw hebben het tekort gedekt dat ontstond doordat enige kerken niet of slechts gedeeltelijk hebben bijgedragen.

De specificatie van dit bedrag is als volgt:

Van de kerken ontvangen: over 1962	f 2.011,29
over 1963	f 2.532,60
over 1964	f 2.297,70
over 1965	f 2.083,18
	f 8.934,77

Van F.S.K. en deputaten voor bijzondere noden

Ontvangen tekort 1962	f 470,88
1963	„ 72,68
1964	„ 341,94
	„ 885,50

Totaal . . . . . f 9.820,27

Dit bedrag werd aan het G.S.I. afgedragen.

Verkoop Acta 1962 f 1.803,88

De Uitgeverij Van Brummen te Dordrecht had tot 1 juni 1965 in verband

met verkoop Acta 1962 ontvangen	f 1.876,06
Af: door Van Brummen betaalde posten	„ 72,18
	<u>f 1.803,88</u>

Rente f 240,34

Dit bedrag betreft de bijgeschreven rente op het boekje van de Spaarbank Amsterdam dat inmiddels vervallen is en de rente op het boekje van de Hollandsche Bank Unie te Amsterdam t.w.

Spaarbank Amsterdam	f 153,34
Hollandsche Bank Unie	„ 87,-
	<u>f 240,34</u>

Tekort 1962-1965 f 2.380,73

Dit tekort is ontstaan doordat blijkens de rekening van lasten en baten over de periode 1962-1965 de lasten f 2.380,73 hoger waren dan de baten te weten

Lasten	f 52.838,82
Baten	„ 50.458,09
	<u>f 2.380,73</u>

Ter vergelijking van de financiële resultaten 1962/65 met die over de periode 1959/62 wordt als bijlage aan dit rapport toegevoegd:

- de balans per 1 juni 1965 met de vergelijkende cijfers per 1 juni 1962;
- de rekening van lasten en baten over de periode 1 juni 1962-31 mei 1965 met de vergelijkende cijfers over de periode 1 juni 1959-31 mei 1962.

G. G. v. Wijngaarden.

KAS GENERALE SYNODE.

Balans per:

	1-6-1962	1-6-1965		1-6-1962	1-6-1965
Postrekening	f 9.915,75	f 1.189,32	Vooruitontvangen bij-		
Spaarbank Amstere	„ 371,07	„ -,-	dragen part. synoden	f 1.729,60	f 4.008,-
Holl. Bank Unie	„ -,-	„ 9.087,-	Kas Emigratie	„ -,-	„ 10,-
Gerref. Soc. Instituut	„ 391,30	„ -,-	Boekenfonds	„ -,-	„ 89,50
Nog te ontvangen ac-			Vermogen	„ 9.538,52	„ 7.157,79
countantskosten	„ 590,-	„ 890,-			
Verkoop Acta 1962	„ -,-	„ 98,97			
	<u>f 11.268,12</u>	<u>f 11.265,29</u>		<u>f 11.268,12</u>	<u>f 11.265,29</u>

REKENING VAN LASTEN EN BATEN

	1-6-1959 -	1-6-1962 -		1-6-1959 -	1-6-1962 -
	31-5-1962	31-5-1965		31-5-1962	31-5-1965
Kosten gen. synode	f 10.048,76	f 14.540,77	Bijdr. part. synoden	f 28.851,60	f 38.593,60
Drukkosten Acta	„ 5.168,95	„ 7.360,90	Bijdr. voor G.S.I.	„ 4.222,29	„ 9.820,27
Dept. eenheid	„ 3.179,76	„ 4.690,86	Verkoop Acta	„ 1.496,61	„ 1.803,88
Bijdrage I.C.C.C.	„ 2.000,-	„ 4.000,-	Rense	„ 101,67	„ 240,34
Dept. emigratie	„ 1.999,52	„ -,-	Tekort	„ -,-	„ 2.380,73
Diverse dept.	„ 2.663,61	„ 4.405,22			
Kosten G.O.S.	„ -,-	„ 7.342,15			
Afgodr. aan G.S.I.	„ 4.222,29	„ 9.820,27			
Bijdr. Zeemanscentr.	„ 250,-	„ 250,-			
Accountantskosten	„ 1.500,-	„ 485,-			
Admin. kosten	„ 342,81	„ 53,65			
Batig saldo	„ 3.296,47	„ -,-			
	<u>f 34.672,17</u>	<u>f 52.838,82</u>		<u>f 34.672,17</u>	<u>f 52.838,82</u>

BIJLAGE XLVII
Art. 123, 225

CONCEPT-INSTRUCTIE VOOR DE QUAESTOR VAN DE GENERALE SYNODE.

- De generale synode benoemt een quaestor synodi alsmede diens secundus.
- De taak van de quaestor is:
  - de gelden te innen en te beheren als bedoeld in art. 50 K.O. sub 5;
  - de kosten verbonden aan het werk van de generale synode te voldoen volgens begroting;
  - aan de deputaatschappen wier onkosten uit de kas van de generale synode worden voldaan, volgens begroting de middelen daarvoor beschikbaar te stellen en de uitgaven te controleren;
  - de kerkeraad van de roepende kerk van advies te dienen inzake de kosten van voorbereiding van de generale synode, en zijn goedkeuring daaraan te bechten.
- De quaestor heeft het recht voor zover hij het nodig en wenselijk acht overleg te plegen en advies te vragen aan deputaten voor financiële zaken, voorzover het zaken van beheer betreft, en aan het deputaatschap voor de vertegenwoordiging der kerken voor zover het zaken van beleid betreft.
- De quaestor rapporteert aan elke generale synode onder overlegging van balans, exploitatierekening en begroting.

BIJLAGE XLVIII
Art. 127, 129.RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET BEHEER VAN DE
ALGEMENE KAS TOT STEUN AAN DE KERKEN
TEN BEHOEVE VAN DE VERZORGING VAN EMERITI PREDIKANTEN,
PREDIKANTSWEDUWEN EN -WEZEN NAAR ART. 13 K.O.

Deputaten voor het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen naar art. 13 K.O. hebben de eer u hierbij een rapport aan te bieden betreffende hun werkzaamheden godurend de jaren 1963-1965.

De samenstelling van het deputaatschap.

Het deputaatschap bestaat momenteel uit de volgende broeders: ds. A. C. Noort voor de part. synode van het Noorden, sec. ds. A. Hilbers; ds. K. G. van Smeden voor de part. synode van het Oosten, sec. G. den Hertog; ds. J. P. Geels voor de part. synode van het Westen, sec. ds. A. W. Drochler; A. A. de Lange voor de part. synode van het Zuiden, sec. M. Koolle. Als voorzitter fungeerde ds. K. G. van Smeden. Het secretariaat berustte in handen van ds. J. P. Geels. Br. J. de Jong nam het penningmeesterschap waar.

In 1963 leed ons deputaatschap twee zware verliezen, daar binnen veertien dagen zowel de 1e als de 2e penningmeester door de dood werden weggenomen. Ds. Joh. de Waal had nog maar enkele vergaderingen als 2e penningmeester bijgewoond, terwijl ds. D. Henstra vele jaren het penningmeesterschap op accurate en pastorale wijze had behartigd. De verslagenheid in ons college was groot. Er moesten ogenblikkelijk maatregelen getroffen worden, daar door het overlijden van beide gemachtigden de gelden geblokkeerd werden. Daarom belegden deputaten na de begrafenis van ds. Henstra een spoedvergadering en vonden gelukkig br. J. de Jong bereid het penningmeesterschap op zich te nemen. Op uitnemende wijze heeft hij zich van zijn taak gekweten, zodat spoedig de bank- en girorekeningen waren gedeblokkeerd. De familie Henstra hielp ons trouw bij het overnemen van boeken en bescheiden. Zodoende is br. de Jong tot op heden waarnemend penningmeester.

De werkzaamheden gedurende de afgelopen periode verricht.

Deputaten vergaderden, inclusief de spoedvergadering te Den Haag, negen maal. De eerste vergaderingen werden bijgewoond door de 1e en 2e penningmeester en de financiële adviseur, br. J. de Jong. Op de latere vergaderingen was br. de Jong steeds als waarnemend penningmeester aanwezig, terwijl hij ook ieder jaar het financieel jaarverslag verzorgde.

De volgende cijfers geven u een beeld van de financiële gang van zaken:

inkomsten van de omslag	jaar	uitkeringen
f 117.310,55	1962	f 116.091,08
" 128.479,83	1963	" 117.952,85
" 151.137,57	1964	" 139.921,28
wijze giften		legaten
f 2.391,-	1962	f 1.500,-
" 913,-	1963	" -,-
" 1.741,15	1964	" -,-
reservekapitaal		rente
f 173.050,75	1962	f 3.923,70
" 184.563,18	1963	" 4.820,50
" 195.303,79	1964	" 5.236,80

De omslagen werden per jaar met *f* 0,25 verhoogd, resp. tot *f* 2,-, *f* 2,25 en *f* 2,50. Het reservekapitaal kon op bescheiden wijze worden verhoogd. Bij het beoordelen van de rentepoest dient te worden bedacht, dat een deel van het kapitaal is belegd in rentespaar-brieven, van welke bedragen de rente op de waarde van de stukken wordt bijgeboekt.

De deputaten voor financiële zaken controleerden de kas, boeken en bescheiden over de jaren 1962 en 1963 en brachten hiervan een gunstig verslag uit.

Het aantal verzorgden bedraagt thans 46, te weten 18 predikanten, 23 predikantsweduwen en 5 wezen.

Deputaten hebben getracht zich te houden aan de door de generale synode voorgestelde normen voor de uitkeringen en omslagen. Dank zij de spontane medewerking van de kerken konden zij het streefbedrag van *f* 4.000,- voor emeriti predikanten en *f* 3.500,- voor predikantsweduwen bereiken.

Ten aanzien van een verdergaande verhoging brengen deputaten het volgende onder uw aandacht.

Van 1 januari 1965 af bedragen de uitkeringen voor een emeritus predikant *f* 4.000,- en voor een predikantsweduwe *f* 3.500,- per jaar. Daarboven wordt *f* 3.756,- A.O.W., of *f* 2.628,- A.W.W. per jaar genoten, zodat de inkomsten uit beide bronnen bedragen voor een emeritus predikant *f* 7.756,- en voor een predikantsweduwe *f* 6.128,- per jaar.

In het algemeen dient er een zeker verband te bestaan tussen de inkomsten van een emeritus predikant of een predikantsweduwe en het traktement van een predikant in actieve dienst. Bij de pensionering van het overheidspersoneel, welke nog altijd als een van de beste voorzieningen in ons land geldt, bedraagt het eigen pensioen bij veertig dienstjaren 70 % van de pensioengrondslag en het weduwenpensioen 5/7 van het eigen pensioen, dat is dus maximaal 50 % van de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan de wedde plus de vaste toelagen (vrij wonen en vakantietoelagen van 4 %).

Wanneer een globale vergelijking wordt gemaakt tussen de voorzieningen voor onze predikanten en die voor het overheidspersoneel en daarbij wordt uitgegaan van het verantwoord minimum, dat volgens de richtlijnen van deputaten voor financiële zaken geldt voor een predikant met tien dienstjaren (voor 1965 *f* 11.200,-) dan kan de volgende becijfering worden opgemaakt:

traktement	f 11.200,-
vrij wonen (geschat)	" 1.200,-
vakantietoelagen 4 % van <i>f</i> 11.200,-	" 448,-
grondslag	f 12.848,-

De inkomsten van een emeritus predikant zouden dan in vergelijking met het overheidspersoneel moeten bedragen 70 % van *f* 12.848,- = *f* 8.994,- en die van een predikantsweduwe 50 % van *f* 12.848,- = *f* 6.424,-. Rekening houdend met de A.O.W.-uitkeringen van *f* 3.756,- en de A.W.W.-uitkering van *f* 2.628,- zouden dan de uitkeringen uit de kas moeten worden gesteld op

voor een emeritus predikant *f* 8.994,- - *f* 3.756,- = *f* 5.238,-
 voor een predikantsweduwe *f* 6.424,- - *f* 2.628,- = *f* 3.796,-

Deputaten achten het wel verantwoord en gewenst u voor te stellen de uitkeringen van resp. *f* 5.238,- en *f* 3.796,- als basisstreefbedragen aan te nemen voor de verhoging van de uitkeringen in de komende drie jaren. Uitgedrukt in procenten van het minimum-traktement van predikanten met tien dienstjaren (*f* 11.200,-) komen de inkomsten van een emeritus predikant dan op 80 % van dat traktement en die van een predikantsweduwe op 57 %. Na

de enerzijds op de particuliere synode van het Westen gegeven toelichting zijn de percentages, welke zijn genoemd in de door die synode vastgestelde instructie betreffende de verhoging van de uitkeringen uit onze kas, praktisch aan de bovengenoemde percentages gelijkgesteld.

Bij het bepalen van de omslag, welke nodig is om de bovengenoemde uitkeringen te dekken, dient er rekening mede te worden gehouden, dat de traktementen in de komende jaren zullen stijgen. Worden de uitkeringen aan de traktementen gekoppeld, dan gaan ook de uitkeringen omhoog.

Bij de hierna volgende becijfering is rekening gehouden met een stijging van 20 % in de loop van de komende drie jaren. De uitkeringen zullen dan aan het eind van het derde jaar gaan bedragen resp. *f* 6.286,- en *f* 4.555,-. Bij een gelijk aantal emeriti predikanten (18) en weduwen (23) als thans in verzorging is, zal in het derde jaar moeten worden uitgekeerd $18 \times f 6.286,-$ en $23 \times f 4.555,- = f 217.913,-$.

Wordt hier nog bij geteld een bedrag voor extra uitkeringen bij ziekte, onkosten enz. dan zal over drie jaren een bedrag van rond *f* 225.000,- per jaar nodig zijn. Dit betekent dat bij een aantal leden en doopleden van 66.200 de omslag over drie jaar *f* 3,40 zal moeten bedragen om de lopende uitkeringen te dekken. Met het oog op een geringe reservevorming zal dan de omslag op rond *f* 3,50 moeten worden gesteld.

Gezien het bovenstaande geven deputaten u in overweging ten aanzien van het door hen in de komende jaren te voeren beleid de volgende richtlijnen vast te stellen:

- dat als streefbedrag zal gelden een uitkering, die bedraagt:
  - voor emeriti predikanten boven de leeftijd van 65 jaar 80 % van het aanvaardbaar minimum-traktement voor predikanten met tien dienstjaren, te verminderen met de uitkering A.O.W.;
  - voor predikantsweduwen, die in het genot van een uitkering ingevolge de A.W.W. zijn, 57 % van het onder a. genoemde traktement, te verminderen met de uitkering A.W.W.;
- dat de uitkeringen ten behoeve van emeriti predikanten en predikantsweduwen, die niet in het genot van de uitkering A.O.W. resp. A.W.W. zijn, aan het beleid van deputaten zullen worden overgelaten;
- dat deputaten worden gemachtigd in gevallen, waarin te hunner kennis wordt gebracht, dat door emeriti predikanten of predikantsweduwen wegens ziekte of andere bijzondere omstandigheden extra kosten zijn gemaakt, naar bevel van zaken te handelen;
- dat aangezien het huidige reservefonds nog niet voldoende wordt geacht, vooral niet nu de uitkeringen worden verhoogd, aan deputaten wordt opgedragen met de reservevorming door te gaan;
- dat de omslag, die zal gelden voor de jaren 1966, 1967 en 1968, geleidelijk aan zal worden verhoogd tot *f* 3,50 per lid en per dooplid;
- dat deputaten worden gemachtigd indien onvoorziene bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven, een extra beroep op financiële steun van de kerken te doen.

J. P. Geels, secretaris.

BIJLAGE XLIX

Art. 127, 129.

RAPPORT II VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE HET BEHEER VAN DE ALGEMENE KAS TOT STEUN AAN DE KERKEN TEN BEHOEVE VAN DE VERZORGING VAN EMERITI PREDIKANTEN, PREDIKANTSWEDUWEN EN WEZEN NAAR ART. 13 K.O.

De commissie begrijpt wat het voor dit deputaatschap betekende, toen in enkele weken tijds twee deputaten, nl. di. D. Henstra en Job. de Waal, resp. 1e en 2e penningmeester, door de dood werden weggenomen.

Met name de arbeid van ds. D. Henstra, die vele jaren als penningmeester werkzaam was, blijft in onze kerken in dankbare herinnering.

Uw commissie is dankbaar voor de wijze waarop het werk van dit deputaatschap is voortgezet en voor het vele werk, dat in het bijzonder door br. J. de Jong als waarnemend penningmeester werd verricht.

Dat het reservekapitaal op bescheiden wijze kon worden verhoogd, stemt tot dankbaarheid. Deze reservevorming zal ook zeker dienen te worden voortgezet.

Wat betreft een verdergaande verhoging van de uitkeringen is uw commissie ervan overtuigd, dat hier een niet eenvoudige zaak aan de orde wordt gesteld, waarvan de consequenties

moelijk te overzien zijn. Bij de huidige ontwikkeling van het loon- en prijspeil zullen deputaten echter zeker de kant uitmoeten, zoals zij aangeven. Het lijkt de commissie echter onmogelijk hier een prognose te geven voor drie jaar en deputaten zullen dan ook een zekere vrijheid van handelen moeten hebben. Een geleidelijke verhoging van de omslag tot f 3,50 per lid en dooplid zal aan het beleid van deputaten dienen te worden overgelaten. Dit kan met de woorden „zo nodig” worden aangeduid.

Sprekend over de instructie 7.02 van de part. synode van het Noorden was uw commissie unaniem van oordeel zich „moreel” achter deze instructie te kunnen stellen. Materieel lijkt het echter niet voor verwezenlijking vatbaar, temeer niet als de uitkeringen meer en meer worden aangepast aan de veranderde maatschappij. De woorden herhalend uit het rapport van commissie VII van de synode van 1962 zou uw commissie nu willen zeggen: Uw commissie heeft begrip en waardering voor deze overwegingen, doch acht het niettemin... thans nog niet verantwoord aan deze instructie gevolg te geven.

Uw commissie is verder van oordeel, dat instructie 7.03 van de part. synode van het Oosten óók niet moet worden aanvaard. Op één na achten alle commissieleden het beter, dat deputaten ad art. 13 zich bezinnen op wat in genoemde instructie wordt bedoeld. Wel acht uw commissie het wenselijk en raadzaam bij de benoeming resp. herbenoeming van deputaten hiermede rekening te houden, opdat de financiële, economische en sociale vraagstukken, welke zich hierbij voordoen, mede door deskundigen zullen worden behandeld. Mogelijk zal het aantal generale deputaten moeten worden vermeerderd en zo nodig de instructie voor dit deputaatschap moeten worden aangevuld.

Daar instructie 7.04 vrijwel overeenkomt met hetgeen deputaten voorstellen, meent de commissie deze aan genoemd voorstel te kunnen toevoegen.

Uw commissie kreeg verder ter bespreking de vraag inzake de emeritaatsverzorging in de kerken overzee, met name in de Free Christian Reformed Churches of Canada and U.S.A. De commissie is van mening dat, mede geboord hebbende hetgeen door ds. C. Noordegraaf hierover werd opgemerkt, hier geen taak ligt voor onze kerken.

Op grond van het vooraangezette stelt de commissie u voor de volgende besluiten te nemen:

- de handelingen van deputaten goed te keuren en hun dank te zeggen voor al hun arbeid; daarbij een bijzonder woord van dank uit te spreken aan het adres van br. J. de Jong, financieel adviseur der deputaten, voor de bereidwilligheid om in moeilijke omstandigheden als waarnemend penningmeester te fungeren, alsook voor de wijze waarop hij dit heeft gedaan;
- de richtlijnen genoemd onder 1-6 in het rapport van deputaten te aanvaarden en vast te stellen, met dien verstande dat 1 b wordt aangevuld met: „en rekening houdende met de uitkeringen krachtens de A.K.W.” en dat 5 wordt aangevuld met de woorden: „zo nodig”, zodat gelezen wordt: „... 1967 en 1968 zal, zo nodig, geleidelijk... enz.”;
- uit te spreken dat de instructie van de part. synode van het Noorden, alsook die van het Oosten niet wordt aanvaard, en dat instructie 7.04 geslacht kan worden in het voorstel van deputaten te zijn opgenomen;
- het deputaatschap uit te breiden met deskundige personen op financieel-economisch en sociaal gebied en deputaten op te dragen de materie bedoeld in instructie 7.03 in studie te nemen;
- uit te spreken dat er geen taak ligt inzake de emeritaatsvoorziening in de kerken overzee.

K. Geleynse, rapporteur.

BIJLAGE I.

Art. 127, 129.

MINDERHEIDSRAPPORT BETREFFENDE RAPPORT II VAN COMMISSIE VI.

Omtrent rapport II van commissie VI bleek binnen uw commissie geen volledige overeenstemming te bestaan. Toen bij behandeling van instructie 7.03 uw commissie besloot deze instructie niet te aanvaarden, heb ik mij tegenover de commissie het recht voorbehouden een minderheidsrapport in te dienen.

Deputaten geven zich in hun rapport alle moeite u inzicht te geven in haar beleid, terwijl zij voor de bepaling van de uitkeringen bedragen aan predikanten boven de leeftijd van 65 jaar en voor predikantsweduwen die in het genot zijn van een uitkering ingevolge de A.W.W., normen aanbrengen waaromtrent de kerken zich een duidelijk oordeel kunnen vormen. Tevens blijkt echter, dat deputaten u thans geen duidelijke normen kunnen geven voor gevallen als bedoeld onder punt 2 van de door deputaten voorgestelde richtlijnen. Uit heel de opzet van het rapport meen ik te mogen concluderen, dat deputaten ook voor deze categorie gaarne

nadere richtlijnen en normen zouden vaststellen, doch dit, mijns inziens terecht, zonder een nadere diepgaande bestudering niet uitvoerbaar achten.

Het komt mij zeer gewenst voor, dat ook voor deze gevallen zo spoedig mogelijk nadere richtlijnen worden vastgelegd om de volgende redenen:

- omdat de kerken verantwoordelijk zijn voor de verzorging van hun emeriti dienaren en hun gezinnen en zij deze verantwoordelijkheid alleen beleven kunnen, wanneer zij weten naar welke normen deputaten handelen;
- omdat uit hoofde van het bepaalde in art. 13 K.O., de richtlijnen van deputaten zo min mogelijk een disconaal aspect mogen hebben;
- omdat de predikanten aan wie de kerken krachtens art. 13 K.O. een recht op uitkering toekennen, mede in verband met hun persoonlijke verantwoordelijkheid tegenover het eigen gezin, ook zo nauwkeurig mogelijk dienen te weten, op welke wijze de kerken haar verplichtingen ten deze honoreren.

Ook zou naar ik meen, punt 3 van de richtlijnen t.z.t. voorwerp moeten zijn van nadere bestudering. Het zou zeer wenselijk zijn een dierdanig beleid te voeren, dat elke gedachte aan een diaconale opzet vermeden wordt.

Uit de toelichting die deputaten geven blijkt, dat zij gaarne als penningmeesters enkele deskundigen benoemd zouden zien, gezien de financiële en economische vraagstukken rond het beheer van de financiën en de verzorging van de emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen.

Uit een en ander blijkt, dat ook deputaten ten aanzien van de verzorging van de emeriti predikanten der kerk, vraagstukken zien zoals in de instructie 7.03 van de part. synode van het Oosten zijn bedoeld.

Na overweging van het voorgaande, meen ik, dat het aanbeveling verdient, dat u voldoet aan de intentie van instructie 7.03 en opdracht geeft tot nadere bestudering van het vraagstuk van de verzorging van emeriti predikanten, resp. de verzorging van predikantsweduwen en -wezen. Hierbij zou dan ook betrokken kunnen worden het voorstel vervat in instructie 7.02 van de part. synode van het Noorden. Een dergelijk voorstel diende ook reeds op de synode '62. De toenmalige commissie VII heeft in haar rapport (bijlage LXXV Acta synode '62 bladz. 343) enerzijds de wenselijkheid duidelijk gemotiveerd, anderzijds gezien de gebrekkige reserve der kas moeten adviseren „thans” dit voorstel nog niet te aanvaarden. Nu deze kwestie opnieuw aan de orde wordt gesteld en ook thans, gezien de financiële verplichtingen der kas en de gebrekkige reserve, aanvaarding van dit voorstel zonder nauwkeurige bestudering van de financiële consequenties niet verantwoord is, komt het mij gewenst voor dit voorstel aan een commissie als bedoeld in instructie 7.03 in studie te geven.

Hoewel deputaten en met hen de meerderheid van commissie VI daartoe voorstellen het deputaatschap uit te breiden met enkele deskundigen, ben ik van mening, dat het voorkeur verdient hiervoor een speciale commissie te benoemen. Dit is om de volgende redenen:

In het deputaatschap worden vier deputaten aangewezen door de particuliere synoden, zodat rekening gehouden moet worden met de grotere mogelijkheid van tussentijds wijziging.

Bovendien was het deputaatschap tot nu toe belast met een beheersopdracht, en rekening houdend daarmee hebben de particuliere synoden hun keuze laten vallen op bepaalde personen. Het is niet uitgesloten, dat voor de uitvoering van een studie-opdracht het wenselijk blijkt, daarbij andere deskundigen aan te trekken, die mogelijk niet in aanmerking zouden komen voor benoeming tot deputaat. Wel acht ik het zeer gewenst, dat in elk geval enkele personen, die thans bij de werkzaamheden van dit deputaatschap betrokken zijn, in bedoelde commissie worden opgenomen.

Resumerend zou ik u willen voorstellen:

- instructie 7.03 te aanvaarden door een commissie te benoemen, waarin ook enige van de huidige aan het deputaatschap verbonden personen zitting zullen hebben en hun op te dragen het vraagstuk van de emeritering en de verzorging van de emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen naar art. 13 K.O. nader te bestuderen en hierover aan de volgende synode te rapporteren;
- twee deputaten te benoemen, die fungeren als 1ste en 2de penningmeester en deskundig zijn op financieel gebied;
- het voorstel vervat in instructie 7.02 en de vraag inzake de emeritaatsverzorging in de kerken overzee, ter kennis te brengen van de sub 1 voorgestelde commissie met de opdracht ook de daarin vervatte zaken te bestuderen en hierover aan de volgende synode te rapporteren.

G. den Hertog.

BIJLAGE LI
Art. 133

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR KERKBOWAANGELEGENHEDEN.

Uw deputaten voor kerkbouwaangelegenheden rapporteren u het volgende over de periode 1 april 1962-31 december 1964.

1. Samenstelling en vergaderingen.

Samenstelling van en functieverdeling in het deputaatschap bleven in de verslagperiode ongewijzigd. De geleidelijke toeneming van werkzaamheden en het streven naar een goede taakverdeling ropen deputaten tot het voorstel het aantal generale deputaten van vier op vijf te brengen. Bij aanvaarding van dit voorstel zullen zij uw moderamen een voordracht van twee namen aanbieden.

Deputaten vergaderden eenmaal per kwartaal te Amersfoort.

2. Steunverlening aan kerken.

Binnen het raam van uw opdracht om de kerken desgevraagd adviserend en/of financieel bij te staan verleenden deputaten in de verslagperiode steun:

- door het geven van algemene inlichtingen over de mogelijkheid om tot kerkbouw te komen, over de overheids-subsidieregeling, over de werkwijze van deputaten bij het toezeggen van financiële steun e.d. aan de kerkeraden van Almelo, Amsterdam-N., Amsterdam-Z., Broek op Langendijk, Dordrecht-Z., Ede, Den Helder, Hengelo, Kerkwerpe, Meppel, Midwolda, Ridderkerk, Rotterdam-Kralingen, Winschoten en IJmuiden;
- door het geven van advies inzake contacten met de plaatselijke overheid (ontzigening, sanering e.d.) aan de kerkeraden van Amsterdam-N., Delft, Kampen en Meerkerk;
- door het geven van advies inzake restauratie, pastorie-aankoop, keuze tussen restauratie en nieuwbouw e.d. aan de kerkeraden van Apeldoorn-C., Dordrecht-Z., Klundert, Leeuwarden, Middelhamis, Nijmegen, Ridderkerk, Winschoten, Woerden, IJmuiden en Zutphen;
- door het geven van een bouwtechnische beoordeling van de plannen tot restauratie van kerkeraden van Amsterdam-N.W., Broek op Langendijk, Goes, Heerde, Kampen, Midwolda, Putten, Rotterdam-Z., Zierikzee en Zwijndrecht, alsmede aan het curatorium der Theologische Hogeschool (sala) en aan polderdeputaten (gezamenlijke kerkbouw O. Flevoland);
- door het bepleiten van afgifte van de rijksgoedkeuring voor de bouw aan de kerkeraden van Amsterdam-N.W., Broek op Langendijk, Dordrecht-Z., Drachten, Leeuwarden, Meerkerk, Papendrecht, Putten, Rotterdam-Z., Slidrecht-C., Zierikzee en Zwijndrecht;
- door het toezeggen van financiële steun voor de uitvoering van de plannen tot restauratie, stichting of aankoop van een kerkgebouw aan de kerkeraden van Almelo, Amsterdam-N.W., 's-Gravenhage-Z., Hattem, Kampen, Midwolda, Nijmegen, Papendrecht, Putten, Rotterdam-Pernis en Rotterdam-Z.;
- door het uitkeren van toegezegde bijdragen aan de kerkeraden van 's-Gravenhage-Z., Naarden, Nijkerk, Nijmegen en Stadskanaal;
- door het verstrekken van een kortlopende lening aan de kerkeraad van 's-Gravenhage-Rijswijk.

Deputaten zijn niet ingegaan op enkele verzoeken om een lang lopende lening ter financiering van kerkbouw of -restauratie of om financiële steun bij de bouw van een pastorie of een jeugdgebouw. Een tweetal verzoeken om financiële steun voor de stichting of aankoop van een kerkgebouw hebben zij afgewezen, omdat de eigen basis om de lasten te dragen in het ene geval te smal, in het andere geval ook zonder steun breed genoeg was.

3. Verdere werkzaamheden.

Dit waren in de verslagperiode:

- het verzamelen van gegevens omtrent christelijke gereformeerde architecten;
- het aanvullen van het tekort in de bijdragen der kerken aan het G.S.L.;
- het bepalen van een norm voor de vraag, of steun moet worden gevraagd bij kerkbouw-deputaten of bij deputaten naar art. 11 K.O.;
- het bepalen van een norm voor bij een kerk nodige vergaderplaatsen;
- het corresponderen met enkele kerkeraden over het beleid van deputaten;
- het informeren van alle kerkeraden over de geldigheidsduur van de Wet Premie Kerkbouw;
- het inventariseren van de kerkbouwplannen aan de hand van de gegevens der plan-commissies;
- het jaarlijks peilen van de behoeften aan en de mogelijkheden tot verlening van financiële

steun; hierbij bleek de aanvankelijke verwachting dat de financiële lasten van kerkbouw door de inwerkingtreding van de Wet Premie Kerkbouw zouden verminderen, reeds spoedig ongegrond, aangezien de stijging van rentevoet en bouwkosten tot een belangrijke toeneming van kerkbouwlasten leiden; daarom besloten deputaten tot

- het deelnemen aan de actie Antwoord '64, waarbij werd overwogen, dat ter generale synode van 1959 zeer indringend aan deputaten is gevraagd waarom zij niet evenals en tegelijk met andere kerken een extra-inzameling hadden gehouden; dat het moreel niet verantwoord zou zijn in 1964 een extra-inzameling te houden, gesteund door de propaganda door en voor rekening van andere kerken; dat het wel verantwoord voorkwam tezamen met andere kerken een nationale kerkbouwactie in niet meer dan federatief verband, met de mogelijkheid van een eigen rekening, te voeren.

4. Financiën.

Krachtens hun bevoegdheid om financiële steun aan kerken te garanderen tot een maximum van 120 % van de financiële draagkracht van het Fonds Steun Kerkbouw hebben deputaten de volgende toezeggingen (meestal voor een periode van tien jaar) en uitkeringen gedaan:

Aan de kerk van	ten hoogste toegezegd	inmiddels uitgekeerd	uitkering niet nodig	Saldo verplichting
Almelo	f 18.700,-	f -,-	f -,-	f 18.700,-
Amsterdam-N.W.	77.250,-	-,-	-,-	77.250,-
Emmen	2.500,-	2.000,-	500,-	-,-
's-Gravenhage-R.	14.300,-	-,-	-,-	14.300,-
's-Gravenhage-Z.	38.500,-	20.130,-	3.670,-	14.700,-
Hattem	2.750,-	-,-	-,-	2.750,-
Kampen	82.500,-	-,-	-,-	82.500,-
Midwolda	12.800,-	-,-	-,-	12.800,-
Naarden	4.625,-	3.675,-	-,-	950,-
Nijkerk	2.200,-	570,-	190,-	1.440,-
Nijmegen	5.500,-	1.000,-	-,-	4.500,-
Papendrecht *)	26.000,-	-,-	-,-	26.000,-
Putten	14.300,-	-,-	-,-	14.300,-
Rotterdam-P.	11.000,-	-,-	-,-	11.000,-
Rotterdam-Z. *)	96.000,-	-,-	-,-	96.000,-
Stadskanaal	21.010,-	12.314,-	-,-	8.696,-
Utrecht-N.	6.050,-	-,-	2.970,-	3.080,-
Wieringerwerf	25.000,-	25.000,-	-,-	-,-
Wildervank	5.500,-	-,-	2.700,-	2.800,-
	f 466.485,-	f 64.689,-	f 10.030,-	f 391.766,-

*) voorlopig voor een periode van vijf jaar.

Het kapitaal per 31 december 1961 (Acta 1962, pag. 178) was . . . . . f 234.595,15
Correctie waarde obligaties (cf. dep. fin. zaken) 16,24

f 234.611,39

Vermeerdering in de jaren 1962-1964 door:

collecten en giften 1962	f 14.405,95
" " " 1963	16.548,45
" " " 1964	33.129,34
totaal	f 64.083,74
opbrengst actie Antwoord '64 (tot 1 jan. 1965)	224.552,39
renten 1962	f 9.740,33
" 1963	10.063,69
" 1964	10.624,55
totaal baten	30.428,57
	319.064,70
som:	f 553.676,09

Vermindering in de jaren 1962-1964 door:			
uitkeringen 1962		f	9.825,-
" 1963		"	8.878,-
" 1964		"	10.811,-
		f	29.514,-
aanvulling bijdrags G.S.I.		"	235,44
onkosten 1962		f	1.423,57
" 1963		"	1.006,52
" 1964		"	1.474,76
		"	3.904,85
totaal lasten			33.654,29
	Verschil:	f	520.021,80
correctie waarde obligaties (cf. dep. fin. zaken)		"	13.694,83
Kapitaal per 31 december 1964		f	506.326,97
te weten: saldo postgirorekening			
saldo Ned. Midd. Bank, Amsterdam		f	3.883,61
tegoed Antwoord '64 (Deventer)		"	96.080,97
lening kerk Stadskanaal		"	124.552,39
obligaties, te weten		"	8.000,-
f 48.000,- 4¼ % Ned. 1961		f	41.860,-
" 14.000,- 4¼ % Ned. 1963		"	13.020,-
" 12.000,- 5¼ % Ned. 1964		"	11.880,-
" 3.000,- 5 % Austr. 1961		"	2.880,-
" 124.000,- 4½ % B.N.G. 1960		"	115.320,-
" 17.000,- 4½ % B.N.G. 1962		"	15.470,-
" 4.000,- 5¼ % B.N.G. 1964		"	4.080,-
" 70.000,- 5¼ % B.N.G. 1964		"	69.300,-
		f	290.000,- nominaal, waarde
		"	273.810,-
Kapitaal per 31 december 1964		f	506.326,97

Hiergegenover staan genoemde verplichtingen ad f 391.766,-, die op korte termijn gestegen zijn of nog zullen stijgen tengevolge van de (nadere) steunaanvragen van de kerkeraden van Amersfoort, Amsterdam-N.W. (f 38.250,-), Goes (f 66.000,-), Ridderkerk en Winschoten (f 11.000,-).

5. Voorstellen.

Deputaten verzoeken u de volgende voorstellen in overweging te nemen:

a. Benoembaarheid tot deputaat.

In het raam van hun werkzaamheden worden deputaten bij herhaling geroepen tot advies omtrent architectenkeuze en tot beoordeling van het werk en de kostenberekening van een architect en/of aannemer. Zij achten het daarom minder gewenst dat iemand die als particulier zodanig beroep uitoefent, zitting heeft in het deputaatschap en zodoende betrokken wordt in de genoemde werkzaamheden van deputaten, hetgeen zijn eigen praktijk of de verhouding met zijn collega's zou kunnen schaden. Daarom stellen deputaten u voor hun instructie aan te vullen met de bepaling: „Tot deputaat is niet benoembaar hij die als particulier architect of aannemer bij kerkbouw kan worden betrokken”.

b. Limiet voor te verlenen garanties.

Voor het verlenen van financiële steun zijn deputaten krachtens hun instructie thans gebonden aan een maximum van 120 % van het door hen behoorde fonds. Gelet op het aantal bij hen binnenkomende aanvragen en de omvang van de gevraagde steun enerzijds, en op de

begroting van de inkomsten over een meerjarige periode anderzijds, zijn deputaten van oordeel dat het mogelijk en gewenst is genoemd maximum te verhogen. Mede op advies van deputaten voor financiële zaken stellen deputaten u voor de norm voor het totaal van de garanties te verruimen en nader te bepalen dat garanties mogen worden verleend tot ten hoogste 150 % van het eigen kapitaal.

6. Samenvatting en conclusie.

Deputaten hebben in de verslagperiode met vreugde en met dankbaarheid voor de onderhouden medewerking van de kerken, namens u hun arbeid verricht. Gelet op de gebreken behoefte aan dit deputaatschap, hopen zij daarmee voort te kunnen gaan ten bate van de kerken en tot eer van de Heer der kerken, in Wiens dienst zij zich ten diepste weten.

A. de Geus, secretaris.

BIJLAGE LII

Art. 133

RAPPORT IV VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE KERKBOUWAANGELEGENHEDEN.

Rapporterende over het rapport van deputaten voor kerkbouwaangelegenheden willen wij beginnen met onze dankbaarheid uit te spreken voor de vele werkzaamheden door dit deputaatschap verricht.

Uw commissie is van mening, dat de noodzakelijkheid, of zo u wilt het bestaanrecht van dit deputaatschap uit het rapport wel duidelijk blijkt. Zij vindt het dan ook alleszins begrijpelijk dat voorgesteld wordt het aantal deputaten met één te vermeerderen.

De commissie mist in dit rapport de volledige vermelding van de samenstelling van het deputaatschap.

Gaarne zou uw commissie nader worden ingelicht omtrent punt 3c en 3d. Hier wordt gesproken over het bepalen van normen. Zijn deze normen inderdaad vastgesteld en zo ja, hoe luiden deze? Wat betreft 3i, nl. het deelnemen aan de actie „Antwoord '64” is uw commissie overtuigd van de goede bedoelingen van deputaten. Zij vraagt zich echter af of de manier waarop deze actie werd gevoerd, lettende op de presentatie der kerken en de toegepaste reclame, geschied is op een wijze de kerk van Christus waardig. Temeer daar het deputaten niet onbekend is dat hierover meerdere vragen gerezen zijn, had uw commissie gaarne gezien dat deputaten zich in hun rapport daarover hadden uitgesproken en zij acht het wenselijk, dat de synode zo mogelijk een uitspraak doet, welk standpunt moet worden ingenomen bij eventueel volgende acties.

Uw commissie stelt de synode het volgende voor:

1. deputaten dank te zeggen voor het vele en belangrijke werk voor de kerken verricht;
2. aan het verzoek het deputaatschap uit te breiden te voldoen;
3. deputaten te verzoeken nadere uitleg te geven van de punten 3c en 3d en de daarin genoemde normen bekend te maken;
4. deputaten op te dragen bij mogelijk volgende acties de uiterste voorzichtigheid te betrachten bij het aangaan van samenwerking met andere kerken, waarbij met name gedacht wordt aan kerken, welke niet behoren tot de gereformeerde gezindte.
5. accoord te gaan met de voorstellen a en b.

K. Geleynse, rapporteur.

BIJLAGE LIII

Art. 135, 162

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR ONDERZOEK EN OVERLEG INZAKE DE PSALMBERIJMING.

De door de synode van 1962 benoemde deputaten voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming hebben de eer u hierbij het volgende rapport aan te bieden.

1. Werkzaamheden van deputaten.

Deputaten hebben in deze periode eenmaal vergaderd.

De secretaris heeft als waarnemer de meeste vergaderingen van de werkkommissie van de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming meegemaakt en heeft zich op de hoogte gesteld van wat er over de psalmberijming in de pers is verschenen. Dat was niet weinig. Zo goed als alle kerkelijke bladen van alle protestantse kerken hebben artikelen gegeven over de nieuwe psalmberijming (de z.g. Proeve van een nieuwe psalmberijming). De secretaris schreef ook artikelen o.a. in *Canon Gestorum Scriptura*, het blad van de studentenbond. In de *Wekker* verschenen enkele artikelen van prof. Kremer. In „*Branding*” schreef ds. Baan een artikel over de nieuwe psalmberijming.

Uit de kerken heeft uw secretaris weinig reacties vernomen. Van onze eigen dichters hebben alleen L. Strengtholt uit Dordrecht, Jac. Lelsz uit Apeldoorn en de heer Dunsbergen uit Zeist enkele bescheiden pogingen gedaan een paar psalmen te berijmen.

Voor de Stichting verbetering Psalmgezang in de Geref. Kerken hield de secretaris een lezing over de huidige stand van zaken.

2. Wat er verder gebeurd is inzake de psalmberijming.

Toen de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming in 1961 de zgn. Proeve uitgaf, werd in het Woord vooraf vermeld dat eventuele kritische opmerkingen konden worden ingezonden bij het secretariaat van de Interkerkelijke Werkkommissie voor de Psalmberijming. Van die mogelijkheid is druk gebruik gemaakt.

In het eerste jaar na de verschijning van de proeve waren het voornamelijk geïnteresseerde particulieren, die hun kritiek inzonder, variërend van de schoonste loftuitingen, tot de meest scherpe veroordelingen. Daarna is de kritiek losgekomen van kerkelijke instanties, en wel voornamelijk van de ned. hervormde en van gereformeerde zijde. Ook de kritiek zoals uw deputaatschap gemaakt had voor het rapport van de synode van 1962, is ingezonden aan de interkerkelijke werkkommissie.

In de Ned. Hervormde kerk ging men zeer systematisch te werk. De meer dan 50 classes van deze kerk hebben alle speciale commissies ingesteld om de Proeve te bestuderen en al deze classes hebben hun rapport ingezonden, samen een dik boekwerk.

In de Gereformeerde Kerken deed het deputaatschap voor de psalmberijming dienst als briefbus voor degenen die kritiek wilden uitbrengen. Deze kritiek, 1300 pagina's schrift is gecompileerd door ds. Smilde in een rapport van 120 pagina's druk. Deze kritiek was afkomstig van 17 classes, 28 kerkeraden en 42 particulieren.

De Gereformeerde Bond in de Hervormde Kerk zond een eigen rapport in gemaakt door een door het hoofdbestuur van deze Bond benoemde commissie.

Al deze binnengekomen kritiek is door de secretaris van de interkerkelijke werkkommissie dr. Schroten geordend. Van psalm 1 tot psalm 150 is voor elke psalm bij elkaar gebracht wat alle rapporten over die psalm opmerken.

In dit centraal rapport van dr. Schroten zijn alle opmerkingen anoniem verwerkt. Alleen cijfers geven aan, van wie of van welke classis of kerkeraad de kritiek afkomstig is.

Reeds gedurende bijna twee jaar is de interkerkelijke werkkommissie bezig met de revisie van de Proeve en al meer dan 25 psalmen zijn gereviseerd. Wanneer een bepaalde psalm onder handen wordt genomen, is de dichter die de berijming maakte, er zelf bij. In de commissie zitten vakmensen zoals een hebraïcus, een theoloog, een neerlandicus, een musicus, opdat de toetsing geschiedt zowel wat betreft de zuivere weergave van de grondtekst, de geestelijke weergave, de zuiverheid van de nederlandse taal en de zingbaarheid. Enkele dichters toetsen de dichterlijke weergave.

Naar de commissie vermoedt zal het geen twee jaar meer duren voor de hele bundel gereviseerd zal zijn en dan als definitieve nieuwe psalmberijming zal worden gedrukt.

De Proeve wordt in vele hervormde en gereformeerde kerken reeds regelmatig gezongen. Op vele scholen wordt de Proeve geleerd en gezongen. Er is momenteel reeds het formidabele aantal van 350.000 exemplaren in de handel gebracht.

3. Voorstel van de generale synode 1962.

De synode heeft deputaten opgedragen in overleg met de deputaten voor de psalmberijming van andere kerken c.q. groepen van gereformeerd belijden in Nederland te bestuderen wat gedaan kan worden om één psalmbundel voor het protestants kerkelijke leven in Nederland te behouden, zo mogelijk door restauratie van de berijming van 1773.

Hoewel ook deputaten met de synode van mening zijn, dat het funest zal zijn voor protestants Nederland wanneer de eenheid in psalmgezang in de toekomst zal worden gebroken, zien uw deputaten in de huidige situatie geen mogelijkheid om de zgn. „gereformeerde gezindte” bijeen te roepen.

Van de gereformeerde gezindte heeft de Gereformeerde Bond in de Ned. Hervormde Kerk zijn eigen rapport over de nieuwe psalmberijming ingediend bij de Stichting voor de Psalmberijming, en de gemeenten van de Geref. Bond hebben via hun kerkeraden en classes deelgenomen aan het maken van de rapporten, die door deze classes zijn ingediend bij de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming.

De Gereformeerde Kerken hebben van het begin af aan meegedaan in het werk van de Interkerkelijke Stichting.

De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) hebben besloten op hun laatste synode, deel te nemen in het werk van de interkerkelijke werkkommissie. Door de synode zijn prof. Schilder uit Kampen en de heer Lok uit Zwolle benoemd als de personen, die de vergaderingen zullen gaan bijwonen en de Interkerkelijke Stichting heeft zijn toestemming daarvoor bereids verleend.

Van de Gereformeerde Gemeenten is bekend uit particuliere gesprekken, dat deze geen interesse hebben in de nieuwe berijming, noch voor de Proeve, noch voor de uiteindelijke revisie.

In de Chr. Geref. Kerken is evenmin veel interesse voor de nieuwe berijming. Alleen onder de jongeren zijn hier en daar symptomen van belangstelling, maar in grote lijnen gezien, wacht het kerk-volk gelaten af wat er zal gaan gebeuren.

Wat zal er gaan gebeuren?

De vermoedelijke gang van zaken zal zijn, dat binnen twee jaar de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming de definitief gereviseerde bundel zal uitgeven, nadat daarin verwerkt is alle binnengekomen kritiek, voorzover zij voor de werkkommissie aanvaardbaar was.

Dan zal de stichting de nieuwe bundel aanbieden aan alle synoden, aan alle scholen, en aan alle instanties in Nederland die daarvoor in aanmerking komen. Alle kerken en scholen en instanties zullen dan zelf, geheel vrij, moeten beslissen of ze de nieuwe berijming al of niet zullen gebruiken.

Uw deputaten zien geen mogelijkheid in het huidige stadium iets te doen om deze gang van zaken te beïnvloeden of tegen te houden.

Onze kerken zullen niets anders kunnen doen, dan afwachten tot de definitieve berijming verschijnt en dan zal de synode geroepen worden over deze berijming een oordeel te vellen en over de al of niet invoering te beslissen.

4. Voorstel van deputaten.

Uit het voorgaande moge u zijn gebleken:

- dat het deputaten niet mogelijk is geweest uitvoering te geven aan de opdracht, door de generale synode van 1962 in art. 178 der Acta onder 4 verstrekt.
- dat voor de zaak van een nieuwe psalmberijming in de kerken slechts weinig belangstelling bestaat;
- dat de arbeid der Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming reeds zover is gevorderd, dat daarop onzerzijds geen betekende invloed meer kan worden uitgeoefend. Uit dien hoofde stellen deputaten u voor het deputaatschap niet meer te continueren en rustig af te wachten, welke ontwikkeling de zaak van de nieuwe psalmberijming zal nemen. Mocht de nieuwe psalmberijming tot stand komen, dan zal deze door de Interkerkelijke Stichting ook aan de generale synode worden aangeboden en zal de synode aldan op het verzoek van de Stichting om deze berijming in te voeren een besluit moeten nemen.

A. Bikker, secr.

P.S. Op verzoek van br. J. Lelsz, mededeputaat, delen we mede, dat deze aanvankelijk veel voelde voor een restauratie van de berijming van 1773, maar naar hem uit de berijming van de verschillende proeven was gebleken, is dit naar zijn oordeel een niet-haaltbare kaart. Hij is van gevoelen dat de kerken moeten zorgen nog zoveel mogelijk invloed op de nieuwe berijming te krijgen en wel door zitting te nemen in de Interkerkelijke Stichting.

BIJLAGE LIV

Art. 135, 162.

SCHRIJVEN VAN JAC. LELSZ INZAKE DE PSALMBERIJMING.

Tot mijn spijt blijkt een correctie resp. aanvulling op het rapport van deputaten voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming nodig te zijn. Het betreft hier met name het gedeelte dat u onder P.S. vindt.

Opgemerkt wordt dat mij uit de berijming van de verschillende proeven is gebleken dat restauratie (van 1773) geen haalbare kaart is. Dit is niet juist. Ik ben er alsnog geenszins van overtuigd dat 1773 niet met succes zou kunnen worden gerestoreerd. De motivering ligt anders. Ik ben van mening dat restauratie geen haalbare kaart is gezien de ontwikkeling in kerkelijk Nederland met betrekking tot de psalmberijming.

De kerken (behalve vermoedelijk enkele kleine denominaties die mogelijk later volgen) koersen op de nieuwe berijming aan. Met deze realiteit voor ogen zeg ik: laten we alsnog participeren in de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming. Uiteraard ook om nog zoveel mogelijk invloed uit te oefenen op de definitieve tekst (eventueel op de wijze van uitleggen, waarbij bijvoorbeeld ook gepleit zou kunnen worden voor het opnemen van sommige klassieke geliefde psalmen in de berijming 1773 naast de nieuwe berijming).

Maar daar ik beseft dat onze invloed in dit stadium niet bijster groot meer kan zijn, zie ik alsnog deelnemen in de stichting vooral als een gebaar, dat moreel zin heeft. Gaan wij te zijner tijd over tot het aanvaarden van de nieuwe berijming — en wie, tenzij men elke werkelijkheidszin mist, twijfelt daaraan? — dan is het prettig dat wij, ook al is het te elfder ure, mee verantwoordelijkheid dragen voor de toestandkomst daarvan.

Ik betreur dat door de haast waarmee het deputaatschap deze zaak heeft afgedaan (en ik steek als mede-deputaat de hand ook in eigen boezem) alsmede door het feit dat van de enige vergadering geen notulen gemaakt zijn, deze correctie resp. aanvulling nodig is. Dat ik thans — op papier — mijn standpunt iets nauwkeuriger heb geformuleerd, zal duidelijk zijn. Persoonlijk heb ik het gevoel gekregen dat een groter deel van het deputaatschap in deze geest denkt, dan in het rapport tot uitdrukking werd gebracht. Dat dit godifferentieerde denken niet klaar tot uiting is gekomen, wordt door mij betreurd.

Jac. Lelze.

BIJLAGE LV

Art. 135, 162

RAPPORT VI VAN COMMISSIE III INZAKE DE PSALMBERIJMING.

In handen van uw commissie werd ook de zaak van de psalmberijming gesteld; hierover handelen:

- a. een instructie van de part. synode van het Noorden;
- b. het rapport van deputaten;
- c. een schrijven van deputaat Jac. Lelze.

De commissie heeft zich laten leiden door de volgende overwegingen

1. De zaak van de psalmberijming is langzamerhand op onze synodale vergaderingen een slepende kwestie geworden.

In 1950 — Acta, art. 90 — werd een breed deputaatschap benoemd „om de wenselijkheid van een herziening van de gebruikelijke psalmberijming ernstig te doen onderzoeken”.

In 1953 — Acta, art. 155 — werd dit deputaatschap geroduceerd met opdracht „om kennis te nemen van hetgeen op het terrein van de psalmberijming aan de orde is”.

In 1956 — Acta, art. 30 — werd besloten geen leden in de interkerkelijke werkkommissie te benoemen.

In 1959 kreeg de zaak een bijzonder brede bespreking — Acta, art. 200 — die uitliep op het besluit „vooralnog niet te participeren in de I.S.P., maar officieel waarnemers te zenden”. De synode van 1962 bleef bij dit besluit — Acta, art. 178.

2. In 1958, 1 november werd de I.S.P. opgericht. Art. 2 van de stichtingsakte vermeldt: „Het doel der Stichting is de berijming van de psalmen in de nederlandse taal, alsmede het verspreiden en uitgeven of doen uitgeven van deze berijmingen of van godoelten daarvan in binnen- of buitenland zonder het oogmerk van het maken van winst”.

In het volgende artikel lezen we dat de stichting ter bereiking van genoemd doel aan de deelnemende kerken „op voor allen gelijke voorwaarden, de door haar of in haar opdracht vervaardigde berijming van psalmen ter beschikking te stellen teneinde deze op te nemen in bundels, welke door of in opdracht van deze kerken zelf worden uitgegeven”.

Art. 5 meldt dat deelnemende kerken zijn: de Nederlands Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Remonstrante Broederschap en de Evangelisch Lutherse Kerk. Andere Nederlandse kerkgenootschappen die daartoe

schriftelijk de wens te kennen geven, kunnen eveneens als deelnemende kerken tot de stichting worden toegelaten, krachtens een daartoe strekkend besluit van het bestuur. In het bestuur zijn vijf hervormde en drie gereformeerde leden, terwijl de overige deelnemende kerken recht hebben ieder één lid te benoemen.

De Proeve is aan de deelnemende kerken aangeboden. Veel kritiek is uitgebracht. Men is nu met de revisie bezig; deze revisie is grotendeels voltooid voor de psalmen 1-25. De revisie van de andere psalmen is in de eerstvolgende maanden aan de orde. Aan de bespreking van deze revisie zullen op de e.k. vergadering ook deelnemen vertegenwoordigers van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) die op de 11. gehouden synode alsnog besloten waarnemers te zenden omdat zij beseften dat dit werk voortging en het beter was nog iets te doen dan lijdelijk af te wachten.

Vanzelfsprekend kan de I.S.P. het werk niet meer overdoen, maar er is toch altijd nog invloed uit te oefenen. Het moet ons duidelijk zijn dat de I.S.P. een nieuwe psalmberijming aan de kerken aanbiedt, die vrij zijn om deze berijming te accepteren of te verwerpen. Dit geldt ook voor de deelnemende kerken.

3. Uit het deputatenrapport spreekt een begrijpelijk defaitisme. Deputaten hebben het besluit van de vorige synodes betreurd. Dit heeft hun werk geremd en de positie van de waarnemer verzwakt. In dit klimaat hebben deputaten het voorstel gedaan: laten we er mee ophouden.

Te betreuren is ook dat maar één waarnemer aan de arbeid van de I.S.P. deelnam, hoewel twee waarnemers waren benoemd. Uit het rapport blijkt niet dat er intensief contact was tussen waarnemer-deputaat en de overige deputaten. De waarnemer moet zich eenzaam gevoeld hebben.

4. Uw commissie moet, alles overziende en overwegende, dat de synode met de werkelijkheid van de voortschrijdende arbeid aan de nieuwe psalmberijming voor ogen, alsnog moet participeren in de I.S.P. om daar zoveel mogelijk invloed uit te oefenen. Er dienen twee broeders benoemd te worden, die intensief gaan deelnemen aan deze arbeid.

Het is beter nu nog iets te doen dan helemaal niets te doen. De nieuwe berijming komt er. Onze kinderen worden hier straks mee geconfronteerd. Is het verantwoord om zelf aan de kant te blijven staan en anderen het werk te laten opknappen? Dat teneer nu blijkt dat participatie in de I.S.P. niet impliceert onze kerken moeten de nieuwe berijming te zijner tijd aanvaarden.

Ten aanzien van de Nieuwe Vertaling werd destijds opgemerkt dat deze tot stand was gekomen buiten de kerken om. Dat bezwaar behoeft tegen de nieuwe berijming niet te worden ingebracht, mits onze kerken dan ook gaan deelnemen.

De financiële consequenties liggen eerder in het voordeel dan in het nadeel van de deelnemende kerken.

Uw commissie kwam tot deze mening na diverse contacten met de vrijgemaakte waarnemer, prof. H. J. Schilder, de secretaris van de werkkommissie, dr. H. Schroten en de secretaris van de Stichting, ds. F. H. Landsman.

Voorstel

De commissie biedt u het volgende voorstel aan:

De generale synode

kennis genomen hebbende van de instructie van de particuliere synode van het Noorden om te participeren in de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming; alsmede van het voorstel van deputaten voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming om geen deputaten meer te benoemen, maar de ontwikkeling op het gebied van de psalmberijming af te wachten;

overwegende

1. dat zoveel mogelijk een breuk in de eenheid van het psalmgezang in ons land moet worden voorkomen;
2. dat aan onze kerken nog de gelegenheid wordt geboden te participeren in de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming;
3. dat participatie in de I.S.P. niet impliceert aanvaarding van de door deze stichting aan te bieden psalmberijming;

besluit

1. opnieuw deputaten te benoemen voor onderzoek en overleg inzake de psalmberijming;

2. alsnog te participeren in de I.S.P.;
3. twee deputaten te benoemen in de werkcommissie van de I.S.P. van wie één tot bestuurslid;
4. deze deputaten op te dragen geregeld verslag te doen van hun bevindingen in de I.S.P. aan genoemd deputaatschap.

J. H. Velema, rapporteur.

BIJLAGE LVI
Art. 144, 209

SCHRIJVEN VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN ROTTERDAM-DELFSHAVEN 1964.

Rotterdam, 5 februari 1965

Wolterwaarde en eerwaarde heren en broeders,

De generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, samengekomen te Rotterdam-Delfshaven op 7 april 1964, nam kennis van de brief d.d. 6 februari 1963, haar toegezonden door het moderamen van de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Haarlem-Santpoort in 1962.

Deze brief deed mededeling van het door laatstgenoemde synode genomen besluit ter zake van de verhouding tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken, aan welke mededeling was toegevoegd een bede, die, naar bericht werd, ook ter synode was geuit, namelijk dat de Heilige Geest geve „dat het moge komen tot een eenheid van kerken onder Zijn zegen en in Zijn gunst“.

Instemmende met deze bede is de synode na lezing en overweging van genoemde brief alsmede van het rapport der door de synode van Assen 1961 benoemde deputaten voor samenspreking gekomen tot een eenparige uitspraak, waarvan u bij dezen kennis wordt gegeven.

Zoals uw vergadering blijken zal, heeft de synode besloten „met het oog op het werk des Heren in de vergadering van Zijn kerk hier te lande een beroep te doen op de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken om de verschillen niet langer aan te merken als beletsel om tot eenheid te komen“.

Eerst moge ter verklaring van dit besluit nog het volgende dienen. De synode van Assen 1961 had aan de synode van Haarlem-Santpoort 1962 de vraag voorgelegd of deze met haar van oordeel was, dat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken zich voor de eis gesteld zien, waar het roeping der kerk is het Woord Gods te bewaren, zulks in eenheid van samenleven te doen. Op deze vraag heeft de synode van Rotterdam-Delfshaven in bovengenoemde brief niet een duidelijk bevestigend antwoord gevonden. De synode van Haarlem-Santpoort was van oordeel, dat het roeping is te staan naar eenheid, doch tevens sprak zij uit, dat er verschillen zijn gebleken, „met name ten aanzien van de toeïgening des heils en met betrekking tot de hantering van het gereformeerde belijden omtrent de kerk“, en gaf zij haar deputaten opdracht „in overleg met de deputaten van de Gereformeerde Kerken wegen te zoeken, die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden“. De synode van de Gereformeerde Kerken heeft hieruit begrepen, dat naar het oordeel van de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken het staan naar eenheid primair inhoudt, dat er stappen ondernomen worden, opdat genoemde verschillen worden weggenomen. Voorts is haar uit het rapport der deputaten gebleken, dat van de zijde van uw deputaten als weg tot het gestelde doel genoemd werd, dat zij als generale synode van de Gereformeerde Kerken met betrekking tot genoemde verschillen enige uitspraak zou doen.

De synode heeft zich op dit punt ernstig beraden. Zij is van oordeel dat het verschillen zijn „over inderdaad belangrijke zaken“. Zij heeft door dit uit te spreken willen waken voor de schijn alsof zij zonder nadere overweging aan de ernst van het noemen der verschillen zou zijn voorbijgegaan. Zonder daarmee te zeggen, dat de verschillen kenmerkend zouden zijn voor de Christelijke Gereformeerde Kerken enerzijds en de Gereformeerde Kerken anderzijds, kan worden toegestemd, dat er op de aangegeven punten verschillen te constateren zijn. Maar, broeders, behoren deze eerst weggenomen te worden, voordat de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken elkander zullen gaan vinden in een wederzijds gegeven uitspraak, dat zij naar de roeping Gods in eenheid van samenleven Zijn Woord dienen te bewaren?

De synode heeft in bovengenoemde brief niet als oordeel van de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken gevonden, dat blijkens de verschillen de Gereformeerde Kerken zouden afwijken van of in strijd komen met de confessie, gelijk deze is uitgedrukt in de formuleren van enigheid, waaraan beide verbanden van kerken gekend willen zijn. Zij meent daaruit te mogen afleiden, dat uw synode van 1962 niet de trouw van de Gereformeerde Kerken aan de schriftuurlijke belijdenis, die ook de uwe is, in geding heeft willen brengen. Maar behoort dan niet, broeders, bij zulke stand van zaken, vooropgesteld te worden, dat de trouw aan de gemeenschappelijke belijdenis een krachtig middel zal zijn om de eenheid tot stand te brengen?

Ziet toch op de belofte van de Geest Gods, die de Geest der Schriften is, dat Hij, wanneer eenmaal is uitgesproken, dat de roeping, om het Woord Gods te bewaren, in eenheid van samenleven gehoorzaamd dient te worden, de kerken ook tot elkander zal brengen. En zal Hij dit niet mede doen door haar bij het bewandelen van de weg naar de daadwerkelijke vereniging gedurig te bepalen bij haar gemeenschappelijke belijdenis?

Ongewijfeld zal er dan nog veel gesproken moeten worden. Dezerzijds is, evenals door uw synode in 1962, geconstateerd, dat er plaatselijk soms weinig toenadering te bespeuren valt. De synode mocht echter ook opmerken, dat waar de samensprekingen werden volgehouden, veelszins verblijdende resultaten zijn bereikt. Hoezoer zal het Gode waardig zijn, wanneer de kerken in het gemeen, onvoorwaardelijk uitgaande van de wil des Heren om tot eenheid van samenleven te komen, in volhardende besprekingen daartoe geraken! Daarom doet de synode van de Gereformeerde Kerken een ernstig beroep op uw vergadering om toch niet langer de verschillen aan te merken als beletsels tot eenheid.

De synode is hierbij ten zeerste bedacht op het werk des Heren in de vergadering van Zijn kerk hier te lande. Dat werk sluit in, dat op Gods Woord gegronde vergaderingen van christ-gelovigen te kennen aan de merktekenen der kerk, tot daadwerkelijke vereniging komen. Tevens denkt de synode hierbij aan de door de synode van Bunschooten-Spakenburg in herinnering gebrachte roeping Gods Woord te bewaren.

Reeds in 1947 is ter synode uwer kerken door een commissie uit haar midden gesproken over een diepgaande strijd om de grondslagen van „de gereformeerde religie en belijdenis“, welke strijd gevoerd moet worden, omdat „een nieuwe eenheidskoers“ de gereformeerde belijdenis zoekt te „ontkrachten en om te munten“. Sinds 1947 is de noodzaak van deze strijd al duidelijker aan het licht getreden. Het zal uw vergadering bekend zijn, dat nu ook het gereformeerde leven hoe langer hoe meer onder de invloed van deze „nieuwe eenheidskoers“ is gekomen.

Hoe zwaar weegt dan de roeping Gods Woord te bewaren. Zouden nu niet des te meer de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken acht moeten slaan op de belofte des Geestes, waardoor eenheid van samenleven geschonken wordt en alzo versterking verkregen wordt in het geboor geven aan de roeping Gods terwille van Zijn Woord?

De Gereformeerde Kerken begeren meer dan contact, meer dan samenwerking. Wat wederzijds de kerken bewegen moet, dat kan niet minder zijn dan het werk des Heren in de ambtelijke saamvergadering der ware christ-gelovigen onder het jak van Jezus Christus in gemeenschappelijke bewaring van het Woord.

Verschillen, die nog zouden overblijven, kunnen dan niet het samenleven in eenheid verhinderen. De synode van Rotterdam-Delfshaven zegt dit in grote bescheidenheid. Gezien de situatie, waarin zij zelf bij de voortzetting van haar arbeid is geraakt, mag zij niet verzwijgen, welke moeite er kan zijn om een verkregen samenleving in eenheid te bewaren. Toch moet zij naar het Woord des Heren eraan vasthouden, dat de liefde tot het Hoofd der kerk, de liefde tot het werk des Heren in de vergadering van Zijn kerk, de liefde tot het Woord der waarheid, het vermogen zal geven elkander te dragen, ter bewaring van wat verkregen werd.

Daarom is het de hartelijke bede der synode, dat ook uw vergadering zal uitspreken, dat waar het de roeping der kerk is Gods Woord te bewaren, het eis van 's Heren wege is zulks te doen in eenheid van samenleven. Met deze uitspraak zal een eerste stap gedaan zijn op de weg naar daadwerkelijke vereniging. Indien daarna gesproken en gehandeld wordt in gemeenschappelijke erkenning van wat Gode welgevallig is, zal Hij ook het einde van de weg doen bereiken.

Voorbouwende op hetgeen hierboven gesteld werd, moge de synode uw vergadering verzoeken deputaten te benoemen, die tot opdracht krijgen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken wegen te zoeken, welke tot vereniging der kerken kunnen leiden. Dezerzijds zijn deputaten voor de tijd na uw synode reeds van dergelijke opdracht voorzien. Moge uw synode de daarin uitgesproken bereidheid beantwoorden door ook harerzijds tot zulke opdracht over te gaan.

Deputaten-arbeid zal echter slechts een gering deel kunnen zijn van wat er in de ver-

houding van de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken nog te doen zal zijn. Daarom verzoekt de synode van Rotterdam-Delfshaven U tevens de plaatselijke kerken te herinneren aan haar roeping, om, indien mogelijk, zelf samensprekingen te voeren met de Gereformeerde Kerk ter plaatse. Daarbij heeft de synode ook gedacht aan het bevorderen op verantwoorde wijze van contacten tussen de gemeentelieden. Zij mogen met bijzondere aandacht dit verzoek tot u richten, daar de synode van Haarlem-Santpoort van oordeel was, „dat er in de plaatselijke kerken over het algemeen te weinig toenadering tot elkaar te bespeuren is”.

Tenslotte heeft de synode nog één verzoek aan u.

Indien uw vergadering na kennisname en overweging van wat dezerzijds in besluit en brief gesteld is, toch tot de slotsom zou komen, dat zij moeten blijven bij hetgeen de synode van 1962 heeft uitgesproken, hetgeen in zich sluit, dat bepaalde verschillen moeten worden weggelaten, zo zal het voor het recht beoordelen van de verhouding tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken noodzakelijk zijn, dat zij duidelijk aangeeft op welke grond verschillen als een beletsel om tot eenheid te komen moeten gelden.

Uw synode van 1962 heeft zich uitdrukkelijk gegrond op de schriftuurlijke roeping tot eenheid, conform de Akte van Afscheiding en Wederkering. Wanneer ook uw vergadering van deze roeping uitgaat, waarin zou dan de grond gelegen kunnen zijn voor een uitspraak, dat verschillen moeten worden weggelaten vooraf een generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken een uitspraak zou kunnen doen in de zin als thans bij herhaling door een synode van de Gereformeerde Kerken wordt gevraagd?

Thans aan het einde van deze brief gekomen, geeft zij haar besluit, nu zij het aan Uw vergadering toezendt, over aan de Vader van onze Here Jezus Christus, die blijkens de kracht, welke in ons werkt, bij machte is, oneindig veel meer te doen dan wij bidden of beseffen. Hem zij de heerlijkheid in de gemeente en in Christus Jezus tot in alle geslachten, van eeuwigheid tot eeuwigheid! Amen.

Voor de generale synode van de
Gereformeerde Kerken in Nederland,
gehouden te Rotterdam-Delfshaven 1964/1965,
met heilbede en broedergroeten,
w.g. D. Diddens, praeses e.t.
N. Bruin, scriba II e.t.

Aan de eerstkomende generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland p/a de raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Zwolle.

BIJLAGE LVII

Art. 144, 209.

RAPPORT IB VAN COMMISSIE II BETREFFENDE DE EENHEID VAN DE GEREFORMEERDE BELIJDELS IN NEDERLAND.

In dit rapport wil uw commissie voldoen aan uw opdracht, de behandeling voor te bereiden van:

1. het rapport van deputaten voor eenheid van de Gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken, hoofdstuk II-A-1: Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt);
2. het aanvullend rapport van deze deputaten sub 1;
3. de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland Rotterdam-Delfshaven 1964, d.d. 5 februari 1965 met als bijlage het door deze synode genomen besluit inzake de verhouding Chr. Geref. Kerken en Geref. Kerken;
4. de Acta van de generale synode van de Geref. Kerken in Nederland, Assen 1961.

Met grote belangstelling heeft uw commissie kennis genomen van hetgeen deputaten rapporteren aangaande hun contacten met de deputaten van de Gereformeerde Kerken. Eveneens met grote belangstelling en bijzondere waardering nam uw commissie kennis van de brief van de generale synode der Geref. Kerken d.d. 5 februari 1965.

Uw commissie constateerde:

- a. dat de generale synode van 1962 een besluit nam, luidende aldus:
„De generale synode, van oordeel dat er verschillen gebleken zijn met name ten aanzien

van de toeïgening des heils en met betrekking tot de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk, besluit deputaten op te dragen in overleg met de deputaten van de Gereformeerde Kerken wegen te zoeken, die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden” (Acta 1962, art. 154);

- b. dat blijkens de brief van de generale synode der Gereformeerde Kerken d.d. 5 februari 1965 de door de generale synode van 1962 genoemde verschillen naar het oordeel van de Gereformeerde Kerken zaken zijn, die op geen enkele manier de roeping tot eenheid in de weg staan en gevoelig na de vereniging der kerken kunnen worden behandeld;
- c. dat blijkens constatering 4 van het besluit van de gereformeerde synode „de door de Christelijke Gereformeerde Kerken gevolgde koers terzake van het door haar synode van 1947 dusgenoemde „zoeken van contact met de gereformeerde belijders” daarentegen wel een punt is, waarover opheldering dient te komen en dat in de samensprekingen dit punt zodanig aan de orde werd gesteld, dat onze deputaten niet aan de opdracht, hun door de generale synode 1962 gegeven, konden voldoen;
- d. dat er dus een ingrijpend verschil tussen de brief van de gereformeerde synode en hetgeen op de samensprekingen (ook op die van 18 maart 1965, welke na de ontvangst van de brief van de synode werd gehouden) aan de orde werd gesteld, bestaat;
- e. dat blijkens de notulen van de samensprekingen vooral het toetreden van onze kerken tot de gereformeerde oecumenische synode een grote moeilijkheid is. Hiermede zouden onze kerken nationaal een andere taal spreken dan internationaal.

Uw commissie overwoog:

- a. dat over het gewicht van de in 1962 genoemde verschillen door de gereformeerde synode anders wordt geoordeeld dan door de synode van onze kerken;
- b. dat het verschil ten aanzien van de toeïgening des heils geen punt is, dat na een vereniging tussen de kerken kan worden besproken, omdat het direct verband houdt met de bediening des Woords als een openen en sluiten van het Koninkrijk der hemelen, hetgeen naar de mening van uw commissie ook het oordeel was van de generale synode van 1962;
- c. dat er een duidelijk verschil gebleken is ten aanzien van de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk;
- d. dat hier aan gereformeerde zijde sprake is van een vanzelfsprekende gelijkstelling van kerk, ambt en Geest;
- e. dat mede in verband hiermee de oefening van de tucht binnen de Gereformeerde Kerken ons met zorg vervult;
- f. dat het hierdoor moeilijker geworden is de bedoelingen van de generale synode van 1962 te verwezenlijken;
- g. dat in dit licht ook geplaatst moet worden hetgeen deputaten schrijven in hun rapport over de plaatselijke verhoudingen: „Kerkeraden die goede samensprekingen hielden, zijn hiervoor dankbaar, maar blijven met vragen vervuld en slaan met zorg de ontwikkeling van het vrijgemaakte kerkelijke leven gade.”;
- h. dat er geen reden is de opdracht van deputaten te wijzigen in de zin van de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken d.d. 5 februari 1965.

Uw commissie stelt voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland te berichten, dat de synode met grote waardering heeft kennis genomen van de brief d.d. 5 februari 1965; dat zij getroffen werd door de wijze waarop een beroep werd gedaan op het hart van de synode; maar dat zij tevens met teleurstelling heeft geconstateerd dat het contact via deputaten niet dienovereenkomstig is geweest;
3. uit te spreken dat de in 1962 genoemde verschillen als van direct belang voor de bediening des Woords en de tucht-oefening in de kerken vóór een vereniging dienen te worden weggelaten;
4. deputaten, evenals in 1962, op te dragen, wegen te zoeken die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden;
5. met hartelijke dank voor de toezending van de Acta van de generale synode van Assen 1961 deze aan deputaten ter hand te stellen.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE LVIII

Art. 148

VERVOLG-RAPPORT II VAN COMMISSIE I BETREFFENDE DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Naar aanleiding van de bespreking van haar voorstellen, gedaan in de vijfde zitting, betreffende de financiële aangelegenheden van de Theologische Hogeschool heeft commissie I zich opnieuw beraden over de gerevoerde punten.

Zij stelt u de volgende wijzigingen voor in de voorstellen die in rapport II werden gedaan:

sub 6: over te gaan tot het instellen van een deputaatschap voor de verzorging van de goederen en gelden van de Theologische Hogeschool onder de naam „Deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland“.

sub 7: over te gaan tot wijziging van het Reglement voor de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, in diër voege dat art. 4, tweede alinea, thans luidende:

„Een penningmeester, benoemd door de generale synode, beheert onder verantwoording aan het curatorium de gelden.“

gelezen wordt:

„De zorg voor de goederen en gelden van de Theologische Hogeschool is opgedragen aan daartoe door de generale synode te benoemen deputaten.

Hun taak wordt door de generale synode bij afzonderlijke instructie geregeld.

sub 8: de instructie van deputaten voorlopig vast te stellen overeenkomstig het bezien voorstel van uw commissie:

Instructie voor deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Artikel 1

Overeenkomstig art. 4 van het Reglement voor de Theologische Hogeschool benoemt de generale synode drie deputaten met hun secundi onder de naam „Deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland“, die tot taak hebben de algehele verzorging van de goederen en gelden van de Theologische Hogeschool.

Artikel 2

Deputaten verrichten deze taak in nauw contact met het curatorium. Een jaarlijks door het curatorium aan te wijzen lid van dit college en de rector van de hogeschool worden de vergaderingen van deputaten bij met adviserende stem.

Artikel 3

Deputaten zijn van hun handelingen verantwoording schuldig aan de generale synode.

Artikel 4

Tot de in artikel 1 omschreven taak van deputaten behoort:

- het geven van uitvoering aan de besluiten van de generale synode betreffende de goederen en gelden van de Theologische Hogeschool;
- het vaststellen van de honorering der hoogleraren overeenkomstig de door de generale synode daartoe vastgestelde richtlijnen, alsmede die van andere leerkrachten en overig personeel van de hogeschool;
- het vaststellen van de emeritaatsregelingen en sociale voorzieningen overeenkomstig de door de generale synode daartoe vastgestelde richtlijnen;
- conform concept;
- conform concept;
- het verzorgen van de financiële administratie, het opmaken van een balans per 31 december en van een rekening van baten en lasten over het voorgaande jaar;
- het elk jaar vóór 1 maart opmaken van een begroting voor het lopende jaar;
- het onderhouden van de nodige contacten met plaatselijke kerken en classes;
- het onderhouden van en het treffen van noodzakelijke voorzieningen voor de goederen van de Theologische Hogeschool;
- het doen van voorstellen aan het curatorium en het geven van uitvoering aan besluiten van dit college betreffende de goederen van de Theologische Hogeschool.

Artikel 5

Alle betalingen worden zoveel mogelijk giraal verricht. Deputaten wijzen één hunner aan, die bevoegd is namens deputaten betalingen te verrichten. Voor zover deze een bedrag van f 2.500,- te boven gaan zullen de handtekingen van de desbetreffende deputaat en van één der beide andere deputaten nodig zijn.

Artikel 6

Voor de volgende handelingen van deputaten is overeenstemming nodig met het curatorium:

- het vaststellen van de honorering als in artikel 4 sub b bedoeld;
- het vaststellen van de emeritaatsregelingen en sociale voorzieningen, als in artikel 4 sub c bedoeld;
- het vaststellen van de begroting als in artikel 4 sub g bedoeld;
- het vervreemden en/of bezwaren van onroerende goederen;
- het aanvaarden van legaten en/of schenkingen, waaraan één of meer voorwaarden zijn verbonden;
- het voeren van processen.

Artikel 7

Bij gemis aan overeenstemming tussen deputaten en curatorium wordt de zaak voorlopig door het curatorium beslist, dat zijn beslissing aan het oordeel van de eerstvolgende generale synode onderwerpt.

W. van 't Spijker, rapp.

BIJLAGE LIX

Art. 149, 168, 172.

RAPPORT III VAN COMMISSIE II BETREFFENDE HET GESTALTE GEVEN AAN EENHEID MET KERKEN VAN GEREFORMEERD BELIJDEN.

Uw commissie ontving de opdracht de behandeling voor te bereiden van instructie 7.15. Deze instructie vraagt bezinning en richtlijnen.

Tot rechte bezinning dient opgemerkt:

- dat in de instructie gesproken wordt over de mogelijkheid, dat twee plaatselijke kerken die elkaar erkennen als delen van het lichaam van Christus, na samenspreking gekomen zijn tot de overtuiging dat zij niet langer zonder moer naast elkaar mogen leven;
- dat een dergelijke situatie, als in de instructie gesteld, verblijvend moet worden genoemd in de gebrokenheid van de kerk des Heren in ons land en de moeilijkheid om als plaatselijke kerken van eenzelfde belijden elkander te vinden en elkaar tot zegen te zijn;
- dat het ontstaan van een verhouding als in de instructie bedoeld, een openbaring is van het waarachtig zoeken van elkaar, gelijk dit is uitgesproken in de Akte van Afscheiding of Wederkeer 1834, op de betekenis waarvan de kerkelijke vergaderingen herhaaldelijk gewezen hebben en op grond waarvan zij opgewekt hebben tot plaatselijk contact, waar dit mogelijk is;
- dat in een zodanige toenadering, als in de instructie gegeven, een openbaring van het leven der kerk kan worden gezien, waarbij kerken van gereformeerd belijden elkander herkennen en erkennen als delen van Christus' lichaam zodat in zulk een toenadering vervulling is te zien van een echt schriftuurlijk begeren; en dat dit daarom met vreugde gezien en met omzichtigheid beoordeeld dient te worden;
- dat de vigerende kerkorde en de kerkelijke bepalingen geen richtlijnen voor een dergelijke situatie geven, omdat zij uitgaan van de ene openbaring van het lichaam van Christus ter plaatse, waar de kerk geïnstituëerd wordt, en dat daarom ter beslissing in deze zaak geen direct beroep op enige kerkelijke uitspraak kan worden gedaan;
- dat het in de bedoelde aangelegenheid gaat om de vraag van de juiste verhouding en functionering van de autonomie van de plaatselijke kerk ten aanzien van het kerkverband, waarbij het met name de vraag is, hoever een plaatselijke kerk mag (kan) gaan in de contacten met een plaatselijke kerk die met haar op de grondslag van de zelfde belijdenis staat, maar behoort tot een kerkverband waarvan de synoden der eigen kerken erkend hebben daarin te zien een openbaring van Christus' kerk, en met welk kerkverband contacten onderhouden worden door wederzijdse deputaten en synodale correspondentie;

- g. dat de moeilijkheid in de in de instructie bedoelde gevallen schuilt in het toelaten van een ambtsdrager op de kansel, omdat deze toelating gebonden is - wat de predikanten betreft - aan de medewerking van het kerkverband;
- h. dat bij de overwegingen ten opzichte van het in de instructie gestelde geval onder het oog dient te worden gezien in hoeverre het mogelijk is, dat plaatselijk (voorlopig) bijzondere contacten kunnen groeien tussen kerken, behorend tot twee kerkverbanden, die elkaar wederkerig erkennen als kerken van Christus, hoewel zij (nog) niet op landelijk niveau tot een vorm van samenleven gekomen zijn;
- i. dat het niet juist is deze aangelegenheid te bezien en te beoordelen in het licht van de bestaande kerkelijke orde, die deze situatie niet kent, maar dat die erkend dient te worden als een voor de toekomst zeer te begeren zaak, waarvoor ruimte dient te worden gemaakt, op z'n minst door het geven van enkele richtlijnen, die bij dergelijke verbindingen in het oog dienen te worden gehouden.

Uw commissie overwoog:

1. dat, gezien het feit dat in de praktijk de vraag in de instructie gesteld reeds urgent werd voor de kerken van Eindhoven en diende op kerkelijke vergaderingen en als appèlzaak ook een plaats heeft op de synodale agenda, de noodzaak van bezinning en het geven van enkele richtlijnen blijkt;
2. dat het mogelijk geacht moet worden dat plaatselijke kerken van gereformeerd belijden, die in plaatselijke samensprekingen tot een grote mate van overeenstemming gekomen zijn, aan deze geconstateerde eenheid gestalte zoeken te geven in nauwer samenleven;
3. dat het niet gewenst is dat elke plaatselijke kerk hier geheel eigen wegen zoekt, en dat daarom enige richtlijnen gewenst zijn, die in de autonomie van de plaatselijke kerk en de functionering van het kerkverband in het oog houden;
4. dat voor deze zaak geen reglement van kerkordelijke strekking kan worden opgesteld, maar dat kan worden volstaan met enkele richtlijnen, die adviserende betekenis hebben.

Uw commissie geeft in overweging de volgende richtlijnen aan te geven:

- a. dat dit nauwer contact, in de instructie bedoeld alleen tot stand kan komen met kerken, die behoren tot een kerkverband waarmee de Chr. Geref. kerken via hun deputaten voor de eenheid van gereformeerde belijders in Nederland in relatie staan;
- b. dat het plaatselijke nauwer contact alleen tot stand kan komen na genoegzame samensprekingen, waarbij gebleken is dat er metterdaad een eenheid is in erkenning en beleving van het Woord Gods en de belijdenis der kerken alsook van de regels, die voor het kerkelijke leven op grond daarvan gelden;
- c. dat de wederzijdse kerkeraden over het voorgenomen nauwer contact de gemeente gehoord hebben en deze daarin heeft bevestigd;
- d. dat de kerkeraden de respectievelijke classes waartoe zij behoren, hebben geraadpleegd omtrent datgene wat men plaatselijk denkt te doen, en dat de classis via het verslag naar art. 41 en de kerkvisiteatie voortdurend haar aandacht aan het gelegde contact wijdt;
- e. dat het nauwer contact zuiver plaatselijk is en niet gezien wordt als een kerkelijke vereniging of als het stichten van een nieuwe kerkformatie;
- f. dat bij dit plaatselijke samenleven de betreffende kerken haar zelfstandig karakter behouden wat opzicht en tucht betreft;
- g. dat dit nauwer samenleven een voorlopig karakter heeft, in afwachting van de verdere ontwikkeling ten aanzien van de toenadering tot elkander, in beide kerkverbanden.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE LX

Art. 158

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR ALGEMENE DIACONALE EN MAATSCHAPPELIJKE AANGELEGENHEDEN.

Deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden hebben de eer u verslag van hun werkzaamheden te doen en u enkele voorstellen voor te leggen.

I. Samenstelling.

De generale synode van 1962 benoemde, c.q. herbenoemde tot deputaten de broeders dr. W. H. Velema (tevens benoemd tot voorzitter), drs. G. van Westrienen (tevens benoemd

tot secretaris), J. Bijleveld, C. Drieënhuizen, ds. A. Hilbers, H. van der Molen, S. Pieper en M. W. Wierenga. Br. C. Drieënhuizen bleef penningmeester van het deputaatschap. Deputaten kunnen met dankbaarheid mededelen, dat geen van de benoemde deputaten zich tussentijds aan de arbeid heeft moeten onttrekken, noch aan het deputaatschap is ontvallen. Binnen de grenzen van de beperkte mogelijkheid hebben deputaten hun werkzaamheden in goede sfeer en grote eensgezindheid mogen verrichten, hetgeen blijkt onder meer uit de toegepaste werkverdeling. Deputaten benoemden nl. een diaconale sectie (brs. Bijleveld, Drieënhuizen en Wierenga) en een sectie maatschappelijke aangelegenheden (brs. ds. Hilbers, van der Molen en Pieper). De secties vergaderden zelfstandig. Gerapporteerd werd door de secties aan het deputaatschap, terwijl ook daadwerkelijk door de secties werd deelgenomen aan de uitwerking van de door deputaten genomen beslissingen.

II. Werkwijze.

De thans te bespreken periode overziende kunnen de verrichte werkzaamheden, als volgt kort worden samengevat en omschreven:

Interne Contacten (III)

Het activeren, stimuleren en adviseren van de plaatselijke gemeenten van onze kerken voor wat betreft actuele diaconale en maatschappelijke activiteiten. Verder het onderhouden van contact, resp. het samenwerken met daarvoor in aanmerking komende deputaten, instellingen en organisaties binnen de kring van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Externe Contacten (IV)

Het onderhouden van contacten met andere kerken, met hun instellingen en organen en met niet-kerkelijke christelijke of algemene instellingen, organen en verbanden, voor zover relevant voor het werkkterrein van dit deputaatschap.

Daaronder vallen zowel contacten van permanente als van incidentele aard; voorts zowel officiële als informele contacten.

Fundamentele bezinning (V)

Bezinning blijkt noodzakelijk over diverse vraagstukken, die bij dit alles naar voren treden.

Deze samenvatting wordt in de volgende hoofdstukken van het verslag breder uitgewerkt.

III. Interne contacten.

1. Met de plaatselijke Chr. Geref. Kerken:

Deputaten hebben zich met een aantal brieven gericht tot de kerkeraden. De tekst van deze brieven wordt hier niet herhaald. Volstaan wordt met het vermelden van deze brieven. Op 9 juli 1963 werd aan de kerken gevraagd een bedrag van f 25,- beschikbaar te stellen voor deputaten en een bedrag van f 0,12 per persoon voor de Stichting G.S.A. over 1963. Van de plaatselijke kerken voldeed 91% de financiële bijdragen voor het deputaatschap, waarbij enkele tientallen kerken één of meer keer extra tot betaling moesten worden gemaand. De toch wel zeer geringe bijdrage voor G.S.A. werd in 1963 door 44% van onze kerken voldaan en in 1964 door 63%. Percentages, die te denken geven. In dit verslag wordt er overigens in hoofdstuk V sub 1 en 3 nog op teruggesproken. Op 18 september 1963 werd over diverse actuele onderwerpen schriftelijke voorlichting verstrekt. Vervolgens kan genoemd worden de uitvoerige voorlichting door middel van de brief van 5 maart 1964 met het bijbehorende rapport over de Algemene Bijstandswet. Deze wet is op 1 januari 1965 in werking getreden. Uit ontvangen reacties is deputaten gebleken, dat vele diaconieën deze tijdige voorlichting op prijs hebben gesteld en het toegezonden rapport grondig bestudeerd hebben. Een verzoek tot betaling van f 0,12 per persoon ten behoeve van de Stichting G.S.A. over het jaar 1964 werd in september van dat jaar aan de kerkeraden verzonden. Ook kunnen nog genoemd worden de overige brieven inzake de financiën van het deputaatschap. Tenslotte moge nog herinnerd worden aan de „Diaconale Handreiking”, opgesteld door deputaten en opgenomen in het speciaal daaraan gewijde nummer van „Ambtelijk Contact” van maart 1965, waarin fundamentele en ten dele ook nieuwe lijnen werden getrokken ten behoeve van de diaconale arbeid van onze kerken.

Daarnaast en ten dele uit genoemde brieven voortvloeiend waren er individuele adviesaanvragen van kerkeraden en diaconieën. Gevraagd werd om advies inzake problemen van

Evangelie en industrie, bejaardenzorg, zondagsarbeid en glijdende werkweek, verzoeken om financiële steun door allerlei instellingen enz. Deputaten hebben getracht zo goed mogelijk advies te verstrekken. Veelal blijkt dat echter niet goed mogelijk te zijn omdat de betreffende problematiek nog sterk in ontwikkeling is en om grondige bezinning vraagt, waarvoor binnen de kring van de kerken en deputaatschappen niet altijd rodelijk voldoende gelegenheid aanwezig is.

2. Met deputaatschappen van de synode.

Deputaten hebben zich gerealiseerd, dat er raakvlakken kunnen zijn met andere deputaatschappen. In één geval heeft dit reeds geleid tot onderling contact om te komen tot coördinatie van handelen. Bodoeld wordt hier een samenspreking, die heeft plaats gevonden met deputaten voor correspondentie met de hoge overheid.

Het initiatief daartoe werd door uw deputaatschap genomen in een brief van 3 september 1963. Het bleek vervolgens mogelijk om een eerste bespreking tussen beide deputaatschappen te houden op 11 september 1964. Deze samenspreking vond haar grond in de besprekingen van de generale synodi van 1959 en 1962. De vergadering werd voorgezeten door prof. J. J. van der Schuit als praeses van deputaten voor correspondentie met de hoge overheid. Het verslag werd verzorgd door de secretaris van deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden. Doel van het gesprek was te onderzoeken in hoeverre het wenselijk en mogelijk is om ons tot de regering te wenden met betrekking tot de handhaving van de zondagsrust, de bescherming van de christen-werknemers die zondagsarbeid weigeren, en het vraagstuk van de glijdende werkweek.

De bespreking leidde o.a. tot de conclusie, dat bij de generale synode duidelijk naar voren gebracht dient te worden de beperktheid van de aan deze deputaatschappen ter beschikking staande middelen ten behoeve van een verantwoorde behandeling van de betreffende problemen. Een adequaat apparaat ontbreekt, een gemis, dat ook bij de behandeling van andere onderwerpen regelmatig is gevoeld.

Voor wat het onderhavige onderwerp betreft hebben deputaten voor correspondentie met de hoge overheid aan uw deputaatschap gevraagd zo mogelijk enige studie te maken van de hangende onderwerpen, van welke studie beide deputaatschappen dan gebruik zouden kunnen maken en op grond waarvan het gesprek voortgezet zal kunnen worden. Uw deputaatschap heeft zich daartoe bereid verklaard. Gezien echter de in 1962 plaats gevonden hebbende persoonswisseling en taakwijziging van uw deputaatschap en de vele en vaak nieuwe omvangrijke onderwerpen direct of indirect door de generale synode van 1962 ter behandeling aan ons opgedragen, behoeft het geen verwondering te wekken, dat uw deputaatschap op het moment, dat dit verslag wordt geschreven er nog niet in is geslaagd deze door de generale synode 1962 niet aan ons opgedragen studietoek en de daarmee samenhangende problematiek, die in ander verband reeds op drie generale synodi aan de orde is geweest binnen enkele maanden tot een bruikbare afronding te brengen.

Wel wijzen deputaten er op, dat het om een belangrijke materie gaat waarin waardevol werk door onze kerken gedaan zou kunnen worden.

3. Met de Theologische Hogeschool.

Tijdens de op 16 april 1964 gehouden diakenenconferentie werd behandeld de in werking tredende Algemene Bijstandswet in relatie tot de diaconale arbeid van onze kerken.

Deze conferentie vond plaats in Apeldoorn. Deputaten hebben zich vooraf tot de Theologische Hogeschool in Apeldoorn gericht met de vraag of een zodanige regeling getroffen zou kunnen worden, dat de studenten deze conferentie konden bijwonen. Deze wens werd ingewilligd. Het stemt tot voldoening, dat de Theologische Hogeschool de betekenis van deze onderwerpen voor het gemeentelijk leven onderkent, hetgeen ook blijkt uit het houden van zgn. sociale dagen ten behoeve van de studenten. Deputaten zouden het toejuichen indien deze belangstelling in de toekomst tot nog verdere ontplooiing zou kunnen komen. Zij achten het zelfs niet ondenkbaar, dat aan de vele vragen, die ons als kerken worden gesteld op diaconaal en maatschappelijk terrein eveneens op collegeniveau voor zover mogelijk nog bredere aandacht wordt gegeven. Een gedachte, die in de kring van onze kerken naar het inzicht van deputaten overweging waard is.

4. Met de diakenenconferentie.

Met vroegde vermelden deputaten het prettige en vruchtbare contact, dat onderhouden kon worden met de organisatoren van de diakenenconferenties. Reeds werd medegedeeld, dat de

conferentie van 1964 afgestemd was op een bepaald onderdeel van de voorlichtingsactiviteit van deputaten, nl. de Algemene Bijstandswet. Ook overigens is er wederzijds sprake van goede samenwerking. Deputaten spreken de wens uit, dat deze sfeer ook in de toekomst zal blijven voortbestaan.

5. Met het Ontmoetings- en bezinningscentrum voor belangstellenden in de Christelijke Gereformeerde Kerken voor maatschappelijk werk.

Dit centrum is spontaan tot stand gekomen na enkele ontmoetingsdagen van en voor belangstellenden in onze kerken voor het maatschappelijk werk. Een initiatief dat deputaten toejuichen. Een verzoek aan deputaten om uit hun midden een lid aan te wijzen in het betreffende werkkomitee hebben deputaten niet ingewilligd. Deputaten zijn nl. van mening, dat een zekere bevoegdheid van dit centrum door het deputaatschap niet juist zou zijn, terwijl bovendien de instructie van deputaten daartoe geen ruimte laat.

Wel hebben deputaten voorgesteld dat zij een adviseur zouden benoemen, een voorstel waarmee het comité accoord is gegaan. Als zodanig werd br. Drieënhuizen aangewezen. Ook besloot het deputaatschap een financiële bijdrage te leveren tot ondersteuning van dit lofwaardige initiatief.

6. Met Ambtelijk Contact.

Goede contacten werden onderhouden met de redactieraad van Ambtelijk Contact, wat o.a. blijkt uit het in maart 1965 uitgekomen speciale diaconale nummer en de bereidheid van de redactie om ook in de toekomst ruimte ter beschikking te stellen voor het behandelen van onderwerpen, die op het terrein van het deputaatschap liggen.

IV. Externe contacten.

1. Met de Stichting Landelijk orgaan van de gereformeerde gezindte voor de bejaardenzorg.

Naar aanleiding van het benoemen van bestuursleden onzerzijds in het bestuur van deze stichting hebben deputaten bijzondere aandacht besteed aan de formele relatie tussen deputaatschap en deze stichting. Deputaten hebben moeten vaststellen, dat het bestuur van de stichting beslissende bevoegdheid heeft terzake van het benoemen of niet benoemen van bestuursleden, ook al zijn deze door uw deputaatschap voorgedragen.

Deputaten gaan voorhands niet verder dan het constateren van deze feitelijke situatie, waarbij deputaten laten meewegen, dat in feite de onderlinge verstandhouding tussen de stichting en uw deputaatschap bijzonder goed genoemd kan worden. De zo functionerende werkverdeling, wat betreft de bejaardenzorg, samengaand met interkerkelijke samenwerking wordt door deputaten zeer waardevol geacht en het belang van verwijzing van onze plaatselijke kerken naar deze stichting voor wat betreft de bejaardenzorg wordt door deputaten op deze plaats nog eens gaarne onderstreept. In 1964 vond herbenoeming door het bestuur van de stichting plaats van de broeders J. Bijleveld en dr. C. J. Verplanke tot bestuursleden van de stichting, op voordracht van deputaten.

2. Met de Stichting Raad voor gereformeerde sociale arbeid.

Overeenkomstig de door de generale synode van 1962 aan deputaten verstrekte machtiging hebben deputaten drie bestuursleden van de stichting G.S.A. aangewezen, te weten de broeders ds. A. Hilbers en dr. W. H. Velema in het dagelijks bestuur en ds. A. W. Overwater in het algemeen bestuur.

Door deze benoeming kregen de broeders C. Drieënhuizen en H. van der Molen, die eerst als waarnemers en later als bestuursleden onze kerken bij het werk van de stichting op lofwaardige wijze hebben vertegenwoordigd, gelegenheid zich uit deze veeleisende en tijdrovende functie terug te trekken. Voorts kan worden vermeld, dat deputaten de stichting hebben geadviseerd voor onze kerken ds. T. Brienens te benoemen tot lid van de vaste commissie Maatschappelijk Opbouwwerk. Dit advies is overgenomen en ds. Brienens heeft zich bereid verklaard tot de commissie toe te treden. Deputaten hebben eveneens gebruik gemaakt van de machtiging een financiële bijdrage van de kerken te vragen voor de stichting, een bijdrage waarvoor nog nader aandacht wordt gevraagd bij onderdeel V sub 3. van dit rapport. Deputaten hebben zich in het bijzonder ook bezig gehouden met de nog niet vastgestelde nieuwe statuten van de stichting. Ook hier is weer de relatie tussen stichting en deputaatschap, de mate van verantwoordelijkheid van het deputaatschap voor de arbeid van de stichting, de verantwoordelijkheid en de bevoegdheden van de door deputaten aangewezen bestuursleden e.d. van groot gewicht. Een aantal wijzigingsvoorstellen voor de statuten, ingediend door deputaten

werd door de stichting overgenomen. De definitieve vaststelling van de statuten heeft overigens ook thans nog niet zijn beslag gekregen en zal dus de aandacht van deputaten moeten blijven houden.

Verder kan worden gerapporteerd, dat er een prettige samenwerking is binnen het bestuur van de stichting en tussen deputaten en stichting.

Het jaarverslag van de stichting is instructief voor het verkrijgen van inzicht in de aard van het daar verrichte werk; het jaarverslag wordt toegezonden aan de kerkeraden waarvan een financiële bijdrage wordt ontvangen.

3. Met de industriepredikant in algemene dienst van de Geref. Kerken en met de secretaris van de Centrale raad voor evangelie en industrie.

Deputaten hebben contact opgenomen met dr. L. Zielhuis, industriepredikant in algemene dienst van de Gereformeerde Kerken en voorts met dr. B. van der Wal, secretaris van de Centrale raad voor evangelie en industrie. Dit zijn waardevolle contacten ten behoeve van de algehele problematiek van het vraagstuk van evangelie en industrie, waarover meer bij onderdeel V sub 4. Het zijn contacten in de lijn van art. 3 sub b. en c. van de instructie van deputaten, voor welke contacten thans goedkeuring van de generale synode wordt gevraagd.

4. Met het Christelijk nationaal vakverbond.

Reeds een geruim aantal jaren heeft het C.N.V. belangstelling voor onze zienswijze inzake de zondagsrust in verband met de glijdende werkweek enz. Van deze belangstelling is eveneens weer gebleken in deze zittingsperiode van uw deputaatschap. Verwezen kan hier worden naar de samenspraak met de deputaten voor correspondentie met de hoge overheid (zie paragraaf III sub 2). Ook treedt de beperktheid van onze middelen weer op de voorgrond. (Zie in dit verband tevens de problematiek behandeld in de paragrafen V sub 8 en 9.)

5. Met de Landelijke commissie diaconaal jaar.

In verband met de in deze commissie blijkbaar bestaande reorganisatieplannen hebben deputaten desgevraagd aan de commissie doorgegeven gaarne op de hoogte te worden gehouden van de ontwikkeling terzake. Deze problematiek wordt uitvoerig behandeld onder V sub 5.

6. Met gereformeerde diaconale deputaten.

Een eerste oriënterend contact tussen beide deputaatschappen heeft plaatsgevonden. Het is een gesprek geweest waaruit de behoefte bleek tot een volgende bijeenkomst. Uitwisseling van opvatting en ervaring inzake diverse diaconale aangelegenheden bleek wederzijds op prijs te worden gesteld. Deputaten menen, dat dit contact in de lijn ligt van art. 3 van de instructie van deputaten. Doel is voorshands slechts wederzijdse oriëntering.

7. Met gereformeerde diaconale deputaten en nederlands hervormde diaconale raad wat betreft advisering inzake verzoeken om financiële steun.

Enkele informele besprekingen hebben plaats gevonden. De problematiek wordt behandeld in paragraaf V sub 7.

8. Incidentele vertegenwoordigingen.

Deputaten hebben voor een vertegenwoordiging gezorgd bij de jubileumviering van het Oranje-Groene Kruis, de jubileumviering van ons Kinderziekenhuis, de jaarvergadering van de Centrale Bond voor de Inwendige Zending en de conferentie van de Stichting G.S.A. met anti-revolutionaire gemeentebestuurders inzake de Algemene Bijstandswet. Gelegenheden, waarbij het van betekenis is, dat onze kerken vertegenwoordigd zijn.

V. Fundamentele Bezinning

In de onderdelen III en IV van dit verslag werd een opsomming gegeven van de contacten, die in de verslagperiode werden onderhouden, een opsomming overigens, die voor de toekomst nog voor uitbreiding vatbaar is. Ook werd in het kort een aanduiding gegeven van de aard van deze contacten. Daarbij kwamen op enkele plaatsen vraagpunten naar voren die een aanwijzing inhielden van diepere achtergronden. Juist in een verslag als dit is zal aan deze meer fundamentele achtergronden plaats ingeruimd moeten worden. Want niet in de eerste plaats gaat het om de veelheid van contacten en prettige persoonlijke verhoudingen, hoe belang-

rijk deze ook mogen zijn, maar vooral om de boodschap die werd uitgedragen, en om de problemen en beleemmeringen, die zich bij dit meest belangrijke facet van het werk van deputaten hebben voorgedaan. In dit vijfde deel van het verslag wordt nader ingegaan op vraagstukken uit de verslagperiode, die fundamentele bezinning vergen, op de beperktheid van onze menselijke capaciteiten voor het oplossen van fundamentele vragen en op de beperktheid van voor deze bezinning beschikbare middelen. Deputaten menen er goed aan te doen om in de volgende paragraaf met het laatste te beginnen.

1. Financiën.

Wanneer wij vele problemen, die in dit verslag aan de orde komen op ons laten inwerken en ons daarbij realiseren de apparatuur en accommodatie waarover diverse stichtingen, het georganiseerde bedrijfsleven, overheidsinstanties, deputaatschappen van grotere kerken enz. kunnen beschikken dan zijn de middelen die een deputaatschap als het uwe ter beschikking staan, wel uiterst minimaal. Deputaten oederkennen, dat niet alles verwacht moet worden van een bureau-apparatuur. Maar toch moet worden opgemerkt, dat het geheel ontbreken van enige permanente apparatuur correctheid bij de verwerking van lopende zaken in de weg staat en de mogelijkheid van deputaten te zeer beperkt. Thans kan slechts op een beperkt aantal centrale punten van het grote terrein van diaconale en maatschappelijke aangelegenheden de meest noodzakelijke activiteit worden ontplooid. Deputaten onderschatten evenmin de kosten, verbonden aan het ontwikkelen van een permanente accommodatie (ook als deze van beperkte opzet is) met hoog gekwalificeerde medewerking, maar vragen zich toch af of de omvang en de diepgang van de problemen, waarmee deputaten worden geconfronteerd en waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen, niet van zodanige aard is, dat deze gedachte enige geconcentreerde aandacht van de synode waard is in het geheel van een beschouwing over de kerkelijke taken waarvoor in de komende jaren financiële middelen zullen worden gebruikt.

Deputaten hebben de indruk, dat bij het opstellen van een soort financieel prioriteitschema voor onze kerken in hun totaliteit het hier gestelde doel niet onderaan zou komen te staan. Bij het nader uitwerken van deze doelstelling achten deputaten het mogelijk te overwegen of ook andere verwante deputaatschappen niet tevens van een dergelijke voorziening gebruik zouden kunnen maken.

Naast deze doelstelling op langere termijn vestigen deputaten gaarne de aandacht van de synode op een door hen dringend gevoelde behoefte voor de komende periode, die naar het inzicht van deputaten ook door een besluit te realiseren valt. Deputaten zijn steeds meer tot de conclusie gekomen, dat de methode van financiering van hun arbeid door rechtstreekse, betrekkelijk willekeurige en onregelmatige inning van gelden door deputaten bij de plaatselijke kerken, waarvan bovendien niet ieder de betekenis inziet, en die extra werk en kosten met zich brengt, niet aanbevelenswaardig is. Deputaten zullen gaarne zien, dat de mogelijkheid wordt geopend om financiële middelen uit de generale kas ter beschikking te krijgen.

Ter oriëntering wordt nog verwezen naar de bijlage bij dit rapport, waarin financieel verslag wordt uitgebracht tot en met 31-12-'64. De in 1965 lopende ontvangsten en uitgaven konden nog niet worden afgesloten bij het samenstellen van dit verslag. Ze wijken in orde van grootte evenwel niet af van voorgaande jaren.

2. Het probleem van de vertegenwoordiging.

Wanneer de kerken formeel in relatie treden met andere organen, instellingen en verbanden rijzen er steeds bepaalde vragen. In hoeverre is het deputaatschap, is de plaatselijke kerk verantwoordelijk voor resp. gebonden aan besluiten en opvattingen van organen waarin zij zitting hebben? Wanneer dient gekozen te worden voor kerkelijke instellingen en wanneer voor niet-kerkelijke instellingen? Waar ligt de grens voor medewerking in bredere verbanden? Het zijn vragen waarmee deputaten concreet te maken hebben gekregen. Enkele voorbeelden zullen dit verduidelijken.

Zo werkt bijv. de Stichting G.S.A. aan een brochurereeks. De eerste brochure, onder de titel „Samenleven en Medeverantwoordelijkheid" handelde over het maatschappelijk opbouw-werk. Deputaten hebben veel waardering voor het verrichte werk, maar kunnen zich voorshands niet verenigen met onderdelen van de strekking van deze brochure. Moet men in zo'n geval van zijn veto-recht gebruik maken? Dat is ongeveer hetzelfde als het verbreken van het gemeenschappelijk overleg binnen de stichting. Moeten deputaten zich volledig en officieel van medeverantwoordelijkheid distantiëren? De positie van de door deputaten aangewezen bestuursleden wordt dan niet eenvoudig. Deputaten moesten een andere weg te moeten gaan. Een voorstel van hun zijde om in het voorwoord van de brochure tot uitdrukking te brengen, dat deze bedoeld was als een uitnodiging tot gesprek, werd overgenomen. Vervolgens hebben

deputaten gelegenheid kunnen vinden een schrijven op te stellen, waarin de brochure wetenschappelijk kritisch werd bezien, waarin mogelijkheden werden ontwikkeld voor een versterking van de positief-christelijke inbreng en waarin enige opmerkingen werden gemaakt over de praktische vormgeving van organen voor maatschappelijk opbouwwerk met behoud van wat voor het kerk-zijn essentieel is en met behoud gelijktijd van de mogelijkheid om de eigen-gaarde sociale functie van de kerk tot ontplooiing te doen komen. Deze opmerkingen zijn bij de stichting goed ontvangen en konden ook worden doorgesproken.

Een ander voorbeeld wordt hier ontleend aan het vraagstuk Evangelie en industrie. Het kan voorkomen, dat de leiding van de ondernemingen interkerkelijke samenwerking als onmisbare voorwaarde stelt voor toegang tot de bedrijven. Moeten wij dan dit werk overlaten aan de grotere kerkelijke groeperingen inclusief de vrijzinnigen of moeten wij een samenwerkingsvorm zoeken waarin wij in staat zijn getuigenis af te leggen en voor een deel het werk in de industrie te beïnvloeden. Deputaten achten voor deze laatste benadering acceptabele mogelijkheden niet uitgesloten. Buiten onze kerken is in zulke gevallen wel gepleit voor de methode om het grondslagartikel in de statuten van een christelijke stichting te laten vervallen en dit te vervangen door een gemeenschappelijke doelstelling met een veto-recht. Deputaten kunnen zich daar moeilijk in vinden. Als het gaat om een christelijke (niet-kerkelijke) stichting is een grondslag-artikel onmisbaar. Het ontbreken van een grondslag-artikel verschuift slechts de moeilijkheden.

Overigens achten deputaten ook een nog bredere samenwerking dan die binnen een christelijke, niet-kerkelijke stichting niet bij voorbaat uitgesloten. Deze opvatting kan verduidelijkt worden aan de hand van analoge en ieder bekende samenwerkingsvormen van algemene (niet exclusief christelijke) aard, die blijken de praktijk kunnen functioneren zonder noodzakelijke reductie van eigen principiële uitgangspunten en zonder dat de persoonlijke verhoudingen verstoord behoeven te worden. Als voorbeelden kunnen genoemd worden de federatieve samenwerkingsvormen van het bedrijfsleven en het gemeenschappelijk overleg in gemeenteraden. Een neutrale vormgeving dus, waarin toch het naar onze overtuiging juiste christelijke getuigenis onbelemmerd tot zijn recht kan komen, ondanks de aanwezigheid van volstrekt anders denkenden.

De eventuele samenwerking van de kerken in het werk van het zgn. diaconale jaar is een derde voorbeeld. Ook hier weer zijn deputaten in de afgelopen periode voor dezelfde soort vragen gesteld. Indien de reorganisatiepogingen van het diaconale jaar worden voortgezet zullen deputaten ook in de komende jaren opnieuw concreet met deze vragen geconfronteerd worden.

Als laatste voorbeeld wordt gewezen op de stichting voor maatschappelijk werk waarmee vele kerkeraden te maken hebben. Bij deze samenwerkingsvormen doen zich weer dezelfde vragen voor. Een goede vorm lijkt hier de christelijke niet-kerkelijke stichting met een grondslag-artikel in de statuten.

Deze enkele voorbeelden zijn gemakkelijk uit te breiden bij een deputaatschap, dat vele en veelsoortige contacten moet onderhouden. Deputaten zijn van mening, dat het volstrekt onmogelijk is om hier te werken op basis van één vast schema dat op elk geval toegepast zou moeten worden. Wel zijn er uiterste grenzen. Voorwaarde voor alle vormen van samenwerking zal bijv. moeten zijn de onbeperkte mogelijkheid tot het christelijk getuigenis overeenkomstig onze eigen overtuiging. Deputaten zijn van mening, dat dit bereikbaar is binnen een groot aantal onderscheiden samenwerkingsvormen en op meer dan één manier. Elke praktijksituatie zal op eigen merites bezien moeten worden. Daarbij realiseren deputaten zich, dat dan noodzakelijk in vele gevallen sterk de nadruk zal vallen op de persoonlijke verantwoordelijkheid van hen, die onzerzijds aan deze samenwerking deelnemen. Zij zullen vaak moeten optreden vanuit een onbeschermde minderheidspositie, vaak misschien ook met weinig achtergrondinformatie. Zij zullen het risico lopen ongewenste invloeden van andersdenkenden te ondergaan.

Deputaten zien evenwel geen andere weg. Ondanks daar mogelijk aan verbonden gevaren zal dit werk in de branding verricht moeten worden, zal onze bijdrage geleverd moeten worden in situaties van levendige interkerkelijke communicatie. Deputaten menen, dat deze weg gevolgd mag worden in geloof, dat Gods kracht vervuld wordt in onze zwakheid en dat dit werk gedragen mag worden op de vleugelen van ons gebod.

Gelijktijd moet dan evenwel gevraagd worden, dat onze kerken voor zover mogelijk concrete voorzieningen treffen om de geestelijke wapenrusting van allen die hier verantwoordelijkheid dragen, zo sterk mogelijk te doen zijn, o.a. door het scheppen van mogelijkheden voor bezuiniging, voorlichting en advisering, voor training in het opsporen van uiterste grenzen in concrete praktische situaties of geleidelijke vaak geruisloze ontwikkelingen enz. Vaak zal het

aankomen op persoonlijke beslissingen van enkele betrokken broeders of zusters in een materie waaraan, zoals gezegd, ook deputaten de handen vol hebben, mede ook omdat deputaten wat betreft de gewenste hulpmiddelen het gevoel hebben met lege handen te staan. Zoals gezegd, het is een onderwerp, dat de aandacht van onze kerken waard is.

3. De Stichting Raad voor gereformeerde sociale arbeid (Stichting G.S.A.)

Deze stichting werd reeds eerder besproken in de paragrafen IV sub 2 en V sub 2 van dit verslag. Niettemin wordt hier nog een korte paragraaf voor deze stichting ingevoegd. Oorzaak is, dat de financiële stimulering van deze stichting door onze kerken nog onvoldoende tot ontplooiing is gekomen. Zoals in de genoemde onderdelen werd uiteengezet, onderschatten deputaten de moeilijkheden, of als men wil de gevaren aan deze samenwerking verbonden niet. Daartegenover staat de betekenis van het werk van deze stichting zoals o.a. blijkt uit het jaarlijkse verslag, dat voor elke belangstellende beschikbaar is. Tevens is, zoals ook reeds eerder vermeld, gebleken, dat in de stichting bereidheid aanwezig is aandacht te geven aan onze opvattingen. Dit zo zijnde achten deputaten het dan ook bijzonder nodig, dat onze kerken er krachtig aan meewerken, dat de door hen in het bestuur aangewezen personen een naar verhouding gelijkwaardige positie ten opzichte van de andere partners innemen en zich merkbaar gesteund kunnen voelen door hun kerken. Daaraan zal uitdrukking gegeven kunnen worden in woord en geschrift, maar onmisbaar is tevens een gelijkwaardige financiële bijdrage van onze kerken. Deputaten zijn dankbaar voor de reeds verkregen medewerking, maar kunnen toch niet verhelen, dat een aantal van onze kerken, die daartoe wel in staat geacht moeten worden, nog geen financiële medewerking hebben verleend. Zie ook III sub 1.

Deputaten realiseren zich, dat zeker onze kerken een beperkte keuze moeten doen uit de vele organen op maatschappelijk gebied. Deze op centraal niveau werkende stichting is echter zeer terecht door de synode in de keuze opgenomen. Het voorgaande overwegende richten deputaten tot de generale synode het verzoek, de kerken dringend te wijzen op hun verplichtingen ten aanzien van de Stichting G.S.A.

4. Evangelie en industrie.

Reeds werd hierover gesproken in de paragrafen IV sub 3 en V sub 2. Deputaten hebben in één van de gezonden brieven de aandacht van onze kerken op deze problematiek gevestigd. Gevraagd werd om informatie over plaatselijke ervaringen. Deputaten hebben moeten vaststellen, dat het aantal ontvangen reacties gering is. Blijkbaar zijn onze kerken niet al te zeer ingespeeld op deze problematiek. Deputaten achten het nodig de kerken op te wekken tot serieuze bezinning te komen over de rol van de plaatselijke kerk in de ter plaatse ontwikkelde of nog te ontwikkelen activiteiten inzake de relatie Evangelie-industrie.

Dat de praktijk niet eenvoudig is hebben deputaten ervaren bij het verstrekken van enkele adviezen aan plaatselijke kerken, die zitting hebben in een plaatselijke stichting voor Evangelie en industrie en waarbij vragen als samenwerking met vrijzinnige industriepredikanten, kanselruil e.d. naar voren traden. Daarnaast zijn er kerken, die deputaten om richtlijnen gevraagd hebben voor zelfstandige initiatieven op dit gebied, een vraag waaraan deputaten door hun beperkte mogelijkheden en ook doordat ervaringsmateriaal ontbreekt nauwelijks hebben kunnen voldoen. Deputaten menen er goed aan te doen op te wekken tot belangstelling voor deze zaak en houden zich aanbevolen voor informatie en documentatie.

5. Diaconaal Jaar.

De landelijke werkcommissie voor het diaconale jaar heeft kort geleden een brochure uitgebracht waarin een overzicht van deze activiteiten wordt gegeven vanaf het begin, het jaar 1958, tot en met 1963.

De centrale gedachte in dit werk is jonge mensen te stimuleren een jaar van hun leven in te zetten voor persoonlijke dienstverlening aan de naaste. De werkcommissie is voortgesproten uit spontaan initiatief van persoonlijke aard en formeel zijn er geen bindingen tussen de commissie en generale synodi of hun deputaatschappen. Wel kunnen plaatselijke contacten voorkomen van Christelijke Gereformeerde Kerken of hun leden met de activiteiten voor het diaconaal jaar. Het is goed dit onderscheid in het oog te houden omdat door de wijze waarop de activiteiten van de werkcommissie voor het diaconaal jaar soms in de publiciteit zijn getreden, gemakkelijk de indruk zou kunnen gewekt worden, dat deputaten officieel reeds bij dit werk betrokken zouden zijn, hetgeen niet het geval is. In 1964 werd door de commissie officieel contact gezocht met de kerken. Gezien de verdere ontwikkeling zal dit kunnen leiden tot herziening van de status van de commissie en het tot stand brengen van kerkelijke bindingen. Deputaten werden uitgenodigd voor oriënterend interkerkelijk overleg. Gezien ook de kenne-

lijke belangstelling in andere grotere kerkelijke groeperingen stellen deputaten zich voor zodra dit naar hun oordeel nodig is, officieel aan het bedoelde oriënterende interkerkelijk overleg te gaan deelnemen, onder het voorbehoud dat de generale synode geen reden heeft haar goedkeuring aan dit contact te onthouden.

Deelname daaraan zou van de zijde van deputaten voorschijn kunnen plaatsvinden op grond van hun voorlopige conclusie, dat het aan te bevelen valt de plaatselijke activiteiten van het diaconaal jaar over te laten aan het christelijk particulier (niet-kerkelijk) initiatief. Voor zover enige overkoepeling nodig blijkt te zijn zal waarschijnlijk aan een kerkelijke of interkerkelijke vorm de voorkeur gegeven moet worden boven de huidige moeilijk doorzichtige situatie waarin het Protestants Overleg Maatschappelijk Werk (P.O.M.) deze taak verzorgt.

6. Algemene Bijstandswet.

Zie hiervoor ook onder III sub 1 en 4 en IV sub 8.

Deputaten hebben op 5 maart 1964 een advies aan de kerken gegeven uitgaande van de bestaande feitelijke situatie, dat de wet op 1 januari 1965 in werking zou treden. Deputaten hebben zich gerealiseerd, dat daarnaast de noodzaak tot fundamentele bezinning zeker niet minder geworden is nu deze wet in de praktijk functioneert en onze diaconieën daarmee te maken krijgen. Deputaten hebben daaraan uitdrukking gegeven door in hun rapport van maart 1964 het volgende op te merken:

„Of de tendens in onze huidige samenleving tot het verstrekken van hulp en bijstand van staatswege een in het licht van de christelijke verantwoordelijkheid gelukkige is, is een andere vraag. Maar op de gevaren, die hier dreigen zal bezinning in breder verband nodig zijn opdat de resultaten daarvan gaan doorklinken in pastoraat en prediking”.

Deputaten hebben er behoefte aan speciaal voor dit facet van het vraagstuk uw aandacht te vragen, waaraan weer onmiddellijk moet worden toegevoegd, dat de middelen die u voor deze bezinning ter beschikking staan, beperkt zijn. Ook hier geldt evenwel, dat het leven doorgaat.

7. Advisering inzake aanvragen om financiële steun.

Zie hiervoor ook onder IV sub 7.

Deputaten hebben dus enkele informele samensprekingen gehouden met de hervormde diaconale raad en de gereformeerde diaconale deputaten om te onderzoeken of een gemeenschappelijk advies aan onze kerkeraden mogelijk zou zijn wat betreft het verstrekken van een financiële bijdrage aan instellingen die de kerken daarom vragen. Vast staat wel, dat veel van onze kerkeraden richtlijnen hiervoor op prijs zouden stellen. Het is deputaten gebleken, dat in de door andere kerken opgestelde advieslijsten vooral de instellingen van de eigen kerkelijke groepering veelal hoog genoeërd worden. Combinatie van de hervormde en gereformeerde lijst was daarom tot nu toe niet mogelijk en combinatie met onze kerken om dezelfde reden evenmin. Nu zouden deputaten dus kunnen overwegen een eigen advieslijst op te stellen. Dan moet evenwel worden overgegaan tot het vaststellen van maatstaven voor de beoordeling van de financiële situatie van de betrokken instellingen. Dit zou eigenlijk moeten gebeuren op basis van de accountant-rapporten. Nog afgezien van het feit, dat het deputaten ontbreekt aan de middelen om op deze manier jaarlijks betreffende de vele instellingen een verantwoord advies aan de kerken voor te bereiden, vragen deputaten zich af of dit regelen optreden niet te ver gaat en de zelfstandigheid zowel van deze instellingen als van onze kerkeraden niet wordt aangetast. Deputaten hebben na enige oriënterende samensprekingen dit contact met genoemde kerkelijke organen beëindigd, omdat het in deze vorm toch niet tot een voor ons hanteerbaar resultaat kon leiden en bovendien in deze concrete vorm te weinig in hun opdracht besloten lag.

Deputaten stellen u thans voor hen te machtigen om, indien naar hun oordeel nodig, het contact met genoemde kerkelijke organen te hervatten met een gewijzigde doelstelling, nl. om op de hoogte te blijven met de advisering elders, zodat een eventuele mogelijkheid tot coördinatie toch kan worden gebruikt, waarbij hunnerzijds primair de aandacht gevestigd zal worden op ons Kinderterhuis en de noden onder de Venda's op diaconaal en maatschappelijk terrein.

8. Rapport „De christen, de arbeid en de rust”.

Dit onderwerp houdt verband met de besluiten van de generale synode van 1962. Deputaten hebben contact opgenomen met deputaten voor correspondentie met de hoge overheid (zie paragraaf III sub 2 van dit verslag) inzake zondagsarbeid en glijdende werkweek. Ook

hebben deputaten zich uitvoerig bezig gehouden met de voorlichting aan de kerken betreffende het gevaar van uitsluiting van het verantwoordelijkheidsbesef. Op het moment, dat dit verslag wordt geschreven is het waarschijnlijk, dat nog in het jaar 1965 D.V. een bruikbare voorlichting aan de kerkeraden verzonden zal kunnen worden. Daarmee is niet gezegd, het zij nog eens herhaald, dat dan dit vraagstuk is opgelost. Het is van zodanige omvang en diepte, dat het de vraag is of betrokken deputaatschappen enige bijsturende invloed van betekenis in onze maatschappij zullen kunnen uitoefenen. Toch zijn deputaten van mening, dat pogingen daartoe gewenst zijn. Daarbij zal gedacht kunnen worden aan uitbreiding van contacten met organen uit het bedrijfsleven, zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke. De corporatieve ontwikkeling van onze steeds gecompliceerder wordende welvaartsmaatschappij, inclusief de voortschrijdende industrialisatie en de gigantische concernvorming in het bedrijfsleven maken het naar de indruk van deputaten, steeds minder mogelijk om als persoon individueel de worsteling om de rustdag met succes te kunnen volbrengen. Ook onze kerkeraden zullen, naar deputaten menen, er goed aan doen te beseffen dat het niet meer sangaat de opdracht tot handhaving van de zondagsrust volledig af te wentelen op het kerkelijk persoonlijk, met nalaten van intensieve pogingen om als kerken invloed uit te oefenen op hen die de structuur sterk beïnvloeden van de maatschappij, waarin het kerkelijk is geplaatst en waarvan dit kerkelijk de gevolgen ondervindt.

Het is hier de plaats, nog te herinneren aan het contact met het Chr. Nationaal Vakverbod, vermeld in paragraaf IV sub 4. Deputaten achten het gewenst, bij de behandeling van deze problemen ook de mogelijkheid te overwegen contact op te nemen met het Coervent van christelijk sociale organisaties, waarin behalve het C.N.V. ook de christelijke werkgemers vertegenwoordigd zijn, groeperingen, waarvan eveneens de medewerking zeer gewenst is om vragen van dit formaat in de praktijk van het bedrijfsleven tot een oplossing te brengen. Deputaten zijn van mening, dat juist dit laatste nogmaals de noodzaak onderstreept om als kerken de vraag te stellen of de voor dit werk beschikbare middelen geen uitbreiding dienen te ondergaan.

9. Christelijke bezinning op de maatschappelijke ontwikkeling.

Werd in de vorige paragraaf geschreven over het vraagstuk van de arbeid en de rust, daarnaast zijn er talrijke andere maatschappelijke vraagstukken te noemen waarvan deputaten zich afvragen of principiële bezinning en beïnvloeding niet eveneens dringend gewenst is, al zal nooit de bedoeling kunnen zijn te concurreren met de vele organen, die zich uitvoerig met deze problemen bezig houden. Het zal onzerzijds vooral gaan om een kwalitatieve bijdrage. Maar ook hiervoor is de slotzin van de vorige paragraaf van gelijke betekenis. Deputaten menen, dat onder de zegen des Heren onze kerken bij een actieve aanpak geen spectaculaire evenementen behoeven te verrichten, maar toch een zoutend zout zullen kunnen zijn, ook wat betreft de grote beslissingen in onze maatschappij, waarop het kerkelijk zelf steeds minder in staat is invloed uit te oefenen.

VI. Voorstellen.

Deputaten stellen u met verwijzing naar het voorgaande verslag voor:

1. het deputaatschap te continueren;
2. het aantal deputaten uit te breiden overeenkomstig verstrekt advies van deputaten;
3. gelegenheid te nemen tot algemene beschouwingen over de in het verslag behandelde onderwerpen welke nu en later fundamentele bezinning vragen;
4. de mogelijkheid te overwegen tot het aanstellen door het deputaatschap van een deskundige medewerker, eventueel in parttime-verband, waarna tevens in het overleg met aangrenzende deputaatschappen bezien dient te worden hoe ook daar van deze verrijking van mogelijkheden gebruik kan worden gemaakt;
5. de financiële middelen voor deputaten voortaan te doen verstrekken uit de generale kas;
6. de kerken dringend te wijzen op hun financiële verplichtingen ten aanzien van de Stichting Raad voor gereformeerde sociale arbeid;
7. deputaten te machtigen om, indien naar hun oordeel nodig, het contact met de hervormde diaconale raad en met de gereformeerde diaconale deputaten voor wat betreft advies aan kerkeraden over het verstrekken van financiële bijdragen aan instellingen die daarom vragen, te hervatten teneinde op de hoogte te blijven met de advisering elders, terwijl van de zijde van deputaten daarbij primair de aandacht gevestigd zal worden op ons Kinderterhuis en op de noden onder de Venda's op diaconaal en maatschappelijk terrein;
8. goed te keuren om, behoudens de overige contacten, ook de volgende bestaande of voorgenomen contacten te onderhouden:

- a. met de Landelijke werkkommissie voor het diaconaal jaar;
 b. met de gereformeerde diaconale deputaten;
 c. met de gereformeerde deputaten voor Evangelie en industrie;
 d. met de Centrale Raad voor Evangelie en industrie;
9. voor onze kerken een adres aan te wijzen, waar beschikt kan worden over financiële middelen ten behoeve van bijzondere noodgevallen, die niet vallen onder een plaatselijke kerk en waarin toch snel moet worden voorzien, zoals bijv. is voorgekomen in een geval van repatriëring.

G. van Westrienen, secretaris.

Bijlage

Financieel overzicht over de periode 28-7-'62 t.m. 31-12-'64.

Inkomsten:		Uitgaven:	
Saldo giro en kas 28-7-'62	f 863,10	Reis- en vergaderkosten	f 1.675,23
Bijdrage diaconieën	„ 2.737,50	Drakkosten	„ 594,86
Na-verkoop brochure ds. Bilkes	„ 174,40	Porti- en telefoonkosten	„ 78,95
		Bijdrage ontmoetingsdag maatschappelijk werk 1963	„ 360,95
		Ideën Stichting bejaardenzorg	„ 500,-
		Saldo per 31-12-'64	„ 565,01
	f 3.775,-		f 3.775,-

De medewerking uit de kerken is als volgt te omschrijven:

Bij 1e aanschrijving reageerde	45 %	van het totaal der kerken	positief.
Bij 2e	37 %	„ „ „ „ „ „	„
Bij 3e	6 %	„ „ „ „ „ „	„
Bij 4e	3 %	„ „ „ „ „ „	„

Totaal dus 91 %

Begroting voor een periode van drie jaar (1965-'66 t.m. 1967-'68):

Driemaal ontmoetingsdag	f 1.200,-
Driemaal bejaardenzorg	„ 1.500,-
Reis- en vergaderkosten	„ 2.500,-
Drakkosten	„ 950,-
Porti- en telefoonkosten	„ 150,-
	f 6.300,-

Per jaar dus nodig uit de kas f 2.100,-.

N.B.: Dit is dus de begroting bij voortzetting van de huidige werkwijze. Wanneer de werkwijze veranderd wordt overeenkomstig voorstel VI sub 4. van het rapport zal uiteraard een andere berekening uitgewerkt moeten worden.

C. Drieënhuizen, penningmeester.

BIJLAGE LXI Art. 158

RAPPORT III VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE ALGEMENE DIACONALE EN MAATSCHAPPELIJKE AANGELEGENHEDEN.

Uw commissie is van oordeel dat de deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden zich met grote ijver en nauwgezetheid van hun taak hebben gekweten en een qua structuur en inhoud goede rapport aan uw vergadering hebben voorgelegd. Het rapport van deputaten op de voet volgend is uw commissie tot de volgende overwegingen gekomen:

Ad III. 1. Uw commissie heeft grote waardering voor de wijze waarop deputaten contact hebben onderhouden met de plaatselijke kerken. Met deputaten betreft zij dat vele kerken de bijdrage aan de Stichting Raad voor G.S.A. niet voldeden en dringt er bij uw vergadering op aan de kerken hierop te attenderen (zie Acta 1962, art. 122 sub 5).

2. Uw commissie is verheugd dat het contact met deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid tot stand is gekomen. Zij spreekt er haar bevreemding over uit dat, terwijl de generale synode van Rotterdam in 1959 hiervoor reeds opdracht gaf, dit eerst gestalte kreeg in een brief van 3 september 1963 en pas gerealiseerd werd op 11 september 1964.

Voor wat betreft de studie met betrekking tot de handhaving van de zondagsrust en de glijdende werkweek hoopt uw commissie dat deputaten er in slagen een belangrijke bijdrage te leveren tot deze bezinning.

3. Uw commissie ondersteunt de gedachte van deputaten om op de Theologische Hogeschool op college-niveau aandacht te schenken aan de vragen op diaconaal en maatschappelijk terrein. Zij acht het van belang dit aan het curatorium door te geven.

4. Ook uw commissie is verheugd over de goede samenwerking met de organisatoren van de diakenenconferentie en hoopt dat deze bestendig zal blijven.

5. Uw commissie juicht het toe dat het ontmoetings- en bezinningscentrum contactdagen belegt voor leden van onze kerken die bij het maatschappelijk werk (meestal in interkerkelijk verband) betrokken zijn om zich met andere leden van eigen kerken te bezinnen op de problemen van dit werk. Er is twijfel gerezen bij uw commissie of de instructie van deputaten toelaat dit werk te subsidiëren.

6. Uw commissie acht het een goed streven contact te onderhouden met de redactieraad van Ambtelijk Contact en is verheugd dat genoemde redactieraad aandacht schenkt aan de vragen op diaconaal en maatschappelijk terrein.

Ad IV. 1. Op grond van het feit dat:

- deputaten zelf hebben voorgesteld dat de te benoemen bestuursleden van de stichting landelijk orgaan van gereformeerde gezindte voor de bejaardenzorg hierin zitting zouden hebben à titre personnel (zie Acta 1962, bijlage 49, blz. 211);
  - de onderlinge verstandhouding tussen de stichting en deputaten bijzonder goed is, en
  - de door deputaten voorgedragen broeders ook door de stichting zijn benoemd,
- is uw commissie van oordeel dat het benoemingsbeleid van genoemde stichting tot nu toe geen reden tot zorg heeft gegeven, hoewel zij het gewenst acht dat deputaten waakzaam blijven met betrekking tot benoemingen uit door hen voorgedragen personen.

2. Uw commissie heeft met dankbaarheid geconstateerd dat de samenwerking in de Stichting Raad voor G.S.A. zeer goed is en dat de voordracht van deputaten inzake een benoeming in de vaste commissie maatschappelijk opbouwwerk ook door de stichting is overgenomen.

Het is daarom ook te meer te betreuren dat vele kerken hun bijdrage aan de Stichting Raad voor G.S.A. niet overgemaakt hebben.

4. Uw commissie acht contact met het Chr. Nat. Vakverbond van groot belang, temeer daar het C.N.V. het vernemen van onze zienswijze ten aanzien van belangrijke maatschappelijke vraagstukken zeer op prijs stelt.

6. Uw commissie is van mening dat het contact met de gereformeerde deputaten voor algemene diaconale aangelegenheden zeer waardevol kan zijn, daar deze deputaten beschikken over een apparaat voor de bestudering van allerlei problemen die ook de onze zijn. Het is haar opgevallen dat hier niet gesproken wordt over contact met de Geref. Kerken (vrijgemaakt). Gaarne zou uw commissie van deputaten vernemen wat hiervan de reden is.

Ad V. 1. Uw commissie is van oordeel dat deputaten in de afgelopen drie jaren een zeer grote activiteit hebben ontplooid om de sociale arbeid, voor zover onze kerken hierbij betrokken zijn, in goede banen te leiden. Zij waren daartoe in staat door een groot gedeelte van hun tijd hiervoor beschikbaar te stellen en door een goede samenwerking en verdeling in secties binnen het deputaatschap.

Zij is bovendien van mening dat de beschikbare middelen vergeleken met andere kerken,

uiterst minimaal zijn. Of hier echter, mede in verband met andere kerkelijke activiteiten, uit voortvloeit de noodzakelijkheid en mogelijkheid van een permanent bureau met hooggekwalificeerde medewerking kan uw commissie niet beoordelen. Zij stelt dan ook voor om aan het deputaatschap zelf op te dragen eventueel op de volgende generale synode met een concreet voorstel ten deze te komen.

Dat deputaten de huidige methode van financiering niet aanbevelenswaardig achten kan uw commissie onderschrijven. Zij is van oordeel dat één van de redenen hiervan is dat de betekenis en de noodzaak van een goede functionering van het diaconaat-in-deze-tijd niet voldoende leven in onze kerken. Hierop kunnen deputaten wellicht nog meer aandacht vestigen via de kerkelijke organen. Gezien het karakter van dit deputaatschap acht uw commissie het echter niet juist de benodigde financiën uit de generale kas te doen verstrekken.

2. Uw commissie is met deputaten van mening dat in het probleem van de vertegenwoordiging de principiële vragen liggen. De houding van deputaten in de Stichting Raad voor G.S.A. heeft de volle instemming van uw commissie. Ook is zij dankbaar dat er in genoemde stichting gelegenheid bestaat om in een goede sfeer eventueel verschil van inzicht door te spreken waarbij onze inbreng ook geëhonneerd wordt.

Bij interkerkelijke samenwerking in allerlei stichtingen, zoals b.v. voor Evangelie en industrie acht uw commissie een grondslagartikel in het algemeen onmisbaar. Uw commissie kan deputaten voorshands niet volgen waar gesproken wordt over een nog bredere samenwerking dan die binnen een christelijke, niet-kerkelijke stichting. De voorbeelden die genoemd worden om dit te verduidelijken (federatieve samenwerkingsvormen van het bedrijfsleven en het gemeenschappelijk overleg in gemeenteraden) raken niet de kerken, maar de individuele leden.

3. Uw commissie stemt van harte in met de opmerkingen van deputaten ten aanzien van de Stichting Raad voor G.S.A.

4. De opmerkingen van deputaten ten aanzien van Evangelie en industrie kan uw commissie onderschrijven.

Zij wil de plaatselijke kerken opwekken zich serieus te bezinnen op deze problematiek en het resultaat van deze bezinning aan deputaten toe te zenden.

7. Uw commissie kan er zich geheel in vinden dat het contact met de hervormde diaconale raad en de gereformeerde deputaten voor algemene diaconale aangelegenheden, inzake aanvragen om financiële steun, is beëindigd, maar acht het niet nodig dit contact, zij het met gewijzigde doeleinding, te hervatten. Zij wil dit geheel overlaten aan het beleid van de plaatselijke kerken.

8. Ook uw commissie acht de vraagstukken rondom „de christen, de arbeid en de rust“ van groot belang en stelt het op prijs wanneer deputaten, behalve met het C.N.V., ook contact zoeken met het convent van christelijke sociale organisaties. Dit ligt ook in de lijn van art. 3 b van de instructie van deputaten.

9. Om deputaten de gelegenheid te geven zich nog beter op allerlei maatschappelijke problemen te bezinnen acht uw commissie het gewenst (onder verwijzing naar hetgeen door haar opgemerkt is ad V sub 1) dat aan dit deputaatschap, naast de uitbreiding die zij zelf voorstelt, voorshands nog twee leden worden toegevoegd om een betere taakverdeling tot stand te brengen.

Samenvattend stelt uw commissie, enerzijds in aansluiting aan de door deputaten zelf gedane voorstellen, anderzijds in afwijking daarvan, voor het volgende te besluiten:

1. deputaten te danken voor het vele werk dat zij verricht hebben en het deputaatschap te continueren;
2. vier nieuwe deputaten te benoemen, één in de vacature hr. J. Bijleveld, één in verband met uitbreiding voorgesteld door deputaten en twee in verband met verder door te voeren sectievorming, waardoor intensiever gewerkt kan worden;
3. deputaten op te dragen eventueel op de volgende generale synode een concreet voorstel in te dienen ten aanzien van de noodzakelijkheid en mogelijkheid van een permanent bureau;
4. deputaten te machtigen een jaarlijkse bijdrage voor hun arbeid aan de diaconieën te vragen van 5 ct. per ziel;
5. de kerken dringend te wijzen op hun financiële verplichtingen ten aanzien van de Stichting Raad voor gereformeerde sociale arbeid;

6. het contact met de hervormde diaconale raad en met de gereformeerde deputaten voor algemene diaconale aangelegenheden voor wat betreft advies aan kerkeraden over het verstrekken van financiële bijdragen aan instellingen die daarom vragen, niet moer te hervatten;
7. goed te keuren dat deputaten, behoudens de overige contacten, ook de volgende bestaande of voorgenomen contacten onderhouden:
  - a. met de landelijke commissie voor het diaconaal jaar;
  - b. met de gereformeerde deputaten voor algemene diaconale aangelegenheden;
  - c. met de gereformeerde deputaten voor Evangelie en industrie;
  - d. met de centrale raad voor Evangelie en industrie;
8. deputaten er op te wijzen om in bijzondere noodgevallen, die niet vallen onder een plaatselijke kerk en waarin toch snel moet worden voorzien, zich in verbinding te stellen met deputaten kas voor bijzondere noden;
9. het curatorium te wijzen op de noodzaak aan de Theologische Hogeschool op college-niveau aandacht te schenken aan de vragen op diaconaal en maatschappelijk terrein.

L. Sprong, rapporteur.

BIJLAGE LXII

Art. 163, 167.

RAPPORT V VAN COMMISSIE III BETREFFENDE DE DOOP VAN GEADOPTEEERDE KINDEREN.

In handen van uw commissie werd de instructie van de part. synode van het Zuiden gesteld met betrekking tot de doop van „geadopteerde kinderen, waarvan de ouders niet bekend zijn“.

1. Stand van zaken.

In deze instructie wordt een actuele zaak aangesneden, die in het kerkelijke leven steeds meer aan de orde zal komen sinds in 1956 een nieuwe Adoptie-wet werd aangenomen en in werking trad.

De doop van geadopteerde kinderen is sinds de synode van 1618-1619 een omstrede zaak geweest. Op deze synode was een vraag door ds. A. Hulsebos van Jacatra aan de kerkeraad van Amsterdam gedaan en door deze op de synode gebracht: of heiden-kinderen in Oost-Indië, door christelijke families aangenomen, onder belofte, dat ze in de christelijke religie opgevoed werden, mochten gedoopt worden. De afgevaardigden uit Engeland en Bremen alsmede de hoogleraren zeiden: ja, met een beroep op Gen. 17 : 12-13. Maar de meerderheid was er beslist tegen: menselijke adoptie brengt geen goddelijke adoptie mee. Deze synode besloot daarom dan ook ten aanzien van deze kinderen „dat ze, hoewel zij hetzij door opnemng in christelijke gezinnen, hetzij door adoptie daarin waren ingelijfd, niet gedoopt mochten worden, eer ze tot die jaren gekomen waren, dat ze naar hun bevattingvermogen in de eerste beginselen der christelijke religie kunnen onderwezen worden en onderwezen zijn“. Dientengevolge is in art. 60 K.O. sub 2 e bepaald: Aangenomen kinderen en vondelingen kunnen gedoopt worden indien vaststaat, dat zij kinderen des Verbonds zijn en de ploegouders het recht van opvoeding metterdaad hebben.

Echter rees in deze eeuw twijfel of de meerderheid ter Doedse synode toch wel gelijk had gehad. De Chr. Ref. Church heeft in 1930 uitgesproken „dat kinderen, geboren uit ongelovige ouders, maar die aangenomen worden door gelovigen, gedoopt mogen worden“. Na de Tweede Wereldoorlog werd deze kwestie steeds acuter. De Reformed Churches of Australia spraken in 1960 uit dat deze kinderen behoren gedoopt te wezen. De Geref. Kerken in ons land spraken in 1963 eveneens uit „dat kinderen, die door leden onzer kerken wettig zijn geadopteerd, recht hebben op de heilige doop en daarom behoren gedoopt te wezen“.

Uit het u toegenonden rapport van de deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken sub III A is u gebleken dat de zusterkerken in Canada ook moeite hebben met deze kwestie en zich tot deze deputaten wendden om de mening van onze kerken hierover te vernemen, verzoekend deze materie op uw synode te brengen.

Uw commissie heeft overwogen u voor te stellen een studiecmissie te benoemen met betrekking tot deze aangelegenheid. Zij was echter unaniem van mening dat het resultaat niet anders zou zijn dan nu het geval is, aangezien er een groeiende consensus ten aanzien van

deze doop is op te merken in de kerken van gereformeerde belijdenis. De benoeming van een studietoelichting zou tevens betekenen dat een uitspraak nog drie jaar op zich moet laten wachten, terwijl het uw commissie niet onwaarschijnlijk voorkomt dat plaatselijk deze doop aan geadopteerde kinderen reeds bediend wordt naar inzicht van de betrokken predikant en kerkeraad. Zij meent daarom dat nu een uitspraak moet worden gedaan.

2. Uiteenzetting.

In een uiteraard zeer korte uiteenzetting wil uw commissie de voornaamste gezichtspunten behandelen.

a. De vraag of geadopteerde kinderen gedoopt mogen worden of zelfs moeten worden, kan alleen beantwoord worden als we ons de leer van de doop en de consequenties daarvan indenken. De grond voor de kinderdoop is het verbond Gods. Alleen zij die bondelingen zijn, mogen gedoopt worden. Maar wanneer zijn de kinderen bondelingen? Zijn dat alleen de eigen kinderen? Als men deze vraag bevestigend beantwoordt dan is de band van het bloed het beslissend criterium. Als dat juist is kunnen beloften en eisen van het genadeverbond niet gelden voor geadopteerde kinderen en kunnen zij niet gedoopt worden. Het mag - zo merkt prof. dr. H. N. Ridderbos in het rapport over deze kwestie aan de generale synode van de Geref. Kerken, Groningen 1963, op - zeer twijfelachtig heten of men op deze wijze wel voldoende en in alle opzichten tot zijn recht laat komen hetgeen de Schrift ons over de promulgatie van het verbond leert. Het is wel een exclusief-biologische benadering.

b. Het is een opmerkelijk feit dat in de Schrift de beloften en bedreigingen van het genadeverbond zich niet alleen tot de individuele persoon, maar tot de mens in heel zijn bestaan richten, met alles wat hij heeft, „heel zijn huis". Het grondlegend hoofdstuk van het genadeverbond - Gen. 17 - laat direct een andere lijn zien dan alleen de lijn van het bloed. Ook zij die behoorden „tot zijn huis", moesten besneden worden. Te menen dat de voor geld gekochten „gelovig" zouden zijn geworden, is meer een vrome wens dan een op de Schrift gefundeerde werkelijkheid. Ter adstruering van het bovenstaande zouden we willen wijzen op Num. 16 : 32; Joz. 7 : 24 en 24 : 15. De structuur van het verbond is in het Oude Testament niet alleen van biologische aard, maar draagt een breder karakter; zij omvat de mens in heel zijn bestaan.

In het Nieuwe Testament, waarin het geestelijke karakter van het verbond meer naar voren komt, zien we ondanks dat dezelfde lijn. De bestaande levensverbanden, natuurlijke verbanden of anderszins gegroeide verbanden, blijven van bijzondere betekenis. Behalve 1 Cor. 7 : 14 is van belang het feit dat „huis"-gewijze gedoopt werd: 1 Cor. 1 : 16; Hand. 16 : 15, 31 en 34; 18 : 8; 2 Tim. 1 : 16 en 4 : 19. „Huis" is in al deze uitspraken niet de aanduiding van het gezin van de volwassen gelovigen in een bepaald huishouden, maar van het huishouden zelf als natuurlijk-sociale grootheid" (Rapport H. N. Ridderbos, Bijlage Acta 1963/64, pag. 28). Deze huisteksten zijn ook een sterk bewijs voor de kinderdoop, zoals in buiten- en binnenland door Nieuw-testamentici de laatste tijd met klem is betoogd.

c. Belangrijk is nu wat dit Bijbelse begrip „gij en uw huis" bedoelt te zeggen. Het kenmerkende van deze uitdrukking is daarin te vinden dat er een vaste band is met het gezinshoofd: het gezinshoofd moet kunnen zeggen: dat zijn de mijnen; tegelijk moeten ze staan onder zeggenschap van het gezinshoofd. Jozua kan daarom zeggen: Ik en mijn huis, wij zullen de Here dienen.

Men behoort dan alleen tot het „huis" niet wanneer men oppervlakkig in contact komt met dit gezin of er een tijdlang logeert of zelfs een jaar lang wordt verzorgd, maar wanneer men zo in de wettige zeggenschap van het gezinshoofd is gekomen, dat niemand en niets, geen enkele bepaling of wat ook, dit ongedaan kan maken.

d. De Nederlandse Adoptie-wet van 1956 waarborgt aan de ouders de zeggenschap over het aangenomen kind tot de 23-jarige leeftijd. Dat betekent dat geadopteerde kinderen niet weggehaald kunnen worden door welke instantie ook, maar dat er een mogelijkheid is om deze kinderen een christelijke opvoeding te geven. Deze mogelijkheid moet immers altijd aanwezig zijn, wanneer kinderen worden gedoopt. Dit geldt ook kinderen uit gelovige ouders geboren. Is die mogelijkheid niet aanwezig, dan kunnen die kinderen ook niet gedoopt worden.

De kwestie die hier moeilijkheden kan opleveren, is deze: Is de christelijke opvoeding grond voor de doop? - een vraag die in 1964 ook gesteld werd op de synode van de Free Chr. Ref. Church. Toch is deze, hoewel begrijpelijke vraag in dit verband niet goed gesteld. Niet de opvoeding, niet de wens van de adoptief-ouders is de grond voor de doop, maar ook hier het verbond Gods.

Zij voor wie de bloedband alleen beslissend is voor het behoren tot Gods verbond, leggen er de nadruk op dat dit Gods werk is, die de kinderen der gelovigen deed geboren worden. Maar is het dan niet onder Gods genadebestel wanneer ouders, die het kruis der kinderloosheid dragen of die bewogen zijn met het lot van ouderloze kinderen, een kind willen adopteren - een kind, dat zij met heel hun hart, nadat alle nadelen hun voor ogen zijn gesteld, toch begeren, zich bewust wat deze „gezinsuitbreiding" betekent? De Here was het die ook deze kinderen door Zijn wondere leiding en barmhartigheid deed komen tot d' erfenis der vromen.

c. Uit het bovenstaande meent uw commissie te mogen concluderen dat ook geadopteerde kinderen krachtens hun wettig behoren tot het huis der gelovigen behoren gedoopt te worden. Wel dient hierbij opgemerkt dat de kinderen moeten geadopteerd zijn - een proces, dat enkele jaren in beslag kan nemen. Maar als vast staat dat ze wettige kinderen zijn van de adoptief-ouders verhindert niets ons hen te dopen. Het behoort zelfs te geschieden.

3. Voorstel.

Op grond van het bovenstaande stelt de commissie u voor de volgende beslissingen te nemen:

De generale synode kennis genomen hebbende

van het verzoek van de part. synode van het Zuiden om uit te spreken of wettelijk geadopteerde kinderen waarvan de ouders niet bekend zijn, bij adoptie kunnen worden gedoopt;

en van het verzoek van de met onze kerken in correspondentie staande Free Chr. Reformed Church of Canada en de Old Chr. Ref. Church of America om het standpunt van de Chr. Geref. Kerken te mogen weten met betrekking tot de doop van geadopteerde kinderen;

oeverwegende

a. dat zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament de geldende regel voor de bediening van het sacrament van het genadeverbond „gij en uw zaad" (nagelacht) wordt toegespitst in de regel „gij en uw huis" (Gen. 17 : 12-13; Hand. 16 : 15, 31, 34; 18 : 8);

b. dat in de Schrift het behoren tot het huis van de gelovigen en daarmee tot het verbond Gods bepaald wordt door het volledig toebehoren aan en volledig onder het gezin staan van het gezinshoofd waarom ook kinderen die niet krachtens geboorte tot het genadeverbond behoren, maar door gelovigen als wettige kinderen zijn aangenomen, tot het huis der gelovigen gerekend worden;

c. dat kinderen die volledig geadopteerd zijn en daarom krachtens de burgerlijke wet de status van wettige kinderen van hun adoptief-ouders ontvangen, naar de eis van Gods verbond opgevoed kunnen worden;

besluit:

a. uit te spreken dat kinderen die door leden onzer kerken wettig geadopteerd zijn, recht hebben op de heilige doop en daarom behoren gedoopt te worden, waarbij voor hun doopsbediening dezelfde voorwaarden gelden als voor de andere kinderen der gelovigen en hetzelfde doopsformulier moet worden gebruikt;

b. van dit besluit mededeling te doen aan de Free Christian Reformed Church of Canada en de Old Christian Reformed Church of America.

J. H. Velema, rapporteur.

BIJLAGE LXIII

Art. 168, 172

GEWIJZIGD EN AANGEVULD RAPPORT III VAN COMMISSIE II BETREFFENDE HET GESTALTE GEVEN AAN EENHEID MET KERKEN VAN GEREFORMEERD BELIJDEN.

Geboord de bespreking van haar rapport III inzake het gestalte geven aan eenheid met kerken van gereformeerd belijden verzoekt commissie II u de volgende wijzigingen en aanvullingen in dit rapport aan te brengen:

onder:

Bezinning

a. „als delen van het lichaam van Christus" wordt: als kerk van Christus.

- d. 3e regel „als delen van Christus' lichaam" wordt: als kerk van Christus.
de laatste zin wordt: dat dit daarom met omzichtigheid beoordeeld en met vreugde gezien dient te worden.

l. 4e regel „richtlijnen" wordt: regels.

Overwegingen

1. "en als appelzaak ook een plaats heeft op de synodale agenda" vervalt.
3. wordt: dat de band aan eigen kerken niet minder zwaar mag wegen dan de plaatselijk gevonden toenadering.
4. wordt: dat het niet gewenst is dat elke plaatselijke kerk hier geheel eigen wegen zoekt en dat daarom enige regels gewenst zijn.
5. wordt: dat voor deze zaak geen reglement van kerkordelijke strekking kan worden opgesteld maar dat kan worden volstaan met enkele regels waarnaar gehandeld behoort te worden.

Uw commissie geeft in overweging de volgende regels aan te geven:

- a. wordt: dat dit aanvankelijk gestalte geven aan eenheid in belijden alleen tot stand kan komen met kerken die behoren tot een kerkverband waarmee de Christelijke Gereformeerde Kerken via hun deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders gesprekken hebben gehad, waarin naar het oordeel van de generale synode een grote mate van overeenstemming is bereikt.
- d. wordt: dat de kerkeraden het oordeel van de respectievelijke classes waartoe zij behoren hebben gevraagd omtrent..... enz.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE LXIV Art. 180

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN TOT BEHEER DER JUBILEUMGAVE 1834-1934 (verkort).

Ingevolge art. 10 der instructie heeft ondergetekende het genoegen uw vergadering hierbij een gespecificeerd verslag te geven omtrent: A. de bezittingen, B. de gekweekte rente, C. de uitgegeven gelden.

A. Bezittingen (per ultimo juni 1965):

Effecten

Christelijke Gereformeerde Kerk Bussum	à 4¾ %	..	f 4.000,-
Christelijke Gereformeerde Kerk Mijdrecht	à 3½ %	..	.. 1.000,-
Christelijke Gereformeerde Kerk Rotterdam-C.	à 3½ %	..	.. 2.000,-
Christelijke Gereformeerde Kerk Zeist	à 3½ %	..	.. 1.250,-
Staat der Nederlanden 1959	à 4¼ %	..	.. 1.000,-
Staat der Nederlanden 1961	à 4¼ %	..	.. 1.000,-
Staat der Nederlanden 1963	à 4¼ %	..	.. 12.000,-
Staat der Nederlanden 1964	à 5 %	..	.. 2.000,-
Bank voor Nederlandse Gemeenten N.V. 1957	à 6 %	..	.. 500,-
Bank voor Nederlandse Gemeenten N.V. 1958	à 5 %	..	.. 1.000,-
Bank voor Nederlandse Gemeenten N.V. 1959-III	à 4½ %	..	.. 1.000,-

Leningen

Christelijke Gereformeerde Kerk Eindhoven	à 4 %	..	.. 6.500,-
Christelijke Gereformeerde Kerk Hilversum-C.	à 3½ %	..	.. 800,-
Crediet- & Effectenbank N.V. (per 1 juli 1965 Verenigde Bankbedrijven N.V.)	à 3¾ %	..	.. 1.904,68
Postcheque- en girodienst, rekening nr. 186285		..	.. 136,87
			f 36.091,55

Ingevolge art. 5 der instructie is het kapitaal onaantastbaar. Dit kapitaal,
ultimo 1935 ad . . . . . f 22.096,25
sedert vermoerd met giften, enz. ad 2.334,29

is gegroeid tot een bedrag van . . . . . f 24.430,54

De stand is dus:

Bezittingen . . . . . f 36.091,55
Kapitaalrekening 24.430,54

Renterekening . . . . . f 11.661,01

B. Gekweekte rente.	1962	1963	1964	(te halfj.) 1965
Rente	f 1.320,35	f 1.489,13	f 1.417,84	f 509,37
Giften	.. 70,-	.. 65,-	.. 52,50	.. 57,50
Totaal	f 1.400,35	f 1.554,13	f 1.470,34	f 566,87

C. Uitgegeven gelden.	1962	1963	1964	(te halfj.) 1965
Onkosten	f 181,96	f 126,95	f 74,16	f 202,32
Voorlelijk saldo	.. 1.208,39	.. 1.427,18	.. 1.396,18	.. 364,55
Totaal	f 1.400,35	f 1.554,13	f 1.470,34	f 566,87

K. G. van Smeden, secr.-penn.

BIJLAGE LXV Art. 185

RAPPORT I VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE ART. 25 EN 26 VAN DE KERKORDE.

Uw commissie ontving de opdracht te rapporteren over de instructie van de part. synode van het Westen, betreffende wijziging van art. 25 en art. 26 van de Kerkorde.

De wijzigingen van art. 25 zijn in hoofdzaak van taalkundige aard en ontmoeten bij uw commissie geen bezwaren. De uitdrukking gehele kerkeraad is in overeenstemming met de plaats van de diakenen in de kerkeraad.

Art. 26 wordt, naast taalkundige wijzigingen, in zoverre uitgebreid en op de praktijk afgestemd dat gesproken wordt van „zo mogelijk samenwerken" met instellingen die zich bewegen op het terrein van het diaconaal en maatschappelijk werk. Aangezien dit een meer ingrijpende wijziging is, is dit behalve in het concept van de deputaten voor uitgave van de Kerkorde, ook per instructie voorgesteld.

Uw commissie kan zich hiermee verenigen daar het meer in overeenstemming is met de praktijk en de woorden „zo mogelijk" ook een verantwoorde basis garanderen.

Zij adviseert u derhalve deze instructie te aanvaarden.

L. Sprong, rapporteur.

BIJLAGE LXVI Art. 186

RAPPORT II VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE HET DIACONAAT IN BREDER VERBAND.

Uw commissie ontving de opdracht te rapporteren over de instructie van de part. synode van het Westen aangaande het diaconaat in breder verband.

Deze instructie handelt over de wijze waarop aan het diaconaat over de grenzen gestalte kan worden gegeven.

Aangezien de generale synode in 1962 uitsprak dat hulp aan de ontwikkelingslanden nooit los mag staan van de prediking des Woords meent uw commissie erop te moeten wijzen dat hieruit voortvloeit dat waar de prediking des Woords over de grenzen wel plaatsvindt, het diaconaat ook moet functioneren. Hieruit concludoert uw commissie dat op alle terreinen en in alle landen waar onze kerken het Evangelie brengen ook het diaconaat gestalte moet krijgen. Dit geldt dus niet alleen voor onze huidige en toekomstige zendingsterreinen, maar bijv. ook voor Israël.

De wijze waarop aan het diaconaat over de grenzen gestalte kan worden gegeven wil uw commissie over laten aan de zedende kerken. Zij kunnen dit als eerst- en meest verantwoordelijke kerken doen in gebondenheid aan de herziene artikelen 25 en 26 van de Kerkorde, in overleg met betreffende deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden.

In principe ziet uw commissie hier geen directe taak voor laatstgenoemde deputaten, temeer waar art. 5 van hun instructie dit niet toelaat.

Hoewel uw commissie dus kan instemmen met de intentie van de instructie van de part. synode van het Westen meent zij te moeten adviseren haar in deze vorm niet over te nemen.

L. Sprong, rapporteur.

BIJLAGE LXVII

Art. 187

VERVOLG-RAPPORT II VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE EMIGRATIE EN EMERITERING.

In opdracht der synode heeft uw commissie zich opnieuw bezonnen op de vraag of enige verplichting bestaat ten aanzien van de verzorging ad art. 13 K.O. van predikanten die zijn geëmigreerd.

Het gaat er in deze vraag om of er een taak ligt, eventueel een mogelijkheid is om steun te verlenen bij emeritering van predikanten, of bij te dragen in de kosten van verzorging van predikantsweduwen en -wezen, behorende tot kerken waarmee onze kerken in correspondentie staan.

Overwegingen:

Uw commissie overweegt:

- dat volgens de bepalingen van de Kerkorde (art. 5, bepaling 5 lid b) alle aanspraken op emeritaatsakademie door het aannemen van een beroep naar een buitenlandse kerk komen te vervallen;
- dat tot de correspondentie, aangegaan met buitenlandse kerken onder meer behoort het bieden van geestelijke en stoffelijke steun, indien nodig en mogelijk;
- dat de vraag of het aantal dienstjaren hier en elders doorgebracht, hierbij een rol zou moeten spelen nimmer punt van bespreking is geweest.

Constateringen:

Uw commissie constateert:

- dat onze kerken in dezen geen kerkrechtelijke verplichtingen hebben;
- dat, lettende op de stipulatiën welke gelden bij de correspondentie met buitenlandse kerken, hier wel mogelijkheden tot financiële steun aan die kerken aanwezig zijn.

Voorstellen:

Op grond van het voorgaande stelt uw commissie u voor:

- deputaten voor de emigratie en deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken te attenderen op de onder b. genoemde mogelijkheid;
- het vraagstuk van wederzijdse steun bij emeritering in bovenbedoelde gevallen, ter bestudering op te dragen aan de commissie voor het emeritaatsvraagstuk.

K. Geleynse, rapporteur.

BIJLAGE LXVIII

Art. 188

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET ANTWOORD AAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND INZAKE ART. 36 VAN DE NEDERLANDSE GELOOFSBELIJDENIS.

De generale synode van 1962 besloot aan de Gereformeerde Kerken in Nederland, die haar oordeel vroegen over een nieuwe formulering van de derde zinsnede van art. 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, te antwoorden

- dat het volgens haar geen aanbeveling verdient tot wijziging van art. 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis over te gaan als er ter zake niet genoeg klaarheid en eenparigheid bestaat in de kerken;
- dat zij wel van oordeel is dat deze zaak de aandacht der kerken behoort te hebben, omdat de wijze waarop het in art. 36 bedoelde beginsel onder woorden is gebracht, in de kerken vragen en bedenkingen oproept;
- dat zij daarom bereid is met de generale synode van de gereformeerde kerken c.q. haar deputaten hieromtrent nader overleg te plegen.

Zij benoemde daarom ook een vijftal deputaten voor overleg met de Gereformeerde Kerken c.q. met haar deputaten (Acta, art. 184 en 219).

Hoewel het schrijven, waarin het bovenstaande besluit aan de deputaten van de Gereformeerde Kerken werd meegedeeld, op 5 febr. 1963 uitging, heeft het tot onze teleurstelling tot 21 mei 1965 geduurd, voordat er een ontmoeting tot stand kwam. Onzerzijds is er schriftelijk en telefonisch op aangedrongen, dat de vergadering niet zou worden uitgesteld.

In het gesprek met deze deputaten, waaraan een korte vergadering van twaalf deputaatschap vooraf ging, werd de aandacht gevraagd voor de richtlijnen, die de synode van 1962 aan haar deputaten gaf, en niet het minst voor de vierde richtlijn: „Wanneer de gehele derde zinsnede van art. 36 zou vervallen, zou een gewichtig beginsel in dit artikel worden gemist, nl. dat „de overheid binnen de grenzen van haar bevoegdheid de geboden Gods ook waar het de dienst des Heren betreft, heeft te doen verbieden”.

Op de vraag, hoe onze kerken denken over de formulering, die door de Gereformeerde Kerken in Nederland is voorgesteld, werd geantwoord dat hierin gemist wordt, dat de overheid binnen de grenzen van haar bevoegdheid zorg heeft te dragen voor de eerbiediging van Gods geboden.

De voorgestelde redactie luidt: „En aldus geroepen zij te dragen tot de opbouw van een Gode welgevallige samenleving der mensen, heeft de overheid, in onderwerping aan de Wet Gods, zich verre houdende van alle volstrekte machtsufoening, op het aan haar zorg toevertrouwde terrein en met de haar toekomstige middelen, iedere belemmering voor de prediking van het Evangelie en voor geheel de heilige dienst van God weg te nemen, opdat het Woord des Heren zijn loop hebbe, het Koninkrijk van Jezus Christus voortgang vinde en alle antichristelijke macht worde tegengestaan.”

Zonder te willen ontkennen dat het in het licht van Gods Woord van betekenis is, wanneer de overheid het als haar roeping ziet om iedere belemmering voor de prediking van het Evangelie en voor geheel de heilige dienst van God weg te nemen, menen wij dat zij als Gods dienaar ook een meer positieve taak heeft ten opzichte van het Koninkrijk Gods, waar de belijdenis der kerken niet over te zwijgen heeft.

Wij moesten toestemmen, dat in de vierde richtlijn de woorden: „ook waar het de dienst des Heren betreft” op de juiste wijze moeten worden geïnterpreteerd; in elk geval niet zo, dat de overheid de gehoorzaamheid aan Gods geboden afdwingt met de machtsmiddelen die haar ten dienste staan. Zij heeft de vrijheid van godsdienst te respecteren. Daarom staat er ook bij: „binnen de grenzen van haar bevoegdheid”.

Over de historische interpretatie van art. 36 werd betrekkelijk weinig gesproken, omdat de standpunten bekend waren en omdat het voor beide deputaatschappen de hoofdzaak was, hoe hetgeen op grond van Gods Woord beleden moet worden, in art. 36 zo onder woorden zou kunnen worden gebracht, dat niet allerlei vragen en bedenkingen opgeroepen worden.

Na het vertrek van de gereformeerde deputaten was er nog enig beraad in eigen kring. Wij hadden de indruk, dat zij niet geheel afwijzend stonden tegenover de gedachte van een positieve aanvulling van de door de Gereformeerde Kerken in Nederland voorgestelde formulering. Anderzijds heeft deze reeds een zekere sanctie gekregen, nu de gereformeerde oecumenische synode haar heeft aanvaard.

Omdat de gereformeerde oecumenische synode van 1963 de kerken heeft gevraagd om haar houding te bepalen, en het van gereformeerde zijde op prijs wordt gesteld, dat wij ons nader verklaren inzake de roeping van de overheid ten opzichte van de dienst des Heren, geven wij uw vergadering in overweging om deputaten te benoemen met de opdracht na te gaan, hoe op een duidelijke wijze tot uitdrukking kan worden gebracht, wat in de conclusies van 1928 een gewichtig gedeelte (Acta, Bijlage Oc, conclusie c, en art. 70) en in de richtlijnen van 1962 een gewichtig beginsel (Acta, art. 184) genoemd is.

J. van Genderen, secretaris.

BIJLAGE LXIX
Art. 188

RAPPORT IV VAN COMMISSIE I BETREFFENDE ART. 36 VAN DE
NEDERLANDSE GELOOFSBELIJDENIS.

Uw commissie betreurt het, dat het zo lang moest duren eer een contact met gereformeerde deputaten tot stand kon komen. Met dankbaarheid evenwel nam uw commissie nota van het feit, dat althans de indruk gewekt werd, dat zij niet geheel afwijzend stonden tegenover de gedachte van een positieve aanvulling van de door de Gereformeerde Kerken in Nederland voorgestelde formulering.

Uw commissie heeft oog voor de overwegingen, die deputaten geleid hebben tot hun voorstel aan de synode, en stelt u hier op haar beurt voor deputaten te benoemen met de opdracht na te gaan, hoe op een duidelijke wijze tot uitdrukking kan worden gebracht, wat in de conclusies van 1928 een gewichtig gedeelte (Acta, bijlage Oc, conclusie c, en art. 70) en in de richtlijnen van 1962 een gewichtig beginsel (Acta, art. 184) genoemd is.

W. van 't Spijker, rapporteur.

BIJLAGE LXX
Art. 193

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR BIJZONDERE NODEN.

Met dankbaarheid kunnen deputaten vermelden dat zij sedert uw vergadering in 1962 niet behoeften te worden ingeschakeld voor het verlenen van hulp of bijstand ten gevolge van plaatselijke of (inter)nationale rampen. Van hun werkzaamheden sedert bedoelde vergadering laten zij hieronder een overzicht volgen.

Zoals in ons rapport van 1962 was vermeld had het betreffende departement voorgesteld dat deputaten als bijdrage in de kerkbouw van de gemeente Zierikzee een symbolische bijdrage zouden leveren van f 25.000,-. Op grond van een ter vergadering van de generale synode van 1962 geuite suggestie en van door de kerkeraad verstrekte gegevens - de kerk zou kosten f 500.000,- waarvan f 200.000,- door het rampenfonds zou worden bijgedragen - is dat voorstel gevolgd en werd aan de kerk te Zierikzee f 25.000,- afgedragen.

Met het verlenen van financiële steun aan ds. A. von Almassy - een Hongaars predikant te München die onder gevluchte Hongaren in zijn omgeving werkt - werd doorgeslagen. Van de uitkeringen, die alle worden overgemaakt via de Innere Mission und Hilfswerk der evangelischen lutherischen Kirche in Bayern, werd van deze instantie ontvangstbevestiging ontvangen, alsmede een overzicht van de door ds. Von Almassy afgelegde bezoeken. Gedateerd 20 februari 1964 werd van ds. Von Almassy een brief ontvangen, waarin deze zijn grote erkentelijkheid voor de steun, zonder welke het hem niet mogelijk zou zijn zijn mensen gerogeld het Woord te brengen, betuigt. Hij dankt God dat Hij nog de mogelijkheid geeft de boodschap onvervalst te kunnen brengen in een omgeving die of volledig rooms georiënteerd is of aan de liberale tijdgeest is overgeleverd. „God schenkt genade dat steeds weer mensen belangstelling tonen voor de Bijbelse boodschap en Zijn Geest in hen begint te werken“. Bij anderen staat hij vaak als voor en muur. Hij is er zeker van dat ook deze arbeid niet toevergeefs is en op Gods tijd vrucht zal dragen. Hij legt alles in Gods hand.

In maart 1962 werd een verzoek ontvangen om financiële steun te verstrekken voor een in Hongarije woonachtige predikant, die behoort tot de groep van hen, die na de Eerste Wereld-

oorlog de stoot hebben gegeven tot een gereformeerd réveil en deze beweging in de Hongaarse kerk hebben geleid, waarbij de betekenis van de Heilige Schrift als Gods Woord en die der belijdenisgeschriften centraal werd gesteld. Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog wist hij van geen wijken. De mede door politieke oorzaken ontstane lasten konden niet meer door de familie worden gedragen. Aangezien de Gereformeerde Kerken zowel voor als na de oorlog contacten met de gereformeerden in Hongarije hadden, zijn aan deze kerken inlichtingen over deze aanvraag gevraagd. Deze inlichtingen hebben er toe geleid dat voor dit doel f 1.000,- beschikbaar werd gesteld.

Na ontvangst van een verzoek om financiële steun voor het verzenden van in Amerika en Canada opgeslagen kleren, verzameld door de International Christian Relief, naar diverse delen van de wereld, werden onzerzijds inlichtingen gevraagd omtrent de bestemming. Hierop werd niets vernomen, zodat daaraan niet werd bijgedragen.

Ook op een verzoek om nadere inlichtingen voor het verlenen van medewerking voor het inzamelen van kleren voor een evangelist, die onder de arabische vluchtelingen in Irak werkt en het verzenden van melkpoeder naar een weeshuis in Korea werd geen antwoord ontvangen, zodat ook daaraan geen medewerking werd verleend.

Naar aanleiding van een door het *Admiraal de Ruyterfonds* aan de diaconieën onzer kerken gericht brief werd onzerzijds in De Wekker in maart 1963 de volgende mededeling geplaatst:

„Het Admiraal de Ruyterfonds vraagt per brief van 7 februari 1963 (met een begeleidend schrijven d.d. 21 februari 1963) aan onze diaconieën een niet onaanzienlijke bijdrage voor het werk onder de Hongaren. Aangezien het deputaatschap onzer kerken voor bijzondere noden in deze brieven wordt genoemd menen deze deputaten goed te doen aan de diaconieën mede te delen dat nog geregeld uit de kas van dit deputaatschap uitkeringen ten behoeve van Hongaarse slachtoffers van 1956 worden gedaan.

Daarom kunnen deputaten het verzoek, in beide brieven gedaan, onmogelijk ondersteunen. Ten overvloede verwijzen zij naar de besprekingen, gevoerd zowel ter generale synode van 1959 als van 1962, welke beide vergaderingen het beleid van deputaten voor bijzondere noden hebben goedgekeurd.“

Voortgegaan werd met het verstrekken van financiële hulp voor de verzorging van de Hongaren in Nederland en in Oostenrijk. De hierover ontvangen rapporten zijn vertrouwelijk. Daardoor zijn deputaten niet in staat daaruut te publiceren. De in deze rapporten vermelde feiten zijn echter van die aard dat deputaten zich in de loop van 1964 afvroegen of het niet gewenst zou zijn meer dan tot nu toe aan dat werk bij te dragen. Tot hun voldoening ontvingen zij van de classis Amsterdam de mededeling dat ter vergadering van deze classis d.d. 21 oktober 1964 een instructie van de kerkeraad van Zaandam diende, waarin werd verzocht er via de particuliere synode bij de generale synode op aan te dringen, dat de beschikbare gelden van ons deputaatschap zouden besteed worden bijv. in samenwerking met hulpverlenende instanties van andere (gereformeerde) kerken, daar de kerkeraad zich berwaard gevoelde over het feit dat deze voor het lenigen van bijzondere noden geschonken gelden nog geen bestemming was gegeven. Deze instructie werd in die zin overgenomen dat zij als brief ter kennis van uw deputaatschap werd gebracht, aangezien ter classis bekend was dat zijn plannen reeds in die richting gingen. Op grond van een en ander besloten deputaten voor het bedoelde werk van de Gereformeerde Kerken ingaande 1965 f 7.500,- per jaar beschikbaar te stellen (tot dusver was dit f 3.500,-). Voorzover de omstandigheden zich niet wijzigen zullen deputaten dit ongeveer vijf jaren kunnen volhouden, waardoor hun geldmiddelen weliswaar zo goed als uitgeput zullen zijn, doch deze op een verantwoorde wijze zullen zijn besteed.

Aan deputaten onzer kerken voor de zending is ter bestrijding van de honger in *Vendaal* f 3.000,- verstrekt.

Op verzoek d.d. 15 januari 1964 van die leden onzer kerken, die bij het werk van de I.C.C.C. betrokken zijn, werd onzerzijds een aanbeveling verstrekt bij hun tot de kerkeraden gericht verzoek voor het overmaken van een gift of het houden van een collecte voor het *hulpverleningswerk van de I.C.C.C.*

Naar aanleiding van een opmerking van deputaten voor financiële zaken, dat zij het bewaarloon van de effecten te hoog schitten, is een bespreking met de betrokken bankinstelling gevoerd. Het resultaat was dat uw deputaatschap werd beschouwd als een instelling voor openbaar nut, waardoor het bewaarloon werd gehalveerd.

Rest nog te vermelden dat uw deputaatschap sedert de vorige generale synode zes maal vergaderde en dat het, naast ondergetekende, bestaat uit de broeders ds. C. van der Zaal,

A. de Geus, J. Groenendijk en M. D. Staffeu, van wie hr. De Geus als penningmeester optreedt. Het overzicht van de financiën wordt u als bijlage bij dit rapport aangeboden. Ten slotte verzoeken deputaten u uw goedkeuring te hechten aan de door hen verrichte werkzaamheden en bijgaand financieel overzicht.

W. J. Graves, secretaris.

Bijlage

Het kapitaal bedroeg per 31 december 1961 (Acta 1962, pagina 182) . . . f 81.335,87
Vermeerdering in de jaren 1962, 1963 en 1964 door:

renten bank 1961	f 78,24	obligaties	f 3.699,97	totaal	f 3.778,21
" " 1962	" 4,49	" "	" 3.860,61	" "	" 3.865,10
" " 1963	" 3,98	" "	" 3.284,84	" "	" 3.288,82
Totaal baten					<u>10.932,13</u>

f 92.268,-

Vermindering in de jaren 1962, '63 en '64 door: uitkeringen ten behoeve van verzorging Hongaren in Nederland . . . 3 x f 2.000,- f 6.000,-
hulp aan Hongaren in Oostenrijk . . . 3 x " 1.500,- " 4.500,-
arbeid ds. Von Almassy f 2.000,- + 2 x " 1.240,- " 4.480,-
in Hongarije wonende predikant . . . " 1.000,-
verzending geneesmiddelen . . . " 119,-

Totaal voor Hongaren		f 16.099,-
Vendland		" 3.000,-
Kerk Zierikzee		" 25.000,-
Geref. Soc. Inst.: voor onderzoek Deltaplan	f 1.388,-	
voor tekort bijdr. kerken	" 235,44	" 1.603,44

Totaal uitkeringen . . . . . f 45.702,44

Betaling kosten bank	f 20,27
bewaarloos	" 179,53
vergader- en administratiekosten	" 309,18
kosten accountant	" 220,-
kosten rapporten generale synode	" 100,37
	<u>829,35</u>

.. 46.531,79

Verschil . . . . . f 45.736,21

Correctie waarde obligaties (cf. deputaten voor financiële zaken) . . . . . " 257,88

Kapitaal per 31 december 1964 . . . . . f 45.478,33

te weten:

saldo postgrootrekening . . . . . f 5,-
saldo Rotterdamse Bank Harlingen . . . . . " 813,33

obligaties:		
f 26.000,- 6 % BNG 1957	f 26.520,-	
" 6.000,- 5¼ % BNG 1958	" 5.940,-	
" 8.000,- 5 % BNG 1958	" 7.680,-	
" 3.000,- 4½ % Wm Smit en Co.	" 2.820,-	
	<u>42.960,-</u>	

f 43.000,- nominaal

Deelname Gereformeerd Sociologisch Instituut . . . . . " 1.700,-

f 45.478,33

BIJLAGE LXXI

Art. 193

RAPPORT I VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE BIJZONDERE NODEN.

Uw commissie heeft de eer u het volgende te rapporteren:

Dat deputaten voor bijzondere noden geen bijzondere activiteiten behoeven te ontwikkelen stemt ook uw commissie tot dankbaarheid.

Uw commissie kan, mede gezien de besprekingen, welke hierover ter synode van 1962 zijn gehouden, volkomen accoord gaan met de uitkering van f 25.000,- aan de Chr. Geref. Kerk te Zierikzee.

Voor wat steun betreft aan ds. A. von Almassy meent uw commissie te moeten opmerken, dat uit het rapport niet blijkt of genoemde predikant nog regelmatig kwartaal-overzichten zendt, zoals deputaten in 1962 aan de synode rapporteerden. Daar zich bij de steunverlening aan Hongaren blijkbaar nogal moeilijkheden voordoen, acht uw commissie geregelde rapportering toch wel belangrijk en gewenst.

In verband met ontvangen informaties zou de commissie deputaten willen adviseren te onderzoeken of het ook aanbeveling verdient de steunverlening aan Hongaarse predikanten via andere kanalen te doen geschieden.

Het stemt tot dankbaarheid, dat met de gelden welke reeds zo lang beschikbaar zijn, nu eindelijk iets meer gedaan zal worden ter leniging van de nood van Hongaarse gezinnen. Dat daarbij de nodige voorzichtigheid wordt betracht, zoals blijkt uit het, o.i. terecht, terzijde leggen van enkele verzoeken, kan uw commissie alleen maar toejuichen.

Uw commissie zou de vraag willen stellen of het wel juist was f 3.000,- ter beschikking te stellen ter bestrijding van de honger in Vendaland, daar door zendingsdeputaten ook een beroep op de diaconieën werd gedaan.

De commissie stelt u voor om, met inachtneming van bovengenoemde opmerkingen,

- a. uw goedkeuring te hechten aan de door deputaten verrichte werkzaamheden en dank te zeggen voor de door hen verrichte arbeid;
- b. deputaten op te dragen van jaar tot jaar te onderzoeken op welke wijze en langs welke kanalen steunverlening aan Hongaarse gezinnen het meest verantwoord is;
- c. opnieuw deputaten te benoemen.

K. Geleynse, rapporteur.

BIJLAGE LXXII

Art. 194

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE UITGAVE VAN DE DORDTSE KERKORDE.

Deputaten benoemd door de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 voor de uitgave van de Dordtse Kerkorde hebben de eer u het volgende te rapporteren:

A. Voorbereiding van de nieuwe uitgave.

Het bleek uw deputaten dat de uitgever van de Kerkorde eind-1962 nog beschikte over een voorraad van ongeveer 100 exemplaren. Hoewel deze voorraad niet voldoende zou zijn voor een periode van drie jaren (tot de volgende synode nl.) meenden zij in deze situatie niet zonder meer tot uitgave te moeten overgaan, maar aan de generale synode in beperkte mate herziening te moeten voorstellen overeenkomstig de intentie van het besluit van de synode van Rotterdam (1959 - Acta, art. 224) „dat bij een nieuwe uitgave van de Kerkorde de aangebrachte taalkundige en technische correcties ter kennis van de volgende synode zullen worden gebracht". Uw deputaten waren van oordeel dat, nu de mogelijkheid daartoe geboden werd, het juist is te achten voorstellen voor enkele correcties in te dienen dan achteraf kennis te geven van aangebrachte correcties.

Een concept voor de nieuwe uitgave voorzover wijzigingen worden voorgesteld, bieden zij u hierbij aan. Voor een belangrijk deel vloeien deze wijzigingen voort uit de besluiten die in 1959 en 1962 werden genomen ten aanzien van de positie van de diakenen en de naam van de Theologische School, nl. de artikelen 4, 5, 8, 10, 20, 22, 37, 38 en 40. De wijziging van art. 1 bedoelt de redactie meer in overeenstemming te brengen met de overigens in de Kerkorde en in de kerkelijke praktijk gebruikte benaming. De voorgestelde redactie van art. 21

houdt ook rekening met de evangelisatie en de Evangelieverkondiging onder Israël overeenkomstig de bestaande toestand. Omtrent de artikelen 25 en 26 bereiken u instructies via classis en particuliere synode. Het kwam uw deputaten juist in art. 43 niet alleen de mindere vergaderingen te betrekken. Naar hun mening behoort de redactie van art. 51 aangepast te worden aan de huidige situatie. Tenslotte attenderen zij erop dat art. 62 h.l. in overeenstemming dient te worden gebracht met het feit dat het desbetreffende formulier twee gebieden kent. Voorzover mogelijk hebben zij in hun concept de voorgestelde redactionele wijzigingen onderstreept.

Onder de bepalingen en besluiten hebben zij niet alleen de door de synoden sinds 1953 vastgestelde opgenomen, maar ook enkele oudere bepalingen die van belang zijn voor het kerkelijke leven. De formulering van verschillende bepalingen is hier en daar door hen in het concept gewijzigd, terwijl enkele nieuwe bepalingen door hen worden voorgesteld. Ook hier hebben zij door onderstrepingen dit zoveel mogelijk aangegeven.

Ten aanzien van de bijlagen stellen zij u voor deze te splitsen in twee delen. Het ene deel omvat de formulieren, reglementen en instructies die door de synode zijn vastgesteld, het andere deel de concepten en modellen die door de synode worden aanbevolen. Bij hun onderzoek van de synodale acta bleek hun dat slechts een deel van de deputaatschappen beschikt over een instructie betreffende hun opdracht. Een drietal deputaatschappen ontving van voorgaande synoden de opdracht een instructie te concipiëren, nl. de deputaten naar art. 19 K.O., de deputaten voor de buitenlandse zending en de deputaten voor de steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer. Een deputaatschap heeft een voorlopig vastgestelde instructie, nl. dat voor de Evangelieverkondiging onder Israël. Een en ander is in het concept aangegeven. Voor zover nagegaan bezitten de volgende deputaatschappen - die ter onderscheiding van deputaatschappen die een studie-opdracht c.q. een opdracht van incidentele strekking ontvingen, werk-deputaatschappen genoemd kunnen worden - geen instructie: voor de uitgave van de dagkalender en jaarboek; voor de uitzending van radiokerkdiensten; voor het collecterooster; voor bijzondere noden; voor de eenheid van gereformeerde belijders en de correspondentie met buitenlandse kerken; voor de emigratie; voor de behartiging van de geestelijke belangen van hen die ter koopvaardij varen. Uw deputaten namen contact op met de deputaten voor de evangelisatie daar op de vorige synode zijdelings werd opgemerkt dat de bestaande orde en instructie als verouderd moesten worden aangemerkt, hoewel geen opdracht was gegeven een concept ter herziening in te dienen. Zij verzochten deze deputaten zo mogelijk te vernemen of een voorstel tot herziening te verwachten was, opdat zij daarnaar zouden kunnen verwijzen. De deputaten voor evangelisatie deelden mede dat een en ander inderdaad verouderd was en geheel weggelaten diende te worden, maar tevens dat het niet in hun voornemen lag om aan de generale synode wijziging voor te stellen.

Op verzoek van een der classes hebben deputaten een concept opgesteld voor de volgens art. 4 sub 3 A uit te reiken lastbrief. Dit concept is in het tweede deel der bijlagen opgenomen. Enkele redactionele wijzigingen in de bijlagen stellen zij u voor volgens bijgaand concept.

B. Wijze van uitgave.

De synode van Haarlem-Santpoort besloot het aan het beleid van uw deputaten over te laten bij de nieuwe uitgave van de Kerkorde het losbladig systeem toe te passen (Acta, art. 130). Na ingewonnen advies zijn deputaten tot de conclusie gekomen dat toepassing van dit systeem wel het voordeel heeft dat eventuele wijzigingen gemakkelijk kunnen worden opgenomen door vervanging van de bladzijden die op deze wijzigingen betrekking hebben, maar dat nadelig moet worden geacht dat de prijs aanmerkelijk hoger ligt dan bij normale uitgave. Alleen de speciale band is reeds duurder dan het hele boek in gebonden vorm. Hier komt bij dat bij de praktijk de oplage die doorgaans wordt aangehouden, voldoende is voor ongeveer twaalf jaar. In deze periode vallen drie, hoogstens vier synoden, zodat wijzigingen slechts drie à vier keer voorkomen gedurende de periode dat de oplage beschikbaar is. Een losbladig systeem werpt het meest profijt af als regelmatig, bijv. jaarlijks wijzigingen te verwachten zijn. In dat geval is de hogere prijs ook minder bezwaarlijk. Zolang de generale synode in de regel om de drie jaar vergadert, zijn er te sporadisch wijzigingen om het systeem productief te maken. Het is uiteraard mogelijk de oplage groter te maken zodat deze voor een langere periode beschikbaar is. Maar dan klemt te sterker het bezwaar dat ook bij een periode van bijv. twaalf jaar reeds geldt, nl. dat de intekening als „abonnee" op de vervangingsbladen over een te lange tijd wordt uitgestrekt.

Uw deputaten zijn van oordeel, dit alles overwegende, dat het losbladig systeem geen voorkeur verdient. Wanneer de Kerkorde op gebruikelijke wijze wordt uitgegeven, kunnen zij die het op prijs stellen, gebruik maken van een exemplaar met wit doorschoten. Wel zou overwogen kunnen worden na elke synode een of meer inlegvel(en) voor wijzigingen gebruik te maken; de Kerkorde beschikbaar te stellen waarop de door die synode aangebrachte wijzigingen zijn afgedrukt.

C. Voorstellen.

Deputaten stellen u voor

1. de Kerkorde gewijzigd volgens de voorstellen in bijgaand concept vast te stellen;
2. de Kerkorde op de tot nu toe gebruikelijke wijze uit te geven, het aan het beleid van volgende synoden overlatend van inlegvel(len) voor wijzigingen gebruik te maken;
3. opnieuw deputaten te benoemen voor de uitgave van de Kerkorde overeenkomstig de volgens het eerste voorstel te nemen besluiten.

M. Drayer, secr.

Bijlage

Concept KERKORDE van de CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND.

vastgesteld en gewijzigd door de synoden van EMDEN (1571), DORDRECHT (1574), DORDRECHT (1578), MIDDELBURG (1581), 's-GRAVENHAGE (1586), DORDRECHT (1618-1619), AMSTERDAM (1840), UTRECHT (1947) en ZWOLLE-APELDOORN (1965-1966), benevens enige synodale besluiten, gewijzigd en aangevuld laatstelijk door de synode van ZWOLLE-APELDOORN (1965-1966).

Artikel 1

Om in de gemeente van Christus naar de vereiste orde te leven zijn daarin nodig de diensten, vergaderingen, opzicht over de leer, sacramenten en ceremoniën en christelijke tucht, waarover in de volgende artikelen zal worden gehandeld.

VAN DE DIENSTEN

Wie niet als dienaar des Woords mag optreden.

Artikel 3.

Bepalingen:

1. Een kerkeraad kan een door hem bekwaam geachte broeder, hetzij ambtsdrager of gewoon lid, aan de classis presenteren met het verzoek de kerkeraad toestemming te verlenen om deze broeder onder opzicht van de kerkeraad een stichtelijk woord te laten spreken en andere arbeid in de gemeente te doen verrichten. De classis geeft deze toestemming niet dan nadat zij bij deze broeder met gunstige uitslag een onderzoek heeft ingesteld naar zijn genadegaven, zijn zuiverheid van belijdenis, zijn gave om de Schrift te verklaren en zijn welsprekendheid.

2. Mocht de nood der kerken het wenselijk maken dan kan de classis zulk een broeder toestemming verlenen tot het spreken van een stichtelijk woord in de gemeenten van het classicaal ressort. Deze toestemming mag echter alleen gegeven worden indien de classis opnieuw een onderzoek als onder 1 genoemd met gunstige uitslag heeft ingesteld.

3. Indien de nood der kerken dit wenselijk maakt kan de particuliere synode hem eveneens toestemming geven tot het spreken van een stichtelijk woord in de gemeenten van het ressort van deze synode, mits hij minstens drie jaar het recht bezit om in zijn eigen classicaal ressort een stichtelijk woord te spreken en zijn classis hem in een schriftelijk rapport aanbeveelt.

4. = 3 in uitgave 1954.

5. Indien zulk een broeder uit zijn gemeente vertrekt vervalt het hem verleende recht.

6. = 6 in uitgave 1954.

Toelating tot het ambt van dienaar des Woords.

Artikel 4

Voor de toelating tot de dienst des Woords en der sacramenten van hen die dit ambt nog niet hebben bekleed, wordt vereist:

Ten eerste: de beroeping welke onder aanroeping van de Naam des Heren geschiedt zal door de *kerkeraad* na verkiezing der gemeente en in kerken met niet meer dan één dienaar ook met advies van de hiertoe door de classis aangewezen consultant, met inachtneming van de regeling door de kerkeraad vastgesteld en van de kerkelijke bepaling dat niemand mag worden beroepen die niet vooraf door het curatorium van de Theologische Hogeschool of volgens art. 8 K.O. beroepbaar is gesteld;

Ten tweede: = uitgave 1954;

Ten derde: = idem;

Ten vierde: de openlijke bevestiging die plaats heeft in de dienst des Woords met gebruikmaking van het daartoe opgestelde formulier en met oplogging der handen door de dienaar die de bevestiging verricht, aan welke handeling ook kan worden deelgenomen door andere predikanten die bij de bevestiging tegenwoordig zijn.

Bepalingen:

1. = uitgave 1954.

2. = idem.

3. Betreffende het peremptoir examen geldt het volgende:

A. Het examen wordt afgenomen door de predikanten van de classis waaronder de gemeente ressorteert die de kandidaat beriep. Dit geschiedt ten overstaan van de gedeputeerden naar art. 49 K.O. van wie de meerderheid aanwezig moet zijn; in geval van verhindering worden deze gedeputeerden vervangen door hun secundi.

Nadat de classis afzonderlijk het door haar gevraagde testimonium van het college van hoogleraren van de Theologische Hogeschool met betrekking tot leer en leven van de examinandas, alsmede de getuigschriften van de kerkeraad(aden) onder wiens (wier) opzicht hij tijdens zijn studie stond (staat), en de door hem over te leggen beroepsbrief en verklaring van aanneming, alsmede het bewijs van de goede uitslag van het praeparatoir examen heeft onderzocht, houdt de kandidaat een korte preek over een tekst hem veertien dagen tevoren namens de classis opgegeven.

Bij het examen wordt een onderzoek ingesteld

- naar het inzicht in de Heilige Schrift en de bewaamheid om haar te verklaren, blijkende uit het geven van exegese van enkele Schriftgedeelten waartoe hem minstens twee gedeeltes uit het Oude Testament en twee uit het Nieuwe Testament worden opgegeven;
- naar de kennis van en het inzicht in de leer der kerken in aansluiting aan de belijdenisgeschriften;
- naar de bekwaamheid om het Woord van God te bedienen welke behalve uit de gehouden preek moet blijken in een gesprek over de prediking;
- naar het inzicht in de beginselen van kerkregering en de kennis van de Kerkorde;
- naar zijn persoonlijke verhouding tot de Here en de beweegredenen om te staan naar het ambt van dienaar des Woords in de Christelijke Gereformeerde Kerken.

De duur van het examen is ongeveer drie uur.

Wanneer de classis in tegenwoordigheid van de gedeputeerden over het gehouden examen heeft beraadslaagd en de gedeputeerden na onderlinge samspreking en stemming hun gemeenschappelijk advies hebben uitgebracht, beslist de classis door schriftelijke stemming over het al of niet toelaten van de kandidaat. *Indien het advies van gedeputeerden in tegenstelling tot het oordeel van de classis afwijzend is, beslist de particuliere synode.*

In geval een kandidaat bij het peremptoir examen wordt afgewezen, blijven de betrokken gemeente en de kandidaat verbonden, tenzij zij bij onderling goedvinden de beroeping als vervallen beschouwen.

Bij gunstige uitslag van het examen wordt de kandidaat toegelaten tot de dienst des Woords en der sacramenten waarvan hem akte wordt verleend. Hierna zal hij de formulieren van enigheid staande de vergadering ondertekenen.

Aantekening: zie voor de concept-akte voor de toelating tot de dienst des Woords en der sacramenten bijlage XXXI.

B. Wanneer iemand door een classis naar art. 8 K.O. praeparatoir is geëxamineerd en hij een roeping aanneemt binnen het ressort van deze classis, zal hij eveneens het bovengenoemde peremptoir examen afleggen.

4. = 3 B in uitgave 1954 (School wordt Hogeschool).

5. = 3 C idem.

Beroeping naar een andere gemeente.

Artikel 5

De beroeping van een dienaar des Woords die reeds aan een der kerken verbonden was, moet eveneens geschieden door de *kerkeraad* met inachtneming van de vastgestelde orde en met approbatie van de classis waar de beroepene een goede kerkelijke attestatie aangaande leer en wandel heeft over te leggen. Nadat hij twee opeenvolgende zondagen aan de gemeente is voorgesteld en geen wettig bezwaar is ingebracht, volgt de bevestiging met gebruikmaking van het vastgestelde formulier.

Bepalingen:

1. Geen kerk mag in dezelfde vacature meer dan eenmaal binnen de tijd van twee jaar dezelfde predikant beroepen dan in zeer bijzondere gevallen waarin de predikant verklaart dat hij op zijn eerst genomen beslissing moet terugkomen, of bij geheel gewijzigde omstandigheden; in beide gevallen met toestemming van de classis waaronder de kerk ressorteert, nadat de classicale vergadering de gronden heeft beoordeeld waarop de herhaalde beroeping zou berusten.

Een kandidaat die voor het beroep van een gemeente bedankt, kan later als predikant wel binnen de tijd van twee jaar in die vacature worden beroepen.

2-7. = 2-5 C in uitgave 1954.

Aantekening: voor de akte van ontslag in verband met vertrek naar een kerk in het buitenland waarmee geen resp. wel correspondentie wordt gevoerd, zie bijlage XXXIII en XXXIV.

Beroeping tot bijzondere arbeid.

Artikel 6

Aantekening: Voor de instructie van de deputaten voor de ambtelijke bearbeiding van de schippers zie bijlage I.

Voor de concept-overeenkomst tussen een kerk die een schipperspredikant beroept, en de deputaten voor de ambtelijke bearbeiding van de schippers, zie bijlage XXXV.

Voor de concept-instructie voor een schipperspredikant zie bijlage XXXVI.

Voor de instructie van de deputaten voor de gestelijke belangen van de militairen zie bijlage II.

Voor de concept-regeling voor de kerkelijke positie van leger- en vlootpredikanten zie bijlage XXXVII.

Predikanten zonder opleiding aan een Theologische (Hoge)school of Universiteit.

Artikel 8

Iemand die niet aan een Theologische (hoge)school of universiteit is opgeleid enz.

Bepalingen:

1. = 1 in uitgave 1954.

2. De volgende regelen zijn ten opzichte van het examen naar art. 8 K.O. in acht te nemen: a-h = a-h in uitgave 1954.

I. Ten overstaan van de gedeputeerden naar art. 49 K.O. zal praeparatoir worden geëxamineerd in de volgende vakken.

- Bijbelse geschiedenis;
- Schriftverklaring, waartoe hem vier weken te voren hoofdstukken uit het Oude Testament en uit het Nieuwe Testament worden opgegeven;
- Kerkgeschiedenis;
- Symboliek;
- Dogmatiek;
- Ethiek;
- Homiletiek;
- Liturgiek;
- Catechetiek;
- Poimaniek;
- Kerkrecht.

Ook zal hij moeten improviseren over een tekst die hem een uur tevoren is opgegeven,

terwijl hij een geschreven proefvoorstel dient in te leveren over een tekst hem veertien dagen tevoren opgegeven.

j. = j in uitgave 1954.

k. Heeft de examinaandus aan de gestelde eisen beantwoord en is hij door de classis beroepbaar gesteld, dan zal hij als hij beroepen is, het gewone preceptor of beslissend examen moeten afleggen in de classis waaronder de gemeente ressorteert die hem beriep.

Vertrek naar een andere gemeente.

Artikel 10

Een dienaar des Woords mag de gemeente waaraan hij verbonden is, niet verlaten en zich aan een andere gemeente verbinden zonder toestemming van de kerkeraad en de bewilliging van de classis, gelijk ook geen andere kerk hem mag ontvangen zonder de daartoe vereiste akten van ontslag in orde bevonden te hebben.

Verzorging der dienaren.

Artikel 11.

Bepalingen:

1. De kerkeraden wordt in ernstige overweging gegeven in de beroepsbrief een clause op te nemen waarin de kerkeraad de verplichting op zich neemt ervoor te zullen zorgen dat de dienaar des Woords en zijn gezin ook bij ziekte zonder financiële zorg kunnen leven.

2. Iedere particuliere synode benoemt deputaten voor het beheer en de verdeling der gelden van een kas voor *ouderlinge bijstand* (hulpbehoevende kerken) in haar ressort.

Aantekening: Voor de instructie voor de deputaten voor kerkbouwangelegenheden zie bijlage III.

3. = 1 in uitgave 1954.

4. = 2 idem.

5. = 3 idem.

Overgang naar een andere staat des levens.

Artikel 12

Bepaling:

Wie zijn ambt eigenmachtig neerlegt maakt zich schuldig aan trouwelooze verlaten van de dienst.

Emeritaat.

Artikel 13

Bepalingen:

1. = a-d in uitgave 1954.

2-3. = 2-3 idem.

4. Een predikant belast met de geestelijke verzorging van militairen ontvangt, indien hij om redenen genoemd in art. 13 K.O. ongeschikt wordt voor de uitoefening van zijn dienstwerk, emeritaat in overeenstemming met hetgeen in dit artikel is bepaald. Hem wordt volgens de daarvoor geldende regels een uitkering verleend, eventueel verminderd met het bedrag dat hij in dat geval ontvangt uit hoofde van zijn dienst in de geestelijke verzorging van de militairen.

5. Eventuele gehele of gedeeltelijke voorziening in het onderhoud van haar die een ongehuwd predikant heeft verzorgd, behoort tot de competentie van de desbetreffende kerkeraad.

6. Er is geen bezwaar een emeritus predikant tot deputaat te benoemen.

7. Uit de Algemene kas tot steun aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti predikanten, predikantsweduwen en -wezen kan geen steun verleend worden ter verzorging van broeders die volgens art. 3 K.O. de kerken met het spreken van een stichtelijk woord hebben gediend, of van hun weduwen en wezen.

Elders preken.

Artikel 15

Bepalingen:

1-3 = 1-3 in uitgave 1954.

4. Dat het als vanzelfsprekend moet worden beschouwd dat in landen waar kerken zijn met welke correspondentie wordt onderhouden, door ambtsbroeders uit de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland in het algemeen geen ambtelijke dienst zal worden verricht in andere kerken.

Theologische Hogeschool

Artikel 20

De kerken onderhouden een Theologische Hogeschool ter opleiding tot de dienst des Woords waarvoor de bepalingen door de generale synode worden vastgesteld.

Evangelisatie, Evangelieverkondiging onder Israël en Buitenlandse zending.

Artikel 21

De kerken zullen zich met de verkondiging van het Evangelie richten tot hen die van het Evangelie vervreemd zijn, alsmede tot Israël en de niet gekerstende volken. De bepalingen hiervoor worden door de generale synode vastgesteld.

Bepaling: De Paascollecte zal geheel bestemd zijn voor de Evangelieverkondiging onder Israël; de Pinkstercollecte voor de zending.

Aantekening: Voor de Evangelisatieorde zie bijlage XIV.

Voor de instructie voor de Evangelisatie-arbeider zie bijlage XV.

Voor de orde voor de Evangelieverkondiging onder Israël zie bijlage XVI.

Voor de instructie van de deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israël zie bijlage XVII.

Voor de zendingsorde zie bijlage XVIII.

Verkiezing van ouderlingen.

Artikel 22

De ouderlingen worden uit een voordracht van de kerkeraad met medewerking van de gemeente verkozen doordat enz.

Bepalingen:

1. Het beginsel eist dat herkozen ambtsdragers opnieuw worden bevestigd.

2. Het is wenselijk dat in overleg met deputaten voor de ambtelijke bearbeiding van de schippers verschillende aan vaarwater gelegen kerken uit haar schippersleden een ouderling benoemen.

De dienst der diakenen.

Artikel 25

De ambtelijke opdracht der diakenen is gelden en goederen in te zamelen ter voorziening in de nood der behoeftigen, deze getrouw en ijverig naar gelang van de behoefte, na onderling overleg, te besteden, de bedrukten te bezoeken en te vertroosten en te bevorderen dat de ter beschikking gestelde middelen goed worden gebruikt. Van hun beleid hebben zij rekening en verantwoording te doen aan de gehele kerkeraad en desgevraagd aan de leden der gemeente op een door de kerkeraad vast te stellen tijd en wijze.

Artikel 26

De diakenen zullen zo nodig *hetzij met andere diakoniën, hetzij met instellingen die zich bewegen op het terrein van het diaconaal en maatschappelijk werk*, geregeld contact onderhouden, en zo mogelijk *samenwerken voor de uitoefening van hun ambtelijke opdracht.*

Aantekening: Voor de instructie van de deputaten voor algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden zie bijlage XIX.

VAN DE KERKELIJKE VERGADERINGEN

Recht van appel.

Artikel 31

Bepaling:

Ieder die in appel komt tegen het besluit van enige kerkelijke vergadering, moet daarvan binnen een maand na de uitspraak, of indien deze hem schriftelijk bekend gemaakt wordt, binnen een maand na dagtekening daarvan, kennis geven aan de scriba van de kerkeraad indien het kerkeraadszaken geldt, of aan de roepende gemeente van de moeders vergadering tegen welke besluit hij in appel komt indien het zaken van deze vergadering betreft. *Afschrift van het appel zal hij tijdig zenden aan de vergadering tegen welke besluit hij appelleert. De beslissing inzake dit appel zal aan de appellant en de betrokken vergadering worden meegedeeld.*

Kerkeraad

Artikel 37

In alle kerken moet een kerkeraad zijn bestaande uit de dienaren des Woords, de ouderlingen en de diakenen, welke regelmatig zal samenkomen en waarin de dienaar des Woords - indien er meer zijn dan één, de dienaren om beurt - heeft te presideren.

Bepalingen:

1. = 1 in uitgave 1954.
  2. De kerkeraad zal zodanige maatregelen treffen dat het beheer van de gelden van de kerk afzonderlijk wordt gehouden van het privé-bezit van de penningsoester.
- Aantekening: Instructie voor de deputaten voor contact met de jeugdbonden zie bijlage XXI.

Artikel 38

In plaatsen waar voor het eerst of opnieuw de ambten worden ingesteld, kan dit slechts geschieden met het advies van de classis.

Bepalingen:

1. Een kerkeraad moet uit minstens drie personen bestaan. Het getal ouderlingen zal niet kleiner mogen zijn dan dat der diakenen.
2. Indien het door de kerkeraad voor de uitoefening van hun ambt noodzakelijk wordt geacht, zullen de dienaren des Woords met de ouderlingen afzonderlijk vergaderen ter behandeling van de zaken van opzicht en tucht.
3. = 2 in uitgave 1954.

Diaconale vergaderingen.

Artikel 40

De diakenen komen regelmatig samen om onder aanroeping van de Naam des Heren de diaconale aangelegenheden te behandelen. Zij doen verantwoording van hun beleid en beheer aan de kerkeraad.

Classis.

Artikel 41

Bepalingen:

1. Inzake de afvaardiging van diakenen naar de classis zal elke classis volgens eigen regeling zorgen dat minimaal drie diakenen aanwezig zijn op haar vergaderingen (voorlopige gedragslijn - synode 1962).
- 2-4 = 1-3 in uitgave 1954.
5. De classis zal voor elke vacante gemeente een dienaar des Woords aanwijzen om met raad en daad deze gemeente bij te staan in die zaken waarin de kerkeraad zijn hulp inroept, met name inzake de beroeping van een dienaar des Woords; de beroepbrief zal mede door hem ondertekend worden; hij is van zijn arbeid verantwoording schuldig aan de classis.

Censuur.

Artikel 43

Aan het einde van de classicale en andere meerdere vergaderingen wordt censuur geoefend over hen die iets strafwaardigs in de vergadering gedaan, of de vermaning van enige kerkelijke vergadering gering geschat hebben.

Archieven.

Artikel 45

Aantekening: Voor het reglement voor het archief van de generale synode zie bijlage XXIV.

Particuliere synode.

Artikel 47

Bepaling:

Elke classis vaardigt een diaken af naar de particuliere synode (voorlopige gedragslijn - synode 1962).

Generale synode.

Artikel 50

Bepalingen:

1. Elke particuliere synode vaardigt een diaken af naar de generale synode (voorlopige gedragslijn - synode 1962).
  2. De samenroepende kerk heeft het recht een beroep te doen op het advies van de leden van het moderamen der voorgaande synode. Zij zal overleg plegen met de quaestor inzake de kosten van voorbereiding.
  3. De raad van de samenroepende kerk stelt een voorlopig agendum op waarin melding wordt gemaakt van alle door hem ontvangen instructies, rapporten en ingekomen stukken, met uitzondering van bezwaarschriften, protesten enz. die op een aanvullend agendum zullen worden geplaatst.
  4. Na advies van het moderamen beslist de synode of de aan haar gerichte stukken in haar plenaire zitting zullen worden gelezen.
  5. De synode regelt bij het begin van haar werkzaamheden de positie van de eerste en tweede scriba; zij verzoekt de kerken die zij dienen, hen voor een bepaalde tijd vrij te stellen van hun gemeentelijke arbeid opdat zij binnen de kortst mogelijke tijd hun door de synode opgedragen taak kunnen volbrengen en machtigt het moderamen de daartoe strekkende maatregelen te nemen.
  6. = 3 in uitgave 1954.
  7. Aan verzoeken van de pers om toegang tot de openbare zitting der synode te ontvangen, kan worden voldaan onder voorwaarde dat het moderamen gerechtigd is ten aanzien van bepaalde zaken geen publicatie toe te staan, alsmede dat, indien het moderamen van oordeel is dat bepaalde publicaties onjuist zijn, de pers verplicht is rectificatie op te nemen in het eerstvolgende nummer van het blad waarin deze publicatie werd opgenomen. Voor zover het geen comité-zaken betreft mogen de verslaggevers inzage ontvangen van de ingediende en in te dienen rapporten.
  8. In geval besluiten worden genomen waaraan financiële consequenties zijn verbonden, zal de synode daarvan kennis geven aan de quaestor met het oog op de door hem in te dienen begroting.
  9. = 5 in uitgave 1954.
  10. Het moderamen zal onmiddellijk na de sluiting van de synode of zo spoedig als dit mogelijk is, de kerkeraden in kennis stellen met belangrijke besluiten.
  11. De leden van het moderamen zullen na sluiting van de synode als haar deputaten de kerken vertegenwoordigen of doen vertegenwoordigen in gevallen die niet behoren tot de competentie van andere deputaatschappen.
  12. Deputaatschappen waarin ook gedeputeerden benoemd zijn door de particuliere synoden, zullen een jaaroverzicht betreffende hun arbeid aan het begin van elk jaar zenden aan de kerkeraden.
  13. In geval een of meer vacatures vervuld moeten worden, zullen de deputaatschappen een voordracht van twee personen voor elke vacature indienen; deze voordracht zal in een afzonderlijk schrijven geadresseerd aan het moderamen, aan de synode worden bekend gemaakt.
  14. Deputaatschappen welke besluiten belangrijke consequenties hebben voor de kas van de generale synode, zullen in dezen overleg plegen met de quaestor.
  15. Voor de jaarlijkse controle van de financiële administratie en de jaarstukken van de quaestor en van de deputaatschappen benoemt de synode een door haar geïnstroerd deputaatschap voor financiële zaken.
- Aantekeningen: Voor de „Openlijke verklaring” af te leggen bij het begin van de generale synode zie bijlage XXV.
Voor de instructie voor deputaten voor financiële zaken zie bijlage XXVI.

Kerken in het buitenland.

Artikel 51

De wijze waarop de Christelijke Gereformeerde Kerken in het buitenland in verband staan met de kerken hier te lande, wordt zo nodig door de generale synode geregeld.

Bepaling:

De verhouding tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland en kerken in het buitenland wordt voorzover het de Christelijke Gereformeerde Kerken betreft, geregeld door de generale synode, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen correspondentie (volledige correspondentie of correspondentie in engere zin) en contact (correspondentie in ruimere zin) met buitenlandse kerken.

A. Correspondentie in volledige zin met buitenlandse kerken omvat:

1. het over en weer aanvaarden van elkanders attestaties;
2. het over en weer beroepbaar stellen van elkanders predikanten;
3. het aan elkander toezenden van de acta der synoden;
4. het zo mogelijk bijwonen van elkanders synoden door middel van afgevaardigden die een adviserende stem zullen hebben;
5. het raadplegen van elkander inzake ingrijpende maatregelen als bijvoorbeeld eventuele herziening van belijdenis of kerkorde, uitbreiding van correspondentie of vermindering ervan enz.;
6. het bieden van geestelijke of stoffelijke steun voorzover nodig en mogelijk.

B. Contact met buitenlandse kerken omvat:

1. het elkander op de hoogte houden van elkanders kerkelijke handelingen voornamelijk door het uitwisselen van elkanders synodale acta;
2. het onder de aandacht brengen van elkanders geestelijke en kerkelijke problemen met wederkerige pogingen tot hun schriftuurlijke oplossing en met aanbieding elkaar te willen helpen, als dit zou verlangd worden;
3. het elkander waarschuwen ten opzichte van geestelijke goevaren die opkomen, zich verbreiden en de kerk van Christus willen beheersen;
4. het oefenen van correctie op elkander in liefde bij verslapping ten opzichte van de belijdenis en de praktijk des geloofs eenmaal de heiligen overgeloofd;
5. het elkander raadplegen bij eventuele revisie van de wederzijdse belijdenisgeschriften en liturgische formulieren.

VAN DE SACRAMENTEN EN ANDERE CEREMONIEN

Van de heilige doop.

Artikel 58

Bepaling:

Zie bepaling bij art. 63 in uitgave 1954.

Van het heilig avondmaal.

Artikel 61

Bepalingen:

1. Niemand mag erkend worden voor een lidmaat van de kerk van Christus dan op belijdenis des geloofs, en geenszins ten gevolge van het van buiten leren van enige waarheden.
2. De synode spreekt uit dat op grond van Gods Woord en de belijdenisgeschriften der kerk een levend geloof als eis Gods bij het afleggen van geloofsbelijdenis gevorderd moet worden. Zij erkent nochtans dat de mens niet kan zien wat in het hart van de belijder voor God is, zodat de kerk niet meer van de belijder eist dan wat de mond belijdt, indien het leven zulks niet tegensprekt.
3. Belijdenis afleggen betekent belijdenis des geloofs doen en niet der waarheid zonder meer. Daarom geldt bij het doen van belijdenis dezelfde maatstaf als bij de voorbereiding voor het heilig avondmaal. Een kerkeraad die bij het afnemen van en het toelaten tot de openbare belijdenis tevreden is met de verklaring van een historisch geloof, is in strijd met de uitspraken van Gods Woord en de grondslagen van de gereformeerde leer. Met beslistheid verwijst de synode naar de uitspraken van 1574, 1836, 1879 en 1913. Zij dringt er bij de kerken ten ernstigste op aan dat beoefend worde het onlosmakelijke verband tusschen het afleggen van belijdenis des geloofs en het gebruik van de sacramenten.

Artikel 62

Iedere kerk zal het avondmaal op zodanige wijze vieren als naar haar oordeel het meest tot stichting der gemeente dienen kan, met dien verstande dat de uitwendige ceremoniën in Gods Woord voorgeschreven onderhouden worden, en dat het formulier van het avondmaal en de daarin opgenomen gebeden zullen worden gebruikt.

Artikel 63

Bepalingen:

Indien de behoefte daaraan blijkt, is het geoorloofd dat de plaatselijke kerk het heilig

avondmaal bedient in verpleeghuizen, bejaardentehuizen en stichtingen binnen het ressort van deze kerk, mits de bepalingen van de Kerkorde en de volgende voorwaarden in acht genomen worden:

1. Zolang de verzorgden of verpleegden die de behoefte aan de bediening van het avondmaal kenbaar maken, nog op enigerlei wijze zelfstandig of met behulp van anderen de gewone bediening van het avondmaal in het midden der gemeente kunnen moemaken, zal geen afzonderlijke bediening van het avondmaal voor hen worden gehouden.

2. De noodzaak voor de bediening van het avondmaal aan verzorgden of verpleegden in tehuizen of stichtingen zal moeten blijken uit de behoefte daaraan die door bezelf bij de kerkeraad kenbaar wordt gemaakt, waarbij de kerkeraad zich moet overtuigen dat de begoerte naar het gebruik van het sacrament voortkomt uit een ernstige behoefte om door het ontvangen van het avondmaal het geloof te sterken.

3. De bediening van het avondmaal mag niet het karakter dragen van een individuele bediening.

4. Elke dienst waarin het avondmaal wordt bediend aan leden der kerk in tehuizen en stichtingen, zal een officiële dienst zijn onder leiding van de plaatselijke kerkeraad, waarbij naast een voldoende aantal ambtsdragers ook de gemeente aanwezig is, zij het dan ook in beperkte mate, en aan de avondmaalsviering kan deelnemen.

5. Het zogenaamde „gastrocht” om ook anderen, niet-leden van de Christelijke Gereformeerde Kerken, aan het avondmaal toe te laten, zal ook hier slechts kunnen gelden als deze gasten, verzorgden of verpleegden in de betrokken inrichting

a. gerechtigd zijn in hun eigen kerk het avondmaal te gebruiken en de kerkeraad zich heeft overtuigd dat zij ook overigens voldoen aan het in de artikelen 61-63 K.O. en het sub 1 en 2 bepaalde;

b. niet in staat zijn de bediening van het avondmaal in hun plaatselijke kerk mee te maken;

c. tijdig aan de kerkeraad de begoerte daartoe kenbaar maken.

Kerkdiensten.

Artikel 64

Bepaling:

Zie bepaling bij art. 69 in uitgave 1954.

Feestdagen.

Artikel 67

Bepalingen:

1. = 1a in uitgave 1954.
2. = 1b idem.

Huwelijksbepalingen.

Artikel 70

Bepalingen:

1. = 1 in uitgave 1954.
2. = 2 idem.
3. = 3 idem.
4. De synode aanvaardt de volgende richtlijnen inzake echtscheiding en tweede huwelijk:
  - a. In de regel zal de kerk de beslissing van de overheid in echtscheidingsgevallen erkennen, althans zeker voor wat de rechtsgevolgen daarvan betreft; niettemin behoudt de kerk het recht tot een eigen oordeel over zulk een echtscheiding.
  - b. Echtscheiding op grond van overspel is, hoewel niet geboden, zeker geoorloofd; een tweede huwelijk van of door de onschuldige partij is geoorloofd en kan zonder bezwaar kerkelijk worden bevestigd.
  - c. Ontbinding van het huwelijk religionis causa mag niet worden gezocht door de gelovige partij; wil de ongelovige partij de ander toch verlaten, dan behoort de gelovige dit niet ten koste van alles te verhinderen.
  - d. De vraag of na een dergelijke verlaten de gelovige partij een nieuw huwelijk mag aangaan zolang de andere partij leeft en niet hertrouwd is, kan niet met voldoende zekerheid bevestigend worden beantwoord.
  - e. Omdat de vraag of een huwelijk ingeval van kwaadwillige verlaten mag ontbonden worden, en of in dat geval een nieuw huwelijk (door de onschuldige partij) mag worden aan-

gegaan zolang de andere partij leeft, niet met voldoende zekerheid uit de Schrift bevestigend kan worden beantwoord, is het raadzaam dat bij de beoordeling en behandeling van dergelijke gevallen grote voorzichtigheid wordt betracht.

f. De kerk zal nooit mogen aandringen op echtscheiding noch die adviseren; zij zal integendeel moeten wijzen op de noodzakelijkheid van bekering ten opzichte van datgene wat het huwelijk heeft ontworpen of dreigt te ontworpen, opdat er verzoening tot stand komt en de gebroken verhoudingen worden hersteld.

g. Indien echtscheiding plaats vindt op volgens de kerk onschriftuurlijke gronden, zal de kerkelijke tucht moeten worden toegepast op de schuldige partij(en).

h. Wanneer na een volgens de kerk ongeoorloofde scheiding een nieuw huwelijk volgt, zal hieraan geen kerkelijke medewerking kunnen worden verleend, zolang de vorige echtgenoot (echtgenote) nog leeft en nog niet is hertrouwd.

i. Hoewel herstel van het door de zonde ontstane kwaad hier veelszins niet mogelijk is, kunnen leden der kerk op wie in verband met het sub g en (of) h gestelde de kerkelijke tucht is toegepast, in hun volle rechten worden hersteld na getoed berouw, bewezen christelijke levenswandel en gedane schuldbelijdenis.

j. Betreft het personen op wie het sub g en (of) h genoemd van toepassing is en die tijdens de kerkelijke behandeling als leden der kerk hebben bedankt, maar weer toegang vragen tot de gemeenschap der kerk, of personen die voor het eerst toegang tot de gemeenschap der kerk verlangen, dan zal dat niet kunnen geschieden dan nadat gedurende een genoegzame proeftijd - door de kerkeraad te stellen na advies van de classis - aan de sub i genoemde voorwaarden is voldaan.

VAN DE CENSUR EN KERKELIJKE VERMANING.

Ban.

Artikel 77.

Bepalingen:

1. Wanneer leden zich geregeld aan de dienst des Woords in eigen kerkverband onttrekken door onverschilligheid, zal de kerkeraad hen herhaaldelijk en met lankmoedigheid vermanen en uiteindelijk bij volharding in hun ongehoorzaamheid de kerkelijke censuur toepassen.

2. Wanneer leden zich geregeld aan de dienst des Woords in eigen kerkverband onttrekken door gewoonlijk elders te kerken, zal de kerkeraad herhaaldelijk en met lankmoedigheid vermanen en bij volharding in hun ongehoorzaamheid naar bevind van zaken handelen volgens de kerkerode.

3. = 2 in uitgave 1954.

4. De tucht over doopleden geschiedt langs deze weg:

a. Ernstige en lankmoedige vermaningen.

b. = b in uitgave 1954.

c. = c idem.

d. Daarna mededeling aan de gemeente dat bedoeld dooplid niet meer tot de gemeenschap der kerk wordt gerekend en dat hij hiervan schriftelijk kennis heeft gekregen.

e. De wederopname geschiedt door openbare belijdenis des geloofs waaraan een proeftijd moet zijn voorafgegaan.

5. Leden der kerk die zich laten overlopen, onttrekken zich feitelijk aan de gemeenschap der kerk, al is dit feit nog niet altijd als een breken met de kerk te beschouwen.

Het is de taak van de kerkeraad om kerkelijke vermaning en tucht toe te passen, omdat de daad van de dusgenaamde overloop geheel in strijd is met Gods Woord en met de belijdenis en de orde van de kerk.

Opheffing van de tucht vindt plaats bij oprechte schuldbelijdenis en berroeping van de dwalingen die met de overloop samenhangen.

6. Inzake de kerkelijke tucht bij echtscheiding zie art. 70 sub 4 g-j.

Censuur over ambtsdragers.

Artikel 79.

Bepaling:

Indien het noodzakelijk blijkt kan hangende het onderzoek de betrokken ambtsdrager voorlopig worden geschorst.

Artikel 80

Bepalingen:

1. = uitgave 1954.

2. Na een eigenmachtig neerleggen van het ambt en daardoor trouweloos verlaten van de dienst, kan de herstelling in het ambt alleen geschieden met voorkennis en goedkeuring van de particuliere synode.

Attestaties.

Artikel 82

Bepalingen:

1a-d. = 1a-d in uitgave 1954.

e. Attestaties naar andere kerken worden niet afgegeven.

2-4 = 2-4 in uitgave 1954.

Aantekening: Voor modellen van attestaties voor leden en doopleden zie bijlage XLIII en XLIV. Voor modellen van attestaties voor schippers, militairen en emigranten zie bijlagen XLV - XLVII.

BIJLAGEN

Deel I

FORMULIEREN, REGLEMENTEN EN INSTRUCTIES

Bijlage I - art. 6.

INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR DE AMBTELIJKE BEARBEIDING DER SCHIPPERS.

Zie Acta 1956 art. 213.

Bijlage II - art. 6.

INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN DE MILITAIRES.

Zie Acta 1947 blz. 100 en Acta 1950 art. 21.

Bijlage III - art. 11.

INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR KERKBOUWAANGELEGENHEDEN.

Zie Acta 1956 art. 214.

Bijlage IV - art. 13.

REGLEMENT VOOR DE ALGEMENE KAS TOT STEUN AAN DE KERKEN TEN BEHOEVE VAN DE VERZORGING VAN EMERITI PREDIKANTEN, PREDIKANTS-WEDUWEN EN WEZEN.

Zie Acta 1956 art. 76.

Bijlage V - art. 19.

REGLEMENT VOOR DE KAS TOT STEUN VAN ON- EN MINVERMOGENDE STUDENTEN.

Zie opdracht Acta 1962 art. 117.

Bijlage VI - art. 20.

REGLEMENT VOOR DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Zie Acta 1959 art. 69: „School” wordt „Hogeschool”.

Art. 2 laatste lid wordt: Daarenboven benoemt de generale synode op aanbeveling van het curatorium een secretaris-curator en een secundus secretaris-curator.

Bijlage VII - art. 20.

REGELING VOLGENS ART. 15 VAN HET REGLEMENT VOOR DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Zie Acta 1959 art. 69.

Bijlage VIII - art. 20.

VRAGEN TE STELLEN BIJ DE BEVESTIGING VAN HOGLERAREN.

Zie uitgave 1954 blz. 74.

Slot van vraag 4 aldus wijzigen: volgens het bepaalde in art. 5 van het Reglement voor het verlenen van emeritaat, verlof en ontslag aan de hoogleraren van de Theologische Hogeschool ongeacht de gewone kerkelijke censuur?

Bijlage IX - art. 20 en 52.
ONDERTEKENINGSFORMULIER VOOR DE HOOGLERAREN IN DE THEOLOGIE.
Zie uitgave 1954 blz. 105.

Bijlage X - art. 20.
AKTE VAN AANSTELLING VOOR DE HOOGLERAREN AAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Zie uitgave 1954 blz. 75.

Sub 1 worde als volgt gelezen:

1. de generale synode bindt u aan de voorschriften vervat in het Reglement van de Theologische Hogeschool en in het Reglement voor het verlenen van emeritaat, verlof en ontslag aan de hoogleraren van de Theologische Hogeschool;

2. zie uitgave 1954.

3. de generale synode zegt u toe volledige vergoeding van alle bij de wet van u gevorderde premie inzake sociale voorzieningen;

4. = 3 in uitgave 1954.

In de derde alinea vervalle het jaartal 1953.

Bijlage XI - art. 20.
REGLEMENT VOOR HET VERLENEN VAN EMERITAAT, VERLOF EN ONTSLAG AAN HOOGLERAREN VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.
Zie Acta 1962 art. 212.

Bijlage XII - art. 20.
AKTE VAN EMERITAATSVERKLARING BETREFFENDE HOOGLERAREN AAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Zie uitgave 1954 blz. 77.

Eerste alinea sub 3 vervallen de woorden „van Hilversum 1937, acta art.16, bijlage I C.”.

Idem sub 4 „van Apeldoorn 1953”.

Tweede alinea sub 3 idem.

Bijlage XIII - art. 20.
INSTRUCTIE VOOR DE COMMISSIE VAN DE REDACTIE VAN „DE WEKKER”.
Zie uitgave 1954 blz. 79.

Bijlage XIV - art. 21.
EVANGELISATIE-ORDE.
Zie uitgave 1954 blz. 86.

Bijlage XV - art. 21.
INSTRUCTIE EVANGELISATIE-ARBEIDER.
Zie uitgave 1954 blz. 88.

Bijlage XVI - art. 21.
ORDE VOOR DE EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAEL.
Zie Acta 1956 blz. 214, voorlopig vastgesteld zie Acta 1959 art. 92.

Bijlage XVII - art. 21.
INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR DE EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAEL.
Zie Acta 1956 blz. 217, voorlopig vastgesteld zie Acta 1959, art. 92.

Bijlage XVIII - art. 21.
ZENDINGSORDE.
Zie opdracht Acta 1962 art. 65.

Bijlage XIX - art. 26.
INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR ALGEMEEN DIACONALE EN MAATSCHAPPELIJKE AANGELEGENHEDEN.
Zie Acta 1956 blz. 84 en 1962 blz. 59.

Bijlage XX - art. 28.
INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR DE CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID.

Zie uitgave 1954 blz. 92.

Sub 5 a-f = 5 a-f in uitgave 1954.

g. het al of niet verlenen van toestemming op een desbetreffend verzoek om het kerkelijke zegel op enige uitgave af te drukken, zonder welke toestemming het gebruik van het kerkelijke zegel niet geoorloofd is;

h. = g in uitgave 1954.

6. = a op blz. 94 van de uitgave 1954 (eerste a).

7. Voorts is bepaald dat een algemeen beroep op de offervaardigheid der kerken ten behoeve van plaatselijke belangen niet mag geschieden dan met toestemming van de desbetreffende classis, en met goedkeuring van de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid, terwijl een algemeen beroep op de offervaardigheid der kerken voor onderdelen van enige kerkelijke arbeid alleen door en met medeweten van de daarvoor bestaande deputaties mag worden gedaan.

Bijlage XXI - art. 37.
INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN VOOR CONTACT MET DE JEUGDBONDEN.
Zie Acta 1944 art. 67 (vgl. blz. 98), Acta 1947 art. 102 en Acta 1956 art. 146.

Bijlage XXII - art. 39.
INSTRUCTIE VAN DE DEPUTATEN TOT STEUNVERLENING AAN KERKEN IN DE NIEUWE POLDERS ROND HET IJSSSELMEER.
Zie opdracht Acta 1963 art. 124.

Bijlage XXIII - art. 44.
REGLEMENT OP KERKVISITATIE.
Zie uitgave 1954 blz. 96.

In de „Algemene bepalingen” worde sub 4 na „lidmatenboeken” ingevoegd: „of het desbetreffende kaartsysteem”, alsmede na „diaconie”: „voor zover gebruikt na de laatstgehouden kerkvisitatie”.

Vervolgens worden de vragen doorgaand genummerd.

Gewijzigd worde

3 (in uitgave 1954 2 sub a): Worden ijerige pogingen in het werk gesteld om een dienaar des Woords te beroepen, al of niet met behulp van de kas voor onderlinge bijstand ad art. 11 K.O.?

5 (idem 2 sub c): Worden uitsluitend predikaties gelezen van predikanten die tot de dienst des Woords in de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland wettig geroepen zijn, e.q. van predikanten die gediend hebben in de kerken welke wettige voortzetting zij zijn?

12 (idem 7): Worden de namen en voornamen der gedoopten, alsmede ook de datum van geboorte en doop en, bij kinderloop ook de namen der ouders in het daarvoor bestemde boek en (of) kaartsysteem getrouw opgetekend?

16 (11): Vindt het huis-, zieken- en diaconaal bezoek geregeld door de leden van de kerkeraad plaats naar eis van hun roeping?

29 (24): Is er behoorlijke offervaardigheid bij de gemeente voor de dienst des Heren en de diaconie?

31 (26) Worden alle collecten in tegenwoordigheid van verschillende kerkeraadsliden of door een daartoe gemachtigde commissie geteld?

34 Heeft de kerkeraad zodanige maatregelen getroffen dat het beheer van de gelden van de kerk en de diaconie afzonderlijk wordt gehouden van het privé bezit van de resp. penningmeesters?

37 (zie Acta 1956 art. 54): Wordt van het verblijf van leden en doopleden die in militaire dienst zijn, bericht gezonden aan de betrokken garnizoenskerkeraden?

Vragen in garnizoenskerken te stellen:

38. Worden plaats en tijd van de kerkdiensten geregeld in de kazernes bekend gemaakt?

39. Wordt in het catechetisch onderwijs van de in dienst zijnde militairen voorzien?

40. Worden de „begroetingskomsten” bij opkomst van de rekruten namens de kerkeraad bezocht?

41. Zijn er maatregelen getroffen dat militairen het weekend in kerkelijke gezinnen kunnen doorbrengen?

42 (31) Heeft de kerkeraad kennis genomen van de richtlijnen voor de inrichting van het

archief die door de archivaris van de generale synode worden verstrekt? Wordt het archief geregeld bijgehouden en op een veilige plaats bewaard? Wie is hiervoor aansprakelijk?

44 (33) Wordt er gearbeid voor het werk van de Evangelieverkondiging onder Israel en de buitenlandse zending?

(Vraag 35 in uitgave 1954 kan vervallen).

51 (36 sub 6) Heeft hij een toereikend inkomen overeenkomstig het advies van de deputaten voor financiële zaken? Wordt als de gemeente financieel niet in staat is aan dit advies te voldoen, een beroep gedaan op de kas voor onderlinge bijstand ad art. 11 K.O.?

52 (na 36 sub 6) Geeft de kerkeraad hem volledige vergoeding voor alle bij de wet van hem gevorderd pensie inzake sociale voorzieningen en heeft de kerkeraad gezorgd dat hij en zijn gezin in geval van ziekte zonder financiële zorg kunnen leven?

59 (diak. 1) Wonen de diakenen geregeld de gemeentelijke samenkomsten en de vergaderingen van de kerkeraad bij?

61 (3) Vervullen zij getrouw hun roeping in de dienst der barmhartigheid?

63 (5) Hoe geschiedt de verzameling der gelden en de diaconale verzorging?

64 (6) Wordt in iedere godsdienstoefening voor de diaconie gecollecteerd?

65 (7) Werken de diakenen ook samen met andere diaconieën en maatschappelijke instellingen die de leniging of bestrijding van bepaalde noden nastreven?

66 (8) Worden ook leden der gemeente in schuizen, inrichtingen enz. verzorgd?

67 (9) Handelen de diakenen bij de uitoefening van hun taak in overleg met de predikant en de ouderlingen?

68 (10) Administreren zij de gelden in overleg met de predikant en de ouderlingen verstandig? Houden zij van ontvangsten en uitgaven aantekening en doen zij op bepaalde tijden rekening en verantwoording van hun beheer in de kerkeraad?

Bijlage XXIV - art. 45.

RÈGLEMENT VOOR HET ARCHIEF VAN DE GENERALE SYNODE.

Zie uitgave 1954 blz. 102.

Art. 1. De generale synode bepaalt dat alle Notulenboeken, Acta en ingekomen en door haar behandelde stukken, rapporten, minuten en copieën van uitgegane stukken in een archief moeten worden opgenomen, waartoe zij één der kerken aanwijst als archiefbewaardende kerk volgens nader te stipuleren condities.

Art. 2. Voor het beheer van haar archief benoemt de synode een archivaris met diens secundus alsmede drie deputaten voor de controle van het archief.

Art. 3. De taak van de archivaris is

a. de verzorging van het archief;

b. het catalogiseren van de aanwezige stukken en van alle stukken die nog aan het archief worden toegevoegd.

Art. 4. = 2 in uitgave 1954.

Art. 5. De archivaris staat in betrekking tot alle zaken die in comité zijn behandeld en hem uit hoofde van zijn arbeid ter kennis komen, onder verplichting van strikte geheimhouding. Ditzelfde geldt voor de deputaten voor de controle.

Art. 6. Zowel in de opzet van het archief, de catalogisering ervan, alsook in betrekking tot de uitlening van stukken behoort duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen stukken die in comité zijn behandeld en de andere stukken.

Art. 7. De archivaris mag geen stukken die behoren tot de geheime dossiers, uitlenen. Alleen in zeer bijzondere gevallen die ter beoordeling staan van de generale synode, kunnen de deputaten voor de controle toestemming verlenen tot het uitlenen van dergelijke stukken onder door hen te stellen voorwaarden.

Art. 8. = 4 in uitgave 1954.

Art. 9. De archieven van de generale deputaatschappen dienen in het archief van de generale synode te worden ondergebracht terstond na de oeffening van hun opdracht of zodra dit mogelijk is met het oog op het voortzetten van hun arbeid, tenzij aan deze deputaatschappen is toegestaan en opgedragen hun eigen archief te beheren en te bewaren. In het laatste geval hebben de deputaten voor de controle ook deze archieven in hun controle te betrekken.

Art. 10. Zowel de archivaris als de deputaten voor de controle rapporteren de generale synode betreffende hun arbeid en de toestand waarin het archief (de archieven) zich bevinden.

Bijlage XXV - art. 50.

OPENLIJKE VERKLARING.

Zie uitgave 1954 blz. 103.

„In naam der vergadering enz.” kan vervallen.

Bijlage XXVI - art. 50.

INSTRUCTIE VOOR DEPUTATEN VOOR FINANCIËLE ZAKEN.

Zie Acta 1962 art. 214.

Laatste zin van art. 7 kan vervallen.

Bijlage XXVII - art. 52.

ONDERTEKENINGSFORMULIER VOOR DIENAREN DES WOORDS.

Zie uitgave 1954 blz. 106.

Aan het slot toevoegen: Tenslotte beloven wij in alles te handelen naar de geldende kerkerode en de verdere bepalingen en besluiten van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Bijlage XXVIII - art. 53.

ONDERTEKENINGSFORMULIER VOOR OUDERLINGEN EN DIAKENEN.

Zie uitgave 1954 blz. 107.

Bijlage XXIX - art. 61.

BELIJDENISVRAGEN.

Zie uitgave 1954 blz. 108.

Op het ja-woord laat de dienaar des Woords de zegenbede volgen: Moge God die dit goede werk door Zijn genade begon en tot hertoe voortzette, u hierin bevestigen en het meer en meer voltooien tot de dag van Christus.

BIJLAGEN

Deel II

CONCEPTEN EN MODELLEN

Bijlage XXX - art. 4 en 5.

CONCEPT-REGELING VOOR DE VERKIEZING EN BEROEPING VAN DIENAREN DES WOORDS.

Zie uitgave 1954 blz. 56.

Art. 2 aan het slot toevoegen: Ook kan de kerkeraad voorstellen bij acclamatie te beroepen.

Art. 3 na „een en andermaal” invoegen: door afkondiging in de kerkdienst.

Art. 8 „aan de stemming deelnam” vervangen door „geldige stembriefjes inleverde”.

Art. 10 Nadat de gekozene de roeping heeft aangenomen, draagt de kerkeraad zorg dat zijn naam op twee enz. = uitgave 1954.

Art. 13 vervalt.

Bijlage XXXI - art. 4.

CONCEPT-AKTE VOOR DE TOELATING TOT DE DIENST DES WOORDS EN DER SACRAMENTEN.

LASTBRIEF

De classis ..... van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland in vergadering bijeen op ..... te ....., verklaart hiernode volgens art. 4 van de Kerkerode en de bepalingen van de generale synode peremptoir te hebben geëxamineerd ..... beroepen te ..... Gelet op de vereiste testimonia en getuigschriften en gehoord het examen ten overstaan van de gedeputeerden van de particuliere synode van het ..... heeft de classis in de Naam van de Koning der Kerk aan bovengenoemde broeder last en macht gegeven om het Woord Gods en de heilige sacramenten in de Christelijke Gereformeerde Kerken te bedienen en alles te verrichten wat een getrouw dienaar van Christus schuldig is te doen, met de bede dat de Here hem vervulle met Zijn Geest, sterke door Zijn kracht en also regere dat zijn dienst vruchtbaar is in het Koninkrijk van Christus.

Namens de classis voornoemd

, preses
, scriba

Bijlage XXXII - art. 4 en 5.
CONCEPT-BEROEPSBRIEF
 Zie uitgave 1954 blz. 58.

Derde alinea: Tot de diensten die van u gevraagd worden, behoren:

a. = a in uitgave 1954.

b. zinsrede tussen haakjes kan vervallen.

c-d. = c-d in uitgave 1954.

e. het onderwijzen van de kinderen der gemeente in de leer die naar de godzaligheid is, in wekelijkse catechisaties, uit leerboeken door de kerkeraad goedgekeurd;

f. het doen van zieken- en huisbezoek en voorts alles wat tot het werk van een dienaar des Woords behoort.

Zesde alinea: in plaats van huidige c. worde gezeten:

c. volledige vergoeding van alle bij de wet van u gevorderde premies inzake sociale voorzieningen.

Na deze alinea invoegen:

Voorts zegt de kerkeraad u in geval van ziekte van u of van uw gezin zodanige hulp toe dat u zonder financiële zorg kunt leven.

Laatste alinea luidt:

Tenslotte garandeert de kerkeraad u de door de generale synode vastgestelde uitkering naar art. 13 K.O. bij eventuele emeritaatsverlening tijdens uw dienst en aan uw gezin bij uw overlijden alhier.

Bijlage XXXIII - art. 5 sub 6.

MODEL VOOR AKTE VAN ONTSLAG IN VERBAND MET VERTREK NAAR EEN KERK IN HET BUITENLAND WAARMEE GEEN CORRESPONDENTIE WORDT ONDERHOUDEN.

Zie uitgave 1954 blz. 16 sub d.

Bijlage XXXIV - art. 5 sub 7.

MODEL VOOR AKTE VAN ONTSLAG IN VERBAND MET VERTREK NAAR EEN KERK IN HET BUITENLAND WAARMEE WEL CORRESPONDENTIE WORDT ONDERHOUDEN.

Zie uitgave 1954 blz. 18 sub c.

Bijlage XXXV - art. 6.

CONCEPT-OVEREENKOMST TUSSEN EEN KERK DIE EEN SCHIPPERSPREDIKANT BEROEPT, EN DE DEPUTATEN VOOR DE AMBTELIJKE BEARBEIDING VAN DE SCHIPPERS.

Zie Acta 1959 art. 213.

Bijlage XXXVI - art. 6.

CONCEPT-INSTRUCTIE VOOR EEN SCHIPPERSPREDIKANT.

Zie Acta 1956 art. 213.

Bijlage XXXVII - art. 6.

CONCEPT-REGELING VOOR DE KERKELIJKE POSITIE VAN PREDIKANTEN BELAST MET DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN MILITAIRES.

Zie uitgave 1954 blz. 60.

Aanvullen:

7. De betrokken predikant ontvangt, indien hij om redenen genoemd in art. 13 K.O. ongeschikt wordt voor de uitoefening van zijn dienstwerk emeritaat in overeenstemming met hetgeen in dit artikel is bepaald. Hem wordt volgens de daarvoor geldende regels een uitkering verleend eventueel verminderd met het bedrag dat hij in dat geval ontvangt uit hoofde van zijn dienst in de geestelijke verzorging van de militairen.

Bijlage XXXVIII - art. 5 en 10.

MODELLEN VAN ATTESTEN VOOR VERTREKKENDE PREDIKANTEN.

Zie uitgave 1954 blz. 60.

Aantekening:

Van model A ontvangt de vertrekkende predikant twee exemplaren. Hiervan is het ene exemplaar bestemd voor de kerkeraad van zijn nieuwe gemeente en het andere voor de classis waaronder deze gemeente ressorteert. Model B zendt de kerkeraad aan de classis waaronder hij zelf ressorteert. Van model C ontvangt de predikant twee exemplaren uit de handen

van de classis als deze model B heeft geaprobeerd. Het ene exemplaar is bestemd voor zijn nieuwe gemeente en het andere voor de classis waaronder deze gemeente ressorteert.

Na de approbatie van de modellen A en C door de kerkeraad van de nieuwe gemeente en door de classis waartoe zij behoort, kan de bevestiging plaats vinden.

Bijlage XXXIX - art. 13.

CONCEPT-AKTE VAN EMERITAATSVERKLARING VOOR PREDIKANTEN.

Zie uitgave 1954 blz. 65.

Besluit sub 4 kan vervallen.

Bijlage XL - art. 22.

CONCEPT-REGELING VOOR DE VERKIEZING VAN OUDERLINGEN EN DIAKENEN.

Zie uitgave 1954 blz. 90.

Aan art. 3 laten voorafgaan:

Nadat de namen van de kandidaten ter kennis van de gemeente zijn gebracht door afkondiging in de kerkdienst, roept in de maand . . . . de kerkeraad de stemgerechtigde leden enz.

In art. 8 1ste alinea de woorden „uitgebrachte geldige stemmen” veranderen in: „ingediende geldige stembriefjes”.

Idem 2de alinea het woord „dubbeltallen” veranderen in: „dubbel getallen”.

Art. 14 kan vervallen.

Bijlage XLI - art. 28.

CONCEPT-BEKENDMAKING AAN DE HOGE OVERHEID DAT EEN KERK IS GEINSTITUEERD.

Zie uitgave 1954 blz. 94.

3de alinea: in het jaar 1965 te Apeldoorn vergaderd.

4de alinea: generale synode van Apeldoorn in het jaar 1965 vertegenwoordigd.

Laatste aantekening tussen haakjes kan vervallen.

Bijlage XLII - art. 28.

CONCEPT-BRIEF AAN DE BURGEMEESTER BETREFFENDE DE INSTITUERING VAN EEN KERK.

Zie uitgave 1954 blz. 95.

Door de raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te . . . . . is heden aan Hare Majesteit de Koningin bij missive, waarvan afschrift hiernaevens gaat, kennis gegeven dat hij onder leiding en met medewerking van de classis . . . . . van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, gekozen en opgetreden is als kerkeraad om de Christelijke Gereformeerde Kerk alhier (weer) openbaar te doen worden;

dat hij voor de Christelijke Gereformeerde Kerk te . . . . . aanvaard heeft de Kerkorde zoals die is vastgesteld op de nationale synode te Dordrecht in het jaar 1619 en laatstelijk gewijzigd is door de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland in het jaar 1965 te Apeldoorn vergaderd;

dat dienovereenkomstig zijn kerk nu geconstitueerd is als Christelijke Gereformeerde Kerk te . . . . . in verband levende met alle Christelijke Gereformeerde Kerken op voornoemde synode van Apeldoorn 1965 vertegenwoordigd.

Hij heeft de eer u hiervan officieel in kennis te stellen.

Uit naam en op last van de raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te . . . . .

. praeses
 . scriba

Bijlage XLIII - art. 82.

ATTESTATIE VOOR BELIJDENDE LEDEN.

Zie uitgave 1954 blz. 108.

Bijlage XLIV - art. 82.

ATTESTATIE VOOR DOOPLEDEN.

Zie uitgave 1954 blz. 109.

Bijlage XLV - art. 82.

ATTESTATIE VOOR SCHIPPERS.

Zie Acta 1956 blz. 187.

Bijlage XLVI - art. 82.
 ATTESTATIE VOOR MILITAIREN.
 Zie uitgave 1954 blz. 110.

Bijlage XLVII - art. 82.
 ATTESTATIE VOOR EMIGRERENDE LEDEN.
 Zie Acta 1959 blz. 136.

Bijlage XLVIII - art. 84.
 MODEL VOOR LEGATEN EN ERFSTELLINGEN.
 Zie uitgave 1954 blz. 110.

Aan de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland ten behoeve van . . . . .
 of: Aan de Christelijke Gereformeerde kerken te . . . . ., levend in één kerkverband
 met de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, ten behoeve van . . . . . (resp.:
 ten behoeve van de Theologische Hogeschool van de Christelijke Gereformeerde Kerken in
 Nederland; de kas voor de opleiding van on- en minvermogende studenten (ex bonis publicis)
 naar art. 19 K.O. van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland; de kas tot steun
 aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti-predikanten, predikantsweduwen en
 -wezen naar art. 13 K.O. van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland; de kas
 voor de evangelisatie van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland; de kas voor de
 Evangelieverkondiging onder Israel van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland;
 de generale zendingskas der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland enz. enz.).

BIJLAGE LXXIII

Art. 194

RAPPORT II VAN COMMISSIE I BETREFFENDE DE UITGAVE VAN DE DORDTSE KERKORDE.

Uw commissie heeft grote waardering voor de arbeid van deputaten. De voorgestelde
 uitgave heeft het voedsel, dat zij bijeenbrengt wat reeds in de kerken rechtsgevigheid had.
 Wat deputaten opmerken ten aanzien van de wijze van uitgave heeft de instemming van uw
 commissie. Wel rees de vraag of het geen aanbeveling zou verdienen bij de verschillende
 kerkelijke bepalingen te vermelden de synode, die deze bepaling stelde.

Een enkele opmerking volgt:

Artikel 21. Bij dit artikel kan in de aantekening de verwijzing naar de instructie voor de
 evangelisatie-arbeider (bijlage XV) vervallen. Uw commissie is van oordeel, dat deze instructie
 te zeer aan wijzigingen onderhevig zou zijn, terwijl geval een instructie zou moeten
 worden opgesteld door deputaten voor evangelisatie in samenwerking met de bij de aanstelling
 van zulk een evangelisatie-werker betrokken kerkeraad.

Artikel 25. In dit artikel kan vervallen de aanduiding „gehele” vóór kerkeraad, naar
 analogie van het bepaalde in artikel 40.

Artikel 31. De bepaling bij dit artikel luidt: Gelijkijdig met het indienen van een appel
 zal hij een afschrift zenden aan . . . . .

Artikel 37. Het is niet duidelijk, waarom in de aantekening bij dit artikel verwezen wordt
 naar de instructie voor contact met de jeugdbonden. Indien in de Kerkorde naar die instructie
 verwezen behoort te worden, ware het beter haar te noemen onder artikel 50.

Artikel 51. De bepaling bij dit artikel zou bekoort kunnen worden in die voege, dat de
 verduidelijkingen, die tussen haakjes staan aangegeven, bij de begrippen correspondentie en
 contact komen te vervallen, daar ze geenszins als verduidelijkingen kunnen aangemerkt worden.
 Dienovereenkomstig ware onder A. te spreken van „Correspondentie” zonder meer, en onder
 B. van „Contact” zonder meer.

Artikel 70. Bij de bepaling van dit artikel dient als een nuttige herinnering ook nu opge-
 nomen te worden wat de burgerlijke wet vordert ten aanzien van het bewijs van de voltrekking
 van het huwelijk.

Artikel 82. De bepaling e. bij dit artikel worde: Attestaties naar andere kerkformaties
 worden niet afgegeven.

Bijlage XIV en XV kunnen vervallen.

Bijlage XXI en XLII. In deze bijlagen dient de verwijzing naar de Kerkorde gesteld te
 worden zoals in de aanhef van het concept van deputaten is aangegeven.

Uw commissie stelt voor:

1. deputaten dank te zeggen voor hun arbeid;
2. de kerkorde gewijzigd volgens voorstel van deputaten, met inachtneming van de door
 uw commissie gemaakte opmerkingen, vast te stellen;
3. de kerkorde op de tot nu toe gebruikelijke wijze uit te geven, het aan het beleid van de
 volgende synoden overlatend van inlegvel(len) voor wijzigingen gebruik te maken;
4. opnieuw deputaten te benoemen voor de uitgave van de Kerkorde overeenkomstig de
 volgens het tweede en derde voorstel te nemen besluiten.

W. van 't Spijker, rapporteur.

BIJLAGE LXXIV

Art. 198

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR LITURGISCHE GESCHRIFTEN.

Deputaten voor liturgische geschriften, benoemd ter synode van Haarlem-Santpoort 1962,
 hebben de eer u verslag van hun werkzaamheden te doen en u de resultaten van hun arbeid
 voor te leggen.

1. Samenstelling van deputaatschap.

Door de synode van 1962 werden tot deputaten voor liturgische geschriften benoemd:
 prof. W. Kremer, voorzitter; ds. T. Brienens, secretaris; prof. dr. J. van Genderen; ds. J. Prins
 en dr. W. H. Velema.

2. Vergaderingen van deputaatschap.

Deputaten kwamen viermaal bijeen, steeds te Apeldoorn, en hadden éénmaal een samen-
 spreking met de sectie voor contact met andere kerken van het deputaatschap voor de eredienst
 van de Geref. Kerken en wel te Amersfoort.

3. Werkzaamheden van deputaatschap.

Ter uitvoering van hun opdracht hebben deputaten de bestaande liturgische formulieren
 tot object van onderzoek genomen. Daaruit resulteerde hetgeen neergelegd is in bijgevoegd
 rapport (zie bijlage), dat in september 1964 de kerkeraden werd toegezonden met een bege-
 leidend schrijven.

Als gevolg van behandeling van het rapport van deputaten op kerkeraden en classis-
 vergaderingen ontvingen deputaten een schrijven van de raad der Chr. Geref. Kerk te Alphen
 aan den Rijn, 's-Gravenhage-Centrum, Eindhoven en Driebergen. Deputaten waren van
 mening, dat het niet op hun weg lag deze brieven in behandeling te nemen, daar zij in hun
 schrijven aan de kerkeraden er duidelijk op gewezen hadden, welke weg deze hadden te
 bewandelen bij de bepaling van hun houding tegenover het rapport en de daarin gestelde zaken.

In een schrijven werden deputaten voorts door de particuliere synode van het Noorden
 in kennis gesteld met de instructie, die op haar laatstgehouden vergadering doorgezonden werd
 naar de generale synode 1965 te Apeldoorn. Ter informatie was aan dit schrijven toegevoegd
 de „Toelichting” op de instructie van de classis Groningen, welke „Toelichting” niet doorge-
 zonden werd naar de generale synode.

Deputaten namen contact op met de deputaten „Tekst Formuleren” van de Geref.
 Kerken (vrijgemaakt). Dit bleef echter bij een correspondentie. Deze deputaten zonden de
 herziene tekst van de Heidelborsse Catechismus, maar waren nog niet tot herziening van de
 liturgische formulieren overgegaan. Wel werd wederzijds contact op prijs gesteld.

Met de bovengenoemde deputaten van de Geref. Kerken voed op 26 februari 1965 te
 Amersfoort een samenspreking plaats, waarbij bleek dat de gereformeerde deputaten nog lang
 niet klaar waren met de herziening van en de bezinning op de liturgische formulieren. Deze
 deputaten waren tot de ontdekking gekomen, dat de liturgische formulieren niet goed konden

worden onderzocht zonder daarbij de liturgische orde in studie te nemen. Gereformeerde deputaten stelden verdere samsprekingen met uw deputaten over de liturgische formulieren en de liturgische orde zeer op prijs. Wederzijds werd de wens geuit te komen tot uitwisseling van studiemateriaal en rapporten. Mondeling overleg zou plaats kunnen vinden, als één der partijen dit van belang acht.

T. Brienens, secretaris.

Bijlage

Rapport inzake de liturgische geschriften.

I. ALGEMENE OPMERKINGEN OVER DE LITURGISCHE FORMULIEREN.

A. De tekst der liturgische formulieren.

Bij het instellen van een onderzoek naar de tekst der liturgische formulieren zien we, hoe vloeiend deze zaak alle tijden door geweest is. Vanzelfsprekend kan ons overzicht slechts summier zijn.

Nadat Petrus Datheen in 1563 achter zijn vertaling van de Heidelbergse Catechismus enkele liturgische stukken n.l. gebeden had uitgegeven, vulde hij deze in 1566 aan met een formulier voor de kinderdoop, waarvoor hij putte uit het formulier in de K.O. van de Palz, welke haar stof weer heeft uit de liturgie van Luther en van Calvijn. Verder nam Datheen op een korte onderzoeking voor hen, die belijdenis wensten te doen van het geloof, waarvoor hij veel materiaal haalde uit de liturgie van Micron en à Lasco. Ook ontwierp Datheen een avondmaals- en huwelijksformulier, beide grotendeels overgenomen uit de K.O. van de Palz. Deze liturgische bundel is verschillende keren herdrukt, veelal met allerlei wijzigingen, in 1567, 1568, 1572, 1579, 1614 en 1619.

Naast deze liturgische formulieren van Datheen kwamen ook in gebruik die van Marten Micron n.l. „De Christelike Ordinancien”. Ze werden eerst gebruikt in Londen, later in de nederlandsche vluchtelingengemeenten in Duitsland en daarna ook in Nederland zelf. Er bestaan allerlei uitgaven van. Het is een soort K.O., waarin zijn opgenomen een doopsformulier voor kinderen, korte onderzoeking, avondmaalsformulier, huwelijksformulier en in concept de formulieren voor bevestiging van ambtsdragers en voor afsnijding en wederopneming. Het eindigt met een stuk over het ziekenbezoek. Het convent van Wezel in 1568 wijst de kerken reeds op deze bundel. Ze beleeft allerlei uitgaven. Die achter de Psalmbertijming van Utenhove wordt het meest bekend. Doch langzaam verdringt de liturgie van Datheen die van Micron. In 1574 wordt door de synode van Dordt „Datheen” aanbevolen. Desondanks weet de liturgie van Micron zich te handhaven, zelfs tot 1619.

De zgn. liturgische synode van Dordt 1574 bemoeit zich intens met de liturgische formulieren. Ze geeft opdracht een verkort doopsformulier voor de kinderen op te stellen (het oude, lange formulier blijft nog jaren in gebruik), een korte inleiding voor de dankzegging in het avondmaalsformulier te ontwerpen (wat nooit is uitgevoerd), de communieformule te gebruiken als bij Micron en voorts enkele wijzigingen in de gebeden en de liturgische orde aan te brengen. De gewijzigde bundel wordt in 1575 uitgegeven. Gaspar van der Heyden geeft in 1580 en 1591 een nog verder gewijzigde tekst uit welke ten grondslag ligt aan de latere editie uit 1611. De Haagse synode van 1586 ontwerpt vier nieuwe formulieren, te weten: voor bevestiging van ambtsdragers en voor de afsnijding en wederopneming, waarbij gebruik gemaakt is van de Christelike Ordinancien van Micron, gezien de overeenkomst hier en daar. De zo aangevulde bundel beleeft vele herdrukken: 1589 en 1590 te Leiden en in 1591 te Middelburg achter de psalmbertijming van Marnix.

In 1610 laat de Zeeuwse synode een doopsformulier voor de volwassenen samenstellen, wat ook al geschiedde door deputaten van de synoden van Zuid-Holland in 1604. Zo zijn er nu dus twee formulieren in omloop, welke echter in Dordt 1618/19 tot een worden samengevoegd.

Het is niet geheel duidelijk, wat door de nationale synode te Dordt 1618/19 is tot stand gebracht. Dr. H. H. Kuyper bewoert, dat door de synode de editie van 1611 officieel is aanvaard als uitgangspunt voor de gewenste veranderingen. Dit wordt evenwel ten zwaerste bestreden door dr. Van Langeraad die stelt dat Den Haag 1586 voor het laatst een officiële tekst heeft vastgesteld. Wie de Acta van Dordt leest, vindt er inderdaad niets over een vaststelling van een bepaalde tekst. Wel heeft Hommius in 1620 op de part. synode te Gouda een lijstje van veranderingen in de editie van 1611 overhandigd, maar het is de vraag of deze in Dordt aanvaard zijn. Van Langeraad vond enkele liturgische formulieren in het archief van de synode

van Den Haag, maar dat waren niet al de formulieren en ze waren niet compleet. Na Dordt 1618/19 blijven dan ook allerlei edities en teksten in gebruik.

In 1730 besluit de synode van Breda tot een nieuwe uitgave, waarbij gevolgd wordt de tekst van 1639, bij Cloppenburg uitgegeven. Deze revisie van Breda verschijnt in 1737.

Dr. F. L. Rutgers en dr. H. H. Kuyper geven in 1897 de tekst van 1611 met de correcties van Hommius uit. Deze uitgave wordt echter door de Geref. Kerken niet officieel aanvaard. In 1899 verzorgt dr. M. A. Gooszen een uitgave der liturgie op verzoek van de Ned. Herv. Kerk en neemt daartoe als uitgangspunt de editie van 1737.

Sinds 1930 is men in de Geref. Kerken bezig met de herziening van de liturgische formulieren. De aanvankelijke herziening van 1930/33 schijnt niet bevredigend te zijn. Vanaf 1955 zijn verschillende nieuw ontworpen formulieren vervaardigd en ter beproefing aan de kerken toegezonden, van welke formulieren ook deputaten bij hun arbeid kennis hebben genomen.

De Ned. Herv. Kerk heeft in 1950 een nieuw Dienstboek gekregen met zeer vele formulieren.

Ook de Geref. Kerken (vrijgemaakt) hebben deputaten benoemd voor onderzoek van de tekst der liturgische formulieren.

Ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken moet het volgende opgemerkt:

De generale synode te Utrecht 1877 ontvangt een voorstel tot wijziging van het huwelijksformulier. Een ontwerp van M. Noordzij en H. de Cock wordt echter terzijde gelegd. Op de generale synode te Apeldoorn 1928 komt een instructie uit de part. van het Noorden en kerkelijk vastgestelde tekst der liturgische formulieren te geven, omdat er zoveel verschil in uitgaven bestaat. Het preadvies zegt, dat het moeilijk is een beslissend antwoord te geven, daar niet uitgemaakt is, welke redactie de juiste is: die van Rutgers of die van Van Langeraad. Geadviseerd wordt die tekst te gebruiken die zo dicht mogelijk ons beginsel benadert. Aanbeveling verdient de uitgave van Van Langeraad (Acta, art. 71).

Op de generale synode te Rotterdam in 1931 wordt recht gezet, dat men in 1928 bedoelde de door Van Langeraad verdedigde uitgave. Tot een algemene herziening wil de synode nog niet overgaan, daar men dit of goed (in al zijn omvang) of anders in het geheel niet moet doen. Zij acht het daarvoor thans noch de juiste tijd, noch de juiste omstandigheden en het is de vraag, of er de juiste mensen voor zijn. Wel adviseert zij de bovengenoemde uitgave te gebruiken (Acta art. 43 en bijlage O).

Opnieuw wordt deze zaak aanhangig gemaakt door de part. synode van het Westen op de generale synode van 1950 te Den Haag. De synode besluit dan om deputaten te benoemen, die hebben na te gaan of een generale en radicale wijziging van de liturgische formulieren nodig of wenselijk is en of het wellicht wenselijk geacht moet worden voorlopig als Chr. Geref. Kerken zelfstandig kleinere en minder ingrijpende wijzigingen aan te brengen (Acta art. 87).

Deze deputaten dienen in 1953 een lijst in met literaire wijzigingen in de doopsformulieren, het avondmaalsformulier en het huwelijksformulier. De synode is echter hierdoor niet overtuigd van de noodzakelijkheid der wijzigingen in de klassieke formuleringen der liturgische geschriften en ze spreekt met nadruk uit, dat de kerkeraden de liturgische formulieren in hun geheel en ongewijzigd dienen te gebruiken (Acta art. 156).

Op de synode te Rotterdam 1959 worden naar aanleiding van een schrijven van de Geref. Kerken (synodaal) en van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) deputaten benoemd voor overleg inzake de liturgische geschriften (Acta art. 154 en 158).

In 1962 te Haarlem-Santpoort wordt ter synode gewezen op de mogelijkheid die 1953 openliet om in een later stadium wel wijzigingen aan te brengen, waartoe dan deputaten worden benoemd.

Deputaten komen tot de conclusie, dat:

- er geen complete, officieel kerkelijk vastgestelde tekst van de liturgische formulieren is aan te geven;
- deze formulieren een compilatie zijn uit verschillende bronnen;
- de kerken van het begin af wijzigingen in deze formulieren hebben aangebracht;
- verschillende uitgaven de tijden door in gebruik geweest zijn en vandaag nog in gebruik zijn;
- de kerken in vroeger dagen niet tot herziening zijn gekomen, omdat men er de juiste tijd noch het genoegzaam materiaal voor aanwezig achtte.

B. De taal der liturgische formulieren.

Uit het historisch overzicht wordt ons duidelijk, dat onze liturgische formulieren uit verschillende bronnen zijn geput, wat aan het woordgebruik te merken is. Allereerst is daar de Londense bron van Micron, waarachter weer gezien moet worden de Latijnse uitgave der

liturgie van à Lasco (Forma ac Ratio) en van Pollanus (Liturgia sacra). De liturgie van Microo zelf is in het oud-Nederlands opgesteld.

Vervolgens is er de bron van de Kerkorde van de Palts, in het middelhoogduits, waarachter liggen de liturgie van Luther met sterk Latijnse en origineel Duitse inslag, en de liturgie van Calvijn in het Frans.

Datheen heeft uit deze bronnen enkele van onze oudste liturgische formulieren samengesteld en zo goed als het kon in het Nederlands van zijn dagen vertaald. Maar op de achtergrond blijft de taal der bronnen nog doorklinken.

De formulieren die van eigen bodem zijn, die van bevestiging der ambtsdragers, van afsnijding en wederopneming gaan ook terug op de genoemde oudere bundels. Het formulier voor de volwassen-doop mag een origineel Nederlands ontwerp zijn, het heeft evenwel veel uit dat van de kinderdoop overgenomen en is eveneens in oud-Nederlands vervaardigd.

Deze situatie nu brengt mee, dat bepaalde uitdrukkingen in onze formulieren vandaag niet meer verstaan worden naar hun oorspronkelijke betekenis. Dit brengt mee de noodzaak van een overzetting der liturgische geschriften in hedendaags Nederlands met behoud van de oorspronkelijke zin der woorden. Waar dit metterdaad nodig is, zal dit vanuit een literaire analyse der formulieren zelf moeten worden aangetoond.

C. De functie der liturgische formulieren.

Een belangrijke vraag is: wat de eigenlijke bedoeling is geweest, die de reformatie had bij het opstellen van de liturgische formulieren.

Wil dit ons helder worden, dan moeten we goed de situatie in de tijd en de kerk der reformatie kennen. Er was een nieuw inzicht in de Schriften doorgebroken en daarmee ook in de handelingen in de samenkomsten der gemeente. Deze ontferking moest echter doorwerken onder allen, die tot de reformatie toetraden. Want zeer velen maakten zich los van de roomse kerk en leer. Maar zij waren niet direct Bijbels in hun denken en waarden. De reformatie nu wilde het gewone kerkvolk, dat in de roomse kerk zeer onkundig was gehouden, onderwijzen ook in de Schriftuurlijke zin der kerkelijke handelingen, zoals doop, avondmaal, huwelijk enz.

In dit onderwijs namen de liturgische formulieren een belangrijke plaats in. Voor men de kerkelijke handeling voltrok, werd eerst de betekenis ervan breed uiteengezet. Zo ontstonden de liturgische formulieren met vaak lange uiteenzettingen. Dat was voor die tijd ook zeer nodig. Maar de reformatoren hebben dit nooit tot een blijvende zaak in het kerkelijk leven gerekend.

Daarom is de vraag gewettigd, of zulke brede verhandelingen in de liturgische formulieren vandaag nog wel vereist zijn, nu de gemeentelieden van jongsaf in de betekenis der sacramenten enz. worden onderwezen. Wij leven in een andere situatie dan ten tijde van de reformatie waarin de liturgische formulieren werden opgesteld. Daarom kan een al te brede uiteenzetting achterwege blijven. Hiermee zal zeker gerekend moeten worden bij het aanbrengen van wijzigingen in de bestaande formulieren. Hun functie is enigszins gewijzigd.

D. Het gezag der liturgische formulieren.

Deputaten willen hier ook nog wijzen op de aard van het gezag der liturgische geschriften, zoals dat in de geschiedenis van hun ontstaan en gebruik aan de dag komt. Daaruit blijkt namelijk, dat het kerkelijk gezag van een liturgisch formulier anders werd gezien dan van een belijdenisgeschrift. Nimmer is enige ondertekening van de liturgische formulieren door de kerken gevraagd, hoewel dit wel degelijk het geval is met de belijdenisgeschriften. Wel zal nergens de inhoud van een liturgisch formulier in strijd mogen zijn met de Schrift en de confessie.

Zo moet geconcludeerd, dat wijzigingen in de bewoordingen der liturgische formulieren niet ongeoorloofd of door hun gezag zouden uitgesloten zijn.

II. OVERZICHT VAN DE MEEST NOODZAKELIJKE WIJZIGINGEN IN DE AFZONDERLIJKE FORMULIEREN.

Uw deputaten hebben zich beperkt tot het aanwijzen van de volgens hen meest noodzakelijke en urgente veranderingen in orde, stijl en uitdrukkingen. Buiten weergave laten zij blijv. de wijzigingen van uitdrukkingen als „oerstelijk" in „ten eerste", „alszodat" in „zodat", „zijner" of „onzer" in „van hem" of „van ons", omdat deze veranderingen bij eventuele her-

ziening vanzelf zullen worden aangebracht. Bij hun onderzoek maakten zij dankbaar gebruik van wat het deputaatschap van 1950/53 reeds gedaan heeft ten aanzien van de doopsformulieren, het avondmaalsformulier en het huwelijksformulier.

A. Het formulier voor de kinderdoop.

De deputaten zijn van oordeel, dat de structuur van dit eerste formulier niet gewijzigd behoeft te worden. Wel zijn allerlei veranderingen in uitdrukkingen en woordschikkingen vereist.

Als opschrift lijkt hun juist, zoals het hoogstwaarschijnlijk door de synode van 1574 werd geformuleerd: „Formulier om de heilige doop te bedienen aan de kleine kinderen der gelovigen".

Voorts geven zij de lijst van meest noodzakelijke literaire wijzigingen:

De hoofdsom . . . . . begrepen

aangewezen
ten onzen beste
overmits
verlaten
sontijds
aan Gods genade niet vertwijfelen
nochtans . . . . . daarom . . . . .

verstaan
overzulk mede
voorwaals
zo zal men
zullen gehouden zijn . . . . .

ordening
opdat wij dan tot Zijn eer . . . . . uitrichten
mogen
Noach zijn acht zielen
verstokte
door hetwelk de doop beduid werd
dit kind
in zijn dood
ten laatste dage
zonder verschrikken
Vermaning aan de ouders . . . .
ons en onzen zaden
tot dat einde
opdat het dan openbaar worde . . . . . ant-
woorden

allerhande ellendigheid
of gij niet bekent . . . .

in het Oude en Nieuwe Testament en in de
artikelen des christelijken geloofs be-
grepen

u voornoemt
tot zijn verstand gekomen
voorzeide leer
en te helpen
kerkedienaar
godzaliglijk
bekennen
mitsgaders

De leer van de heilige doop kan in deze
drie stukken worden samengevat,
voor ogen gesteld.
ons ten goede (oorspr. tekst),
aangezien (zo steeds in het vervolg).
verzaken.
laten vervallen.
aan Gods genade niet wanhopen.
toch mag men ze om die reden niet van de
doop uitsluiten.

begrijpen.
daarom ook.
voorheen.
moet men.
zijn verplicht hun kinderen in het opgroeien
hierin verder te onderwijzen.

inzetting.
opdat dan dit sacrament, tot Gods eer . . . .
bediend moge worden.
Noach met de zijnen.
verharde.
hetgeen een hoenwijzing is naar de doop,
dit Uw kind (Palts en Datheen).
door de doop in de dood (vlg. Rom. 6).
op de jongste dag,
zonder verschrikking.
Vragen aan de ouders.
aan ons en onze kinderen.
tot dat doel.

opdat blijke, dat gij aldus gezind zijt, zult
gij oprecht antwoorden op de volgende
vragen.

allerlei ellende.
De vragen positief stellen als volgt: Belijdt
gij, dat onze kinderen, hoewel zij in . . .
onderworpen zijn, in Christus geheiligd
zijn en daarom . . . . .

Geloofd gij, dat de leer, die in het Oude
en Nieuwe Testament geopenbaard en in
de artikelen van het christelijk geloof
samengevat is . . . . . de waarachtige . . . . . is?
weglaten.

zodra het daarvoor ontvankelijk is.
de hiervoor genoemde leer.
vervallen laten; wel: te doen.
dienaar.
godvruchtig.
erkennen.
en.

B. Het formulier voor de volwassendoop.

Hiervan geldt hetzelfde als deputaten opmerkten ten aanzien van het formulier voor de kinderdoop. De structuur van het formulier kan behouden worden, maar een grondige wijziging van uitdrukkingen en zinswendingen is even noodzakelijk als bij voorgaand formulier. Voor het formulier voor de volwassenen gelden eveneens de bovengenoemde correcties voor het stuk, dat voorafgaat aan „en hoewel de kinderen der christenen . . . .”. Voor het volgende wijzen we op de hier onder te noemen veranderingen.

hoewel . . . niettegenstaande	terwijl . . . hoewel . . . .
zo is het nochtans niet om deze oorzaak predikende naar het gebod	is het niet. hierom. die op Gods bevel de doop der bekering predikte.
deze belofte daarbij voegende heden ten dage niet geoorloofd enige andere volwassene te dopen mitsgaders opdat wij dan uitrichten mogen	en heeft daarbij de belofte toegevoegd. thans. slechts geoorloofd die volwassenen te dopen.
deze persoon aanspraak tot dan ook heilig doopsel ten einde het u zij de christelijke religie privaatelijk uw leven aanstellen hierop ongeveinsdelijk antwoorden de vragen in directe vorm stellen van nature ten goede gansch onbekwaam	en. opdat dan dit sacrament tot Gods eer be- diend moge worden. deze broeder (zuster) vragen aan. kan vervallen. heilige doop. opdat het u zij. het christelijk geloof. kan vervallen. uw leven richten. oprecht antwoorden op de volgende vragen geloof je . . . . . van nature geheel en al onbekwaam ten goede. dikwijls. met al de artikelen instemt. en het voornemen hebt. die in strijd zijn met deze leer. begeren.
menigmaal al de artikelen toestemt van voornemen zij met deze leer strijdende kwade begeerlijkheden	

C. Formulier voor het heilig avondmaal.

a. Vervanging van verouderde woorden en uitdrukkingen.

Ook in dit formulier zijn verschillende verouderde woorden en uitdrukkingen te noemen, die in hedendaags Nederlands moeten worden omgezet:

oprechtelijk	oprecht.
gewisselijk	zeker.
consciëntie	geweten.
kleinmoedig te maken	te ontmoedigen.
gewis en zeker zijn	ervan verzekerd zijn.
ons kan hinderen	kan verhinderen.
ganselijk in onze harten	van ganser harte.
ontallijke	ontelbare.
(verbond) besloten	(verbond) bekrachtigd.
daarbenevens dat wij ook door dien Geest . . . . . worden	door de Geest worden wij . . . .
het uiterlijke brood en wijn	de tekenen van brood en wijn.

b. Mogelijke bekortingen en vereenvoudigingen.

Eerst komt aan de orde het gedeelte, dat begint met „waarom wij ook naar het bevel . . .” en dat loopt tot „opdat hun gericht en verdoemenis niet des te zwaarder worde”. Dit stuk is te bekorten, bijvoorbeeld als volgt: Op grond van Gods woord, vermanen wij allen,

die in zonde leven en er geen droefheid over kennen, om zich, zolang zij zich niet bekeren, te onthouden van het avondmaal, dat Christus alleen voor zijn gelovigen ingesteld heeft, opdat hun gericht en verdoemenis niet des te zwaarder worde”. Hiermee vervalt de hele lijst van zonden. Dit geschiedt niet uit zucht naar nieuwigheid, maar vanuit de geheel gewijzigde situatie van het kerkelijk leven sinds de wanordelijke toestanden onder het kerkvolk in de dagen der reformatie. Het opsommen van deze speciale zonden heeft iets willekeurigs, het hangt samen met overgebleven roomse smetten onder de gemeentelieden. Dit stuk komt ook niet overeen met de tijdige uitoefening van de tucht over gemeentelieden die in dergelijke zonden zijn gevallen en leven, omdat het gaat om „ergerlijke zonden”. Tenslotte valt het stuk in het hele formulier uit de toon.

Het gedeelte over „Want gelijk uit vele graankorrels . . . zich onderen vermengt” kan beter vervallen, terwijl dan na het citaat uit 1 Cor. 10 : 17 volgt „Daarom zullen wij allen . . .” Het weg te laten gedeelte is wel van oude afkomst: het komt voor in de Didache en in de liturgie van Luther, maar vindt geen directe aansluiting bij het Nieuwe Testament en is ook geen juiste exegese of parafrase van 1 Cor. 10 : 17.

Na het gebed en voor de belijdenis moet komen het „Amen”, omdat het niet juist is de belijdenis in het raam van het gebed te plaatsen. Na het „amen” kan het formulier dan aldus verder gaan „Wij begeren versterkt te worden in het geloof, waarvan wij . . . .”

Het is ook beter het „Gebed des Heren” maar één keer in het formulier op te nemen en wel aan het einde van heel het formulier in de dankzegging en het uit het gebed te laten wegvallen.

„Terwijl men communiceert . . .” kan weggelaten worden.

Ging het in het voorgaande om bekortingen in het formulier, in het volgende zullen deputaten ook enkele aan te brengen vereenvoudigingen aanwijzen.

De zin „Is ons voor alle dingen van node . . . richten” is te vervangen door: moeten wij ons voor alle dingen recht beproeven en moeten wij het sacrament gebruiken tot het doel . . . .

De uitdrukking „nochtans, niettegenstaande, overmits” is te vereenvoudigen tot: nochtans omdat.

De zin „daardoor als door een gewisse gedachtenis en pand vermaand en verzekerd worden van” is te vervangen door: als door een ontwijfelbaar teken en zegel verzekerd worden van.

De uitdrukking „verordineerd en ingesteld” kan worden: ingesteld.

c. Opmerkingen over het avondmaalsformulier.

Dit formulier is één van de rijkste en mooiste formulieren. Het zou jammer zijn, als de structuur ervan verloren ging. Maar des te meer moet het lees- en verstaanbaar zijn.

Het formulier is naar zijn oude vorm tamelijk lang. Dit brengt het gevaar mee, dat het te haastig wordt gelezen. Daarom hebben deputaten de mogelijkheden van bekortingen aangewezen.

Tenslotte achten de deputaten het wenselijk, dat voor de avondmaalsviering in de middag-dienst een verkort formulier wordt opgesteld.

D. Het huwelijksformulier.

De deputaten hebben zich ten aanzien van het huwelijksformulier eerst bezig gehouden met de vraag, of de kerk bij het sluiten van het huwelijk een taak heeft en zo ja, welke deze taak is.

Art. 70 K.O. zegt wel, dat „het recht en behoorlijk is, dat de huwelijke staat voor de gemeente van Christus bevestigd worde” en „de kerkeraden naar vermogen hiervoor (dienen) te zorgen”, maar de bijgevoegde bepalingen kennen echter geen sancties bij het nalaten hiervan. Dit is terecht, want de akte der kerk rust hier niet, gelijk bij de sacramenten, ambten en tucht, op een uitdrukkelijk bevel des Heren. Daarom is voor het tot stand komen van het huwelijk noch voor de geldigheid daarvan deze akte der kerk wezenlijk noodzakelijk.

Dat de kerk bij het sluiten van het huwelijk betrokken werlt, daeromt uit de oud-christelijke tijd. Wij zien bij de apostolische vaders de eerste verschijnselen ervan.

Later heeft de kerk heel de sluiting van het huwelijk aan zich getrokken, vooral toen de kerk het huwelijk tot een sacrament verklaarde. De kerk vervulde toen ook de taak van de overheid. Zij sloot het huwelijk en de kerkelijke ambtsdrager fungeerde als gedelegeerde van de overheid.

Bij de reformatie bracht de ontstane gewoone grote moeilijkheden. Want de gereformeerde kerk zag het niet als haar taak het huwelijk te sluiten, maar zij wilde dat de overheid

de huwelijken zou registreren, ratificeren en publiceren. Meer dan eens hebben de Nederlandse kerken (in 1574, 1578 en 1581) hierop bij de overheid aangedrongen. Aanvankelijk echter tevergeefs. De kerk moest dan ook wat orde in de chaos rondom de huwelijksluiting brengen. Hiervan is het huwelijksformulier het gevolg.

Dit formulier schiep de mogelijkheid om een huwelijk „openlijk in de kerk te doen bevestigen”. Dit wilde in die situatie zeggen, dat de kerk een rol vervulde bij de sluiting van het huwelijk. De huwenden zelf hadden tot het huwelijk besloten, de kerk „bevestigde” het als een wettig huwelijk. De zgn. copulatie (tezamenvoeging) werd door de kerk verricht, terwijl zij tegelijk de benedictio (inzegening) verrichtte. Zo ging men als wettig gehuwd uit de kerk huiswaarts. De aanhef van ons formulier, de vragen en het beroep op de aanwezigen als getuigen wijzen op de eigenlijke huwelijksluiting. De andere elementen als zegen en voorbede wijzen op de inzegening. Dit gaf aan het formulier een tweeslachtig karakter.

Toen later het burgerlijk huwelijk regel werd en na 1795 wet, had men het formulier dienen te wijzigen en haar tweeslachtigheid moeten wegnemen. Nimmer is dit echter gebeurd.

In de Christelijke Gereformeerde Kerken na 1834 bleek het besef aanwezig, dat „in het cadre” van die tijd het bestaande huwelijksformulier niet aansloot bij de gewijzigde situatie. De provincie Groningen diende ter generale synode van 1877 een instructie in, luidende: „De synode wijzigt het bestaande trouwformulier naar de bestaande toestanden”. Uit de toelichting blijkt dat men het oog had op de gewijzigde wettelijke situatie in het burgerlijk recht. De synode besloot echter bij het oude te blijven (Acta 1877 art. 132). Wel boden de docenten H. de Cock en M. Noordzij een ontwerp voor een gewijzigd huwelijksformulier aan, dat een vereenvoudiging van het bestaande beoogde, maar het werd niet besproken. Zie: H. de Cock „Historisch overzicht der Formulieren van Eenheid en Liturgische Geschriften”.

Tegen deze achtergrond zijn deputaten nu van mening, dat een wijziging van het formulier tot kerkelijke huwelijksbevestiging aanbeveling verdient. Deze wijziging kan volstaan met het vervangen van verouderde uitdrukkingen of mogelijke verkortingen. Daarbij zou de tweeslachtigheid van het formulier blijven bestaan. Deputaten stellen dan ook geen wijzigingen in deze zin voor. Zij zijn van mening, dat de kerken dienen te overwegen de structuur van het oederhavige formulier te veranderen.

De eigenlijke bekrachtiging van het voornemen van twee mensen samen een huwelijk aan te gaan, vindt thans door de overheid plaats, waarvan deze ten behoeve van de kerkelijke bevestiging een bewijs verstrekt. De handelingen van de kerk betreffen het gesloten huwelijk en zijn strikt kerkelijke handelingen. De bepalingen bij art. 70 K.O. wijzen er reeds op, dat de kerken niet elk huwelijk dat de overheid naar haar maatstaven wettig acht, ook als zodanig ziet. De kerk oordeelt naar haar eigen, aan het Woord Gods ontleende normen. Daarom kunnen de kerken niet aan elk huwelijk van leden en doopleden de kerkelijke bevestiging en inzegening verlenen, omdat deze veronderstelt dat de kerk van overtuiging is, dat het oederhavige huwelijk voldoet aan de daarvoor door God gestelde eisen. Een huwelijk met een ongelovige bijv. kan de kerk niet sanctioneren. Zie bepalingen bij art. 70 K.O. De kerk oordeelt hier naar normen die de publieke rechtsorde te boven gaan, maar die voor haar bindend en beslissend zijn. De kerk kan alleen een huwelijk bevestigen en inzegenen, dat met deze normen niet in strijd is. Alleen dan kan de kerk met hen, die een huwelijk aangaan, voor Gods aangezicht komen om daar hun belofte te herhalen, Gods zegen af te bidden en in de dienst des Woords de beloften en eisen Gods te vernemen voor het huwelijksleven.

Deputaten menen daarom, dat het bestaande formulier omgebouwd dient te worden, waarbij veel van het bestaande kan worden behouden, maar het geheel toch een ander karakter krijgt in overeenstemming met de betekenis van het handelen der kerk bij het huwen van haar leden en doopleden. Zij achten het voorts mogelijk, dat bij het verkrijgen van een dergelijk formulier rekening kan worden gehouden met wat andere kerken in dezen reeds gedaan hebben.

In concreto willen deputaten op enkele noodzakelijke veranderingen in het formulier wijzen. De inzet van het formulier is niet geheel op zijn plaats.

De „derde oorzaak” is te tijdgebonden en zal anders moeten worden aangeduid. Het gedeelte „Ik neem u alle . . . tot getuigen . . . voorgekomen is” dient te vervallen. Idem „en begeert gij, dat deze uw huwelijke staat bevestigd worde”.

Het stuk over „Hooft nu . . . gedijen” zal naar voren geplaatst moeten worden. Uitdrukkingen als „de vrouw als het zwakkere vat” en „hem noemende haar heer” zullen nader bekeken moeten worden. Het citaat uit 1 Cor. 3, dat spreekt over „zo iemand de tempel Gods schendt, dien zal God schenden” is in dit formulier niet op zijn plaats, omdat 1 Cor. 3 met tempel Gods bedoelt de gemeente.

E. Het formulier tot bevestiging van ouderlingen en diakenen.

a. Wijzigingen in taal en stijl van dit formulier.

Dienst van het ouderlingschap en van het diakenschap

iets tegen iemand voorbrengen
belangende
aanmerken
tweeërlei personen
blijvende nochtans deze ambten altijd onderscheiden.
wanneer bij één alleen de regering staat

zij maken een college of gezelschap zijnde als raad der kerk.
vertonende de gehele gemeente
hetwelk geenzins kan verstaan . . . van degenen, die
christelijke discipline of kerkelijke tucht onstichtelijk
niet staan bij
maar bij velen . . . gesteld zijn
volgens de christelijke ordinantie daarvan zijnde

alle gemene christenen
de lering en wandel van de dienaar tot stichting der kerk
vreedse leer voorgesteld
hun oorsprong en instelling
murmuring
vermaning
eigenlijk
behelpels
naarsigheid
aalmoezen
armen
troostelijke redenen
kwaamt te ontgaan
nevens de dienaar
oudshouding van de zuiverheid der leer
die onder u is
hebben opzicht daarover
niet uit bedwang
vuil gewin

rechte weduwen

consciëntie
in nooddrift verkeert
in hun bediening
tegenwoordig
zich kwijten van zijn ambt
opzicht nemen
volständig
milde handreiking doen
toevoorzicht

b. Opmerkingen over de inhoud en structuur van dit formulier.

Deputaten willen hier ook aandacht vragen voor enkele in dit formulier genoemde loca probantia. Het formulier haalt in verband met de instelling van het diakenambt Hand. 6 aan, ofschoon het diaconale aspect van het ambt daar zeker beschreven wordt, is het toch niet geheel zeker, dat we het diakenambt in onderscheiding van dat van de ouderlingen in Hand. 6

het ambt van ouderling en diaken.

iets tegen iemand inbrengen.
betreffende.
opmerken.
tweeërlei ambtsdragers.
Intussen moeten deze ambten altijd onderscheiden blijven.
wanneer de regering toevertrouwd is aan één alleen.
zij vormen samen de raad der kerk.

zij vertegenwoordigen.
wat niet kan slaan op alle leden, maar wel op hen, die
kerkelijke tucht.
onchristelijk.
niet toevertrouwd zijn aan.
kan vervallen.
volgens de daarvoor geldende christelijke ordinantie.
de leden der gemeente.
leer en leven van de dienaar.
tot opbouw.
vreemde leer voorgedragen.
de oorsprong en instelling van hun ambt.
gemor.
aanwijzing.
voornamelijk.
hen, die tot helpen bekwaam zijn.
ijver.
gaven (zo steeds).
behoefigen (zo steeds).
woorden van troost uit de Heilige Schrift.
kwaamt te misgaan.
samen met.

het bewaren van de zuiverheid der leer.
waarover gij gesteld zijt.
en waarover gij opzicht hebt.
niet gedwongen.
kan vervallen, waardoor de zin zo wordt:
gewillig en met een volwaardig gemoed.
de daarvoor in aanmerking komende weduwen.
geweten.
in behoeftige omstandigheden verkeert.
in hun dienst(werk).
thans.
zijn ambt vervullen.
toezicht houden.
standvastig.
mild geven, of: milde gaven schenken.
vertrouwen.

gefundeerd mogen achten.

Exegetisch plaatst Hand. 6 ons voor moeilijkheden. Hand. 6 spreekt in het geheel niet van „armenverzorging“ en Stefanus en Filippus doen meer evangelisatiewerk, Hand. 21 : 8. Verder spreekt Hand. nergens van diakenen, wel van ouderlingen, die overal aangesteld worden, 14 : 23, en collecten ontvangen, 11 : 30. Op het apostelconvent ontmoeten we evenmin diakenen, 15 : 6-29. Zelfs de naam diaken komt in Hand. 6 niet eens voor. Dit alles doet ons voorzichtig zijn met het hanteren van Hand. 6 om de oorsprong van het diakenamte te funderen. Vgl. dr. K. Dijk: De eenheid der ambten, blz. 14/15.

Een dergelijke exegetische onzekerheid moet vastgesteld worden ten aanzien van de beide andere genoemde teksten voor het diaconaat. Wat Rom. 12 : 8 betreft, valt in verband met 2 Cor. 8 : 4 en 1 Cor. 16 : 15 op te merken, dat het hier gaat om „hulp van enige aard“, zonder dat daarmee het strikt ambtelijke is te bewijzen. Hetzelfde geldt voor de term „behulpel“ in 1 Cor. 12 : 28. Ook van deze tekst is het strikt ambtelijke niet duidelijk vast te stellen. Het kan gaan over bijzondere gaven ten bate van de gemeente als bijv. het geldelijk beheer of het regelen van de godsdienstoefeningen.

Het valt op, dat plaatsen als Fil. 1 : 1 en 1 Tim. 3 : 8-13 in het formulier juist niet genoemd worden, terwijl deze ter zake veel onproblematischer zijn.

Voor het ouderlingenambt is de vergelijking van priester en leviet met de dominee en ouderling wel bijzonder slecht op zijn plaats. Men zou hier zelfs voor een ongewenste hiërarchie kunnen vrezzen. Dat de ouderlingen aan de dienaren des Woords zouden zijn toegevoegd en dat de diakenen niet tot de kerkeraad gerekend worden, wijst er evenzeer op, dat men in dit formulier te weinig van de eenheid der ambten is uitgegaan. Daaruit valt wellicht ook te verklaren, dat plaatsen als Tit. 1 : 5 en Hand. 14 : 23 en 20 : 28 niet aangehaald worden.

Deputaten zijn dan ook van mening, dat de principiële fundering van deze beide ambten opnieuw gegeven moet worden, met als uitgangspunt de eenheid der ambten. Het is duidelijk, dat het N.T. meer op hun eenheid – met praktische, nl. doelgerichte, functionele verscheidenheid – dan op het principiële onderscheid accent legt. Op dit punt voldoet dit formulier best niet.

Daar komt nog iets bij: het diaconaat wordt geheel gezet binnen de tegenstelling van rijken en armen. De vermaning tot de gemeente in dit kader doet weinig sympathiek aan en suggereert ten onrechte, dat de vermaning ons niet weer te stelen alleen de armen aangaat, terwijl bovendien niet tot zijn recht komt, dat ook de armen moeten geven en niet alleen de rijken.

Hiermee zijn we tegelijk gekomen tot wat er ontbreekt in dit formulier. Naast de gebrekkige fundering van het diaconaat is de omschrijving van de inhoud en taak niet bepaald in overeenstemming met de veelzijdige taak der diakenen. Deputaten denken hierbij aan de bemoeienissen rond verzorging en verpleging, aan de maatschappelijk onspoorden en de moeilijkheden in het gezinsleven.

Verder valt er op te wijzen, dat de samenhang tussen het ambt en de gemeente vrijwel geheel ontbreekt bij de beschrijving van de ambten. Alleen bij de vermaning tot de gemeente krijgt ze een plaats. Dat de ambten, volgens Ef. 4 : 11 v.v., gegeven zijn tot toerusting der heiligen tot dienstbetoon vindt geen aandacht, maar had zeker verwerkt moeten worden.

Ook zou te overwegen zijn, of de geheimhouding van hetgeen de ambtsdragers in de uitoefening van hun ambt wordt toevertrouwd, niet nadrukkelijk als belofte bij de bevestiging gevraagd moet worden. Het zou voor de ambtsdrager zelf ook heilzaam zijn deze plicht met hun ja-woord te aanvaarden.

Tenslotte zou te overwegen zijn, of er niet officieel, dat wil zeggen: met een officiële verklaring ontslag uit het ambt verleend moet worden in plaats daarvan, dat men dit aan het officieuze toespraakje van de predikant verbindt en overlaat.

Na het bovenstaande zal het duidelijk zijn, dat wezenlijke elementen gewijzigd of toegevoegd moeten worden.

F. Formulier ter bevestiging van de dienaren des Woords.

a. Wijzigingen in de bewoordingen van het formulier.

Deputaten illustreren bij de behandeling van dit formulier de noodzaak van wijzigingen in verouderde uitdrukkingen aan de hand van enkele voorbeelden.

tot drie onderscheidene maken (uit aanhef tot drie keer toe.

van het formulier)

voortvaren

alwaar eerstelijk valt op te merken

overgaan.

allereerst leert ons Gods Woord.

licht

hem bevelen

voor te staan

aanklevend

diensvolgens in het openbaar

voordragen en het toeligenen

oprecht

in het gemeen

toehoorders

nuttigheid

klaarlijk

belangende

waar opziend

last

nademaal

uitgericht worden

diensvolgens

Titus, hem verordineerd hebbende tot herder

instellen

van het ambt der zodanigen

voorheen beschreven

gemene

ontgaan

hem sprake gevende tot opening zijns

monds

ontmoeten

gemakkelijk

aan hem toevertrouwd.

voor te gaan.

waarmee nauw verbonden zijn.

hieruit blijkt.

verkondigen en toepassen.

zuiver.

in het algemeen.

gemeente.

beil.

duidelijk.

wat betreft.

met het oog hierop.

opdracht.

omdat.

geschieden.

kan vervallen.

nadat hij Titus aangesteld heeft tot herder,

bevestigen.

over dit ambt.

nu omschreven.

geldende.

misgaan.

dit zal vereenvoudigd moeten worden.

overkomen.

b. Opmerkingen over de lengte.

Het huidige formulier is naar het oordeel der deputaten te lang. Het is te omslachtig. Dit is een algemeen geuite klacht over dit formulier. Deze lengte heeft tot gevolg, dat de aandacht der gemeente verslapt onder het voorlezen ervan. Het is derhalve noodzakelijk bij wijziging het formulier te verkorten.

c. Opmerkingen over de inhoud.

Het lijkt deputaten wat te ver gaan, als in dit formulier uit de naam „herder“ de taken van de dienaar des Woords worden afgeleid. De beëdspraak wordt zelfs heel ver uitgebreid, zodat gesproken wordt over de weide en de staf, die beide het Woord Gods aanduiden. Het is juist om vanuit Ef. 4 en 1 Tim. 3 deze zaak te benaderen.

Verder achten de deputaten het een lacune in dit formulier, dat er niets gezegd wordt over het pastorale werk van de predikant, wat toch inherent is aan zijn opdracht. Dit moet zeker verdisconteerd worden. Hierbij zou ook gesproken moeten worden over het ambtsgeheim van de predikant.

Wat de opbouw betreft, is het ook beter als volgorde in de taken van de dienaar des Woords te stellen: I. De bediening des Woords met het gebed in de samenkomst der gemeente. II. De bediening van de sacramenten. III. De pastorale arbeid in de gemeente. IV. De uitoefening der tucht in samenwerking met de ouderlingen.

Uit deze opmerkingen is wel duidelijk, dat wijzigingen in uitdrukkingen, lengte en structuur van dit formulier gewenst en noodzakelijk zijn.

G. De formulieren voor de uitoefening van de tucht.

In hun onderzoek hebben deputaten beide formulieren, van de afsnijding en van de wederopneming, onder één samengebracht.

Ook ten aanzien van deze liturgische geschriften menen deputaten te moeten wijzen op verouderde uitdrukkingen, die vervangen dienen te worden. Niet alle uitdrukkingen in deze formulieren worden genoemd, maar die hier volgen zijn bedoeld als voorbeelden.

Uit het formulier voor de afsnijding:

op onderscheidene tijden bij zekere trappen

voorgehouden

wolke een grote zonde . . . . . gegeven heeft

tot drie maal toe

moegedeeld.

welk een grote zonde ons modelid N. ge-

ten einde
die hem gevangen houdt . . . . de wil des
Heren
met grote droefheid
te verstaan gegeven
menigvuldige . . . . aan hem godaan
laatstmaal
aangeroegd
in geval
tot het uiterste remedie te komen
tegenwoordig
voortvaren
last
verrottende
voorstanders
voorzeide
mits deze
vermengt
bij wijlen
dit en dergelijke voorbeelden
mitsgaders met
volständig blijve
lieve
op welke wijze . . . . heeft begonnen te ver-
vallen en . . . . tot den val
merkt aan hem
mede
minste beginselen
rouw
leedwezen
waarover wij nu rouw moeten dragen

Uit het formulier voor de wederopneming:

niet verbergen
goede orde . . . . gebruikt
mits dezen
voorschreven
ten naaste reize
ten ware
middelerwijl
in tijds aanzeggen
voorkomt
navolgende
voorweten
alsdan
afgodaan behoorde te worden
inzicht
versloeden worden
de vragen kunnen beter in directe vorm ge-
steld worden, als volgt:

en de macht
opgenomen

b. Enkele opmerkingen over deze formulieren.

Uw deputaten zijn van mening, dat de structuur van deze formulieren behouden kan blijven. Wel achten zij het nodig verschillende zinnen, die te lang en te ingewikkeld zijn, te

daan en welk een ergernis hij daardoor
gegeven heeft.
opdat (zo steeds).
deze hele zin zal vereenvoudigd moeten
worden, wil ze verstaanbaar zijn.
tot onze grote droefheid.
aangetoond.
herhaalde . . . . tot hem gericht.
de laatste maal.
moegedoeld.
indien.
het laatste middel tot behoud aan te wenden
thans.
overgaan.
opdracht.
door bederf aangetaste.
opziens.
genoemde.
kan vervallen.
inlaat.
kan vervallen.
dit voorbeeld.
en met.
volharde.
geliefde.
hoe onze . . . . broeder hoe langer hoe meer
is afgeweken.
ziet hieruit.
reeds.
kleinste begin.
droefheid.
berouw.
over wie wij nu in droefheid zijn.

meedelen.
dit naar goede orde plaats vindt.
hierbij.
genoemde.
de eerst volgende keer.
tenzij.
ondertussen.
bij tijds meedelen.
zich voordoet.
volgende.
medeweten.
dan.
afgesneden behoorde te worden.
inkeer.
overstelt worden.

verklaart gij . . . .
geloof gij . . . .
begeert gij . . . .
en belooft gij . . . .
kan vervallen.
aangenomen.

bekorten en te vereenvoudigen.

Ook is het wenselijk, dat bij het formulier voor de afsnijding een vastgestelde tekst wordt gevoegd voor de afkondigingen van de drie trappen van de kerkelijke tucht.

III. SAMENVATTING.

Uw deputaten komen tenslotte tot een samenvatting en stellen daarin als resultaten van hun onderzoek vast:

1. Er zijn formulieren, waarbij volstaan kan worden met revisie in taal en stijl, behoudens enkele bekortingen. Dit is het geval met de formulieren voor de kinderdoop, de volwassendoop, voor het heilig avondmaal en voor de uitoefening van de tucht.

2. Er zijn verder formulieren, waarbij grondiger wijzigingen noodzakelijk worden geacht. In deze formulieren moeten veranderingen aangebracht worden in de opbouw en dat zowel negatief als positief: gedeelten moeten bekort, de rangschikking der onderdelen moet gewijzigd, het Schriftbewijs moet nader bezien en er moeten essentiële elementen toegevoegd worden. Dit slaat op de formulieren voor bevestiging van predikanten, van oederlingen en diakenen.

3. Uw deputaten achten het nodig, dat het huwelijksformulier geheel gewijzigd wordt vanwege de totaal andere situatie van nu in vergelijking met die van de tijd der opstelling. Dit is reeds eerder in de kerken der afscheiding aan de orde geweest.

4. Uw deputaten zijn eveneens van oordeel, dat aan een kort formulier voor het heilig avondmaal in de middagdienst in de kerken behoefte bestaat. Daar onder onze liturgische geschriften tot nog toe een formulier voor de openbare belijdenis des geloofs ontbreekt, achten deputaten het wenselijk, terwille van de uniformiteit in de kerken in dit opzicht, dat hiervoor een formulier wordt ontworpen. Eveneens, dat een tekst voor de drie afkondigingen van de trappen van de kerkelijke tucht wordt opgesteld en aan het formulier voor de afsnijding wordt toegevoegd.

5. Uw deputaten hebben bij hun onderzoek zich rekenschap gegeven van wat andere kerken van gereformeerd belijden hebben godaan en nog doen. Het lijkt hun zeer gewenst bij herziening de resultaten van anderen te overwegen. Zij laten hier volgen hetgeen anderen reeds deden:

- a. de deputaten der Geref. Kerken (vrijgemaakt) „Tekst Formulieren” ontwierpen een tekst van de Heidelbergse Catechismus in hedendaags Nederlands, welke zij toezonden, en zijn voorts bezig de tekst der liturgische geschriften te onderzoeken, maar kwamen nog niet tot ontwerpen; zij stellen contact met de christelijke gereformeerde deputaten zeer op prijs;
- b. De deputaten der Gereformeerde Kerken voor herziening der liturgische geschriften stuurden de volgende ontwerpen:
Formulier voor de kinderdoop (Leeuwarden 1955);
Tweede formulier voor de kinderdoop (Apeldoorn 1961/62);
Formulier voor de volwassendoop (Assen 1957/58);
Formulier voor de openbare geloofsbelijdenis (idem);
Formulier voor het heilig avondmaal (Leeuwarden 1955);
Verkort formulier voor het heilig avondmaal (idem);
Formulier voor het heilig avondmaal in de middagdienst (idem);
Formulier voor het huwelijk (Assen 1957/58);
Formulier voor afsnijding en wederopneming (Leeuwarden 1955);
Gebeden (Apeldoorn 1965/66);
Deputaten dezer kerken zegden uw deputaten toe hen steeds op de hoogte te zullen houden van hun werkzaamheden.
- c. Tenslotte willen uw deputaten niet onvermeld laten, dat in „Het Dienstboek” der Nederlands Hervormde kerk behalve de oude formulieren ook nieuwe en herziene formulieren zijn opgenomen.

BIJLAGE LXXV

Art. 198

RAPPORT III VAN COMMISSIE III BETREFFENDE DE LITURGISCHE GESCHRIFTEN.

Aan uw commissie werd opgedragen de behandeling van de zaken rond de herziening van de liturgische geschriften in de synode voor te bereiden.

1. Weergave.

A. De intentie van de instructies inzake de liturgische geschriften is gelijk. Beide instructies gaan uit van het werk van deputaten en willen daarvan gebruik maken. De part. synode van het Zuiden dringt aan op beperking tot die wijzigingen in taal en opzet van de formulieren, die noodzakelijk zijn om ze in deze tijd verstaanbaar te doen zijn. Uit deze instructie wordt niet duidelijk of deze part. synode bezwaren heeft tegen grondige wijzigingen in de formulieren, die door deputaten werden genoemd. Wel vraagt deze synode om een formulier voor de tweede en latere bevestiging van predikanten. De part. synode van het Noorden gaat akkoord met de voorgestelde wijzigingen en verzoekt de synode een - blijkbaar als definitief bedoeld - ontwerp van herziene liturgische formulieren via deputaten vóór september 1967 aan de kerken toe te zenden.

B. Deputaten geven gedocumenteerd verslag van hun arbeid, waarvoor zij de dank van de synode verdienen. Zij komen tot vier conclusies:

1. Voor de formulieren voor de kinderdoop, de volwassendoop, het heilig avondmaal en de uitoefening van de kerkelijke tucht kan worden volstaan met revisie in taal en stijl, behoudens enkele bekortingen.
2. In de formulieren voor bevestiging van predikanten, van ouderlingen en diakenen dienen grondige wijzigingen te worden aangebracht.
3. Het huwelijksformulier dient geheel gewijzigd te worden.
4. Er bestaat behoefte aan een kort avondmaalsformulier voor de middagdienst, een formulier voor de openbare belijdenis des geloofs en een tekst voor de drie afkondigingen van de trappen van de kerkelijke tucht, toe te voegen aan het formulier voor de afsnijding.

C. Deputaten maken in hun rapport melding van de correspondentie die zij ontvingen en uw commissie ter inzage boden. De kerkeraden van Alphen aan de Rijn en Driebergen verklaren geen behoefte te hebben aan wijzigingen of veranderingen in de liturgische geschriften en vrees verwarring en verdeeldheid. De kerkeraden van Eindhoven en Den Haag-C. betuigen adhesie aan het werk van deputaten; Den Haag-C. wil zelfs dat deze generale synode besluit tot gebruik van de gewijzigde formulieren.

Van de via de part. synode van het Noorden gezonden opmerkingen van de classis Groningen zijn van belang die over het avondmaalsformulier: de lijst van zonden kan vervallen (hetgeen zeker de bedoeling van deputaten is blijkens hun opmerkingen - deze opmerking is dus overbodig); het gedeelte over de onderlinge gemeenschap is een wezenlijk element in dit formulier en kan daarom niet vervallen, maar het heeft een betere exegetische fundering; het eschatologisch motief bij het avondmaal mag meer aandacht ontvangen dan tot nu toe het geval is.

2. Overwegingen.

A. Uw commissie kan zich zeer goed verenigen met de visie van deputaten voor liturgische geschriften en is van mening dat op deze wijze dient te worden doorggegaan. Deputaten zijn niet verder gegaan dan hun opdracht strekte - een gefundeerd en geadstrueerd advies uitbrengen over de wenselijkheid e.g. noodzakelijkheid al dan niet wijzigingen aan te brengen in de bestaande formulieren (Acta 1962, art. 94 sub 4) - en hebben het werk uitgestippeld, het aan uw inzicht overlatend of dit werk nu moet worden uitgevoerd in de komende jaren. Omdat het werk van deputaten niet is afgerond, moet uw commissie niet in de details van de voorgestelde wijzigingen te moeten treden.

B. Uw commissie kan de vrees van de genoemde kerkeraden ten aanzien van de voorgestelde veranderingen niet delen. Zij merkt op dat er nu reeds verwarring is doordat verschillende liturgen, al of niet met medeweten van de kerkeraden, andere formulieren gebruiken of gedeelten uit bepaalde formulieren weglaten. Inzonderheid dit laatste is begrijpelijk. Er zijn bepaalde passages in het formulier voor bevestiging van ouderlingen en diakenen, die niet meer te lezen zijn in deze tijd.

C. Aan de wens van de part. synode van het Noorden en het voorstel van deputaten ten aanzien van een formulier voor openbare belijdenis des geloofs kan worden tegemoet gekomen wanneer het voorstel van uw commissie uit rapport IV wordt aanvaard.

D. Terecht dringt de part. synode van het Zuiden aan op een formulier voor de tweede en latere bevestiging van predikanten, aangezien deze geen bevestiging in het ambt is, maar een inleiding bij en een verbintenis aan een andere kerk, hetgeen zowel in de liturgische

handeling alsook in de toelichting daarbij dient uit te komen.

E. Aan de opmerking van de classis Groningen - zie I sub C - met betrekking tot het avondmaalsformulier dient aandacht te worden besteed. Het gemeenschapspelement mag niet vervallen, maar moet beter exegetisch worden gefundeerd en het eschatologisch motief breder worden uitgewerkt.

3. Voorstellen.

A. De generale synode danke deputaten voor de herziening van de liturgische geschriften voor hun arbeid.

B. De generale synode benoeme opnieuw deputaten, die tot taak hebben verder te werken aan de herziening van de liturgische formulieren, met de volgende opdracht:

1. de formulieren voor kinderdoop, volwassendoop, het avondmaal alsmede voor de uitoefening van de kerkelijke tucht te herzien naar taal en stijl, waarbij voortgebouwd dient te worden op de resultaten van het onderzoek van de deputaten van de synode 1962 en voor wat het avondmaalsformulier betreft rekening dient te worden gehouden met de opmerkingen van de classis Groningen (zie I sub C);
2. in de formulieren voor de bevestiging van predikanten, ouderlingen en diakenen grondige wijzigingen aan te brengen, overeenkomstig de opmerkingen in het deputatenrapport;
3. het huwelijksformulier geheel te wijzigen;
4. een nieuw formulier op te stellen voor de avondmaalsviering 's middags, alsmede een tekst voor de afkondiging van de trappen van de kerkelijke tucht;
5. de resultaten van hun arbeid mee te delen aan en, voor zover mogelijk rekening te houden met de resultaten van de arbeid van deputaten voor liturgische geschriften van andere kerken van gereformeerde belijdenis;
6. het concept van de herziene, gewijzigde en nieuwe formulieren vóór september 1967 aan de kerkeraden te doen toekomen opdat de volgende generale synode kan besluiten tot definitieve invoering van genoemde formulieren, voor zover gereed, over te gaan.

J. H. Velema, rapporteur.

BIJLAGE LXXVI

Art. 199

VERVOLG-RAPPORT III VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE HET STUDIEFONDS VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL.

Commissie VI stelt de synode voor in het concept-reglement voor het Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland de artikelen 5, 6, 7 en 10 te wijzigen en het concept dan als volgt te lezen:

Artikel 1-4 conform concept.

Artikel 5

Deputaten zullen bij de ouders of voogden van hen die een studietoelage aanvragen, indien deze minderjarig zijn, en bij henzelf indien zij meerderjarig zijn, een voorlopig onderzoek instellen naar hun financiële draagkracht. Op grond van de resultaten van dit onderzoek zullen deputaten in principe vaststellen of en in hoeverre aan de aanvraag voldaan moet worden, indien zij als student of leerling worden ingeschreven. Deputaten zullen vóór de aanvang van het admissie-examen het curatorium hun beslissing mededelen.

Artikel 6

Nadat het curatorium aan deputaten heeft medegedeeld wie tot de studie aan de Theologische Hogeschool of de voorbereidende opleiding zijn toegelaten, stellen deputaten een uitgebreider onderzoek in naar de financiële draagkracht van de betrokkenen en bepalen zij de grootte van de toelage.

Artikel 7

Wanneer het proefjaar beëindigd is laten deputaten degenen die een studietoelage ontvangen - of zolang dezen minderjarig zijn hun ouders of voogden - een verklaring tekenen waarbij de ondertekenaars zich verplichten alle door hen ontvangen of nog te ontvangen studietoelagen terug te betalen indien de betrokken studenten of leerlingen zonder geldige reden de Theologische Hogeschool of de voorbereidende opleiding verlaten of door het caratorium daarvan worden verwijderd, of later met het verband van de Christelijke Gereformeerde Kerken breken.

Artikel 8-9 conform concept.

Artikel 10

Deputaten zullen op iedere particuliere en generale synode een schriftelijk verslag uitbrengen van hun werkzaamheden.

Ten aanzien van de in hun voorgaande rapport III godane voorstellen stelt uw commissie voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren en hen, als ook de penningmeester, dank te brengen voor al hun arbeid;
- niet te voldoen aan het verzoek om een uitspraak over synodebesluiten, welke nog van kracht zijn;
- de naam van dit deputaatschap te veranderen in „Studiefonds van de Theologische Hogeschool der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.”;
- in de Acta op te nemen: „Dit fonds is de voortzetting van de „Kas voor de opleiding van op- en minvermogenende studenten (ex bonis publicis) naar art. 19 K.O.” welk studiefonds alle rechten en verplichtingen van genoemde Kas overneemt”;
- een deputaat-penningmeester te benoemen;
- het herziene concept-reglement goed te keuren;
- kerken welke niet of te weinig collecteren, met klem te wijzen op hun nalatigheid in dezen;
- het streefbedrag voor deze kas te brengen op f 0,90 per lid/dooptlid.

K. Geleynse, rapporteur.

BIJLAGE LXXVII
Art. 204

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR OVERLEG MET HET
GEREFORMEERD SOCIOLOGISCH INSTITUUT.

Deputaten voor overleg met het Gereformeerd Sociologisch Instituut, benoemd te uwer synode, september 1965, brengen u bij deze verslag uit van hun werkzaamheden en leggen u de resultaten van hun arbeid voor.

I. Samenstelling van uw deputaatschap.

Door uw synode werden tot deputaten benoemd de broeders: ds. D. Biesma jr., voorzitter; drs. T. Brienens, secretaris; A. L. de Bruyne en ds. S. J. Wijnsma.

II. Omschrijving van de taak van uw deputaatschap.

Uw synode gaf aan uw deputaten de opdracht om in samenwerking met de andere deelnemende kerken en het bestuur van het G.S.I. de vragen rondom het voortbestaan van het G.S.I. te bestuderen. Ter oriëntatie werd uw deputaten toegesonden de Nota inzake het voortbestaan van voornoemd instituut, die op uw vergadering in september diende.

III. Werkzaamheden van deputaten.

Ter uitvoering van uw opdracht kwamen deputaten samen op 8 november te Utrecht. Op deze vergadering waren alle deputaten aanwezig. De onderlinge bespreking resulteerde in drie zaken:

- Deputaten zijn van oordeel, dat het werk en de publikaties van het G.S.I. in het verleden tot steun voor de uitoefening van het ambtswerk in onze en andere kerken zijn geweest. Daarom zou, indien enigszins mogelijk, de voortgang van dit werk gewenst zijn. Doch aangezien onze kerken dit werk niet alleen kunnen financieren, is samenwerking met de andere kerken van de gereformeerde gezindte geboden. Het zal dus van de andere partners, in casu van de Gereformeerde Kerken, afhangen, of het G.S.I. zal blijven voortbestaan.
- Deputaten achten het derhalve noodzakelijk contact op te nemen met de deputaten of synodale commissie ad hoc van de Geref. Kerken en van de Geref. Gemeenten, en geven haar secretaris opdracht om bovengenoemden tot een samenspreking uit te nodigen op 25 of 29 november.
- Deputaten zullen aan de andere partners voorstellen een gezamenlijk overleg aan te vragen met het bestuur van het G.S.I., hetzij op dezelfde 25 of 29 november hetzij op een andere datum.

Twee dagen na deze vergadering op 8 november vernamen echter uw deputaten, dat de synodale commissie van de generale synode der Geref. Kerken, Lunieren 1965, het bestuur van het G.S.I. reeds had verzocht een samenspreking te houden op 12 november. Na telefonisch overleg werd zowel door genoemde commissie als door het bestuur van het G.S.I. goedgevonden en zelfs wenselijk geacht, dat uw deputaten deze samenspreking als waarnemers bijwoonden.

Hierdoor vervielen de voorgenoemde werkzaamheden van uw deputaten van de vergadering op 8 november (sub b. en c.).

Op 12 november vond genoemde samenspreking plaats in Amsterdam. Aanwezig waren de commissie van de generale synode van de Geref. Kerken ds. Van Strien en dr. Kunst; van het bestuur van het G.S.I. prof. dr. R. Schippers, J. de Boer, De Vries en Dekker; van uw deputaten ds. D. Biesma jr. en drs. T. Brienens.

Tijdens de bespreking op deze vergadering werd het volgende duidelijk:

- Het G.S.I. zal haar werkwijze, afgezien van de vraag of het zal voortbestaan of niet, moeten veranderen. Het kan niet op de oude voet blijven voortgaan, omdat bepaalde taken zijn weggevallen. Het zal voortaan alleen typisch kerkelijke onderzoeken kunnen en willen verrichten, daar men overal elders eigen sociologen aantrekt. Hierdoor is het noodzakelijk, dat de deelnemende kerken al de financiële middelen bijeenbrengen om het werk van het G.S.I. mogelijk te maken. Dit is echter voor de Gereformeerde Kerken volgens haar synode onaanvaardbaar.
- Vervolgens bleek het ook onmogelijk om het G.S.I. als instituut in te bouwen in het gereformeerde kerkelijke werk, bijv. als staffunctie van de synode of als apparaat voor één of meer deputaatschappen. Zo bleef de Geref. Kerken slechts één mogelijkheid nog open (en dat is tegelijk de opdracht der generale commissie) namelijk om te onderzoeken de mogelijkheid aan de sociologische arbeid een plaats te geven in eigen kerkelijk beleid, waarover de commissie een voorstel heeft in te dienen op één van de voortgezette zittingen van de synode.
- Het meest reëel, noodzakelijk en wenselijk lijkt het dan naar het oordeel van het G.S.I.-bestuur en van de synodale commissie een eigen socioloog aan te trekken voor een bepaald deputaatschap met een eigen studie-opdracht, desnoods in overleg met en door financiële steun van andere kerken. Bijzonder werd gedacht aan het deputaatschap voor evangelisatie.
- De Gereformeerde Kerken zullen het G.S.I. blijven steunen, tot de beslissing op de komende synodevergadering is gevallen.

Aangezien dit standpunt der Gereformeerde Kerken alle verder overleg overbodig maakt, hebben uw deputaten niet meer vergaderd. Zij brengen u als resultaat van hun werkzaamheden ter kennis:

- dat het voortbestaan van het G.S.I. onmogelijk is geworden vanwege het standpunt der Gereformeerde Kerken;
- dat financiële steun, ook van onze kerken, aan het G.S.I. tot de komende zitting van uw synode noodzakelijk is tot afwerking van de lopende zaken van het G.S.I.;
- dat de Gereformeerde Kerken zullen overwegen, of het aantrekken van een socioloog voor een of meer deputaatschappen wenselijk e.g. noodzakelijk is; indien zijn studie-opdracht interkerkelijke trekken aanneemt, is samenwerking met andere kerken, o.a. Chr. Geref. Kerken, mogelijk;
- dat uw deputaten verzoeken van hun opdracht te worden ontheven.

T. Brienens, secr.

P.S. Op 6 januari kwam bij deputaten nog een schrijven binnen van het Voorzitterscontact der Geref. Kerken, waarin wordt meegedeeld, dat dit contact de generale synode der Geref. Kerken dringend zal „aanbevelen, het G.S.I. te laten voortbestaan en werken, zij het in een vorm, die meer op de praktische behoeften van het kerkelijke leven is afgestemd.“

BIJLAGE LXXVIII

Art. 205, 208, 218.

RAPPORT VAN DE COMMISSIE VAN ONDERZOEK AD ART. 171 VAN DE ACTA VAN DE GENERALE SYNODE VAN HAARLEM-SANTPOORT 1962.

De commissie van onderzoek benoemd door de generale synode van Haarlem-Santpoort 1962 (Acta, art. 116 en 171) terzake van vragen die het kerkverband raken, heeft de eer u het volgende te rapporteren:

Uitgaande van de verstrekte opdracht heeft uw commissie zowel de civielrechtelijke als de kerkrechtelijke kant van de zaak bij haar onderzoek betrokken.

I. Het civielrechtelijke aspect.

In zijn boek „De verhouding tusschen Kerk en Staat in Nederland“ (Utrecht z.j.) spreekt prof. dr. I. A. Diepenhorst ook over „De betekenis van het kerkverband ten opzichte van de gerechtigheid tot den eigendom, het bezit, het beheer en het gebruik der kerkelijke goederen“ (blz. 271 vlg.). Terwijl voorheen de overheid bepaalde „dat zij gelijk hadden, die naar haar mening den waren godsdienst verdiedigen, alsmede die kerk, welke door haar als de ware erkend werd“, komt het nu bij de rechtspraak aan op formele beoordelingsmaatstaven, nu „de staat zich van dit gebied terug trok en niet langer beslist wie dwaalt en wie het zuivere geloof aanhangt“. Nadat verschillende gevallen de revue zijn gepasseerd, betoogt de auteur: „Voor een bijzonder lastig geval staat men, wanneer een plaatselijke kerk zich als geheel, onder instemming van al de lidmaten, losmaakt uit het kerkverband. Van veel gewicht is de kwestie, of het kerkverband van dien aard is, dat het aan de afzonderlijke kerken toestaat naar believen betrijf toe te treden, hetzij zich los te maken. De rechter moet in dergelijke gevallen vaak uitspraak doen over de strekking van kerkelijke bepalingen, die op dit punt van gewicht zijn, gelijk hij ook overigens herhaaldelijk de formele rechtmatigheid van kerkelijke besluiten heeft na te gaan. Bij independentistische kerken heeft vanzelfsprekend een kerk het recht zich af te scheiden en dus zal op veel kleinere schaal telkens moeten worden onderzocht, welke plaatselijke independentistische gemeente de wettige voortzetting is van de oude, waarbij misschien echter toch het verband, dat zij met andere kerken vormde, een rol speelt.“

Weliswaar zijn er met betrekking tot de eigen kerken niet zo veel procedures geweest waarin de rechter uitspraak moest doen over de strekking van kerkelijke bepalingen die op dit punt van gewicht zijn, maar ten opzichte van andere kerkgemeenschappen die zich voor hun bestuur eveneens gesteld hebben onder de Kerkorde van Dordrecht, daterende uit de jaren 1818/19, heeft de rechter verschillende malen moeten oordelen (Gereformeerde Kerken - synodaal; Gereformeerde Kerken - vrijgemaakt; Gereformeerde Gemeenten enz.). Deze kerken hebben in hun synodale vergaderingen wel op onderdelen wijzigingen aangebracht in de Kerkorde zoals deze voor hen zal hebben te gelden, maar er zijn niet zodanige wijzigingen tot stand gekomen, dat daardoor de juridische structuur van die kerken zou zijn veranderd.

Die juridische structuur wordt bepaald door twee punten:

1. de zelfstandigheid van de plaatselijke kerken, ook wanneer zij zich landelijk in een synodaal verband hebben samengevoegd, welke zelfstandigheid tot uiting komt in de mogelijkheid om zich uit dat landelijke synodale verband los te maken;
2. de grote zeggenschap van de kerkeraden.

Wat het eerste punt betreft, kan verwezen worden naar art. 85 van de Dordtse Kerkorde, zoals dit artikel (ook) geldt voor de Christelijke Gereformeerde Kerken. Voorzover hier van belang, luidt dit artikel: „Geen kerk zal over andere kerken . . . enige heerschappij voeren.“

Ook in onze rechtspraak is dit zo begrepen. Wanneer het hier gaat om onze (burgerlijke) rechtspraak is het niet van belang over welke kerkgenootschappen het hierbij gaat, mits het betreft kerken behorende tot de hier bedoelde kerkgenootschappen die zich gesteld hebben

onder de Dordtse Kerkorde. De meeste rechtspraak waarop hier een beroep kan worden gedaan, voorzover daterend van na de Tweede Wereldoorlog, is het resultaat van procedures die zijn voortgevloeid uit geschillen tussen de Gereformeerde Kerken - vrijgemaakt en de Gereformeerde Kerken - synodaal. Het is hierbij ook niet nodig alle gevallen die zich hebben voorgedaan, uitputtend weer te geven. Het komt er op aan een lijn te vinden, waarbij de uitspraken van de rechtbanken zelf van minder belang zijn en het vooral aankomt op de gerechtshoven en de Hoge Raad.

De vraag waarom met betrekking tot de zelfstandigheid van de plaatselijke kerken alles draait, is deze: is de structuur van het verband der onderhavige kerken unitarisch of federalistisch? Is de eenheid zo sterk dat het verband behoort tot het wezen van de plaatselijke kerk, of is dit niet zo? Kan een plaatselijke kerk zich losmaken uit het landelijke verband zonder tegelijk zich zelf op te heffen?

Bij zijn arrest van 23 juli 1946, N.J. 1947, no. 1, m.a. D.J.V. koos de Hoge Raad voor de federalistische structuur door zich in de betreffende procedure te verenigen met het cassatiemiddel, waarvan het belangrijkste deel luidt: dat „eenmaal aangenomen - waarvan ook het Hof terecht uitgaat - dat een in het synodaal verband der Gereformeerde Kerken in Nederland levende kerk zich aan dat verband kan onttrekken, een door het bevoegde orgaan of de bevoegde organen van de desbetreffende kerk genomen, op zichzelf rechtsgeldig, besluit, zich uit bedoeld verband los te maken, de kerk als geheel (als rechtspersoon) aan dat verband onttrekt en ook een eventuele minderheid in de kerk, welke met zodanig besluit niet instemt, bindt, daargelaten de aan de desbetreffende leden toekomende vrijheid uit de kerk te treden, welke laatste bedoelde uittreding echter in de rechtspositie der uit het verband losgemaakte kerk geen verandering kan brengen.“ Het hier vermelde arrest van de Hoge Raad werd gewezen in afwijking van de conclusie van de advocaat-generaal mr. Wijnveldt.

Doordat het beslissende punt in de uitspraak van een gerechtshof wel eens van feitelijke aard is (bijv. interpretatie van interne regelen), kan de Hoge Raad, die alleen casseren mag op grond van strijd met het recht (destijds: strijd met de wet), niet in alle opzichten de gewenste eenheid in de rechtspraak brengen.

In zijn noot onder voormeld arrest van de Hoge Raad gaf mr. Veegens de volgende samenvatting: „De Hoven oordelen in deze souverain. Vier hunner hebben zich tot dusver over deze vraag uitgesproken: Amsterdam 15 nov. 1945, N.J. 1946 no. 157, het arrest a quo Leeuwarden 19 dec. 1945, te kennen uit bovenstaand arrest, Arnhem 28 mei 1946, N.J. 1946 no. 428, alle in beginsel voor de autonomie van de plaatselijke kerken, het standpunt van de „bezuarden“ in het conflict, daarentegen 's-Gravenhage 2 mei 1946, N.J. 1947 no. 2, vóór het essentiële karakter van het kerkverband voor de plaatselijke kerkorganisatie, het standpunt van de „synodalen“.

De conclusie waartoe mr. Veegens hier komt, wordt bevestigd door de latere rechtspraak van deze gerechtshoven, al zou in het arrest van het Hof Den Haag van 31 oktober 1951 N.J. 1952, no. 329, enige afzwakking van het eigen standpunt en dus enige toenadering tot het standpunt van de andere hoven kunnen worden gelezen.

Het tweede punt dat hier van belang is, is de grote zeggenschap die in de organisatie van de plaatselijke kerken toekomt aan de kerkeraad. De kerkeraad is het enige orgaan dat een plaatselijke kerk kent. Met name is een algemene ledenvergadering die het „hoogste gezag“ zou uitoefenen, in de Dordtse Kerkorde onbekend. Wel kent men de mogelijkheid dat de „gemeente“ nieuwe leden van de kerkeraad mag kiezen uit door de kerkeraad zelf gestelde dubbel getallen.

Ook dit punt is in de rechtspraak aanvaard. Uit de gepubliceerde arresten van de hoven worde de aandacht op het volgende gevestigd:

Hof Leeuwarden 9 jan. 1952, N.J. 1952, no. 343, waar sprake is van het rechtsgeldig besluit van de meerderheid van de kerkeraad om zich los te maken van het verband der Gereformeerde Kerken, hetgeen tamelijk sprekend was omdat deze meerderheid een minderheid van de gemeenteleden achter zich had.

Hof Arnhem 28 mei, N.J. 1946, no. 428, van welk arrest in de korte samenvatting in de N.J. voorkomt: Het met meerderheid van stemmen (se. van de kerkeraad) genomen besluit tot uittreding van de plaatselijke kerk heeft rechtskracht en is rechtsgeldig, waaruit volgt, dat dit besluit als een besluit van de plaatselijke kerk in haar geheel is aan te merken, zodat deze uitgetreden plaatselijke kerk dezelfde plaatselijke Gereformeerde Kerk is, als zij tevoren was en derhalve rechtssubject is, waaraan de goederen der plaatselijke Gereformeerde Kerk toebehoren.

Hof Amsterdam 24 juni 1948, N.J. 1948, no. 569, eveneens uit de samenvatting in de N.J.: De kerkeraad is het hoogste gezag in de plaatselijke kerk en bestuurt deze zonder enige

verplichte inmenging der lidmaten. Een voorafgaande raadpleging der gemeentelieden was dus niet vereist.

Wat het civielrechtelijke aspect van de onderhavige zaak betreft kan dus in de huidige situatie geconcludeerd worden dat een kerkeraad met gewoon moederheidsbesluit kan besluiten dat een plaatselijke kerk zich onttrekt aan het kerkverband, indien hij daartoe reden aanwezig acht en (misschien wel) bezwaard is ten aanzien van de leer en de besluiten der Chr. Geref. Kerken in Nederland, zelfs als hij nimmer in overeenstemming met de ook door hem geaccepteerde Kerkorde, in casu art. 31 dezer orde, en in overeenstemming met de belofte in het ondertekeningsformulier krachtens art. 52, resp. art. 53 K.O. gegeven en bij de ambtsaanvaarding afgelegd, in de kerkelijke weg zijn bezwaren heeft kenbaar gemaakt, laat staan wegneming van deze bezwaren heeft gezocht. Wat de kerkelijke goederen betreft kan hoogstens worden gehoopt dat in praktijk wordt gebracht wat prof. Diepenhorst in het genoemde werk stelt: „In het algemeen is het ten eenen male ongewenst en zelfs afkeurenswaardig geschillen over kerkelijke goederen voor den rechter uit te vechten en behoorde er telkens een schikking te worden getroffen.” (a.w. blz. 277).

II. Het kerkrechtelijk aspect.

Uw commissie onderschrijft volledig wat in de op de vorige synode dienende instructie wordt erkend, nl. dat een kerkeraad die bezwaard is ten aanzien van de leer en de besluiten van de Chr. Geref. Kerk in Nederland en bewijst dat deze in strijd zijn met het Woord van God waardoor hij ze niet voor vast en bondig kan houden, het recht en de bevoegdheid heeft met het kerkverband te breken. Maar tevens is uw commissie van oordeel dat in de kerk geen individuele willekeur de vrije teugel gelaten mag worden. „Ook wie meent dat er van Gods Woord wordt afgeweken, moet daartegen ordelijk opkomen, d.w.z. naar de daarvoor vastgestelde vormen . . . ook dit is een eisch van Gods Woord” (Rutgers, Het kerkrecht in zoover het de kerk met het recht in verband brengt. Amsterdam 1894, blz. 20).

Juist waar dit laatste met voeten getreden wordt, zoals helaas in de praktijk van het kerkelijke leven meermalen is geschied, menigmaal zelfs zonder de gemeente erin te kennen en volkomen in strijd met alle trouw die in Christus' kerk mag worden verwacht, dienen wegen en middelen te worden gezocht die kunnen voorkomen dat men „rechtens kan handelen” op de gewraakte wijze, althans remmend kunnen werken om zo te handelen. Ook al zal de juridische structuur van de kerkgemeenschappen die zich voor hun bestuur onder de Dordtse Kerkorde hebben gesteld, het niet mogelijk maken de „machteloosheid” in de bestaande situatie ten volle op te beffen, wat kan betekenen dat in geval van „trouweloze verlaten” onrecht tegenover het trouwbljvende deel der gemeente moet worden geaccepteerd, toch dient conscientieus met volledige handhaving van genoemde structuur overwogen te worden of er maatregelen te treffen zijn die met name het goede en getrouwe deel van de gemeente, hetzij dit een meerderheid dan wel een minderheid vormt, de nodige bijstand verschaffen. „Indien een deel der kerk blijft bij het kerkverband, mag en moet dat verband de beste middelen en wegen gebruiken tot hulp van de gemeente” (Bouwman, Geref. Kerkrecht, deel II - Kampen 1934 - blz. 73, vgl. 57 en 67).

Uiteraard zal vreeszins pas van geval tot geval beoordeeld kunnen worden welke de beste middelen en wegen zijn die de gezamenlijke kerken ten dienste staan tot hulp van het getrouwe deel tegenover de afwijkende kerkeraad. In vele gevallen zal die hulp bestaan in het opnieuw instellen van de ambten met advies van de classis en in het verstrekken van financiële steun. De gezamenlijke kerken hebben immers evenmin dwangmiddelen tegenover de enkele kerk, als de kerkeraad die heeft tegenover het enkele lid dat zich onttrekt. (De Savornin Lohman-Rutgers, De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken - 2e dr. Amsterdam 1887, blz. 179), zoals ook reeds sub I is betoogd.

Bij de overweging welke middelen en wegen in het onderhavige geval dienstig kunnen zijn, heeft uw commissie ook nagegaan of en op welke wijze de kerken vóór 1892 deze zaak hebben behandeld. Het zou te ver voeren dit in den brede te releveren. Op verschillende synoden is deze materie aan de orde geweest (1872 art. 25 en 180, 1875 art. 140, 1877 art. 105 en 109, 1879 art. 180 en 181, 1882 art. 226-228, 1885 art. 225-258 en 263-264, 1888 art. 215). Men poogde - mede in verband met het Reglement van 1869/70 - te voorzien in de leemte die men in de Kerkorde aanwezig achtte, nl. dat wel over de leer, tucht en dienst, maar niet over het beheer wordt gehandeld, door het invoeren van een „Algemeen Reglement op het beheer der Goederen en Fondsen voor de Gemeenten der Christelijke Gereformeerde Kerk” (tekst in Handeling 1879 art. 181). De lange duur van de behandeling wijst er wel op dat men slechts moeizaam tot een beslissing kon komen. Door de op handen zijnde vereniging met de Ned. Geref. Kerken werd de behandeling zelfs niet afgesloten. Hoewel uiteraard de moge-

lijkheid om de onderhavige kwestie in plaatselijke reglementen te regelen niet uitgesloten is te achten, is uw commissie toch van oordeel dat de wijze waarop vóór 1892 gepoogd werd maatregelen te treffen, toch geen aanbeveling verdient op grond van de bezwaren die gelden tegen het Reglement van 1869/70 dat daaraan ten grondslag lag.

Vervolgens heeft uw commissie overwogen wat in andere kerkgemeenschappen van dezelfde juridische structuur ten dezen is geschied. In vervolg op wat reeds door de synode van Haarlem-Santpoort werd besloten ten aanzien van het ondertekeningsformulier ad art. 52 K.O., vestigt zij uw aandacht op het ondertekeningsformulier dat door de generale synode van de gereformeerde gemeenten in 1962 werd vastgesteld en door alle ambtsdragers moet worden ondertekend. Het luidt:

„Wij, dienaar des Goddelijken Woords (resp. ouderling of diaken) der Gereformeerde gemeente te . . . . ., ressorterende onder de classis van . . . . ., verklaren in onze kwaliteit als zodanig en voor onszelf oprecht en in goede conscientie voor de Heere met deze onze ondertekening, dat wij van harte gevoelen en geloven, dat al de artikelen der leer als begrepen in de formulieren van Enigheid, welke door de Gereformeerde Gemeenten in Nederland worden voor waar gehouden en beloden, in alles met Gods Woord overeenkomen.

Wij beloven derhalve, dat wij deze leer hiervoor omschreven, zullen leren en getrouw zullen voorstaan, zonder iets daartegen hetzij in het openbaar dan wel in het geheim, direct dan wel indirect te zullen leren of op welke andere wijze ook te openbaren. Evenzeer zullen wij de dwalingen, die daartegen strijden, en in het bijzonder die, welke door de Generale Synode als zodanig gehouden worden, verwerpen, tegenstaan, weerleggen en helpen weren. Indien het zou geschieden, dat wij, na de ondertekening van dit formulier, bezwaren tegen de hierboven omschreven leer of tegen enig onderdeel daarvan zouden krijgen, beloven wij, dat wij noch openlijk, noch heimelijk deze zullen voorstellen, prediken of op enige andere wijze openbaren en nog minder deze zullen bevorderen.

Vervolgens verklaren wij, dat indien wij tot de mening zouden komen, dat de voorgescreven leer niet meer in de Gereformeerde Gemeente, hetzij plaatselijk hetzij algemeen, zou worden gehandhaafd en geleerd, wij alle bezwaren dienaangaande te allen tijde eerst zullen voorleggen aan de hieronder te noemen meerdere vergaderingen en middelerwijl op gemerlei andere wijze daaraan zullen uiting geven tot een meerdere vergadering heeft beslist.

Wij verklaren oprecht en in goede conscientie voor de Heere, dat wij alle deze hiervoor genoemde bezwaren en bedenkingen voordien aan de kerkeraad en achtereenvolgens aan de classis en aan de Synodes zullen mededelen, opdat deze bezwaren en bedenkingen door de voornoemde vergaderingen zullen worden onderzocht, terwijl wij bereid zijn ons te allen tijde aan het oordeel daarvan te onderwerpen, op straffe dat wij, in strijd hiermede handelende, geacht zullen worden ipso facto in onze dienst te zijn geschorst en ons zelf daarvoor te zullen houden.

Indien te eniger tijd de kerkeraad, classis of synode het om gewichtige redenen goed zou achten, tot behoud van de eenheid en zuiverheid in de leer, dat wij ons nader verklaren of onze gevoelens openbaren ten aanzien van de door hen te stellen vragen, de zuiverheid der leer betreffende, beloven wij voor dat geval daartoe bereid te zijn, op straffe als voormeld, behoudens ons recht van appel op de meerdere vergaderingen.”

Vergelijking met de onder ons vigerende formulieren (bijlagen XX en XXI in de Dordtse Kerkorde uitg. 1954) doet zien dat met name de derde en vierde alinea verschillen met de overeenkomstige passages in deze formulieren. In de onderhavige kwestie is vooral van betekenis de zinsnede „op straffe dat wij, in strijd hiermede handelende, geacht zullen worden ipso facto in onze dienst te zijn geschorst en ons zelf daarvoor zullen houden”. In bijlage XX luidt de overeenkomstige zinsnede: „op straffe van schoorsing uit de dienst” en in bijlage XXI: „op straffe van ontzetting uit het ambt”. Deze zinsnede luidde oorspronkelijk in het verbindingsformulier dat door de Dordtse synode 1618/19 in de 164ste sessie werd vastgesteld: „op pene dat wij hier teghen doende ipso facto van onsen dienst zullen zyn gesuspendeert” (sub poena, si contrarium à nobis fiat, ut ipso facto à muneribus nostris suspendamur). Hoewel ook de overige wijzigingen in het formulier dat de generale synode van de Geref. Gemeenten vaststelde, van betekenis zijn - met name ook het expressis verbis noemen van de naam „Gereformeerde Gemeenten in Nederland” - komt het uw commissie voor dat op z'n minst herstel van de formulering van 1619 overweging verdient, zo mogelijk nader omschreven in de geest van de formulering die in de Geref. Gemeenten geldt en die herinnert aan een formulering waartoe de classis Buren in 1610 besloot, nl. om aan proponenten in geval deze „in enige stucken begonsten te twijfelen, of anders te gevoelen”, en zij zich hieromtrent tot de classis hebben gewend, de vraag voor te leggen: „Of de Classen hem in syn goetduncken

niet en konde voldoen, dat hy sich sal houden gesuspendeert van den Kercken-dienst¹⁾, ter tijdt toe dat de swarigheden ende geschillen, die in de Kerken geresen zyn, geslecht sullen wesen". De toevoeging „en ons zelf daarvoor te houden" is een in feite overbodig, maar blijkens de praktijk noodzakelijk vervolg op het voorafgaande: „op straffe dat wij hiertegen handelende ipso facto in onze dienst zullen zijn geschorst". Het is immers de morele en logische consequentie van de gegeven belofte die bovendien bij de ambtsaanvaarding met het ja-woord werd bezworen „als in de tegenwoordigheid Gods" (Synode 1836, art. 70).

In wezen staat een zaak als deze op één lijn met de weigering het verbindingsformulier te ondertekenen. Wanneer de betrokkene immers in de situatie waarin hij nu verkeert, dit nog zou moeten tekenen, dan zou hij moeten weigeren. Had hij vóór de ondertekening geweigerd dan zou hij naar art. 52 de facto in zijn dienst zijn geschorst, zodat de consequentie voor de hand ligt dat hij, nu zijn bezwaren ná de ondertekening geresen zijn en deze door de bevoegde vergaderingen onderzocht zijn, maar hij zijn eens beloofde bereidheid zich ten allen tijde aan hun oordeel te onderwerpen niet kan gestand doen, ipso facto (metterdaad, door de daad zelf) gesocht wordt in zijn dienst te zijn geschorst en zich zelf daarvoor zal houden. „Die eenmaal toegelaten is, heeft het recht zijn bezwaren aan den kerkeraad, classis en synode bloot te leggen en toetsing aan het Woord te verzoeken. Die zich met de gevallen beslissing niet vereenigen kan, is de facto geschorst in zijn dienst, iets dat vanzelf spreekt en ook . . . niet onbillijk is" (De Savornin Lohman - Rutgers a.w. blz. 27). Dit „de facto" of „ipso facto" geldt met te meer reden wanneer de betrokken ambtsdrager van dit recht geen gebruik heeft gemaakt, geen toetsing dus van zijn bezwaren zelfs heeft verzocht, zoals in het besluit van de synode van Haarlem-Santpoort sub 1 wordt gesteld. Zo ook dan behoort in de onderhavige kwestie onderstreept te worden wat de synode van 1836 (Handelingen art. 70) zich „door de ondertekening van het oude verbindingsformulier" ten doel stelde: „opdat daardoor alle dubbelzinnigheid en dubbelhartigheid worde voorkomen".

Daar er in vele gevallen waarop het onderzoek ad hoc betrekking heeft, een conflict aanwezig is, c.q. ontstaat tussen de kerkeraad en een meer of minder groot gedeelte van de gemeente, heeft uw commissie zich tevens beraden over de verhouding tussen kerkeraad en gemeente.

In de Nederlandse Geloofsbelydenis belijdt de kerk der reformatie dat Jezus Christus de enige algemene Bisschop en het enige Hoofd der Kerk is (art. 31). Dat betekent dat de dienaars of herders, de opzieners en diakenen die fungeren „als de raad der kerk" (art. 30) nimmer autoriteit van zichzelf hebben. In Christus' kerk heerst geen aristocratie of oligarchie, noch democratie, maar alleen „Christocratie". Door dit middel wordt de ware religie onderhouden. Door dit middel zullen alle dingen in de kerk wel en ordelijk toegaan (art. 30). De gemeente is „een organisch geheel, het lichaam van Christus . . . In de gemeente zijn geschonken allerlei gaven en krachten, die hebben samen te werken tot elkanders welzijn en tot de volmaking van het geheel, Rom. 12 : 4-8, 1 Cor. 12. Maar in het bijzonder heeft Christus aan zijn kerk het ambt gegeven tot leiding, tot bestuur, tot onderwijzing, tot opbouw van de gemeente, om hare schoonheid te volmaken, opdat zij eenmaal als een reine bruid Gods voor haren Koning gesteld worde . . . Nu mag de gemeente zich niet aanstellen alsof er geen kerkeraad is, en omgekeerd mag de kerkeraad niet doen alsof de gemeente niet bestaat. De kerkeraad bestaat om de gemeente, en niet de gemeente om den kerkeraad." (Bouwman, Het ambt der diakenen - Kampen 1907, blz. 60 vgl.). Een kerkeraad die de gemeente als een onmondige schare ziet en bejegt, mistigt zich een heersende macht aan. Hij is er echter ten behoeve van de gemeente om alle zaken zo te leiden dat het de gemeente welga, dat vrede en liefde wonen in het midden der gemeente. Daarom kan de kerkeraad nooit handelen alsof er geen gemeente bestaat; hij mag nimmer hiërarchisch optreden. „Dit geldt van al de handelingen van den kerkeraad. Steeds moet de kerkeraad in onderworpenheid aan Gods Woord letten op het oordeel der geloovigen . . . Hierbij komt dat . . . de kerkeraad geen enkel ingrijpend besluit nemen mag, zonder dat de gemeente vooraf over dat besluit gehoord is, en daarover haar approbatie heeft verleend" (Bouwman, Gereformeerd Kerkrecht II - Kampen 1934, blz. 611).

Dit beginsel is op verschillende plaatsen in de Kerkorde tot uitdrukking gebracht. Verkiezing en approbatie van ambtsdragers gaan niet buiten de gemeente om. Bij de tucht kan geen finale beslissing worden genomen zonder de gemeente erin te kennen. In deze lijn ligt ook - al wordt het niet met evenveel woorden omschreven - dat het toelaten tot de openbare belydenis des geloofs, vertrek en binnenkomst van leden aan de gemeente wordt bekend gemaakt. Worden geen bezwaren ingebracht, dan kan de kerkeraad rekenen op de instemming

¹⁾ cursivering van de commissie.

van de gemeente. Indien er wel gegronde bezwaren worden ingediend dan kan de kerkeraad zijn besluit herzien, of de handeling opschorten en het oordeel van de nabuurling kerken horen. Ingrijpende besluiten die het financiële bestaan van de gemeente raken, bijv. inzake het stichten, kopen of verkopen van gebouwen enz., zullen door geen kerkeraad genomen worden zonder medewerking van de gemeente.

Met het oog op de in geding zijnde zaak verdient het naar de mening van uw commissie aanbeveling dit beginsel ten aanzien van het bestaan der kerk en haar plaats in het kerkverband te codificeren in hier voege dat bepaald worde dat besluiten die deze aangelegenheden raken, niet van kracht zullen zijn zonder de approbatie van de gemeente. Met betrekking tot de wijze waarop deze approbatie door de mondige leden van de gemeente wordt gegeven, worde bepaald dat dit slechts kan geschieden in een vergadering van de gemeente, nadat deze door afkondiging in de kerkdienst op twee achtereenvolgende zondagen is aangekondigd met vermelding van het betreffende besluit van de kerkeraad.

Met bijzondere nadruk wil uw commissie in dit verband herinneren aan het bezwaarschrift dat ds. J. A. Wisse Czn en ds. F. P. L. C. van Lingen e.a. indienden op de synode van 1892 tegen de vereniging met de Ned. Geref. Kerken. Het eerste bezwaar dat in dat bezwaarschrift wordt aangevoerd, luidt: „Nooit is den Kerkeraden verzocht of opgedragen, de vergadering van manslidmaten in elke gemeente op te roepen, ten einde al of niet toe te stemmen in de voorwaarden van Leeuwarden en de verklaring, daarvan gegeven, hetgeen toch het onvervreemdbaar recht der gemeente mag gerekend worden, omdat de Vereniging alle gemeenten met de kerken in Doleantie samenbindt. Wij achten daardoor de rechten der gemeente verkort". (Handelingen 1892, art. 31). Omdat het bestaan van de kerk en de plaats in het kerkverband in geding waren, achtten de bezwaarde broeders van 1892 het een „onvervreemdbaar recht" dat de gemeente gekend zou worden en haar approbatie zou geven inzake de vereniging met de dolerende kerken. Uw commissie is van oordeel dat dit „onvervreemdbaar recht" kerkordelijk behoort te worden omschreven.

III. Conclusie.

Hoewel civielrechtelijk de „gerechtigdheid tot den eigendom, het bezit, het beheer en het gebruik der kerkelijke goederen" niet buiten bespreking kon blijven, heeft uw commissie bij haar onderzoek bewust de veiligstelling van de kerkelijke goederen niet laten prevaleren. Volgens haar opdracht heeft zij zich bepaald tot de vraag of een kerkeraad op „onrechtmatige wijze" toch „rechtens" kan handelen. De hoidige jurisprudentie wijst uit dat de moederheid van de kerkeraad beslissend is, afgedacht van de vraag of deze kerkrechtelijk gezien „rechtmatig" handelt, de „rechten der gemeente verkort" en haar eden breekt. Het enige en juiste criterium dat hier geldt, is de trouw aan Schrift en belydenis. Deze trouw wordt evenwel niet bepaald door meerderheden of minderheden, door hen die het verband met de andere kerken verbreken, dan wel door hen die dat verband handhaven. Wie zal trouwens de onpartijdige rechter zijn die daarover een oordeel kan uitspreken? Zeker de burgerlijke rechter niet. Hier oordeelt alleen de hemelse Rechter. Trouw aan het kerkverband behoeft zonder meer geen trouw aan de „waarheid" te zijn, noch omgekeerd.

Uittreding uit het kerkverband is in wezen nimmer geoorloofd, tenzij Gods Woord het eist; dat betekent dus: alleen als het gaat om „reformatie" van de kerk, terugkeer tot de „waarachtige dienst des Heren". In alle andere gevallen is uittreding ongeoorloofd en zondig, ook als „reformatie" slechts als voorwendsel wordt gebruikt. Het valt buiten de bevoegdheid en de mogelijkheid van de burgerlijke rechter om dit te beoordelen en in kerkrechtelijk opzicht zijn geen maatregelen te treffen die aan deze rechter enige bevoegdheid en mogelijkheid tot beoordeling geven.

IV. Voorstellen.

Letende op het resultaat van het onderzoek sub I, en overwegende wat sub II en III is betoogd, stelt uw commissie voor te besluiten:

1. in het ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords de zin „ressorterende onder de classis . . ." te vervangen door „ressorterende onder de classis . . . van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland";
2. in het ondertekeningsformulier voor onderlingen en diakenen de eerste zin aldus te wijzigen: Wij, ondergetekenden, ambtsdragers van de Christelijke Gereformeerde Kerk van . . . enz.;
3. in het ondertekeningsformulier voor dienaren des Woords resp. in het ondertekenings-

formulier voor ouderlingen en diakenen, de woorden „op straffe van schorsing uit de dienst”, resp. „op straffe van ontzetting uit het ambt” te vervangen door de woorden: „op straffe dat wij in strijd hiermede handelende, door deze handeling zelf zullen zijn geschorst en ons zelf voor geschorst zullen houden”;

4. aan art. 37 K.O. toe te voegen de bepaling: „Besluiten die de kerkeraad neemt ten aanzien van het bestaan van de kerk en haar plaats in het kerkverband, zullen niet van kracht zijn zonder de approbatie van de gemeente; deze approbatie kan slechts gegeven worden in een vergadering van de kerkeraad met de gemeente, nadat deze door afkondiging in de kerkdienst op twee achtereenvolgende zondagen is aangekondigd met vermelding van het betreffende besluit.

M. Drayer, rapp.

BIJLAGE LXXIX

Art. 205, 208, 218

RAPPORT VII VAN COMMISSIE VII BETREFFENDE HET ONDERZOEK AD ART. 171 VAN DE ACTA VAN DE GENERALE SYNODE - 1962.

Aan uw commissie werd opgedragen u van advies te dienen met betrekking tot het rapport van de deputaten voor het onderzoek ad art. 171 van de Acta 1962.

Uw commissie heeft met grote belangstelling het rapport van deputaten gelezen. Over het geheel genomen kan uw commissie instemmen met de voorstellen, zoals deze door deputaten worden geformuleerd.

De eerste zin van het vierde voorstel is echter wat vaag. Het gaat hier om de zinrede: „Besluiten die de kerkeraad neemt ten aanzien van het bestaan van de kerk en haar plaats in het kerkverband...”

Het komt de commissie voor dat de formulering beter zou kunnen luiden: „Besluiten die de kerkeraad neemt ten aanzien van het breken met het kerkverband enz.”

De commissie stelt u voor:

1. de voorstellen van deputaten te aanvaarden met inachtneming van de formulering zoals deze door de commissie is gegeven met betrekking tot punt 4;
2. deputaten te danken voor hun arbeid.
3. deputaten te ontheffen van hun opdracht.

K. J. Velema, rapporteur.

BIJLAGE LXXX

Art. 209

VERVOLG-RAPPORT I B VAN COMMISSIE II BETREFFENDE DE EENHEID VAN DE GEREFORMEERDE BELIJDELIJEN IN NEDERLAND.

Uw vergadering heeft rapport I-b naar de commissie terugverwezen. De commissie legt u het volgende voor:

Uw commissie oerwoog:

- a. dat over het gewicht van de in 1962 genoemde verschillen door de gereformeerde synode anders wordt goordeeld dan door de synode van onze kerken;
- b. dat het verschil ten aanzien van de toeligening des heils geen punt is, dat na een eventuele vereniging tussen de kerken kan worden besproken, omdat het direct verband houdt met de bediening des Woords als een openen en sluiten van het koninkrijk der hemelen, hetgeen naar de mening van uw commissie ook het oordeel was van de generale synode van 1962;
- c. dat er een duidelijk verschil gebleken is ten aanzien van de hantering van het gereformerd belijden omtrent de kerk, waarbij sprake is van een verschillende visie op de verhouding van Geest, kerk en ambt;
- d. dat mede in verband hiermee de uitoefening van de tucht binnen de Gereformeerde Kerken ons met zorg vervult;

- e. dat het hierdoor moeilijker is geworden de bedoelingen van de generale synode van 1962 te verwezenlijken;
- f. dat in dit licht ook geplaatst moet worden hetgeen deputaten schrijven in hun rapport over de plaatselijke verhoudingen: „Kerkeraden, die goede samensprekingen hielden, zijn hiervoor dankbaar, maar blijven met vragen vervuld en slaan met zorg de ontwikkeling van het vrijgemaakte kerkelijke leven gade”;
- g. dat er geen reden is de opdracht van deputaten te wijzigen in de zin van het verzoek van deputaten van de generale synode der Gereformeerde Kerken d.d. 5-2-1965, nl. „deputaten te benoemen, die tot opdracht krijgen met de deputaten van de Gereformeerde Kerken wegen te zoeken, welke tot vereniging der kerken kunnen leiden”.

Uw commissie stelt voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken te berichten, dat de synode met bijzondere aandacht kennis heeft genomen van de brief van 5-2-1965; dat zij getroffen werd door de wijze waarop een beroep werd gedaan op het hart van de synode, maar dat zij tevens met teleurstelling heeft geconstateerd, dat in de samensprekingen via deputaten enerzijds het contact van de Chr. Geref. Kerken met de Gereformeerde en andere kerken en in het bijzonder met de G.O.S., anderzijds bepaalde gebeurtenissen struikelblokken bleken te zijn, waardoor verwijdering tussen wederzijdse deputaten en verontrusting in de kerken werden veroorzaakt; dat naar de mening van de generale synode de verschillen ten aanzien van de toeligening des heils en de hantering van het gereformeerde belijden omtrent de kerk de bediening des Woords en de tucht oefening in de kerken raken en dat daarom deze verschillen vóór een vereniging tussen de kerken dienen te worden weggenomen;
3. deputaten, evenals in 1962, op te dragen wegen te zoeken, die tot wegneming van de geconstateerde verschillen kunnen leiden.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE LXXXI

Art. 210, 213, 219

RAPPORT IV VAN COMMISSIE II BETREFFENDE HET GESTALTE GEVEN AAN EENHEID MET KERKEN VAN GEREFORMEERD BELIJDEN.

Uw commissie ontving van u de opdracht haar rapport III nader te overwegen. Zij legt u het volgende voor:

Tot rechte bezinning dient opgemerkt:

- a. dat in de instructie gesproken wordt over de mogelijkheid, dat twee plaatselijke kerken, die elkaar erkennen als kerk van Christus, na samenspreking gekomen zijn tot de overtuiging dat zij niet langer zonder meer naast elkaar mogen leven;
- b. c. conform rapport III;
- d. dat in een zodanige toenadering, als in de instructie gegeven, een openbaring van het leven der kerk kan worden gezien, waarbij kerken van gereformeerd belijden elkander herkennen en erkennen als kerk van Christus; dat in zulk een toenadering vervulling is te zien van een echt schriftuurlijk begeren; dat dit daarom met omzichtigheid beoordeeld en met vreugde gezien dient te worden;
- e. h. conform rapport III;
- i. dat het niet juist is deze aangelegenheid te bezien en te beoordelen in het licht van de bestaande kerkelijke orde, die deze situatie niet kent, maar dat voor deze aangelegenheid ruimte dient gemaakt te worden door het vaststellen van een regeling zoals hieronder aangegeven.

Uw commissie oerwoog:

1. dat, gezien het feit dat in de praktijk de vraag in de instructie gesteld reeds urgent werd voor de kerk van Eindhoven en diende op de kerkelijke vergaderingen, de noodzaak van bezinning en het geven van een regeling blijkt;

2. conform rapport III;
3. dat het niet juist is dat een plaatselijke kerk hier eigen wegen zoekt;
4. dat voor deze zaak vooralsnog geen artikelen in de Kerkorde behoeven te worden opgenomen, maar dat thans volstaan kan worden met een door de generale synode vast te stellen voorlopige regeling.

Uw commissie stelt u de volgende concept-regeling voor:

De generale synode besluit:

I. dat het aanvankelijk gestalte geven aan de eenheid tussen tot verschillende kerkverbanden behorende plaatselijke kerken van gereformeerd belijden door nauwer samenleven, uitkomende in de toelating van elkanders ongcensureerde leden tot elkanders avondmaalsbediening, het van tijd tot tijd laten voortgaan van elkanders predikanten in de dienst des Woords en het aanvaarden van elkanders attestaties, alleen kan geschieden met kerken, die behoren tot een kerkverband, waarmede de Christelijke Gereformeerde Kerken langs de weg van samensprekingen door middel van haar deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland een zodanige mate van overeenstemming hebben geconstateerd, dat een nauwer samenleven als bovenomschreven verantwoord is;

II. dat:

1. de hiervoor omschreven nauwere samenleving alleen tot stand kan komen na genoegzame samensprekingen tussen de betrokken kerkeraden, waarbij gebleken is dat er metterdaad een eenheid is in erkenning en beleving van het Woord Gods en de belijdenis der kerken, alsook van de regels, die op grond daarvan voor het kerkelijke leven gelden;
2. de kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk over de voorgenomen nauwere samenleving de gemeente moet horen en haar bewilliging vragen en slechts bij een naar het oordeel van de kerkeraad genoegzame eenparigheid van gevoelen in de gemeente verdere stappen tot de voorgenomen nauwere samenleving kan doen;
3. de kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk vervolgens het oordeel van de classis moet vragen omtrent de voorgenomen nauwere samenleving;
4. de classis, lettende op de noodzaak om de eenheid en de zuiverheid der leer en der kerkregering te bewaren, zich overtuigen zal van de oeder I. bedoelde mate van overeenstemming;
5. de classis door middel van de rondvraag naar art. 41 K.O. en van de kerkvisitatie naar art. 44 K.O. voortdurend haar aandacht zal wijden aan de tot stand gekomen nauwere samenleving;

III dat de nauwere samenleving, onder I en II bedoeld, zuiver plaatselijk is en niet mag gezien worden als een vereniging tussen de betrokken kerken of als het constitueren van een nieuwe kerkformatie; dat de plaatselijke kerk haar zelfstandig karakter wat opzicht, tucht en diaconaat betreft behoudt;

IV. dat het bovengenoemde nauwere samenleven een voorlopig karakter draagt in afwachting van de verdere ontwikkeling ten aanzien van de toenadering tussen beide kerkverbanden.

B. van Smeden, rapporteur.

BIJLAGE LXXXII

Art. 214

RAPPORT IV VAN COMMISSIE III BETREFFENDE DE OPENBARE BELIJDENIS DES GELOOFS.

In handen van uw commissie werden twee instructies gesteld, die beogen te komen tot een formulier voor de openbare belijdenis des geloofs. De part. synode van het Noorden biedt een concept-formulier aan; de part. synode van het Westen verzoekt een uitspraak over de wenselijkheid om te komen tot kerkelijke vaststelling van een formulier voor de openbare geloofsbelijdenis en zendt het concept van de classis Haarlem door.

1. Weergave.

1. Beide concepten worden ingeleid met een toespraak tot de gemeente, waarbij opvalt dat de concept-toespraak van het Noorden korter, strakker, zakelijker, „kerkelijker” is dan die van Haarlem.

In beide concepten worden vier vragen gesteld, die zakelijk met elkaar overeenkomen. In de tweede vraag van Haarlem wordt met nadruk gezegd „thans de toegang tot het Heilig Avondmaal vragende”. In de vierde vraag in beide concepten wordt gevraagd naar „het zich getrouw stellen onder de bediening van het Woord en de sacramenten”.

2. Het concept van het Noorden eindigt met een zegenwens; het concept-Haarlem bevat een verklaring en opwekking tot hen, die belijdenis aflegden, en een dankgebed.

2. Overwegingen.

1. De zaak van een formulier voor de openbare geloofsbelijdenis en inzonderheid van de belijdenisvragen is een slepende zaak in het kerkelijke leven. Reeds op de synode van 1947 - art. 115 - was een concept van prof. L. H. v. d. Meiden aanwezig, dat naar de kerkeraden werd gezonden. De synode van 1950 gaf deputaten voor herziening van de liturgische formulieren opdracht - art. 88 - een passend formulier te ontwerpen voor het afleggen van de belijdenis des geloofs, waarbij gebruik mocht worden gemaakt van het werk van prof. Van der Meiden. In 1953 kwam dit concept-formulier in behandeling - art. 157 - maar na brede en ernstige besprekingen werd het voorstel van de betrokken commissie niet overgenomen; besloten werd geen nieuwe belijdenisvragen vast te stellen, maar te handhaven hetgeen is vastgelegd in art. 61 K.O. en bijlage XX van de Kerkorde.

2. Intussen blijft de vraag naar een formulier voor openbare belijdenis des geloofs aanhouden blijktens deze instructies, de opmerkingen van deputaten voor herziening van de liturgische geschriften en de praktijk van de laatste jaren.

Uw commissie meent dat het wenselijk is dat naast de vragen van Voetius een formulier wordt opgesteld en gebruikt, én omdat de zaak zelf het waard is én omdat er momenteel allerlei vragen worden gebruikt (het gereformeerde formulier, vragen concept-Van der Meiden, vragen uit „Een levend lidmaat” van J. H. Velema, enz.) hetgeen de eenheid niet bevordert.

3. Uw commissie meent dat een inleiding, voorafgaand aan de vragen, noodzakelijk is, maar deze dient gericht te zijn tot hen, die gaan antwoorden en niet tot de gemeente, omdat de betekenis van de belijdenis, als zijnde geen sacrament, niet allereerst voor de gemeente uiteengezet behoeft te worden, maar in zijn rijkdom onderstreept dient te worden voor hen die straks „ja” zullen zeggen.

Voorts meent uw commissie dat de te stellen vragen kort dienen te zijn, liefst trinitarisch geleed en dat een verklaring na het antwoord, alsmede een opwekking behoren te volgen om de betekenis van dit moment te belichten. Ten aanzien van een formulier-dankgebed was de meerderheid van de commissie van mening dat dat gebed moet worden opgenomen.

3. Voorstel.

Op grond van en rekening houdend met de genoemde overwegingen stelt uw commissie voor te besluiten tot invoering van een formulier voor de openbare belijdenis des geloofs, dat desgewenst in de plaats van de vragen van Voetius kan worden gebruikt.

Het volgende formulier biedt zij u hiertoe aan:

Geliefde broeders en zusters,

Gij zijt hier verschenen om voor het aangezicht van God en voor Zijn heilige gemeentebelijdenis te doen van uw geloof.

Uw komen tot dit openbaar getuigenis is alleen te danken aan de trouwe zorg en de genadige leiding van de Drieënige God, in Wiens Naam gij werd gedoopt. In het licht van de drievoudige belofte van de zorgende Vader, de verlossende Zoon en de heiligende Geest zijt ge opgevoed en hebt ge geleefd. De God van uw leven heeft dit alles in Zijn barmhartige wijsheid willen gebruiken om u te brengen tot het doen van belijdenis. Gij aanvaardt in dit uur door uw ja-woord de verantwoordelijkheid voor uw doop en gij erkent te willen leven uit Gods belofte en naar Zijn bevel al de dagen van uw leven, zodat ge van nu af aan als een belijdend christen voor kerk en wereld hebt te wandelen.

Na gehouden onderzoek heeft de kerkeraad u aan de gemeente voorgesteld. Nu tegen niemand uwer wettige bezwaren zijn ingebracht, willen wij u in de gelegenheid stellen belijdenis af te leggen en verzoeken u daartoe in dit plechtig ogenblik van uw leven, voor vele getuigen, oprecht antwoord te geven op de volgende vragen:

ten eerste: gelooft gij dat de Waarheid Gods, die in het Oude- en Nieuwe Testament geopenbaard en in de artikelen van het christelijk geloof beleden is, en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid is, en is het uw

voornemen in de belijdenis daarvan door de genade Gods standvastig te zullen blijven in leven en sterven?

ten tweede: betuigt ge dat ge u vanwege uw zonden waarin gij ontvangen en geboren zijt, mishaaft, u voor God verootmoedigt, uw leven buiten uzelf in Jezus Christus, de inhoud van Gods beloften, zoekt en begeert ge 's Heren dood te verkoedigen ter versterking van uw geloof, opdat ge hoe langer hoe meer zoudt weten dat uw zaligheid alleen staat in het volbrachte offer van Christus?

ten derde: belijdt ge dat het u een hartelijke behoefte is, door de kracht van de Heilige Geest, God de Here lief te hebben en Hem te dienen naar Zijn Woord, u als een getrouw kerklid te openbaren, Zijn Naam te belijden in de wereld en u gewillig te onderwerpen aan het herderlijk opzicht en de tucht der kerk?

Wat is hierop uw antwoord? Antwoord: Ja.

Nu gij deze belijdenis hebt uitgesproken deelt gij als mondige leden met alle rechten en plichten in de gemeenschap der kerk.

Weest hartelijk welkom in het strijdperk des geloofs met de woorden van de apostel Paulus:

Strijdt de goede strijd des geloofs, grijpt het eeuwige leven, waartoe gij geroepen zijt en de goede belijdenis afgelegd hebt voor vele getuigen. Ik beveel voor God, Die alle leven wekt, en voor Christus Jezus, Die de goede belijdenis voor Pontius Pilatus betuigt heeft, dat gij dit gebod onbevlekt en onberispelijk handhaaft tot de verschijning van onze Here Jezus Christus, welke te zijner tijd de zalige, enige Hoerser zal doen aanschouwen, de Koning der koningen en de Here der heren, Die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont, Die geen der mensen gezien heeft of zien kan. Hem zij de eer en eeuwige kracht! Amen.

Dankgebed:

Barmhartige, getrouwe God en Vader, wij danken U dat Gij Uw verbond en werk der genade voortzet in de geslachten, en dat Gij ook deze broeders en zusters hebt willen roepen om in Uw Naam te geloven en die te belijden.

Wij bidden U dat Christus door Zijn Heilige Geest meer en meer woning make in hun harten, opdat zij met alle heiligen steeds meer mogen bekennen de liefde van Christus, die alle verstand te boven gaat.

Vermeerder in hen de liefde tot U, tot Uw kerk en tot alle mensen. Geef, dat zij, zonder ooit overmoedig of kleinmoedig te worden, met een standvastig hart bij U blijven en voortgaan tegen de zonde te strijden.

Sta hen bij, opdat zij goede getuigen van Jezus Christus mogen zijn in deze wereld. Neem, trouwe Herder der schapen hen onder Uw veilige hoede, opdat zij dagelijks blijmoedig hun kruis op zich nemen en zelfs in leed en verdrukking U blijven volgen.

Behoed hen en ons allen ervoor, dat wij van Uw wegen zouden afdwalen en de Naam verloochenen waarin wij geheiligd zijn.

Doe ons met een oppericht hoofd Uw Koninkrijk verwachten en U met toenemende liefde en blijdschap dienen, totdat wij met Uw kerk uit alle tijden en plaatsen voor Uw troon vergaderd U dag en nacht aanbidden zullen in heerlijkheid. Amen.

J. H. Velema, rapporteur.

BIJLAGE LXXXIII

Art. 220, 223

TOELICHTING BIJ DE INSTRUCTIE BETREFFENDE HET KIESRECHT VAN DE GEMEENTE.

Wanneer in de artikelen 4 en 22 (resp. 24) van onze Kerkorde over „gemeente” wordt gesproken, dan blijkt in de praktijk van het kerkelijke leven dat er nu eens heel de gemeente, dan weer een deel van de gemeente onder wordt verstaan. Er is immers een in de loop der eeuwen gegroeide traditie dat een deel van de gemeente wordt uitgesloten zodra er sprake is in deze artikelen van „stemming der gemeente”, resp. van „met medewerking der gemeente verkozen” worden, terwijl voor het overige heel de gemeente bedoeld wordt met inbegrip van hen die traditioneel zijn uitgesloten van de stemming resp. de verkiezing.

Uiteraard gaat het hier niet om de doopleden aan wie — daar zij kerkelijk nog onmondig

zijn — geen stem kan worden verleend. Evenmin heeft dit betrekking op leden die onder censuur staan, aan wie daardoor weliswaar niet het recht maar wel de uitoefening van het recht tot stemmen wordt onthouden. De kerkeraad heeft hier het oog op die leden der gemeente die enkel om het feit dat zij van het vrouwelijke geslacht zijn, ten dele worden uitgesloten en voor onmondig verklaard door de heersende praktijk inzake de rechten die in deze artikelen van de Kerkorde aan de gemeente behoren. Wanneer het element van de geslachtelijke bepaaldheid ter beperking van het kiesrecht wordt ingevoerd, wordt naar het oordeel van de kerkeraad het recht van de gemeente verkort. Hij acht dit niet in overeenstemming met de Heilige Schrift, de belijdenis en de kerkorde, en is overtuigd dat een op geslachtelijke bepaaldheid gegronde „rechtsongelijkheid” niet bestendig mag worden in de gemeente van Christus.

Geame wil de kerkeraad u in kennis stellen met de overwegingen uit de Schrift, belijdenis en kerkorde die hem geleid hebben tot de uitspraak die in de instructie is neergelegd.

I. De Heilige Schrift.

Ook al functioneerden alleen mannen in de Oudtestamentische eredienst, toch waren de vrouwen niet geheel en al uitgesloten van de „gemeente” (Deut. 12 : 12, Ex. 38 : 8). Zij namen deel aan de offermaaltijd (1 Sam. 1 : 4v.), traden met de mannen tot het verbond des Heren toe (Deut. 29 : 10v.). Uiteraard komt in het Oude Testament de vraag niet aan de orde of de vrouwen hun „medewerking” mochten verlenen aan de „verkiezing” van „ambtsdragers”. De aanwijzing van ambtsdragers geschiedde rechtstreeks door de Here, hetzij erfelijk, hetzij niet-erfelijk.

Het is aan geen twijfel onderhevig dat de vrouw ook ten volle tot de Nieuwtestamentische gemeente behoorde (Hand. 1 : 14, 12 : 12, 17 : 4, 12 enz.). De vraag of vrouwen deelnamen aan de verkiezing van ambtsdragers is moeilijk te beantwoorden. Slechts in Hand. 1 : 15-26 en 6 : 1-6 wordt gesproken over de wijze van verkiezing. In het eerste geval wijst het lot de ambtsdrager (Matthias) aan, nadat er een tweetal gesteld is, hetzij door de apostelen, hetzij door de „gemeente”. In het tweede geval wordt gesproken over een verkiezing door de „gehele menigte”. Wel spreekt Petrus in Hand. 1 van „mannen broeders”, maar het is niet met zekerheid uit te maken of hij zich daarmee richt tot zijn medeapostelen dan wel tot de mannen alleen onder de groep van ongeveer honderd en twintig personen die bijeen waren, gezien het feit dat hij met nadruk spreekt over „ons”. In Hand. 6 wordt gesproken — evenals op andere plaatsen — over „broeders”, maar blijkens plaatsen als Rom. 1 : 13, 7 : 1, 4, 1 Cor. 2 : 1 wordt hiermede heel de gemeente bedoeld.

De Schrift geeft in de onderhavige kwestie geen rechtstreeks gebod of verbod. Nadrukkelijke uitspraken ontbreken waardoor met recht gesteld kan worden dat het deelnemen van de vrouwen aan de verkiezing verboden is, terwijl evenmin vaststaat of de Nieuwtestamentische praktijk dit deelnemen gekend heeft. De beantwoording van de vraag of het vrouwelijke deel van de gemeente alleen om de geslachtelijke bepaaldheid absoluut uitgesloten moet worden van enige invloed bij de verkiezing van ambtsdragers, dan wel of dat doel niet verkort mag worden in de „rechten der gemeente”, kan derhalve alleen gevonden worden door te letten op de positie van de vrouw volgens de Heilige Schrift. Is de vrouw van elke handeling in de gemeente uitgesloten gezien het positie-verschil tussen man en vrouw? Is de vrouw altijd en overal „in de man begrepen” zowel de gehuwde als de ongehuwde en zelfstandige vrouw? Deelt de vrouw in het „ambt der gelovigen” en brengt dit mee dat zij aan de verkiezing mag deelnemen? Deze vragen klemmen te meer daar algemeen goorloofd wordt geacht dat de vrouw rechtens aan de approbatie van de gekozen ambtsdragers deelneemt, belijdenis des geloofs mag doen, heilig avondmaal mag vieren hoewel daartoe geen uitdrukkelijk bevel des Heren bestaat en bij de instelling alleen de discipelen tegenwoordig waren.

Het is opmerkelijk dat velen die de uitsluiting van de vrouwen billijken e.g. verdedigen, zich beroepen op de dusgenaamde scheppingsordinantie, maar dan — bewust of onbewust — niet Gen. 1 : 26-28 en Gen. 2 : 18-24 bedoelen, doch Gen. 3 : 16 (hij zal heerschap over u hebben . . .). Toch kan deze laatste tekst moeilijk een „scheppingsordinantie” genoemd worden, daar God hier de vloek aankondigt gelijk Hij dat ook deed over de man en zijn arbeid in Gen. 3 : 17-19. Naar Gen. 1 : 26-28 schiep God de man en de vrouw als gelijkwaardige mensen met een gemeenschappelijke taak. God zelf voegt hen samen omdat het „niet goed” is dat de mens alleen zij, en stelt beiden de roeping voor om vruchtbaar te zijn, te vermenigvuldigen, de aarde te vervullen en te onderwerpen, en te heersen over al het geschapene. Man en vrouw ontvangen deze opdracht, deze ordinantie. In deze samenwerking van man en vrouw heeft naar Gen. 2 : 18-24 de man de leiding, terwijl de vrouw opgedoet als gelijkwaardige helpster. Zij is de „hulp die past” nl. in het beeld Gods zonder in een verhouding van dienst-

baarheid tot de man te staan, zodat Mal. 2 : 14 spreekt van de „huisvrouw des verbonds“ waarom de „hulp“ wordt tot „hulp der wederkerigheid“. Het doel van deze „hulp“ is in wezen één, nl. God dienen opdat uit Hem, door Hem en tot Hem alle dingen zullen zijn. De mens mag niet „alleen“ zijn, d.w.z. „voor zich alleen“ leven. Zolang de mens alleen voor zich leeft, mist hij het doel van zijn bestaan. Als dan geen van de andere levende wezens zijn eenzaamheid kan opheffen, wordt hem een „hulp“ gegeven die bij hem aansluit, waarover hij dus geen heerschappij heeft als over de dieren die hij „namen“ gaf, d.i. „beheerste“, maar met wie hij „heerschappij“ voert (Gen. 1 : 26, 28) als zijn „tegenover“, zijn complement, het „wezen“ dat hem aanvult in een samenwerking die getypeerd wordt met de woorden „hoofd“ en „hulp“. Dit onderstelt weliswaar geen gelijkheid, maar wel gelijkwaardigheid. Tussen gelijken is geen eenheid mogelijk. Alleen twee ongelijken kunnen eene eenheid vormen, waarbij noch de een den ander enkel in het werk heeft – want zij hebben elkander noodig – noch elk van beiden zijn eigen deel heeft aan de gemeenschappelijke taak zonder dat zij elkander, als menschen, en niet slechts als makkers of werkers, noodig hebben en waardeeren. Op deze wederkerigheid van de verhouding valt de nadruk. De man heeft prioriteit, maar geen volstrekte superioriteit en in elk geval geen direct bevel aangaande het „heer“-zijn. De liefde is de „band der volmaaktheid“ (Col. 3 : 14), die beiden omvat.

Over deze „scheppingsverhouding“ tussen man en vrouw valt tengevolge van de zonde de diepe schaduw van de vloek die naar Gen. 3 vers 16 voor de vrouw ook inhield dat de vrouw zou leven in onderworpenheid aan de heerschappij van de man. De vloek degradeert haar van gelijkwaardige tot ondergeschikte. Die vloek realiseerde zich onder vele volken en cultuurkringen zowel in de oudheid als in onze tijd op zeer scherpe wijze: de vrouw werd voetveeg, slavin, voorwerp van lust en handelswaar. De Here kondigde in Gen. 3 : 16 de gevolgen van de zondeval aan ten aanzien van de vrouw, gelijk dit ook geschiedde in Gen. 3 : 17-19 ten opzichte van de man. Worden deze Schriftplaatsen als „scheppingsordinantie“ geïnterpreteerd en tot beheersend principe gemaakt, dan loopt men het gevaar te negeren dat Christus verloste van de vloek, niet allen van de vloek over (de arbeid van) de man – zodat arbeid weer vreugde en zegen kan zijn – maar ook van de vloek over de vrouw. Dit betreft niet alleen het „met smart zult gij kinderen baren“ (Gen. 3 : 16) zodat op grond van Christus' offer Paulus schrijft: „doch zij zal zalig worden in kinderen te baren, zo zij blijft in geloof en liefde en heiligmaking met matigheid“ (1 Tim. 2 : 15), maar ook het „en hij zal heerschappij over u hebben“. Het verlossingswerk van Jezus Christus is ook hier herscheppend, voert in beginsel terug tot „zoals het in den beginne geweest is“. Ook de vrouw wordt verloste van de vloek. Normerend voor de verhouding tussen man en vrouw in Christus' kerk is derhalve niet Gen. 3 : 16 – alsof er nimmer een Golgotha geweest zou zijn – maar Gen. 1 : 26-28 en 2 : 18-24, ook al zal terwille van de „hardigheid der harten“ rekening gehouden moeten worden met de „lidtekens“ en de doorwerkende kracht der zonde.

Reeds vóór Christus' komst is onder Israel de werking van Zijn genade te bespeuren ook ten opzichte van de positie der vrouw. „Met name moet hier genoemd worden het vijfde gebod, dat de moeder naast den vader stelt en voor beiden gelijkelijk de eere der kinderen eischt en het zevende gebod, waarin de huwelijksgemeenschap wordt beveiligd.“ Onder Israel „namen vrouwen deel aan de cultus (gebeden, feesten, offermaaltijden), waren tegenwoordig bij de voorlesing der wet, Deut. 31 : 12, 8 : 35, Neh. 8 : 3, vierden de feesten mede, Ex. 12 : 3, 4, Deut. 16 : 11, 14, Err. 10 : 1, verg. Hoz. 4 : 13, Jer. 31 : 13, Klaagl. 1 : 4, deden dienst aan den ingang van de tent der samenkomst, Ex. 38 : 8 (Leidsche vert.), 1 Sam. 2 : 22, oefenden muziek en dans uit bij de groote feesten, Ex. 15 : 20, Richt. 11 : 34, 1 Sam. 18 : 6, Ps. 46 : 1, 68 : 26, Am. 8 : 3, Hoogl. 6 : 9, waren leden van het tempelkoor, Err. 2 : 65, Neh. 7 : 67, ontvingen openbaringen zooals Hagar, Sara en de vrouw van Manoach, traden soms op als profetes, (Mirjam Ex. 15 : 23, Num. 12 : 2, Mich. 6 : 4, Debora Richt. 4 : 2, Hulda 2 Kon. 22 : 13-20, Noodja Neh. 6 : 14, Anna Luk. 2), als richteres (Debora Richt. 4) of als koningin (Athalia). Dit valt te meer op als we letten op het feit dat over het algemeen bij de volkeren in de oudheid de vrouw een ondergeschikte positie innam. Wanneer dan ook op verschillende plaatsen met name als het om de eredienst gaat, in het Oude Testament aan de vrouw een plaats gegeven wordt, openschijnlijk achter de man, dan moet niet vergeten worden, dat dit geschiedde om haar te beschermen opdat zij niet zou worden neergetrokken tot het niveau van de heidense vrouwen, die in de natuurreligies rondom Israel – maar een voortdurende verleiding voor Israel – een zeer dubieuze rol speelden. Terwijl nu in de volheid des tijds buiten Israel veranderingen ten goede intraden, werd onder Israel de positie van de vrouw allengs een zeer ondergeschikte. Wat als bescherming was bedoeld, werd wetenschappelijk geïnterpreteerd en verabsolueerd tot onderwaardering: „Ik dank U dat Gij mij geschapen hebt niet als ongelovige, als slaaf, als vrouw.“ In tegenstelling met de toenmalige

Joodse opvattingen die aan de man een godsdienstige morele en sociale voorrang verleenden, betoont de Here Jezus geen schijn of schaduw van een discriminerende houding in de omgang met vrouwen. „Beslissend is reeds terstond het feit, dat Jezus, de Christus, de Zoon Gods, uit eene vrouw werd geboren, want in deze vleeschwording des Woords ligt principieel opgesloten de overwinning van alle dualisme, de veroordeling van het ascetisme, het eereherstel van de vrouw als de gelijkwaardige van den man“. Hij breekt radicaal met de oud-joodse opvatting van de zedelijke, godsdienstige inferioriteit van de vrouw. Volgens Joh. 4 : 27 verwonderden zijn discipelen zich zelfs over de ongodswogen manier waarop Hij met vrouwen sprak, voor het joodse gevoel bijna aanstotelijk. Hij voelde zich innerlijk verbonden met vrouwen als Maria en Martha en verheimelijkte dat niet (Joh. 11 : 5). Vrouwen worden door Hem genezen (Matt. 8 : 14, 9 : 20, 25, enz.). Hij ontfermt zich over de overspelige (Joh. 8 : 1-11). De zondares in het huis van Simon de Farizeër zendt Hij niet weg tot diens verbazing en verontwaardiging (Luk. 7 : 36-50). Telkens weer stelt Hij vrouwen ten voorbeeld in zijn gelijkenissen (Matt. 13 : 33, 25 : 1-13 enz.). Hij wees de vrouwen niet af als zij Hem wilden volgen en dienen (Matt. 27 : 55, Mark. 14 : 3, 15 : 30, Luk. 8 : 2, 3, 10 : 38-42). Als Hij zich op de „scheppingsordinantie“ beroept, dan is het juist niet Gen. 3 : 16, maar Gen. 1 : 27 waarop Hij wijst (Matt. 19 : 4, Mark. 10 : 6), dit in tegenstelling met de toenmalige joodse opvattingen die aan de man absolute „heerschappij“ toekenden inzake echtscheiding. En het is de vrouw die het eerst het evangelie van Christus' opstanding predikt in de „gemeente“ der discipelen. Genade verlost van de vloek en heiligt het leven, ook van de vrouw!

Zeker, die verlossing en heiliging blijven in deze bedeling ten dele. Buiten Christus om, buiten het Evangelie om worden de in Gen. 3 : 16 aangekondigde gevolgen van de zonde nog immer openbaar. Daar wordt de vrouw nu eens meer, dan weer minder in een toestand van onmondigheid gehouden, soms zelfs van volstrekte onderworpenheid, wordt zij stelselmatig dom gehouden. In die wereld gaan de apostelen uit met het Evangelie van verlossing en bevrijding, planten zij Christus' kerk wel in de wereld, maar niet van de wereld. Zij konden de destijds gangbare opvattingen en toestanden niet negeren.

Het Evangelie is geen revolutie-brengend explosief, maar een zuurdesem, dat langzaam doorwerkt en het gehele deeg doorzuurt. „De weg der vrijheid, die voor de slaven werd geopend door de boodschap van de bevrijding van den mensch door Christus, loopt evenwijdig aan dien, waarlangs de vrouw tot gelijkwaardigheid met den man wordt gebracht. Dit betekent volstrekt geene gelijkheid over de geheele lijn, die in strijd is met de werkelijkheid, evenmin als de afschaffing der slavernij insluit de opheffing van het onderscheid tusschen mensch en mensch. Het wil wel zeggen, dat ieder mensch, ook de vrouw, rechten heeft, die onvervreemdbaar zijn, als mensch, en bepaaldelijk ook als Christen-mensch. Zoo de beschikking om eigen leven, eer, overtuiging en verantwoordelijkheid.“ Wat in beginsel één is, kan in de verschijning echt en harmonisch variëren. Zo is „het in den beginne“ geweest. Zo zal het door herschepping weer worden. In Christus is noch jood noch griek, noch slaaf noch vrije, noch man noch vrouw (Gal. 3 : 28), want gij allen zijt één in Christus. In de Here is evenmin de vrouw zonder de man iets, als de man zonder de vrouw; alles is echter uit God (1 Cor. 1 : 11, 12). Het man-zijn en het vrouw-zijn bevat geen speciale hoedanigheden die in dit opzicht zouden dwingen hetzij het een, hetzij het ander aan één van de geslachten opzettelijk toe te wijzen; het getuigenis, de belijdenis, het dienstbetoon, de barmhartige daad worden van allen verwacht en komen allen toe.

Dan treden de vrouwen in het Nieuwe Testament naar voren: „Vrouwen nemen deel aan de vergaderingen der gemeente en worden in den gemeentelijken arbeid ingeschakeld. Zij deelen evengoed als de mannen in de charismata, en bidden en profeteren in het openbaar. Zij stellen haar huizen open voor de dienaren des Heeren en geven zich aan ziekenverpleging, armen- en vroemsdelingenzorg. Zij arbeiden met den apostel Paulus aan de verbreiding van het Evangelie en aan den opbouw van Gods gemeente. In dezen arbeid zijn sommige vrouwen zelfs van buitengewone beteekenis.“ Priscilla legt met haar man Aquila de weg Gods nauwkeuriger uit (Hand. 18 : 26). Ook zij wordt „medearbeider in Christus Jezus“ genoemd (Rom. 16 : 3) die voor Paulus haar leven gewaagd heeft, wat de apostel en al de gemeenten tot dankbaarheid stemt. De dochters van de evangelist Philippus waren profetessen (Hand. 21 : 9). Phebe wordt als „dienares der gemeente te Kenchras“ de Romeinse gemeente aanbevolen; zij heeft velen, ook Paulus, persoonlijk „bijstand“ verleend (Rom. 16 : 1, 2). Maria, Tryphena en Tryphosa hebben zich „moete gegeven in de Here“ (Rom. 16 : 6, 12), wat van geen van de met name genoemde mannen wordt gezegd. Euodia en Syntyche hebben met Paulus in de prediking van het evangelie gestreden, naast Clemens en Paulus' overige medearbeiders (Fil. 4 : 2, 3). Voorts kunnen nog genoemd worden vrouwen als Tabitha (Hand. 9 : 36), Lydia (Hand. 16 :

14, 15), Damaris (Hand. 17 : 34) enz. Ook de apostelen hebben de volledige gelijkwaardigheid van de vrouw dank zij Christus' verlossingswerk erkend.

Wanneer dit laatste door sommigen wordt ontkend die wijzen op plaatsen als 1 Cor. 11 : 3-12, 14 : 34, 35, Ef. 5 : 21-33, 1 Tim. 2 : 8-15, 1 Petr. 3 : 1-7, dan moet niet worden veronachtzaamd dat het evangelie zich niet ver en vreemd van de praktijk van het leven houdt. De toen gangbare opvattingen en toestanden worden niet genegeerd. Al is in principe de vloek van Gen. 3 : 16 teniet gedaan, de gevolgen van die vloek laten zich nog gelden. Daarmede hielden de Paulinische en andere brieven ten volle rekening. Maar evenals bijv. Paulus de slavernij als sociaal verschijnsel in zijn dagen heeft geaccepteerd en toen ethisch heeft laten gelden wat het Evangelie in die gegeven situatie betekende, doch in en door het geloof heel het systeem heeft doorgebroken, zo heeft hij ook in de situatie waarin het Christendom de wereld buiten Christus aantrof, rekening gehouden met de nog doorwerkende gevolgen van de vloek van Gen. 3 : 16 en met het oog daarop gesteld hoe in die situatie de verhouding tussen man en vrouw behoorde te zijn, maar tegelijkertijd in het geloof en door het geloof de toenmalige verhouding doorbroken (1 Cor. 7 : 4, 11 : 11, 12 - „nochtans” - „en toch!”). Wanneer hij dan bijv. schrijft over de onderdanigheid van de vrouw (in het huwelijk nl.) dan draagt deze principieel een ander karakter dan de onderworpenheid aan de heerschappij van de man volgens Gen. 3 : 16. Wie hier een is-gelijk-teken stelt, dit verabsoluteert en als alleen normatief laat gelden, die doet tekort aan de verlossing die Christus bracht van de vloek, en aan de bevrijding die Zijn verlossingswerk betekent en voor de Griek, en voor de slaaf en voor de vrouw, want gij zijt allen kinderen Gods door het geloof in Christus Jezus (Gal. 3 : 26-28). Dan mag bijv. Ef. 5 : 22-33 nooit losgemaakt worden van Ef. 5 : 21: weest elkander onderdanig in de vrees van Christus. Waar mensen naar Gods beeld geschapen, in wie Christus gestalte heeft ontvangen, elkaar ontmoeten „in de Here” daar geldt onvoorwaardelijk: dient elkander door de liefde (Gal. 5 : 13b). En zeker in de gemeente van Christus blijft het eis naar de oorspronkelijke bedoeling zoveel mogelijk de ideale verhouding van gelijkwaardigheid te herstellen.

In het licht van deze Schriftgegevens is het onze overtuiging dat de beslissing inzake de vraag of de belijdende en niet-gecensureerde zusters der gemeente mogen delen in de rechten die in de genoemde artikelen van onze Kerkorde aan de „gemeente” worden toegekend, dus ook betreffende het kiezen van ambtsdragers, in overeenstemming behoort te zijn met de door Christus herstelde verhouding naar Gen. 1 : 16-28 en 2 : 18-24.

II. De belijdenis.

Fundamenteel voor de kwestie die in het geding is, moet geacht worden wat de Nederlandse Geloofsbelijdenis in art. 31 belijdt: „Wij geloven dat de dienaars des Woords van God, ouderlingen en diakenen tot hun ambten geboren verkoren te worden door *avertige verkiezing der kerk*, met aanroeping van de Naam Gods en goede orde, gelijk het Woord Gods leert.” „Zulke personen” die aldus „verkoren worden”, zullen zijn „als de raad der kerk” (art. 30). Hoe over deze laatste uitdrukking ook gedacht moge worden, vast staat wel dat onze belijdenis hier niet bedoelt dat deze „raad der kerk” een college is dat suo jure macht, gezag heeft. Christus heeft aan hen Zijn gezag niet overgedragen. Hij is en blijft de „enige algemene Bisschop en het enige Hoofd der kerk” (art. 31) die ten hemel is gevaren „opdat Hij zichzelf daar bewijze als het Hoofd Zijner Christelijke kerk” (Cat. 19) waarvan ieder - zonder geslachtelijke bepaaldheid - die met Zijn Geest gezalfd is, een levend lidmaat is (Cat. 21). Door Hem regeert de Vader alle ding (Cat. 19). Er bestaat dus in de kerk geen aristocratie, of oligarchie, of democratie, doch alleen *christocratie*. Christus bekleedt met het ambt wie Hij wil. Was het ambt in het Oude Testament voor een deel erfelijk, in het Nieuwe Testament leidt Hij door zijn Geest de gemeente en door middel van de gemeente roept Hij tot het ambt (Hand. 1 en 6 - hoe de medewerking van de gemeente ook geweest moge zijn). Dat ambt „regeert”, maar nooit in de zin van „heerschappij-voeren” (vgl. 2 Cor. 1 : 24, Ef. 5 : 21). In Christus' gemeente is heerschappij voeren onbestaanbaar. Het ambt „regeert” in de zin van „leidingsgeven” (medarbeiders - Rom. 16 : 3, 1 Cor. 3 : 9 enz. - medewerkers 2 Cor. 1 : 24, Col. 4 : 11). „Een is uw Meester en gij zijt allen broeders” (Matt. 23 : 8).

Dat iets onbestaanbaar is en toch bestaat, is wel duidelijk gebleken in de geschiedenis van de kerk. Bij het opkomen van de hiërarchie is de „oude regeringsvorm door de tyrannie van het pausdom geheel te gronde gericht” - aldus Calvijn in de titel van het vijfde hoofdstuk van boek IV van zijn Institutie. Hoe langer hoe meer werd de gemeente uitgeschakeld en de keuze van de gemeente vervangen door de roeping van de bisschop of paus. „Het is tyrannie - aldus Calvijn in zijn verklaring van Hand. 6 - wanneer een persoon, wie dan ook,

naar zijn willekeur de ambtsdragers aanstelt. Derhalve is dit de wettige weg dat met algemene stemmen moet gekozen worden, mannen nl. van beproefde trouw, vol van de Heilige Geest en van wijsheid. En dit is de gulden middenweg tussen kerkelijke tyrannie en een verwarring stichtende losbandigheid dat niets geschiedt dan met toestemming en goedkeuring van de gemeente, maar dat de herders de leiding geven opdat hun gezag als een teugel diene om het volk te bedwingen, opdat het niet uit de hand springe”. Verg. ten dezen ook Inst. IV-III, 1 - VI, 9 enz.

De confessie gaat terecht niet in op de wijze waarop verkiezing en roeping van de ambtsdragers dient te geschieden (alleen in de oudste uitgave van de NGB van 1562 is sprake van „ende koerstemmen der Kerken” wat in de onderhavige kwestie niet ter zake doet). Zij stelt als fundamenteel principe alleen dat de wettige verkiezing door de gemeente moet plaatsvinden. Hoe dit principe nader uitgewerkt moet worden, is een taak van de kerkorde. Het hiërarchische stelsel van Rome wordt met klem afgewezen waarbij de gemeente als een onmondige schare, een groep „loken” alleen hoeft te aanvaarden wat van bovenaf wordt beschikt. In independentistische kringen stelde men het precies andersom: alleen de gemeente beslist exclusief, met totale uitschakeling van het ambt, wie ambtsdragers zullen zijn. In de kerken van gereformeerd origine - hoe gevarieerd overigens ook uitgewerkt - heeft men steeds gestreefd naar een weg waarin beide - kerkeraad en gemeente - betrokken waren om te komen tot het vormen van een college dat zal zijn „als de raad der kerk”.

III. De kerkorde.

A. Wanneer we de kerkordelijke bepalingen nagaan waarin de verkiezing der ambtsdragers wordt geregeld, dan blijkt dat ook deze alle nadruk leggen op de gemeente. Er moge variatie zijn tussen de kerkorde van Wesel (1568, II Cap. III en IV), die van Emden (1571, art. 13, 14), de besluiten van de prov. synode van Dordrecht (1574, art. 12, 23, 27 en 28), de kerkorde van Dordrecht (1578, art. 4 en 12), die van Middelburg (1581, art. 4, 15, 17), van 's-Gravenhage (1586, art. 4, 20, 22) en tenslotte de kerkorde van Dordrecht (1618/19, art. 4, 22, 24), in al deze kerkorden wordt de gemeente als een geheel gezien, zonder differentiatie in geslachten waarvan het ene deel van de gemeente niet gerechtigd zou zijn tot dat wat het andere deel zonder meer toekomt (uiteraard voor zover belijdend lid en niet gecensureerd), althans naar de letter van de tekst.

Natuurlijk is hiermee allerminst beweerd dat genoemde kerkorden op de een of andere wijze er aan gedacht zouden hebben ook aan de vrouwelijke leden van de gemeente stemrecht te verlenen. Serieus de mogelijkheid, laat staan de noodzakelijkheid te overwegen, lag toentertijd volkomen buiten de horizon. Wel blijkt b.v. Voetius deze zaak als een academische kwestie behandeld te hebben, maar realisatie werpt hij ver van zich. Weliswaar wil hij bevestigend antwoorden op de vraag „Of de vrouwen gelijkelijk met de mannen zijn toe te laten tot de publieke, private en privaats-publieke heilige oefeningen” en wel als volgt: „Omdat dit alles van haare is en zij van Christus zijn; en omdat de gemeenschap van Christus, het Hoofd en van de leden onder elkander, aan de vrouwen niet minder toekomt dan aan de mannen, Gal. 3 : 28. Slechts met uitzondering, dat zij niet mogen spreken in de gemeente, 1 Tim. 2 : 12, 1 Cor. 14 : 34, d.i. niet het publieke leerambt mogen bedienen en in de uitoefening van de regering en tucht met de mannen niet mogen stemmen.” (III, 209). Hierbij moet zeker het feit niet vergeten worden dat bij de beantwoording van de vraag of de vrouw mee invloed mag uitoefenen bij de keuze van ambtsdragers, in onkenkende zin, in de 16e eeuw e.v. de visie die men toen had op de sociale positie van de vrouw, een geducht woord meesprak. „Voetius behandelde in volen ernst de vragen, of de vrouw wel naar het beeld Gods geschapen was, of de vrouw wel wezenlijk mensch was en meer dergelijke, die wij tegenwoordig onzinnig zouden achten. Om die reden viel het hem gemakkelijk, zonder enige schijn van bewijs aan de vrouwen het stemrecht te ontzeggen in de gemeente (Polit. Eccles. I, 32, 426)”. Het is niet nodig te memoreren hoe deze en dergelijke godachten reeds hun rol speelden in de vroege Middeleeuwen. Herinnerd worde aan de Gallische provinciale synode van Macon (585) waar breed en gedetailleerd werd betoogd dat de vrouw vermoedelijk niet tot de mensen behoort en wellicht niet eens een ziel heeft. In een dergelijk gedachtenklimaat wekt het geen verwondering dat de mogelijkheid om de onmondigheid van de gemeente, voor zover deze vrouwelijk is, op te heffen door het toekennen van stemrecht zonder meer wordt verworpen.

Een geslachtelijke onderscheiding tussen de leden der gemeente werd pas in de 19e eeuw gemaakt. Als de generale synode van Amsterdam 1836 een „Reglement op het examen en de toelating tot het berder- en leraarsambt” vaststelde (Acta, art. 44) dan wordt (art. 9) bepaald: „de Kerkeraad met de geheele gemeente vergaderd zijnde zal men beginnen met den

Heere aan te roepen, opdat de harten tot eene goede keuze geneigd worden, waarna de mans-ledematen der gemeente hunne stemmen zullen uitbrengen." De bekende synode van Utrecht 1837 neemt dit over met een kleine toevoeging (die tot het Heilig Avondmaal worden toegelaten), en in dit voetspoor voortgaande wordt dan art. 22 K.O. in dezelfde zin veranderd (Acta, art. 89 en 96). In de zo berucht geworden kerkorde van Utrecht 1837 verschijnen dan deze besluiten als art. 20 sub c en art. 37 sub a (resp. art. 40). Voor het eerst dus in de geschiedenis van de kerkorden wordt in deze kerkorde een geslachtelijke differentiatie aangebracht tussen de leden der gemeente. Het is bekend dat deze kerkorde slechts tot 1840 geldigheid heeft gehad. De synode van dat jaar keerde weer terug tot de Dordtse kerkorde van 1618/19 (Acta, blz. 5 - 24).

Op een ietwat wonderlijke manier is in de geschiedenis van de Chr. Geref. Kerk deze primour herhaald in het bekende „Reglement op de inrichting en het bestuur der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland", dat op naam staat van de synode van 1869. „Wonderlijk", omdat in de officiële handelingen van deze synode geen letter van dit reglement te vinden is. Het is nl. door de „Synodale commissie" die te maken had met de zaken die voortvloeiden uit de vereniging van de afgescheiden kerken en de kruisgemeenten op het terrein van de staat, bij de overheid ingediend (hoewel niet duidelijk aangegeven, toch na te sporen in bijlage I van de Acta van 1872). Deze en volgende synoden zinspelen wel op dit Reglement, maar de tekst staat nimmer in de acta (Acta 1879, art. 180; 1882, art. 227; 1885, art. 255). In 1885 wordt een aanvulling van dit reglement definitief vastgesteld: „stemgerechtigd zijn alle manslidmaten der gemeente, die belijdenis afgelegd hebben en niet onder censuro staan en, wat de stoffelijke belangen betreft, ook zij, aan wie door sommige gemeenten stembevoegdheid is toegekend". De laatste zin is niet bepaald duidelijk. Blijkens de „Memorie van toelichting bij de Conceptacte van Ineenmelting", opgesteld in opdracht van de synode van 1889, waarin het gehele reglement is afgedrukt, moet het woordje „zij" vervangen worden door de woorden: „de moederjarige mansdoopleden" (blz. 41, 3e alinea van art. 2). Gelijk bekend is dit reglement door de synode van 1891 vervangen door de Dordtse kerkorde die tot dat ogenblik uiteraard wel binnen het kerkelijke leven had gefunctioneerd, maar ten opzichte van de overheid een secundaire plaats had ingenomen (Acta, art. 168, vgl. Acta 1892, art. 15, 17). Na 1892 heeft de herleefde Chr. Geref. Kerk evenwel dit reglement weer geldigheid gegeven (Acta 1893, art. 4). Dienovereenkomstig staat het weer afgedrukt in het kerkelijke handboekje getiteld „De kerkorde van Dordrecht Ao. 1618/19 en de synodale bepalingen der Christelijke Gereformeerde Kerk", uitgegeven in opdracht van de synode van 1894 door P. C. Notebaart. Opmerkelijk is dat de bepaling betreffende het stemrecht door de synode van 1885 eraan toegevoegd, in deze uitgave ontbreekt. De synode van 1922 volgde die van 1891 en verving dit reglement weer door de Dordtse kerkorde in de sfeer van de staat (Acta art. 29, vgl. Acta 1925, art. 28). Aannemende dat het door de synode van 1885 aangevalde artikel ook gegolden heeft in de jaren 1893-1925, kan dus geconstateerd worden dat alleen in de jaren 1836-1840, 1885-1891/2 en 1893-1922/5 het stemrecht expressis verbis aan de mannelijke leden der gemeente is voorbehouden geweest.

B. Velen hebben met een beroep op Schriftplaatsen als 1 Cor. 14 : 34, 35, 1 Tim. 2 : 11, 12 enz. betoogd dat de vrouwelijke leden der gemeente niet stemgerechtigd zijn omdat zij in het stemmen een daad van regeren zagen, c.q. zien (Voetius, Jansen, Bouwman - in zijn „Geref. Kerkrecht", maar andersom in zijn „Het Ambt der diakenen"). Het regeren behoort niet tot het essentiële, maar tot het accidentele (Hovius). Anderen daarentegen ontkennen ten stelligste dat het kiezen een medewerking is aan de regering van de kerk (Bavinck - in latere periode -, C. Lindeboom). Het stemmen ligt volgens deze opvatting in de lijn van adviseren en is dus geen publieke machtsoefening. Men ziet de bevoegdheid die aan de vrouw zou worden toegekend om te stemmen, dan in hetzelfde kader als het recht van approbatie dat haar unaniem ook door de tegenstanders van het kiesrecht der vrouw wordt gegand. Hier-teen merken dezen op, dat de approbatie gezien moet worden als een tuchtsoefening en niet als een machtsoefening. Beide visies stemmen dus samen inzake de stelling dat aan de vrouw geen kerkelijke positie mag worden toegekend waaraan gezagsoefening verboden is, maar de ene visie gaat uit van de gedachte dat het stemmen niet als zodanig mag worden aangemerkt, zodat er dus geen principieel grond bestaat om het vrouwenkiesrecht te veroordelen, terwijl de andere visie tot een diametraal tegenovergesteld standpunt komt.

Gearne willen wij een andere visie in overweging geven om uit dit dilemma te komen. Stemmen in Christus' kerk moet o.i. niet neergehaald worden tot dat wat op andere levens-terreinen gevonden wordt. Uitgaande van *christocratie* en de ambtsgedachte die daarmee verboden is (het ambt maakt de drager ervan tot dienaar van Christus, de enige algemene Bis-

schop en het enige Hoofd der kerk), moet het gestelde dilemma afgewezen worden en kan de impasse doorbroken worden. Stemmen is niet regeren en evenmin adviseren. Het is in Christus' kerk minder dan regeren en meer dan adviseren. Wanneer naar reformatoische visie a priori vaststaat dat Christus zijn gemeente regeert (NBG, art. 31, Cat. 19) en tot het ambt roept, in het ambt stelt, en dat de ambtsdragers in Zijn Naam alleen gezag oefenen, dan is het uitgesloten dat het stemmen om ambtsdragers aan te wijzen een „daad van regeren", zelfs van „positief regeren" zou zijn, in de trant ten naaste bij van een soort „volkssoevereiniteit". Maar evenzeer is uitgesloten dat het stemmen een daad van alleen maar adviseren zou zijn: de gemeente *verkiest* (NGB, art. 31 en praktisch alle kerkorden). Weliswaar heeft het begrip „advies" in kerkrechtelijke zin meer inhoud dan „raad, raadgeving" - vrijblijvend te geven en vrijblijvend terzijde te leggen - en wordt in vele gevallen er onder verstaan een bindend advies - uiteraard onder conditie van art. 31 K.O. Maar in deze zin kan „advieseren" hier niet worden opgevat. Om de christocratie niet te denatureren en de ambten niet tot bestuursfuncties te vervlakken moet het stemmen gezien en gewaardeerd worden als een *middel* waardoor God roept tot het ambt. Dit *mediaire* karakter van het verkiezen door de gemeente is op Schriftuurlijke en reformatoische wijze tot uitdrukking gebracht in wat beleden wordt in de desbetreffende formulieren: „dat gij weetig van Gods gemeente en MITSDIEN van God zelf tot deze heilige dienst geroepen zijt." Dan is het stemmen ook geen akte meer op zichzelf, maar heeft het een plaats in het geheel van de verkiezing tot het ambt, als een onderdeel van de weg waarlangs Christus Zijn gemeente regeert door middel van de ambtsdragers, die dus geen macht, geen gezag oefenen van zichzelf en dus evenmin tijdens de stemming die macht voor dat moment kunnen „overdragen" aan de gemeente, althans aan dat deel der gemeente dat geslachtelijk gekwalificeerd is als manlijk. Immers deze weg kan als volgt omschreven, c.q. onderscheiden worden:

- a. kandidaatstelling door de kerkeraad (tegenwoordig veelal na aan de gemeente gelegenheid gegeven te hebben namen voor te dragen);
- b. stemming door de gemeente;
- c. benoeming door de kerkeraad;
- d. approbatie door de gemeente.

Pas als deze vier fasen zijn gepasseerd, is de verkiezing voltooid en kan de bevestiging van de gekozen ambtsdragers volgen. Geen van de tegenstanders van het vrouwenkiesrecht ontkent het recht van de vrouw om in deze gang van de verkiezing tot het ambt bij punt d. (approbatie) het haar opgelegde zwijgen c.q. onmondigheid te verbreken c.q. te doorbreken en haar oordeel kenbaar te maken hetzij met, hetzij zonder woorden, hetzij door uitgeproken afkeuring, hetzij door stilzwijgende goedkeuring. Daarin wordt zij als gelijkwaardige van de man geaccepteerd en niet beschouwd „als in de man begrepen". Wie hier van tuchtsoefening als wél toegestaan spreekt in tegenstelling tot machtsoefening die sub b. aan de orde zou zijn en voor de vrouw verboden is, kan het verwijt van inconsequentie en subtiele redenering, van opzettelijkheid niet, althans moeilijk ontgaan. Immers „tucht" is alleen te oefenen door hem, resp. door haar die daartoe „bevoegdheid" d.i. „macht" ontvangen heeft. In heel deze gang der verkiezing functioneert het *ambt der gelovigen* in nauwe samenwerking met en onder leiding van het bijzondere ambt. Dit betekent goerszins dat onwillekeurig het accent gelegd wordt op het individuele. Neen, het ambt der gelovigen functioneert hier in *de gemeente*, de vergadering van de ware Christ-gelovigen. In dit verband kan terecht de vraag gesteld worden waarom hier volgens de tegenstanders van het vrouwenkiesrecht aan de man meer ambtsvoorrechten gegeven worden dan aan de vrouw. Het ene ambt der gelovigen valt toch niet in tweeën uiteen: één met en één zonder het recht aan de stemming der gemeente deel te nemen? Zijn hier ook niet de zusters der gemeente naar het apostolische woord „mede-erfnamen van de genade des levens" (1 Petr. 3 : 7)?

C. Wanneer over het kiesrecht van de gehele gemeente - de vrouwen dus inbegrepen - gesproken wordt, dan moet van *meer af* aan in het oog gehouden worden dat deze aangelegenheid geheel en al los staat van het bekleeden van het bijzondere ambt. De stelling „wie mag kiezen, mag ook gekozen worden" of „het actieve stemrecht is gekoppeld aan het passieve stemrecht" moge elders toepasselijk zijn, maar niet in de kerk des Heren. Wie daar deze stelling tot geldigheid wil brengen of wil „uitspelen" *saculariseert* het bijzondere ambt. De begrippen „actief" en „passief" zijn in dit verband „der wereld gelijkvormig". Wanneer echter de klemtone valt op het mediaire karakter van het stemmen, is het uitgesloten dat tot een dergelijke stelling zou kunnen worden geconcludeerd. Het beginsel van de christocratie sluit deze conclusie zonder meer uit. Alleen Christus zelf, die uit de schare der gelovigen sommigen

wil bekleden met het bijzondere ambt, heeft het recht te bepalen wie Hij daarmee bekleden wil. Ook niet alle mannelijke leden van de gemeente die – onder voorwaarde dat zij belijdenis deden en niet onder censuur staan – het recht hebben tot stemmen onder de vigerende kerkorde (aangesloten dat de gangbare opvatting van het woord „gemeente” in tweeterlei zin, eenmaal met en eenmaal zonder de vrouwen, juist is), zijn „verkiezbaar”. Immers alleen zij die voldoen aan de eisen die de Here aan zijn kerk heeft gesteld, mogen verkozen worden, benoemd en geaprobeerd. Wie op seculariserende wijze het „actieve” kiesrecht koppelt aan het „passieve”, vertroebelt de probleemstelling.

D. Hoewel het niet-stemgerechtigd-zijn van weduwen en alleenstaande ongehuwde vrouwen het sterkst aanspreekt en door velen van hen des te sterker als onrecht wordt beloofd, maakt het principieel geen verschil of een vrouwelijk lid der gemeente gehuwd is of niet (meer) gehuwd is. Een soort gezinshoofden-kiesrecht zoals in politicus wel eens is voorgestaan, moet op kerkelijk terrein afgewezen worden daar een dergelijk stelsel afbreuk doet aan de gemeente waar alleen de onderscheiding doopleden – belijdende leden legitiem is.

IV. Conclusie.

Dit alles overwegende zijn wij van oordeel dat, indien een kerkeraad overtuigd is dat de gangbare jurisprudentie van de artikelen 4 en 22 resp. 24 in het onderscheidenlijk spreken over „gemeente” niet gehandhaafd mag blijven in het licht van de Heilige Schrift, er confessioneel noch kerkordelijk enig bezwaar bestaat om aan alle leden der gemeente, voorzover belijdend lid en niet gecensureerd, de uitoefening van de in deze artikelen erkende rechten der gemeente toe te staan, en dat, aangezien geen uitdrukkelijke bepaling dit verhindert, er geen reden is dit oordeel niet te realiseren.

BIJLAGE LXXXIV Art. 220, 223

RAPPORT VII VAN COMMISSIE III BETREFFENDE HET KIESRECHT VAN DE GEMEENTE.

In handen van uw commissie werd ter voorbereiding van de bespreking ter synode de instructie van de part. synode van het Westen betreffende het kiesrecht van de gemeente, gesteld, agendapunt 7.05.

I. Constateringen.

1. De intentie van deze instructie is duidelijk. Zonder dat het woord wordt genoemd stelt deze instructie de zaak van het actieve vrouwenkiesrecht aan de orde. Gevraagd wordt of in alle artikelen het woord „gemeente” op dezelfde wijze te lezen is en dit als synode uit te spreken, hetgeen impliceert dat dan ook vrouwelijke niet-gecensureerde belijdende leden aan de verkiezing van ambtsdragers mogen meewerken.

Uw commissie constateert dat dan op deze indirecte wijze een zaak beslist wordt, die een directe en uitvoerige bezinning en behandeling vraagt.

2. Het rapport, dat de instructie vergezelt en fundeert, behandelt de zaak trouwens ook minder omsluitend dan de instructie zou doen vermoeden, getuige de uitvoerige excurs over de plaats van de vrouw in de Schrift. Uw commissie heeft voor dit rapport waardering en wil gaarne opmerken dat hier een waardevolle bijdrage wordt gegeven in de bezinning op de onderhavige kwestie. Met dit rapport dient bij aanneming van haar voorstel – zie onder – rekening te worden gehouden.

II. Overwegingen.

1. Bij de bespreking van deze zaak heeft uw commissie een breedvoerig en diepgaand gesprek gevoerd over het verstaan van de Schrift, ook op dit punt. Hebben wij de Schrift altijd juist gelezen? Kan een bepaalde ontwikkeling van het leven ons nopen om de Schrift beter te gaan lezen en anders te verstaan dan vorige generaties dat deden? Wat betekent het dat bepaalde gedeelten in de Schrift tijdgebonden zijn en tegelijk de andere vraag: in hoeverre is onze hedendaagse kijk op diverse vragen tijdgebonden? In het rapport wordt breed gesproken over de Heilige Schrift. De conclusie van dit gedeelte is: in het licht van de Schriftgegevens is het onze overtuiging dat de beslissing of de zusters der gemeente ook mogen deelnemen aan

de verkiezing van ambtsdragers in overeenstemming behoort te zijn met de door Christus herstelde verhouding.

Maar op grond van dezelfde Schriftgegevens kan evengoed, als we deze redenering volgen, geconcludeerd worden: De beslissing of de vrouw toegelaten moet worden tot het bijzondere ambt dient in overeenstemming te zijn met de door Christus herstelde verhoudingen. De genoemde Schriftgegevens worden ook gebruikt in een betoog pro de vrouw in het ambt. Daarom is het eerste gedeelte van dit rapport niet overtuigend. Dit moet ons voorzichtig maken temeer nu een Duits Nieuw-Testamenticus zeer onlangs betoogd heeft dat het Nieuwe Testament geen bewijs geeft voor de vrouw in het ambt, maar daartegen. Om deze reden menen we dat deze zaak breder en dieper moet worden bezien.

2. In de discussie rond het actieve vrouwenkiesrecht is meermalen het argument gebruikt: verkiezen is een daad van regeren; om deze reden mag de vrouw niet deelnemen aan de verkiezing.

Uw commissie heeft er behoefte aan uit te spreken dat diverse leden deze godachte niet voor hun rekening namen. Sommigen bleven deze mening toegedaan, maar de meesten stonden op het standpunt: verkiezen is adviseren. Met belangstelling nam uw commissie kennis van het betoog in deel III sub B. van het rapport, waarbij uitgegaan wordt van de christocratie en de daarmee verbonden ambtsgodachte. Het waardevolle element in deze redenering dient o.i. nader getoetst te worden.

3. Uw commissie overwoog de in het rapport opgezette redenering ten aanzien van het ambt aller gelovigen. Behoort het actieve kiesrecht wezenlijk tot het ambt der gelovigen? Zo ja, dan behoort haar dit recht niet te worden onthouden. Maar hier komen tegelijk andere vragen op: Wat is nu het wezenlijke onderscheid tussen het algemene ambt en het bijzondere ambt? Als sommigen vandaag zeggen dat het bijzondere ambt de concentratie van het algemene ambt is, kan dan niet evenzeer met een beroep op het algemene ambt der gelovigen, dat broeders en zusters gelijk toekomt, gepleit worden voor de vrouw in het bijzondere ambt? Een nadere bestudering van deze vragen lijkt ons zeer gewenst.

4. Reeds lang wordt ook in onze kerken over het actieve vrouwenkiesrecht gesproken. Op de bondsdag van de Bond van Christelijke Gereformeerde Vrouwenverenigingen in 1950 kwam deze zaak ter sprake, terwijl deze bond terzake ook een commissie benoemde. In diverse plaatselijke kerken wordt sterk aangedrongen op invoering van het actieve kiesrecht van de vrouw. Destijds werd in de rubriek „Vragenbus” in „De Wakker” door de verzorger van deze rubriek ook geschreven in deze richting. Ook in de commissie werd het onrechtvaardige gevoeld van het uitgesloten zijn van weduwen en meelevende ongetrouwde zusters der gemeente van het actieve kiesrecht. Maar met het rapport menen we dat deze zaak breder moet bezien worden. De vraag komt hierbij aan de orde of het principieel verschil maakt met betrekking tot het actieve kiesrecht, gehuwd of ongehuwd te zijn. Ook deze vraag verdient nadere bestudering.

5. Is het gewenst dat deze synode nu een beslissing neemt? Sommige leden van de commissie drongen hier op aan. Dit zou alleen dan juist zijn wanneer er een groeiende communis opinio op dit punt is en verschillende vragen die met deze kwestie samenhangen, langzamerhand afdoende beantwoord zijn. Uw commissie meent dat dit nog niet het geval is.

Op generaal synodaal niveau is deze zaak tot dusver niet besproken, hoelang men er ook in de kerken over bezig is geweest. De commissie meent dat de tijd daar nu voor gekomen is.

III. Voorstel.

We stellen u het volgende voor te besluiten:

De generale synode kennis genomen hebbende

van de instructie van de part. synode van het Westen betreffende de interpretatie van het begrip gemeente in diverse artikelen van de kerkorde en het verzoek uit te spreken dat het een kerkeraad vrijstaat in alle gevallen het begrip gemeente gelijkelijk te interpreteren en dienovereenkomstig te handelen;

constaterende:

dat aanvaarding van deze instructie en voldoen aan het verzoek betekent een toelating van de vrouw tot het actieve kiesrecht;

overwegende dat:

1. aan het actieve kiesrecht van de vrouw verschillende kanten zitten als: het karakter van het

deelnemen aan de verkiezing; de verhouding ambt der gelovigen en bijzonder ambt; de verwerking van de schriftgegevens over de positie van de vrouw; de verhouding ambt-charisma; 2. deze zaak tot dusver niet behandeld is door of namees een generale synode en deze zaak nu voor het eerst ter vergadering dient;

besluit

1. een commissie te benoemen die tot taak heeft een brede studie te maken van het actieve kiesrecht van de vrouw, in welke studie de in de eerste overweging genoemde facetten alsmede het aan de synode aangeboden rapport over deze materie dienen betrokken te worden;
2. aan de commissie dringend te verzoeken het resultaat van haar arbeid voor 1 januari 1968 aan de kerken te doen toekomen;
3. aan het verzoek van de part. synode van het Westen betreffende de interpretatie van het begrip „gemeente” in de verschillende artikelen van de Kerkorde nu nog niet te voldoen.

J. H. Volema, rapporteur.

BIJLAGE LXXXV
Art. 224

**BEGROTING VAN DE KAS VAN DE GENERALE SYNODE
OVER DE PERIODE 1 JUNI 1965 - 31 MEI 1968.**

	Begroting '65-'68	Costen '62-'63
Kosten generale synode	f 27.800,-	f 14.450,77
Drukkosten Acta	f 9.200,-	f 7.360,90
af: verkoop Acta	„ 2.200,-	„ 1.803,88
	„ 7.000,-	„ 5.557,02
Deputaten voor de eenheid enz.	„ 6.500,-	„ 4.690,86
Kosten G.O.S.	„ 8.500,-	„ 7.342,15
Bijdrage I.C.C.C.	„ 4.500,-	„ 4.000,-
Diverse deputaatschappen	„ 6.500,-	„ 4.405,22
Bijdrage Zeemanscentrale	„ 250,-	„ 250,-
Accountantskosten	„ 450,-	„ 465,-
Diversen	„ 100,-	„ 53,65
Bijdrage G.S.I.	„ 1.000,-	„ -,-
Onvoorziën	„ 2.400,-	„ -,-
	+ f 65.000,-	+ f 41.214,67
af: Rente	„ -,-	„ 240,34
	f 65.000,-	f 40.974,33
Bijdragen van part. synoden	„ 65.000,-	„ 38.593,60
		Tekort f 2.380,73

Op grond van deze begroting zullen de bijdragen van de particuliere synoden over de jaren 1965 t.m. 1967 als volgt moeten worden vastgesteld:

Bijdragen 1965	f 0,20 per lid	f 13.000,-
Bijdragen 1966	f 0,40 per lid	f 26.000,-
Bijdragen 1967	f 0,40 per lid	f 26.000,-
	Totaal	f 65.000,-

De specificatie van de kosten van de generale synode is als volgt:

Installatie vergaderruimte	f -,-	f 1.612,50
Reiskosten 1965	f 4.870,-	
raming 1966	„ 1.630,-	
	„ 6.500,-	

Verblijfkosten 1965	f 1.940,-	
raming 1966	„ 600,-	
	„ 2.540,-	
Totaal reis/verblijfkosten	f 9.040,-	„ 4.399,20
Hotellkosten 1965	f 4.660,-	
raming 1966	„ 1.500,-	
	„ 6.160,-	„ 3.300,-
Lunches en consumpties 1965	f 2.740,-	
raming 1966	„ 760,-	
	„ 3.500,-	„ 785,20
Agenda en rapporten 1965	f 2.750,-	
raming 1966	„ 500,-	
	„ 3.250,-	„ 2.926,28
Stencil/typewerk 1965	f 1.450,-	
raming 1966	„ 400,-	
	„ 1.850,-	„ 1.427,59
Kosten scribaat	„ 1.500,-	„ -,-
Commissie Haarlem	„ 1.500,-	„ -,-
Diversen	„ 1.000,-	„ -,-
	Totaal	f 27.800,- f 14.450,77

G. G. van Wijngaarden, quaestor.

BIJLAGE LXXXVI
Art. 232 (43, 76, 139)

**SCHRIJVEN AAN DE GENERALE SYNODE VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND.**

Rotterdam
Amsterdam, 20 december 1965.

Aan de generale synode van de
Gereformeerde Kerken in Nederland.
p/a de Weloeerwaarde Hoer ds. H. W. H. van Andel,
Prof. Reinwardtlaan 17, UTRECHT.

Nr. 176 AC 132.

Weloeerwaarde en oerwaarde broeders,

De generale synode der Christelijke Gereformeerde Kerken besprak in haar vergaderingen het verzoek van Uw synode om waarnemers te zenden bij de behandeling van zaken, die Uw en onze kerken gemeenschappelijk aangaan.

De synode dankt u hartelijk voor Uw verzoek, dat leidde tot een brede bespreking, die resulteerde in het besluit aan Uw verzoek niet te voldoen.

De synode overwoog dat, waar er reeds contact bestaat tussen Uw en onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders en tussen Uw moderamen en de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken onzerzijds, het zenden van waarnemers geen nieuwe gezichtspunten zou bieden.

Bovendien was de synode van mening dat in de gehouden samensprekingen tussen Uw en onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders niet een zodanige overeenstemming is gebleken dat aan het zenden van waarnemers behoefte bestaat. Weliswaar werd ter synode ook gezegd dat Uw verzoek niet gezien moet worden tegen de achtergrond van het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders, maar tegen die van het rapport van de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken. De generale synode kon de behandeling van Uw verzoek echter niet losmaken van de negatieve resultaten van de samen-

spreking tussen Uw en onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders. Met teleurstelling nam de synode kennis van het rapport van deze deputaten waaruit bleek dat in de na de generale synode van 1962 gehouden samensprekingen geen wezenlijke toenadering is gekomen. Uw en onze kerken zijn in de loop der jaren uit elkaar gegroeid.

Telkens weer wordt duidelijk dat door Uw deputaten en kerken het verschil met betrekking tot verbond en doop en de daaruit voortvloeiende beschouwing en behandeling van de kinderen der gemeente niet als een ernstig verschil wordt gezien. Dit verschil werd door Uw deputaten een verschil van gevoelens genoemd binnen het raam van de gereformeerde belijdenis, dat getolereerd moet worden. Om deze reden is er volgens Uw deputaten een legitieme plaats voor ons als christelijke gereformeerden in de Gereformeerde Kerken, mits het gevoelen dat in de nu-ter-zijde-gesteelde vervangingsformule is uitgedrukt, door ons wordt getolereerd.

Dat betekent voor ons dat wij ruimte moeten geven aan een gevoel dat naar onze opvatting in strijd is met Schrift en belijdenis, zoals in 1955 reeds ten overstaan van Uw deputaten door onze deputaten in een nota over „Onze bezwaren tegen de vervangingsformule” is uiteengezet. Het tweeterlei gevoelens, dat Uw kerken naast elkaar willen laten bestaan, geeft geen onbelangrijke verschillen ten aanzien van prediking, catechese en pastoraat. Reeds toen werd de wens uitgesproken dat onze bezwaren zouden worden verstaan. Helaas blijkt ons dat deze bezwaren geen weerklank vinden bij U en door U worden onderschat. Dit schaadt de verhouding tussen Uw en onze kerken.

In de gehouden samensprekingen werd ook gesproken over de huidige koers van Uw kerken. We hebben er veel begrip voor dat iedere kerk in het huidige tijdsgewricht met de problematiek van het „veranderend getij” heeft te maken. Toch menen we dat er in de openbaring van Uw kerkelijk leven verontrustende symptomen zijn, zoals die in de samensprekingen zijn aangewezen.

Broeders - wij doen een dringend beroep op U aan onze bezwaren aandacht te geven. We zullen het zeer betreuren wanneer onze kerken verder uit elkaar groeien, hetgeen zeker het geval zal zijn wanneer Uw kerken bijvoorbeeld het besluit nemen zich aan te sluiten bij de Wereldraad van kerken.

Sinds 1892 zijn onze wegen uiteen gegaan. Dat neemt niet weg dat wij altijd met grote belangstelling de ontwikkeling van Uw kerkelijk leven hebben gevolgd. Jarenlang hebt U op het gereformeerde erf in het bijzonder en in ons vaderland in het algemeen een bijzondere plaats ingenomen, hetgeen niet het minst te danken was aan het feit dat Uw kerken naar de gereformeerde belijdenis zochten te leven.

Nu de gereformeerde belijdenis onder invloed van allerlei factoren in de crisis is, verwachten we van U dat U zult staan voor het erfgoed van die belijdenis en door Gods genade ook nu Uw plaats zult innemen in de strijd om de bewaring van het Woord Gods.

Uit verantwoordelijkheid voor elkaar, gedrongen door de liefde tot de Koning der Kerk en Zijn werk in ons vaderland, was het onze synode een beoefte U dit te schrijven.

Onze synode zal het zeer op prijs stellen, dat U antwoord wilt geven op deze brief en dit antwoord ook ter kennis brengt van Uw en onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders, opdat mogelijkerwijs Uw antwoord hun aanleiding geeft met elkaar verder samen te spreken.

Zegene de Here Uw vergadering.

Met hartelijke broedergroeten,
Namens de synode
w.g. I. de Bruyne, proeses.
M. Drayer, scriba.

BIJLAGE LXXXVII
Art. 232

SCHRIJVEN VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE
GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND.

Lunteren, 12 januari 1966.
„De Blijde Wereld”.

Aan de generale synode van de
Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland,
vergaderd te APELDOORN.

nr. GSM. 1966/594

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Uw brief van 29 december 1965, gericht tot de generale synode onzer kerken, had heden de aandacht onzer vergadering.

Daarbij bleek terstond de grote teleurstelling over het negatieve antwoord op ons verzoek waarnemers naar de vergadering van onze synode te zenden; een negatief antwoord op een voorstel, dat, indien het zou zijn aanvaard, alleen nog maar tot resultaat zou hebben gehad, dat U enkele waarnemers onzer kerken en, omgekeerd, wij enkele waarnemers uwerzijds ter vergadering zouden hebben zien zitten; niet meer dan dat! Wat deze waarnemers dan verder zouden kunnen zeggen of doen was nog niet eens met zoveel woorden aan de orde; had tot een broederlijk-belangstellend aanwezig zijn kunnen worden beperkt.

In de argumentatie tot de afwijzing van het voorstel onzer synode spreekt U dan van de negatieve resultaten van de samenspreking tussen uw en onze deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders. U vermeldt daarbij niet, dat - inzake verbond en doop - door onze deputaten juist met nadruk is gesteld, dat in onze kerken toch bepaald niemand het door ons niet minder dan door U gevreesde „verbodsaautomatisme” kan aanhangen zonder met de belijdenisgeschriften in strijd te komen („tenzij wij door de Geest Gods wederomgeboren worden . . . vanwaar komt dan zulk een geloof: van de Heilige Geest . . .”). Dat variatie in de opbouw van preken - aangenomen dat er bij ons als regel anders wordt gesproken dan bij U - naar boven zou brengen, dat het in werkelijkheid anders is, willen ook wij bepaald ontkennen.

Onze vergadering betreurt het ten zeerste, dat U onze deputaten, die U met nadruk hierop, en daarbij tevens juist op grote onbekendheid van uw kant t.o.v. ons en omgekeerd, wezen, geen gehoor hebt gegeven en nu de gelegenheid om althans te verifiëren wat op onze synode gebeurt, afwijst. Zo blijven U en wij te allen tijde daarmee zitten, dat het oordeel over elkaar er een is vanuit grote afstand. Ondanks alles wat wij zeggen over de praktijk in onze kerken, zoals die behoort te zijn, ook naar onze overtuiging, blijft zo de onderlinge afstand, zoals die eenmaal was.

Het tweede gedeelte van uw brief bevat onder meer de zinsnede: „verwachten we dat u zult staan voor het erfgoed van die belijdenis en door Gods genade nu uw plaats zult innemen in de strijd om de bewaring van het Woord Gods”. Wanneer U dit dus verwacht, dan zou het zenden van waarnemers daarop zeer goed hebben aangesloten. Er is inderdaad - dat willen wij gaarne bevestigen - veel in beweging. Aan de verwachting, die U in bovenstaande zinsnede uitspreekt, zullen wij echter alleen kunnen voldoen, wanneer God ons met Zijn Heilige Geest verlicht. Uw vertegenwoordiging in ons midden zou voor ons in die afhankelijkheid een teken zijn geweest van de ernst van de verwachting, die U ten aanzien van ons koestert. Dat U nu volstaat met te zeggen: wij komen in ieder geval niet naar uw vergadering, is in dit licht bijzonder onbevredigend.

Wij lezen met grote waardering, dat U het zeer zoudt betreuren, wanneer onze kerken verder uit elkaar groeien. Ook wij willen gaarne een nauw contact met U bewaren. Wij moeten U er echter op attent maken, dat uw afwijzing van ons verzoek op zichzelf al aanleiding kan geven tot een uit elkaar groeien, terwijl inwilliging juist een sterk attent-zijn op elkaar zou hebben bevorderd.

Ondanks uw afwijzende beslissing zullen wij niet ophouden te bidden, dat de Koning der Kerk door Zijn Geest het u eenmaal gemakkelijker, ja tot enkel vreugde zal maken om tot ons te komen en ons toe te staan tot u te gaan.

Zegene de Here uw vergadering.

met hartelijke broedergroet,
namens de synode
w.g. P. van Strien, proeses
E. N. van Loo, scriba.

REGISTER

A	art.	blz.	bijlage	blz.
Amerika				
Chr. Ref. Church	62	31	XVII (III G), XIX	163, 182
Old Chr. Ref. Church	16, 62, 68, 169	14, 31, 34, 75	XVII (III A), XIX	160, 181
Archief				
synodaal	31	19	VIII	128
controle van het	32	20	IX	129
Australië, Ref. Churches	62	31	XVII (III B), XIX	160, 181
B				
Belijdenis der geloofs, openbare	214	98	LXXXII	332
Bezwaarschrift A. Bijnagte c.s.	230	108		
Bijbelvertaling	101	47	XXXII, XXXIII, XXXIV	224, 225
Bijzondere noden	193	85	LXX, LXXI	284, 287
Brazilië, Igreja Evangélica Reformada	62	31	XVII (III E), XVIII (III), XIX	161, 178, 182
Buitenlandse kerken				
afgevaardigden van	16, 68, 169	14, 34, 75		
correspondentie met	62	31	XVII (III), XVIII (III), XIX	160, 178, 181
Buitenlandse zending	71, 75, 81	36, 37, 41	XX, XXI	184, 195
C				
Canada				
Chr. Ref. Church	62	31	XVII (III G), XIX	163, 182
Free Chr. Ref. Church	16, 62, 68, 169	14, 31, 34, 75	XVII (III A), XIX	160, 181
Chr. Ref. Church of the U.S.A. and Canada	62	31	XVII (III G), XIX	163, 182
Classicale indeling Urk	99	47		
Collecterooster	33, 122	20, 54	X, XLV	131, 239
Contact in overheidszaken	30, 86	19, 42	VII, XXVII	127, 214
Contactorgaan van de geref. gezindte	142	64	XVII (III D), XIII (III D)	157, 135
Correspondentie				
buitenlandse kerken	62	31	XVII (III), XVIII (III), XIX	160, 178, 181
hoge overheid	30	19	VII	127
D				
Dagkalender	20, 134	15, 60	IV	124
Diaconaat in breder verband	186	80	LXVI	281
Diaconale en maatschappelijke aangelegenheden	158	70	LX, LXI	264, 274
<i>Doopskerkking</i>	102	47	I, XXXV	120, 227
<i>Doop van geadopteerde kinderen</i>	163, 167	73, 74	LXII	277
<i>Dove leden, arbeid onder</i>	94	44	XXIX	219
E				
E.B.P. (studiefonds ad art. 19 K.O.)	116, 199	52, 90	XLII, XLIII, LXXXVI	232, 235, 321
Enheid van geref. belijders	139, 141, 144, 209	62, 65, 95	XVII (II), XVIII (I, II), XIII, XVI, XVII, LXXX	149, 177, 134, 258, 260, 330
Enheid met kerken van geref. belijden	149, 168, 172, 210, 213, 219	67, 75, 76, 96, 97, 103	LIX, LXIII, LXXXI	263, 279, 331
Emeritikas (ad art. 13 K.O.)	127, 129	56, 58	XLVIII, XLIX, I	245, 247, 248
Emigratie				
emeritaantsvoorziening, emigratie en	34	21	XI	132
Evangelieverkondiging onder Israel	35, 129, 187	21, 59, 82	XLIX, LXVII	248, 282
Evangelisatie	80	40	XXII, XXIII	197, 203
Evangelisatie	85, 92	41, 43	XXIV, XXV	203, 209
F				
Financiële verslagen, behandeling van	36	21		
Financiële zaken	120, 122	52, 54	XLIV, XLV	236, 238
Free Chr. Ref. Church of Canada	16, 62, 68, 169	14, 31, 34, 75	XVII (III A), XIX	160, 181
Free Church of Scotland	62, 68	31, 34	XVII (III F), XIX	163, 182
G				
Geestelijke verzorging				
dove leden	94	44	XXIX	219
koopvaardij, varende ter	98	46	XXX	220
militairen	86, 88	42, 43	XXXVI, XXVII	209, 214
schippers	93	44	XXXVIII	216
Gemeente, kiesrecht der	220, 223	105, 106	LXXXIII, LXXXIV	334, 342
Generale synode				
behandeling van fin. verslagen ter	36	21		
notulen, lezing van de	62	31		
quaestoraat, instructie betr. het	123, 225	55, 107	XLVII	245
scribaat	226	107		
Generale synode 1962				
Acta	17	14		
rapport quaestor	123	55	XLVI	240
rapport scribae	18	15	II	122
Generale synode 1965/1966				
afgevaardigden	3, 28, 40, 56, 61, 67, 70, 74, 79, 84, 112, 138, 152, 184	9, 18, 23, 30, 31, 34, 36, 37, 40, 41, 50, 62, 69, 79		

	art.	blz.	bijlage	blz.
agendum	11, 37, 42	13, 22, 24		
begroting	224	107	LXXXV	344
benoemingen	12, 181, 229	13, 77, 108		
commissies van onderzoek en rapport	13	13		
gebedsuur		3		
ingekomen stukken	109, 124	49, 55		
instemming met belijdenis (zie afgevaardigden)	7	12		
lastbrieven	3	9		
moderamen	5	11		
opening	1, 2	5		
pers, toegang van de	14	14		
preadviseurs	4	11		
sluiting	223, 234	109, 110		
toespraak van de praeses	6	11		
vergaderijden en werkwijze	10, 161	12, 71		
Generale synode 1968				
roepende kerk	231	109		
Geref. belijden, gestalte geven aan eenheid met kerken van	149, 168, 172, 210, 213, 219	67, 75, 76, 96, 97, 103	LIX, LXIII, LXXXI	263, 279, 331
Geref. belijders, eenheid van de	139, 141, 144, 209	62, 65, 95	XVII (II), XVIII (I, II), XIII, LVI, LVII, LXXX	149, 177, 134, 258, 260, 330
Geref. Gemeenten	141	64	XVII (IIC), XVIII (II), XIII (IIC)	157, 178, 135
Geref. gezindte, contact-orgaan van de	142	64	XVII (IID), XIII (IID)	157, 135
Geref. Kerken (synodaal)				
antwoord inzake art. 36 N.G.B. aan	188	82	LXVIII, LXIX	283, 284
deputaten voor de eenheid	139	62	XVII (IIB), XIII (IIB1)	153, 134
deputaten voor de vertegenwoordiging	102	47	I (B), XXXV	114, 226
schrijven van, resp. aan gen. synode van de	29, 43, 76, 139, 232	18, 25, 38, 62, 109	XII, XIII (IIB2), LXXXVI, LXXXVII	133, 135, 345, 346
Geref. Kerken (vrijgemaakt)	144, 209	65, 95	XVII (IIA), XVIII (I), LVI, LVII, LXXX	149, 177, 258, 260, 330
Geref. Kerk van Suid-Afrika	62	31	XVII (IIID), XIX	160, 182
Geref. Oecum. Synode	68, 189, 192	34, 83, 84	XVII (IV), XIX	163, 182
Geref. Soc. Instituut	115, 204	51, 92	XXXVIII, XXXIX, XL, XLI, LXXVII	230, 231, 232, 322
I				
Igreja Evangélica Reformada no Brasil	62	31	XVII (IIIE), XVIII (III), XIX	161, 178, 182
International Council of Chr. Churches	64, 69	32, 35	XVII (V), XVIII (IV), XIX	165, 178, 183
Israel, Evangelieverkondiging onder	80	40	XXII, XXIII	197, 203
J				
Jaarboek	19	15	III	124
Jeugdbonden, contact met de	114	51	XXXVI, XXXVII	227, 229
Jubileumgave 1834-1934	180	77	LXIV	280
K				
Kerkbouwaangelegenheden	133	59	LI, LII	250, 253
Kerkorde				
art. 25 en 26	185	80	LXV	281
uitgave van de	194	86	LXXII, LXXIII	287, 306
Kerkverband, breken met het	205, 208, 218	92, 94, 102	LXXXVIII, LXXXIX	324, 330
Kiesrecht van de gemeente	220, 223	105, 106	LXXXIII, LXXXIV	334, 342
Koopvaardij, geestelijke verzorging van varenden ter	98	46	XXX	220
L				
Liturgische geschriften	198	88	LXXIV, LXXV	307, 319
M				
Maatschappelijke aangelegenheden, diakonale	158	70	LX, LXI	264, 274
Militairen, geestelijke verzorging van de	86, 88	42, 43	XXVI, XXVII	209, 214
N				
Ned. Geloofbelijdenis art. 36	188	82	LXVIII, LXIX	283, 284
Nieuw-Zeeland, Ref. Churches	62	31	XVII (IIC), XIX	160, 181
O				
Old Chr. Ref. Church of America	16, 62, 68, 169	14, 31, 34, 75	XVII (IIIA), XIX	160, 181
Overheid, correspondentie met de Hoge	30	19	VII	127
Overheidszaken, contact in	30, 86	19, 42	VII, XXVII	127, 214
P				
Polders, steunverlening aan kerken in de nieuwe	100	47	XXXI	221
Psalmberijming	135, 162	61, 71	LIII, LIV, LV	253, 255, 256
Q				
Quaestor, instructie voor de	123, 225	55, 107	XLVII	245

	art.	blz.	bijlage	blz.
R				
Radiouitzending van kerkdiensten	25, 109	16, 49	VI	125
Reformed Churches				
Australia	62	31	XVII (IIIB), XIX	160, 181
New Zealand	62	31	XVII (IIIC), XIX	160, 181
S				
Schippers, ambtelijke bearbeiding van	93	44	XXVIII	216
Schotland, Free Church	62, 68	31, 34	XVII (IIIF), XIX	163, 182
T				
Telegrammen				
H.M. Koningin Juliana	15, 41	14, 24		
dr. M. Boertien	29, 80	18, 40		
Theologische Hogeschool	47	27	XIV, XV	136, 145
benoeming dr. W. H. Velema	58, 113	30, 50		
emeritering prof. W. Kremer	49	29	XIV (5), XV (B)	138, 146
financiële aangelegenheden	48, 148	28, 66	XIV (7, 10), XV (C, D), LVIII	139, 146, 262
studiefonds	116, 199	52, 90	XLII, XLIII, LXXVI	232, 235, 321
vacature prof. W. Kremer	54	30	XIV (5), XV (B)	138, 146
voordracht	55	30	XVI	148
U				
Urk, classicale indeling van	99	47		
V				
Vertegenwoordiging der kerken	102	47	I, XXXV	113, 226
W				
Wekker, de	21	15	V, XIV (8)	125, 139
Z				
Zending, buitenlandse	71, 75, 81	36, 37, 41	XX, XXI	184, 195
Zuid-Afrika, Geref. Kerk van	62	31	XVII (IIID), XIX	160, 182

卷之四
 四
 五
 六
 七
 八
 九
 十
 十一
 十二
 十三
 十四
 十五
 十六
 十七
 十八
 十九
 二十
 二十一
 二十二
 二十三
 二十四
 二十五
 二十六
 二十七
 二十八
 二十九
 三十
 三十一
 三十二
 三十三
 三十四
 三十五
 三十六
 三十七
 三十八
 三十九
 四十
 四十一
 四十二
 四十三
 四十四
 四十五
 四十六
 四十七
 四十八
 四十九
 五十
 五十一
 五十二
 五十三
 五十四
 五十五
 五十六
 五十七
 五十八
 五十九
 六十
 六十一
 六十二
 六十三
 六十四
 六十五
 六十六
 六十七
 六十八
 六十九
 七十
 七十一
 七十二
 七十三
 七十四
 七十五
 七十六
 七十七
 七十八
 七十九
 八十
 八十一
 八十二
 八十三
 八十四
 八十五
 八十六
 八十七
 八十八
 八十九
 九十
 九十一
 九十二
 九十三
 九十四
 九十五
 九十六
 九十七
 九十八
 九十九
 一百

一
 二
 三
 四
 五
 六
 七
 八
 九
 十
 十一
 十二
 十三
 十四
 十五
 十六
 十七
 十八
 十九
 二十
 二十一
 二十二
 二十三
 二十四
 二十五
 二十六
 二十七
 二十八
 二十九
 三十
 三十一
 三十二
 三十三
 三十四
 三十五
 三十六
 三十七
 三十八
 三十九
 四十
 四十一
 四十二
 四十三
 四十四
 四十五
 四十六
 四十七
 四十八
 四十九
 五十
 五十一
 五十二
 五十三
 五十四
 五十五
 五十六
 五十七
 五十八
 五十九
 六十
 六十一
 六十二
 六十三
 六十四
 六十五
 六十六
 六十七
 六十八
 六十九
 七十
 七十一
 七十二
 七十三
 七十四
 七十五
 七十六
 七十七
 七十八
 七十九
 八十
 八十一
 八十二
 八十三
 八十四
 八十五
 八十六
 八十七
 八十八
 八十九
 九十
 九十一
 九十二
 九十三
 九十四
 九十五
 九十六
 九十七
 九十八
 九十九
 一百

